

გენიტივიტი

საქართველოს
საბავშვო ჟურნალი

2004

9/12

ბავშვები 1924 წლისთვის

მეორე ტომის ასოციაცია „ენათობის“ ჟურნალი

დამფუძნებლები:
საქართველოს მწერალთა კავშირი
და ჟურნალ „ენათობის“ რედაქცია

შინაარსი

ანა კალანდიაძე-80

თამაზ ზილაძე - სინატიფის ძველმეცნიერება.....3

კოეზია, პროზა,

თამაზ ერისთავი - ლექსები.....4

გუგუნი ბათიაშვილი - ზანტანი ქმ მორღმხანისა. რომანი.....9

ანდრო ბუაჩია - ლექსები.....64

ხემალ მონიავა - მოთხრობები.....67

გიორგი ბიბაჯი - ლექსები.....77

ვეთაან შენგელია - ლექსები.....79

იაკლი აასანაშვილი - მოთხრობები. წინასიტყვაობა ეშვარ კვიტიციშვილისა.....82

XIX-XX საუკუნეების უკანონო პოეზია - თარგმან რაულ ჩილაჩავამ.....92

კრიტიკა, კულტივისტიკა

ვზარ კვიციანი - ცხოვრება და ღვაწლი აკაკი წერეთლისა.....111

მანანა კაკაბაძე - კოეზიის კოეზია.....141

ნანა სანაძე - ისტორია უკანონოდ დარჩენილი დაკარგული ძეგლისა და

უძველეს დარჩენილი დაკარგული ძეგლებისა.....153

როზა დავაძანი - წითელ ფარშაპანგებსა და ოძრუს ჩიტებს შორის.....171

ზაურ კვაციანი - „მეათე მოწვევა“.....179

მინა კობაძე - მიხეილ ჯავახიშვილის „თეთრი საყვლო“.....183

ვანი ივალიანი - მოთხრობების კომპლექსი უნებურ ენაზე.....187

მეცნიერება

თეიმურაზ მთიულაშვილი - მნიშვნელოვანი გამოკვლევა ქართულ
ფილოსოფიაში.....194

გიორგი შაყლაშვილი - ...სამ ენაზე ერთი ბრძოლის მხატვარი!.....198

შინაარსი

(გაგრძელება)

ვერიკი თავაკთქილაძე - კმელი ლიტერატურული მოტივები
ბრეტონულ ციკლში202

სარკმელი

იანს ბაღაჩი - ისლამი: განსხვავებული შეხედულება ადამიანის
უფლებებზე. თარგმანი მანანა შიქელაძისა206

ხელოვნება

ღვინთ ანდრიაძე - ზურაბ ნიშარაძის უპრეცედენტო ნიშანსები211

ბიბლიოგრაფია

მაკა ხიხიაძე - ავტობიოგრაფია პროფილში217

სილა ქაჩიანიძე - დიდი ალმონა სინას მითის ქართულ ხელნაწერთა
ახალ კოლექციაში221

ქურნალ „მნათობის“ 2004 წლის ნომრების შინაარსი229

მთავარი რედაქტორი

თამაზ ჭილაძე

მთავარი რედაქტორის მოადგილე

ანდრო ბუაჩიძე

სინატიზის კლავამოსილება

ანა კალანდაძის პოეტურმა სიტყვამ ჩვენი ხალხის სულის წიაღიდან სწორედ მაშინ გამოანათა, როცა გვეგონა, ჩვენი სულიც ისევე გაუხეშებული, დაბრმავებული თუ დაყრუებული იყო, როგორც ჩვენი ცხოვრებისეული სინამდვილესხვათა შორის, დღესაც ნუგეშით აღვიქვამთ მის ლექსებს, ისევე, როგორც მათი პირველი მკითხველები, თუმცა, სხვა რა არის პოეზია, თუ არა ილუზია ღვთაებრივი ნუგეშისა?

მთავარი, რაც ასე გამოარჩევს ანა კალანდაძეს ჩვენი დღევანდელი შესანიშნავი პოეტების გუნდიდან და თავისთავადობას ანიჭებს მას, ალბათ, უპირველეს ყოვლისა, ერთი შეხედვით, უმწეო, ადვილად დასამსხვრევი სინატიფის ძლიერამოსილებათა. ასეთ განცდას აღძრავს, მაგალითად, ჩინური ფაიფური, ანდა ძველი ქართული მინანქარი. ჩნდება სიმშვიდის მაგნიტური ველი, გაზაფხულის ხახხასა მდელი, გარშემორტყმული მირაჟებად ქცეული ხილვებითა თუ ჩვენებებით, რომლებიც, შეიძლება იმქვეყნიდანაც კი, ანუ ჩვენი მარადიული სამყოფელიდან გვევლინებიან და ორი ქვეყნის საზღვარზე დგომის, თუ შეიძლება ასე ითქვას - შემაშფოთებელი სიამით გვავსებენ. «ორი ქვეყნის, ორი ქვეყნის საზღვრად ვდგავარ, გულო, რისად მეხურები?»

ანა კალანდაძის პოეზია იმდენად ემოციურია, საკვირველი არ იქნება, ეგზალტირებულ ლოცვად რომ წარმოიდგინოს ვინმემ, მითუმეტეს, რომ პოეტი უძველესი ქართული ჰიმნოგრაფიის ტრადიციებსაც აგრძელებს. მისი ლექსებიდან ჩვენს დღევანდელობაში გადმოდის საგალობლების იდუმალი მუსიკა, რომელიც არსებითად ამეტყველებული ფიქრია, გულისთქმავა, აღსარებაა საკუთარი სინდისის წინაშე მართოდ დარჩენილი ადამიანისა. ამასთანავე, მისი ლექსები მაღალი ხელოვნების, მაღალი პროფესიონალიზმის ნიშნითაა აღბეჭდილი, ამდენად, აქ ეგზალტაცია კი არა, ემოციური ლოგიკაა, თუ გნებავთ, ემოციური წესრიგი, ერთგვარი «ემოციების სპექტრი», სადაც ისეთივე ბუნებრივი კანონზომიერებითაა წარმოდგენილი სიტყვები, როგორც ფერები - ცისარტყელაში.

ერთ მეტად ცნობილ მწერალზე უთქვამთ, იმას კი არ წერდა, რაც ხალხს უნდოდა, არამედ იგივე უნდოდა, რაც ხალხსო. საგულისხმოდ სიტყვებია, მედროვე, პოპულარობის მაძიებელი კალმოსნებისგან ასე რომ ასხვავებს ნამდვილ შემოქმედს. ვფიქრობ, ეს სიტყვები შეიძლებოდა ამ შემთხვევაშიც გავვემეორებინა...

თამარ მრისთავი

ვინ და რა ხანა ვართ

ეს რა ხანია ამ მიწაზე
 ყვოცნობით და ვკვდებით -
 ურღვევ გაღაფნად რომ არტყია
 კაჟკასის მთები,
 და ცასთან ახლოს, სადაც კლდეთა
 მუარი ქანია,
 რკინის ჰალოზე მიჯაჭვული
 ამირანია.

ეს რა ხანია ამ მიწაზე
 ვტირით და ვმღერით,
 რომ არ გვეღვება გულხარბი და
 ცბიური შტერი;
 და მაინც აქ ვართ, ფეხს არ ვიცვლით
 ეს რა ხანია,

აქ ჩვენი სახლი, ჩვენი ბინა
 და საუბანა.
 შენ ხარ აკვანი ჩვენი შვილის
 და ჩვენი მისხის,
 შენში ტრიალებს ჩვენი სულიც
 და ჩვენი სისხლიც;
 ხარ ჩვენი ცრემლი, ჩვენი ღოცვა,
 ჩვენი ვეძვი,
 სიცოცხლეშიც და სიკვდილშიაც
 გვეიმედები;
 შენით შევიცნობთ, სამუაროში
 ვინ და რა ხანა ვართ -
 შენს სიყვარულზე მიჯაჭვული
 ამირანი ვართ.

ნეჯარი არიან

ნეტარ არიან, ვინც აკებდა
 კლარჯეთის ტაძრებს,
 ჯოკონდას დიმილს ვინც ხატავდა,
 წურდა ვიტანჯალს,

იმან კი რა თქვას, ვისაც ფრთები
 დააჭრეს ადრე
 და ვინც მიწაზე დანარცხებული
 უღუთოდ იტანჯა!?

ქართული საცყვის წაძარში ჩუმი ხმით
 თქმული ტექსი ანგელოზის ხატთან

ვინც არ მოუსმენს შენი ღოცვის
 ღვთაებრივ ბეგრებს,
 მიუტყუებელ ცოდას დაიდებს;
 მეც ვარ მლოცველი და ბედით შენებრ
 იდუმალ ხმათა მოყურადე.

გხას მიეუყუები მე მწირის არგნით,
 იმედის ვარსკვლავს მიედეუ ღამეში...
 შემინდე, თუკი ხმა-იდუმალს
 ისე ვერ ვთარგმნი,
 როგორც ჩამქმბის.

აქროლების ქარი

ვინ დაიურევს უჩინრად მარბე
 დროის ბედაურს, ლაგამის მკვინეტავს...
 როგორ ღამაზად ამოდის მთვარე,
 და ის ღრუბელი როგორ გაუს კნტავრს!

ღრუბელი ახლა მტრწავეს სერაფიმს,
 ღვთიურ სამოთხის კარებს რომ კეტავს...
 ვერ დაბოკებს მის ეინს ვერაფრით
 და ვერც ქარს აქვე მარილის სვეტად.

გადაიქროლავს ზედაზე ქარი,
 ღრუბლის ქანდაკებს ამქრევს და ხვეტავს-
 ასე აღწევდა სხივები მთვარის
 აღბათ უძველეს მიკენს და კრეტას.

იქროლავს ქარი და ვიცი, ღრუბელს
 შევეტოქება უფროვე მეტად,
 მაგრამ არ ვიცი, ამდენ ვარსკვლავში
 ის ერთი მაინც რატომ ჩანს კნტად-

ბლადიოლუსია

მიზიდავს სვეთო, უადოქარი
თვალთა მონუსხვის -
ღარნაკში მდგარი მწვანე ელორტი
ბლადიოლუსის.

ის ნაწ ვეავილებს ისე ისხამს
მაღალ ღეროზე,
თითქოს სიცოცხლის სადიდებულ
პანტებს მღეროდეს;

მაგრამ დრო ურჩის სიღამაზეს
ნორჩს და საყვარულს,
და შლის უხეშად მის ხატებას,
ამღერვებს აკვარელს;

შემოატყენება ელორტს ქვევიდან
ვეავილთა წიქება,
ჩაქრება ფერთა სივლევარე,
სიმღერა წყდება;

და რომ იფიქრებ - დასდო უკვე
სიკვდილთან ზავი,
უცნაოდ გაშლის კენწეროზე
მიძალულ ვეავილს.

და ხედავ, ეული ისევ გზნებით
რომ მოიღერა
და აღუვლინა დამბადებულს
ბოლო სიმღერა.

ო, არ იქნება? მაგ უადოთი
ისე მომნუსხო,
რომ შენი ვნება მეც გადმომდო
ვლადიოლუსო!

სიკვდილთან ზავის დასადებად
რომ არ აუჩქარდე,
შენებრ ვიცოცხლო მეც ვეავილის
ბოლო გამლამდე...

ბავშვური ხსოვნაში ჩანეტვალა

ჩვენი სოფლიდან იწყებოდა ვხეები განგამის,
უსამველო სიკრძის და ზომის,
და მიდიოდნენ დარჩეული, უოჩი ბიჭები
„დასაკარგავში“, -
დრო იყო ომის.

სულ გაიკრიფნენ მომავალი სიმე-მაერები,
და სიმღერები აღბათ გულის კუნჭულში მირჩათ,
ნია მამალი დადიოდა ეზოში ვინჩად,
მთვარეს უეფდნენ ღამით ძაღლები.

და ორლობში, ისე როგორც სიკვდილის ელჩი,
ნაცნობი სიტყვა ჩაივლიდა დროდადრო - „ქერნი“ -
შეაგებებდნენ მას ქაღები გაშეივან კივილს,
და მოხუცები მჯილს იცემდნენ ძაღუმად მკერდში.

ჩვენ დიდ ღელესთან, დობილოში, გროვდებოდნენ
დარდიანი სოფლის ცხენები -
დარჩენილები უმხედრებოდ -
და მოვდნენ ბალახს...

კვეპარკებოდა მათ შემეურე ბაღლებს ხალისი,
მავრამ როდესაც ნადრევი დეკემბრის თოვლი
დაფარავდა წუმშეს და ტალახს,
რა ხდებოდა ჩვენს თავს, არ ვიცი -
ჩამოუვლიდა ზამთრის ვნება გულებს ვიცივით,
გამოვკრეკავდა კარში უვულას ანცი უივინით,
იყო ღაღობა, ვრიაძული, სროლა გუნდების,
აღარ ვეახსოვდა მამის სიტყვა „არდაბრუნდებით“.

მავრამ ცხენები, ის ცხენები, სმელი შურვებით,
თოვლის თუთრი თოქალთოებით,
იდგენ უძრავად, უსმაროდ, როგორც მკვლები
უძადური, მკაცრი დროების,
და ისე მშვიდად ელოდნენ სიკვდილს,
თითქოს ზეციურ ანგელოზებს აბარებდნენ
სულებს განწმენდილს...

და იმათ ღეშს კი, მათ ფეხებთან მოდარაჯე,
სულის წამწეუდი

სოფლის ძაღლები

ბასრი კბილებით ფატრავდნენ მეცხე

და ერთმანეთთან ეუფა-ღრენით,

იმ სიბასრითვე,

ძვლებზე მიკრულ მკლე სორცს აცლიდნენ.

და მერე, როცა ქვენა ქარი, ვინების სუსხით განააუბი

გადაუვლიდა ტრიალ ველებს მძლეუარის რინით,

ღობის სარებსე დაგებული ცხენის თავები

გამოსცემდნენ ტრაგიკულ ჭისვინს,

და შიმშილისგან გონისწამლები შემწწუნებით

ეუფდნენ ძაღლები.

საით წავიდნენ ეაქვაცები სასემზიანი,

დაცარიულდა ჩვენი უბანი,

აღარც სიმღერა ორღობეში მგ ზაურის გვიანის,

არც მხიარული, ჭრელა-ჭრულა კაბა-ჯუბანი;

ჩვენი სოფლიდან იწებოდა გზები განკამის,

უსამეულო სივრძის და ზომის,

და მიდიოდნენ დარჩეული, უონი ბიჭები

„დახაკარგავში“,

დრო იყო ომის.

მაგონდება ზაფხულის დღე ამერიეთში,
ბავშვობა და გარსახედველი ჩვენი ეზოდან

საქართველო
საბჭოთაეთში

კვირიობის თვის მწარე ხეატია,
კაუკასიონი ჰორიზონტზე აღარ ხატია -
ნრდილოეთისკენ უანღია მუარი
და აქ კი - მშვემი მოღაპლაპე სიძინდის ენა;
იმ სოფლებს ქვია ამაღლება და ზეინდარი
ქვევით რომ ჩანან,
იმ შთას - კერცხეთა
(შთა ეთქმის მახან,
კაუკასიონს როცა ვერ ხედავ);
ცამეტი წლის ხარ
და ოცნებით დაფრენ მერცხლებთან,
ურს უკლებ ათას ჭრიჭინას ჭრიჭინს...
იქ, ორღობეში მიიმღერის მესობლის ბიჭი,
და ეს ჭრიჭინი და სიმღერა
ირუკლივ გარტეია;
აქვე, დიდი მსხლის ფულურთში
სკეინნას ბარტეია,
ჭელოპინობს ისიც და აქვს ვრთი
გაწამაწია;
ხეს კატა უკლის თვალბოროტად
და მაკუარანსნად,
პოდა, შენც მიხვალ ჯოხით ხელში,
ღანსკეილეებ -აცხა“-ს
და ამეზობაზევ გადაარხენ
სკეინნას პაწიას.
მერე დაზურავ მწიფე ლეღვებს,
მშვემი რომ თაფლობს,
ახვალ ხეზე და...
გადახედავ კოლხეთის დაბლობს.
ხის კუნწუროდან თვალმეფელებით
ხულ სხვა სიბღი აქვს
ვახის პწკარებად ჩარიეპულ
მღესის ბიბღიას;
ჯვარცმულის ხისხლი უდგათ ტანში
ვასებს ჯიმიანს,
მათ მაცხოვარი ეცნადებათ
აღბათ, ძიღმიაც...
იქ კი, რიონის მოსახვეუთან,
საღაც ქვეშია,
გამთეხიანას, ცას რომ ფერი
გადაკრავს ვარდის,
ცვრიან ბაღასსე ფეხშიმეული
ღმერთკაცი დადის;
და მერე მოჩანს თეთრ ღრუბლებში
მობორიალე
ანკულონის ფორიანი ღანდი.

ბავშვობაში დანრუნება

ჩემ ძმას, ვლიზბარს

წამო ელიზბარ, ჩვენს იმერეთს
 ჩამოუქროლოთ,
 იქ დავერჩა ესო უწინაილოდ
 და ცა - უქოროდ.

მევაღოთ ფრთხილად მორეული
 ძველი ჭიშკარი,
 და მოგვეჩვენოს, რაც იქ იყო,
 ახლაც იქ არი.

მივუაღერსოთ ბაბუს ხელით
 ნახსლავ ტალავერს,
 იმ ურმნის კუშკლებს, დაკუბებულ
 მხეს რომ მაღავეს,
 და იმ ბებური მუხის აზრდილს,
 ტოტებმობულილს,
 მამა-პაპათა ხასოებით
 იქ რომ მოგველის;

ვევლაფერს, რაც დრომ მიივიწეა
 თვალის მიღუღევით
 და მარტო ჩვენთვის, მარტო ჩვენთვის
 დარჩა ხილული -

როგორც ბავშვობის ცრემლნარევი
 დღესასწაული,
 დროდადრო მიწას შუქ-ჩრდილივით
 რომ გადაუვლის.

შევიძლიაფოთ ძმაო ტანზე
 წლების ბეკთარი
 და ფიქრები ჩვენი, შემკრთალი,
 ბავშვურ ეინით გავიხადისოთ,
 და ოცნების კოშკი ვაშენოთ
 უქვითკიროდ და უაღიზოდ.

შემოვუაროთ ესოს ნაშლეკს
 „პაუ-პაუ“-თი,

და ნუ ვიკითხავთ ვის რამდენი
 ქორი დაუდის;
 თვალი მოვალალოთ რიონის და
 ხვამლის ქურებით,
 დავაფრთხოთ ლელვსე შესეული
 მოღალურებით;

ვეღარ მოვზომოთ ვერც ეყინა,
 ვერც სინარული,
 ცნესლი დაუნთოთ, კუდიანებს
 ვუთხრათ „არული“.

და ვიხსდეთ მერე განაბული
 ცისქვეშ ცისკრამდი,
 სანამდე სკვინჩა გამოჩნდება
 „ოქროს ნისკარტით“
 და ხაოცნებო „კაი ამბავს“
 ფრენით მოიტანს;
 ის სიუვარული, რომ მოგვევება
 ჩვენ იმ დროიდან,
 გავუნაწილოთ ნიაუს, ფოთოლს,
 ესოს კოინდარს;

და გავაცოცხლოთ, ვინც იქ დარჩა
 წმინდა ლანდებად,
 ვისი მაღლითაც ჩვენთვის დღესაც
 თენდება-ღამდება;

მათი ხსენებით დროის ვეალო
 გავახავერდოთ,
 და რომ გადამოგვეცნოს მოძაულისთვის
 საალავერდოდ,
 ის ღვინო შევსებათ
 ისევ იმ ჭიქით;
 კოპიტის შირში წავისაუსმოთ
 ჭადით, ყველით და...
 ჩიტის ჭიჭიკით.

ზანძანი ქმ მორღესანისა

რომანი

ცხენთა შეჯიბრებაზე

ბაჩევა ცხენთა შეჯიბრებაზე არასოდეს ყოფილა. რომ არა თინათის დაქინება, ცხადია, არც დღეს წაივლიდა – თინათიმ არ მოასვენა: წამოიღი, დიდებულნი, საქართველოს უკეთესი შეილნი იქ იყრიან თავს, უსათუოდ უნდა მიეყვანოსო. მთავარი მერე თქვა, იქ უშუს გაგაყენოს, ბოლოს და ბოლოს ხომ უნდა იცნობდე საქართველოს ღირსეულ შეილებსაო. თინათის დაქინება რომ დაეცხრო, ბაჩევამ უხალისოდ მიუგო: ვინძლო, მოვიდეო.

უშუ სამეფო დარბაზის წვეროს, ფრიად დიდებულის, საურმაგის ერთადერთი ვაჟი გახლდათ. თინათი გამუდმებებით უშუს ახსენებდა: „უშუმ ვერე თქვა.“ „უშუმ მოიწყინა“ „უშუს კონსტანტინეპოლში ისეთი მოძღვარნი ჰყავდა, ჩვენში არცკი გაუგიათ.“ ერთხელ კი ოცნებაში წასულმა, თვალეზმელულულმა ბაჩევას გაანდო: „უშუს რომ გულში რაიმე არ ელოს, ვერე ცისკარივით ხომ არ გამოიღებდა?“ ისიც დასძინა თინათიმ: „რომ იყოღე, როგორი დიმილი აქეს – გულისკარს გაგეხსნის და შიგ ჩაგისახლდებაო.“

მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს სამეფოს გული – გფილისი არც ისე დიდი ქალაქი გახლდათ, ბაჩევა უშუს არასოდეს შეხვედრია, თვალცი კი არ მოუკრავს მისთვის, მაგრამ თინათიმ იმღეინი რამ უამბო, ასე ეცონა, დანახვისთანავე ვიწრობო.

ცნობისმოყვარეობამ სძლია, თუ თინათის დაქინებამ, ბაჩევა უხალისოდ, მაგრამ მაინც მივიდა და ორივენი შტკერის გაყოლებამუ გადაშლილი დიდი ველისაკენ გაემურნენ. ყოველი ადღგომის წინა კვირას ცხენთა ასპარეზობა აქ იმართებოდა ხოლმე. თინათის ძლიერ

უხაროდა ბაჩევასთან ერთად რომ მიდიოდა ცხენთა შეჯიბრებაზე – სულ კისკისებდა: მისი ხმაშალაღი, ყურადღებისმიძქევეი, გამომწვევეი სიცილი ახლადშეუფოთილ ბუქებს ლამის არხვედა – დარწმუნებული იყო უშუთი ბაჩევას გააკვირვებდა და ეს ახალისებდა.

ებრაელთაგან დოდის სანახავად პაგარა ბიჭები თუ გაიქეკოდნენ – რვა-ათი წლისა – მერე დოდზე დასწრების სურვილი არავის უწნდებოდა: გართობანი ქართველთა საქმეა, ებრაელებს კი იქ არაფერი ესაქმებათო. მაინცდათ, რომ ებრაელებს ყველაზე მეტი საზრუნავი აქვთ. ალბათ, არც თუ უსაფუძელოდ ყველა ებრაელი ადათის, ჩვეულების შეღმწეებით შესგად შესრულება და ოჯახის მოვლა-დაპურება დიდ დროსა და ჯაფას თხოულობდა.

ბაჩევას ოჯახი კი ძლიერ განსხვავებულბოდა სხვა ებრაელთა ოჯახებისაგან: ერთობ ღირსეული კაცის შეილი იყო, ისეთი ოჯახში გაიზარდა, ბელს ისე ჰყავდა განევიერებული, რომ არა-რა საზრუნავი არ აწუხებდა. მთავარი სურვილი იყო, მთავარი იყო რაიმე მოსურვებოდა. ხელი რას ან რაგომ უნდა შეეშალა? დიდებულები, რომლებიც მეფის კარზე გრიადებდნენ, ამათეიმ ასპარეზობას, დარბაზობებს ამშვენებდნენ, ბაჩევას ოჯახის სკუმრებიც იყვნენ – მათი მდიდრულად მოკანმული ცხენები ბაჩევას სახლის წინ არაერთხელ შემდგარან. ისინი ბაჩევას შამას – მანქანს სკუმრობდნენ ხოლმე. დიდებულები აუქჩარებლად გადმოვიდოდნენ ცხენებიდან, სადავეებს მსახურთ მიუვლებდნენ და საკუთარი ღირსების ხაშგასმით – თავადერილნი, ამაყად მომშირალნი შემოდდიოდნენ ეშოში. მოურავი შელო – ფეხაკრეფით შედიოდა მანქანთან, სხადაბლა, აუქჩარებლად მოახსენებდა: „გამ-

ჩენის ნებით, თავადი გიორგი მობრძანდა, ღმერთმა სასიკეთო ქნას მისი სკუმრობა“ ან „გამშენის სურვილით, დარბაზის წვერმა ივანემ ჩვენთან მობრძანება მიიწინა საჭიროდ, ღმერთმა სასიკეთო ქნას მისი სკუმრობა“. მანქანიც მშვიდად, აუქტარებლად მიუგება: „მიუგებუ, პატივით მიიღე“ თავად კი განიერი კიბის თავში დადგებოდა, უფროს შეიღს – მორდების გვერდში ამოიყენებდა და სკუმარს იქ ელოდა. ვინ, რომელი დიდებული არ მობრძანებულა ამ ოჯახში და ბაჩევას არ ახსოვს მამა კიბის თავს ჩამოსცილებოდა. ერთხელ ლენით და თურქსელრუკებთან ბრძოლისას გამარჯვებით გათამამებულ რომელიღაც თავადს შეუძახნია: „ეს რასა ჰგავ, აშხელა კაცი გესკუმრე, მანქან, შენ კი კიბის თავიდან გაღმომქერ, ქვევით ჩამოსვლას არ ნებულობ.“ მანქანს სკუმრისთვის მდაბლად დაუკრავს თავი და აუქტარებლად უპასუხნია:

– მაგის უფლებას მეფისადმი რიდი და კრძალვა მაძლევს. აქედანა და ჰქმირამდე მანძილი იმას ეუკეთნის. შენ რომ მანდ შეგეგებო, საქართველოს მეფეს სადაა მოუყარო მუხლი?! ვინძლო, ერთ მზიან დღეს ღმერთმა ღირსმყოფს და საქართველოს მეფე შესკუმროს.

მანქანისა და სკუმრის საუბარი, ზოგჯერ პურობა, კონსტანტინეპოლის ყაიდაზე მორთულ დარბაზში იმართებოდა, ან ეზოში, დიდი მუხის ქვეშ. თუ მანქანი სკუმართან ბაასს აქ მოისურვებდა, შელოს ეგყოდა, დღეს მუხის ქვეშ ჯდომას არაფერი სჯობსო. შელოც თავს დაუკრავდა და ეზოში ჯერ ჰილოფებს და ბალიშებს გამოარბენინებდნენ, მერე გაბლასა და ხმელ ხილს, მანქანი და მისი სკუმარი კიბეზე მერე დაემუებოდნენ. აუქტარებლად, ღინჯი ბაასით მოდიოდნენ.

დიდი მუხის ქვეშ ჯდომას იშვიათად ინებებდა მანქანი: თუ სკუმარი ერთობ ღირსეული იყო, კონსტანტინეპოლურად მოწყობილ დარბაზში ღებულობდა, ნაკლები ღირსებით შემკულ დიდებულს საშუაო, ხალჩიბიან ოთახში ესაუბრებოდა. უღირსი, უწინშენლო

აღამიანი მანქანთან ვერ მოვიდოდა. სხვათაგან გამბედაობა კიდე გასჩენოდა, უმრს მადლად ყოვს ვერ გამოსცდებოდა.

მანქანის სასახლეს არა მარტო ყორე, კედლებიც იმოღენა ჰქონდა, ოთახებში სიცივე ვერ აგანდა. ზაფხულობით კი სიგრილე იღვა. თუმცადა, ოჯახი ზაფხულს იშვიათად აგარებდა გფილსში – მბუყოთიდან* მოყოლებული შუა სელიხოთამდე* შთაში, გუდამაყრის ხეობაში, შავი არაგვისპირა სახლში იყვნენ. ბაჩევას შიველი ზაფხული შავი არაგვის დგაფუნა ჩაქსმოდა ყურებში, შესექქროდა დიდ ლოდებზე როგორ ხგოდა მდინარე. არაგვისპირა სახელი ფეთხანისას არ ჰგავდა – სამივე მხარეს განიერი ოვალური აივანი ჩასდევდა.

არაგვი სწორედ ამ აივნის ქვეშ ხგოდა, დგაფუნობდა. მანქანს ამ აივანზე უყვარდა სკუმრის მიღება. აქ უმეტესად ებრაელები სკუმრობდნენ, ისინი არაგვის იქეთა ნაპირზე, ბუქობზე ცხოვრობდნენ. ამბობდნენ, ეს სახლი სწორედ იმ მიდამოებში დგას, რომელშიც ერთ დროს სპერის მღვით საქართველოში მოსულ ებრაელთა შთამომავლები დასახლდნენო. საქართველოს იმდროინდელი დედაქალაქის – მცხეთის შემოგარენიდან აქ დიდძალი ებრაელობა ამოსულა.

ბაჩევას არ ახსოვს მამას სიმღერა წამოეწყოს – ხმადაბლა, თავაზითა და შთამოგონებლად საუბრობდა. ღვინო იშვიათად ერეოდა – იმდენს არც სვამდა, ღვინოს დაუჯაბნა. სკუმრების სიმღერები კი ხშირად ესმოდა – გატაცებით მღეროდნენ. გარინდებული მანქანის სახებე ამ დროს ნეგარება იკითხებოდა – ძლიერ უყვარდა ქართული სიმღერები და მათი მოსმენა ნამდვილ სიამეს ჰგვრიდა.

თინათი ცხენიდან მარლად გაღმობგა, მშვილობით მოვედითო და პირჯარი გადაიწერა, სადავე კი მსახურს მიუვლო. ბაჩევაც მისივე გაღმობგა ცხენიდან. სადავე მსახურს მიაწოდა და გაუღიმა.

ბაჩევა ადამიანების სიმრავლემ გააოცა – ცხენთა შეკიბრებაზე მღვა ხალხი მოსულიყო.

* მბუყოთი – სინას მთის ძირას თორის მიღების აღმანიშნავი დღესასწაული. იმართება მთის ბოლოს, ივნისის დამდეგს.

* სელიხოთი – ებრაული ახალი წლის დადგომამდე ორმოცი დღის განმავლობაში გარითვისად ლოცვა.

ბაჩევამ ჯერაც არ იყოლა როგორ საქართველოში მოუწია ცხოვრება, ჯერ მხოლოდ შენივდმეკე წელიწადში იდგა და არ იყოლა, რომ საქართველოში ყოველთვის ასე არ იყო – ადამიანებს ასე არ უყვარდათ ერთმანეთი, ხოლო როცა ადამიანებს ერთმანეთი არ უყვართ, მგერსაჲ დაჯაბნილი ჰყავს და სიღუბენურსაჲ.

ესენითა შეჯიბრება, ცხადია, საამო საცქერი იყო, მაგრამ უფრო საამო ის იყო, რომ ადამიანებს ერთმანეთთან შეხედრა, ბაასი ახარებდათ. მგერსაჲ ველი პირთაჲდღე გაესე ბულიყო, ხმაური, აურზაური მაინც არ იდგა. ადამიანები მშვიდად მიმოდიოდნენ, ერთმანეთის თავებიანად უკრავდნენ თავს, თან ხელს ისე მიიღებდნენ შეკრდზე, ზედ გულთან, ამკობრა იყო, რომ ერთმანეთისაღმა მოწიწებას გამოხატავდნენ. ბაჩევას ათასგზის ენახა ქართველთა ასეთი მისაღმება – ერთმანეთისაღმა ხამგასმული პაგივისეემის ასეთი გამოხატვა, მაგრამ დღევანდელი დღე მაინც განსხვავებული იყო: პირველად ხელაღდა ერთად შეყრილ ამოდენა ხალხს, პირველად ჩაესმოდა ყურში ამდენი მშვიდად, თავმეკავებულად წარმოთქმული „საღამო და გამარჯვება, ბაგონო ჩემო!“ „გამარჯვება ნუ მოგიშალოს ღმერთმა!“ „გამარჯვება, თავადო!“, „დიდება, მენდა, ღმერთო, რახან ვიხილე, თავადო!“. უფრო ხშირად და ხმაჲაღლა ქალთა თავისუფალი, ლაღი კისკისი იხმოდა – მას შემდეგ, რაც საქართველოს სამეფო გახტმე ქალი დაჯდა, მას შემდეგ, რაც მეფედ ქალი აკურთხეს, თავმეყრის ადგ უღებში ქალთა კისკისმა იმატა. ქალების მგერას, ხმას სითბოჲ მეტი დაეგყო და სიღბოჲ. ბაჩევას ასეთი რამ ბიშანგაჲმეჲ კი არ ენახა. შარშან მამამ მოელი შემოდგომა-შამთარი ასტუმრა კონსტანტინეპოლს – აქ მორღებანი ვარსულაეთიმრიე-ხეულობას სწავლობდა – რა დიდებულ ოჯახებში იყენენ წვეულნი, რამდენ ადამიანს შეხედნენ. მორღებანიმ სპარტაკაჲლის დაწყბასჲ კი აწვიდა, მაგრამ ქალთა ასეთი კისკისი იქაც არ სმენია. ისეთი შთაბეჭდილება რჩებოდა, რომ საქართველოს გახტის მეუფე ქალის ძალა და

ღირსება ყოველ ქალში გადაწვილდა. ესენი ქართველი ქალები, ისევე ღირსეულნი და მეგობრულად მომიღმარნი იდგნენ, როგორც თავად მეფე დადგებოდა. ბაჩევამ მეფეს კი ამ რამდენიმე თვის წინათ, მხოლოდ ერთხელ მოკრა თვალი – მეფედ კურთხევის დიდ დარბაზობაჲზე. ამ დარბაზობაჲზე შანქანის მოელი ოჯახი იყო მიწვეული. ეს ამბავი მანამ იყო, სანამ მორღებანი სასწაულებლად კონსტანტინეპოლს გაემგზავრებოდა, დარბაზობაჲზე მორღებანიჲ კი იყო.

შანქანი და იოხაბელი მეფეს ეხსენენ ისე, როგორც სხვა დიდებულნი. – კურთხევა მიულოყეს. ბაჩევა და მორღებანი მომორებათ იდგნენ, მაგრამ კარგად ხელაღდნენ მეფეს.

თამარი მეფედ კურთხევის დღეს ფიქრობილი უფრო იყო, ვიდრე გახარებული. მასთან მისალოყად მისულ ადამიანებს თითქოს სულის სიღრმეში სჭერეგდა. ალბათ, ამიტომ თქვა იმ დამეს სახლში მობრუნებულმა შანქანმა: „ქალი ბრძანდება ჩვენი მეფე, მაგრამ გამწენმა კაცის გონება მისცა.“ ბაჩევა ყურადღებით შესცქეროდა შეჯიბრებაზე მოსულ ქალებს, აკვირდებოდა მათს მოძრაობას, იმას, თუ როგორ ბაახობდნენ და კვლავ მამის ნათქვამი ახსენდებოდა. ამასწინათ შანქანი იოხაბელს ეუბნებოდა: „თუ შეამწნიე, რაც ჩვენს მეფედ ქალი დაჯდა, როგორ შეიცივალნენ ქართველი ქალები?“ „არა, ბაგონო, არსად მიხახავს“ მიუგო იოხაბელმა ქმარს. „თუ კარგად დააკვირდები, დინახავ ქართველი ქალები, ახალგაზრდები, გაუთხოვარნიჲ კი, ამაყნი და მგერით გამწხრეკნი გახსენენ.“

თითქოს მამის ნათქვამს ამოწმებოდა, ბაჩევამ თინათის გადახედა. თინათი ველარე გრძობდა ბაჩევას აქ ყოფნას. ვიდაცას გაუცილებული დაემტებდა. ბაჩევას დაჲინებულმა მგერამ მაინც მოახედა, ჯერ გაუღიმა, მერე კი ნადვლიანად თქვა:

– ნეკა, საღ არის? რაგომ არა ჩანს?

ბაჩევამ პასუხი არ გასცა. მას ახლა ადამიანების ცქერა უფრო იმიდაედა, ვიდრე იმის გარკვევა, თუ რაგომ არ მოვიდა უშუ. კარგა ხანს შესცქეროდა მოსეირნე ადამიანებს.

რამდენიმე ნაცრობ, მამასთან დამეგობრებულ დიდებულსაც კი მოჰკრა თვალი. ხოლო განმალღმა, თავმოწონედ მომავალმა, გამხმარი თუთუნისფერი ქსოვილის ქედანმა აბულასანმა — ქართლის ამირამ, გვილისის გამგებულმა და სამეფო დარბაზის წევრმა, ცოლშვილით რომ ჩაიარა, ბაჩევას თბილად გაუღიმა და გმა განავრძო. რამდენიმე ნაბიჯი რომ გაიარა, აბულასანი თანამეცხედრეს მიუბრუნდა:

— ხომ იყო, ხომ გახსოვს რომელია ვგ მანქანი! აბულასანის მეუღლემ, მკერდსავსე და ცისფრთვალეა ქალმა, თანხმობის ნიშნად თავი დააქნია და ღიმილით თქვა:

— ასე ვგონებ, არცა სტყუოდა!

წინა კვირას მთელი ქალაქი მანქან ზორაბაბულზე ლაპარაკობდა. დედაქალაქში ერთი ისეთი ამბავი მოხდა, იყო კიდევ სალაპარაკო: კვირას, ნამუადღევს ნანაკერგელიანთ დიდი წვეულება ჰქონდათ, დღეიდან იუდეველნი აღარა ვართ, იუდეველობაზე საქვეყნოდ ვამბობთ უარს, წელს ადღგომას ჭეშმარიტ ქრისტიანებად ვვგებებით და ამასთან დაკავშირებით პურობას ვმართავთო.

უკვე კარგა ხანი იყო იუდეველს ქრისტებს რწმენა არ მიეღო, აღარც კი ახსოვდათ ის დრო, იუდეველმა როდის გამოიყვალა რჯული.

მანქანს პურობაზე მიწვევა რომ მიუღია, ბევრი უყენია და საქვეყნოდ გამოუცხადებია:

— კოჭლი იუდეველი გულმართალი ქრისტიანი ვერაფრით ვერ იქნება! უნანაკერგლობას იუდეველნი არ დაიგირებენ, ღმერთმა ქნას, ვგ ოჯახი ხვალ მამგდვიანთ არ მიუერთდნენ!

ვგრე რადაო, ქრისტებს რჯულზე მოქცევა, ღიმილისმოშვერული რად არისო, უკითხავს თურმე ვიღაცას — მანქანის ღიმილით განაწყენებულს — რაზეც საურმაგს, დიდ თავდასა და სამეფო დარბაზის წევრს, უთქვამს:

— სწორად უბნობს მანქანი — წაღმა-უკულმა მადომარენი რჯულის ძალას აკლებენ.

ბაჩევა მარგოთბამ რომ მოჰქანცა, სწორედ მაშინ იგრძნო ვიღაცის დაქინებული მწერა. ეს მწერა იმდენად ძლიერი იყო, თითქოს

გამოფხილდა, ძალა მოიკრიფა, წინააღმდეგობის მისთვის დღემდე უცნობი, გრძელმიტი დაეუღლა — წინააღმდეგობა კმის უყო, რომ ასე ჯიუტად მომხირალს ზურგი აქცია.

მანქანის ასული თავდახრილი იდგა, მიწას დასექტროდა და ბრამბოდა, ასე დაქინებით ვინ და რაგომ მომხირებიაო.

თავს თითქოს ჯიბრზე არ სწევდა, არ უნდოდა ასე ჯიუტად მომხირალისათვის სახე დაენახებინა. მერე გაიფიქრა, რახან ასე ჯიუტად მომხირებია, ერთი თავხელი ვინმე უნდა იყოს, მე კი სახეს ბალღივით ვუმაღავ, თითქოს დედიკოს ვებუკებოდეთ და ბრამბორეულმა ასწია თავი. ეწადა მშერით დაეგუქსა ის ჯიუტი მოთვალთვალე, მშერით ეთქვა: აბეზარი რომ ხარ, ამას აიგანდა აღამიანი, ქვეყნად შენნაირ აბეზართ რა გამოლევს, დიდი თავხელიც ყოფილხარო.

ბაჩევა მთვალთვალეს კუმტი მწერა შეაუღო თუ არა, სწიოთლე მოერია, თავი უმაღდახარა. თვალეუბი მოხუჭა, სული მოითქვა და ასე მოეჩვენა, მოთვალთვალე ბიჭს კი არა, გამაფხულს შეაუღო თვალი. ის ბიჭი გამაფხულს ჰგავდა: წვერ-ულვამი, ხორბლისფერი სახე, ცისფერი თვალები, განსაკუთრებით კი ღიმილი, გამაფხულს ამსგავსებდა. სიბრამგმაც უმაღ ვაუარა, გაუღიმა კიდევ.

იმ ბიჭს გაუღიმა? არა, იმას, რაც დაინახა — გამაფხულს. იმდენად მომხიბლავი სურათი იყო — აპრილის მოწმენდილ, ლურჯი ცის ფონზე ეს უცნობი მომღმირი ბიჭი... თავს ვერ სძლია — ამ სურათს კუმტად ვერაფერს შეხედავდა. ამ სურათის შემხედვარეს შუბლი უნდა გაგუცხნა.

გახსნა კიდევ — გაიღიმა.

სწორედ ამ დროს შემოჰკრეს მარს. შეჯიბრება იწყებოდა. იმ ბიჭმა ცხენს აღვირში წაავლო ხელი, ბაჩევას კიდევ ერთხელ გაუღიმა და წაივიდა. ათიოდ ნაბიჯი არ ექნებოდა გაუღილი, რომ მობრუნდა, ბაჩევას ახლო შეგობარივით დაუქნია ხელი და იქით გაემართა, სადაც შეჯიბრების დიდი აღამი იყო აღმართული.

დოღმა მიწა გაახურა — ცხენები ისეთი

ძალმოსილებით გარბოდნენ, გვეგონებოდათ, იქ, სადაც მიიღებენ, მხედრებს აღიარება კი არა, უკვდავების მიზნიჭებული სიგელი ელთო... მხედრები ყიფინას სცემდნენ, მაყურებელი — კიდევ უფრო შეგაღ. ისეთი ხმაური დაღგა, აღამიანს თაებრუ დახვევოდა. მტკერისპირა ველზე ამ ხმაურით, ყიფინით, უხამსი შეძახილებითაც კი, თუ შეიგყოფდი, რომ სულ რამდენიმე ათეული წელი გასულიყო მას შემდეგ, რაც ამ ქვეყანაში იმშაელნი მეუფებდნენ. ჯირითის მაქქერალნი უდაბნოთა ყიფინას სცემდნენ, იმას კი არ უწყოდნენ, რომ ამით ცხენებს აფრთხობდნენ. არც იმას რომ იმშაელნი ქვეყნიდან გაეუგებინათ, სულიდან კი — ვერა. ამგვარი არაქართული ყიფინით აღასტურებდნენ, რომ იმშაელნი სულში შემორჩენილათ.

ბაჩევა დაყინებით შესცქეროდა დოღს, მაგრამ ვერა-რას ხედავდა — მისი ფიქრი სულ სხვაგან ქროდა. თვალწინ ის დიმილი ეღგა, იმ ყმაწვილს დაქებდა, ვერსად მოჰკრა თვალი.

მერე იმ ბიჭის ხილვის იმედი სულაც დაჰკარგა. ამან კიდევ უფრო ატკინა გული. შემჯობრისაღმი ინტერესი ისედაც არ ჰქონდა, ახლა სულაც უგუნებოდ, უგულოდ იჯდა წიფლის ხისგან ახლად გაჩორკნილ ფიცარზე. თინათის სიგყვეთი ვერ გააყნობიერა. ესმოდა, როგორ არ ესმოდა თინათის ნათქვამი: „აგე, უშუე მოვიდა, აგე, უშუე“ კარგად ესმოდა, მაგრამ სიგყვეს გონება ვერ აყნობიერებდა. ბაჩევას დაბნეულობას იმანაც შეუწყო ხელი, რომ ის გაბაზუხული, ის დიმილი ისევ მოუვლინა — აგერ, მის წინ იღგა და ისევე იდმოლოდა, როგორც ამ რამდენიმე წუთის წინათ.

უშუ ძე საურმაგ სულკალმახის ძისა იმ ქართველ ახალგაზრდათაგანი იყო, საქართველოს უკანასკნელი წლების გამარჯვებები გონიერულად რომ გამოიყენეს. თურქ — სელჩუკებზე გამარჯვებას, საქართველოს გერეგორიიდან მათს საბოლოო განდევნას, ბევრი სიკეთე მოჰყვა. ერთი ამათგანი ის იყო, რომ ქართველი ჭაბუკები კვლავ ბიზანტიას მიეგანნენ — ზოგი ბიზანტიის ეკლესია-მო-

ნასტრებში ქართველ ბერ-მონაზონთა კვალს მისდევდა, ზოგი ვარსკვლავთმრიხველნი ასტრონომით დაუღწენენ შეგირდებად, ზოგი კიდევ მჭერმეცყველი. მათგან სწავლა იქციეს მთავარ საქმედ. უშუმ ფილოსოფოსთაგან სწავლა ირჩია. ერისთავი საურმაგი გამგავერების წინ სულ სხვა რამეს სთხოვდა, მაგრამ უშუ მაინც ამათ უსმენდა — ისე კარგად ხსნიდნენ სამყაროს წარმომავლობას, ბიზანტიისა, თუ სხვა ქვეყნების უკეთეს შეილთა ამრის მისნობას, უშუს სხვა რამ არც იმიდავდა.

სამი წელი ვაგატარა კონსტანტინეპოლს და რომ არა ყმაწვილი მეფე თამარი — მას სწორედ უშუსნაირი ახალგაზრდები სჭიროდა — დღესაც იქ იქნებოდა. ორიოდ თვის წინ დაბრუნდა თბილისში. „თუ თქვენ, ძმანო ჩემნო, დაუბრუნლებით სამშობლოს, იგი კიდევ ერთ ნაბიჯს წარსდგამს წინ“, — უთხრა მეფემ პირველსავე შეხვედრაზე უშუს და მის მეგობრებს.

დღეს კი უშუ უგუნებოდ იყო: ამ ორიოდ კვირის წინათ ბიზანტიიდან კიდევ ერთი ჭაბუკი, სწორედ კონსტანტინეპოლში დაბეგობრებული აბესალომ ძე იორამისა ჩამოვიდა. იგი თავის მიწა — მამულს — ბაზალეთის დაუბრუნდა, მაგრამ მალე ქალაქისაკენ გამოუწია გულმა, აქ მეგობრებში გრიალებდა. გუმინ მზე გადახრილი იყო, უშუ და აბესალომი ძე იორამისა ერთმანეთს რომ გადაეხვივნენ, იქედან მოყოლებული ღამის მზის ამოსვლამდე ისხდნენ და ბაასობდნენ. ცხადია, ღვინოსაც შეეცქვიდნენ, მაგრამ ამასაც კონსტანტინეპოლურად — ცოგას.

მშემ რომ ქვეყნიერება ხელახლა გააყისკროვნა, ორივემ ძილს მისცა თავი. მაგრამ აბა, რა ძილს მოასწრებდა უშუ — შუადლისპირზე მტკერისპირა ველზე, ასპარეზობაზე უნდა ყოფილიყო — სიგყვა ჰქონდა მიუქმული.

წელი ძლივს აითრია. დღეს უშუს შეჯიბრი არ ეწადა. დღეს ძილი უნდოდა. ასე ფიქრობდა მანამ, სანამ თინათის გვერდით უცნობ გოგონას მოჰკრაედა თვაღს. როგორც კი ეს გოგონა დაინახა, ფეხქვეშ მიწა იგრძნო და თავსემოთ ცა. ის გოგო გაღიმებულ, სახეს მთვარეს ჰგავდა, მაგრამ ვე არ იყო მთავარი

– რამდენი ასეთი პირბადრი მთვარის მსგავსი გოგონა უნახავს უშუს – ეს სხეანაირი იყო. თითქოს კარგა ხნის ნაენობი და ახლობელი. ამიგომ შესცქეროდა ასეთი გასხივოსნებული ღიმილით, ხოლო მოგვიანებით, როცა იმ გოგონამ შურგი აქცია, მოეჩვენა, ქვეყნიერებაზე ბინდმა დაისადგურაო. უხმო, უფერო და უღონო აღამიანები სიბნელეში დაეხუტებოდნენ და არაფერი, სრულიად არაფერი არ ჰქონდათ საერთო ერთმანეთთან.

მერე ცხენთა შეჯიბრიც დაიწყო. უშუ იქით გაუმართა, მივიდა კიდევ იქ, საიდანაც ჯირითი უნდა დაწყებულიყო. საესე მთავარემ სწორედ მაშინ გაუღიმა, აქეთ რომ მოეშურებოდა. ამ ღიმილმა გაამხნევა, ძალა მისცა. მაინც არ უნდოდა ახლა ცხენზე შეჯიბრება, რა დროს შეჯიბრება იყო! ერთხანს დიდ ალაბთან იგრიოლა, მერე უკან გამობრუნდა, იქით, სადაც გოგო ეგულებოდა. მიდიოდა და ფეხს ითრევდა. იყოლა, დარწმუნებული იყო, გოგო დაეძებდა, ელოდა. ამით გაუცნობიერებულ სიამაყეს გრძნობდა. აი, ის მულოდება, ესეიგი ამქვეყნად მე და ის ვართო. როცა გოგოსა და თავისი ერთად არსებობა დააკონკრეცა, აჩქარებული ნაბიჯით გამოისწია იქით, სადაც საესე მთვარე დაგოვა. ვმად ამირაჯიბის ასულმა შეაჩერა. თავადის ქალი რაღაცას ელაპარაკებოდა, თან შეიღს – ხუთიოდ წლის ლუარსაბს თმაზე ისე ეაღერსებოდა, სხვა დროს უშუ უთუოდ მიუხედებოდა გულისთქმას, მაგრამ დღეს ვერაფრით ვერ მიხედებოდა იმას, რაც თავადის ასულს ეწადა. მის კითხვებს რაღაცას პასუხობდა, მერე ისე გაეცალა, თავადის ქალმა გაოცებული მშერა გააყოლა – უშუს ცხენის აღვირისათვის ჩაველო ხელი და ჩქარი ნაბიჯით მიდიოდა.

უშუს დანახვაზე თინათი სიხარულით ცას ეწია. ღამის ყელს მოხვეოდა, უშუ კი ბაჩევას მიუბრუნდა. ბაჩევას ღიმილი მოედო სახეზე და თინათი სახგად დარჩა: მიხვდა, ამ ორ აღამიანს რაღაც საერთო ჰქონდათ, თინათი ამ აზრმა შეაშოთა, ააფორიაქა. უშუმ კი ბაჩევას მაჯაში ჩაავლო ხელი, თინათის მიუბრუნდა და თქვა:

– რა კარგია!

– რა თქვი? – ნერწყვი ^{გადასრულდა} ~~გადასრულდა~~ დაბა თინათიმ.

– რა ლამაზია! რა ჰქვია? – უშუ ბაჩევას მიუბრუნდა – ვინა ხარ? რა გქვია?

ბაჩევამ უშუს ხელი გამოსცა და გაიქცა

– ვერსად წამიხვალ, შენ ჩემი ცოლი უნდა გახდე! – მიაძახა უშუმ.

თინათი გახვდა. უშუს აღმოუბრუნდა შესახა

– რას ამბობ!

ბაჩევა შედგა, უშუს მიუბრუნდა. მის მშერაში ნალეული, სასოწარკვეთა და საყვედური იკითხებოდა. ამ მშერამ შეამოთა უშუ და ბაჩევასაკენ გადადგა ნაბიჯი.

ბაჩევა კვლავ გაიქცა.

თინათიმ უშუს მკლავში ორივე ხელი ჩაავლო და შესძახა:

– რას სჩადი, უშუ, იყი ვე ვინ არის?

– ვინც არ უნდა იყოს, ეგრე მოხდება! – მიუვლო უშუმ და შეეცადა მკლავი, რომელსაც თინათი ორივე ხელით ჩაფრენოდა, გაუნთავისუფლებინა – ბაჩევასაკენ ესწრაფვოდა. – თუღველა, შანქან შორაბაბულის ქალწული!

ბაჩევა ცხენისაკენ გარბოდა. უშუ თინათის მიაკეცრდა.

ცხენთა ფლოქვების ქვეშ მიწა გორგმანებდა. აღამიანები კვლავ ყოჩინას სცემდნენ.

შუბაბსა და ბალღებს შუა

ფესახის* პირველი საღამოს აგადას* ყოველი გფილისელი ებრაელი თავის ოჯახში აგარებდა. ცხადია, ისე აგარებდა, ვისაც როგორი ძალაც მოსდევდა. ხოლო უინ რისი შემძლე იყო და როგორ დღესასწაულობდა ფესახს, ამის გაგება არც ისე რთული საქმე გახლდათ: თუ სახლში რამდენიმე სანიული ენთო, ეს იმას ნიშნავდა, ამ ჰერქვეშ აგადას ის აღამიანები იხდიდნენ, რომლებიც ცხოვრებასთან ჰვიდლში დამარცხებულად არ თელიდნენ თავს. ცხადია, ისეთი ოჯახებიც იყო, და ძალიან ბევრი – უმეტესზე უმეტესი – ფესახს ერთი ჰრატის მუქზე რომ დღესასწაულობდნენ. მაგალითად, აბრამიკის ფარდალადა

სახლში ერთი ჭრაქილა ბუჭკავდა. ოჯახის უფროსი — კოჭლი აბრაამიკო ხმადაბლა, წამღერებით, დროდადრო ხეწეშა-ოხერით კითხულობდა ეგვიპტელთა გვევობიდან ებრაელთა თავდახსნის ამბავს. აბრაამიკო ასე იმიტომ ოხრავდა, რომ არ სჯეროდა, იმისა, რასაც კითხულობდა: თუ ეს მართლა ასე იყო, მე მთელი სიყოცხლის მანძილზე ერთხელ მაინც რატომ არ გადმოშვებდა ღმერთმა, ერთხელ მაინც რატომ არ მიშველაო. რომ არ სჯეროდა, ალბათ, იმიტომაც იყო ასეთ დღეში.

ზოგიერთი სახლიდან არა მხოლოდ დიდი შუქი, სიმღერის, მოღებვის ხმაყ კი გამოდიოდა. მაგალითად, ბენო კაკიგელას ოჯახში საფესახო თიკანზე ისე მღეროდნენ, სმენას ვერ მოსწყვევდით.

აი, იმას კი ვერაინ გვეყოფათ, ზანქან ზორაბაბელის სახლში რამდენი სანთელი ენთო. ამ სახლიდან არც რამ ხმა ისმოდა — უპარამზარი ეზოსთვის იმოდენა ყორე შემოეფლოთ, ზორაბაბელისას ვერც ვერას გაიგონებდით, ვერც ვერას მოჰკრავდით თვალს.

აღრე ყოველი თბილისელი ებრაელი ფესახის ორივე სააგალო საღამოს თავის ოჯახში აგარებდა. ერთხელ, კარგა ხნის წინათ, ზანქანის ნეგარსხენებულმა მამამ მორღმხაი ზორაბაბელმა თქვა:

— „ზოგიერთ ისრაელს ღმერთმა მისცა და აქვს საშუალება აგადა ღირსეულად ჩააგაროს, ბევრს, ღმერთმა ყველას მოუფონოს, ლუკმა-პური გაჭირვებით შეაქვს ოჯახში. ეგვიპტელთა მონობიდან თავდახსნის დღესასწაული კი ყოველი ებრაელისთვის უნდა იყოს სასიხარულო, ყველამ ისე უნდა იგრძნოს თავი, თითქოს თვითონ გადაიგრო მონობის უღელი, ამიგომ საჯამაათო აგადა უნდა მოეწყოთ, რომ ყველა — მდიდარიც და ღარიბიც, დიდიც და პატარაიც, ერთად დაესხდეთ.“

ამ დღიდან მოყოლებული მორღმხაი ზო-

რაბაბელი ფესახის ყოველ მეორე საღამოს თავის ეზოში დიდ სუფრას შლიდა და მთელი გფილისის ებრაელობას ეპატიებოდა: „ყოველი ისრაელიშვილი უნდა მოვიდეს და გაიზაროს განთავისუფლების სიხარული. თქვენ ჩემთან კი არ მოდიხართ, ფესახს შეიშობთ.“

ზანქანი მამის სხოინისაღში ერთგულებას, მისი საქმეებს გაგრძელებამაც ხელედა. ამიგომ ყოველ ფესახში, მეორე საღამოს, მის ეზოში დიდძალი ხალხი იყრიდა თავს. ხახამ აბრაამი ბეით-ქნესეთი* გამოაცხადებდა:

— ჯამაათო პატიოსანო, ზანქან ბენ მორღმხაი ყველას გაუწყებთ, რომ მისი სახლის ეზოში გაიზარებთა საფესახო საჯამაათო სედერო. ვისაც სურდეს, მოვიდეს და იფესახოს, ვისაც სურდეს, მოვიდეს და ჭამოს, თქვენ მრავალს დაგასწროთ გამქენმა, მას კი ფარსასა* უმრავლოს“

ეს იყო და ეს! ბეით ქნესეთი კიდევ არ გამოცხადებინათ, ამ სერობას არც დიდი დააკლდებოდა, არც — პაგარა. თუ სულაც საჰყარი არ იყო ყოველი თბილისელი ებრაელი, თუ ნაბიჯის გადადგმა შეეძლო, ფესახის მეორე საღამოს მთელი თავისი ოჯახით, შეილებით, შეიღმივლებით ზანქანის სახლისაკენ მიიჩქაროდა. ეს დღესასწაული ყოველ მათგანს შეახსენებდა, რომ ებრაელობა დეთის მხედველობის არეში მოქცეული ერაი და განთავისუფლებაც სწორედ დეთის ნებით მოხდა. ეს ძალას მაგებდათ. კიდევ იმიგომ არ აკლდებოდნენ ამ აგადას, რომ წელიწადში ერთხელ ზანქანის სახლში შესეულა, თუნდაც ეზოში, ახლადმეფოთილიც მუხეების ქვეშ ყოველი ამთავანისათვის დასამახსოვრებელი დღე იყო.

ზანქან ზორაბაბელი ერთ-ერთი შთამომავალი გახლდათ იმ ებრაელებისა, ბაბილონიდან სურის მღვით რომ მოვიდნენ საქართველოში. ამაზე არა მხოლოდ მისი გვარი მეტყველებდა, ხალხის მუხსიერებაც იგი იმათი ჩამომავალი იყო, ბაბილონის

* ფესახი-პატიკი. ეგვიპტელია ტვევობიდან ებრაელობის განთავისუფლების დღესასწაული.

* აგადა-ფესახის (მასტების) საზეიმო სუფრა, რომელზეც საუბრობენ იმაზე — მოსემ, დეთისნებით, როგორ გამოიყვანა ებრაელობა ეგვიპტიდან. აღნიშნება მარტაპრილიში.

* ბეით-ქნესეთი — სამლოცველო, სინაგოგა.

* ფარსასა — შემოსავალი.

მდინარეებთან რომ ისხდნენ და დაკარგულ, იავარქმნილ იუდეაზე რომ მოთქვამდნენ. ორი-სამი თაობის შემდეგ იუდეის დამანგრეველი ბაბილონი სპარსელებმა რომ გააცემკვერეს და ებრაელებს მის დაბრუნების უფლება მისცეს, ზორაბაბელთა ერთი ნაწილი იერუსალიმს მიუბრუნდა. ებრაული წყაროები ზორაბაბელთა წინაპრებს შერუბაველებად მოიხსენიებენ. სწორედ ისინი მიუბრუნებულ თანამოძმეებს. იერუსალიმში კი გაბრის აღდგენას ჩაუდგნენ სათავეში. შაქარია წინასწარმეტყველი მანქანის წინაპარზე ამბობს: „რა ხარ შენ, დიღო მთაო, შერუბაველთან შედარებით – დაბლობი მხოლოდ.“ ზორაბაბელთა მეორე შტო იმათ შორის აღმოჩნდა, ვინც კბილებში დანაგარჭობილ ბაბილონელთაგან დანაეულ იერუსალიმს არ დაუბრუნდა – სწორედ ებრაელობისათვის, იუდეისათვის დარჩნენ უცხო მიწაზე. აქ ბაბილონური თალმუდი იქმნებოდა. ერის, რწმენის და სამშობლოს რაობას წიგნში გამოხატავენ. წიგნში აქვედნენ იმას, თუ როგორი უნდა იყოს სამშობლოს მაიოცხლებელი აღმზიანი, ამ წიგნშივე ხელაუდნენ რწმენის, ერის გადარჩენის და ამ გზით სამშობლოს გაიოცხლების საწინდარს, რადგან მიანდათ – მიწაწყალი, პაერი მშობლიური მხოლოდ აღამაანით არის, ამიგომ აღამაანის სულზე შრუნაუდნენ. ნაბუქოდონოსერის მიერ აღრეც, სამშობლოდან ოგებული ებრაელობა სიოცხლის გადარჩენის დაუოკებელმა წადილმა მიმოფანტა. მომავალში იგი წიგნს უნდა შეეკრიბა, წიგნით უნდა გაერთიანებულიყო ერა.

იმათ შორის, ვინც წლობით ჩაკირკიგებდა ბაბილონურ თალმულს, მანქანის წინაპრები იყვნენ. მათთვის არა-რა მნიშვნელობა არ ჰქონდა დროს, არც იმას ეძებდნენ, თუ ვინ იხდა სამეფო გაბგმე მუფეს ის არ არის, ვინც გაბგმე დაჯდა, ის, ვინც ერს საგანძურს უქმნისო. მარადიულ საგანძურად კი წიგნს მიიჩნევდნენ. თაობათა არსებობის მიმანი წიგნში მოქცეულიყო – რადგან იყოლნენ: თუ ხალხის სულის კირად წიგნს არ გახსდი, ხალხი

მუიელს გადამურთებს, მუიელის მოთავეზე ერთი დაღმართში მიექანება. ამიგომ აღმონაღლეთის ბნელ დამებში, თუ ლაქვარლოვანი განთიადისას, გამოთანვეულ სიფხესა, თუ უემური წვიმიანობისას, მაგიდებზე გადახრილი წელგაუმართავად ჩაკირკიგებდნენ ერის სულის კირს. ასე იყო მანამ, სანამ სპარსეთის ჯერიც არ დადგა, მანამ სანამ აღექვანდრე დიდი არ მაადგა სპარსეთის, და ისეთივე დღე არ აწია, როგორც სპარსეთმა ბაბილონს, ბაბილონმა – იუდეას – სისხლის ნაკადულები რომდნენ ბაბილონის მიწაზე.

ამჯერად მაკელონელთა შუბებს გამოეცქნენ ებრაელები – აღრე ოგებულთა ნაკვალევში ჩადგნენ და სიოცხლის გადარჩენა, მშვიდი ნაესაყუდარი შეავედრეს ღმერთს. მანქანის წინაპრებმა საქართველოში კპოვეს ის, რასაც ღმერთს ევედრებოდნენ. სხეებმაქ. შოგმა კი საქართველოს ახლო-მახლო დასცა კარაგი.

ზორაბაბელები ძლიერ მდიდრები იყვნენ, ბაბილონიდან იმდენი თვალმარგალიტი, ოქროსმხულიც კი გამოიგანეს, მაკელონელ ჰაბუკს ეს რომ სყოლიდა, უთუოდ გამოუღებოდა და კიდევ უფრო დიდ ნადავლს გაუნაწილებდაო თავის მამაც ბიჭებს.

წელიწადი წელიწადს მისდევდა, საუკუნე საუკუნეს. მანქანის წინაპრები საქართველოს ღვიძლ შვილებად იქნენ. უკვე ძნელი გახდა იმის გარჩევა, რელიგიის გარდა, რა ანსხევებდათ ქართველთაგან. დამკერობელი ვერა-რა განსხევებას ვერ კპოვებდა და ორივეს ერთნაირად ურგყამდა. მანქანის წინაპრებისათვის, თავად მანქანისათვის წმინდა და ხელმეუხეხელი აღონაისადმი რწმენა დარჩა, განსხევეხული რწმენა კი განსხევეხულ ცხოვრებას კარნახობდათ. არც ეწადათ სხეებში ათქვეუა: ჩვენ ჩვენი რწმენა გვაქვს, ჩვენი ღმერთი გვყავს და ისე უნდა ვიცხოვროთ, როგორც ღმერთს სინაის მთის ძირში აღუთქვითო.

– საუკუნეები აქა ვართ და მაინც უცხოდ რომ ვრჩებითო! – კითხულობდნენ ჰაბუკნი, ხნოვანნი მხრებს იწურავდნენ: რა ვქნათ, რა ეუყოთ, ჩვენ სინაის მთის ძირში დაღებულ

პირობაზე უარს ვერ ვიგყვითო.

ამ კითხვას⁷ ყოველი თაობა სვამდა – იმათ ეკითხებოდნენ, ვინც თავად ადრე კითხულობდა – შინაურნი ვართ და უცხოლ რაღა ვრჩებითო. ახლა ესენი, უკვე ჭაღარაზორეულნი, წელში მოხრილნიც იწურადენენ მხრებს: „რა ვქნათ, რა ვუყოთ, აღონასი რწმენას ვერ დაევაგებთო“.

აგადის წამყვანი ხახამ აბრაში შეკრებილთ გატყუებით უამბობს, თუ როგორ ცდილობს მოსე ღვთის ნების ასრულებას – ვევიპგიდან ებრაელთა უფათურაკოდ გამოყვანას, როგორ ჯიუტობს ფარაონი. ფარაონს არ სურს მონების განთავისუფლება. ეს საბრალო, უმეცარი მპყრობელი არაღ აგლებს ღვთის ნებას.

ზანქანი აგადაზე შეკრებილ ხალხს ათვალიერებს. ამათგან უმეტესობა, ხომ მის სამსახურში დგას. ზოგი აქ თბილისში, ზოგი შორს, გრაპიზუნდსა თუ არაში,⁸ კონსტანტინეპოლსა, თუ რუსეთის სამთავროებში გამართულ საეპროებში, ცხადია, გფილისშიც. ეს ათი წელიწადია რუსეთშიც შეაღწია ზანქანმა და ყველაფერს ამ დაბნელების მეოხებით აკეთებდა. ფესახსათვის კი ყველა მინ, გფილისში ჩამოსულიყო, რათა დღესასწაული თავიანთ ოჯახებში გაეგარებინათ. ზანქანი ყოველი მათგანის საქმიანობას იგონებდა, აჯამებდა. ხახამ აბრაში კი უკვე იმაზე საუბრობდა, თუ როგორ დაედევნა ფარაონი ვევიპგიდან გამოსულ ებრაელობას. ფარაონის ჯარი ხმაურით, ყიფინით მიქრის უდაბნოში. მათი ეგლები მალა და საშიში. სადაცაა ჯარი თავდახსნილ ხალხს მოუწევდა. გარბიან ჭაბუკნი, ხეობრები, ქალები, საბკარნი, მოხუკნი, თუ ჯანძღიერნი – ვევიპგელთა პირბასრ შუბებს გავრბიან, მაგრამ საღდა გაიქცევიან, წინ მუწამული ზღვა გადამლიდა, უკან ეგლები მოხდევენ, ეგლებზე კი ჯარისკაცები აზხედრებულან, ხელში პირბასრი შუბები უჭირავეთ. ყოველი შუბის წამახული წვერი მზეზე ეღვარებს. აბა, აბა, სადაცაა წამოწევიანი, სადაცაა პირბასრი შუბები გაუ-

პობენ გულს ბალსაყ და მოხუცსაც, პირბასრ ქალწულსაც და აგე, ამ კოჭლ კაცსაც, ლეკსაც არა, ზღვა შთანთქავს მათს გაოფლილ, უდაბნოს სილითა და მშით საცხე სხეულებს. ზღვის გაღლებში შთაინთქმებიან საბრალონი. მოშე სწორედ იქით, ზღვისკენ უხმობს იუდეველთ. ზღვა – საშიში, სიცოცხლის მშთანთქავი, დაუნდობელი და გულგრილი. იუდეველნი მიმდარეულნი, გაგრუნულნი, სულგანაბულნი აღგამენ პირველ ნაბიჯებს სველ ქვიშიში... აბა, ახლა იქუხებს გაღდა და... არა, ზღვა მორჩილად იხვეს უკან... ებრაელები ზღვას მისდევენ. აქოჩრილი, პირზე ჭაფმოღებული, ყანჩასავეთ ცალფეხზე შემდგარი გაღლები თავს უხრიან იუდეველთ.

ზანქანი კვლავ სუფრის წვერებს ათვალიერებს. კი, უმეტესი მის სამსახურში არიან, მაგრამ ისეთნიც არიან, თავის საქმეს რომ მიჰყვებს ხელი და ზანქანთან აღარაფერი აკავშირებთ გარდა სალოცავისა. აგერ, მაგალითად, ბენო კაკიგელა ცოლთან და ორ ვაჟთან ერთად თავმოშწონედ რომ მის. მას შემდეგ, რაც სუფრას მიუჯდა, არც მარჯვნივ გაუხედნია, არც – მარცხნივ, ქადაგად დავარდნილ ხახამ აბრაშისთვისაც კი არ შეუვლია თვალი – ამით თავის დამოუკიდებლობას, ღირსებას უსვამს ხაზს. თავად შიანნია ასე: „ზანქანი ჩემთვის დიდი ვერაფერი შეილია, უბრალოდ, აგადა არ გაეაქდინე“. შეძლებული კაცია ბენო კაკიგელა, ერთ-ერთი იმათგანი, ვისაც ზანქანის დიდი სახელი გულს უკლავს. არაერთგმის უთქვამს: „შე რომ მაგდენი ფული მქონდეს...“ ან „მაგისი მამა-პაპაც ხელმწიფის კარზე მიღებული ხალხი იყო, დავით მაგალოლს,* იმ სულკუროთხელს, თურმე ძლიერ უყვარდა მაგ მიშფაბა.* რაგომ არ იქნებოდა ყინაღ?“.

ზანქანმა ყველაფერი ეს იცოდა – ზოგს თავად ხედებოდა, ზოგს სხვები მიახვედრებდნენ, ან სულაც პირდაპირ ეგყოდნენ: ენის მიმგანთ ჩვენს ებრაელობაში რა გამოლევს!

* არანი – შესლიძური სახელმწიფო წარმონაქმნი. დახლოებით დღევანდელი აჭრბიო-ჩანის ტერიტორიაზე.

** დავით მაგალილი – დავით დიდი, აქ – დავით აღმაშენებელი.

** მიშფაბა – ოქანი, საეკარეული.

აბა, კვლავ მოსდევნ შეზგალესილი ვევიკ-გელეები ებრაელებს... ესენი კი შღვამი შიშით შეაბიჯებენ. ხახამ აბრაამი თაედახსნის ამ ეპი-მოღმე ისე საუბრობს, აგადის მონაწილეთა შორის შიშმაც კი დაისადღგურა, თითქოს შარ-შანწინ, იმის წინ, აქვე, ამავე ეზოში, არ გაე-ვონოთ, თუ როგორ გაუკო ღმერთმა შღვა მათს წინაპრებს, მაგრამ საუკუნეების წინათ მომხდარის ხელახლა, ისე განცდა, თითქოს დღეს ხდება, ფესახის დღესასწაულის ერთ-ერთი პირობაა. მერე ხახამ აბრაამმა მოთ-ქმით, წამღერებით, ღამის ერემლისაღმ-ერელი რეზიგაციით დახძინა:

— ვაი იმას, ისრაელეზო, ვისაც ეს დაავიწყ-დება, არ დაგავიწყდეთ, არ დაგავიწყდეთ: ჩვენი ყოველთვის პირბასრი შუბებისა და შღვის გალღებს შუა ვართ მოქცეულნი. რა კაი ცხოვრებაც არ უნდა გვექონდეს, არც შღვის გალღები უნდა გვაავიწყდებოდეს, არც ჩვენი გულების გასაპოზად გალღესილი შუბები.

— აჰაჰაი! — ამოიგმინა ხალხმა.

— მაგრამ ვინ არის ჩვენი მხსნელი, ჩვენი გაღამრჩენელი, ჯამაათო? — იკითხა ხახამ აბრაამმა და სუფრის წვერებს გადახედა — ძლიერი მეფე? საღ არი, არა გეყავს. ჯარი? არც ესა გეყავს, ჯამაათო, — ისევე გადახედა ხალხს, პაერი ჩაისუნთქა და ისევე წამღერუ-ბით წარმოთქვა, — ნეტარი არის ის, ვისაც ახსოვს ჩვენი გაღამრჩენი, იკურთხოს სახე-ლი მისი — აღონაი! — ეს არის ის, ვინც ჩვენი ამოგვირჩია!

ზანქანს შულო მუხლოვდა და ჩერჩული უთხრა

— აბულასანის კაცი გეხელა, გთხოვს მას-თან შამრბანღე.

ზანქანმა თავი გააქნია, შულოს ანიშნა შადროვეო. ქართლის ამირამ და თბილისის გამგებელმა აბულასანმა — კარგად იცის, რომ ამ საღამოს ზანქანი ებრაელობის მონო-ბიდან განთავისუფლებას დღესასწაულობს. თბილისის გამგებელს ისიც კარგად ეყოღინე-ბა, რომ ზანქანის ეზოში ასობით ადამიანი იგ-ონებს, თუ როგორ დააეღლა ღმერთმა მოსეს ებრაელობის განთავისუფლება. მამ, რა ხდე-ბა? ასე სასწრაფოდ რისთვის უხმობს?

— ახლა არ შემოდია, აგადას ვერ მივა-გოვებ, მოგვიანებით შენთან ვიქნები ვერც — ჩერჩულით მიუგო ზანქანმა. შულომ თავი დაუკრა და უხმოდ გაეყალა, ზანქანი კი კვ-ლავ ფიქრმა მოიყვა. თუმცა, ეს საზრუნავის გაყნობიერების ცლა უფრო იყო, ვიდრე ფიქ-რი. უკვე აღარ ესმოდა მეწამულ შღვამი მე-სული ებრაელების ამბავი — იმავე ფიქრობდა, თუ რაგომ, რისთვის იწვევდა ქართლის ამი-რა და სამეფო დარბაზის წვერი.

ზანქან ზორაბაბელი დიდი ვაჭარი გახლ-დათ — ბიზანგიას, არანს, რუსეთის, ვევიპტე-საც კი სურავდნენ მისი ქარავნები და ყველ-გან დიდი სახელი ჰქონდა. ვაჭარი დიდი ვერ გახლება, ფრთებს ვერაფრით გამლის, თუ სამე-ფო კარი არ შფარველობს. ყველა ამ ქვეყანაში სწორედ სამეფო კარი სცნობდა ზანქანს, მაგრამ იმ სამეფო კარის შფარველობა, რომელსაც ხე-ლისუღლება ძლიერ არ უყვრია ხელი, დიდი ვერაფერი შვილია. მეფე გიორგი მესამეს ქვეყ-ნის საღავეებში ვერც ვერაინ შუეცილებოდა. ამ-იგომაც ჰქონდა ფასი ზანქანისადმი მის ყრად-ღებას, ამანაც შუეწყო ხელი მემობულ ქვეყ-ნებში ზანქანის გაძლიერებას. მეფე თამარის ყრადღებას კი ყურთლულ არსლანის აჯანყე-ბის შემდეგ მეტი ფასი დაედო.

ზანქანი დარწმუნებული იყო: ყურთლულ არსლანის აჯანყებამ, აჯანყებულთა თითქოს-და, გამარჯვებამ, დიდი სამხახური გაუწია მეფე თამარს — ხალხმა დაინახა, რომ მეფისათვის მეტი გონიერება, განსჯის უნარი უბოძებია ღმერთს, ვიდრე ყველა აჯანყებულისათვის ერ-თად: მეფემ აჯანყებულთ დიდბუნებოვანად დაუთმო — მამულები, საეარძლები დაურიგა და ამით დაამარცხა კიდეც — ხალხს დაინახა, თუ რა შუელის გერემა ჰქონდათ ყურთლულ არსლანსა და მის შორჩილით.

აჯანყება დამთავრდა. ბრძოლა კი ფარულად გრძელდება. უშფოთველი, უხმო ბრძოლა გუმინ მოამბოხენი, დღეს საეარძლებში მოქცეულნი, ყოველმხრივ ცდილობენ ქვეყანას უჩვენონ, რომ სწორედ მისთვის ირჯებოდნენ.

აგადის მონაწილე თბილისის ებრაელობა

სულგანაბული უსმენდა ხახამ აბრამს და სულით ხორცამდე განიყლიდა ეგვიპტიდან გამოსულ წინაპართა ყოფას. მათთან ერთად გულშეკუმშული, სულდალეული გადიოდა წითელი მღვის პირზე ქაფმოღებულ გაღლებს შორის. მათთან ერთად აწუხებდა შიმშილი და უღაბნოს თაკარა მზე, სული ეხუთებოდათ მოხუკეთ და ვერა-რა გავევოთ ბავშუებს, მანქანი კი ვერაფერ ამას ვერ გრძნობდა, ფიქრში ჩაფლულიყო. ღამობდა ამოეცნო, რისთვის იხმობდა ქართლის ამირა.

ამ ბოლო დროს აბულასანს თავისი გვარსახელი ავი ნაგაზივით უყუფს. იშმაელიანებმა მის წინაპარს გვარსახელი თავის ყადაზე რომ მოუქციეს და დიდმოხელეობაც უბოძეს, აბულასანობა იშმაელიანთა დიდკაცობაში სანდო კაცის სახელს გიბეჭდდა, ხოლო ქართველთაგან ხმაშალა არაეინ დაგმრახავდა. ახლა კი... სხვა დრო დადგა - რა ხანია საქართველო იშმაელიანთაგან განთავისუფლდა - ქართველთა სულეში, თუ რამ ჭკუტი, უკეთურობა დაგროვილიყო, ერთად მოუყარეს თავი, ერთად და ერთხმად მოისროლეს მტკვარში. ახლა საქართველო ღამის თავად გადაიქცეს წინა ამის მორძანებულ ქვეყნად, ხალხი ნელ-ნელა იბრუნებს თავის სახეს. ამიგომ დღეს სანაქებო და სასახელო სულაც არ არის ის, რომ შენმა წინაპარმა გვარსახელი შეიცვალა - დღეს სანაქებონი ისინი არიან, ვინც არც სახელი იცვალა, არც გვარი და არც - რწმენა, ჩაჯდა თავის მამულში, პირველად იწერდა და დრგვინვით ელოდა, თუ როდის ინებებდა ღმერთი იშმაელიანთაგან საქართველოს განთავისუფლებას.

დღეს აბულასანისთვის ორივე ერთია - რა გამოდევნებული ავი ნაგაზი და რა იშმაელიანი ყადაზე მოქცეული ეს გვარსახელი! წინგახედული კაცი იყო აბულასანი - ხვალისდელი დღის დანახვის უნარის მქონე, ხშირად სწორად ამოუცენია მოსახლენი. თუ არ მოსწონდა, შეუეღლია კიდეც ის, რაც უნდა მომხდარიყო. მოსდევდა საამისო ღონე, როცა ქვეყანას დასჭირვებია, არც ხმალი უწნევია ცუდად. ვერაეინ დაუწუნებს. ყურთლულ არს-

ლანს დროულად დაუდგა გვერდით. დაუდგა და აჯანყებაც ისე წარმოებოდა, რომ გორც ქვეყნისათვის აჯობებდა. აბულასანს მტკიცედ სჯერა: მეტისმეტი, განუსაზღვრელი ძალაუფლება წლებით დამძიმებულ, ათას ვებაგამოვილი, მორჭმულ მეფესაც კი ურევს გზაკვალს. კი, მეფეა, მაგრამ ადამიანია, ადამის ძეს კი, მრავალი ცდუნება სდევს. ჯერ აბულასანმაყ არ იცის, როგორი მეფე იქნება თამარი, ის კი კარგად იცის, დიაცს, მითუმეტეს, ყმაწვილს, მეფედ ახლახანს ნაკურთხს, მოდარაჯე მშერა რომ არ უნდა მოაცილო.

- აბა, კურთხეთ - ღვთის ნება აეასრულები, მაგრამ ისიც უნდა ახსოვდეს, რომ ჩვენც ვარსებობთ ქვეყნად - მძღავრნი. როცა საჭიროდ ჩათვლით, შეფის ყოფასაც კი შეეცვლით, და რაც მოხდება, ისიც ღვთის ნება იქნება.

ქვეყნად პირმოთნე და შურგესუკან გამჭირდავით რა გამოიღვეს. მამულის სამსახურში გატალბარებული რამდენი კაცი შფოთავს იმის გამო, რომ სწორედ აბულასანი გახდა ქართლის ამირა, თბილისის გამგებელი, სამეფო დარბაზის წვერი და არა თვითონ. შფოთავს უხმოდ. ესენი, აბულასანის ავადმჭერეკლნი, ფრთხილნი არიან, ჭკვიანნიც. ფრთხილმა და ჭკვიანმა ადამიანებმა კი ყოველთვის იციან ენაშასწარა, წინგახედვად კაცებს სად, როგორ და როდის ათქმევენის ის, რაც ასე სწადაით ქვეყანას გააგვიბინონ, მაგრამ სწორედ იმის გამო, რომ ფრთხილნი არიან, თავად არასოდეს არ იგვეიან. სასახლეში, თუ წარმინებულთა ოჯახებში ხშირად გაიგონებდით ამგვარ ქირქილს: „აბულასანი?! ვაიო, ვე სახელი რომ მესმის, ასე მგონია, იშმაელნი არსადაც არ წასულან, ვერე უბრალოდ ვიქნით ხმალი?!“, „როგორა, ვეა აქ დარჩა? განა ვე იშმაელიანი არ გააკეა?“, „დაისხენ, ღმერთო, ვე ქვეყანა აბულებსაგან, ჰასანებისაგან - ყველა იშმაელიანისაგან!“ ამის მოქმელმაც კარგად იცოდა, რომ აბულასანი თხევით გერეფამდე ქართველი იყო და გამეონებაც, ორივე ერთად შექციენებდა აბულასანს, თავს უქონებდა, აქ კი, შურგეს უკან, მაინც ერთი ხიცელ-ხარხარი აგყლებოდა ხოლმე. ამ ქილიკითა და

ხარხარით იმას უსვამდნენ ხაზს, რომ ამით წინაპრებს არც რჯული უცვლიათ, არც გვარსახელი გადაკუთვებით დამპყრობთა ყაიღაზე და არც თანამღებობები მიუღიათ. აბულასანის მტრები ესენი არ იყვნენ, ესენი მჩაგენი იყვნენ და ხმაბალა ამზობდნენ იმას, რასაც სხვანი ჩასძახოდნენ. ეს იყო და ეს! აბულასანის მტრები ამით აქეზდნენ, ქირქილს ჩააგონებდნენ არა სიგყვებით, არა ღარიგებით ვერც და ვერც უნდა თქვაო, არა, სულაც არა! აბულასანზე გადაკრული საუბრით, ირონიული გაღიმებით, გამოსხედივით, სამშობლოს სამსახურში დამამურალი კაცის ამოხვერით, გმინვით.

ცხადია, აბულასანმა ყველაფერი კარგად უწყობდა. ამირა და ქალაქის გამგებელი ვით იქნებოდა, თუ მეფის კარზე, გამორჩეულ წარჩინებულთა ოჯახებში მსგოვრები არ ეყოლებოდა. დიომიდე რომ მოახსენებდა, ამგვარად შეგამკესო, ხან ღიმილი ეროდა, ხანაც თავს ისე დაიპყრდა, ვითომ არაღ არ ენადლეუბოდა ვინ რას იცყოდა მასზე. „მაგათ სხვა რაღა დარჩენიათ!“ ჩაილაპარაკებდა და გაღიმებდა, ამას ამზობდა, თორემ ახალ საქართველოში იშმაელიანთა სახელის გარება სიკეთეს რომ არ უქაღდა, იყოღა და მწარედაც განიცდიდა. მეტაურ დიომიდეს კი ცივად ეცყოღა, ე მანდ არა-რა გამოგრჩეთ, ვინც რას იცყვის, წერილად უნდა მაუწყოთ ყველაფერიო – დაწერილებით უნდა სყოღნოდა, რომ მგერთა, თუ მოქირქილეთა სახვალთო ნაბიჯები ამოუცნო.

არაერთგზის უფიქრია ჩემს გვარს დავიბრუნებო, მაგრამ ამ ნაბიჯის გადადგმასაც ის წინაპრები უშლიდნენ, რომლებმაც აბულასანობა არჩიეს.

ძლიერი, სახელოვანი წინაპრები პყავდა აბულასანს, თუმცა, მათი ბედი რომ ვაახსენდებოდა, სხეულში სიცივე უვლიდა. გონიერი, წინდახედული მეტაურნი ჯარისა, მუდამ მეფეთაგან ისჯებოდნენ, ისჯებოდნენ, რადგან უმხედრდებოდნენ ხოლმე. ერთი სასულიერო პირიღა გამოურია წინაპართა შორის – ეპისკოპოსი. ისიც კი აუხიროდა მეფე დავით

აღმაშენებელს: შენაო, ეკლესიას ძალას აქვლი, იმ სულკურთხეულმა, მეფე აღმაშენებელმა არ დააყოვნა – არ იყოღა დაყოვნება: თუ გასატრეული იყო, უმალ გაჭრიდა – ძალა ღმერთისა აქვს, შენ ძალა კი არა, ღორმუცელობა გწადია, მაგ უგვანო ლაპარაკით კი მეფის დანიავება განგიშრახავს და არ გაპატიებო. განა მხოლოდ ეპისკოპოსის, მის გვერდით რომ ორი მომდიმარი მღვდელი იდგა, იმათი თავებზე ისე განაიკლევდა სხეულებისაგან, ახლობლებმა ერთად შეკრებაც ვერ გაბედეს.

– რა დავიმალო, ბიძაქემო, მართალი იყო აღმაშენებელი. მეფე რომელიც ხელისუფლების დაბიჯებას ეცუება, მხოლოდ თავის თავზე მზუნავს: ჩემს მეფურ ღირსებას არა დააკლდეს რა და ქვეყანა თავად უშეუღისო თავს. ცუდი მეფის ხელში ქვეყანა სახთელივით ილევ.

ვაგუ პაპაც ახლო პირი იყო მეფე დავითისა. ერთ დღეს დავითმა შესძახა: ჩემი ახლო პირი ჩემს ძლიერებას უნდა სურვობდეს, შენ კი პირუკუ იქცევიო. დაინდო, სიკვდილით არ დასაჯა, მაგრამ ვაი, ასეთ სიყოცხლეს – თუ რამ უბაღა – დიდძალი სახნაფ-სათუხი მიწები, ცხვარ-ძროხა, თუ ყმები, მუჭში მოქცეულთხილივით წარსტაცა, ხაზინას გადასცა და თვალბეც დაათხრევინა.

რამდენი რამ გაიხსენოს აბულასანმა წინაპართა ცხოვრებიდან!

მეფე თამარმა ყურთლულ არსლანი რომ დააგუსაღა, განა აბულასანმა არ შეპყარა შიშდარეული, თანამოაბჯრენი? განა მან არ მოითხოვა ამზობისთავის განთავისუფლება? ახალგამრდა მეფე-ქალ თამარს განა მისმა გაბედულებამ არ უკარნახა სიფრთხილე? განა მისმა გაბედულებამ არ ათქმევინა: „იყოს მშვილობა, დაესხდეთ, ვითათბიროთ!“ შიშლაპარაკეს და თამარს იმის პირობა დაადებინეს, რაც უქაღათ. მაინც ამით გაიმარჯვეს, ყურთლულ არსლანის დახის წვერებმა, აბულასანის მარჯვეობითა, სიყოჩაღითა. განა მისმა გაბედულებამ არ იხსნა ყურთლულ არსლანიც. ცოტაც, სულ ცოტაც რომ დაეკლო აბულასანს, დღეს ამირთ ამირა, სამეფო დარბაზის წვერი და გყოღისის გამგებელი კი არა,

უკუნიტის უკუნი ბინადარი იქნებოდა. იმასაც ხომ მიაღწია, რომ სამუფო დარ-ბაშის სიგყვას მეფეჲს კი ვერ აუქმევს გვერდს – დარბაშის გაღანაწყვეტი მეფეჲსაც უნდა გაიზიაროს და აღასრულოს.

ესაღია, უნდა აღიდგინოს თავისი გვარი აბულასანმა, მაგრამ ამ საკითხზე რამდენჯერაც შეპყვა ფიქრს, თავმოკვეთილი, თვალუბდათხრილი წინაპრები წამოადგნენ თავს. ვერაფერს შეიძინოს მეფეთა ბუნებას – ნაფი ჩაუჯდება? ერთი პირობა სიკეთით აგავსებს, დრო დადგება და მდინარეში გადაგაგდებს, ხოლო თუ ისე ვერ აამე, როგორც მის გორ-ომ გულს მოესალბუნება, თავს წაგაციღის.

არა, არ სურს აბულასანს მისი და მეფე თამარის ურთიერთობა რაიმეთი ემსგავსოს მეფეთა და წინაპართა ბელს.

– მისხალ-მისხალ, მისხალ-მისხალ უნდა აიწონოს ყველაფერი – ხმაბაღლა, თითქოს ვიღაცას ეკამათებოდ, წარმოთქვა აბულასანმა, წამოდგა, ხატთან მივიდა, და პირჯვარი გადაიწერა.

მეფისათვის საქმროს შერჩევის საკითხმა კარგად გამოაზინა საქართველოს მეფის კარზე ვის რა სწავლია, ვინ რას ესწრაფვის. ვინ არიან იხინი, ვინც გაიძახის თამარის უღლის-გამწვევი ბიზანტიის უღლისწული ალექსი კომნინოსი უნდა იყოს!

– ალექსი კომნინოსი, ალექსი კომნინოსი – ფიქრს ჩაურმავედა აბულასანი, გახტის სამურგეს გადააწვა, ფეხები გაშალა – ალექსი კომნინოსი... ალექსი ძე ანდრონიკე კომნინოსისა – აბულასანმა ირგვლივ მუთაქები შემოიწყო – ვინ არიან? ვის უნდა ალექსი კომნინოსი საქართველოს მეფის ქმრად? გაბებს კავშირი ბიზანტიიდან ექსორიაქშილ ალექსი კომნინოსთან, სწავლით თამარ მეფის მეუღლედ იხილონ. ბიზანტიურად გვიმართოს ქვეყანა, ბიზანტიური კანონები უნდა გადმოვიდლოსო. ამით სჯონათ, მაგ კომნინოსს ბიზანტიის მართვის რაიმე გაეცება! – ერთი მე მოვირთხავ ფეხს საქართველოს გახტვად და მეორე ვე წამოსკვამება ბიზანტიის ჭრელა-ჭრულა სამუფო სკამზე! ხედება, კარგად ხედება აბულასანი: საურ-

მაგს, ძეს ბაქარისას, იფანე ჟალაღანდს, თარხანის ძეს, სხვა დიდებულთ სწავლით კომნინოსის მეოხებით შესყველიონ საქართველოს სამუფო კარის ცხოვრება, შესყველიონ ის, რაც ამირსპასალარ ყურთლულ არსლანის აჯანყებამ მოაპოვებინა ხალხს – ქვეყნის მშართველობაში მონაწილეობის უფლება. აი, მაშინ კი აიხლენენ ოცნებას აბულასანზე მოქირქილენი.

– ვერ ვიდრისებან განა მისთვის აუქმედრდით მეფეს, რომ ახლა ვცენი მოექცნენ სათავეში... არა... არ შეიძლება, დანება არ იქნება!

კომნინოსის ისეთი სასიძო უნდა დაუპირისპიროს, ხმაყ ვერაფერს დასძრას.

დარბაშში გიმოთე შემოვიდა. კართან დადგა. ჩვეულებისამებრ, ხმადაბლა, თქვა: – მობრძანდა, ბატონო!

აბულასანმა ვერაფერი გაიგო. ფიქრუბიდან ვერ გამოერკვა და უამროდ მიაჩერდა გიმოთეს გიმოთემ კვლავ ხმადაბლა თქვა: – ბატონმა ხომ მანქან მორაბაბუღს უხმო?!

– უკვე დახსნენ ვარსკვლავები ცაზედა? – აბულასანი წამოდგა, კართან მივიდა და გასაბხა – მორაბაბული გამოაგარეთ, მანქანი არ შეაყოფოთ! – მანამ არ გაეცა კარს, ხანამ მანქანი არ შემოვიდა – აუქმარებული და მომღიბარი მანქანი:

– მშვილობა შეს ჭერ-კუთხეს, აბულასანი! – მანქანმა თავი დაუკრა მასპინძელს.

– მშვილობა ნუ მოგკლებოდეს, პახეჩის დღესასწაული გიდგათ თურმე! – სკუმარს პატივით მიეცება აბულასანი.

– კი, დღესასწაული გვაქვს, მაგრამ... სწორედ აქ წამოსვლის წინ შემაგყობინეს: ამიღახეარს ქალწული გაუთხოვება და...

– ზეგ ქორწილში უნდა მოვიღხინოთ, ვე ყმწვილი ბიზანტიამ იყო, ცოლას იქ უწაფებოდა.

– და ოცი ებრაელის ოჯახს პაგარძალს მშვიდად აგანს თურმე, – დღესასწაული რომ ევლია?! ოცი ებრაელის ოჯახი ამ დღესასწაულში მაყრიონს უნდა გააკვეს.

– კარგა, ძალიან კარგი! მისხალი მოხარული იქნება – ვე ოჯახები მამულში – ალუ-მიცემობას გაუმრავლენ, ხელისინობას წამოიწყებენ.

– იქნება, დღესასწაული აღროვის? სულ

ერთი კვირა!

აბულასანმა სამი თითი წვერში შეიყო, მოიქექა, დაფიქრდა.

— აბა, რა გითხრა... იქნებ, ჩემგან არ ივარჯოს... განა, შენს სიგვეს ნაკლები ძალა ექნება, თავად უთხარი. — აბულასანი გახტმე დაუშვა. ახლა კი იმაზეც ვთქვათ, რისთვისაც გიხმე — მანქანს საეარძელზე მიუთითა — შენ არაერთგმის მიშელებიარ სამყო ხაზინას. შესაძლოა, შენი შეველა ქართლის საამიროს კვლავაც დასჭირდეს. როგორ მიგდის საქმე — ოქროს გვასესებ?

მანქანი უხმოდ იჯდა. მისი მგერა შეკითხვას გამოხატავდა: საქმე ის არის რამდენი ოქრო სჭირდება ხაზინასაო.

— ეგ რომ ათასი, ვინდაც სამი ათასი ოქრო არ იქნება, თავადაც მიხვდება — ორი წლით გვჭირდება. გირაოდ ქსნის ხეობას დავდებით. ამ ორ წელიწადში მთელი ხეობის მოსავალი, შენი სარგებელი იქნება.

მანქანი დაიძაბა. ხაზინასათვის არაერთგმის უსესებია ოქრო. ეს იყო ომიანობისას. ახლა? დღეს ქართლში დიდი დოვლათი იქმნება. სოვდაგრებსაც მეტი შეაქეთ ხაზინაში, ვიდრე ადრე. მანქანს შეუძლია მიახლოებით მაინც გამოიანგარიშოს რამდენი უნდა იყოს ხაზინის წლიური შემოსავალი. მანქანის ოქრო რისთვის უნდა სჭიროდეთ? ომს იწყებენ? ვისთან? ან იქნებ... ყურთლულ არსლანის აჯანყებამ ასეთი რა შარალი მიაყენა ხაზინას? — გამალებული ფიქრობდა მანქანი. აზრს აზრს უპირისპირებდა, ადარებდა. მერე კი აუჩქარებლად უთხრა პასუხის მომლოდინე ქართლის ამირთ ამირას:

— ოქროს სესხებაზე უარს არა ვარ. რახან გირაოდ ქსნის ხეობას სდებთ, ბევრი ოქრო გჭირდებათ. საბოლოო პასუხს მაშინ გეგვყით, როცა გავიგებ, თუ რამდენი გინდათ.

ბაგონი ხარო, მიუგო აბულასანმა, მალე დაუიანგარიშებთ და მუსგად გეგვყით, თუ რამდენი გჭირდება. შენ ხომ არსათ მიუშურები? კი, მიუშურები, ჩვენი დღესასწაული დამთავრდება თუ არა, არანისაკენ უნდა გავსწიოთ, რომ მიუგო მანქანმა, აბულასანი

არც შეწუხდა, მაშ, როგორ მოვიქცეთ, ამ ჩვენი საქმეს როგორ ვუშველოთ, ბრ...
ისეთი რამ იკითხა, მანქანს დიდი გაოცება მოჰკვარა: ამ ბოლო ეამს ბიზანგიაში თუ იყავი, ერთი დაწერილებით მიამბე კონსტანტინეპოლს რა ხდება, ხალხი როგორა ცხოვრობს, რა გუნებაზე არისო და მანქანმა დაიწყო თხრობა. ბიზანგიის ამბებს სრულად და ცხადად უამბობდა. ქართლის ამირას. უამბო რაოდენ დიდებული ქვეყანა ბიზანგია, ხალხი კანონს მორჩილებს და მუხლჩაუხრელ შრომასთან ერთად ესეც არისო მიზეზი მათი დიდებული ყოფისა. ჯარი კვლავაც ძლიერი ჰყავს, თუმცაღა, ისიც უნდა გითხრა, ჩემო აბულასან, ბიზანგია თავის ძველ დიდებას დღითილვე ვემშვიდობებო. ეს ერთი, მეორე კი...

— უფლისწულ კომნინოსზე თუ იმის რაიმე, ხალხი თუ მოისაკლისებს?

მასპინძელმა სიგვეა პირიდან რომ გამოსტავა, მანქანი სახტად დარჩა. აბულასანს მიუქქვდა. აბულასანის მგერამ — ახლა აბულასანი ყურადღებად ქვეულოყო, ისე აინტერესებდა მანქანის ნათქვამი, წინ წახრილიყო, თვალეშიც ეღვა ჩადგომოდა მომლოდინე კაცს — დაარწმუნა ამ საღამოს, აქ იმისთვის არ მოუწვევიათ, რომ ოქრო დაესხონ. სხვა მიზეზი ჰქონდა აბულასანს, მაგრამ რომელი? მანქანი ისევ ალაპარაკდა, ლაპარაკობდა, თან იმას ცდილობდა აბულასანის გულისწადილი ამოეკითხა: ეგ უფლისწული ხალხს ისე ახსოვს, როგორც ის, შარშან რამდენი გეთისხილი მოვიდა ბიზანგიის მიწებებში, ალექსი კომნინოსის დრო კარგა ხანია წავიდა, ხელისუფლება ჯერ კიდევ მამამისმა დაკარგა, დღევანდელ კეისარს ხალხი ძლიერ ემადლიერებათ.

აბულასანმა გარჩეული თხილით საესე თასი გაუწოდა, მიირთვი, მესხურიო, მანქანმა მადლობა მოახსენა — ფესახის დღესასწაული იღვა და ცხადია, ოჯახის გარეთ, არაებრაული წესით დამზადებულსა და ჭურჭელში მოქცეულს არაფერს არ შესჭამდა. აბულასანმა კი გაიღიმა: შენ ამ თხილით ვინ გაგაკვირვებს — უამრავი გაგაქვს ბიზანგიასა და რუსეთშიო,

მერე დიმილითვე იკითხა სად შეგად გადის თხელი, სად შეგად ეგანებიათ.

— ცხადია, ბიზანტიაში, აქ ხალხმა იყის თხელის გემო, რუსეთში კი... რუსეთში ჯერ კუჭის ამოვსებაზე ფიქრობენ და არა პირის გემოზე.

— მაშ, რაღად დადებარ რუსებში, რისთვის პარტია დროსა და ფულს?— აბუღასანს პირზე დიმილი არ შორდებოდა.

— ჩემი შეილიშვილისათვის — მუგო მანქანა. აბუღასანს სახეზე დაეგო, რომ ვერაფერი გაიგო.

— მე ასე ვფიქრობ, აბუღასან, რუსეთი ხეაღინდელი ქვეყანაა, რუსეთი ხეაღ იქნება ის, რაც გუშინ ბიზანტია იყო. მოვა დრო, რუსეთში ფესს ვერ ჩადგამ. ეამი სხვა დადგება, მე კი ჩემი დროით ჩემს შთამომავლობასთან ვიქნები.

აბუღასანი ფიქრმა მოიცვია. ის, რაც მანქანა აუწყა, თითქმის იყოღა, მაგრამ დიდებარ მანქან შორაბაბელის ნათქვამს სხვა ძალა პქონდა — ვაჭარი კაცი ყველაზე ადრე და ყველაზე ცხადად გრძნობს ქვეყნის აკარგვს.

— მაშ, მაშ, გამოდის რომ იქნება იური ბოგოლუბსკი რას მეტყვი, ბოლოს როდის ნახე?

მანქანმა, ცხადია, ერთმანეთთან ვერაფრით ვერ დააკეშირა ბოგოლუბსკი და ბიზანტია, აბუღასანს კი მიუგო:

— უფლისწული ერთობ სახიერია და მამაცი ჩანს, ფერ-ხორციით საესე და ძლიერ იც, მაგრამ მნით არ ეივნობ, რაც ყმაწვილობის პასაკიდან გამოვიდა, ყიფიყეთს არა ყყოფილვარ.

— რიგორა ფიქრობ, შესაძლოა, მაგ ყმაწვილმა გახტი დაიბრუნოს? — რა ხანია მანქანი აბუღასანს იცნობს, არასოდეს შეუნიშნავს თვალეზი ასე მოეჭუტვს, ესოდენ იცივი ხმით ვლაპარაკოს.

მანქანი პასუხს აყოენებს, ფიქრობს, ფიქრში თითქოს გუშებიც კი მონაწილეობენო — გუჩები დაებრძიყა.

დაბბული აბუღასანი შვრას არ აცილებს მანქანს.

— რუსეთი ძალიან შორს არის ბიზანტიური სრულყოფილებსაგან. ბიზანტიაში კანონი მეფობს, რუსეთში — ძალა — მანქანი ხმადაბლა, აუქნარებლად დაპარაკობს — ამიგომ რუსეთში შეიძლება ყველაფერი მოხდეს: თუ მაგ

უფლისწულმა რაიმე ძალა მონახა, თუ ძლიერთან შეკერა პირი, იქნებ, დაიბრუნოს კიდევ

აბუღასანი წამოღვა, მანქანს ნელი ნაბიჯით მიუახლოვდა:

— შენ ამით იხიე მითხარია, რომ ალექსი კომნიონის გახტვს ვერ დაიბრუნებს.

— ალბათ, ვერე იქნება, აბუღასან, ბიზანტიას კანონი მართავს. ბიზანტია ჩვენთვის არ არის საშიში ქვეყანა და თუ ქვეყანა არ არის საშიში ვაჭრისათვის, იგი არავისთვის არ არის საშიში. აი, რუსეთი კი...

— იმას კი ამბობ, რომ რუსეთი დიდი ქვეყანა დადგება? — აბუღასანი ღამის მანქანის ცხვირწინ დაერჭო.

— ვერე იქნება, მაგრამ... მანქანი შეყოენდა. ფიქრობს.

— მაგრამ? — ღამის ბრალით იკითხა აბუღასანმა.

— ეს არც დღეს მოხდება, არც — ხეაღ.

— ბიზანტია ხომ დღითიღვე კარგავს ძალას. დღევანდელი ბიზანტია ხომ ის აღარ არი, რაც გუშინ იყო! — აბუღასანს სულსწრაფობა ეცყობოდა, დაუყოვნებლივ ეწადა დასტური მიეღო თავის ნათქვამზე, მანქანი კი არ ჩქარობდა, ყოველ სიგვეას სწონიდა.

— პო, ვერეა, მაგრამ... ბერძნები დღესაც ჭკუით ირჯებიან, დღესაც ეშმაკურ ფანდებს მიმართავენ და...

— დღესაც? ცხადად მითხარია, მანქან, რას გულისხმობ! — მოუთმენლად შესძახა აბუღასანმა.

— პრომეთეოსი თავის სახედ შეკქმნეს ბერძნებმა. პრომეთეოსის ამბავი ძხილვე აბუღასან, ეშმაკობა იხმარა და სახჯელს თავი დააღწია. კლდეს მიჯაჭულმა თავი აიშვა, კლავ ქვეყანას დაბრუნდა — ვგ არი ბერძენთა წარსულიცა და მომავალიც.

— ვერე შენ იმასაც მეტყვი, ამირანი ქართველთა ბესა და მომავალს გვიჩვენებსო! — აბუღასანმა მანქანის ნათქვამი გულბრუნვილობად მიიჩნია და ირონიულად გაუღმა. დიმილი კარგა ხანს მერნა სახეზე, თითქმის იმღინივე ხანს, რამდენსაც მანქანი ფიქრობდა. მანქანმა კი გვიან გასცა პასუხი.

— კი, ვერეა, აბუღასან, მაგასაც გეტყვი —

ამირანი ქართველთა სახეა.

– ეგ როგორ! – შესძახა აბულასანმა და მანქანისაკენ გადმოიხარა.

– ვგრეა, აბულასან, ვგრე. პრომეთოსმა ეშმაკობით შეიგყო ზევოსის საიდუმლო და თავი აიშვა. ბერძენია პრომეთოსი, საიდუმლო გამოსგყუა. ამირანი ქართველია – ღმერთს მარგთხელა ეურჩება და დღესაც იქ არი, მიჯაჭული, არ იქნა და არც გყვეობა დამთავრდა, არც – ურჩობა. რომ გკონია აპა, სადაცაა თავს აიშვეებს მიჯაჭული ამირანიო... – მანქანმა ხელები გაშალა, დადუმდა. კარგა ხანს დუმდა. მერე თითქმის თავისთვის ჩაილაპარაკა – ვერე ამირანმა იხმარა ხერხი რაიმე ღმერთი კი არც თავისუფლებას ანიჭებს, არც სიცოცხლეს ართმევს... ახალ ძალას შთაბერაგეს ხოლმე, რომ კვლავ იბრძოლოს, თითქოს მასაც მუდამ მებრძოლი ამირანი სჭირია.

აბულასანი წამოდგა. მანქანს მიუახლოვდა. სახეზე ღიმილი კი არ დასთამაშებდა, შეყინვოდა, თითქოს მოულოდნელობას შეეჩერებინა მის სახეზე ღიმილი.

– რუსნი? რუსებზე რაღას იცყვი? ისინი ასე ურჩობენ? – აბულასანს თავისი სამრუჯავი აჩუბდა.

– არა, რუსთა ბედნიერების სათავე სწორედ ის არის, რომ ღმერთს კი არ ეურჩებიან, მორჩილებენ. რუს კაცს ის უყვარს, როცა მის ბუდს ღმერთი ზანაგებს, ქართველს კი უნდა ღვთის საქმეც აკეთოს და თავისიც. ეს კი...

– რა?! ეს რა! – იკითხა აბულასანმა.

– მაინც ხომ მოდის ქვეყანა, მაინც ხომ არი, ეს კი იმას ნიშნავს ღმერთს ასეთივე სწავლია.

აბულასანი უხმოდ იდგა. ფიქრობდა ერთ წერტილს მისჩერებოდა. მანქანს ისიც კი მოეჩვენა, ჩემი აქ ყოფნა მიაიწიყადო, წამოდგა. დამშვიდობებას აპირებდა, აბულასანმა რომ ხმა ამოიღო:

– კარგი, მანქან, ფრიად მაღლობელი ვარ შენი.

მანქანი ქუჩაში გაღიზიანებული გამოვიდა. ცხენთან შედგა. მხლებელნი გარინდულნი ელოდნენ, თუ როდის ინებებდა ცხენზე შეჯდომას. მანქანს კი ფიქრისგან ვერ დაუღწია თავი – უკმაყოფილო იყო – ვერა და ვერ

მიხვდა რისთვის მოიწვია ამირანმა. არ უყვარდა მანქანს, როცა არ იყოლა რაზე, რაზეც ლაპარაკობდა. დღეს სწორედ მთელი საუბარი მქონდა აბულასანთან და ამიგომ არის უკმაყოფილო. მეფე თამარის მამას, მეფე გიორგი მესამეს, არაერთხელ მიუწვევია მანქანი – მთვარის ამოსვლისას დაწყებული საუბარი მაშინ დაუმთავრებიათ, ფანჯრებს მზე რომ მოსდგომია, მაგრამ ასეთი მოთენთილობა ერთხელაც არ უგრძენია იუდეველს. ნათელი კაცი გახლდათ მეფე გიორგი: ბიბანგია იყო მისი ფიქრის ანი და პოე, დროდადრო არანის ამბებსაც გამოიკითხავდა, მანქანმა ყოველთვის იყოლა რას რისთვის კითხულობდა მეფე, ამიგომ საუბარიც შეუბრკოლებელი იყო.

მეხსიერებაში მეფე თამართან ამასწინანდელი საუბარი ამოგივცივდა. მეფე თამარი შეკითხვებს სვამდა. მანქანი პასუხობდა – ბევრს ლაპარაკობდა, თითქოს იმას ცდილობდა ყველაფერი მიეცა მეფისათვის, ყველა ცოდნა, რაც კი გააჩნდა, მეფე კი ნირმუცვლელად შესქეპროდა დიდვაჭარს, მოფიქრალი უფრო იყო, ვიდრე მსმენელი; მაგრამ კითხვები არ წმუნებდნენ მანქანს, თუ რაოდენი ყურადღებით უსმენდა მეფე უსმენდა და ნათქვამს სწონიდა. ამ შეკითხვებმა დაარწმუნეს მანქანი: დღეს ქალწული – ხვალ ბრძენი მეფე დადგებოდა. წამოსვლისას ღიმილმორეულმა შეპებდა კიდევ მეფეს თავისი ნაფიქრი. წარბშეკრულმა მეფემ კი მის ღიმილს ყინულივით ცივი მშერა შეაგება და პკითხა:

– საქართველოს ბრძენი მეფე სჭირდება, თუ მათრახმომარჯვებელი? ქართველი კაცი-სავე სასიკეთოდ რომელი ივარგებს?

კითხვა იყო, ცხადია, კითხვას სვამდა მეფე, მაგრამ კითხვასაც არ პკავდა, მოთხოვნა უფრო იყო, ვიდრე შეკითხვა. ამან დააბნია მანქანი. ვერც კი წარმოიდგენდა, თუ ყმაწვილი მეფე მათრახის მომარჯვებამე ფიქრობდა. „განიცდის? ყურთლუდ არსლანს რომ დაუთმო, დღეს ნანობს!“ გაუვლეა თავში.

როგორც ჩანს, პასუხი შეუყოვნდა. თაქანქინდრულს კვლავ მეფის ხმა მოესმა:

– პასუხი გიჭირს, თუღველო, განთავისუფლებ პასუხისაგან. დამე მშვიდობისა! – მეფემ კარისაკენ რამდენიმე ნაბიჯი გადადგა. ის-ის იყო დიდ, მძიმე კაკლის ხისაგან ნაკვეთ კარში უნდა გასულიყო, თავდახრილმა ზანქანმა თქვა:

– თუ ნებას მომცემ, მეფეო, მე მაინც მინდა შენს კითხვას ვუპასუხო – მეფე თამარი მობრუნდა, თანხმობის ნიშნად გაიღიმა, ზანქანმა ორიოდ ნაბიჯი წარსდგა – მე ვხვდები, რისთვისაც მანთავისუფლებ პასუხისაგან – ზანქანმა კვლავ დახარა თავი – თუ მომიტყევე, ვიტყვი: არ არის ეგრე. მე თქვენსმეტე ასწულულია ამ მიწაზე ვეხოვრობ, დრომ, ამ ქვეყნისადმი ებრაელთა ერთგულებამ, ამ მიწაში ჩაღვრილმა ჩვენმა ოფლმა, არა მხოლოდ საამოს, სიმაართლის თქმის უფლებაც მომანიჭა.

– ბრძანე, ბრძანე, ზანქან თუღველო! – ისევ გაუღიმა მეფე თამარს – ჩემს ქვეყნას და ხალხს რა არგებს?

– ვერაფერ იტყვის შენმა დიდმა პაპამ, მეფე დავით მეოთხემ მტრისთვის შეგად იქნია ხმალი, თუ მათრახი – ქართველთათვის. ბრძენი იყო და იყოლა: კაცი, რომელიც მეფის სიტყვას არად ჩააგდებს, არც დეთის მორჩილი იქნება. თავისი ხალხი არავის დაუსჯია ისე, როგორც მეფე დავით მეოთხე სჯიდა, მაგრამ ქართველ ხალხს ჯერ არცერთი მეფე შეუყვარებია ისე, როგორც დავითი. ფიქრი გემართებს იმაზე, თუ რაგომ უყვარს ხალხს, მეფე, რომელმაც ამდენი მათრახი ურგყა.

– იქნებ, ამაზეც გაქვს პასუხი? – იკითხა მეფე თამარმა.

ზანქანი შეყოვნდა. მეფეს უხმოდ შესჯეტროდა.

– იქნება მქონდეს კიდევ, მაგრამ... მეფეს მხოლოდ ის უნდა უთხრა, რაც ძლიერ გჯერა, მტკიცედა გწამს.

– ბრძანე, ზანქან! – პირზე დიმილი ედო მეფეს, ხმაში კი ბრძანება ისმოდა.

– მე ასე მგონია, მეფეო, რომ... ის ხელგანათილებული მიველი თავისი ცხოვრება ამ მიწაზე მცხოვრებ ყოველ კაცს ჩააგონებდა: სახელმწიფოში ცხოვრება, და ოჯახზე მეტად მას უნდა მოუაროთო. ვისაც ეს არ ესმოდა,

მათრახით მისწვდა. ჩვენში თუ მათრახის მიში არა აქეთ, კანონს ვურჩებთან, კანონის უნდა იქი სახელმწიფოს ვერ შექმნიან.

ერთხანს უხმოდ იდგა. მერე ბრძანა მეფემან თამარ, ასულმან გიორგისა:

– მადლობელი ვარ, ზანქან მორაბაბელო. დამე მშვიდობისა! – და გმა განაგრძო.

ზანქანმა თავი მაშინ ასწია, მეფე დიდ, მძიმე კარს რომ მიეჭარა. თამარ მეფის ქოშების ხმა კვლავაც ისმოდა – აუჭქარებულად მიდიოდა.

ზანქანი აბულასანის სახლის წინ დაბნეული იდგა – ამირთ-ამირას ვერაფერს მიუხედა და ასე ეჩვენებოდა, ბულით მოცულ აბანოში, ძლივს გასარჩევ მიშველ სხეულებს შორის დაეაბიჯებო.

ფიქრებიდან ცხენის ფრუგუნმა გამოარკვია. უნაგირს მოჰკიდა ხელი რომ შედ შემუდარიყო. გადაიფიქრა. სადაც მსახურს გადაუგლო და ფეხით გასწია. მსახურმა წინ უსწრო. ხელში ჩირაღდანი ეჭირა და ბაგონს გმას უნაიუბდა. ზანქანს ჩირაღდნის მოლაპლაპე უქვი ფიქრს უშლიდა. ხმადაბლა თქვა:

– არ არის საჭირო, მთვარეც კარგად ანაიუბებს. ამილახორისაკენ გამიბიძგე! ამილახვარი ფრიად გაახარა ზანქანის დანახვამ, თუმცა, გაიკვირება კიდევ, ამ უღროო დროს რამ მოგიყვანაო. ზანქანმა თქვა:

– იმად მოველ, რომ ხომ გაგიგია, ქართველი მეფენი ჩვენს ხალხს მოსეს რჯულის კანონით ასამართლებენ. შენ როგორა ფიქრობ – ვერე რად ირჯებთან, როცა საქართველოს თავისი წესიცა აქვს და კანონიც.

– პირდაპირ თქვი, ზანქან, რისთვის გარჯილხარ!

– იმად, რომ დღესასწაული გვიდგას – პასექი, არ იქნება დღესასწაულში ხალხის აყრა, ერთი კვირა აყალე! მიქელას ტენი მზითვეს ერთი კვირის შემდეგაც სიხარულით მიიღებენ.

ამილახვარმა გაიცინა.

მერე ზანქანი მინაც მივიდა, ლოვინშიც ჩაწვა, აბულასანის ყოველი სიტყვა და ექსტი ეურში ჩაესმოდა, ყველაფერს კიდევ ერთხელ მოაველო თვალი, მაგრამ... არა, აბულასანს ვერაფერს მ-

უხედა. გაღმზიანებულს დიდხანს არ მიეკარა რული. მანქანს არ უკვარდა როცა მისგან ყველაფრის გაგება ვწადათ, თავად კი არაფერს არ აუწყებდნენ.

ი ო მ უ ა ყ ი

ბაჩევასა და უშუს ისეთი გრძნობა დაუფლებოდათ, თითქოს დიდი, ძალიან დიდი ხანია ერთმანეთს იცნობდნენ. — ცხენთა შეჯიბრების მერე თინათი ორივესათვის ყველაზე ძვირფასი, ყველაზე საჭირო ადამიანი გახდა — იმდენად ძვირფასი, რომ ლამის ანგელოსის სახე მიეღო — ადამიანების მშველელი ანგელოსისა. ბაჩევა და უშუ თინათის სახლში შეებას პოუვებდნენ. თუნდაც მარტო ყოფილიყო ბაჩევა, გნებათ, უშუ — თუ ერთი ამბატვანი დააგვიანებდა, ან სულაც არ მოვიდოდა, მაინც აქ ერთნაირი ყოფნა, რადგან შეორის არსებობა თავისთავად იგულისხმებოდა. ბაჩევას ცხენი, შაბათის გარდა, ყოველ ნაშუადღევს მიაღებოდა თინათის სახლს. ეფრო — ბაჩევას გამყოლი — თინათის სახლის წინ დიდი, გოგებგადამლილი მუხის ჩრდილში უშუს ყმას „თხილობანას“ ეთამაშებოდა. პაწია ორმოში ვინც მეტ თხილს ჩააგორებდა, მოგებულებს იყო. ახლომახლო მიმოფანტულ თხილს პაწია ორმოსაკენ წვიპურგებით მიაგორებდნენ. თხილით ჯიბეებგამოგენილი ეფრო შებინდებამდე ელოდა, როდის ინებებდა ბაჩევა გამოსვლას. მანქანის ასული მოგჯერ თინათისა და უშუსთან ერთად სადღაც მიემურებოდა, ყმბაყ უკან მისდევდნენ — აბა, ვის შეძლო გამოეცნო ბაგონს — უშუს, გნებათ ბაჩევას, როდის რა დასჭირდებოდა.

დღეები დედაბრის ფიქრივით მდორედ მიიმლაშნებოდნენ. ბაჩევა და უშუ კი ბედნიერად გრძნობდნენ თავს — ძლიერ უკვირდათ რამდენს იგვედა ყოველი დღე: ერთმანეთს ხედავდნენ, ებაახებოდნენ, უდიმოდნენ. ერთხელ უშუ ბაჩევას თითებიც კი დაიჭირა ხელში. რა საღბუნევით სააპო და თავბრულამხვევი ხელი პქონდა უშუს! ისიც კარგად იგრძნო ბაჩევამ დაწვებზე როგორ მოეღო აღმური.

შეცვარებულთა საიდუმლოს არამკითხე ადამიანებზე შეგად, მათივე მშერატყვისის მიხედვით მშერაში ჩამდგარი ხალისი, მუქი მუნასავით სახედანაოჭებულ ლალა ესთერს როგორ გამოეპარებოდა. ლალა ესთერს სახე პქონდა ნაოჭებით სახესე, თორემ ხელები და გული იმდენ სითბოს გამოსცემდნენ, ბაჩევა სულ მკერდზე ეკვროდა. ერთხელ, მშერატგაბრწყინებული ბაჩევა მის შებინდებისას რომ მობრუნდა და სისხრულმორყული ლალას ჩაეკრა, ესთერმა პკითხა: „ნეთუ შენს ლალას, შენს ესთის არ ეგეცი ქათმის დაბუღების ეამამდე სად დაღიხარ?“ ბაჩევამ პასუხად დანაოჭებული სახე დაუკონდა. ეს იყო და ეს! ორიოდ დღის შემდეგ ესთერმა მანდილი ნიკატთან შეიკრა და გაფრთხილების გონით უთხრა გამრდილს: „რატომ არაფერს არ მუეუნებ?“

ბაჩევას ნათქვამი: „გეგეცი, უსათუოდ გეგეცი, შენ რას დაგემაღაღე?“ არაფრად ჩააგდო და ესთერმა ქართლური პირდაპირობით მიახალა ეფროს: „თუ ახლავე, ამ წუთში არ მეგეცი, ყოველდღე სად დაღის ჩემი გამრდილი, ხეაღიდან მანქანს მორაბაბულის სახეს თეაღს ევლარ მოპკრავ“. მანქანის ოჯახში სამსახური კი მხოლოდ სამსახური როდი იყო — მანქანის ოჯახის მსახური სხეა მდიდარი კაცის მსახურზე უკეთესი იმით იყო, რომ მანქანს ემსახურებოდა. და რახან პაგრონი ოჯახში იწერებდა, ე.ა. ენლობდა. ის, ვინაც მანქანი ენლობდა, ჯამათისთევის საყურადღებო კაცი იყო. ეფრომ ესთერს ასევე ქართლური გულახდილობით მიეჯო — ბაჩევა თინათისთან დაღისო. თინათის მამას — დიდ ლუარსაბს კი მანქანის ოჯახთან მეგობრობა პქონდათ, ქვეყანამ ისიც იცოდა, ბაჩევა და თინათი ლამის ერთად რომ იყვნენ გამრდილნი.

ესთერი ქართლელი ებრაელი იყო — ჯიუგი და სიმართლის ძირისძირამდე მიმყოფი. ეფროს შემოწმება გადაწყვიტა და მომდევნო დღეს ბაჩევას შეუქმნევლად მისდია უკან. თინათის სახლის წინ, ფერლობზე გოგებგაფარჩხული ლეღვის ხეს ამოეფარა, არც ენდოდა ამოფარება, თინათის სახლიცა და მუხაყ ქვემოთ იღგა, ლეღვის ხე კი — ფერლობზე.

ამიგომ მთელი მიდამო ხელისგულზე ელო. სამხრობის ეამმა რომ მოაღწია, თინათი, უმუ და ბაჩევა სახლიდან გამოვიდნენ და სიცილ-კისკისით გაუყვნენ გზას. ესთერი ყმათაგან შეუმჩნევლად მოჰყვა ახალგაზრდებს. სიცილ-კისკისში იმ ყმაწვილისა და ბაჩევას ხმა მგვად ისმოდა. იყოდა ესთერმა ასე როდის კისკისებდა ბაჩევა – როცა თავს ძალიან კარგად გრძნობდა. ახალგაზრდები ხასხასა მოლზე დასხდნენ, ესთერი კი მუხის ჩრდილში მოკალათდა. ცხოვრების ავ-კარგის მყოფნი ლაღას მწარე ფიქრი დასტრიალებდა თავს: როცა სამი ყმაწვილი ერთმანეთს ხედება, იმ სამიდან ერთი ვაჟია და ორი ქალი, იმ ვაჟს ერთ-ერთი, იმ ვაჟს ერთ-ერთთან... რა სამინული ფიქრი დასტრიალებს ლაღას... იმ ქალითაგან ერთ-ერთს იმ ყმაწვილისთვის უბგერს გული... ვინ, რომელია ის ერთი ქალი? ეს რომ თინათი იყოს, ბაჩევას აქ ყოველდღე არაფერი ესაქმება, კი, უჯვარს თინათის, თავსაყ ურჩევნია, მაგრამ... არა, არც ისურვებდა მის ყოველდღე სტუმრობას... ან ის ვაჟი რისთვის ინდომებდა... გამოდის, ბაჩევაა ის ყმაწვილი ქალი... ამაზე ბაჩევას კისკისი და გაცისკროვნებული მშერაც მეგველებს! მის მშერაში იგრძნობა, რომ იგი რჩეულია, თინათის კი ნაღველი ჩადგომია თუალებში. კი, ასეა, ამას ყველა მიხვდება, ამას ესთერისნაირი გამოცდილი ქალი კი არა, – ყმაწვილიც იოლად აუღებს ადლოს. რა ქნას, რა წყაღში გადაეარდეს ესთერი?! ეს საქვეყნო სირცხვილია. ზანქან შორაბაბულის ქალიშვილი ქართულ თაგადიშვილთან... სმენია, როგორ არ სმენია, კარგად ახსოვს ესთერს როგორი მიზღი გააყოლა ფეთხანის მოსახლეობამ მათა კოჭლის ქალიშვილს ქრისტიანი, მეურმე ვანოს ბიჭი რომ შეიყვარა. იმ ბიჭსაყ სული მისდიოდა მის სიყვარულში, მაგრამ ოჯახმა არ ინდომა მალქა – იუდეველი ქალი ჩეენი რბალი რად უნდა იყოსო. მტკვარში გადახტა ჩვიდმეტი წლის, შავთვალემა მალქა – ისეთ ადიდელებულ, მღვრიე მტკვარს მისყა თავი, კაცმა ვერ გაბედა საშველად შესვლა. ის ყმაწვილი კი თრიაქს მიეძალა და მისი მსხვერპლიც გახდა. ერთ წელიწადში დამთავრდა

ყველაფერი და მალქას ამბავი ფეთხანს დაწერა, როგორც მკაცრი გაფრთხილება, გატყუებულობა.

სევედამეპრობილი, სასოწარკვეთილი ესთერი დიდხანს იჯდა მუხის ქვეშ რა იღონოს, ზანქანს რა პასუხი გასცეს. არა, ვერა-რას ეგვეს, ან რა აქვს სათქმელი! ლაღა ესთერი დამნაშავეა დეთის წინაშე, ბრალეულია ზანქანისა და იოხაბუდის წინაშეც. ჩაქოლვას იმსახურებს ლაღა ესთერი, ჩაქოლვას! ამიგომ ვერ ღვება ფეხზე, აი, მვეე ჩავიდა, სამყაროს ბინდიე მოედო, მაგრამ ლაღა ესთერს ღონე არ ყოფნის წამოდგეს და შინ წავიდეს. ლაღა ესთერმა ცხადია, უმუს მამის, სამეფო დარბაზის წვერის, საურმაგ სულკალმზის ძის ნათქვამი არ იყოს, თორემ... აი, რა უბრძანებია სახელოვან თავადს: „ეგლა მაკლია ჩემს ოჯახში იუდეველი რძლად შემოვიდეს!“ საურმაგი მუღამ იმას ლაპარაკობდა, რასაყ ფიქრობდა და იმას აკეთებდა, რასაყ ლაპარაკობდა. კენებ, კარგიე არის, მაგრამ იუდეველია, მორჩა!“ სულკალმზის ძის ეს სიტყვები ისე ესალბუნებოდა თინათის გულს, როგორც შაპუნა წვიმა პურის ჯუჯილს. თინათის – აუქმარებულსა და მოდარაჯეს – ესდა დარჩა იმედად. ასე სწამდა თინათის, სულ რადაყ თექვსმეტი წლის, მეჭიდმეცე წელში ახლახან გადამღვარ ასულს დიდი თავადისა: „ბერიალებენ, იწრიალებენ, აქეთ მიხვლებიან, იქითაყ, მაგრამ... კოვმი მაინც ჩემს ჯამში ჩავარდება“. არ იყო ეს მეჭიდმეცე წელიწადში გადამღვარი ქალის ფიქრი, მაგრამ მღვომარეობის საღად გამოძევა, გონიერული აწონ-დაწონება, ალბათ, ჰკვიანი მამისაგან თუ მოსდევდა.

მეორე თუ მესამე დღეს აივანზე რომ ისხდნენ, თინათიმ დიმილით, სხვათამორის თქვა: – გაიგეთ, ხალხნო, რა უბრძანებია საურმაგს, მამაშენსა? – უმუს მიუბრუნდა თინათი – მაგ პურია ჩემს ოჯახში ფეხს ვერ მოირთხამსო.

– არა, არაფერი მსმენია – თქვა უმუმ, ცოგა ხნის შემდეგ კი დასძინა: საურმაგმა სხვა რა უნდა თქვას.

თითქოს ამით უნდა დამთავრებულიყო ეს საუბარი, ბაჩევასაგან არც არას ელოდა თინათი, ან რა უნდა ეთქვა, დიდი-დიდი,

თვალებში ნალექული ჩაუღვებო, ფიქრობდა თინათი. ეს კი ცოცხა იყო, ეს არ ჰყოფნიდა, ამიტომ განაგრძო:

— ვერე, რომა, ჩემო ბაჩე, ან უშუ უნდა დაიფიწყო, ან ქრისტეს რჯულზე უნდა მოინათლო — ესეუ ღიმილით თქვა თინათიმ, მაგრამ ბაჩევამ ისეთი რამ მიუგო ღობილს, თინათის ღიმილი პირზე შეაშრა.

— მართალია, ერისთავი, სწორს ამბობს. მერე რა მოხდა!

— რაო, განა მოინათლები ქრისტეს რჯულზედა? — არა მარტო პირზე შემოობოდა ღიმილი თინათის, მღელვარებისაგან პირის სიმშრალეს გრძნობდა, სიცივის წარმოთქმა გაუჭირდა.

— მერე რა მოხდა, განა ჩვენ, ებრაელებმა არ დაიფიწეთ ქრისტეანობა? მე ასე ვამიგია — ბაჩევა იმდენად გულწრფელად ლაპარაკობდა, ისე უბრალოდ, ძალდაუგებლად თქვა ეს სიტყვები, თინათი გაოგნდა: „ნუთუ, მართლა აქამდე მივა? თუღვევლი ხომ ვერე პაპიპარად არ სტოვებენ თავიანთ რჯულსა?“

უშუ თავჩაქინდრული უსმენდა თინათისა და ბაჩევას საუბარს და გული სიხარულით ევსებოდა.

უკვე შებინდლო, თქვა მერე ბაჩევამ, წამოხტა, კიბე უცებ ჩაიბრინა და ეზოდან გავიდა. ბაჩევამ ჭიშკარი გაიხურა თუ არა, უშუსა და თინათის ქუჩიდან უცნაური შეძახილები მოესმათ. შეძახილებს ბაჩევას შეკიჟებდაც მოჰყვა. ბაჩევა მშველელს უხმობდა.

— ბაჩევა ჰკითხის! — ნერვიულად წამოიძახა თინათიმ, კედელს ეცა, ხანჯალი ჩამოხსნა და ეზოში დაეშვა, თან მსახურებს გასძახოდა მომყვითო. უშუსაც კი გაასწრო, უშუ ჭიშკართან წამოეწია. მგერიან ქუჩაში რომ გამოვიდნენ, აქ აღარაფერ დახვდათ.

— ბაჩევას ხმა იყო, ნამდვილად ბაჩევას ხმა იყო! — თინათის ხმა უთრთოდა, მუხის ძირში ვიღაც კუნესოდა. უშუ შევარდა, გაღმობარუნა. ეფროს ბარძაყიდან სდიოდა სისხლი. „რა მოხდა, რა მოხდა!“ ჩასძახა თინათიმ. ეფროს კი ძლივს ჩაიბიფიფა: „იქით გაიგაყეს ყაჩაღებმა, მგკერისაკენ.“

— ცხენი! — იყვირა უშუმ.

— ცხენი, ჩქარა! — იკვილა თინათიმ. თინათი ცხენს რომ მოახტა, უკვე ნაპერწკლებს იხროდა. ცქვიტი იყო თინათის „გვანცა“, მალე წამოეწია უშუს.

უშუმ მგკერამე გადასასვლელ ბორანთან უწია ბაჩევას გამგაყებლებს. ის-ის იყო ბორანი ნაპირს უნდა გასცლოდა, რომ უშუმ ზედ შეაგლო ცხენი და ორთაყვირზე ხელეჩაღებულ ყაჩაღს მითრახი გადაუჭირა. ყაჩაღი არ შედრკა — ხანჯალი გაამიშვლა და ის იყო უშუსათვის უნდა ებგერებინა, უცნაური რამ მოხდა — „გვანცა“ მსუბუქად გადაეგლო სივრცეს და ბორანზე დახტა, თინათიმ კი გულისგამგმირაფად დასტყვილა ყაჩაღს, „რას სწადი, უბედუროო“, და ხანჯალი მკლავზე ისე დაარტყა, ლამის მკლავი ჩამოაყალა. ამისობაში უშუს ბიჭებზე შემოაგულევს ცხენები ბორანზე და დანარჩენ ორ ყაჩაღს ეცნენ. უშუსა და თინათის ხელიც აღარ გაუნძრევით. ყბებმა ყაჩაღებთან ცოცხა ხანს იძიბვილაყეს, ორიოდ წუთში სამივე ყაჩაღი იატაკზე ეყარა. აი, იმას, ორთაყვირისთვის რომ ჩაველო ხელი და თინათიმ ხანჯალი აბგერა, დიდძალი სისხლი სდიოდა, მისი ერთი მეგობარი კი ბარძაყში გახლდათ დაჭრილი. პირაკრული და გაკოჭილი ბაჩევეც იქვე იყო. უშუ რომ დაინახა, ცრემლი მოერიო — იმედგამართლებული ადამიანის სიხარულის ცრემლი. ხელები შეუხსნეს თუ არა, პირზე აკრული ღობიდანდი თავად მოისროლა და უშუს მოეხვია. პირველად მოეხვია იმას, ვინც მისი ყმაწვილქალური სიმშრების განუყრელი სტუმარი ვამზდარიყო. სიხარულდაუღლებულს არც უშუს ლოყის მხურვალევა უგრძენია, არც — მისივე ხელების სითბო. ბუგბუგებდა: „როგორა ხარ, უშუ, ხომ არსად დაეჭრეს, ხომ არა გგკივა?“

უშუს, ბაჩევას მკერდის სითბო რომ იგრძნო, ლამის თავბრუ დაეხვა. თინათი ბორანს ნელი, მძიმე ნაბიჯებით გაეყალა. ხმელზე გადავიდა და იქ დაელოდა ქალ-ვაჟის გამოსვლას.

იმ სამ ყაჩაღთაგან ერთი დრეუ შეძლებული

ებრაელის იოშუაყ შალელაშვილის ვაჟი -
ეულა აღმოჩნდა. თინათიმ მკლავში სწორედ
ის დასჭრა.

ყაჩაღთაგან ებრაელის აწიოკებაში მისივე
თვისგომი - ებრაელი - არაერთხელ გარეუ-
ლა. ისინი უმეტესწილად მდიდარი ებრაელის
ოჯახზე მიუთითებდნენ ყაჩაღებს, ან იმას
აეცნობდნენ, ეს მდიდარი ებრაელი, მისი
შვილი, ძმა, თუ მამა რა დროს სად იქნებო-
და. ასეთი შემთხვევები ყოფილა და ზანქან-
მა ეს იცოდა, ის კი არ სმენია, ებრაელს თა-
ვად გაეგაცოს ვინმე - ასე საქვეყნოდ გაეცხ-
ადებინოს ყაჩაღი გავხდით. ამიგომ ზანქანი
ჯერ ეუღას სანახავად წაჰვიდა - მასთან
საუბარი ეწადა - გუჟს და ჯარუს შერე ენახ-
ავო, გადაწყვიტა. ან რა ჰქონდა მათთან
გასარკვევი - ორივენი ცნობილი ყაჩაღები
იყვნენ, ზანქანს არაერთხელ გაუმართია მათ-
თვის ხელი, დღეს კი გაიძახიან არ ვიყოლით
ზანქანის გოგოს თუ ვიგაცუბდით, იმ პურიამ
შეგვაყდინა, მაგას ვგრე და ვგრე ეუბამითო.

იოშუაყ შალელაშვილის სახლიც, ცხადია,
ფუთხანში იდგა. იქ მივიდა ზანქანი, მაგრამ
შსახურს უთხრეს, ეს ერთი ხანია აქ აღარ ცხოვ-
რობს, ეს სახლი მევაღლებმა წააბრვივესო.
მეზობლებშივე მიასწავლეს, თუ სად ცხოვრობდა
დღეს შალელაშვილების უქალო ოჯახი. დი-
ასახლის მძიმე ყოფა ვერ აეგანა და წუთი-
სოფელს გასცლოდა.

ზანქანი შალელაშვილის მიწურში რომ
შევიდა, ლამის სული შეეხუთა. მიწურისთვის
ჭერში სარკმელი არ დაუგანებიათ. ამიგომ
დიდ კუბოს ჰგავდა. ამ კუბოში კეამლი იდგა.
ზანქანმა კეამლში კერიასთან მჯდომი იო-
შუაყი ძლივს გაარჩია, შერე ისევ დაინახა, მუხ-
ლებზე ფსალმუნი რომ დაედო იოშუაყს.

- შალომ ყალბებო! * - თქვა ზანქანმა.

იოშუაყმა სტუმარს ამოხვდა, დააქვერდა,
„ყალბებო შალომ“ მიუგო და ისევ ფსალმუნს
მიუბრუნდა - ბუბუბუბით განაგრძო კითხვა.

სტუმარმა კერიიდან ხუთიოდ ნაბიჯზე ნა-
ბაღზე მწოლარე დაინახა. მიუახლოვდა, მისი
მოიხვდა, ჯორკო დაინახა, ჩამოვდა. ეულა
აუჩქარებლად აათვალიერა. „კარგი ვაგვაციაო“
გაიფიქრა და კიდევ ერთხელ დააქვერდა ცის-
ფერთვალეუბა ეუღას, შერე მკლავზე ჰკითხა
გაკვივა თუ არაო. ეულამ თავი დაუქნია. ზან-
ქანმა ეულად იკითხა: „რაგომ, რისთვის მოიგა-
ცე ჩემი შვილი?!“ ეულამ ხმადაბლა, გულგრილად
მიუგო: „ამიგომ, რომ ფული მჭიროდა“. ზან-
ქანს პასუხი არ მოეწონა, ეწყინა კიდევ.

- გუჟსა და ჯარუს ამას არ შევეკითხები,
შენგან კი უნდა გაიფიქრო: ისრაელიშვილმა ამ
დღისთვის ვითარ გაიმეტე ისრაელიშვილი? -
ხმადაბლა, აუღელვებლად, დაინგერესებული
კაცის ინგონაციით იკითხა ზანქანმა.

- იმად, რომ შენი ქალია, შენ კი მდიდარი
კაცი ხარ!

- შენ ხომ იციდი, რომ ისრაელის ქალია!
ისრაელისშვილს...

- უმოთაყოლამზე* შეიძლება?

- მე ყაჩაღობისთვის არ ვთხოვ პასუხს.
თუ ყაჩაღობა გინდა, შენი ნებაა. მე რა ხელი
მაქვს. მე, ისრაელი კაცი, შენ - ისრაელ კაცს
პასუხს ვთხოვ იმაზე, რაც ისრაელიშვილს
გაუკეთე. გამეცი პასუხი! - ეულა დუმდა. უხ-
მოლ მისჩერებოდა ჭერს. - ჩვენ გამჩენი ერთ-
მანეთის პაგრონობას გვავაღლებს. შენ კი ისრა-
ელის ქალი ამ დღეში ჩააგლე.

- გამჩენი! სად არი, გამჩენმა შერე ვვაქ-
ცია! - თქვა ეულამ.

ზანქანს შურგსუქნიდან მოესმა იოშუაყის
თითქმის გოღებით ნათქვამი:

- არ იციან, ამ საცოდაუებმა, არ იციან: ის
კურთხეული პირს იმათგან იბრუნებს, ვისაც
მისი დიდება არ სწამს.

იოშუაყი სკამზე ირწოდა, სიგყვას აგრ-
ძელებდა. რომ დაამთავრა, ისევ ფსალმუნში
ჩარგო თავი, ზანქანი კი ეუღას მიუბრუნდა.
ეუღას სახეს კვლავ კერიიდან წამოსული

* შალომ კიდებო - მისაღება. სიტყვა სიტყვით - შევიდომა თქვენ!

* უმოთაყოლამ - არაებრაელი.

* ხამოჩი - ვირო. აქ სულელი, ხეპტი.

კვამლი გაღაფარვოდა, მის თავს ზემოთ თავემოყრილი კვამლი ნელა, აუქქარებლად მოძრაობდა.

– შენი იმედიც მქონდა, დამინდობდი! – თქვა ეულამ.

ეულას თავზე კვამლი გაიფანტა. მისი სახე გამოჩნდა. ზანქანი კიდევ ერთხელ, ყურადღებით დააკვირდა: „სოცი წლისა თუ იქნება, ხამორი* არა ჩანს,“ – გაიფიქრა და იომუაყის მიუბრუნდა.

– იომუაყე მოძრბანდი ამ საღამოს, ლოცვის მერე ფულს გახსსებ – ყინდა შენი სახლი დაიბრუნე, გინდა სხვა იქიდე.

იომუაყმა ფსალმუნის კითხვა არ შეწყვიტა. ჯორკოზე მჯდარი კელაფაც ირწოვოდა, ზანქანმა გაიფიქრა, ჩემი ნათქვამი ვერ გაიგონაო. ერთხანს იტყუა. იომუაყი კითხვის რიგგმს მოძრაობას აყოლებდა. ზანქანი ნათქვამის გამეორებას აპირებდა, იომუაყმა მოძრაობა შეწყვიტა, ფსალმუნი დაკეცა, ხელი მუდ დაალო და თქვა:

– გამჩენის სამსახურისთვის, ლოცვისთვის, კარგი სახლი აუცილებელი არ არის, ბეითქნესეთში ულოყულობ, აქ მოედღივარ და მძინავს. დანარჩენი ყველაფერი გამოვეცადე და დავრწმუნდი: უმაგისოდაც შეიძლება გამჩენის სამსახური.

ზანქანი ისევ უხმოდ იჯდა. იომუაყის ნათქვამს აცნობიერებდა. მერე თქვა:

– ანაკლიაში ერთგული კაცი მჭირდება, ფარნასა გექნება.

იომუაყი პასუხის გაცემას არ ჩქარობდა.

– ა, შეხედე რა წერია აგერ აქ: „ნეგარ არს კაცი, რომელსაც სჯი უფალო, და ასწავლი თორას“. მე ამ განჯვით ვნეგარებ, ზანქან! – იომუაყმა ფსალმუნის კითხვა განაგრძო, ჩოფნაფით კითხულობდა, კვლავ ირწოვოდა.

ზანქანი ეულას მიუბრუნდა:

– მე ვიცი თქვენ ვისი ყმებიცა ხართ. რომ დაგისხნათ?..

– ბაგონი ბაგონია. შენც ისევე გეშასხურებით, როგორც იმას ვეშასხურებ.

– არა, ეგრე არა. მე შენ გამოვიცხიდი და გაგანთავისუფლებ.

ეულა ყურადღებით მიაყქერდა ზანქანს და იკითხა:

– მერე?

– ერთი პირობა უნდა მომცე.

– არ შეიძლება, არ იქნება ყველა თავისუფალი იყოს! – ისევ მოეხმა ზურგსკენიდან იომუაყის ხმა – ყველას თავისუფლებას ქვეყნისთვის უბედურება მოაქვს, შეკვი არაფერი! – ზანქანი ჯორკოზე შემობრუნდა, იომუაყს კითხვით მიაჩერდა. იომუაყი კი არ ჩქარობდა. დუმილი გაუგრძელდა. მერეღა თქვა – შენ თავისუფლებას ვერავეს ვერ მიანიჭებ, ზანქან! – თავისუფლება ჯერ გამჩენის სამსახურმა, მერე ცოდნამ უნდა მისცეს ადამიანს – იომუაყი ისევ ლამის გოლებით, ოღნავი წამდურებით ლაპარაკობდა – თავისუფლება ცოდნაა, მხოლოდ ცოდნა და ვაი იმას, ვისაც ამის გაგება არ უნდა!

– მეც მაგ პირობას ვთხოვ შენს შეიღს, იომუაყე: როგორც კი რეფუა*-ს მიცემს გამჩენი, რაბისთან მივიდეს და თორის სწავლა დაიწყოს. დავითმა ღონით კი არა, გონებით დაამარცხა გოლიათი. ეს ერთი. მეორე: ამერ-იმერ მიწებს სიარული, გზაზე ათასი ფატირა კი მხედება. ჩემი გამყოლი და მოღარაჯე იქნება.

იომუაყმა არაფერი თქვა, თვალეზმოჭუტული უხმოდ შესცქეროდა ზანქანს, მერე კვლავ ფსალმუნს მიუბრუნდა.

– ყრმას რაგომ არ ასწავლე ის, რასაც მანდ კითხულობ, რაგომ დაადგა ყაბალობის გზას! კარგად უნდა მიგეხედნა შეილისთვის!

იომუაყმა ისევ მოჭუტა თვალეზ, ფსალმუნი მიწაზე მოწიწებით დალო და თქვა:

– გამჩენს შენთვის ქონებაც მოუცია და ჭკუაც. ჩვენი წესიც კარგად იცი – ყოველი კაცი თვითონ ირწყვს რა გზით იაროს მე ჩავაგონებდა, ამან არ შეიძინა.

ზანქანმა მკირე ხნის შეძვევ, ხმადაბლა თქვა:

– ადამიანს ყოველთვის შეუძლია გამჩენისკენ ქნას პირი, ჩვენ კი ხელი უნდა შეუწყვიტო. დმერთმა მშვილობა მოგცეთ! – გასახულებლსაკენ ორიოდ ნაბიჯი გადადგა.

* რეფუა – ჭანმრთელობა.

– ნუ იჩქარებ, ზანქან, რახან ჩემს ოჯახში მობრძანდი, ორი სიგვეა უნდა გითხრა.

კერიაზე სველი შეშა ისევ ხრჩოლაფდა. კვამლმა ზანქანს თვალები აკინა.

– უჯულო კაცის ნათქვამი ვის რაში უნდა! ერთ დროს შემძლე და მერე გაღატაკებული კაცისა, კიდევ უარესი, ჩემნაირების ნათქვამს არც მე ვაგებდი რამედ. მე მაინც გეცყვი: ჩვენ ისრალიშვილები ვართ, ისინი – ბაგონიშვილები. რამდენი სიკეთეც არ უნდა გააკეთო, ერთ დღეს ყველაფერს იფიცებენ. დანდობა არა ბჭეთ, დანდობა, ამან მომიყვანა ამ მიწურში!

– ვის დანდობაზე ლაპარაკობ, იომუაყ!

– შენზე ამბობენ, ბაგონიშვილობა დიდ პატივს სცემსო, საქვეყნო საქმეში არისო შებმული

– არი მაგაში რამე საძრახი? – ზანქანმა თვალი მოისრისა.

– საძრახი?! – იომუაყი ზანქანს სიბრაღულით შესცქეროდა – მაგით ბედნიერი კაცი მე რო არ მინახავს, ჩემო ზანქან?! არ არი, დანდობა არ არი! – კვამლი ახლა იომუაყს შემოხვეოდა.

– რა რჩევას მძალევ, იომუაყ!

– რჩევას? არაფერს. ჭკუა არ გაკლია და გამოყლილება. მე ჩემი გითხარი, დანარჩენი შენ იყი! – იომუაყმა კვლავ ფსალმუნი აიღო ხელში, გადაშალა და კითხვა განაგრძო.

ზანქანი მიწურიდან პირზე ღიმილმოღებული გამოვიდა. ფიქრობდა:

– ასეა უსაქმობა, ადამიანი საქმეს რომ ჩამოსცილებდა. ჯდობი, ეჭვიანი ხდება.

კი, ასე ფიქრობდა ზანქანი, მაგრამ იომუაყის სიგვეები მაინც მთელი კვირა თან დასდევდა.

გუქსა და ჯანუს ეწვია, ორივეს ვერცხლი დაგუოვა, გაამაგებას და მერე თავის მცველთა შორის ჩარიცხვასაც დაპირდა, მაგრამ იომუაყის ნათქვამი მაინც სულს უღრღნიდა.

ს ა უ რ მ ა გ ი

უშუ მოლოდინმა მოქანცა – ერთი კვირა ხლებოდა, ბაჩევა არ ენახა. „თუ ბაჩი მოინათლება, წინ რაღა უნდა დაგვიდგეს?“ –

ფიქრობდა უშუ. მაგრამ მამის ამრეზილი უმომეტყველების შემყურე ხედულებად ვერც დაუდგებოდა წინ. ამიგომაც ღეშდა. უნდოდა ისეთი რამ ეთქვა საურმაგისათვის, რაც მას უარისთქმის საშუალებას წაართმევდა. ეს სათქმელი კი ვერა და ვერ მონახა. მერეღა მოიფიქრა – ამაზე ნამდვილი, ამაზე სასიამოვნო და ამაზე უბრალო რა უნდა ვუთხრაო და ერთ საღამოს მამას უთხრა: – იქნებ, მორჩიო, – ის ვოგო ვის მოეხანათუღინო! ძალიან მწაღიან დროულად იყოს ეგ ამაბაი!

ვის ვოგოთო, ლამის იკითხა საურმაგ სულკალმახის ტემ მისედა, ვისაც გულისხმობდა უშუ და თავიც კი არ ასწია.

უშუ მზერით საყვედურობდა მამას – ჩემთან თავის მოკატუნება რად სჭირდებაო და ლამის დამარცვლით, გაფრთხილების ინგონაციითაც თქვა:

– თუ ბაჩევა მოინათლება, თუ ბაჩევა ქრისტიანი გახდება, რაღა დარჩა?

მას შემდეგ, რაც უშუ კონსტანტინეოლიდან მობრუნდა, მამას მასთან საუბარი უჭირდა – მამა-შვილს ერთმანეთის არ ესმოდათ. მიუხედავად ამისა, საურმაგს ორი რამე აიძულებდა: მამის აზრს ისედაც ჩახელება და ესეც საკმარისია, მამის სიგვეას ეგ არ გადავაო და მეორე: მიაჩნდა, რომ უშუ მის ჩაურევლადაც გაეცლებოდა იუდეველს: მალე მობერდებო. მაგრამ იმან, რაც ახლა უშუმ თქვა, საურმაგს გული საამით აუვსო.

– იუდეველი ქრისტიანად იქცევა? ეს ხომ დიდი მადლია! ეს ხომ სიკეთეა! ზანქან მორაბაბელის ქალწული ქრისტიან რჯულზე მოიქცევა? ეს ხომ იმას ნიშნავს, ზანქანს ფრთები შეაჭრა. რჯულის მოღალატე ქალის მამა, თანაც ისეთი კაცისა, როგორც ზანქანია! არა, საღამს ვერ დაასწრებ, თავმდაბალიც არის, მაგრამ მორჩილი არ არის. ოჰ, ოჰ, ოჰ! ეგ ვერც მხრებგამლილი ვედარ იელის გუილის – ქალაქში... მაგრამ... მაგრამ იქნებ, ზანქანმა რაიმე ოინი მოიფიქრა? იქნებ, ქალიშვილს უბრძანა ვერე მოიქცეოთ, რომ მერე... თუშეც... არა, ვერც არ არა. ზანქანმა ვის რა უნდა გამოსცვეოს ისეთი, თავად რომ არა აქეს! – ვერა-რა გაიჯო სა-

ურმაგ სულკალმახის ძემ. შეიღმა შეკითხვა რომ გაუშეორა, საურმაგმა მიუცო:

— მონათულა ყოველთვის კარგია, მონათულა ქრისტეს რჯულის განდიდებას ნიშნავს. ამას ყოველი ქრისტიანი უნდა ცდილობდეს. ყოჩად!

უშუ დაძაბული შესცქეროდა, კიდევ რას იგვეყის მამაჩემო, არაფერი თქვა, საურმაგმა თბილად გაიღიმა და თითქოს არც რამ მნიშვნელოვანი გაეგოს, არხეინად განაგრძო კრიალონის გრიალი.

უშუ კარგად იცნობდა მამას. ჩინებულად მხედა, უთქმელობით რა თქვა საურმაგმა.

— თუ თავისი რჯული უკუაგლო და ქრისტესი მიიღო, თუ მონათულა, შენ რა — უშუს სიგვეა ყელში ეხხირებოდა, ლელავდა, ამიგომ ვერ თქვა ის, რისი თქმაც ეწადა — შენ ისევ არ გვეყარება? — თქვა უშუმ და უმაღ მიხედა კითხვა სხვაგვარად უნდა დაესვა. საურმაგი ამ კითხვას სხვაგვარად გამოიყენებდა. საურმაგი შეკითხვამ ისე გააღიზიანა, შეიღს ლამის შესძახა „ახლა მაგ იუდეველის სიყვარულსაც მთხოვე!“ მაგრამ სიბრაზე დაიოკა და გაიღიმა. ეს იყო და ეს! საურმაგს არაფერი უთქვამს. უშუ ამ ღიმილმა თითქმის დარწმუნდა, რომ მამის თანადგომის იმედი არ უნდა პქონოდა.

მთელი ღამე იმაზე ფიქრობდა, როგორ ემოქმენდა: იმ დროს დალოდებოდა, როცა საურმაგი ამრს შეიცივლიდა, თუ დაუყოვნებლივ დაეყვრა ჯვარი.

ორიოდე დღის შემდეგ, საუშმისას უშუ საბოლოოდ დარწმუნდა, რომ საურმაგი ბაჩევას რძლად არ ისურვებდა. ეს აშბავე ასე იყო: საურმაგმა ცივად მოხარმულ ბარკალს დიდი ნაჭერი რომ ააყალა და ხორცი პირში ჩაიღო, თქვა:

— განა რა შეიცივლება, გინდაე მონათლოს, მაინც ებრაელი არ იქნება?

უშუ მიხედა: ეს საურმაგის საბოლოო გადაწყვეტილება იყო. ისედაც დაძაბული, ამ შეკითხვამ წონასწორობიდან გამოიყვანა და შესძახა:

— ხომ არ დაგავიწყდა, ერთ დროს არც ჩვენი მამა-პაპა იყო ქრისტიანი, გე იუდეველი მაინც არი — ერთი ღმერთი სწამს. განა მა-

გათ არ მოგვეეს ქრისტიანობა? — საურმაგი გამჭირდავი ღიმილით შესცქეროდა მთხოვს ცხადია, არ იმარებდა მის ნათქვამს — არა გჯერა? — არ ცხრებოდა უშუ — ქრისტიანობა იმან შექმნა, რომ ეგენი სამართლიანობის მძიხველი ხალხია.

საურმაგმა მაგადას ისე დასცხო მუშტი, არა მხოლოდ თეფშები, მტკაველისოდენა სპილენძისაგან ნაკვეთი სამართილუკი ეი გადმოგრიალდა. მართილი მაგადაზე მიმოიფანტა, ერთხანს ბრამით შესცქეროდა შეიღს, მერე ხელსახოცი მაგადაზე დააგლო და სახადილო დარბაზიდან გავიდა.

უშუმ საბოლოოდ გადაწყვიტა: ჯვარი უნდა დაიწეროს. ნათლობაც და ჯვრისწერაც მალე, ძალიან მალე — ამ დღეებშივე უნდა გაიმართოს. ეს გადაწყვეტილება მიიღო თუ არა, თავი თავისუფალ კაცად იგრძნო — სწორედ ისეთად, როგორც აღამაიანი წარმოედგინა საერთოდ.

ამ სულისკვეთებით გაუღდა თავისი სულიერი მამისაკენ — მამა როსტომისაკენ მიმავალ გზას — ჯერ მასთან უნდა ეთათობრა, ბაჩევას მერე ნახავდა.

ვითარ თამთა
თუმიანისთვის...

ვითარ თამთა თუმიანისთვის,
ვითარ ამირან ხორაშნისთვის,
ვითარ ხოსრო-შანშა ბანუისთვის,
ვითარ მშეჰაბუკ მშისთვის ხაზართასა,
ვითარ იაკობ რაქელისთვის და
იოსებ ასანეთისთვის,
დავით ბურსაბესთვის და აბისაყისთვის,
ვითარ პელოპი მხნედ მებრძოლი იობ-
დამისთვის, ონომაოს ასულისა,
ვითარ პლუტონ პერსეფონისთვის,
ვითარ რამინ ვისისთვის,
ვითარ ფრიდონ შაპრინოს-არნა-
ვაშისთვის,
ვითარ შადბერ აინლიეთისთვის.

„ისტორიანი და აშმანი
შარაყანდელიანი“

ზანქან შორაბაბელი სამეფო დარბაზის სკუმართა ოთახს ათვალიერებდა. ამ ოთახში სასანთლე ოქროსი დაუღამით, — ორგზის მომრდილი, ვიდრე ადრე იდგა. საფარძლის სახელურების ჩუქურთმებზე ოქრო დაეყოლებინათ. სახელურს დააქქრდა, ფრხილით მოსინჯა, იმის გაგება ეწადა, თუ სადაური ოქრო იყო. სწორედ ამ დროს შემოვიდა კართუხუცესი: სამეფო დარბაზში გიხმოპენო ხმადაბლა თქვა და ზანქანს ფეხაკრეფით გაუძღვა წინ. დარბაზის წვერთაგან ბუერი მოწიწებით მიესალმა ზანქანს: ხანმორეული ფარნავაზის ძე ადგილიდან წამოიწია და ისე დაუკრა თავი. ფარნავაზის ძის მაგალითს სხვებმაჲე მიბაძეს: გაბაონმა — ძვალმხივლიმა, ლაჭავა ლოყება, მუდამ მომლიმარმა კაცმა თავის დაკერისას გულთანეკი მიიღო ხელი ნიშნად დიდი პატივისცემისა. ხოლო ახალგამრდა, სამეფო კარზე ერთობ პატივდაღებულიმა თავაღმა, სახეს ნახმლევი რომ დასჩენოდა (თუმც აქიმნი ერთხმად ამზობდნენ, შობისთვის ჭრილობის კვალსაჲკი ვერ იპოვიეთო), ჯორჯაკის ძემ წამოიძახა: „აი, ჩვენი ძვირფასი ზანქანიჲ მოზრძანდა, ეს კი იმას ნიშნავს კარგ საქმეს ვიწყებთ“. ზანქანს საურმაგის თავშეკავება არ გამოპარვია. განა მხოლოდ არ განიძრა საურმაგი, განა მხოლოდ თავი არ დაუკრა შემოსულს, თავიჲ არ აუწევია — ჯიუტად მისჩერებოდა ერთ წერტილს. „განა ასეთი რა უნდა მომხდარიყო?“. ზანქანს ფიქრი აბულასანმა შეაწყვეტინა — მოუახლოვდა, ხელი მკლავში გამოსდო, იქმ. აყენა, სადაჲ თითონ იჯდა, გვერდით მოსხვა და დარბაზს მიმართა:

— მამულიშვილიო, ღმერთმა იწება და ჩვენ გადაუწყვიტეთ მუჲე თამარის სახლობის საკითხი — თამარის ქმარად მოუხსმობთ როსტოვსკოვსკის დიდი მთავრის ანდრია ბოგოლუბსკის ძეს — იურის ვინძლო, ეს ქორწინება საქართველოს წაადგეს. ჩვენ დაეუშოყრდებით მეზობელ ხალხსა. ღმერთმა ბედნიერი ქნას ჩვენი ერთობა. მე ვითხარით, მეფისწული იური სამშობლოდან ექსორიაქმნილია და ყოველნაყეთს ბინადრობს. ბევრი ვიფიქრე ვინ წარ-

ვგზავნით ჩვენს დესპანად უფლისწულის. მან საქმე უნდა გაართვოს და უფლისწულს უნდა ჩამოიყვანოს. ჩვენი დავალების პირნათელ შემსრულებლად ზანქან შორაბაბელი ვპოვე. გონიერება უბოძებია ღმერთის მისთვის. ევ არის ყველაზე სრულად სანდო. თქვენს დასტურს ველოდები, დარბაზისიერი!

მოულოდნელობისაგან გაოცებული ზანქანი ყურადღებით უსმენდა აბულასანს. ფარნავაზის ძის ხმამ ფიქრი შეაწყვეტინა:

— კარგად ვიფიქრია, აბულასან, შორაბაბელი სწორედ ის კაცია, ჩვენს სურვილს პირნათლად რომ შეასრულებს.

— იწებ, ჯერ შორაბაბელისათვის გვეკითხნა?

— თქვენა, უმრავლესნი, ვის რას ვკითხვებით! — მრავალნი ხართ, თავადა ჭრით და თავაღვე კრავთ — წამოიძახა თარხანის ძემ და ზანქანმა კარგად დაინახა, რომ საურმაგის გარშემო მსხლომი გულითაღად გაიცინეს. თარხანის ძემ მარჯვენა ასწია, ხმაური მიხელდა:

— არა, აბულასან, ვერე არ არი საქმე, როგორც შენ უბნობ — ჩვენ არ გადაგვიწყვეტია ბოგოლუბსკი გახდეს საქართველოს მეფე-ქმარი. ევ შენა თქვი.

საურმაგმა ხანგასმით, აუქჩარებლად თქვა:

— ჩვენ ისევე ჩვენსაჲ ვდგევართ და ვამბობთ: მეფე თამარის ქმარი ალექსი კომნინოსი უნდა გახდეს. ჩვენ ბიზანტიას უნდა ვეძმით და არა გადამითივლსა.

დარბაზში სიმუჲე ჩამოვარდა. აბულასანი სავარძელში ჩაეშვა.

— თავადნო, დარბაზსიერი, მე არაერთგზის ვითხარით, არ იქნება ბიზანტიელებთან ისევე დამოყვრება, ბიზანტიელი კაცის მეფე-ქმარად ქევეა, ნუთუ, არ კმარა, ნუთუ, არ დადგა დრო ქართველთაჲე გამაღონ ფრთება, ნუთუ, ევლაჲე ბიზანტიის ჩრდილქვეშ ყოფნა გინდათ, ქართველნი!

— ბიზანტიას რას უწუნებ, ამირაჲ, იწებ, თავაზიანობა არ მოგწონს მათი, ან წიფნიერება, ანაჲ ძალოვნება?! — შესძახა დარბაზის რომელიღაც წვერმა — ზანქანმა ვერ დაინახა.

აბულასანმა პასუხი არ იქცარა. მეფე წა-

მოდგა და დიმილით თქვა:

– ჰაი, ჰაი, რომ მომწონს, მომწონს და მეტიცა, მაგრამ ერთიცა ეთქვათ, ქართველნი – მეგისმეტად ხომ არ გადავადებთ ბიზანტიონნი ჩვენს მამულში, მორჩილნი ვართ ბიზანტიისა, თუ თანამდგომნი? დღეს მორჩილთ ვგვევართ. ვემორჩილებით იმ ხალხს, ქვეყანას, რომლის ძალოვნება დღითიდღე სუსტდება, შორს გავიხედოთ, ახალი ნათესაენი ვეძებოთ, ჩამავალი მზე აღარ გათბობს, ამომავალი მზეც ცხოველი – აბულასანი შეჩერდა, ორიოდ ნაბიჯი წინ წარსდგა, დარბაზის წვერით გადახედა – თქვენა, უმცირესნი, გუმინდელ დღეს იხსენებთ ქებითა, მუც მინდა შეგეწოთ, მაგრამა ხვალინდელი დღე მიჯობს რუსეთი, იური ბოგოლუბს კი ხვალინდელი დღეა, ბიზანტია კი ქანცგამოყლილი ბეწვებმცვენარა სახედარი. ჩვენ ხვალესაკენ მივალთ – მრავალნი ვართ და განა მხოლოდ ხმოსნებით, ამრით გჯობნით. ეგრე იქნება!

დარბაზში სიჩუმე გაბეჭდა. დუმილი კარგა ხანს გაგრძელდა. მერღა თქვა თარხანის ძემ: – პო, ყოჩაღად უბნობ, აბულასან, მაგრამ ეგრეც რომ არ არი საქმე? არც ის არი ბეწვებმცვენარა სახედარი და არც რუსეთი – ამომავალი მზე...

– ჩვენ, მრავალთ, ეგრე გვითქვამს და ეგრე იქნება! – შესძახა ჯორჯიკის ძემ.

თარხანის ძე წამოდგა. ხმადაბლა დაიწყო: – მეფე თამარს არ სურს ბოგოლუბსკის ცოლობა. ვითარ იქნებაო, არ ვიცნობთო ამ კაცის ბუნებასა...

– მეფე იმას ისურვებს, რასაც სამეფო დარბაზი ინდომებს! – შეაწყვეტინა აბულასანმა – ყურთლულ არსლანმა ეს პირობა ჩამოართვა მეფეს!

– არც მანქანს ეკითხებით? სწადს კი საქართველოს მომავალ მეფესთან შოლაპარაკება? სურს კი დაადგეს ამხელა გმასა!

– სამეფო დარბაზის სურვილი განა მხოლოდ მეფისთვის არის კანონი! – მოსჭრა აბულასანმა.

თარხანის ძე დაჯდა და მანქანს მიაცქერდა. მანქანი დუმიდა, ფიქრობდა.

– ბრძანე, მანქან! – თქვა აბულასანმა.

– საქართველოს უკეთესნი შეგეწონა ხმადაბლა დაიწყო მანქანმა – მე დონეს არ დაეკლებს შევასრულო საქართველოს სამეფო დარბაზის დავალება. – მანქანი შეყოვნდა, ცოგა ხნის შემდეგ დასძინა – აქ მოსაგანი ის კი არ არის, რა სწადია შორაბაბელსა, შორაბაბელი მშად გახლავთ შევასრულოს თქვენი გადაწვევა. საკითხები ის არის რა უქაობს არს საქართველოსათვის.

– მაშ, გასაგებად ითქვა, არა? – თარხანის ძეს მიუბრუნდა აბულასანი – ეგრე! გადაწყდა – მანქან შორაბაბელს ენიშნავეთ ჩვენს დესპანად. ვალდებულს ვყოფთ ჩავიდეს ყიფჩაყეთს, გამართოს თათბირი უფლისწულ იურისთან და შემდეგ ისე ჩამოიყვანოს, როგორც მეფეს ეკადრება.

საურმაგ სულკალმახის ძე მძიმედ წამოდგა, ყალიონი გვერდზე გადადო და სამარისებურ სიჩუმეში, რომელიც მის წამოდგომას მოჰყვა, აუქარებლად დაიწყო:

– აი, აბულასან, ამირთ ამირავ ქართლისა და გამგებელი გფილისისა – შენა და შენთა კაცთა, სიმდიდრით აღაღებულთ, დაგვიწუნეთ ალექსი კომნინოსი, არ ისურვეთ საქართველოს მეფე მშეთამარის უფლის გამწვევი ყოფილიყო ბიზანტიის უფლისწული ალექსი კომნინოსი – ჭაბუკი ღირსეული და ფრიად საქებარი. ჩვენ მას არა მხოლოდ ფერ-ხორციით, მნითაც ვიცნობთ, ისიც კარგად გვიცნობს და უყვარს ჩვენი წესი და მამული. შენა და შენმა დოსტებმა – სიმდიდრით აღაღებულთ რუსი უფლისწული იური ბოგოლუბსკი ირჩიეთ, თუშკა, არც ფერ-ხორციით ვცნობთ, არც – მნითა. თქვენ მრავალნი ხართ ამ დარბაზში და თქვენმა აჯობა!

– ვაი, არ სცილდება საქართველოს უკუნურ შეილთა გამო! – წამოიძახა ხანმორულმა ერისთავმა ივანე ფალავანდმა – ვაი!

– ნუ ჩქარობ, ერისთავო, თავში საცემი ახლა გვექნება.

– რად, რისთვის ავიტანოთ ცოცხლად დამარხება, არად ჩაგდება! – არ ცხრებოდა ფალავანდი.

საურმაგ სულკალმების ძე კი კვლავ აუღლებლად, მშვიდად ლაპარაკობდა:

- მეუ მაგას მოგახსენებ, ერისთავო - დაამშვიდა ფალაგანდი საურმაგმა და ისევ აბულასანს მიუბრუნდა - ეს ყველაფერი ავიგანეთ, აბულასან, ახლა გწავლია იმაზეც გაფრთხილეთ, რომ საქართველოს მომავალ მეფე-ქმართან ზანქანს გზავნი. რა უთხრას ზანქანმა რუსთა უფლისწულს: მე, ისრაელიანი, იუდეველი - ქართველთა მეფეზე გაქორწინებო? ნუთუ, ეგრე წახედით, რომ ქართველთა შორის ვერა ეპოევით გონიერებით რჩეულთ, ყოფნაყეთს წარსაგზავნად? - საურმაგმა მომხრეებს გადახედა - ჩვენ, ყველანი, უმცირესნი სამეფო დარბაზისა, პასუხს ვითხოვით, აბულასან! - საურმაგი ვალმოხდილი კაცის იერით დაჯდა.

- რაგომ, რისთვის, გაგვეუ პასუხი, აბულასან!
- შესძახა თარხანის ძემ.
- იმაღ, რომ ისრაელიანი ჩვენი ძმაა!
- მშვიდად თქვა ფარნაგაზის ძემ.

- ყაბულს ვყოფილებარ და ვარ კიდევ - ისრაელიანი ჩვენი ძმაა, მაგრამ საქართველოს მეფის სახლობის საკითხი ჩვენი გასაკეთებელი საქმეა - ეს ისევ თარხანის ძე იყო. ზანქანმა თავი ასწია. დარბაზის ავიშვიშებულ წვერებს მოაელო თვალი. „ასეთი აურმაურისათვის რად გამიმეტა აბულასანმა? რაღაც ჩაიფიქრა, კი, უთუოდ ასეა? რა განიზრახა ამირთ ამირამ? მას ხომ უნდა სცოდნოდა: თუ დესპანად მხოლოდ მე ამირაწვედა, დარბაზის წყ. რები ამხედრდებოდნენ. მაინც მე ამირაია, მრისხანებას არ მოურიდა, ეს კი იმას ნიშნავს, რომ... ეს იმას ნიშნავს, რომ... უფრო დიდ მოგებას ელოდება. რას?“

აბულასანის გამოხედვაში დიდი ძალა იგრძნობოდა, იმდენად დიდი, რომ ამ ახმაურებულ, აბობოქრებულ ადამიანებს - საბრალობელ ბრბოდ აქცევდა. მოქიშპით კარგა ხანს არ მოაცილა იაგარამქნელი მშერა. მერე თქვა:

- ახლა ისმინეთ ჩემი პასუხი: პირველი: თუ ჩაიფიქრდებით, იქნება მიხედვით, რისთვისა ხართ თქვენ მცირენი, ჩვენ კი - მრავალნი.

აბა, მე რა გიყოთ, რით გაგამხნევით, როცა იუდეველთ უცხოელ მიიწინეთ და გაქორწინდებით, რომ ჩვენი მეფენი - ბაგრაგოვანნი, ჩვენი მშეთამარი - დავითიან და სოლომონიანნი. და ჩვენ რომ იუდეველი გაგვბანოთ დავითიან-სოლომონიანის ნამიერის სახლობისათვის, ეს თქვენს რისხვას იწვევს. მეორე: ვითარ ვერ ხვდები, დარბაზისერო: უნდა წავიდე ეს ერთი კაცი და არავინ უნდა უწყოდეს რისთვის წავიდა. ზანქანი დღენიდაღაც უცხო ქვეყნებშია და ვერაინი პილებს გვმსა, თორემ ვიდრე იური ბოგოლუბსკი აქ ჩამოვა, სახიძონი კარს აგვიგალახებენ, ბევრსა სწავლია მშეთამარის ქმრობა. დიდებულნი, უნდა ხვდებოდეთ, რასაც ნიშნავს სიძეთაბაზე უარი უთხრა მემობელ სახანოთა, თუ სახონთქართოთა დაღხინებულთ. - აბულასანმა მარჯვენა აღმართა და მტკიცედ განაგრძო - საქართველოს მეფე თამარის მომავალი ქმრის ჩამოსაყვანად დიდვაჭარი ზანქან მორაბაბული გაემგზავრება - რწმენით იუდეველი, ისრაელიანი, სულით უფროვე ქართველი, ჩამომავალი დავითიან-სოლომონიანთა, ვინაც ერთგულად მსახურებს ბაგრაგოვანთა გაბგ-სა. ასეთია ნება საქართველოს სამეფო დარბაზისა. ასეა საჭირო საქართველოსთვის! აბულასანი ზანქანს მიუბრუნდა - მორაბაბულო, სამეფო დარბაზი ეალდებულს გყოფს არ დააყოვნო. გმას ამ კვირა უნდა დაადგე!

საურმაგი ერთობ უმფოთველად იჯდა, კმაყოფილი კი შესცქეროდა აბულასანს. ეცოთობოდა, რომ მგერს დავითანხმა - რაგომ?

ზანქანი საურმაგის სიმშვიდემ შეამფოთა. გადაწყვეტილებას წინ ვეღარაფერი დაუდგებოდა: თამარ მეფის მეუღლე ხელბოდა იური ბოგოლუბსკი - ძე მთავრისა ქვეყლილდა. ბეღმა იური იტყა თამარისათვის ვითარ თამთა თუმანიისთვის, ვითარ ამირან ხორაშანისთვის.

საღამო იწურებოდა, ჩამავალი მშე ქვეყნიერებას ეალერსებოდა.

შინ მომავალი ზანქანის ფიქრი სამეფო

* ვარბითი - შეზღუდვის ლოცვა.

* ხედა - საბორწინო ატტი.

დარბაზს დასტრიალებდა. იყო: ვიდრე აბულასანის ჩანაფიქრს არ ამოხსნიდა, ხელში ხელის ფათურით მოსიარულე კაცის დღეში იქნებოდა. — ფილისტიმელებთან ბრძოლის წინ, რეჟიამის ველზე, იღგა დავით მეფე და გამჩენს ეკითხებოდა: ეკვეთო თუ არა ფილისტიმელებს, ვოვებ თუ არა გამარჯვებას ამ ბრძოლაშიო. მე ფეთხანში ვდგევარ, ვითარ ეკითხო ღმერთს გავიმარჯვებ, თუ არა ამ საქმეში? კიდევ ეკითხო, პასუხის ღირსად მცნობს?

მზე თითქმის ჩასულიყო. მისი მოალერსე სხივები ახლა ცას ამშვენიერებდა. მანქანი ვერ წარმოთქვამდა, უხმოდ, გულში ივლებდა: — შემეწიე გამჩენო, მიკარნახე სწორი ამრი, რომ არ შევრცხვე ქვეყნის წინაშე!

ეს იყო ოცნება ქართველი ებრაელი კაცისა, რომელსაც გონებაში აღბუჭდილი სურათი: მშვიდად, აუღელვებლად მჯდარი საურმაგი, სიფრთხილეს ჩააგონებდა.

მერე მშის სხივებიც რიბი-რაბოში შთაინთქა. მანქანმა პირი იბრუნა და ბეით-ქნესეთისაკენ წავიდა — ყარბითის* ეამი დგებოდა.

ს ი ზ მ ა რ ი

მანქანი ყიფიანეთისაკენ მიმავალ გზას რომ დაადგა, კვირა იყო — მზე კარგა ხნის ამოსული. (მზარულნი რიერაგზე გავიდნენ ქალაქიდან, პაგრონს არაგვისპირის სახლში უნდა დახვედროდნენ) ცხადია, მანქანს იოხაბედისათვის არ უთქვამს სად და რისთვის მიემგზავრებოდა — მეფე თამარის სახლობა საიდუმლო საქმედ აქციეს.

ვიდრე მანქანი გფილისში იყო, ვიდრე ათას სამრუნავს აგვარებდა (კონსტანტინეპოლში გვი უნდა გავგზავნა, მომავალ კვირას სპარსეთს უნდა გამგზავრებულყო ვაჭრებთან მოსალაპარაკებლად — იმათ თურმე საქართველოს წყაროების წყალი აინტერესებდათ. ასეა: როცა სახელმწიფოს პაგრონი არ უვარგა, ჯარს უგზავნიან და ხმლით გააქეთ ფასაგანი, მაგრამ თუ ქვეყნის კარგი პაგრონი პყავს, ვაჭრების მეოხებით გამოაქეთ ის, რაც მოსწონთ და ხაზინას დიდ სიკეთეს მაგე-

ბუნ. ისპაჰანში კაცი გავგზავნა, მუიბოდნე ტრიოლე თვით გადაედოთო ეკ შეუღებოდათ გონებას ფიქრი უსხლგებოდა, ფიქრად ვერ მოიკალა. ვერ ჩახვდა, თუ რაგომ იყო საქართველოსთვის საჭირო სწორედ მანქანის გამგზავრება, ვერც იმას ჩასწვდა საურმაგს რაგომ უნდა შეეშალა ხელი საქართველოს სასიკეთო საქმისათვის.

ასე ეცონა, აბულასანის გეგმას ვგამი ჩახვებოდა, მაგრამ გმას დაადგა თუ არა, აგირე ბული ბალღივით ბაჩევაზე ფიქრი დაედევნა: „თექვსმეტი წელი შეუსრულდა, კარგა ხანია გათხოვების დრო დაუდგა, დედამისი — იოხაბედი 15 წლისა ხუფის* ქვეშ იდგა“, ფიქრობდა მანქანი და გონების თვალთ გფილისელ ყმაწვილებს ათვალერებდა. სასიძოდ ვერცერთს ვერ მიიჩნევდა. „დავბრუნდები თუ არა, ქიმივი უნდა ჩავიდე, სურამის ებრაელობასაც უნდა გადავავლო თვალი, ქრცლოვანში მუხლმაგარი ბიჭები იმრდებიან. არ იქნება ერთი რიგიანი ყმაწვილი ვერ ვიპოვო“. ფიქრში ჩაბირულმა ისე გალია გფილისის შემოგარენი, ებრაელთა პირველი ნასახლარები: მანავი, მცხეთა, ხერკი, პურიათუბანი, არც გაუვია. არაგვისპირა სახლს მშის ჩასვლის ეამს შიადგა, დიდი, ფორთოხლისფერი, ჩახჩახა მშის სხივები ხეთა გოგებში, ორლობებში, მდინარის შედაპირზე იფანტებოდა და არაგვისპირს საამო სახილველს ხდიდა.

მანქანმა პურისჭამა არ ინება. იაყკობს უთხრა მშის ამოსვლას მალდა, წყაროსთან უნდა შეეხვედეთო და ლოვინს მიამურა.

კარგა ხანს ქმლდა, თურფორ ხვოდნენ არაგვის ტალღებზე, როფორ ეკვოდნენ ერთმანეთს გვიან, ჩაეძინა — არაგვისპირის თაემე ვარსკვლავები კამკამებდნენ.

გმით მოქანული, არაგვის სმაურით სმენადაღლილი, მძინარე მანქანი ხედავს: მღვის სიდრემეში შესულა ბაჩევა, მაგრამ წყალი მუხლებამდე სწვდება, კისკისებს, დროდადრო გაიქცევა, მღვაში ისე გარბის, როფორც ხმელეთზე — გარბი-გამორბის, კისკისებს, წყალი მუხლებს მალდა არ სცდება. ეს ვინ არის? ეს ვინ მოსდევს მოკისკისე ბაჩე-

ვას? ქალია! ლალა ესთერი! ასე რაგომ მოს-
დევს? როგორ გაახალგაზრდავებულა ესთერი,
როგორ გალამაშებულა! შუბლშეკმუნხილი
ესთერი ბაჩევას ეძახის, ბაჩევა კი გარბის,
კისკისებს. ესთერის ძახილი არ ესმის. ესთერ-
ის ხმა არც ისმის – ესთერი პირს ადებს, ყვირის,
კისრის ძარღვები ებერება, ხმა კი არ ამოდის
პირიდან... პირშივე იხმოზა ესთერის ხმა, „ეს-
თერ, ესთერ, ასე რამ გაგალამაშა, ასე რამ გაგ-
ამშვენებია, ესთერ! ასე ისქალები მშვენიერ-
დებიან, კაცები რომ შეყავი“. ესთერი შორცხ-
ვად იღმის, თავს ხრის, შერე ისევ ბაჩევას მოს-
დევს. ბაჩევა გარბის, ესთერის ძახილი არ
ესმის, ორჯერ-სამჯერ ხელი აუქნია. ესთერი
შეჩერდა. დაიდალა? უი, გული როგორ უცემს!
ბაჩევა კი კისკისებს. გარბის და კისკისებს, ეს-
თერის გულისცემას არად დაგიდევს:

– რა ლამაზი ხარ, ესთერ, ასე რამ
გაგამშვენებია?!

ესთერი დგას, ზანქანი კი ლოგინიანად წყ-
ალში იძირება. ლალა ესთერი ადგილიდან
არ იძერის, ნუთუ, ვერ ხედავს ზანქანის საწო-
ლი ზღვაში რომ იძირება? „ჰა, ესთერ, ესთერ,
განძვირი! ან ბაჩევა სად არის? უკ სიღამაზე
რას გიშველის, ყელამდე მოვიდა წყალი! აგე,
ბაჩევა, თურმე ბაჩევა აწევს ზანქანის საწოლს.
რა ძლიერი ყოფილა ბაჩევა! სწორედ ბაჩევა
გზავნის ზღვის ფსკერისაკენ მამის საწოლს.
„ბაჩე, შეილო, რას შერები?!“

ზანქანს გამოეღვიძა. მიშდარეულმა მი-
მოიხედა. ლოგინიდან წამოღვრომა ეწადა, ვერ
იძეროდა. ეას ახედა. სარკმელშიც კარგად
ჩანდა, რომ ეას მგრედისფერი დასდებოდა.
„დალახეროს დმერთმა, ავი სიმშარი“. ძლივს
წამოღდა, ხალათი მოისხა, არაგვზე უნდა ჩაე-
იდე, ავი სიმშარი წყალს უნდა გაეგანო.

კარი გამოაღო. კართან მძინარე, მოღარავე
ეუდას ფრთხილად აუბრა გვერდს, მდინარე
ესთან ჩაევიდა. არაგვი რაღაცას ებუგბუგე-
ბოდა ზანქანს. დაიხარა, ხელი გაღაიბანა, ჩემი
უნაური სიმშარი ამ წყალს გააყვესო. ჩამოჯ-
და. არაგვი, გამოთენის ხანს ძალას იკრებდა
– მზე ამოვიდოდა თუ არა, მზის ქვეშ ისევ
უნდა ებობოქრა, ათას ქვა-ლოლს კვლავ ჩაუ-
ქალ უნდა გადაეულებოდა თავს. მდინარის პი-
რას ჯლომამ ზანქანი დაამშვიდა. ალბათ, იმის
გამოც, რომ ამასობაში ცისქვეშეთში სინათ-
ლემ იმაგა: აი, ღობე ცხადად ჩანდა, ბოსგანიც,
წამოღდა, უკან გამობრუნდა, იმ ოთახში შეიხე-
და, რომელშიც იყავიკობი იძინებდა, ოთახში
არც შესულა, კარებშივე ხმადაბლა, ლამის
ჩურჩულით თქვა: „აბრძანდი, იყავიკობ, სადა-
ცაა გათენდება მახრითი* ვილოცოთ“, იყავი-
კობი, თითქოს ამ ჩურჩულს ელოდაო, მყის
წამოგა: „ახლავე, ბაგონო, ახლავე!“ ისევ ჩურ-
ჩულით ამბობდა.

ზანქანმა პირი დაიბანა, ციციო-კატანი* შრე-
ბზე გადაიღო და განთ ჩაიყვა.

– შალომ ყალხევი! – თქვა დარბაზში შეს-
ვლისას. მხლებლები, მშარეულები, უკვე
აქ შეკრებილიყვნენ. ყველა ფეხზე წამოი-
ჭრა. მანამ არ დასდნენ, სანამ ზანქანი თავის
სკამთან არ მივიდა. იყავიკობი – გამზდარი,
აწოწილი, მუდამ მომღიმარი და გამელო-
ტებული კაცი – ფეხაკრეფით მიუახლოვდა,
ციციო,* თეფილინი,* სიდური* წინ დაუდო
და კვლავ ჩურჩულით თქვა:

– ორშაბათი დილა გათენდა ყველასათვის
სახიკეთოდ! – ამით იყავიკობმა ზანქანი გა-
აფრთხილა ლოცვისას ორშაბათი დილას საკ-
ითხავე გქუსკები არ გამოგრჩევი.

– ვიცი – თავი დაუკრა და ხმადაბლა მი-

* ციციო-კატანი – მატარა ციციოთი,

ჩომელსაც დღეშიადაც ატარებენ.

* ციციო – თეფი, ცისდერზოლიანი
ლოცვისას მოსასხამი შოვილი.

* თეფილინი – ფილაქტერია, დილის

ლოცვის განუტრედი ატრიბუტი.

ზარცხენა მკლავზე იხვევენ.

* სიდური – ლოცვისათა წიგნი.

უკო მანქანმა და ყველა ერთად შეუდგა დილის ლოცვას – ხმადაბლა, ლამის დილინით ლოცულობდნენ, ხოლო მოგვიანებით, დღის საგალობელი „ეინ ქველოენუ“ რომ წამოიწყეს, მათი გალობა უკვე ახმაურებულ, არგახემაშებულ არაგვს შეუერთდა. არაგვის–პირში ტკბილი გალობა ისმოდა.

ქ ს თ ე რ ი

მანქანი თავის მხლებლებიანად თვალს რომ მოეფარა, იოხაბედმა ბაჩევას ჰკითხა: არანი სად არისო (მანქანს უთქვამს არანს მიეგუშებიო). ბაჩევა ფიქრში ჩაფლულიყო, შეკითხვა არ გაუგია. შიში დაუფლებოდა. ქვეშეყნულად გრძობდა, მანქანის გამგზავრება მიუღ მის ცხოვრებას ცვლიდა და სწორედ ეს გვრიდა შიშს.

ღელამ შეკითხვა გაუმოორა, ბაჩევამ ხმადაბლა, უღონოდ მიუყო: „არ ვიცი ლუღა, მგონი, იქ სადაც ძლიერ ცხელა“ და თავის ოთახში შევიდა მოსალოდნელი მონათელა და ჯვარისწერა ბაჩევას გაუცნობიერებულ შიშს კი გვრიდა. მაგრამ უშუსაღში ლგოლვა შიშს ჯაბნიდა. ყველა მისი სურვილი უშუს უკბეშირდებოდა. ამასთან შედარებით ის შიში მაინც ფერმკრთალი იყო: უშუ ჩემს გვერდით იქნება და რა უნდა გამიჭირდესო, ხოლო თავს ლოგინში, უშუს გვერდით მწოლარეს რომ წარმოიდგენდა, ისეთი ფრუანგელი უვლიდა, ეწადა ეს ეამი დიდხანს გაგრძელებულიყო.

ლალა ესთერი თვალეხში ჩაიქცვრდებოდა და ხმადაბლა, ლამის ჩურჩულით, ითქვა, ოთახში სხვა არავინ იყო, ეკითხებოდა: „ხომ არაფერი გაწუხებს, შეილო?“ არა, ლალა, არაფერი.“ „იყოღე, გამხელილი ჭირი, წელში გაგეხილი მგერია,“ ისევ ხმადაბლა, ისევ ჩურჩულით ამბობდა ლალა ესთერი. ლალას ალერსი ბაჩევას აბნეულა, ედილობდა მშერა აურიდებინა, რადგან ლალა სულში ჩასიქცვროდა. მშერის არიდება ეწადა, მკერდში კი ბაღლივით ჩაეკვრებოდა, ისე ისეთი ალერსით ჩაიკრავდა აღმრდილს, ისე მიუაღერებდა, ბაჩევა, ცოგაცდა, მიუღ

თავის საიდუმლოს გაანლობდა.

ლალა ესთერს ამოლახავდებოდა, ხანახანი საბოლოო გადაწყვეტილების გამოცხადების უფლებას არ აძლევდა, გულისთქმას ენდობოდა, მაგრამ ვერ დაეჯერებინა, რომ მისი გამრდილი არაებრავლს შეიყვარებდა. ამგომ ეწადა მანქანთან საუბარი. გადაწყვეტილი ჰქონდა: შაბათი, დღისთვან კურთხეული დღე, გაბრძანდეს და კვირას ნახადილევს მანქანს ვთხოვ მომისმინოსო. ამ საუბრისას ზორაბაბელს მოსალოდნელ საფრთხესაც გაანლობდა და რჩევასაც მიიღებდა, მაგრამ კვირას მანქანი ისე გაუსხლგა ხელიდან, როგორც ონავარი ბაღლი ლოგინიდან გაეპარება რულმორეულ დედას.

ლალა ესთერმა გადაწყვიტა ასი თვალის და ასი ყური გამოეხება. ედილობდა ბაჩევას არაფერი გამოპარეოდა.

დილის მშემ ქალაქის ყოველ კუთხეში რომ შეიხედა და მუხლიც მოიროხა, ბაჩევამ ლალა ესთერს უთხრა თინათისთან მივდივარო და წავიდა.

ბაჩევას გასელისთანავე ლალა ესთერმა პირისახე შალით დაიბურა. შუკა-შუკა, მოკლე გზებით ირბინა და თინათის სახლთან ბაჩევამე აღრე მივიდა. ბაჩევა აუქნარებლად მომაჯალ ცხენზე იჯდა და მშვიდად ათვალეირებდა გარემოს. ესთერს პირკატა ეცა – ბაჩევა მარგო წამოსულიყო სახლიდან.

მშითი გამახსახებული მგერიანი ქუჩიდან ეკლესიაში შესულმა ბაჩევამ სივრილე იგრძნო. ვერაფერი დაინახა. მიუხედავად იმისა, რომ აქ-იქ სახილუები ენით, ეკლესიაში ვერაფერს ხედავდა, გარდა სახილუების მოლაპლაპე აღისა. ცოგა ხანში, მისი თვალეხის გუგებში მშის ელვარება რომ ჩაქრა და სიბნელეს თვალის შეაქვია, სახილუებთან მღგარი, მავჯერებელი ადამიანებიც დაინახა. ადამიანები რაღაცას ბუგბუგებდნენ. „ღმერთს ესენიცი ჩვენსაყვით ევედრებთან?“ შევით გაიფიქრა ბაჩევამ. უკვე კარგად ხედავდა ყველაფერს. ეკლესიაში დუმილი დასადგურებულიყო. ხატების სიმრავლემ გააოცა ბაჩევა. ხატებზეც კი ადამი-

ანები იყვნენ გამოსახული. ოქროს ფერმა თვალი მოსჭრა. საითაც არ გაიხედა, ყვითელი ფერი აფრენილი ქორივით შეეფეთა. „რად უნდათ ამდენი გამოსახულება, ან ოქრო?!“ ეწადა თინათოსთვის ეკითხნა ეს რა არის, ან ამ რკინაზე ვინ არის გამოსახულიო, ხმა ვერ ამოიღო, რადგან თინათი არ იყო, თინათი გვერდით არ ედგა და ესეუ თრგუნაჲდა. თინათი რომ გვერდით ჰყოლოდა, ასე ხელფეხმკერულივით აღარ იქნებოდა – თინათიმ, თავი მტკიავო, თქვა და არ წამოვიდა.

ბაჩევა ნანახით იმდენდ იყო მონუსხული, ხმის ამოღება უჭირდა. ერთ ახალგაზრდა კაცს მიუახლოვდნენ – იმ მშვიდი მზერის და სათნო ღიმილის კაცზე უმუშ თქვა ჩემი სულიერი მამა როსტომიო. ბაჩევამ, ცხადია, ვერაფერი გაიგო, გარდა იმისა, რომ ეს ახალგაზრდა კაცი უმუს მამა ყოფილა. ვერც იმას ხედებოდა, ეს ახალგაზრდა კაცი რას ეკითხებოდა. უცნაურად, წამდურებით ელაპარაკებოდა. მერეღა გაუეღვა თავში „ეს მამა როგორ იქნება, ალბათ, რაბი თუ არი, უმუს რაბი“ და მღვდელს კიდევ ერთხელ დაუქნია თავი. „უმუს რაბი“ თუ რამეს ეკითხებოდა, ბაჩევა ღიმილით უკრავდა თავს – ყველაფერზე თანხმობას აცხადებდა. კი, კი, რასაკერძეულია, თავად მონიღომა აქ მოსვლა, არა, არა, ძალით არაივის მოუყვანია, მამა, იმიტომ მოვიდა, რომ მონათლოს, ცხადია, თავად უნდა, ასე სურს, რატომ? უმუს გამო, უმუ... უმუს... უმუს თანამეცხედრე უნდა გახდეს... მის გვერდით... უმუსთან ყოფნა ვერაივინ... ვერაფერმა დაუშალოს...

– დაფლოცოს ღმერთმა! – თქვა „უმუს რაბიმ“.

– ისე თქვა, როგორც ხახამ აბრაამი მეუბნება ხოლმე – გაუეღვა ბაჩევას.

– მამ, დაეიწყეთ! – ისევ ღიმილით თქვა „უმუს რაბიმ“ და წავიდა. მამა როსტომი მიდიოდა და რაღაცას ბუტბუტებდა, უმუ და ბაჩევა უკან მისდევდნენ.

უმუ ბაჩევას გადმოხედა, ღიმილით გააშხნევა. ეკლესიიდან მზით გაჩახჩახებულ ეპოში გამოვიდნენ. ეპოდანაც გავიდნენ და გზავიწროს დაადგნენ. წინ მამა როსტომი მიდიოდა.

მისი განიერი მხრები ყველაფერს ფარავდა. არ ჩანდა საით მიდიოდნენ. უმუ რაღაცას ეძებდა პარაკებოდა, ბაჩევას კი არ ესმოდა. ღრმად ეძებდა, რომ უმუ აქ იყო, მის გვერდით მოდიოდა, მიმავალი ღამის ცხვირწინ ხოხბები აუფრინდნენ. მამა როსტომი შეჩერდა, მზე ხელით მოიჩრდილა და ხოხბებს მაჩერდა, მერე თავი გადააქნია და გზა განაგრძო.

მტკერისპირას მივიდნენ. „უმუს რაბი“ ანაფორის გაუხდელად შევიდა მღვრიე მდინარეში. ბაჩევას ხელი გამოუწოდა, მომყვილო. ბაჩევა უმუს მაჩერდა – როგორ მოვიქცეო, ეკითხებოდა. უმუ ღიმილით დაუქნია თავი. ბაჩევა მამა როსტომს მდინარეში შეჰყვა. ჯერ კიდევ ცივი მტკვარი ბრაზიანი ლეკვივით ეცა ბაჩევას.

მამა როსტომი რაღაცას ბუტბუტებდა. დროდადრო ქალს კითხვებს უნაცვლებდა, თუმცა, ბაჩევას ბევრი რამ არ ესმოდა და „უმუს რაბის“ ღიმილით უქნევდა თავს. მამა როსტომმა პეშეში მოქცეული მდინარის წყალი თავზე გადააველო. ერთხელ, მეორედ, მესამედ. მერე ხელი თავზე დაადო, დააწვა კიდევ – წყალში ჩაყურყუმალეხას თხოვდა ბაჩევას. ბაჩევამ, ისევ მზერით, უმუს ჰკითხა რჩევა. უმუ კვლავ გაუღიმა – ნებას დააყო. ბაჩევამ სამჯერ ჩარგო წყალში თავი. წყალი წურწურით ჩამოსდიოდა, თმა დაებლანდა. მერე „უმუს რაბიმ“ ჯიბიდან ოქროს ჯვარი ამოიღო, ბაჩევას შუბლზე ეამბორა და წამდურებით თქვა:

– ღმერთმა გაკურთხოს, სიღონია. შენი წინაპარი იყო სიღონია, ქრისტეს რწმენის ჩენი ბულებისაკენ გმის გამკაფაუი. გუარვიდეს მისი მადლი – მამა როსტომმა ბაჩევას ხელი გაუწოდა – მობრძანდი, სიღონია – თავად წინ გაუძღვა. მტკვარზე გადასასვლელი აქანაგებული ხიდიდან სწორედ ამ დროს გაისმა კაცის ხმა:

– უმეღეთ, მიემეღეთ!

მდინარეში რაღაც ჩაყარდა. წყლის მხეფები ღამის ხილს ასწვდა. ყველამ იქით გაიხედა. მდინარის მუდამირზე არაფერი ჩან-

და, ევ არის, რომ იმ ადგილას, სადაც რაღაც თუ ვიღაც ჩაეარდა, წყალი გორგმანებდა — შემინებული ბავშვის გულივით ცახცახებდა.

— აქეთ, აქეთ ჩაეარდა! — იძახდა ხიდზე მღვარი კაცი და ხილს ქვემოთ უთითებდა. მამა როსტომი მდინარის სიღრმეში მებრუნდა, მიხვდა ანაფორა ცურვამი ხელს უშლიდა, გაიხადა და ბაჩევასკენ მოიხროლა. ბაჩევა კი ადგილიდან არ იძვროდა. გაოგნებული იდგა, ანაფორის გადმოვლებაზე კი ვერ გააყნობიერა. მდინარეში უშუქ გადაეშვა. ორივენი — მამა როსტომიცა და უშუქ — აღმა მიეურავდნენ. მალე მიაღწიეს იმ ადგილამდე, სადაც ის, ხიდზე მღვარი კაცი, ათითებდა. ჯერ უშუქ ჩაყვინთა მდინარეში, მერე მამა როსტომმა. ვერაფერი ვერ იპოვეს. მამა როსტომმა თქვა:

— ეშმაკეული ხომ არ იყო? ასე უცებ სად გაქრა! — მერე ხიდზე მღვარ კაცს ასახა — ეშმაკეული ხომ არ იყო, ან ხომ არა მოგჩვენა?!

— მოჩვენებას მოგვემე შენა, თუ ჩამოვედი მანდა, რას მიქვიან, მომჩვენა, ქალი აფე აქ იდგა!

სწორედ ამ დროს გაისმა ბაჩევას კივილი. ბაჩევა განწირულის ხმით ჰკიოდა, რადგან მიცვალებული ჯერ სწორედ მის ცხვირწინ ამოაგლო მდინარემ და მერე აქაფებულმა გალღამ ფეხებში შეუვლო.

ორივემ — უშუქამ და მამა როსტომმაც იქით გაეურეს. უშუქ ბაჩევას ჰკიდა ხელი, მამა როსტომმა დამხვრჩაღ ქალს ჩააულო მარჯვენა და როგორც იქნა, გვაში ნაპირზე გამოიგანეს. ხელს ძლივს ითქვამდა ბაჩევა. მამა როსტომმა გვაში მიწაზე დაასვენა, პირჯვარი გადაიწერა და თქვა:

— იდიდოს, უფალო, სახელი შენი! ეს ქალი დამხვრჩავლი არ არის, ერთი წვეთი წყალიც არ გადაუკლაპავს... როგორ უცებ გაშავდა. ამას ჯერ გული გაუსკდა, მდინარეში მერე გადაეარდა — კარგად დააქურდა და თქვა — შეხე, ყელზე რა უკეთია! ისრაელიანია! — მამა როსტომმა ისევე პირჯვარი გადაისახა და შემინებულმა უკან დაიხია.

ბაჩევამ ეს რომ გაიგონა, წამოდგა, უშუ უშალ

გვერდით ამოუდგა, ნაბიჯარეული უახლოვდებოდა გვამს. თუმცა, არც არის ხეობის გრძნობს... იცის ბაჩევამ ვინც არის... კარგად გრძნობს... ყველაფერს ხვდება ბაჩევა, მაგრამ უშუ მარჯვენა ჩაუვლია და მოჰყავს. ერთად მოდიან ცხედრისაკენ. აბა, მოვიდა, დახვდა ბაჩევამ... რასაკვირველია, ესთერია, ლალა ესთერია! ლალას როდის მიუგოვებია ბაჩევა, ან რაგომ ეგონა, რაგომ იფიქრა ბაჩევამ, რომ დღეს მოაცილებდა მშვრას?

ლალა ესთერს თვალები თითქოს იმისთვის დარჩენოდა ღია, რომ ბაჩევას ყელზე ჩამოკიდებული მოქანავე ჯერისათვის გაოცების გამოშხატველი მშვრა არ მოეცილებინა. ბაჩევას ეჩვენებოდა ასე, თორემ... ბაჩევას სირცხვილი დაეფულა — მოქანავე ჯვარი ხელით შეაჩერა. იმ საღამოს ლალა ესთერის გვამი მიწაში რომ ჩაუშვებს, ხახამ აბრამი მიცვალბულის წინგამძლოდ გექსტს რომ კითხულობდა, ხოლო საფლავთან შეკრებილი დამწუხრებული მამაკაცები „ამენს“ რომ შესძახებდნენ, ხეზე ამპერალმა ერთმა პატარა ბიჭმა ხალხს გადმოსძახა:

— გაქრისტიანებული ბაჩევა, ქრისტიანი ბაჩევა! შეხედეთ, ჯვარი!

ისრულიყო „პრანჭიამ“ ორიოდ ნაბიჯით უკან დაიხია, მებრუნდა და სირბილით გაეცაღა შეკრებილ ხალხს. ისხაკია „დაბაღმა“ ბაჩევას მიზლის გამოშხატველი მშვრა არ მოაცილა, თვალისდაუხამხამებლად იხვედა უკან — ასე ეცლებოდა იმ ადგილს, სადაც ბაჩევა გამოწნდა, დანიელა „მწიფე“ სირბილით დაეშვა ბეჭობიდან, რომელმაც სასაფლაო იყო, ხოლო ქარელელმა შათულიამ დონიჯი შემოიყარა, მერე ხელი ბაჩევასაკენ გაიშვირა და თქვა:

— ეისაც თქვენი ოქრო-ვერცხლი შემურდეს, იმას დაექცეს სიყვარულით ნაშენები ოჯახი!

— შეჩერდი, ჯამათო, მიცვალბულის დაბაგიონებას, გამწენი გვაველებს! — გაისმა ხახამ აბრამის მშვიდი ხმა. ყველა ხახამ აბრამს მიუბრუნდა, გაქცეულნი შეჩერდნენ. ხახამ აბრამი კი ბაჩევას მოუკრიაღდა — ჩვენო საბრალო, საეკლავი მანქანის ასულო, შენ,

აღბათ, არ იყი, რომ ისრაელისშვილის დასა-
ფლავებებზე დღეაკაცის ყოფნა არ იქნება. არც
ებრაელის, არც - არაებრაელის. მანამ სანამ
ქალი აქ იქნება, მიცვალეზულს ვერცერთ წესს
ვერ შევესრულებთ. - ხახამ აბრაამი შეყ-
ოენდა და სათნო ღიმილით დასძინა - მოგ-
ვიტევე, მანქანის ასულო!

ბაჩევაშ რამდენიმე ნაბიჯი გადადგა და
შეჩერდა. ლამის ბეჭებში გაველო ჯამაათის
წვერთა მშერას. რაღაცის თქმა ეწადა, ვერ
თქვა. ცრემლებიუ აწვევობდა. ვერ გიროდა.
ჯამაათიუ დუმდა - ხმას არ იღებდა, თორემ
ნეტავ, ჩაგვხელათ მოშია „ყურუყურუს“, ყო-
ბია „ყანჩას“, დანო „ტრიკიანის“, არონია
„ფათა-ფათას“ თვალებში.

და წავიდა ბაჩევა.

ხახამ აბრაამა კი გაიფიქრა:

- მაინც ისრაელია, ჩვენ წესს დაემორჩილა,
წავიდა.

შერე არეს მივლო ხახამ აბრაამის მშვიდი, აუ-
ლღებელი ხმა იგი მიცვალეზულს კადიმ^{*} უკითხ-
აუდა. ჯამაათი კი ხმაშეწყობილად შესახებდა:
„აქმ!“ ჯამაათის ხმა ბეჭებს გადავლებოდა.

ბაჩევა კი ქვევით ეშვებოდა. იქ, ქვევით უშუ-
ელოდა. შეჩერდა. ჯამაათის ხმა მარტოობის
განცდას უბლიერებდა. ძალიან უშწოდ იგრძნო
თავი. სხვა მხარეს წავიდა, იქ არც არაჟინ იყო,
ვერც ვერაჟინ დაინახაუდა.

ი ფ რ ე მ მ ო ნ ზ ი რ ი

ფურემ მოიმიჩს არცერთი თავისი ნაბიჯი,
არცერთი გადაწყვეტილება არ უნანია: ან-
დრეი ბოგოლუბსკისთან ყრმობის ასაკიდან
შეგობრობდა. თავად შავგვრემანსა და მორ-
ჩილი ტანისას, ძლიერ უყვარდა ეს ქერა,
როხროხა, წითელლოყება რუსი. ანდრეიუ
ერთგული და მოყვარული შეგობარი იყო.
ფურემ მოიმიჩისა და ანდრეის შეგობრობას
ერთხელაც არ დაღამებია - მუდამ მშაინი
დილა ედგა.

ჯორივით ამტანი კაცი იყო ანდრეი. მუშო-
ბელ სამთავროებთან ომში (რაც არ უნდა
დიდი ომი ბქონოლა სუბდალის დიდ მთავარს,
ფურემ მოიმიჩი იცყოლა ჩხუბი გვაქეს, მე-
ზობელ სამთავროს ამოღენა გყე, მდინარე და
სახნაუ-სათესი უნდა წაჟართავათო) ეს ამტა-
ნობა დიდად ადგებოდა, მაგრამ ჯორივით
ჯიუტიც რომ იყო?! რამდენს ეცადა ფურემ
მოიმიჩი ძმების შერიგებას, ესეეოლოღს და-
უთმე, ვერე ნუ ჯიუტობო, არაფერი გამოუეი-
და, ჯერ ერთი, დიდი მთავარი ერთობ შეუს-
მენელი კაცი იყო, მეორეც ძლიერ სჯეროდა
თავისი სიმართლისა, ეგ რომ დიდი მთავარი
იყოს და მე უქონელი, სიციხლესაც არ შე-
მარჩენდა: ვაითუ, ტახტი წამართვასო. მარ-
თალს ამბობდა დიდი მთავარი ანდრეი
ბოგო-ლუბსკი: ესეეოლოღისაგან არც ფურემ
მოიმიჩი ელოდა სიკეთეს - გული ცუღს უთქ-
ვაშდა. ერთ დიღას ნადირობიდან მობრუნე-
ბულ მთავარს გვერდით მიუჯდა და ეუბნება:

- თუ კაცს ყველაფერს წაართმევე, ისა სჯო-
ბია, მოკლა!

- ეგ რატომ, რისთვის?! სიკვდილი სჯობია
სიღარიბეს?

ბევრისთვის სწორედ ეგრეა, ბევრისთვის
სჯობია, როგორ არა სჯობიაო, მიუჯო ფურემ
მოიმიჩმა, შერე ეგრე გერჩიოს: ან სალოღნავი
უნდა მისცე, ან უნდა მოკლა. ესეეოლოღს
შენ ყველაფერი წაართვი, ახლა აღბათ, სულ
იმაზე ფიქრობს, შენ როგორ მოკლასო.

ანდრეი ბოგოლუბსკიმ სიცილი დაიწყო.
გულიანად იყინოდა. ფურემ მოიმიჩი კი გულ-
მოკლული შეჰყურებდა. იმ დღის შერე აღარც
უნახავს დიდი მთავარი - ცოცხალი აღარ
უნახავს, თორემ, მკვდარი.

ანდრეის ცოლი - პირბადრი, ცისფერ-
თვალეზა დედოფალი ეკატერინე - ლოგინში
რომ წვებოდა (მთავარე უკვე საგახშმოღ იყო
წასული, სანამ უნდა დალოღებოდა სანად-
იროდ წასულ მთავარს), საბანი გადასწია და

* შახრითი - დიღის ღოცვა.

* კადიმი - მიცვალეზუღის სუღის

მოსახლენებელი ტიტუტი

ბალიშზე ქმრის მოკვეთილი თავი დაინახა. უკებ ვერც მისვდა რა უნდა ყოფილიყო ეს სიმავემორეული ხორციის მასა, ბალიში სისხლით რომ მოეთხვარა, მერე...

დელოფლის კივილმა მთელი სახახლე შესძრა. მთავრის დიდებულთაგან, ახლობელთაგან ყველა სახახლეში რომ დაიგულა, სწორედ მაშინ მობრძანდა ვსევოლოდი, ცხენით შემოვიდა დარბაზში და ვისაც მოეპრიანებოდა მათრახს იმას გადაუკერდა. მერე ძმისშვილი მოიკითხა – იური. დელოფლმა საფრთხე იგრძნო თუ არა, თავი წამოსწია და იკითხა, «ეგ როგორ, ჩემი შეილიც ხომ მამასთან იყო სანადიროდ, ის კი ცოცხალი გადავირჩა?» უფრემ მოიმიჩინა დელოფლის ეშმაკობას მიხვდა, ვსევოლოდს თავი მდაბლად დაუკრა და უთხრა:

– მომიყვებ დედა-შვილი.

ვსევოლოდი ერთხანს ჯიუტად დასცქეროდა უფრემ მოიმიჩინა, მერე კბილები გააკრაჭუნა და ხმადაბლა თქვა:

– მოყვდი, მაგრამ ძვირად დაგისევამ...

– ნამდვილი მეგობრობა იაფი არც არასდროს ყოფილა.

ძმის მკვლელმა ახალმა მთავარმა უფრემ მოიმიჩინა მოსთხოვა ამაღამვე გაეცალეთ აქაურობას, აღარც შენ დაგვედგომება სუბალაში, ამას კი, ძმა ვარ და მე დავმარხავო.

მეგობრის ცოლი ეკატერინე და შვილი იური იმავე დამეს წამოიყვანა უფრემ მოიმიჩინა. ვსევოლოდს კი თავისი სიგყვა სანანებლად ექვა: ასე რად მოვიმორე ის ურია, დახეთ, როგორი მეგობრობა სცილდნიაო.

იმ დროის სუბალის სამთავროში ყველაზე მეტად მეგობრობა ჭირდა. კაცის ყელის გამოზღაბრა იოლი საპოვნელი იყო, მეგობარი ერთობ – ძნელი. ამიტომ ნანობდა დიდმთავარი ვსევოლოდი მოიმიჩინა დათხოვნას.

უფრემ მოიმიჩინა კი არაფერს ნანობს: მეგობრის ოჯახს უპატრონა. რა ხანია ყიფიყიფის ცხოვრობს, აქაც დიდგაჭარია, შეილები წამოეპარდნენ, თავიანთ ცხოვრებას თავად მიხედეს, ქვეყანა პატივსაც სცემს. ერთობ მდიდარი კაცია, მაგრამ ხალხი მის ყველაზე დიდ სიმდი-

დრედ მაინც ცელაკის* გაცემის ნიშნითიწინეს. ებრაელთათვის ხაველდებულ წყნარ მშენებელ ხაველის შეათუდი ღარიბ-ღაგაკათვის უნდა გაილოო, არად დაგიდევს. მეგეს გასცემს. ვის არ უმართავს ხელს – ქრისტიანს, მუსლიმს, თუ ებრაელს ერთმანეთისაგან არ არჩევს. დიმილით, სიცილითაც კი იგყვის ხოლმე.

– ყველანი აღამიანები არა ვართ? პირი, კუჭი, ყველას ხომ ერთნაირი გვაქვს, ერთნაირად ვსუნთქავთ და ერთნაირად ვკვებებით?

მუდამ მომიღმარა, ღალი ეფრემ მოიმიჩინა ამასაც ამბობდა ხოლმე: ღმერთს ჩემთვის ოქროთუხუცესობა არ დაუვალებია, არც რამ კლიგენი ჩაუბარებია, ის შეეინახო, რახაც მამლევს. იმ ხალხს გამჩენი ჩემი ხელით ამლევს და მადლობელი ვარ მე რომ ამ საქმისთვის ამოშირჩიაო.

– ეს უფებები ჯირკვიით არ მქონდეს, ჩემო მანქან, ხო წამოვხატავოდი და ძველურად ხომ მოვებუოდი. – წამოიძახა მანქანის ხილვით ნასიამოვნებმა უფრემ მოიმიჩინა. მანქანა თავად დაიხარა, მოქებია, ბეჭებსზე ეამბორა.

ბეჭერი იბასეს, სადილიც შიროთვეს, ხილიც იხილეს, იყინეს კიდეც (უფრემ მოიმიჩინა უკვარდა სასაიცილო ამბების მოყოლა), მზე რომ გადაიწვერა და საღამოც ჩამოვდა, მანქანმა თქვა:

– ბოგოლუბსკის ოჯახთან დიდი მეგობრობა გქონდა...

– ახლაც მატქეს... ეე, დიდი კაცი იყო მამა მაგისი – დირსეული.

მანქანმა უფრემ მოიმიჩინა უამბო ყიფიყიფიში ჩამოსვლის მიზეზი, თუქცადა, ყველაფერი არ თქვა, ვესურს ეგ ყმაწვილი ჩვენი მეფის მეუღლე გახდესო, არ უთხრა. ერთ დიდ მთავარს სწავლია სიძელ გაიხადოს, მაგ უფლისწულს დიდი ბედი უღის, როგორ შირნევ, რომელი შრიდან მიუვლე ამ საქმესო.

– ეე, როგორი რიდი აქეთ ქართველებს უცხოელებს! – დიმილით გააქწია თავი მოიმიჩინა – ბოგოლუბსკი რისთვის ირჩიეს, რა დირსება ჰპოვეს?

– სამეფო სისხლისაა, ერთმორწმუნე და ამადაც ინდომეს – მიუგო მანქანმა.

უფრემ მოიმიჩინა გაბლაზე ხილს დააცქერდა,

კარგა ხანს დუმდა, მერე მანქანს ჯიქურ ჩახედა თივლებში და კითხა:

– მოხარო, შენ რაგომ გაერო ამ საქმეში?

ეს ის კითხვა იყო, რომელზე პასუხიც მანქანს არ ჰქონდა. უფრემისათვის ყველაფერი რომ გაემილა, უნდა ეთქვა სამეფო დარბაზში დამავალაო, მაგრამ ახლა სამეფო დარბაზს ვერ ახსენებდა.

ამიგომ თითქოს სხვათა შორის მიუვო:

– მოხვეს და მეც ვერ ვუთხარი უარი.

უფრემ მოიზინი კარგა ხანს დუმდა.

– ის თუ შეგიძლია, მაგ საქმეს გაეროდო?

– ხმადაბლა, ფიქრიანად იკითხა, ცოცხა ხნის შემდეგ კი დასძინა – თუ მოახერხებ, ამ საქმისათვის თივს დასაღწევად, ოქროც არ დაიმურო.

მანქანი დუმდა. ამკარა იყო, უფრემ მოიზინს არ მოსწონდა ქართველთა არჩევანი, მანქანმა იხანა კიდეც აქ მოსვლა. „რისთვის მიუვდი, მე დარბაზში ბოგოლუბსკისთან გარიგება დამაუვლა და არა ამასთან მოთათბირებო“, მაგრამ არა, ეს საქმე ხომ საქართველოს საკეთილდღეოდ კეთდება.

– ახე რაგომ, რისთვის ელგვიან ქართველნი უცხოელთ, თქვენში რაგომ ჰგონიათ, რომ ისინი ქართველებზე უკეთესნი არიან! – მე არ გირჩევ ამ საქმეში გარეგვს. იმაზე იფიქრე, როგორ შეიძლება თავი დააღწიო. მანქანმა თქვა:

– ჰო, მაგრამ თუ ეს საქმე ჩემს ქვეყანას გამოადგება?

უფრემ მოიზინმა პასუხი არ იჩქარა.

– შენს ნათქვამში ის მომწონს, ჩემი ქვეყანაო, რომ ამბობ. კი, შენი ქვეყანაა, და უნდა ემსახურო, მაგრამ... – ისევ აუქქარებლად ლაპარაკობდა უფრემ მოიზინი – მაგრამ... რომ არ გამოადგეს? შენს ქვეყანას ვუკაცი რომ არ გამოადგეს? – გაიუმბა, მანქანიც უხმოდ იჯდა. მსახური შემოვიდა, ფუხაკრუფით დადიოდა, სანთლებს ანთებდა – გულახდილად და პირდაპირ გეტყვი, მანქან, – ვუკაცი, ბოგოლუბსკი, საქართველოს არ გამოადგება და როცა იქ დაინახავენ, თუ როგორი კაცი იწვიეს სიძელ...

კიდეც კარგა ხანს იბაასეს უფრემმა და მან-

ქანმა. მანქანი რომ ქენაში გამოვიდა, არეზარე ვარსკვლავებს გაებრწყინებდა, იმეშაყი გაახსენდა. გაიფიქრა:

– ვერა, ვერე შინ ჯდომა – ეკვიანი და უნლო ხდები.

და მანქანმა ძალიან უბრალოდ აუარა გვერდი პასუხს, რომელსაც ეძებდა. პასუხი გვერდზე იდო, სულ ახლოს – ვერ შეამჩნია და ჩვეულებრივად განაგრძო გზა.

ი ო ხ ა ბ ჯ დ ი

მანქან მორაბაბელის მამას მორდებს – ახეთი ჩვეულება ჰქონდა: ებრაული ახალი წლის – რომ ჰამანის წინა დღეებში, მიუღი ქართლის სოფელ-ქალაქს დაივლიდა, ყოველ სოფელსა, თუ ქალაქში ბეით-ქნესეთში მიდიოდა, ღარიბ დაგაკოთა სახლები მიმასწავლეთო, ითხოვდა. ღარიბებს შინ მიადგებოდა და სახარჯო ფულს უგოვებდა: ახალი წელი დგება, ყველამ სიხარულს მიეცეთ თავი, აბა, რა ვიცი, მომავალ წლამდე გამჩენი რა სიკეთეს გამოიმეტებს ჩვენთვისო.

მოგიერთის ებოში ჩამოჯდებოდა, ჰიდან წყალს ამოადებინებდა, მასპინძლებს გამოელამარაკებოდა და ისევ გზას გაუდგებოდა. შინ სწორედ რომ ჰამანისთვის ბრუნდებოდა. საახალწლო სუფრას მით უფრო ემყოფილი და ნასიამოვნები მიუჯდებოდა, რაც მეტ ღარიბ-დაგაკს დაუგოვებდა სარომ ჰამანოდ სახარჯო ფულს: ახლა ისინიც საახალწლო სუფრას უსხედანო. ჰიწლისა იყო ეს მადლი რომ დაიწყო, ოთხმოცდათორმეტამდე მოჰყვა ძალი – ფული არახსოვს არ გაუგზავნია, თავად დადიოდა სოფელ-ქალაქს, თავად ნახულობდა ყოველ ოჯახს: მადლი სწორედ ეს არისო, ფიქრობდა. ოთხმოცდათორმეტისა რომ გახდა, სადამო ხანს ღოგინში ჩაწვა, „შემაყ, ისრაელ“ წარმოთქვა და დაიძინა.

დილას „შემაყ, ისრაელ“ აღარ უთქვამს – ევლარ გაიღვიძა.

იოხაბელი ქარელში, იხხაკია „ღრანჭას“ ოჯახში ნახა – დიდთვალეა, გუჩიხელი და

მკერდსავე გოგო იყო. შელის ნუკრს ამ მიწურში რა უნდაო, გაიფიქრა და ისხაკია „ღრანჭას“ მოუგრიალდა:

– ბიჭი მყავს თვრამეტი წლის, შენი გოგოც იქნება თოთხმეტის – იოხაბელს მშერას არ აცილებდა – მგონი, გამჩვენმა სარძლო მაპოვნინა. შენ რას იგევი?

ისხაკიამ მოუგო, მე ამჟინს გარდა არაფერი მეთქმისო.

მამ, ეს გოგო ჩემი ზანქანისათვის დამინიშნავს, „სიმხათ თორამი“* ჩამოვალთ, ხუფისათვის* გაუმზადეთ – თქვა მორდეს მორაბაბულმა, კიდევ ერთხელ გადახედა იოხაბელს და ისევ გაუღევა თავში: შელის ნუკრს ამ მიწურში რა უნდაო. მერეღა იკითხა: წიგნი თუ იყისო. ისხაკია „ღრანჭას“ გაუღემა და კიდევ უფრო მოექცა სახე: – ეგ რა ჩვენი საქმეა, ბატონო, სამაგისო ან ბუდი ვინ მოგვცა, ან – ფული, ან სულაჲ. რისთვის არი საქირო, რა სიკეთის მომგანი ეგ არისო.

დაღონდა მორაბაბული, იფიქრა, იფიქრა და თქვა:

– აბა, ასე მოვიქცეთ ჩვენ: აბა, შენ ეს ფული, გოგოს ხეალ დილიდანვე დააწყებინე ღამონ ჰა კოდეშით* და ქართულით წერა-კითხვა, სიმხათ თორამი ქეთუბა* კი არა, ნიშნობა გადავიხადოთ, ქეთუბა კი ხანუქის მერე წაეკეთხოთ. ეს დრო საკმარისია იმისათვის, რომ წერა-კითხვაში გაიწაფოს. ხომ გავიგია: ეინ თორა, ეინ ქობა!*

ისხაკია „ღრანჭას“ გამოჩენილ, სახელოვან კუთონ დამოყვრება არ გახარებია ისე როგორც ამდენი ვერცხლის დანახვა – მორდეს მორაბაბულს ფული არც დაუთვლია, ჯიბიდან ამოიღო და ისხაკიას პეშეი გაუვსო. იოხაბული იხმო და სახელი კითხა, მერე კი უთხრა:

– დღედან ჩემი ძის – ზანქან მორაბაბუ-

ლის დანიშნული ხარ, სწავლას უნდა შეუდგე, რომ წიგნის კითხვა შეგეძლოს, შენი საქმრო ისეთ იუმბაში* დადიოდა, ივრუშალიმში აღარ არი მაგნიარი – მერე ისევ ისხაკია „ღრანჭას“ მიუბრუნდა – ნიშნობის წინ ჩემს ხალხს გამოვიგზავნი, ისინი მოამზადებენ ყველაფერს ამის მშითევი პატიოსნება და წიგნი იქნება.

გუილისში მიბრუნებულმა მორდესმა დილას, ბეთი-ქნესეთში წასვლისას ზანქანს უთხრა:

– მომილოცე, შეილო, რძალი შევიგულე – შენი მომავალი ცოლი. ისეთი გოგო შეგიჩიე, გუილის-ქალაქში მაგნიარს არც გაუღეია.

ნიშნობის გადასახელებად, მართლაც, სიმხათ თორამი ჩავიდნენ ქარელში. მორდესმა ცხენიდან ფეხი გადმოღვა თუ არა, იოხაბელს კითხა სწავლის საქმე როგორა გაქვსო. ისხაკია „ღრანჭამ“ შეიღს დახსწრო: ამან რომ ისწავლა, ბარე ორს არ დავსიმზრებარო. მორდესმა კიდევ ერთი პეშეი ვერცხლი დატოვა, სწავლისთვის არაფერი დაიშურითო.

საქმე ის იყო, რომ ამ ერთ თვეში იოხაბული კიდევ უფრო დამშვენებულიყო. მორდესმა შეიღსაც შეატყო და შეუღლესაც, რომ ოჯახისთვის არჩევანი მოსწონდათ. ამან კარგ გუნებაზე დააყენა. ცხადია, არ უწყობდა, რომ იოხაბულმა დღესაც ის იყოღა, რაც რომ ჰამანის წინ, სიღარიბის მიშეში მხოლოდ უღბლობა და ხელმოყარულობა როდია – სულმოკლეობა და უგუნურობაჲ.

ისხაკია „ღრანჭამ“ როგორც ნამდვილმა ყამბარეცმა,* ამდენი ვერცხლი რომ დაინახა, ღამის სუნთქვა შეეკრა, თავისსავე მიწურში მიწა ამოთხარა, ვერცხლი ქოთანში ჩაყარა და მიწაში ჩამარხა. იმ დღედან ჭილოფი სწორედ იქ ჰქონდა გაფენილი, სადაც ქოთანი ჩამარხა. თუ დამე იყო, მედ იწვა, თუ დღე,

* შემავე, ისრაელ – იმანვე ისრაელ!

* სიმხათ თორა – შემოდგომის დღესასწაული, კარგობა.

* ხუფა-ქორწილი

* ქეთუბა – საქორწინო ხელ შეკრულება, ქორწინება.

* ღამონ ჰა კოდეშ – წმინდა ტნა. ასე უწოდებენ ებრაელ ტნას.

* ეინ თორა, ეინ ქობა – არ არის ცოდნა, არ არის ძალა.

* იუმბა – სასწავლებელი, სადაც ძირითადად დღისიმეტყველებას ეწეულებიან.

იმ ადგილს არ სცილდებოდა — იქ იჯდა. მიწას მჭერაგაბრწყინებული დასცქეროდა და ფიქრობდა: „ვითომ რით არა ვარ ხონთქარი, რა მაკლია, თუ მოვინდომე, ორმოცდაათ აგლასის ხალაის და ქოშს ჩავეცემე“ ცოლს არ უმხელდა ამდენი ვერცხლის პაგრონი გაეხლიო, არც შვილს — „მაგასთან რა ხელი მაქვს, სგუმარია. ხვალ-მეგ მოვა ის კაცი, წაიყვანს და მორჩა!“ იოხაბელს წერა-კითხვა ვასწავლოო, არც უფიქრია. „კემმა შვილმა ყველაფერი იცის: მუხულოს მოხარშეა და დღეებე თეთრეულის გარეცხეა, სხვა რაღა უნდა!“

ქორწილში თავისი მოყვრის სახლ-კარს, სიმდიდრეს რომ მოაგლო თვალი, ქარელში სხვა კაცად დაბრუნდა — სულ იმ ჭილოფს დასგრიალეუბდა თავს. სოფლად თუ გავიდოდა, შედაც არავის უყურებდა, თავის სოფლელებს, გუშინდელ გოლ-აშხანაგებს შესძახებდა — თქვენ ვინ მიგდინართო. ქარელელები კი, ქართველი იქნებოდა, თუ იუდეველი, თავში წაუთაქებდნენ რა ყვინივით მიდი-მოდინარ სოფელშიო. ისხაკია „ღრანჭა“ გაიძახოდა, ყვინი ვინ მიგდია, ერთი მაგის ოხერ-მუღრევი დედაყო.

ყვინობა ამოიხემა, ჭილოფს აღარ სცილდებოდა, დღეცა და ღამეც შედ იწვა, ან იჯდა და ბუგბუგებდა „რით არა ვარ ყვინი, რითეინ არა ვარ ყვინი!“

— ალუ კაცო, სოფელში გაიარე! — შესძახებდა ცოლი — მაგ ჭილოფს რა დარაჯად დაუდექ! არაო, ერთი წუთითაც რომ გავეყოლო, ჭინკები დაეპაგრონებიაო — ფიქრობდა. ყვინობის სურვილმა და ჭინკების მიშმა ამ საბრალოს ჭკუა ისე აურია, გულმაფიწყობის სუნმა შეიპყრო, ძალიან მალე ეს სენი ისე გაუბლიერდა, ისე კი დააეიწყდა, იმ ჭილოფს რისთვის დარაჯობდა. მალე ლოცინად ჩავარდა, იმ ჭილოფიდან ვეღარ დგებოდა. ცხადია, აღარც ჭილოფქვეშ, მიწაში მოქექული განძი ახსოვდა და ცოცხა ხანში ისეთივე ღარიბ-ღაგაკად ამოხდა სული, როგორცაქ მორღეს მორაბაბელის გამოჩენამდე ცხოვრობდა. მიწაში ჩამარხული განძის ამბავი ცოლმა არ იყო და ისხაკია ჯამაათმა თავი-

სი ხარჯით დაასაფლავა.

მორღესმაც და მანქანმაც გვიან ამოიხსნენ, რომ იოხაბელმა წიგნი არ იყო და. გული ძლიერ დაწყდა, მელამელი* მიუსყეს, მაგრამ ვერას გახდნენ. — თვალწარმგაცი იოხაბელი სიგვეა-პასუხითა და თაქამიანობით არ გამოირჩეოდა. ვიდრე ხმას ამოიღებდა, საამო სანახავი იყო, თუ რამეს იცყოდა, ყურებზე ხელები უნდა აგეფარებინა. მორღეს სიხარული სინანულით შეეცვალა და დაასკენა: ალბათ, ღმერთს ჩემი დასჯა ეწადა და ასე დამსაჯაო. ბოჯანოთა ოჯახში აღმრდილი იოხაბელი, მას შემდეგ, რაც მორაბაბელთა ოჯახში შემოვიდა, ბრძანების კილოთი ღაპარაკს დაეყვია. მსახურთაღში ისეთი უღმობელი იყო, მორღეს მორაბაბელსა და მის მეუღლეს გული უელიოდათ. დღემთიღ-მამამთილს კი იმდენად უკმუხად ელაპარაკებოდა, თითქოს თვითონ იყო სრა-სასახლის პაგრონი, ესენი კი მასთან შემოხიზნულნი. ამიგომ გაყლა ამჯობინეს, თავიანთთვის ფუთხანმევე ახალი სახლი აამუენბინეს, შეიღ-რძალს კი სასახლე დაუგოვეს.

იოხაბელს არც სხვა მხრივ გაუხარებია მორაბაბელების ოჯახი — კარგა დრომ გაიარა, ვიდრე შვილი გაუჩნდა. მორღესი ამის გამოც აღანამაულებდა თავის თავს: ბერწი ქალი როგორ მოენახე ამხელა ქვეყანაშიო, ეს კიდევ უფრო არწმუნებდა, რომ გამხენი სჯიდა, მაგრამ ათიოღე წლის შემდეგ ბიჭი რომ დაიბადა, მორღეს მორაბაბელი ღმერთს მადლობას წირავდა: როგორც იქნა, ჩემსკენ მოიხედა და წყალობა ინებაო.

ღალა ესთერის გარდაცვალება რომ გაიგო, იოხაბელმა „უი, საყოღავიო“, წამოიძახა. ეს იყო და ეს! დაკრძალვამე. ცხადია, არ მისულა — ღალა ესთერი იმ წრის ქალი არ იყო, რომლის გასვენებამე მისელას იოხაბელი ინებებდა.

მომღვენო დილას, იოხაბელს ეზომი თმა რომ გაეშალა და ივარცხნიდა, შუკაში მომავალი „რო კაპი“ ხავა დაინახა. ხავას ქაშერი რძე, მარწონი, ყველი დაქონდა მორაბაბელებთან.

– რამ მოკლა შენი საყოფადვი მემობელი, ქალო! – იკითხა იოხაბედმა.

ხავას ყურს არ გამოეპარა, რომ იოხაბედმა ისე, სხვათაშორის იკითხა ესთერის ამბავი. ამით დარწმუნდა, იოხაბედი მისი მემობლისა და მეგობრის გარდაცვალებას აინუნშიც არ აგებდა.

– ესთერს სასიკვდილო არაფერი ჭირდა, მაგრამ შენმა ქალმა გაუხეთქა გული! – ხავარის როკაპი იქნებოდა, თუ იოხაბედს პირში არ მიახლიდა სათქმელს – ისედაც არ უყვარდა შორაბაბელების რძალი. მანქანი რა თავმდაბალი კაცია, იოხაბედს კი ისე უჭირავს თავი, თითქოს მთელ ფეთხაინის მისით უღვასო სული. წუხელ მთელი ფეთხაინის ებრაელობა ღალა ესთერს მისტიროდა, იოხაბედზე კი პირში წყალს იგუბებდნენ. ისიც არავის უთქვამს, გასვენებაზე მოხვლაც არ იხეობო, ყველაფერი იგულისხმებოდა. ბაჩევანზე კი ყველა ერთხმად ამბობდა, „ეგ საბრალე, ეგაო“.

იოხაბედმა თავი გააქნია, გამლილი თმა სპარსული ოქროს საგარცხლით ჩამოივარცხნა და ხავას დამცინავი ღიმილით კითხა.

– ჩემ ქალს რითეინ უკბინე, ხავაია?!

ხავას ოქროს საგარცხელი თვალს სჭრიდა, მაგრამ ამას შეეგუებოდა. იმან უფრო გააღიზიანა ამ ქალმა თავისი თმის, პირი-სახის და უკანალის მეტი არაფერი იცის, ისიც კი არ ენადღელება შეილი რომ გაუქრისტიანდაო და წყრომით შესძახა:

– შენი ქალი რო ქრისტიანი გახდა, ისიც არ იცი, განა!

– შენ ხო არ გადაიბრე, ქალო!

– ქრისტიანი შეილი გყავს, ქრისტიანი! – მიმღით მიუგო ხავამ, და ღამის სირბილით გავიდა ეზოდან.

მიუხედავად იმისა, რომ იოხაბედი განკუნარი გოგო აღარ იყო, ერთობ დასრულებულიყო კიდევ, მაინც მურღულივით გაექანა ბაჩევას ოთახისაკენ.

ბაჩევა გუშინ საღამოს რომ მოღასლასდა და გახტვით დაჯდა, არც განძრეულა, თვალზე არც რული მიკარებია, არც რამ ცრემლი სდენია – იჯდა უხმოდ, ღონწართმეული. დედა

რომ ოთახში შეეკრდა, მშერაჩამქრალმა და ფერდაკარგულმა ბაჩევამ თავის წინ ყელზე ჩამოიკიდებული ჯვარი აქნაწავდა. ცხადია, ჯვარი თვალში ეცა იოხაბედს, იცილა და შვილისაკენ გაექანა. ბაჩევა როგორც გითხარით, სვედამორეული იჯდა, ამიტომ აუჩქარებლად წამოდგა, მონშროხა იოხაბედმა კი სხეული ვერ დაიმორჩილა, გახტვით დაეხარცა და საბრალოს ჯერ კვნესა აღმოხდა, მერვლა წასცივებდა ცრემლები.

– შეილი მომიკვდა, შეილი! რაგომ, რისთვის, შეილო, ბაჩევა, რისთვის გაეცალე წუთისოფელს! – მოთქეამდა იოხაბედი.

იოხაბედის მოთქვამ ბაჩევასაც ცრემლი მოგვარა. დაიხარა და დედას მოეხვია. ბაჩევას დედის აღურსი, თუნდაც მოხევეა არასოდეს ნდომობია ისე, როგორც ახლა, ამ წუთში. იოხაბედმა კი ბაჩევას ხელები ზიზლით ჩამოიშორა, წამოხტა და როგორ მოულოდნელადაც შემოვიდა, ისევე გავიდა შეილის ოთახიდან.

რამდენიმე ხანში ბაჩევას ეზოდან შემოესმა კივილი. ფანჯარას მივარდა, ეზოში ქალები შეკრებილიყვნენ. ქალები გაროდნენ, კიოდნენ, პირს იხოკდნენ. ბაჩევამ შავდმორთული იოხაბედი მოგვიანებით დაინახა – შუა ეზოში სკამზე იჯდა. ბექთ-იქით მოშინა, რიბკა, რუთო და ღია მისხლომოდნენ. ყოველ ამითგანს შავ-შავი კაბა ეცვა. თავზეც შავი შალი ეხურათ, წინ კი გახტი დაეღებო. გახტვით რაღაც ეუინა – ბაჩევამ თავისი კაბა იცნო და შეკვივდა.

ეზო თანდათან იცებოდა ქალებით. ჭიმკარს გადმოსცდებოდნენ თუ არა, ისეთ კივილს ასეგებდნენ, ისე იხოკდნენ პირისახეს, ადრე მოსულნი, სულ ცოცხა ხნის წინათ ასევე რომ გაპკიოდნენ, გაოცებებს იყენენ: ასე რა აკივლებო, ნეგავ, მართლა ხომ არ გარდაიცვალა მანქანის და იოხაბედის ქალიშვილიო. მოსულნი შეეხადებებს რომ მოითაყებდნენ, ვალმოხდილნი განპირდებოდნენ, ეზოს კი ახალი მოგირაღნი – სამ-ხუთ ქალიანი ჯგუფი მოადგებოდა. ახალმოსულნი ცდილობდნენ თავითაიანთი შეკივლება-შეძახილებით წინარენი დაეჭრდი-

ლათ, რომ უფრო შთაბეჭდვად გამო-
ჩნებოდა. ყველაფერს ამას თან სდევდა
იოხაბელის მოთქმა:

- რაგომ, რისთვის დაგვგოვე, შვილო!

ამის გამგონე ქალები ისე სულსშემძ-
ვრულად შეპკივლებდნენ ხოლმე, ბაჩევას
თვალთაგან ცრემლი არ შორდებოდა.

უმომი მიხი შემოვიდა - ბეითქნესეთის შა-
მაში.* აჩქარებული ნაბიჯით გაემართა იოხა-
ბელისაკენ, მიუახლოვდა და ღამის ბრძანების
გონით უთხრა:

- ხახამ აბრამმა, ახლავე შეწყვიტეთ ეს
ამბავი, ცოლვას ნუ ამრავლებთო!

იოხაბელი მიხის დააქცურდა, სახე დაუმანჭა
(მიმღმა დაუმანჭა სახე) და კბილებს შორის
გამოსკრა:

- თუ ხახამ აბრამი გაქრისტიანდა, არაფ-
რად შვირდება, თუ ისევე ისრავლია და ხახამ
მიმინვეს თავს, აქ მობრძანდეს, ყველა წესი
და რთვე ჩამაგარებინოს, თორემ მანქანი არც
გახელდავს მაგის ბეითქნესეთისაკენ - იოხა-
ბელმა მიმღის გამოშხაგველი მშვერა არ
შოიცილა მიხის, იყრა, მერე და დანძინა - წადი
და ასე მოახსენე!

მიხი არ ჩქარობდა. თანაგრძნობით შესე-
ქროდა იოხაბელს.

ბენო კაკიგელა ფეხაკრეფით მიუახლოვ-
და იოხაბელს და მიხის.

- იოხაბელ, ჩემო უბედურო დაო, ხომ იცი,
როგორი მეგობარი ვარ თქვენი ოჯახის,
რაც გუწადოს, ის დამევალე, მიმსახურე რამე-
თი - სახე-პირზე სათიწობა გამოხატეოდა.

- ხახამ აბრამმა ახლავე შეწყვიტეთ ეს
ამბავი, ბრძანა - თქვა მიხიმ.

ბენო კაკიგელამ კი გაიოცა:

- ახლა აქ ოჯახს თანაგრძნობა უნდა და
არა ჭკუის სწავლება! მანქანის ოჯახი ისე
არ წაქეუდა, რომ იოხაბელის სიგვეა არ
გაიგონონ!

- ახლავე აქ მობრძანდეს ხახამ აბრამი და
შვილი დამამარხვინოს! - ბრძანა მხარდაჭე-
რით გულმოვიქმულმა იოხაბელმა - ვერცხლს
კი არა, ერთ თეთრს არ მისცემს მაგ ლოცვას
მანქანი, ერთ თეთრს! ახლავე მობრძანდეს!

შამში მიხი უხმოდ გაეცალა იოხაბელს
და ბენო კაკიგელას. უხმოდ და უკმაყოფილოდ
ბენო კაკიგელა ფეხაკრეფით გამოიშინა იოხა-
ბელს, ერთობ კმაყოფილი იყო, თუმცა, სახეზე
კვლავ შუხარება აღებულვოდა.

უმომი ხმაური მიხელდა. აღარც გიროდ-
ნენ, აღარც არავინ კიოდა. მომსვლელიც კვე
მოსულიყო. ქალები, უმოს კუთხეში შეკრე-
ბილი სამო-ოთხი მამაკაცი, ერთმანეთს ებაძე-
ბოდნენ - მოთავარი საქმე მოეთავეუბნათ და
მუსაიფის ჯერი დამდგარიყო. რადგან არავინ
იყოლა შემდეგ რა უნდა ეკეთებინათ, ყველა
ერთ საკითხს - ბაჩევას გაქრისტიანებას
უგრიადებდა. არავინ არაფერი არ იყოლა -
არც ის, თუ რაგომ მიინათლა ბაჩევა, არც ის,
ბაჩევას მონათელის გამო გარდაიყვალა თუ
არა ლალა ესთერი. ამიგომ წარმოსახვას
დიდი გასაქანი მიეცა.

ესთერი, ის საყოღადი, თურმე მუხლებზე
დაეუა და ისე ეხეუწა: ნუ იბამ ამ საქმესო -
თქვა ლელიანთ თამარმა.

- ერთ ქალს დაუნახავს, მღვდელმა რო
გაგლო ესთერი: წადი, თორემ შენც მოინათ-
ლავო - თქვა რიბკამ.

- კი, ასე უწინა - რა შენი საქმეა, ხელს
რაგომ უშლიო!

- ასე ყოფილა, კი, მეც მიიხრეს - კვერის
დაუკრა ვიდაყამ.

სამუალო ასაკის ქალები ერთად იდგნენ
და ერთმანეთს შესწიოდნენ:

- ასე რაფერ წახდა ჯველობა, რა არის ეს!

- წახდა? წახდა კი არა, შორს, შორს!

- მაგას შეეყვარებულე ყოილებოდა!

- კი, ასეა, ამ ორი დღის წინ იოხაბელს შეე-
ყვარებულის უსტარიც უნახავს.

- არ იქნება, არა, არ უნდა ასწავლო შეილს
წიგნი, რო არ ცოდნოდა, ხო ვერ წაიკითხა-
და იმ წიგნს!

კომკართან ახლო მდგარ ქალთა წრეში
ერთმა მწითურმა, ელამმა ქალმა საიდუმ-
ლოს განდობის ინგონაციით, ხმადალა თქვა:

- მე ვეცი, მაგას ჭინკამ გალაუკრა ვა.

- სად იყო ეს ამბავი!

- აფერ აქ, მოსახვევში, ახალ დადამებულზე.

– აბა, ჭინკა დღის სულზე გამოვა კარში?
სს... აყალე!

– მერე?

– დედა, დედა, დედა! – ლოყაზე შემოირტყა ხელი მარიამმა – არ იქნება სადამოს კარში ვასვლა, არ იქნება!

– რას ამბობ, გოო, კიდევ კარგი რო გავიდა და ჭინკამ გააფრთხილა...

მამაკაცებიც ბჭობდნენ, მამაკაცებიც ეძებდნენ ბანკებს ქრისტიანად მოქცევის მიზეზს. იქ თქვა ბენო კაკიელამ:

– არ ვარგა მეუფის კართან დაახლოება: მანქანი შეყოლება მეგისმეგად. მაგას მოსთხოვეს თურმე გაქრისტიანება, ჯერ შეილი გააქრისტიანა: ალბათ, მალე თვითონაც...

ამ დროს ეზოში ძლიერი კვილი გაისმა. ქალები, ბაასი მობემრებოდათ, თუ ვერ ხელე ბოდნენ რა ხდებაო, ერთხმად აკივლდნენ. ყველა სულმოთქმელად გაკიოდა. ბანკეა ფანჯარას მივარდა. ეზოში თინათი შემოსულიყო.

თინათის გაეგო ბანკეა გარდაიყვალა, დღესვე ასაფლავებენო და უღდანაკეში მოახტა ცხენს. ეზოში რომ შემოვიდა და ასეთი კვილი ატყდა, ლამის თვალი დაუნელდა. განსაკუთრებული სიშფაითი იოხაბედი მოთქვამდა: „მენი ბანკეა აღარა გყავს, სხვად იქცა“ო. თინათის დაპაღუპით სდიოდა ცრემლები, თავბრუ ეხვეოდა და ეჩვენებოდა, სადაცაა წაფიქვეიო. თავს ეკავებდა. ცრემლებმაკ თვალები ისე ამოუვსეს, ვერაფერს ხედავდა. ცოტა ხნის შემდეგ გააყნობიერა: გახტმე მიყვალუბული კი არ დაესვენებინათ, კაბა გადაეფინათ. ალბათ, ასეთი წესი აქეთ იღვევებულსო, გაიფიქრა და იოხაბელს ჩაეკრა. თან ლულულეებდა:

– უშუ რა დღეში ჩავარდებამ! – ცრემლები ლაპარაკის საშუალებას არ აძლევდნენ თინათის, მაგრამ იოხაბელმა მანინ გაიგო თინათის ნათქვამი, იოხაბელმაკ და მის გვერდით მჯდარმა ქალებმაკ: მოშანამ, რიბკამ, ლიამ.

– უშუ ვინ არის? – იკითხა იოხაბელმა.

– ხეალ-მეგ ხომ ჯვარი უნდა დაეწერათ! ამ ცნობამ იოხაბედი მწარედ ააკივლა, ახლო-მახლო მჯდარმა ქალებმაკ ისე აუბეს

მხარი, რომ თინათი ცრემლად დასწყნობამ იოხაბედი ისე გაკიოდა, გვერდობით, ცრემლიანი ძაღლი დასდევსო.

მაგრამ გირილი, მოთქმა-გოლება უცებ შეწყდა. ეზოში სიჩუმე ჩამოვარდა ცრემლ-მორეულმა თინათიმ ეზოში შემოსული ხახამ აბრაამი გაარჩია. აუქჩარებლად მოდიოდა იოხაბელისაკენ. განსრული კაცი იყო ხახამ აბრაამი, შუა ხანს გადაცილებული, თეთრი წვერი მთელ მკერდს უფარავდა.

ხახამ აბრაამი იოხაბელს მოუახლოვდა. შეჩერდა, ჯერ ქალებს მოაულო მშერა, მერე იოხაბელს გაუსწორა თვალი.

– ადამიანის სული გამყენის კუთვნილებაა, ადამიანიც გამყენს ეკუთვნის. ვიდრე სული სხეულში დგას, არაფის აქვს უფლება, ადამიანი იმ ყოლაბზე იგულებს. მანქანის ასული გადაეცენილია, მან ღმერთთან კავშირი გაწყვიტა. მაგრამ თქვენ არა ხართ განაჩენის გამომგანი, არა გაქეთ ამის უფლება.

– თხოვდებოდა თურმე, ჯვრისწერას აპირებდაო – კვილით შეაწყვეტინა იოხაბელმა ხახამ აბრაამს.

ხახამ აბრაამი არ იყო ჩვეული სიკვცის ასეთ წართმევას. პასუხი არ იქარა. ყვრადლებით დააქქერდა იოხაბელს და თქვა:

– ხანამ ადამიანი ცოცხალია, განა მხოლოდ მისი არსებობა უნდა ვცნოთ, გადაცდომის უფლებაკ. დაანებეთ ფიქრი – გასომოს თავისი ნაბიჯი. რაგომ ართმეეთ უფლებას იყოს ადამიანი და თავს თავად მოუაროს. – ხახამ აბრაამი მშვიდად, მთამგონებლად ლაპარაკობდა – გაპაკიით გამყენმა, ყველას შეგუნდოთ ცოცხალი ადამიანის გირილი – ხახამ აბრაამი შებრუნდა და ისევე აუქჩარებლად გაემართა ჭინკისაკენ, როგორც ლაპარაკობდა. მიზი უკან მისდევდა.

ქალები თავაქინდრულნი იდგნენ. ერთმანეთისთვისაც ვერ გაესწორებინათ მშერა. თინათის სიბრბაზე ყელში მოაწვა. წამოღება და სიბრბილით გადაჭრა ეზო.

თინათიმ ყველას უშველა, ყველას გაუიოლა ამის გაკეთება, რაც ეწადათ და ვერ გაუბედნათ – მწითური და ელაბი ქალი ლა-

მის ჭიშკართან წამოეწია თინათის. იმოდენა ნაბიჯებს აღებდა, გაასწრო კიდევ, მას ესთი დაეღვენა, ესთის კი მშერაცარიელი, ჩასუქებული მიჰყვა. მას კიდევ ვიღაცა და მალე ჭიშკართან ხალხმრავლობა შეიქმნა. უხმოდ, თაქნაქინდრულნი სტოვებდნენ იოხაბელს. იოხაბელი კი გულში იქაბდა:

— აწი ნახე, ხახამ აბრამ, აწი ნახე, რასაც მიიღებ ზანქანისაგან!

ბაქევა ფანჯარასთან იდგა და შესცქეროდა, თუ როგორ გარბოდა მის გასვენებაზე მოსული ხალხი.

ბენო კაკიგელა ერთობ კმაყოფილი იყო.

ებრაელთა დღესასწაულის დღეებში ბენო კაკიგელას სახლის ყველა ოთახი სათლების მუქით იყო გაჩინჩხებული, მაგრამ რა?! მიუღ ქალაქს ზანქანის სახელი ეკერა პირზე — ზანქანს უქებდნენ თავმდაბლობასა და გაცემის უნარს, სიმდიდრესა და ოჯახისშეიღობას

— რაგომ ომ არ იქნება კეთილი, რაგომ არ გასცემს — მაგის მამა-პაპა ცურავდა ოქრო-ვერცხლში — უკმაყოფილებას არ მალაუბდა ბენო კაკიგელა. დღეს კი...

სალამო ხანს, სალოცაეში, ვიდრე მინხას* დაიწყებდნენ, ლამის თვალზე ცრემლმომღვარი ამბობდა:

— საცოდავი, საბრალო ზანქანი! როგორ გაკამგვერა შვილმა!

ძალიან ცდილობდა ჯამაათის წევრები მიხვეოდნენ იმ აბრს, რომ დღეიდან ზანქან ზორაბაბელი გაცამგვერებული კაცი იყო, მაგრამ სალოცაეში ყველა თავს არიდებდა ბაჩევას საქციელზე საუბარს. თითქოს პირი შეკრესო, საუბარში ვერაფერს აიყოლია.

ცხადია, ჯამაათის დუმილი ბენო კაკიგელას სისარულს ჩრდილს ჰყენდა, მაგრამ ისიც ცხადი იყო, რომ დუმილი ვერაფერს დააკლებდა ბენო კაკიგელას ბედნიერებას.

უ ფ ლ ი ს ნ უ ლ ი

საქონლის
საქონლის

ქალბატონს სახეზე დიმილი მოეფინა, სკუმარს ხელეგამილი, გახარებული მიეგება:

— ზანქან, ძვირფასო, ჩვენო საყვარელო ზანქან, ასე რაგომ დაგვივიწყე, რა ხანია ჩვენთან არ ყოფილხარ!

ზანქანმა ქალბატონის წინ თავი დახარა და თქვა:

— დიდად მისხარის თქვენი ნახვა. ჩინებულად გამოიყურებით.

— მართლა? — ქალბატონს თვალეუბი აუცი-მეიმა — შენცა, შენცა, ჩემო ზანქან, თმაში ერთი ჭადარაქვ არ შეგპარვია.

— განა შევთმინი ბებერი არ გინახავთ? აი, მე ვლგაეარ თქვენს წინაშე შევთმინი ბებერი კაცი

— ბებერი? შენ ბებერი ხარ?!

— უფლისწული როგორ ბრძანდება? — იკითხა ზანქანმა — ძლიერ ეწადა უფლისწულის ნახვა და ამიგომ საუბარი უმალ მასზე გადაიგანა.

— უფლისწული?! — მცირე პაუზის შემდეგ თქვა მასპინძელმა — კარგად, კარგად.

— ვინ არის, ვინ მოვიდა? — მოისმა მეზობელი ოთახიდან ბოხი ხმა.

— გამოხვალ და ნახავ, ძვირფასი სკუმარია!

— გასძახა ეკატერინე ივანოვნამ — ზანქანს უფლისწულის დედის ხმაში უკმაყოფილება არ გამოეპარა. ყურადღება დაძაბა.

დარბაზში უფლისწული შემოვიდა — მაღალი, ქერა, განსრული და მშერაამღვრეული, ძილნაკლულობისა, თუ სხვა რამ სენისგან ფერწასულიც. უფლისწული კი არ მოდიოდა, მოქანაობდა — იფიქრებდით, თავის სხეულს ვერ ერქვაო.

— ვინ არის? — ისე იკითხა უფლისწულმა, თითქოს ახლა გაადიდესო.

— აბა, თუ იცნობ?! — დიმილით უთხრა

* ცოლში - სამყარო აქსაიქო.

* ცედაკა - ღარიბ-ღატაკთა გაკითხვა, ქველმოქმედება.

* მინა - ნაშუადღევის ლოცვა.

* შელაგედი - მასწავლებელი

დედამ. ეკატერინე ივანოვნას ღიმილი ძლიერ უბღებოდა.

ზანქანი ღიმილით მისჩერებოდა იურის. იური სკამზე დაეშვა, ზანქანს დააქექრდა და ღონეწართმეულმა ამოთქვა:

- ვინა ხარ?

ზანქანმა უხერხულად იგრძნო თავი, უმწეოდ მიმოიხედა.

- თავს მეგ პატივს რომ სდებდე, უფლისწულო, უსათუოდ იცნობდი - ამჯერად დედის საყვედური შეფარული არც იყო - მაგრამ ახლა შენი გონება... მოიკოჭლებს - გონებას ძალა გამოლევია.

- მაგას ნუ მეტყვი, ძვირფასო დედო, მე კარგადა ვარ, ძლიერ კარგად! - უფლისწული ზანქანს თვალს არ აცილებდა, თუმც კი სიკვევით დედას მიმართავდა. მერე უცებ სახე გაუნათდა და წამოიძახა - მასსოვს, თქვენ ხომ ბიზანტიური ხალაბი მაჩქეტი!

- სწორია!

- ამ სამი წლის წინათ!

- დიდებული მეხსიერება გქონიათ!

- აი, ხედავ? - დედას მიუბრუნდა იური - მენ კი მეუბნები გონება... რაო? პო, მოიკოჭლებსო - მერე ისევ ზანქანს მოუტრიალდა

- მე თქვენ გელოდით!

- მელოდით?

უფლისწულს დაბნეულობა დაეცყო.

- დიახ, ისე, მოგვენატრეთ.

ზანქანი კარგა ხანს შერჩა ბოგოლუბსკების ოჯახში. დიდხანს მასლაბათობდნენ, გარდასულ დღეებს იგონებდნენ. უფლისწულის დედა, სინანულით ისხენებდა წარსულს. ზანქანს ვკითხებოდა, ხომ გახსოვს, რა ლამაზი ვიყავით. ხოლო იური ბოგოლუბსკი ზანქანს უღიმიოდა და ეუბნებოდა - მე თქვენი დიდი მეგობარი ვარო, ლამის ეხვეოდა.

სალამო ხანს ბოგოლუბსკები დაგოვა თუ არა, ეუდა იხმო:

- აქ უნდა დარჩე. ამ სახლიდან გამოსულ უფლისწულს კარგად უნდა ადევნო თვალი. სადაც წავა, თან გაჰყვები, ყუადე, ისიც შეიგყო, იქ რას გააკეთებს.

მომდევნო დღიას ეუდამ ზანქანს მოახსენა:

- უფლისწული რო სახლიდან გამოვიდა, ბაგონო... ცხენზე რო შეჯდა და წაეხდა? კარგა ხო გინახია, კატის სიარული, ე, ისე მივყევი უკან, კატახავით. შორს არ წასულა. ერთ დიდ, ყორუმქოვლებულ სახლში შევიდა. იქით მივდექი, აქეთ მივდექი, ამას ვკითხე, იმას ვკითხე აქ ვინ ცხოვრობს-მეთქი. აქაური თავადი ვინმე ყოფილა. შეხნელდა თუ არა, ლობესაც კატახავით გადავყვევ. რამდენი არ ვეგრიბაღე სახლს, ვერაფრით ვერ გავიგე რას აკეთებდნენ შიგ გული მეუბნება, უბედური საქმეები უნდა კეთდებოდეს იქ, აბა, რატოა დაგმანული ყველაფერი, ციხეა, ბაგონო, ციხე! უკან დავბრუნდი და ვარსკვლავების ამოსვლამდე ქუჩაში ველოდე. გამოვიდა, არეულ-დარეულად მოდიოდა, თავს ვერ იმაგრებდა, ღვინო სძლევადა თავსა, რადაცას გაიძიხობდა, არა, სიკვევს ვერ ახერხებდა და გაჰყვიროდა - ენასაც ძლევადა ღვინო. ცხენზე ძლივს შესვეს, მსახურიც უკან მიუჯდა, ომ ბაგონი ცხენიდან არ გადმოვარდნოდა. ცხენი ღონიერი პყავს, არსად არ გადაუხვევიათ, შინ მივიდნენ.

ზანქანი ეუდას ყურადღებით უსმენდა.

- დღესაც ვერა პქმენ, თვალი არ მოაშორო, სადაცაა გაიღვიძებს, ალბათ, - თქვა კარგა ხნის ფიქრის შემდეგ.

ის, რაც მომდევნო დღეს ეუდამ ზანქანს მოახსენა, წყლის წვეთივით პგავდა წინა დღეს მოგანილ ამბავს.

ეუდა კიდევ შეიდი დღე და შეიდი დამე დარაჯობდა უფლისწულს და მისი ნაამზობი ზანქანს გუნებას უმღერევდა. მერე თავად უჭერეგდა იური ბოგოლუბსკის - მოგჯერ განთიადამდეც კი - და ზანქან შორაბაბელი, ძე მორდებისა, ფიქრს ჩაულრმავდა: სამეფო დარბაზისაგან უფლისწულ იური ბოგოლუბსკის თბილისს დროული ჩაყვანა პქონდა დაეალებული, მაგრამ მას შემდეგ, რაც უფლისწული მსმურობამე გადაგებული იხილა, ღირდა კი ამ ნაბიჯის გადაღმა? ზანქანს, ძეს მორდეს შორაბაბელისას, ვერ გადაეწყვიტა როგორ მოქეუელიყო - მსმურობას გადაგებული კაციისათვის შეეთავაზებინა საქარ-

თელის სიძობა? მეორეს შრიც, სამეფო დარბაზმა მანქანი უფლისწულის დასაზვერებად კი არა, საქართველოში ჩამოსაყვანად გამოგზავნა. როგორ მოიქცეს, რა იღონოს?

პარასკევ დილას ლოცვა დაამთავრა თუ არა, ბოგოლუბსკებთან ჯერ საჩუქრებით ხელდამშვენებული უკადა გაგზავნა, შერე კი თავად მივიდა — უფლისწულთან მშვიდი, საყველპურო საუბარი უწადა.

უფლისწული დიმილით შეეგება სკუმარს. ერთობ თავაზიანად ირჯებოდა, მაგრამ მისი დიმილი ამაოდ იფრქვეოდა — შერეაჩამქრალი უღაჯოდ, უღიღამოდ დაბიჯებდა, ნათქვამი გვიან წუღებოდა მის გონებას, პასუხსაც შეყოვნების შემდეგ იძლეოდა.

მანქანს მოსვლის მიმეზი მოფიქრებული ჰქონდა. იქნებ, თქვენს შშობლიურ მხარეში, ისეთ კაცთან მიმგზავნოთ, ან წიგნიც კი გამატანოთ, რომელიც ბეწვეულის ყიდვაში და მუხმარება, ისა მწაღს, ბეწვეული რუსეთიდან ბიზანტიაში უზიღო. უფლისწული შერეაყარიული მისჩერებოდა მანქანს. განაბულიც კი იჯდა. მისი უამრო გამოხედვა მორაბაბულს აბნეულა. „იქნებ ვერ გაიგო, რაცა ვთქვი?“ გაიფიქრა მანქანმა და თქვა:

— თქვენს მხარეში საუკეთესო ბეწვეულია.

ეკატერინე ივანოვნა თავჩაქინდრული იჯდა. უფლისწულმა თავი დააქანა — ყველაფერი გაიფიქრო. ხმას კი არ იღებდა. კარგა ხნის შემდეგ დედოფალმა თქვა:

— ახლა იქ მხოლოდ ჩვენი მგრები ცხოვრობენ. შეგობრები მანამ გვყავდა, სანამ გახტი გვეპურა.

— გახტის დაბრუნებაზე აღარც ოცნებობენ — გაიფიქრა მანქანმა. უფლისწულმა კი ხელი ხელს შემოკრა და მსახურმა სასმელი შემოიტანა. უფლისწულმა ხისგან ნაკვეთი სასმისი ხელის კანკალით გაავსო, გაგვიმარჯოსო, ჩილიაპარაკა და გადაკრა.

— ნუთუ, ძველთაგან არაიენ დარჩა? — იკითხა მანქანმა.

— დარჩენენ, მაგრამ ჩვენ თავს გვარიდებენ, გვიერთხიან — თქვა ეკატერინე ივანოვნამ.

მანქანმა უფლისწულს შეაფლო თვალი. იურის

შერეა გაბრწყინებოდა, ფერიც მოსვლელად შეცვლილა.

— ეგრეა! — თქვა უფლისწულმა და წაჩვიტოქს მელი ისეე გაავსო — ეგრეა, მაგრამ... არა გვეცნობენ და, ნუ გვეცნობენ! ვითომ რას ვაგებთ ამით? ისეე გაგვიმარჯოს! — თქვა და კვლავ გადაკრა.

ეკატერინე ივანოვნამ ამოიხრა:

— ჩვენ იქით არც ვიხედებით.

„არა, ამათ გახტზე ოცნების თავიე აღარა აქეთ!“ — გაიფიქრა მანქანმა.

— ბიძაქუმი ეჭვინი კაცია, თუ რამ შეიგყო, გახტის წართმევას არ გვაკმარებს. აქც მოგწველება — უფლისწულმა კვლავ გაავსო სასმელი — ასე რომ, უნდა იყუდ წყნარად, ხელი არაიენ არ უნდა შეუმძლო, ეს არის მთავარი — თქვა, გაიღიმა და არაყი გადაკრა, თვალები მოხუჭა, რამდენიმე წამში გაალო და ისეე გაიღიმა.

— აქ ცხოვრება კარგია, ყიფიყიხა ხელმწიფე გვეყალობს — დამნაშავესავით გაიღიმა ეკატერინე ივანოვნამ — ყიფიყებს წესადა აქეთ: ახლობლად თუ გიგულეს, სიკელიამდე ერთგულნი არიან.

— გამოდის, რომ გახტი... — მანქანი შეყოვნდა, ინანა კიდეც გახტზე სიგყვა რომ ჩამოაგლო, შერე გაიღიმა და სხვა რამ თქვა — თუმცა, შეიძლება ყველაფერი შეგრიალდეს.

— გახტს არყის სმით არ იბრუნებენ! — ბრაზით წამოიძახა ნადედოფლარმა, ხელი ხელს შემოკრა, ოთახში მსახური შემოვიდა, ანიშნა სასმელი გაიტანო. ეს რომ უფლისწულმა დაინახა, ჰქია, რომელიც ხელში ეჭირა, სასწრაფოდ დაცალა. მსახურმა აღროვა, შერე სასმელის ჭურჭელი მაგიდიდან აიღო, მანქანის დაუელელ ჰქიქს მიაციქრდა.

— ეტ ჰქვიანია, გაიტანე! — ბრძანა უფლისწულის დედამ.

უფლისწული სკამის სამურგებე გადაწვა და სიმღერა წამოიწყო — მანქანისათვის გაუგებარ, სევიან სიმღერას მღეროდა.

გრძელი და დაუმთავრებელი იყო ეს სიმღერა.

მანქანი ნადედოფლი, გულმოკლე ლიც კი შესექტროდა უფლისწულს და თვალწინ მშისსადარი შეფე თამარი ედგა.

დიდებულნი

აბულასანს ლამის გული დაეღო.

სამეფო დარბაზის სამ წვეროთან სამი მაცნე გააგზავნინა:

– თუ სხედან, აღვობა არ დააყოვნონ, წამოხგნენ და აქეთ გამოეშურონ, თუ უფხზე დაგანან, არ დახსდნენ, დაუხანებლად წამოვიდნენ – ბრძანა აბულასანმა. რა ხანია მაცნენი გაიქცნენ. იმ სამთაგან ჯერ არცერთი არ ჩანს.

ცულ გუნებაზეა აბულასანი – სხვაგვარად არც იქნება: რამდენი არ უგრიალა, რამდენი არ იფიქრა, მანქან მორაბაბელის უსტარს ვერა-რა გაუგო, ვერც მისი საქციელი ახსნა: რატომ, რისთვის მოიწერა ეს უსტარი, რა სწაღია? უსტარი აიღო, კიდევ ერთხელ გადააუღო თვალი: „პატივქმნილო და დიდებულო, აბულასან, ამირთამირაგ ქართლისა და გამგებულო გვილისისა, წვერო სამეფო დარბაზისა და ძალაგ მეფე თამარისა“. აბულასანმა კითხვა შეწყვიტა. ბოლო ფრაზა ისევ გადაიკითხა. რას უნდა ნიშნავდეს ეს, რისი თქმა სწაღია? ნართაულად შელაპარაკება? შეყოვნდა. ვერა, ვერარა ამის ვერ მიაგნო. კითხვა განაგრძო: „ძალაგ მეფისა თამარისა: კეთილისმყოფელი და კვლავაც ერთგული შენი მანქან მორაბაბელი მდაბლად გიკრავ თავს და სალაშს გიბღენი ყიფნაყითიდან. კვლავაც მსწეობას, ძალოვნებას, ქვეყნისა და შექმნილ მგერთა ივარქმნას ვისურვებ და საჭიროდ ეცნობ გუჯყო: ვიხილე უფლისწული იერი ბოჯოღუბსკი – კვლავაც კეთილადნაგი პირმშვენიერი, თუმც მსწეობით ნაკლული, რამეთუ მისცემია ვლახაკთა ჩვევას – მსაშრობას ყოველ ცისმარე დღესა, რაიც ვაი, რომ.“

უსტარის კითხვა გიმოთეს შემოსვლამ შეაწყვეტინა.

– გეახდნენ, ბაგონო!

– რაღას ელოდები, შემოუბუქს!

გიმოთე გავიდა თუ არა, დარბაზში სამი დიდებული – სამეფო დარბაზის სამი წვერი შემოვიდა.

– სალაში აბულასან, ხომ მშვიდობაა! – ჯორჯიკის ძემ თავდაჭერილად, მოკრიძალე-

ბულადაც კი იკითხა.

– ვინათმე, ომს ვიწყებთ, სხვა-რამე უნდა მომხდარიყო! – სავარძელში შევებით ჩაეშვა ფარნავაზის ძე.

– წაიკითხეთ! – აბულასანმა მოწყვეული უსტარი გაუწოდა.

– მოხდა რამე? – გაბაონმა შემოთოებით ჩამოართვა უსტარი:

– წაიკითხეთ, წაიკითხეთ!

ჯორჯიკის ძე გაბაონს ამოუღებ, ერთად იწყეს უსტარის კითხვა.

– ცოგა მაღლა ასწიე, პო, კარგია, ერთი ამას დამიხედეთ!

ფარნავაზის ძემ ვეღარ მოითმინა, წამოღებ, გაბაონს მეორე მხრიდან ამოუღებ და უსტარის კითხვა დაიწყო. დარბაზში სიმუშე ჩამოიარდა. აბულასანი უხმოდ მიმოდიოდა, მერე სავარძელს მიუბრუნდა და იკითხა:

– რას იგვეთ, როგორ აუხსნათ ეს უსტარი? სამივენი – ჯორჯიკის ძე, გაბაონიც, ფარნავაზის ძეც უხმოდ იდგნენ.

– აბა, რა გითხრა, აბულასან, ვერ არის კარგი მაცნე – შეყოვნების შემდეგ, თითქმის თავისთვის ჩაილაპარაკა ფარნავაზის ძემ და სავარძელში მოიკაღათა. ჯორჯიკის ძემ კი ცხარედ თქვა:

– თქვენ უნდა გახსოვდეთ, მე თავიდანვე უარს ვიყავი – არ მომწონდა მორაბაბელი. ეგ რატომ, რისთვის უნდა გაგვეგზავნა – ჯორჯიკის ძეს პასუხი არავინ გასცა. ამან უფრო გააცხარა იგი. – რატომ არ მიდასტურებთ ჭეშმარიტებას, დიდებულნო, პირში წყალი რად ჩაიგუბეთ!

აბულასანი ფიქრობდა:

– ჭეშმარიტება! ამათ ჭეშმარიტება ხეზე ჩამოკონწიალებული კენკრა ვაშლი ჭორჩით, ის კი არ იყიან ჭეშმარიტებას ბროწეულით მრავალი მარცვლი რომ აქვს – მერე კი თქვა:

– ახლა ეს არის მთავარი? იქნებ, იმაზე ვითათბიროთ, დღეს რა გმას დაგადგეთ, რა ვიღონოთ?

– რა უნდა გადავწყვიტოთ? – იკითხა გაბაონმა. – მორაბაბელს პასუხი უნდა მიეცეთ: წამოიყვანოს თუ არა უფლისწული.

- მე კი მფონია, ჯერ იმას უნდა ჩაეწვლით, რაგომ, რისთვის მოიწერა ეს უსტარი. რა სწავლა? საით მივცევართ? - ცხარედ იკითხა ჯორჯიკის ძემ.

ეს კითხვა იყო აბულასანს მთელი დღე რომ აწვალვებდა, პასუხი კი ვერა და ვერ იპოვა, ამიტომ ყურადღებით მიაჩერდა ჯორჯიკის ძეს. ჯორჯიკის ძე - დუმდა - არაფერს ამბობდა.

- მაინც რაგომ, რისთვის უნდა მოეწერა ასეთი წერილი? - იკითხა გაბაონმა.

ჯორჯიკის ძე კვლავ დუმდა, ფიქრობდა, თავისავე მოსაზრებას თუ ეკამათებოდა. მერვლა თქვა.

- იქნებ, იმიგომ რომ... იქნებ, იმიგომ რომ ეგ რუსი შართლა მაგ გზას დასდგომია, ეს კი ქალწული მეფის ღალატი იქნება, მაგრამ... მაგრამ - შეყოვნდა, ფიქრობდა... - მაგრამ იქნებ, აბულასანის ამ სანდო კაცს ამ საქმის ჩაშლა სწავლია? - ისევ დადუმდა ჯორჯიკის ძე, ერთხანს დუმდა, მერე მის მხერამი ელვა გაკრთა, თვალები აენთო - იმისთვის ხომ არ მოიწერა ეგ წერილი აბულასანის სანდო კაცმა, რომ საურმაგ სულკალმახის ძესთან შეპკრა პირი? საურმაგ სულკალმახის ძე კი...

- არა, არა, ეს არ მოხდება! - შესძახა აბულასანმა. საეარძლიდან წამოხტა.

ჯორჯიკის ძემ თქვა ის, რისაც ყველაზე მეტად ემინოდა აბულასანს, მთელი დღე გულს უღრღინდა, საკუთარ თავს არ უცხადებდა ამ შიშს. დარბაზში აღელვებული მიმოდიოდა, უცებ მიხვდა, ამგვარი აღელვებით დარბაზის მოწვეულ წევრებს დააფრთხობდა. კვლავ საეარძელში ჩაეშვა და საზგასმული სიმშვიდით თქვა:

- არა, არა ვგონებ, ვგერ იყოს.

- მე კი სულ სხვა ფიქრი ამუღვენა და ვგონებ, ეს არის მთავარი - ხმადაბლა, თითქოს თავისთვის ელაპარაკებო, თქვა ფარნავაზის ძემ. ყველა მას მიაჩერდა. რა შეაგყო, ფარნავაზის ძე ამრის გამოთქმას არ ჩქარობდა, გაბაონი ჩაეკითხა:

- რა ფიქრი? რა ფიქრი გღვეს?

ფარნავაზის ძემ პასუხის გაცემა არ იჩქა-

რა. აბულასანს ეწადა ერთი ძლიერ შეეძახა რა ფიქრი გღვეს ასეთით, როცა ფარნავაზის ძემ კვლავ სახსხვთაშორისოდ ჩაილაპარაკა:

- და თუ შორაბაბელმა ასეთივე უსტარი მეფე თამარსაც მისწერა?!

ფარნავაზის ძის სიტყვები აბულასანს მუხივით დაეცა. ენა ძლივს მოიბრუნა:

- რაო, რა თქვი? - კი, სწორედ ასე იყო - ენას ძლივს იბრუნებდა აბულასანი.

- რომელი თქვენგანი მეგყვის დაბეჯითებით, რომ ზანქანმა ასეთივე უსტარი მეფე თამარსაც არ გამოუგზავნა? - მშვიდად, აუღელვებლად იკითხა ფარნავაზის ძემ.

აბულასანმა სტუმრებს გადახედა. ყველას შემოთება აღბეჭდვოდა სახემე.

- გვიბრძანე, აბულასან, ეგ შენი რჩეული ასეთ საქმეს იზამდა თუ არა? - ჯორჯიკის ძე სიტყვებს კბილებში სერიდა.

აბულასანმა იგრძნო, ჯორჯიკის ძეს თავმოყვარეობა ამხედრებდა. არ აჩქარდა. არც ეწადა პასუხის გაცემა, ფიქრი ერჩია, ერჩია ფარნავაზის ძის მოსაზრებაზე ფიქრა, ჯორჯიკის ძის შეკითხვამეც, მაგრამ ჯორჯიკის ძე არ ცხრებოდა:

- იზამდა თუ არა?

აბულასანმა კი, ვითომც ვერც იგრძნო ასე რა ამხედრებდა ჯორჯიკის ძეს, თქვა:

- მე ვიცი, მეფისაგან პატივდებულია და... - კვლავ არ აჩქარდა აბულასანი, კიდევ ერთხელ ჩაფიქრდა - მას შეუძლია მეფეს უსტარი შეპედოს, მაგრამ...

აეცალეს აბულასანს, უხმოდ ისხდნენ, მაგრამ ამრის გასრულება რომ შეაყოვნა, ჯორჯიკის ძე კვლავ ჩაეკითხა:

- გამოუგზავნიდა? რომ შეუძლია, ეგ ერთია, იზამდა თუ არა?

აბულასანი პასუხს არ ჩქარობდა:

- არ ვიცი, ვერ გეტყვით, დაფიქრება გემართებს.

- მე კი ასე გეტყვით: თუ ზანქან შორაბაბელს ამ საქმის ჩაშლა სწავლია, მეფე თამარს უსტარს უსათუოდ გამოუგზავნიდა. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ ჩვენ დაემარცხდით. არა მხოლოდ

დაემარცხდით... და თუ მეფეს არაფერი აცნობა — ფარნაევამის ძე შეყოვნდა — თუ მეფეს უსტარი არ გამოუგზავნა, ყველაფერს მოვევლება.

— ეგ როგორ!

— ფიქრი უნდა, დაეხსდეთ და მოვიფიქროთ.

— როდის მოვიდა უსტარი? — მოულოდნელად იკითხა ჯორჯიკის ძემ.

— გუშინ, ბინდის ჩამოწოლის გაშს — თქვა აბულასანმა და შარი მოუთმენლად დარეკა — უსტარის მომგანი აქა მყავს, მზე არც უნახავს დღესა — დარბაზში გამოთო შემოვიდა — უსტარის მომგანს მგონი, პურიც არ უჭამია, თავად შეუგანე, დააპურე, ღვინოც ასეი, კარგი ბიჭი ჩანს, იქნებ, ისიც ამოსტყუო კიდევ ვის გამოუგზავნა მანქანმა უსტარი და ვისი ხელითა — გამოთემ ბატონს თავი დაუკრა და უხმოდ გავიდა. აბულასანი ერთხანს დუმდა, მერე თქვა — მანქანს შეუძლია მეფეს უსტარი გამოუგზავნოს, უფროვე იმიტომ, რომ სამეფო საქმე დაეკისრეთ.

— მერედა, რად გიკვოთ, თამარ მეფეს აცნობოს: კაცი, რომელიც დიდებულთ საქმროდ და საქართველოს მეფე-ქმრად შეგირჩიეს, მსაური და მფსმელი ყოფილა! — წამოიძახა ფარნაევამის ძემ.

— თუ ეს ამბავი მეფე თამარს ეცნობა, შენ განწირული ხარ, აბულასან, შენ მონღოლთა ბიზანტიის უფლისწულს რუსთ უფლისწული დაუხუვედროთო, ჩვენ კი ხმარი მოგეცით...

— ჩემი ხატრით არა, განა ჩემი ნდომითა! — ხმაში სიბრაზე შეეპარა აბულასანს, თავის წელანდელ დაოკებას ახლა უთხრა უარი — საურმაგ სულკალმახის ძის ბეჭებზე დასაყუმად ისურვეთ ვერე, ბიზანტიელსა თქვენაყ ისურვებდით, საურმაგ სულკალმახის ძის, და ივანე ფალავანდის მესობგე რომ არ იყოს! მე ნუ მამუნათებთ, თქვენც ის გიჯობდათ, აღექვი კომინოსი არ გამხდარიყო საქართველოს მეფე-ქმარი.

— თვალისჩინრო საქართველოსი, ახლა ფიქრი გმართებთ და არა ყვირილი, პუქტარუბელი ფიქრი — თქვა გაბაონმა.

— მე კი მინდა გაგიცხადოთ: კარგად ვიცი ნობ შორაბაბელსა, გონიერ კაცად მეგულ-

ვის და განა ვერ მიხვდებოდა, თუ ამ ამბავს მეფეს აცნობებს, ამით აბულასანსაც და...

— ისევ აბულასანი! — ფარნაევამის ძემ სიგვეტ პირიდან აართვა აბულასანმა.

— ბატონი ხარ! — ჩვენ ყველას გეწირავს. ამას ვერ მიხვდებოდა? — აზრი გაასრულა ფარნაევამის ძემ.

— იქნება იმიტომაც გააკეთა, რომ მიხვდა! როცა საქმე მეფე თამარს ეხება... — თქვა ჯორჯიკის ძემ.

— და შენ ფიქრობ, რომ მანქანი მეფის გულის მოსაგებად ჩვენ გავწირავს? — ფარნაევამის ძე ჯორჯიკის ძეს მიუბრუნდა.

— ეგ მე არა, იმას უნდა ჰკითხო! — აბულასანმე მიუთითა ჯორჯიკის ძემ — ეგ უკეთ იცნობს.

— ფიქრია საჭირო, უნდა ვიფიქრო — თქვა აბულასანმა.

— ის ხომ არა სჯობდა, მანამ გეუფიქრა, აღრე?! — ღმილით იკითხა ჯორჯიკის ძემ.

— ახლა ისიც ვიკითხოთ, მანქანმა რისთვის უნდა ეწას ეგ საქმე — ხმადალა ფიქრი განაგრძო ფარნაევამის ძემ — მან ხომ იცის, აბულასანის გაწირვა ვერე იოლად არ ჩაივლის, ისიც იცის, რომ აბულასანი შარგო არ არის. თუ ჩვენ მღვაში გადაგვაგდებს, გალღების დიდი ცემა აგყდება, ის გალღები კი ბევრს ხერხემალსაც დაუტყვევებს.

— მამ, ფიქრობთ, რომ იმ გალღების შიშით არ იმამდა? — ჯერ ფარნაევამის ძეს მოაულო ირონიული მხერა ჯორჯიკის ძემ, მერე გაბაონს, დიდ სასანთლესთან რომ იდგა და ჩიბუქს ეწეოდა — ჰა, ასე გგონიათ? გალღები, ზღვის გალღები... მაგრამ თუ მეფის კალთას შეაფარებს თავს? განა არ იყით დიდებულნო, მეფის კალთას თავმეფარებულ კაცს ვერარა გალღა ვერ მისწვდება? თქვენ კი... ჩვენ ყველას... ვინ იცის რა გველის...

— მეფე... მეფის კალთა... რომელ დროში ცხოვრობთ, დიდებულნო, ისევ იქა ხართ? წარსულში? მეფეს ვეცით ძალა აღრე ჰქონდა, ეგ როდის იყო, ასე რამ დაგაფრობით. მეფე ისე უნდა გაისარჯოს, როგორც ჩვენ ვბრძანებთ — დიდებულნი, სამეფო დარბაზი — შესძახა გალიმიანებულმა აბულასანმა.

გაბონმა ჩიბუხი ჯამზე დაფერთა და იკითხა — რა ხდება, წარჩინებულნო, ასე რაგომ ცხარობთ, ან რა მღელვარებას შეუპყროხართ. ვეინობ მე შაგ კაცს, კარგად ვეინობ მორაბაბელსა, წინდახედულია და ისეთ რამეს არ გააკეთებს, სხვას აუნოს... მაგრამ იყოს ვერე, მეფის კალთის ქვეშ ყოფინათვის გადადგა ასეთი ნაბიჯი, კი ბატონო, მივიღოთ ვერე — ვთქვათ, მისწერა უსტარი მეფე თამარსა, შერე რა მოხდა? განა დღევანდელი მეფე ისე ღონიერია, რომ...

— რას უბნობ, განა იმისთვის დათრგუნე სამეფო დარბაზი, რომ ღვინის დღე-ღამე მსმურს ნებულობდი საქართველოს მეფე-ქმრად? — გაბაონს სიკვება გააწყვეტინა ჯორჯიკის ძემ.

— არა, ვერე არა, ეგ რითვინა! — ისეე გაივინა გაბაონმა. მე ვიციდი, რომ ბოგოლუბსკი კარგი ჭაბუკი იყო, მაგრამ თუ შერე მსმურობას და მესმულობას მაყო ხელი, განა სიმშრად ენახავდი! არა, სიმშრად არ მინახავს, ხოლო იმითვის რაგო სიმშარი არ ნახეო, ვინ დამამუნათებს!

— არა, მაგითვის ვერაფერ ვერ დაგამუნათებს, მაგრამ... ეს ხომ იმას ნიშნავს — ფარნავეამის ძემ ფრაზა არ დაასრულა.

— ბოგოლუბსკიმე ხელი უნდა ავიღოთ. იური ბოგოლუბსკიმე ხელის აღებით კი ბიზანტიის უფლისწულს ალექსი კომნინოსს გავიხდით სიძედ. კომნინოსი საურმაგ სულკაღმახის ძის, ივანე ფადაევანდის, თარხანის ძის — ჩვენს მოქიშკეთა მწყალობელი იქნება. მღვამე განა შასქანი, ეგვნი გადაგვისვრიან! — ცხარედ თქვა აბულასანმა.

მაინც მორაბაბელი მაგათი ხელებით — ჩაილაპარაკა ჯორჯიკის ძემ.

დარბაზში დუმილი ჩამოვარდა. აბულასანმა იგრძნო — ეს დუმილი შიმში ჩამოვარდა. შიმში გაუკუნდა, გაურინდა ყველა. სწორედ ამ დროს შემოაღო კარი გიმოთემი.

— მაინც ამბობს უსტარი მხოლოდ აბულასანთან გამომგანესო — თქვა ხმადაბლა.

აბულასანი ერთხანს უამროდ მისმერებოდა შახურს, შერედა მოეგო გონს და ხმადაბ-

ლა კითხა:

— როგორა კითხე, გიმოთე? უცხოეფე თათვის ბატონს უხმოდ მისმერებოდა, შერედა უსწორედ — კარგი — ხმადაბლა თქვა აბულასანმა. გიმოთე უხმოდ გავიდა.

— ეგ არც რამეს ნიშნავს. შესაძლოა, ამან არც რამ იცის. თუ მეფე თამარს უსტარი გამოუგზავნა, სხვა მაცნეს შერარედა — თქვა ჯორჯიკის ძემ.

— შესაძლოა, ეგრეც იყოს, თუმცა, ისეე შეიძლება... — გაბაონმა წინადადება აღარ გაასრულა, რადგან ჯორჯიკის ძე აბულასანს მიუბრუნდა.

— მაშ, უსტარი შენთან შწურის ვაშ მოვიდა? — სწორედ ასე!

— თუ მორაბაბელმა მეფე თამართან სხვა მაცნე აფრინა, ჯერ მასთან გავგზავნიდა უსტარს, შერე — შენთან. შენ ვალის მოსახდელად გამოგიგზავნა კაცი. სწორია? — იკითხა ჯორჯიკის ძემ.

— ჭკუასთან ახლოს უნდა იყოს — მცირე ფიქრის შემდეგ მოეგო აბულასანმა.

— მაშ ასე, მეფე თამარმა უსტარი გუშინ დილით მიიღო, იქნებ, გუშინწინაც კი. ახლა კი ჩახვდეთ რა უნდა ექნა მეფეს უსტარის მიღების შემდეგ?

დარბაზში ფიქრი გამეფდა.

— შევეყადოთ, იქნება ჩახვდეთ? უწინარეხად, შენ უნდა მივიხმოს, აბულასან, — ჯორჯიკის ძე ბუნქარებლად ლაპარაკობდა — პირველად შენ ახსენე ბოგოლუბსკი, ახსენე და ბოლომდე გაიგანე კიდევ შენი ნათქვამი. ამიგომ შენ უნდა მივიხმე!

— ალბათ, ალბათ, ეგრე უნდა იყოს! — დაეთანხმა აბულასანი.

— და უნდა ეთქვა, ბოგოლუბსკი საქართველოს მეფის ქმრად არ გამოღგებიაო. ვერე?

— ალბათ, ვერე — ჯორჯიკის ძეს დაეთანხმა აბულასანი — მაგრამ...

— მივიხმო?

— არა!

— მაშ, რა გამოდის? რაგომ არ მივიხმო?

— აბა, აბულასანმა საიდან იცის — ჩაერია

ფარნავაზის ძე.

– არც მე ვიცი, არავინ იცის, მაგრამ იქნებ, ჩაეხვედეთ? – ჯორჯიკის ძე ისევ გაბუმდა, გაირინდა. მერე თქვა – ნიშნავს თუ არა ეს იმას, რომ უსგარი არ მიუღია?

– იქნება სწორედ მაგას ნიშნავს, მაგრამ... არც ნიშნავს. შესაძლოა, უსგარი კიდეც მიიღო... რაგომ, რისთვის უნდა იხმოს მეფემ აბულასანი, რაგომ უნდა მოახსენოს თავისი ამრი – გაბაონი გაღმზიანებული ჩანდა.

ოთახში ისევ ფიქრი გაბეჭდა.

– მე კი ასე გეცოდით: მეფემ შეიძლება იხმოს აბულასანი და უთხრას: თქვენს წამოწყებულ საქმეს გამარჯვება არ უწერიაო. თუ არ მიიხმო, ეგ იმას არ ნიშნავს, რომ უსგარი არ მიუღია – ფარნავაზის ძე უძრავად იჯდა – იქნებ, მეფეს არ ეცალა? ვინ იცის, გუშინ, დღეს რას აკეთებდა მეფე?

– გუშინ? გუშინ დილას ამირსპასალარ სარგისთან ბჭობდა. შესაძლოა, გაოსკარში ბრძოლამ გვიწიოს. შემდეგ – მეჭურჭლეთუხუცესი კახაბერ ვარდანის ძე იწვია.

– აჰა, აკი გითხარით – მეფეს არ ეცალა! – შესძახა ფარნავაზის ძემ.

– არა, ვარდანის ძის წვევა მცირე ხანს გაგრძელდა... შემდეგ – პო, შემდეგ მამიდა რუსუდანთან შევიდა, იქ ისადილა, მთელი დღე ერთად იყვნენ, ერთად ილიყეს.

– მთელი დღე? – ჩაეძიბა ჯორჯიკის ძე.

– კი, მთელი დღე – მცირე ფიქრის შემდეგ თქვა აბულასანმა – ერთი ხანი ბაქარ ბაქარის ძე შევიდა მათთან. ეგ იყო და ექ! დასაძინებლად იქიდან წავიდა!

– გამოდის, რომ მეფეს დრო ბევრი კქონია! – თქვა ჯორჯიკის ძემ.

– ეგრეა! – დამოწმა აბულასანი.

– დღეს?

აბულასანი ერთხანს ფიქრობდა:

– დილას ოთალო შერეაშიძე – ცხუმის ერისთავი ეწვია, კარგა ხანს ბჭობდნენ, მეფე თამარს ცხუმთან ნავთმესაყრის აგება სურს. ამის მერე... ამის მერე არაფერი... მეფის კარი არც არავის შეუღია. ხაილიად

ისევ მამიდა რუსუდანთან დაჯდა. ახლაც იქ უნდა ბრძანდებოდა.

– ეს კი იმას უნდა ნიშნავდეს, რომ მეფე თამარს უსგარი არ მიუღია – დაასკვნა ჯორჯიკის ძემ.

– პო, ალბათ, ეგრეა, მაგრამ... – ფარნავაზის ძე სავარძლიდან წამოდგა, რამდენიმე ნაბიჯი გადაგა – მეფეს ძლიერ უყვარს მამიდა რუსუდანი. რუსუდანი კი ერთობ გონიერი ქალია. იქნებ, გუშინაც, დღესაც სწორედ ამ უსგარზე ბჭობენ. შენ კი არ ღებობხა, აბულასან, რა საჩქაროა, ჯერ მამიდასთან თათბირობს – ფარნავაზის ძე ერთ წერტილს მიანერდა, პაუზით ისარგებლა გაბაონმა:

– მანდ არც რა გახლავს საოთაბირო, დიდებულო, თუ ამ ამბავმა მეფე თამარის ყურამდე მიაღწია...

– კი, ასეც იქნება, მამიდა უთოოდ ურჩევს უარი თქვი ბოგოლუბსკიზე, არ გამოგვადგებო. ექსორაიქმნილი, მსმური და მფსმელი უფლისწული კი არა, მეფე ღემეგრეს კიევის მთავრის იმასლავ მსტისლავის ძის სიძეობა არად გამოაღვაო. რუსუდანზე უკეთ ვინ იცის ეს! თამარმა იქნებ, უკვე გამოიხმო კიდეც მანქანი, მანდ არა გვაქმება, შინ დაბრუნდით.

ფარნავაზის ძის ამ სიგყვებმა ლამის აღაშფოთა აბულასანი:

– ეგ როგორ, როგორ იქნება, სამეფო დარბაზმა თავისი სიგყვა თქვა, მეფე დარბაზის სურვილს ვერ გადავა. ეგრე ვალდე ბულაყო თავისი თავი!

– არა, მეფე მაგდენს ვერ გაბედავს – თქვა ჯორჯიკის ძემ – ვერ იმამს ამას!

ფარნავაზის ძემ წვერში შეიყო ხელი, ნიკაბი მოიფხანა:

– ყურთულე-არსლანის ამბოხი დაიწყოებს ეძლევა, მეფე თამარი კი დღითიდღე ძალას იცემს. იქნებ, ყურთულე არსლანის მხარდამჭერნი ერთ მშვენიერ დღეს გაგვკოჭონ კიდეც.

– გამოდის, რომ გვიღალაგა იუდეველმა! – შესძახა ჯორჯიკის ძემ – რაგომ არაფერს ამბობ, აბულასან!

— თუ მეფეს უსგარი მისწერა, ვღალატია! სასჯელიც, სასჯელიც დღესვე უნდა გადაწვევიყო!

— თუ გვიღალატა, სასჯელი, მართლაც კეთილის, მაგრამ... — ფარნავაზის ძე იჭვს შეეპერო.

— სწორად არ ირჯებით, წარჩინებულნი — მშვილად თქვა გაბაონმა, სწორ გზას არ აღვახართ.

— ეგ რაგომ, რისთვის! — ჯორჯიკის ძეს არ მოეწონა სასჯელის გადაწვევა რომ შეეფონდა.

— ჩვენ მანქან მორაბაბული ყიფიყიფის იმისთვის გაუგზავნეთ, რომ ჩამოვიყვანოს საქმრო საქართველოს მეფისათვის. ხომ ასეა? ხომ არა შემლება რა? — გაბაონმა მსმენელებს გადახედა, — ჩავიდა და იხილა ბოგოლუბსკი ვერ არის არის საღი კაცი — მსმურობას წარუტყნია. რა ქნას მორაბაბულმა — მაინც წამოიყვანოს? არა, ვერე არ იქცევა და სწორადაც ირჯება, ვაუწყებს: სხვა კაცთან მივიღო და სულ სხვა დამიხედაო, როგორ მოვიქცეო, გვეკითხება. ახლა ჩვენ ან თანხმობის უსგარი უნდა გავუგზავნოთ, ანაც...

— გამოდის, ჩვენზე ჭკვიანია! — შესძახა ჯორჯიკის ძემ.

— არა, ვერე არ არის! — მორაბაბული ფრთხილი კაცია, ფხიშელი. არ სურს ხვალ საყვედური ჰკადრონ და გვეკითხება ეს მსმური კაცი დავუსვათ ქმრად საქართველოს მეფესაო? — დააკონკრეტა გაბაონმა.

— მერედა, რაგომ გვეკითხება, ან მაგას რომ გვეკითხება, ჩვენგან რა პასუხს უღის! — არ ცხრებოდა ჯორჯიკის ძე.

აბულასანი ისევე წამოღდა, სანთელს მიადგა, ცვილს აყლიდა.

— მერე რა, რომ გვეკითხება: მანაც იყის, ზოგი მსმურია, ზოგი ყრუი, ზოგიც — ცუდანი, მაგრამ მეფობენ — აბულასანმა სანთელს ცვილი შემოაყლიდა.

— ქალწულ მეფესთან მსმურს რა ხელი უნდა ჰქონდეს? — ბრამით იკითხა გაბაონმა — ვგეთ ცოდვას თავს ვინ დაიღებს?!

— მაშ, ბიზანტიის უფლისწული უნდა ვიყავით და შეებად მივიღოთ ყველა მსმურიც, რასაც მისი მეაბჯრენი გვითავაზებენ.

— მე კი სულ სხვა რამ მინდა ვითხრაო — ხომ შეიძლება, ეგ რუსი უფლისწული სულაც არ იყოს მსმური და... — ჯორჯიკის ძემ დარბაზში მყოფთ ყურადღებით გადახედა.

— და ეგ ყველაფერი მანქანმა მოიგონა? — იკითხა თვალმოჭკუგულმა აბულასანმა.

— არა, მანქანი მაგას არ იკადრებდა, მაგრამ... ხომ კარგად ვიცნობთ ივანე ფალავანდას — კაცსა ხარბსა და დაუნდობელსა, არც ვერატი საურმაგ სულკალმახის ძეა თქვენთვის უცნობი და არც მელაკულობით საქვეყნოდ ცნობილი თარხანის ძე. ჩვენ ხომ არ ვიცით რა ძალა იღონეს, რომ მანქანს ასეთი უსგარი მოეწერა, ხომ შეიძლება, ამით ცდილობდნენ ხელი აგვადებინონ იური ბოგოლუბსკიმედ, თუ ჩვენ ამ უსგარით დაუფრთხებით, მერე ყველაფერი გაუიოლდებაო.

— და მაინც... კიდევ ვნება მიაყენონ ჩვენმა მტრებმა... მაინც ქვეყნის ერთგული იქნება მორაბაბული?

დარბაზში ღუმილი ჩამოვარდა. ყველა ფიქრს მიეცა. მწარე იყო ეს ფიქრი: ოთხივე ცდილობდა წარმოედგინათ, თუ რა შედეგი მოჰყვეო ბოლა იური ბოგოლუბსკიმე უარის თქმას, როგორ შეიცვლებოდა მათი ცხოვრება.

— ღმერთსა ვოცნებ ვერ გამიგია რას უნდა ნიშნავდეს მსმურობას გადაყოლა — როგორ იქნება კაცმა ღვინო ირჩიოს მთავარ მეგობრად! — თქვა ფარნავაზის ძემ.

— ეგ არც მე მსმენია — რაგომ, რისთვის უნდა ქნას კაცმა ეგა? — ჩაილაპარაკა გაბაონმა.

— მე კი მსმენია: არიან აღმაინები სახმელს რომ ემიჯნურებიან — თქვა ჯორჯიკის ძემ.

აბულასანს ეგ საუბარი არაფრად უღირდა. ამიგომ ასე დასვა საკითხი:

— როგორ მოვიქცეთ, წარჩინებულნი, რა გზას დავადგეთ, რა ვირჩიოთ — ბოგოლუბსკი და გამარჯვება, თუ ბიზანტიის უფლისწული და ჩვენი გაცამტვერება?

– არა, ეგრე არ იქნება, დამარცხებას ვინ ირჩევს. ჯერ სხვა რამ უნდა გადაწყვიტოთ – ჯერ ის ვთქვათ, ვენდობით, თუ არა მორაბაბულსა, გჯერა თუ არა ამ კაცის ნამუსიანობისა – იკითხა გაბაონმა.

დარბაზში ისევ ღუმილი გაბეფდა.

– ბრძანეთ, დიდებულნო, გისმენთ. თუ ვენდობით მორაბაბულსა, მისი უსტარიც მივიღოთ, და ისე მოვიქცეთ, როგორც ქვეყნის პატრონთ ეკადრებათ, თუ არა გჯერა მისი, სხვაგვარად გადაწყვიტოთ ეს საქმე

ღუმილი არცერთმა არ დაარღვია. არცერთს არ ეწადა თავისი ამრის გამხელა.

– აბულასან, იქნებ, შენ ბრძანო? დღეს ენდობი თუ არა მორაბაბულს? – გაბაონი თავს წააღვა აბულასანს. აბულასანი ხმას არ იღებდა, ღუმილს ირჩევდა, მაგრამ გაბაონი ჯიუტად შესიქეროდა – შენს პასუხს ველით, აბულასან, ბრძანე! – გაბაონის ხმაში მოთხოვნა იგრძნობოდა.

– კი, მე ვენდობი მორაბაბულს – თავაუღებლად, კბილებში გამოსცრა აბულასანმა.

– ღმერთმა სიკეთე მოგვცეს სიმართლის თქმისთვის! – მიუგო გაბაონმა და დანარჩენთ მიუბრუნდა – თქვენ რაღას ბრძანებთ, ბატონებო?

პასუხის გაკემას კვლავ არ ჩქარობდნენ. უხმოდ ისხდნენ. ჯორჯიკის ძემ მოგვიანებით თქვა:

– აბულასანი, ცხადია, ენდობა, მისივ რჩეულია!

– შენა? შენ თუ არ ენდობი, გვიბრძანე!

ჯორჯიკის ძე პასუხს აყოვნებდა.

– არაფერს ამბობ, მამ, არ ენდობი მორაბაბულსა! – დაასკვნა გაბაონმა.

– ჯორჯიკის ძემ კვლავ არაფერი თქვა. გაბაონი ჯიუტად არ აცილებდა მშერას:

– მამ, არ ენდობი!

– არა, მე ვგ არ მითქვამს.

– ენდობა!

– არც ვგ მითქვამს, და თავს ნუ მადგახართ, მე არ მინდა რაიმე გითხრათ.

– ნება შენია, ყმაწვილო, მაინც სიკეთე მოგვცეს ღმერთმა. მე გეტყვით ჩემს სათქმელსა: მჯერა, ზანქანი ჩვენს უკან პირს არავისთან

შეპკრავდა, არც მეფეს მისწერდა უსტარსა. ჩვენ მოგვწერა ის, რაც ნახა, ~~მისი მოსწერა~~ ვინც იქ გაგზავნა. შენ რაღას ბრძანებ? – ფარნავაზის ძეს მიუბრუნდა გაბაონი.

– ვიცი, ვიცნობ და მჯერა: აუგს არ იკადრებს – დაუყოვნებლივ თქვა ფარნავაზის ძემ. გაბაონის მშერა გაუბრწყინდა.

– მამ, რაღა დაგვრჩენია? მართალია, ბოგოლუბსკის სიძეობაზე აბულასანი აღაპარაკდა და ჩვენც გვერდით დაუდევით...

– ისევ აბულასანი! – აბულასანს ხმამი გაღმიანება დაეცყო.

– ნუ ჩქარობ, აბულასანი! – მშვიდად თქვა გაბაონმა – დღეს ერთად ვართ, ერთადვე უნდა ვიყოთ, ერთად მივიღეთ მშეთამართან და წვრილად მოეხსენოთ: ჩვენი კაცისაგან შევიგყვეთ, მეფეო, რომ ბოგოლუბსკის არ გამოდგა, რაიც გვეგონა. ჩვენ ასე ვფიქრობთ. არჩევანი თავად გააკეთე, მეფეო, რასაც ინებებ, ჩვენ, სამეფო დარბაზის უმრავლესნი, ყაბულს ვიქნებით – დარბაზში კვლავ ღუმილმა დაისადგურა – პასუხს არავინ ჩქარობდა – ჰა, რას იტყვით, დიდებულნო, მეფესთანაც მართალნი ვიქნებით და ღმერთთანაც!

– საკუთარ თავთან? საკუთარ ოჯახთან? ეს ხომ იმას ნიშნავს თავს უღალატო – ივანე ფალავანდს, თარხანის ძეს თოკები ჩამოევრიგოთ, თანაც შევევედროთ ხელუფლებითო? – თქვა ფარნავაზის ძემ.

– თოკს, ჩვენიც არ გავუწოდოთ, თავად მონახვენ, ისე შეგვკრავენ, მიელი სიცოცხლე ვერ დაეცხსნათ თავი – ჩაილაპარაკა აბულასანმა.

– სხვაგვარად ჩვენ ვერ მოვიქცევით, მშეთამარს მსმელსა და მფსმელს ვერ შევერთავით! იქნებ, ის სჯობდეს, რუსუდან დედოფალს გავუტყულოთ, ჯერ მამიდასთან მივიღეთ ვცონებ, ეგრე აჯობებს – გაბაონს კვერი დაუკრა ფარნავაზის ძემ – ზანქანს კი ვუბრძანოთ, ხვალვე გამობრუნდეს უკან.

ჯორჯიკის ძე მოღუშული იჯდა ბრძანებულსა შეტყუებად გაბაონსა და ფარნავაზის ძეს.

– უფალი ბრძანდებით, ეგრე ეწნათ, მივი-

დეთ რუსუდან დედოფალითან, პატიება ვთხოვოთ, მერე მეფე თამარის წინაშე მოვიყაროთ მუხლი, ვეჯოთ. კი, ბაგონო, ვერე ვწნათ, მაგრამ... — აბულასანი გამუშა — მერე? ეს ხომ ყველაზე იოლია. ეს ხომ უბრალო გამოსავალია. ამაზე უბრალო კი ის იქნებოდა, თქვენთვის თავი არ მომეყარა. ეს ამაზე დამეშალა — რა მოხდებოდა? არც რამე! იმისთვის გიხმეთ, რომ გონიერული რამ მოვიფიქროთ და კიდევ უფრო შევიკრათ. ჩვენ დიდი ომი გვაქვს. ამ ომში დამარცხებით ყველაფერს ვკარგავთ.

— რა გწადია, აბულასან? — გაბაონს მოუთმენლობა დაეცყო.

— მე ის მწადია, რომ... — აბულასანი ერთ წერტილს მისჩერებოდა — ასე მოვიქცეთ... სასწორის ერთ მხარეს ბოგოლუბსკი დაეაყენოთ, მეორე მხარეს ჩვენი დამარცხების სიმწარე. მწარეა დამარცხება აღამიანისა, მაგრამ... სამეფო ღარბაზის უმრავლესთა უკუნურებაზე ხარხარი, დაეცნება კიდევ უარესი.

— კი, აბულასან, დამარცხება არავის უხარის, მაგრამ სასწორის მეორე მხარეს მეფის მსმური ქმარი ღვას, ეს კი მთელი საქართველოს დამარცხებაა — გაბაონი აღარც ფარავდა გაღიმიანებას. აბულასანი კი დაჟინებით და გამჭირდავად შესციქროდა. მერე თქვა:

— ნუ ჩქარობ, დიდებულო, მე ხომ ვიცი, შენ ძლიერ მოგწონს სამეფო ღარბაზის წვერობა, ვიყვარს ყველა ამქვეყნიური სიკეთე, ხვალ კი... რა იქნება ხვალ? თუ ბოგოლუბსკის მხარდამჭერი იქნები, ვინ იცის, როგორ დაგიფასდება ამაგი... ნუ აჩქარდები... შენს ოჯახს დღევანდელი ხვალ აღარ ყოფნის, ხვალ მეტი უნდა... მეტი კი... კარგად უნდა იყოლე, მეტი ვის ხელშია.

— შესწყვიტე, შესწყვიტე ვე ვაჭრობა, აბულასან, ხომ არ დაგავიწყდა დიდებულ გაბაონს ელაპარაკები და არა ქალაქის ვაჭარს!

— მომავალზე თუ არ იფიქრე, დღეს დიდებულ ხვალ მოაჯე იქნები! — თქვა ჯორჯიკის ძემ — ამიგომ ვე განრისხება არას მაქნისია.

— თქვენა ვინა ხართ, თქვენა საქართვე-

ლოს დიდებულნი ხართ, თუ ვაჭართგამგებულნი, მე ვხედავ, თქვენ მაინც მსმურ კაცს ირჩევთ საქართველოს მეფე-ქმრად, არ მინდა, მე მაგას არ ვიზამ... თუმც ღარბაზის წვერობაე მიხარის და სხვა სიკეთენი

— რას აპირებ? — მშვიდად იკითხა ფარნაეზის ძემ.

— თქვენგან გაცლას, მეგს არაფერს! — გაბაონი კარისაკენ გაემართა — საქართველოს მეფეს ქმრად მსმურ კაცს ვერ მოვგერი. კარგად ბრძანდებოდე! — თქვა და კარი გამოაღო.

აბულასანმა ახლა კი ინანა შეთქმული თავი რომ მოუყარა. კართან მივიდა, მვიდად მიხურა და გაბაონს უთხრა:

— მე ვირჩევ, გეაჯები კიდევ, ნუ აჩქარდები, პატიება გეემ და იმაღ გეაჯები. მე ვიცი, თავმეკაცება რაოდენ შევებას და სიამეს მოჰკერის ბოგოლუბსკის მხარდამჭერთ. მოდი, ვაჭართა აუგს თავი ვანებოთ, ქვეყნის ჭაპანს დღეს ვგენი ვზიდებთან და სასწორიე ხელიდან არ დაეგდოთ. ყველაფერი აქწონ-დაქწონოთ. იმით დაევიყოთ რომ ვიკითხოთ, თუ ვინ არის ბოგოლუბსკი. მიბრძანე, გაბაონ, შენ მითხარი, ვინ არის ბოგოლუბსკი?

— პო, მართლმადიდებელი ქრისტიანია. ვე ძლიერ კარგია!

— კიდევ რა ვიცი? სამეფო სისხლისა არის?

— კი, ბაგონო, არის — ყაბულს განადა გაბაონი.

— ეგეც ხომ კარგია? — იკითხა აბულასანმა და თანხმობის დუმილი რომ არავენ დაარღვია, განაგრძო — კიდევ? კიდევ რა ღირსება აქვს?

— მეტი არა-რა ღირსება არა აქვს! უნათუ-სავო კაცია — ექსორიაქმნილი, ერთადერთი ბიძა მგრად მოკიდებული...

— ე მანდ უნდა შედგე, ახლა ეს ვნახოთ გამოწვლილვითა — გაბაონს სიყვეა პირიდან გამოგლიჯა ჯორჯიკის ძემ. გაბაონმა გაოცებული მშერა მიაპყრო ყმაწვილ თავადს — ნუ გამინაწყენდები, თავადო, სიგყვეა წაგართვი, მაგრამ ახლა ის ვნახოთ ეს როგორია, კარგია, თუ ცუდი ვე კაცი რომ უნათუ-სავო და ექსორიაქმნილია?!

– რა განსჯა მაგას უნდა – უნათესაევო, ექსორიაქნილია – ცუდია, მაშა?

– მაშ, შენ ამბობ რომ ცუდია? – აუჩქარებლად ჩაეკითხა ჯორჯიკის ძე.

– მაშა, მაშა, რა, ეგრე არ არი? – მყის იკითხა გაბაონმა.

ჯორჯიკის ძემ პასუხი არ იჩქარა. შერედა, ხმადაბლა თქვა:

– თუ ის გვინდა, რომ მეფე უზენაესი იყოს და ჩვენი ბელიც ხელთ ეპყრას, ცხადია, ცუდია. ჩვენ კი სხვაგვარად ვფიქრობთ: მეფემ უნდა შეასრულოს დარბაზის გადანაწყვეტი, მეფე – დარბაზის გამგონე. ასეთი ბოგოლუბსკია ჩვენთვის კარგი – აუჩქარებლად თქვა ჯორჯიკის ძემ – ასეთი და არა ნათესაევარით ძლიერი!

– რაო? რას ამბობ, ვეეო! – ლამის აღმოფრთხივით წამოიძახა გაბაონმა და დარბაზში სიჩუმე გამეფდა. სიჩუმე კარგა ხანს იდგა. აბულასანი საეარძელს მიუბრუნდა, ჩაჯდა და ბრძანა:

– თავადო, გაბაონ, ნათესაეიანი, ღონიერი, ძლიერი მეფე-ქმარი მეფეს ძალას კიდევ უფრო შეჰმაგებს და შენ – ქვეყნის პაგრონო დიდებულო, ისღა დაგრჩება, მეფის ყოველ გადანაწყვეტს პირზე ღიმილით შეეცეობ, ხმა კი ვერ ამოიღო, მაგრამ თუ... – აბულასანი გაჩუმდა, ერთ წერტილს მიაჩერდა – თუ ის მსმური და ბელოვლათი იქნება, ვინ უნდა მიდლოს ქვეყნის ჭაპანი, ვინ უნდა გადაწყვიტოს ბელი ქართელისა... ჩვენ, დიდებულთ და არა მეფემ – ერთმა სულიერმა – აბულასანი ისევე გაჩუმდა, ფიქრობდა – მსმური და უძალო, ვერუ ჯარს გაუძღვება. ეს საქმე ვინ უნდა ითავოს? შენა, გაბაონ, შენა, ფარნაეაზის ძე, შენა ჯორჯიკის ძე, მე... ჩვენა. ჩვენ შევბასა და სიამეს სამშობლოს ასეთი სამსახური მოგვანიჭებს... – შევბაჟა და სიამემ ღმერთმა უნდა მომანიჭოს და არა მსმური უფლისწულის მხარდაჭერამ – თქვა გაბაონმა. კარი ისევე გამოაღო, ნაბიჯიც გადადგა, მაგრამ არ გავიდა – კარებში ჩადგა – აი, როგორ დაგვიცინის ბელი, რა სასაიცილოდ ვიხდით თავსა.

უცხო, გადაშთიელი გეორგუნაედა, ხან არაბი გვხდიდა სულს, ხან თურქული მანტიელიც სიკვილის ანგელოსივით გვადგა თავს. ჩვენს უბედურებათა სათავედ მგერს მივიხნევიდით, უცხოელთ, ჩვენს დასაიორგუნად, ჩვენი მიწა-წყლის წასართმევედ მოსულს. ვგმინავდით, ვკენესოდით, სიმღერებშიც კი ვიხარავდით – თავისუფლებას ცრემლითა და ხმლით ვნაგრულობდით, აჰა, მოგვეცა თავისუფლება და გუშინ მკენესარენი, დღეს საკუთარ მეფეს რას ვუშვრებით! ვიღრე თავს არ გამოუეცვადებით, რომ ჩვენვე ვართ სათავე ჩვენი უბედურებათა – ჩვენი გაუმაძღრობა, წესთა აბუნად აგდება, ეგრე ვიქნებით!

გაბაონმა კარი უხმოდ გაიხურა, დარბაზში კი სიჩუმე ჩამოეარდა. ფიქრმორეული ფარნაეაზის ძე, ჯორჯიკის ძე იაგაკს დასექეროდნენ. ღუმლი კარგა ხანს გავრძელდა, ბოლოს კი აბულასანის სიცილმა დაწარღვია. ფარნაეაზის ძემ თავი ასწია, აბულასანს მიაჩერდა. ჯორჯიკის ძეც.

– ხომ კარგად ბრძანდები, ამირთამირაე? – იკითხა შერე ფარნაეაზის ძემ.

ამირთამირა კი გულიანად იცინოდა.

– აბულასან, პა, აბულასან!

აბულასანმა როგორც იქნა, თავი დაიოქა და თქვა:

– კა, კარგადა ვარ, ძალიან კარგად! ის წარმოვიდგინე, საქართველოში ჩამოსული უფლისწული რომ საკუთარ თავს მოერევა, სენს შეერკინება და საქმეს გერგილიანად მოეკიდება, გაბაონი რა დღეში ჩავარდება. პო, როგორ დაეკოდება გული! ჩვენი შეება, სიხარული კიდევ უფრო აღუშფოთებს სულსა. ჯორჯიკის ძესა და ფარნაეაზის ძეს პირზე ღიმილი მოადგათ.

– აბულასან, ჩვენ უნდა ვიცოდეთ რა შევბასა და სიხარულზე ლაპარაკობ? – იკითხა ჯორჯიკის ძემ.

– შევბაჟე დიდი იქნება და სიხარულიც! უნაკლო ადამიანი ჯერ არ გაუჩენია ღმერთსა. რამდენი მეფე გამხდარა თრიაქის კერძი, რამდენს ნადირობის გრფიალმა მოუღო

ბოლო. მეფსალმუნე მეფე დავითს, წინას-
წარმეტყველსა კი ქალმა ჩააღენინა დიდი
ცოდვა. მსმურობის გამო ამ საქმის ჩამლა
არ ეგების. ჩამოვიდეს, ქვეყანას რომ გადა-
ხვდას, მეფე-ქმარი ვახლება, სხვაგვარად გაირ-
ჯება. ჩვენც მეუკობებთ საქართველოში ეგ
საქმე არ გამოვა-თქო, ხოლო თუ ჩვენ ახლა
უარს ვიგვეით და დარბაზის უმცირესთა ყბაში
ჩავეარდებით, კარგი დღე არ გველის. ეს ხომ
ცხადია. დღეს კი არ მინდა იმაზე საუბარი, თუ
როგორ დავგიფასებს ამავს მეფე-ქმარი.

- თუ ჩვენ ჩვენსავე აზრს პატივი არ
დავღეთ, ეგენი მასხარებად გავგზდიან! -
დასძინა ფარნავაზის ძემ.

- მაგრამ არც ისე გამოვა საქმე, აბულა-
სან, ეგ შეება მხოლოდ მუნთვის იყოს, ჩვენ
კი... - გაფრთხილების გონით წარმოთქვა
ჯორჯიკის ძემ.

- მე უკვე ვითხარით: შეება და სიხარული
ყველას გველის.

- ეგ კი ბრძანე, მაგრამ შეებაც არის და
შეებაც! შენ სუფრაზე კარგად იღხინო და
ჩვენ ნამსეცობაზე დავგიძახო, ეგრე არ იქნე-
ბა, არ გამოვა - ჯორჯიკის ძე ყოველ სიტყ-
ვას დამარეკლით წარმოთქვამდა.

- ერთი ნახე, აბულასან, გაბაონმა კარი
გახიურა, არ ისურვა ამ საქმეში გარევა.
ჩვენც რომ მის გზას დაუადგეთ, ჩვენც რომ
წავიღეთ, რად ეღირება შენი ამდენი ხნის
მეკადნიეობა! - ფარნავაზის ძე პირზე დიმილ-
მომღვარი ლაპარაკობდა - ამიგომ რაიმეს
დავიწყება, საქმის წახლენას ნიშნავს

- ეგ ყველაფერი ჩემი საფიქრალია,
საქმეს არ წავახდენ, მაგრამ მაინც ის მიჯობს,
ერთად ვიყოთ.

- ბატონი ხარ, ვიყოთ ერთად, არც მე მინდა
იენე ფალავანდისა და საურმაგ სულკალმასის
ძის საქილიკოდ გავიხადო საქმე, მაგრამ ისე
არ მოხდეს, ბოგოლუბსკის შენ წარუდგე: რომ
არა ჩემი ნება, მეფე თამარის ქმარი ვერ გახ-
დებოდო, ჩვენ კი ვალმა ნაპირიდან შემოგე-
ქროდეთ - თქვა ჯორჯიკის ძემ.

- მე მაგის თქმის საბაბი რომ არ მომიცია!

- მოგიცია, პაი, პაი რომ მოგიცია, აბულა-
სან, ამბოხი ერთად დავიწყეთ, ყველაფერი
დარსლანს ერთად ვეღვეით გვერდში.
ამირთ- ამირაყ შენ ვახდი ქართლისა, გვილ-
ისის გამგებელიც. სხვანი არ ვიყავით მაგ ამ-
ბოხში?

- მერე თქვენ განა დამავიწყდით!

- მე ის მიჯობს, ახლავე დავთქვათ, ვინ
სად დადგება - ჯიუტობდა ჯორჯიკის ძე.

- მე არცა მითქვამს თქვენ უკან და მე
თავში-მეთქი. მე ვთქვი - ერთად-მეთქი.

- ეგ კი თქვი, აბულასან, მაგრამ მე სხვა
რამეს მოგახსენებ: ჩემთვის რუსთ
უფლისწულიც ის არის, რაც ბიზანტიისა.
ბოგოლუბსკი განა იმისთვის ვინდომე, რომ
შენ ინავარდო.

- სწორად არ ირჯები, თავადო - ჯორ-
ჯიკის ძეს მიმართა ფარნავაზის ძემ - დღეს
სხვა რა გითხრას ქართლის ამირთ ამირამ.
დღეს მთავარი ის არის, სამეფო დარბაზის უმე-
რესთ არ ჰპოვონ გამარჯვება უმრავლესმედ
- ბიზანტიის უფლისწული არ იქცეს მეფე თამ-
არის მეუღლედ. დღეს მთავარია ბოგოლუბს
კი ჩამოვიყვანოთ და ქორწილიცა ვქნათ, ჩვე-
ნი დიდი გამარჯვება ეს იქნება. ამ გამარჯვე-
ბას კი სიამენი უსათუოდ მოჰყვება.

- მაშ, შენ, ამირთ ამირაყ ქართლისა,
გამგებლო გვილისისა, გვირდებ, რომ მარ-
გო არ წარსდგები რუსთ უფლისწულის წინაშე,
რომ შეება, სიხარული ყველას ერთნაირად
შეგვეხლება?

- ეგრე მითქვამს და ვამბობ - შევლა
ყველას შეგვეხლება! - აბულასანმა პირჯვარი
გადაიწვრა.

- მაშ, დაჰკა ხელი! - პირმცინარმა ჯორ-
ჯიკის ძემ მარჯვენა გაუწოდა აბულასანს.
ქართლის ამირთ ამირამაც მარჯვენა დაჰ-
კრა ჯორჯიკის ძის მარჯვენას - შენა? -
ფარნავაზის ძეს მიუბრუნდა ჯორჯიკის ძე.

- მეც თქვენთან, ცხადია, მეც თქვენთან,
ძმანო! - ფარნავაზის ძემ თავისი ღომის
თათისოდენა ხელი ჯორჯიკის ძისა და აბუ-

ლასანის ხელებს დაადო.

- ეგრე!

- ღმერთმა ბუნდური ქმნას ჩვენი გადაწყვეტილება!

- ეგრეც იქნება, მაგრამ მანქანს ერთი კარგად უნდა შევძახოთ, რაგომ, რისთვის აყოვნებს ამ საქმეს! სამეფო ღარბაზმა ამოღენა პატივი დასლო. დავალება უნდა შეხსრულოს - თქვა ჯორჯიკის ძემ.

- მაინუ ახლავე უკან გავაბრუნოთ, უსტარი იცხეთი გავაგანოთ, საქმე აღარ დაყოვნდეს - ფარნაეზის ძეს თვალები უბრწყინავდა.

- უსტარი? - აბულასანმა ხელი ხელს შემოჰკრა. გიმოთე უმაღ შემოვიდა

- შიკრიკი! - ბრძანა აბულასანმა. გიმოთე გავიდა - უსტარი! - აბულასანმა მანქანის უსტარი აიღო, სანთელთან მიიგანა და ცეცხლი წაუკიდა - უსტარი აღარ არსებობს.

- მართალს ამბობ, არც უნდა გამოეგზავნა, განა იმისთვის წარვგზავნეთ ყიფიყეთს, უსტრები გვიგზავნოს. მას მეფისწულის ჩამოყვანა ევალება, მეგი არაფერი! - თქვა ჯორჯიკის ძემ.

გიმოთე ეუდას შემოუძღვა.

- მამ, შენა ხარ მანქანის შიკრიკი? - ჰკითხა აბულასანმა.

- მე გახლავარ, შენი კენესამე!

- როგორ ბრძანდება შენი ბაგონი, რასა იქმნ?

- რახან ყოველდღე სტუმრად დაბრძანდებ, ცუდად არ უნდა იყო. სხვა არა ვიცი რა! - ახლავე უნდა გაეშურო ყიფიყეთს, დაბუნებამდე კარგა მანძილს გაივილი.

- შმადა ვარ, შენი კენესამე.

- საქმე ძლიერ სამური - აბულასანი შეყოვნდა, რომ მომღვენი სიგყვესათვის მეგი ძალა მიენიჭებინა - ძლიერ სამური, გქმის?

- უსტარს გამოგაგანსო.

- უსტარისა არც წერა მიყვარს, არც - კითხვა.

- ეგრევე ვეგყვი, შენი კენესამე.

- ყური მიგდე - აბულასანი ეუდას მიუახლოვდა, ხამგასმით უთხრა - შენს პა-

ტრონს ის უთხარი, რაც გეწადიქ მთავებრე კი ოთხი სიგყვა - უსტარის სანთელის ცოთხი სიგყვა. გაიგე?

- არა ვითქვამს რა, ბაგონო, ვით გაიგებდი!

- საქმეს ნულარ აყოვნებ, მანქან! კარგად დაიხსომე ეს ოთხი სიგყვა. საქმეს ნულარ აყოვნებ, მანქან! გამიშუორე!

- საქმეს ნულარ აყოვნებ, მანქან!

- ამხელა კაცი ოთხ სიგყვას როგორ ვერ ჩაიგან ყიფიყეთში.

- გინდაც ოთხჯერ ათი იყოს, ბაგონო!

- მე შენ მომწონხარ, შიკრიკო! გიმოთე, უხმარი წულა და ახალუხი მიუქენია შიკრიკისათვის! - აბულასანი ეუდას მიუბრუნდა - გასწი, დღე უნდა იარო და დამეყა!

- შენს ბაგონს ჩემგან სალაში გადაეცი: სამეფო ღარბაზის წვერი ვამეხ ჯორჯიკის ძე პატივით გიხსენებს-თქო!

- ეგრე ვეგყვი, ბაგონო!

- მაგრამ მთავარი ის ოთხი სიგყვაა. რაო, როგორ ვითხარი? - იკითხა აბულასანმა.

- საქმეს ნულარ აყოვნებ, მანქან!

- აბა, ვინა თქვა, რომელმა ბრძანეთ ვე შიკრიკი წულა-ახალუხის ღირსი არ არისო!

- ყოფილა, ყოფილა! - გაიყნა ფარნაეზის ძემ. აბულასანი გიმოთეს მიუბრუნდა:

- საჯინობოში ყველაზე მარდი ცხენი შეურნიე, თან ორი რჩეული ვაკეკცი გააყოლე, არსად შეჩერდენ! - ჩვენ კი იმ ოთახში სუფრას მიუქსხდეთ, ამ უსტარმა ისე ღამიკარგა მოსვენება, მთელი დღე პური არ გამიგებია - აბულასანი სტუმრებს შემობოლ ოთახში შეუძღვა, სადაც ოთხი კაცისთვის გამილილი სუფრა დახვდათ - მობრძანდით, ბაგონებო, დავილოცით. ვე მეთხე სკამი გაბაონისათვის იყო, მაგრამ რა გაეწყობა, ასე ირმია - ამბობდა აბულასანი, თან ჯამეში ღვინოს ასხამდა.

- პა, რა სუნი აქვს პურსა! - თქვა ფარნაეზის ძემ.

- გინა ღვინო რა სურნელს აფრქვევს! - დასძინა ჯორჯიკის ძემ - ოპ! ოპ! ოპ!, არც

გეწალოს, მაინც შეგასმევიანებს თავსა.

- დალოცვილი მიწა გვაქვს, დიდებულ-
ნო, დალოცვილი! წყალმდინარენი?! აბა,
ეს თევზი იხილეთ!

- დიდებულია, დიდებული! - ილუკებო-
და ფარნაგაზის ძე.

- აი, რად მოსწონდათ გადაბთიელთ ჩენი
წყალ-ჭალა, კურთხეულია და იმად, მაგრამ
მეფე დაებითმა სამარედ უქცია ეს მიწა!

- არც მეფე ღმერთებს დაუკლია რამე მგრე-
ბითის, არც მეფე ვიორგისა. მშეთამარი კი უა-

რეს დამართებს მაგათ. აბუღასან, ^{გაგრაში}
რამე, გამრა ყელი! - შესახა ჯორჯიკის ძემ.

აბუღასანმა ჯამი ახწია:

- ჩენს მეფეს დიდება, მშეთამარსა! მისის
მოთავეობით მრავალ მგერს გაფუქლავებით!

- დედას არ უუგირებთ, რო!

- დიდება მეფეს!

სამივემ ერთდროულად დაცალა ჯამები.
ჯორჯიკის ძემ კი მრავალეამიერი წამოიწყო.
აბუღასანი და ფარნაგაზის ძემ აპყვნენ. გაგ-
ცებით მღეროდნენ.

გაგრაძელება იქნება

გარდირაგიდან, კარის ღრიჭოდან,
სარკის ბზარიდან გვიანლოვდება,
წარბს არ შეიხრის და ღამეში
გესვება წუნკალ მკვების სროვებად.
არ განურდება, არ შენუღდება,
არ შეტოვდება, გვიანლოვდება...
უკვე ხავლილი ვუვლა ღამიდან

ანდა ჩამქრალი ვუვლა დილიდან,
რამაც მივიღო და შევიწოვა
ანდა ხელი გკრა და განვირიდა.
მოდის მოპარვით, მოდის ბორძივით,
თვალუამტრებით ან თვალრიზბად, -
შუალამა, ძალღები ვუფენ...
ვამომალევა ჩემმა ვვირილმა.

15.XII. 2004 წ.

მე საკუთარ თავს ღამეში ვაგნებ,
ღამეა, ღამე - უძირო სრამი
და ვკარგება ფორმა იმ საგნებს,
ანრდილებით რომ მახლავს ღამით.

რა საჭიროა, რომ გვრქვას მრუმი,
მეძავე ანდა რაღაც ამეგარი,
როდენაც გუძინავს, სიბნელის ღრუში
ხახვლებს ირქმევს ვუვლა საგანი.

და თუკი უკვე თენდება საღმე,
ელნათურები უქმად ბრწყინავენ,
შენს საწულ სინდისს - დაღვენითილ
სანთელს,
რაღაც აწვალებს სორცის წინაშე.

ზამთარიც რჩება იმავე ზამთრად,
თოვლივით ადევს ძველი სახელი,
ზამთარიც თავის სუსხითვე დათურა
და უმწარესი ახლავს ნაღველი.

რა საჭიროა მოვიდეს მკვლელი
ანდა იქნედეხს საჯანს ჯალათი,
თვითონ ტრიალებს ცხოვრების კვრი
და თავისთავად მოაქვს ღალატი.

და მეც ბჭვე ვარ, მოწმე ამ ღამის,
სინუემს მირღვევს ქროლა ქანქარის,
უნაპიროა ღამე ვით სრამი
და ვურცღის კიდეს ავსებს ფანქარი.

ქარი მიაფრიალებს კორპუსებში ცელოფანს,
ო, რა სისულელეა თვითმკვლელობის მცდელობა!

მიდგან თეთრი ნაუენი და ღუშელი მინთია,
ავბედი ცსოვრებაა, აუეა ამიხდია.

ქარი მიაფრიალებს უიმედოდ ცელოფანს,
უვლაფერზე მსელია აღბათ დაუცველობა.

ათასნაირ დარდისგან, ჯაერისგან, ქარისგან,
რამაც ასე დამტანჯა და სარივით დამრისხა.

და ავკინძე ღექსები, კადაფურცლე რვეული,
რომ ღამე აღმებჭდა - ღამე ვამორღვეული.

ქარი მიაფრიალებს უნუკემოდ ცელოფანს,
ო, რა სისულელეა ვარსკვლავების მცველობა.

გასეარნება

მითხარი, როგორ უნდა ვიაროთ
აქ ამ ფურდობზე მე და შენ ერთად,
და ვარსკვლავების ვიეოთ ზიარი
და მე შამა და შენ შვილი გერქვას.

აქ ამ ფურდობზე მე და შენ ერთად,
და ამ ცოდვების ვიეოთ ზიარი,
და მე შამა და შენ შვილი გერქვას,
რომ ვაგრძელებდეთ ასე სიარულს.

აქ ამ ფართობზე, სადაც ნამკვები
დგანან და გერჩება ნაფეხურები,
სადაც საღამოს ჩრდილი დაწვება
და ჩვენ ორივეს წაგვეხურება.

უნდა მიკვირდეს, რომ შენ აქამდე
არ არსებობდი, არ შეკვდი გვერდით,
და თუ ორნი ვართ, მე ხელს გაკარებს,
და მიკვირს, როგორ ვიყავი ერთი...

ტამის რადიო

შენ იწექი სიბნელეში და უსმენდი რადიოს
და მოულოდნელად წააწედი ჩემს ხმას რადიოში.
უსმენდი დიდხანს, უსმენდი მერეც,
როცა შეწედა ჩემი ხმა და დაიწყო
სხვა გადაცემა,
შენ მოულოდნელად წააწედი ჩემს ხმას;
შენ უსმენდი და გიკვირდა
და ისევ უსმენდი და ისევ გიკვირდა
ჩვენი შესუვდრა შუალაძინას...
უნილაუი რადიოტალღები მიარღვევდნენ
დიღმის მასივის ბნელ სივრცეს,
მიარღვევდნენ ბნელი ალღების შეივანს,
ქუჩას, ნაკვის ეუთების ირგვლივ მოგროვილ წვედიანს,
გაცვენილ ნამკვებს და თავს იერიდნენ
ერთ ჰატარა ოთახში, მეორე სართულზე,
და შენ იწექი და ჯერ კიდევ ფიქრობდი ცხოვრებაზე
და საერთოდ, ადამიანის ბედზე ცხოვრებაში,
ფიქრობდი ვეულაფერზე,
რასაც შეიძლება შეხებოდი მხერით ან სმენით—
საწოლის ძვიდეს, საწურ მაკიდას,
შხალურზე არბენილ სინათლეს,
რომელმაც უღდანაცემივით გადაუარა
ტანსაცმლის კარადის თავზე შეწეობილ წიგნებს...
შენ უსმენდი ჩემს ხმას,
მოულოდნელად რომ წააწედი...
... ახლა მეც ვწევარ სიბნელეში
და ვუსმენ შუალაძინის რადიოს,
ვუსმენ სიმღერას, რომელიც ნაღვლიანად იღვრება,
უნილაუი რადიოტალღები მიარღვევენ
ნუცუბიძის ჰლატოს უმეფლებელ სიბნელეს

და ჩემს ირგვლივ მეთორმეტე სართულზე
 ერთ პატარა ოთახში იურიან თავს,
 სადაც სძინავთ ბავშვებს,
 სადაც სძინავს ცოლს,
 სადაც პატარა ღამშა ანთია,
 რადგან ეს წუთია ჩაქრა სინათლე
 და სრულმა წუედიადმა დაისადგურა.
 მე ვუსმენ სიმღერას, რომელიც ცუცხლის ენასავით
 ანთია სიბნელეში და აფრიალებს თავის უმწყო მულოდას...
 მე ვუსმენ რადიოს, რომელსაც შენ უკვე აღარ უსმენ,
 ვწვეარ უძრავ და თითქმის ბნელ ოთახში
 და ვგრძნობ სადღაც მივეყვანებით
 მე, ცოლი და ბავშვები,
 სადღაც მივეყვანებით საკმაოდ სწრაფად
 ამ უძრაობაში...
 მე შეხარება საწოლიდან წამოდგომა
 და გარეთ გახედვა, რადგან ვიცი,
 სახლების ნაცვლად ძალად სილუეტებს დავინახავ,
 ვიცი, რომ ასეთ დროს
 მთელი ქვეყანა ემსგავსება დიდ ოთახს,
 სადაც ძალადი, ბნელი სახლები აღმართულან
 და მათ ქვეშ მოისმის მისუსტებული ძაღლების ვუვა...
 მე ვუსმენ რადიოს
 და თითქოს თავს ვიმშვიდებ ამ რადიოთი
 და ამ წელწელა სიმღერით...
 და მახსენდება რომ ამ ოთხიოდე წლის წინ
 შენც უსმენდი შუალამისას რადიოს
 და მოულოდნელად იქ წააწედი ჩემს ხმას...

 მე ვუსმენ რადიოს, რომელსაც შენ აღარ უსმენ.

მოთხრობები

ფირუზა

მაფხულის ხეაგისაგან გათანგულ მგზავრებს გულ-მკერდი უბოდიშოდ მოუღელდავთ და ყურნალებსა და ცხვირსახოციებს უილაჯოდ იფრიალებენ. აუტობუსი აღმართში მიიჭიფება. გადახურებული ძრავა ხროვინებს. დაოსებული ხალხი ხან ერთ მხარეს მიიგლისება, ხან მეორე მხარეს.

- ფირუზა მასწ... - უკანა რიგებიდან თავს წამოსწვეს ახალგაზრდა, - გვითხარ რამე, ცოგა გაგეამხიარულე, თორე, ხო ხედავ, გვიანი აგეუქეთიფა, კაცო.

- პო, ვერვა, შეილოსა, გაკვეთილზე შე ვიხევეუბი ხოლმე მომისმინეთ-მეთქი და აქ კი კარგადა გაქვით ყურები დაქვევკელი.

- მართლა თქვი რამე, შუ, დალოცილო, ჭირის სუფრიდან ხო არ მოვიდივართი? - ახალგაზრდას მხარს აუბამს ჭადარა ქალბატონი.

- აგე, თბილისიდან მოყოლებული სუ არა ვლაქლაქებ? ყბის პრუქინებიდა მტკიება, რადა უნდა მოვეყე?

- გექნება რამე გაღანახული.

- ხეგა ერთი თქვენა, არ გემარებათ მაინცა?

- მილი, ფირუმ, მილი, - შეაგულღიანებენ აჭუთიქან.

- კარგი, პო, კარგი. თქვენ რო ადამიანს შეუწნდებით... - წინა საეარძლიდან წამოიშართება მოინტელიგენტო ახმახი. მძლოლს შურტს შეაქვეს, ფეხებს გაბიჯავს, სახელურებს ზორბა მტკენებით ჩამოეკლება და მოუმზადება... - ერთი ოჯახის შემარცხენელი ამბავი მაქვს გაღანახული, ვიცი ბოლოს სადმე მაინც წამოიყვება და ამრი თქვენ ვითხრობ.

- მილი, პო, მილი, - მოყოლებიან მგზავრები.

- ბედი უნდა დაგყვეს კაცსა ყველაფერში, ბედი, - დადარაჯებულ მგზავრებს მოათვალიერებს ფირუზა, - ერთთავადა შესს გოლსწორებში უნდა იცხოვრო და იგრიადლო, თორე ჩემსაებრ დაგემართებათ. თუმცა, რას გაუკვებ ამ ცხოვრებასა, თითქო ხო ერთად მოვიდივართ ყველანი, მაგრამა ზოგი ამ გზა-

ზე ჩამოვრება, ზოგიც გადაგისწრებს, ზოგი კი იმ სიმაღლეზე აებლოგება, თვალს თვალს ველარ შეასწრებ, კაცო... აბა, მე სახლი საცა მიდგა, ხო იცი, არა? სუყველამ გამისწრო. აქეთ ერთი მემოზელი გამგებელი გამიხდა, იქითა კიდე გამიპარლამენგარდა. წინა, საგადასახადოს უფროსი გახდა, უკანა რადაციის ბიწნესმენი. პოდა, რაც მე იმათ დევიდარაბაში ჩამაგდეს, ენა ვერ იგყვის. მაგრამა, ყველაფერი მაინც ჩემი არგასახარელი ცოლის ბრალია, ის უნდა მამეკლა, ისა... იმას ვამბობდი, ამ ჩემმა მობობოლებულმა მემობოლებმა, ერთმანეთის ქიშპითა და წამხედურობით, დაანგრის ის თავ-თავიანთი ძველი სახლები და იმოღენა სასახლეები წამოჭიმეს, დავიწრდილე, ხალხო, ჩამოუნებლდით და ჩამოეღუსკემდით. მზე აღარ ჩამოვიდა ჩემს ეზოში. შუქი რომ მოგაკლდა, ხეზილე ჩაიფშუკა და ვამიე ჩანაცრდა. ახლა ეს ჩემი დედაკაცი ხო, შურით სუ დაიმყრა და დაილია. ამიხირდა, მაგრამ რას ამიხირდა:

- ჩვენ რა, მაგათზე ნაკლებები ვართ, ჩვენ აღარ უნდა ა ვამენით ახალი სახლიო?! გაგიფდი, ქალო, რითი უნდა ავამენით-მეთქი, - ეინ შეისმინა? - როლემდე უნდა ვიცხოვროთ პაპამენის გადაფერდებულ ქიხში? თავი მოგვეჭრა, სირცხილია, ბავშვები გვეზრდებიან, საცოლეებს ქალს არაეინ გამოაგანს, გასათხოვრებს კიდე შინ დაგვიჩენენო, - გააბა და გააბა ქოროს გარმონივით. არც დლე მომცა საშველი, არც დამე, აღრინდელი დალოცილი დრო მაინც ყოფილიყო, აი, ქალი რო ფეხებითან ეწვა ხოლმე ქმარსა, - პო, პო, სუ იცინით, ვგრე იწვენ ხოლმე ჩემი პაპა-ბაბოი...

„რა მოხდა, დედაკაცი, დღესაო?“ - რომ დაწვებოდნენ და ჩაითბუნებდნენ, შერულაკითხავდა მთელი დღის გარჯით გათანგული პაპაჩემი. საყოდავი ბებოი კი წამოსწვედა თავს მეორე მხრიდან და... - „ძროხა გამრა, ღორები საცა დაყრიან, თხებსაც, აი, რასაც

თიკნები გამოღეჭებენ ეგაო“, – ეგყოლა. ჩამოყინულს დაეძაბებოდა კისრის ძარღვები, ასტკიედებოდა და ისევ ბალიშზე მიეგდებოდა. ეგ იყო და ეგა. დაიძინებდნენ მშვიდად, უმყოთველად. ეხლა?! ეხლა ეგ ოხერი დედაკაცი ხო აქვე ვიწვევს მკლაფზე არა? პირი ყურთანა აქვს მოდებული. არც კისრის ძარღვები სტკივა და რაღას დაგაძინებს? ეს ენა ხო აღარ ეღვლება. მთელი დამე ყურში ჩაგჩხავის, ჩაგყრანგალებს. პოდა, ამ ჩემი ცოდვით საესქმა მომასეუნა რო? მეც რაღა უნდა მეთქვა? – ავიღე ურის ვალი. ცოგა ნათესავებმაკ გამომართეს ხელი, ნამოწაფარებიც წამომეშველნენ. დაეანგრეთ ის მამაპაპისეული ქოხი და რის ვაი-ვაგლახით ორი სართული ამოვიყვანე. მაგრამა იმას ეხლა გაწყობა ხო უნდოდა არა? ეს რეპროდუქტორი კიდე ყურის ძირში ხო არა ჩერდება? ჩამოვისაწყულე ისევ ნაცნობ-მეგობრებში და რის ჭაპანწყვეტით სახლი როგორც იყო გაემართე მერე, ფირუზ, მერე?

– რაღა მერე, ეგ იყო ვიფიქრე მორჩამეთქი და... – ისევ განაგრძო ფირუზამ, – ეს ოხერი დედაკაცი ისევ აქ არ მიწვევს ყურისძირში? ეს ფარდები გვინდაო, აუჯიო, გლეჯიზორიო, ფერადი რაღა თქმა უნდა, ფართოკრანიალიო... ახლა ნახე, იმათი როიალები რა დღეში არიანო... ჩვენთან რა, არ უნდა გრიალებდესო?! მივაღექ ისევ ურებიცა, ნაკუწ-ნაკუწ ჩამოვკრიფე ფული, ჩაველ თბილისში და აი, იმ მღამისა მივაღექ „ბელუქსა“, აი, რეკლამაში ძროხა როა წამოგორებული დეიანზე. ჩამოვიგანეთ „რენესანსიო“, „ტროიკაო“, გლეჯიზორიცა, ფერადი რაღა თქმა უნდა. ერთი ოთხმეტრიანი როიალიცა, მგონი „კრასნი აკეიბარი“ თუ რა ვიცი. ავიგანეთ ეს ყველაფერი მეორე სართულზე, გაეაწყვეთ, გამოვაკონგავეთ ოთახები, გმოვიხურეთ კარი და... ის დღე იყო და ის დღე, იმას იქეთ მეორე სართულზე აღარ აესულვართ. პირველზე ვცხოვრობთ მთელი ჯალაბითა, ფრინველ-საქონლიანადა. ამ წინებზე, სკოლის საქმეებზე თბილისში გამომიძახეს.

აველ მეორე სართულზე, ვიფიქრე, გალსტკის გავიკეთებ-მეთქი. ხო იცნო, დედაქალაქია მაინც, რათ უნდა თქვენ პროფესიონალი ჩამოვიდაო. აველი და რასა ეხედავ: – ამ ჩემ წვითა და ღაცვით ნაყიდ როიალზე მგვერია, მგვერი რო... ფუხი რო გაკრა ზედა არა, მუხრუკს ვერ დაიჭერ. აველქ და არც ვაყი, არც ვაყხელე, თითით წავაწერე ზედა ფირუზა! – ჩემი სახელი რაღა... იქნებ მიხვდნენ და მგვერი გადასწმინდონ-მეთქი. ჩამოველთბილისიდან. ერთი სული მაქვს გავიგო, რა ქნეს, როგორ მოიქნენ-მეთქი. აველი ზევით და რას ეხედავ: – ამ ჩემს არდასარჩენ დედაკაცსა, ვერვე თითით მიუწერია პლიუს მაყვა-ლო! აბა, ეგ საქმეა? აბა, წესიერი ქალია ეგა? მოდი და ელაპარაკე მაგასა... პოდა, იმ ჩემი გამამწარებელი დედაკაცის საქციელმა ამღერდა მეცა, თორემ აბა, რა მოსაყოლია ეს ამბავი. ხო მიცნობ არა? ერთი უბრალო დაწყებითი სკოლის დირექტორი ვარ, რაც მე ბარგყები დამიფრენია, საგრებახოლ ვეცე მეყოფა, მაგრამა... რა გაცინებთ? იცინეთ, შვილოსა, იცინეთ... თქვენ რა გენაღვლებათ? მე კიდეცა, იმ ურიების ვალები ხო დასასტუმრებელი მაქვს... ღმერთმა დასწყველოს ამათი გამგებლებიცა, პარლამენტარებიცა და ბიზნესმენებიცა, მაგათგანა მჭირს ეს ყველაფერი... ერთი დღესაც არ დამხედეს როიალი გადაწმენილი და რა სამემოდგომოებსაც მაგათ გამოეაყოლებ, მემრე ნახონ...

აგობუსი უკვე სოფლის ვიწროებში მიმღამებდა. გამზიარულეული მგზავრები წამოიშლებიან.

– შენ გაიხარე, ფირუზა მასწ... – იკრიჭება ნამოწაფარი, – ჩათვალე, იმ ურიების ვალები სუ დასტუმრებელი გაქვს.

– პო, შენ რა გენაღვლება, შვილოსა, – კარისაკენ იწვევს ფირუზაც.

– ფირუზა მასწ... – გამოაჯაერებს ჭაღარა დედაკაციც, – ქალი მკლაფზე აღარ დაიწვინო, რაღა დროის თქვენი ვეგები, ფეხებთან გადაუშვი, ფეხებთან, თორე კიდე რასმესა გწვეს...

აგობუსი მზიარული ხორხოციით მოსახვევში მიიშლება.

მგზავრები

სამი დღე-ღამის გადაუღებელმა თქორმა მოუბი ჩამორყეხა. გახვლებულმა ღვარცოფმა ყველა ხევი და ღრმული ქვა-ღორღით ამოგლისა. სამანქანო გზა ჩახურგა. გვირაბის ჭერი ჩამოაშრავა და ჩაკეცა. სამამუელო ბრინჯალები თავს არ მოგაედნენ. გზა თითქოს მოაწესრიგეს კიდევ. მაგრამ გვირაბის ბოლოს შუქი ჯერჯერობით არა და არ ჩანდა.

სამი დღე არც ერთი მანქანა არ დაქოქილა. ავტობუსების მოსაცდელში მთელი მილეთის ხალხს მოეყარა თავი. მგზავრები არა თუ აკლდებოდა, - ემატებოდა დარბაზს. გაგანჯული, ნაშიშმილარი ხალხი ოხრავდა, ქმნავდა და ბუებუებდა. სიგარეტითა და ბოლით გაჯერებული ჯანდი ჭერს ეგლისებოდა. უკუძეული დაორთქლილ მინებს ამჟოდ აწყდებოდა და ილაჯგაწყვილები ისევ შვეით მიიზღამებოდა.

გვეა აღარსად იყო. ერთმანეთში თავჩარგულ ხალხში, კაცისა და ქალის გარჩევა შეუძლებელი გამხდარიყო. მოგი ერძელ სკამებზე მიტყეპილიყო, მოგიც კედლებზე მურგმიერდნობილი, მოგსაც სულაც იაგაკმე დაეფინა გაბეთები და ბარგზე თავმიდებულს ეძინა. უთავო ქეთმიების თავახილდ კონსერვის ქილას დამსტაყებოდა აქაურობა. ამ ბლანტ გარინლებამი, აქა-იქ გაწამებული ბავშვის თავი თუ წამოყვლედაფებოდა. ეს იყო და ეს.

ბარდამ დაბუქებული ფეხი მოიკეცა, გამწარებულმა დაუწყო სრესვა.

- რა იყო, შე კაციო, ამ იდაყვს რას მიხაიქუნებ თავში? - წაიბუღუნა ლეჩხუმულმა.

- კაი ძილი თუ გინდოდა, ყოფილიყავი სახლში, - მეუღრინა ბარდამ და წამოჯდა. გვერდით მიწოლილ მგზავრს ქვემოდან პიჯაის კალთა გამოაძრო. ჯიბიდან ჩაკუქული „პრემის“ კოლოფი ამოაძებინა, ჩახრუსილი სიგარეტი კარგა ხანს ასწორა, მერე მოუკიდა, გააბოლა და კვამლს მარმაცი, მიზღნარევი მშერა გააყოლა.

- გაა, მშია... - წამოიქნაფულა იქვე, მშის მკერდზე მინაბულმა ბიჭმა და წამოიწია.

- მეც, - მშის თავი ისე შშრუნველად მიიხუტა უფროსმა და მეორე მკლავიე გადახვია, - ცოგაქ მოითმინე, ალბათ მალე წავალთ.

- აქა-იქ თავები წამოსწიეს, უკმაყოფილოდ გადააქნის და ისევ მიყუღდნენ-

აუ! ახლა ცივი ჭაღი მაჭამა და ცხელი კუპაგი, - ნეგარად გაიშშორა ბარდლა.

- კაცა ნაგერის შნო მინე ხო უნდა ჰქონლეს, არა? - შუბლზე ჩამოფხაგული ქუდის ქვეშოდან წაიუკმება ბაქრომ და ფეხები გაშალა.

- ვითომ რას უწუნებ ჩემს ნაგერას, მაგალითად?! - თვალები მოუწკურა ბარდლამ.

- მა, ვე წიწაკიანი კალბასი რა სანაგრელი იყო ეხლა?

- რა არის კაციო კალბასი, კუპაგი კალბასია?! - გაუცებლდა ბარდლა.

- კალბასია, მაჰ, რა არი, - ისევ ქვდს ქვემოდან იცოხნებოდა ბაქრო.

მგზავრები შეფიბლდნენ, მოგი წამოჯდა კიდევ

- კუპაგზე, თქვენი ჭირი ნუ შემეყაროს, რაფა შეიძლება თქვა კალბასიაო?! - ბარდლას გამოესარჩლა გამხდარი, აწოწილი იმერელი.

- გიმველა ღმერთმა, - გამხნვედა ბარდლა, - ერმილე, არა?

- მეღიგონი, ჩემო ბაგონო...

- პო, მეღიგონი... რასაა რომ ამბობს ეს კაცი, მეღიგონ ბაგონო?

- არ უჭამია ალბათ და ებაგიება, - დაუყვავა იმანაც.

- ალხანა და ჩალხანაო, - ისევ აბებრად ჩაიდუღუნა ბაქრომ.

- ერთი შენი სახელი მანუქე, - თვალები ისევ წამოიწიო ბარდლას.

- განუქო რა, სახლში მიგაქ?

- შამაქეს თორემ, - ჩაიქირქილა ბარდლამ, - ერთბაშად ხაშლაამ არ მოფხარშო მაგით.

- შენა, ხაშლაამასთან რა ხელი გაქქს? - როგორც იქნა ქული შუბლიდან მოიშორა ბაქრომ და წამოიწია.

- ააა, სახელის დამაღლება რა შეიქნა, შე კაციო?

- ვითქვათ, ბაქრო მქვია, მუშრო?

- დიდად სასიამოფნოა, მაგრამ კუპაგზე

როგორ ამბობ შენ მაგას?

- მა, ამ სამი დღის კუჭკამხმარ ხალხსა, კუჭკამით დააძღობ შენა?

- მუცლის ჰყვიგინი რომ შეგვიჩეროს, უკეთეს რას შემოგეთავაზებ შენ, მაგალითად?

- ისევ ეშმაკურად მოჭედა თვალები ბარდლამ.

- ღორის ღურთებს, - სითბო ჩაელეგრა ზაქროს, - ცერიან მწვადსა და ხაშლაშასა. აი, რომ მოგაქ ოხრახუშმოყრილი და მშეკაბანი- ივით რო თიმთიმებს.

მგზავრები წამოიშალნენ და მოკამათებებს გარს შემოერგყენენ.

- სულ დაკარგეთ სინდის-ნამუსი? - გაწყ- ყრა ფაშფაშა ქალი, - რა დროს მაგებებე ლაპარაკია ამ დამშეულ ხალხში?

- პოდა, ამათი ქარაქუცა საჭმელებით დაუ- ესებ სტომაქს ამ ხალხსა? - გაღალდა ზაქრო.

- ვისი საჭმელებია, კაცო, ქარაქუცა? - ისევ ააღდა ბარდლა.

- თქვენი, მა ვისა?

- ვითომ ჭიპჭიპ იმერულ ხაჭაპურს რას უწუნებთ, ზაქროს ვენაცვალე? - შეფხიზლე- ბას შეეცადა მელიგონი.

- ნება ერთი თქვენა... ხელი აუწია ზაქრომ, - გასკლებით მაგ ხაჭაპურითა და მემრე ვე- დარაფურს ვეღარა სჭამთ. იმიტომაცა ხართ ვერ გაშწლელულები.

- რასაა რომ ამბობ შენ, ვისაა რომ დას- ცინი თუ იცი? - დასაბმელი ვახდა ბარდლა, - კუჭკამე და ხაჭაპურზე კადრულობ მაგას? პირის გემო თქვენ არა გაქვთ და აბა, რა იქნება ბოლოს და ბოლოს.

- ვის არა აქვს პირის გემო, ჩვენა?

- თქვენ, პო, თქვენ... რაც მაიმუნი ხიდან ჩამოვიდა და ცეცხლის დანთება ისწავლა, მას მერე ხორცს სწავას და ხარშავს. იმის იქით ვეღარ წახვედით, თქვენ, ვერა.

- შენა, მართლა ნუ მაიმუნობ მანდა, - აიქოჩრა ზაქროც, - ისიც შეგერჩეს ხაშლაშაზე რომ წაინაცვლე.

- გყუილი ვთქვი, თუ? თქვენ ჯერ ის ვერ გაგირკვევიათ ბოშაში ჯობია თუ ჩიხირთ- მა და ხაჭაპურზე და კუჭკამე როგორ ას- ველებთ ენას?

- უხ, მართლა თქვენი! - წამოვარდა

ზაქრო. ბარდლაც შესაკეცებელი შეიქნა. მგზავ- რები უცებ ჩადგნენ შუაში და დაეწყვიტნენ, ღმილ-მოფურებით, როგორც იყო დააშორ- მინეს წამოქოჩრილი მოკამათიები.

- ნება ერთი თქვენც, - იკრიჭებოდა გუ- რული, - რას ხოცავთ მძანებო ერთმანეთის ამ გოუწყობელი სუფრის გულობიშა?

- მა, რაებს რომავს ვეა?

- კაი, ბაგონო, - ჩაეხრა ბარდლაც, - მოდი ახლა, მე ჩემს პურ-მარილს გაემლი აგერ აქ და მაგან თავისი გამალოს. მერე ამ ხალხმა გადაწყვიტოს ვისი ჯობია... ჩემი თუ მაგისი. - რას ქვია ჩემი და შენი, ჭკუა სულ დაგებ- ნათ? - ისევ გაწყრა ფაშფაშა ქალი.

- მიდი, პო, მიდი, - მთელი ყურადღება

ზაქროსკენ მიეპყრო ბარდლას, - მიდი, გამალე - მაგას რა გამლა უნდა, გამლილია და ეტ

არი, - გაიდრიჭა ზაქრო.

- სად დაეხსდეთ, ბაგონო? - ისევ ვერ იოკე- ბდა თავს ბარდლა, - სად დაეხსდეთ, აგერ კონიდარმე, ქუხნაში თუ ოღაში აუიღეთ?

- არც აუიღარ და არც ჩაუიღარ, აქვე გაემლი.

- მიდი, აბა, პე...

- აი, ეხლა არა... - ფეხები მოიკეცა ზაქრომ, - აი, ეხლა, ყინვები რო წამოვა და ინდაურსა ჩიჩაყვი მოეპრუჭყება, არა... ხო პურ-მარილების სეზონი წამოვა, არა? ღორ- ის ქელეხებიც დაიწყება, არა?.. პოდა, ეხლა,

აი, აქა შუაში გუდის ყველს ჩაუდგამ, ფი- ჭასავით დამურეგილსა, ეროზონალეუნოსა... აი, რო ვახედავ, არა და ქვეყანა ვარდისფერი რო მოგეჩვენება, იგეთსა. გვერდზე კიდე, მიშ- ველი ხმლებითი ალესილ დედას პურებს შე- მოუულაგებ. აქვით, ალაშანის ლოქო იქნება

ქინძმარში, იქით - შამაია. იქით კიდე, ციფ- ვომპორის დანძილი, გურჯაანული შეგვეუ- ლობა და ველეციხის მწვანილეულ-ბოსტ- ნეული. ახლა უკანალამობრუნებული, ჩაკერ- ცხილ-ჩაყვითლებული მრგვლად მოხარშუ- ლი დედალი როგორია? ბებოს მაჯის სისქე,

შეპედრული ჩურჩხელები?.. მემრე შემო- დის წალმის სურნელეებაყოლილი ჩალადა- ჯის მწვადი... სულ ბოლოს კი, ხაშლაშა მკერ- დისა და უმწვერისა, ძელიანი... ეხლა დაღ-

ოცილი, ღმერთების სახმელი, ჩვენებური

ღვინოც შემოვდგათ, მუქუმი რო ღვება, ვენ-
აევალე მის შემქმნელსა... ჯო, კინაღამ დამ-
ავიწყდა, ღუმა ნივრითა და კოსგად დათ-
ლილი მოხარშული ბურვაკი, როგორია?..

მოელი დარბაზი ღუმა, სმას ვერაჟინ იღუდა.
- შიბა... - მისუსტებული ხმით კიდევ ერთ-
ხელ გაიბრძოლა ბიჭმა.

- თქვე უღმერთოებო, ბავშვი მაინც შეიცო-
დეთ, - თაედაც ნერწყვი გადისკდა ფაშაშას.

- ა, ხომ გამზობდი, გამა შემოპკრა ბარდღამ,
- მეტი ნიჭი არა აქვთ მაგათ. ისევე შემწყარ-
მოხარშული არ ჩამოთვალა?..

- სხვა რაღა ნიჭი გინდა, შე, ოჯახქორო?!

- აბა, გოჭს რომ ხარშავთ, სინდისი სულ
დაკარგეთ თქვენ?

- მა, რა უნდა უყოთ, კაცო?

- არა, შემოგველე... გოჭი ჯერ აჯიკით
უნდა შეასუნელო და მერე, აღურხიან ნაკვერ-
ნხალზე უნდა შეაპიწკინო. გახელებული მუ-
გუბალი არ უხდება მაგას, - თვალები მინაბა
ბარდღამ.

- მემრე, მაცლი რო?

- შენ მაყალე ახლა, თევზს რომ ხარ-
შავთ, საქმეა ეს?

- მა, უმაღ უნდა ჭამო, კაცო?

- არა, გენაცვალე, პირის გემო უნდა
გქონდეს. და თუ გაქვს, თევზი ნიგვზის ფო-
თოლში უნდა შეახვიო და დადარში შეაგლო.
იმასა აქვს ეშხი, თორემ მარტო ის კი არ
არის, მოხარში, შეწვა. პაგარა ფანტაზიაც
ხომ უნდა მიაგანო საქმეს? ეს ხელოვნებაა,
გენაცვალე, აბა, როგორ?

- რაგომ ლაპარაკობენ საჭმელებზე? -
გაწამდა უმცროსი.

- თითონაც შიათ და იმიგომ, - მისუსტე-
ბული ხმით განუმარტა უფროსმა.

- კარგი, მაიგა ახლა შენ გააწყვე, - გატყ-
და მაქრო.

- გაეაწყობ, აბა, რას ვიპამ? - მოხერხებუ-
ლად მოეწყო ბარდღა.

- ნეტავი, როდის რა გატყვევიათ? - ისევე
ჩაიქირქილა ფაშაშამა.

- თქვენა გაწყვიტეთ ხმა! - გაუწყრა
მაქრო, - გოგოები ჩვენზე აღრე იწყებთ
ყველაფერსა: - ჭრა-კერვასაცა, წარბების ამო-

პუგვასაცა და საჭმლის კეთებასაცა, მაგრამ ჯერა
გამოჩინილი მხარეული, პარიკმხერი ან მკერევე ნულში
თქვენგან არც ერთი არ გამოსულხართ მის მიმართ...

- ელაპარაკე ეხლა ამას... - გუჩი აიბშუა
ფაშაშამა.

- მაყალეთ!... - ისევე სუფრის თავში მოექ-
ცა ბარდღა, - უყურეთ ახლა რას ვმერები მე-
აგერ, ა... შუაში, რძეში მოხარშული და მერე
შეპიწკინებულ, ფეხზე მდგარ ქაელარს დაე-
აბრძანებ აქ, ჩემო ბაგონო... აქეთ ღელვის
ფოთოლზე, ახლად ამოწვნილ რძიან სულ-
გუნს ჩაეღვამ... იქით, შენ ხარ ჩემი ბაგონი,
პიტნით შეგემოვნებულ ნაღულს, იქით კიდევ
გაღამელილს... ეგერ-აგერ მთვარეებივით
მიბნედილ ჭადებს დაეაგორებ... ახლა, შენ
რომ მთლად არ მოგიკლა გული, მაქროს
ვენაცვალე, ამ გოჭს რას ვუბამ თუ იყი?

- რასა? - უნდოდ მიაჩერდა მაქრო.

- ნახევარს შეეწვაე და ნახევარს მოეხარშაე.

- ეგრე, გაეკრი და მეც ხო ვიპამ.

- აჰ, - ხელები გაასასვავა ბარდღამ, - გოჭ-
ის გაჭრა როგორ შეიძლება, შე კაცო, ის კი
არ არის...

- ვითომ გოჭი რა არისო?

- გოჭი სუფრის გვირგვინია, ჩემო ბაგონო,
მაგიდის დამამშვენებელი.

მემრე?

- მერე მთლიანად, გაუჭრელად შეეწვაე
კიდევ და მოეხარშაე კიდევ.

- ეგ როგორა, კაცო?

- როგორ და უყურე ახლა... ჯერ გოჭს
მარილწყალში ხომ ოდნავ მოეხარშაე, არა?
მერე ამოვიღებ, ნახევარ გვერდზე, წინასწარ
მომელილ ცომს აკურაგულად დაეაკრავ.
შამფურს გაეყური, მუცელს ამოუყუკრაე და
ნაკვერნხალს მიუფიცებ. მერე, შენ გენაც-
ვალე, ამ გახიკინებულ ცომს მოეაფხიკავ და
პაჟალუსკა, შემწყარიცაა და მოხარშულიც ერ-
თად, აბა, როგორ გგონია, შენ! აი, ესაა ვიში
პილოტაგი. თორემ, ისე კი არ არის, მოხარ-
ში-შეწვა... ნიჭი უნდა ყველაფერს, ძმაო, ნიჭი
და პირის გემო, ასეა ეს...

- ვიფა ეს მიბეღბღღო, - ყბა მოეცა მაქროს.

- მაყალე, ჯერ არ დამითთავრებია. ის
მუცელი რომ გამოეკერე ხომ გახსოვს?

- მახსოვს, მერე?
 - რა არის შიგ თუ იცი?
 - რაი?
 - რა და... ქონდრით შევიყინებული, ცხელ-
 ცხელი კუჭმაჭი.
 - ევეთები ჩვეთნაყ იციან, გოჭი მუთნაჯით.
 - მუთნაჯი რა არის, კაცო!
 - რავე, ბარბარე ჯორჯაძის წიგნში
 ვერე სწვრია.
 - ა, შეხედეთ, ხალხო, წიგნში წაკითხული
 საჭმელი იჭმევია?!
 - გია, მშია... - ისევ შეეცადა ძმის შუფხი-
 მლებას უმეროსი, მაგრამ გასუსულს, ვე-
 რაფერი შეასმინა. გზავერებიც განაბულიყენენ.
 ორ ბანაკად გაყოფილები, აშარგულად შესე-
 ქროდნენ თავ-თავიანთ ჯილებს.
 - ჰო, სად გაუჭერდი? - იკითხა ბარდლამ.
 - კვატა არ დაგავიწყდეს, ბარდლას ვენ-
 აცვალე, კვატა გყვამალში და გარშემო
 ნიგვითა და მურაბით გაწყობილი შემწ-
 ვარი ბია, - წაემუვლა მელიგონი.
 - ორნი ერთზე მიდიხართ? - გაწყრნენ
 ზაქროს მოძრეები.
 - რა იყო, კვატა ვახსენე, მეტი ხომ არაფერი?
 - მოიყათ! - ხელები გაყარა ზაქრომ, - ეგ
 კვატა რაღაა?
 - კვატა ისვია, ზაქროს ვენაცვალე, - დატუ-
 ქსა ბარდლამ.
 - მა, ბია?
 - ბია კომში ქვია, კაცო, სად გაიბარდე?
 - ვაი, საყოღავე ქართული თქვენ ხელში,
 - თავი გადააქნია ზაქრომ, - ისევ კახელების
 გადასარჩენი შეიქნა ჩვენი ენა.
 - რა იყო, კაცო, ხეს აბია და ბია ქვია, რა მოხდა?
 - თქვე დალოცვილებო, კიგრიც აბია ლერ-
 წსა, მამ ისიც ბიაა?
 - გვატალეთ თუ შეიძლება, - ხმა გაიმკაც-
 რა ბარდლამ, - მე აქ საქმეს ვაკეთებ, თუ რას
 ვმერები?
 - ვაი და ვუი თქვენს საქმეს, - დაკურებუ-
 ლი პალტოს კალთა ისევ დაითრია ფაშფაშამ.
 - შემწვარი სულგუნი კეცმე, - თავდავიწ-
 ყებული განაგრძობდა ბარდლა.
 - აბა, ეგ საქმეა, კაცო, ყველს ვინ წვავს?
 - მაყალე-მეთიქი! კეცმე შეიწკინებული, გა-

ჩახული დაუპეღავი წიწილები - მაყალეში.
 - აწლი არ იციან თქვენც?
 - ნიგვზის მუთით ყვილიად დალაქული ბაფ-
 - მოიყათ, ეგ რომელია, ხორც რო ამო-
 განგლავთ ხოლმე?
 - ოხ, არ დამიწუნო ახლა.
 - ეგრე, ნიორთავე ჩვენსა გვაქ, მაგრამ
 ცალკე გვიღვე მაგიდაზე.
 - ეხლა, ზაქროს ვენაცვალე, მენგან და
 წუნებული კვატა და ათუბთუბებული ელარჯი.
 - ღომით არ მომითხვარო აქაურობა,
 ღომით!
 - აბა, მერეული საცივი პურით ვჭამოთ, კაცო?
 - საცივი იმერულია, ბარდლას ვენაცვალე.
 - შეაფხიზლა მელიგონმა.
 - რასაა, რომ ამზობ შენ, მელიგონ?
 - კი, შენი ჭირი ნუ შემეყრება, ასეა.
 - გავგიჟდები ახლა, რა არის ასე?
 - გუფიცები, იმერულია.
 - გყვილი.
 - ასეა ეს, ბაგონო.
 - რა, კაცო, საცივი იმერულია?! - დასაბმული
 გახდა ბარდლა, - მაგრამ ისევ გურულმა ივარცა.
 - კაით, ახლა, ძმანებო, ამ უცხოური საჭმ-
 ლის გულობობა, ნუ დატკვირავთ ერთმანეთს.
 - რა არის, კაცო, უცხოური, საცივი?! - სულ
 გაყოფდა ბარდლა.
 - უცხოურია, აბა, რა არის?
 - ეს როგორ, კაცო?!
 - ინდაური ამერიკიდანაა, ბარდლას ჭირ-
 იმე, კაკალი საბერძნეთიდან, ძირა, დარძინი
 და უცხო სუნელი ინდოეთიდან და ქვაბიში
 თუ ხოცავთ ერთმანეთს, გვითხარით, ბაგონო.
 მგზავრები ახორხოცდნენ. ყველას დავი-
 წყებოდა თავისი გასაჭირი და იცინოდნენ
 ლაღად, გულარხენი თავდავიწყებით.
 - გეყოფათ ახლა, თავი თუ არ გეყოლებათ,
 ჩვენ მაინც შეგვიყოღეთ, - იმედარებოდა
 ფაშფაშა, - სუსი აღარ გავიგონო თქვენი.
 - როგორ გეკადრებთ, ქალბაგონო, -
 იუკადრისა მელიგონმა, - აქ სახელმწიფო
 საქმეები წყდება. ხომ გაგიგონიათ: - ქართუ-
 ლი სუფრა აკადემიააო.
 - კი, მაგნაირი აკადემიკოსებით, სახეა
 აგერ პარლამენტი, - არ შეეპეა ფაშფაშა.

ქართული
ლიტერატურა

- არა, რა... - იცინოდა ზაქროს, ეხლა ამ გვირახს რო გაწმენდავენ, ღომით უნდა ამოვგლისო, ღომითა, რო აქეთ ვეღარ გამოხვიდეთ.

- რათ გინდა რა, ჭამა-ჭამით გამოვალთ, - ისევ კვიმაგობდა გურული.

- კარგით, მოიცოთ, - ისევ გაღმიჭა ზაქრო, - ღვინო? ღვინოსა რას უპირებთ?

- ღვინო რა, ოჯახეში ღვინო არ არის, - გაიკვირვა ბარდლამ.

- ღვინო არა, ისა...-

- როგორ, კაცო? ციკვა, იმაბელა, ხვანჭკარა, ხახვი, ალადასტური, ცოლიკაური, ალექსანდროული, ჩხავერი...

- ერთი თქვი, ერთი და მაგარი, - აგულიანებდა ზაქრო.

- კოლოში.

- კოლოშსაც ღვინოს ეძახით თქვენა, კაცო?

- უსახელოური.-

აბა, თქვენ ხალხი ხართ? ღვინისთვის სახელიც კი ვერ დაგიჩქმევიათ და რა სინდისითა სებათ?

- სხვათაშორის, ზაქროს ვენაცებლე, - გაწყრა მელიგონიც, - მაგ ღვინობით იყო გამრდილი ის იმერელი, თქვენს ლუარსაბი რუმბივით რომ გააგორა.

- ენ გაგორა, ვეწო, ლუარსაბი, იმერელმა?

- იმერელმა, ბაგონო, იმერელმა, - კარგად წაიკითხე

- ეხლა წერა-კითხვასაც მასწავლით, თქვე ვირიშვილებო, გაბიშვით!.. - გაიწია ზაქრო და ისევ აირია მოსაცდელი. ხალხი ერთმანეთს მიაწყდა. შეიქმნა ერთი გამიშვი და გაგვივებ, ბღლარძუნი, გაწყე-გამოწყევა.

- შეჩერდით, ხალხო, რას შევბით, ბავშვებს მიხედეთ, ბავშვებს!.. - კიოდნენ ქალები და გულწასულ ბავშვებს დაპოფინებდნენ.

- არიქა, უშველეთ!

- ვაიმე, მომიკვლეს თავი, რა მოხდა?

- როგორ ვერ შევამჩნიეთ...

- რა მოუვიდათ?

- ლუკმა, ლუკმა ჩაუღეთ პირში!

- არა, საჭმელი არ აჭამოთ!

- ნეტავ, სადღა საჭმელი?

- წამოაჯინეთ.

- ჰავრი მიუშვით, ჰავრი.

- ყურზე უკბინეთ, ყურზე.

- უკბინე რა, კამეჩია? ბარემ გაუწყროთ.

- სასწრაფო, არიქა.

- დარეკეთ სასწრაფოში.

- აქვეა, მოედნის გადაღმა, საავადმყოფოში გადავიყვანოთ.

- მიშველეთ!

- მომეხმარეთ!..

- მამაკაცებმა ხელი დააველეს გულწასულ ბავშვებს და გაარბენინეს. ნირწამხდარი ხალხი კი კარ-ფანჯარას მიაწყდა - ცივი, წიწინა ქარი მოსაცდელში შემოიჭრა და ბარგს დაერია. გამეთები ააფარფაგა. ადგილიდან არავინ დაძრულა. იღვწენ და დაძბულები საავადმყოფოს მისჩერებოდნენ. საოცარ დანაშაულს დაეთრგუნა თითოეული მათგანი. მაინც იმედინადა იღვწენ და საავადმყოფოდან კაცები რომ მობრუნდნენ, მაშინდა გამოცოცხლდნენ.

- მგონია, გადავრჩით, - ფეხები ძლივს შემოათრია ბარდლამ, კარგად არიან.

- ექიმებმა, ახლა ჩვენ მიხედავთო, - დაუმოწმა ზაქრომ.

- აწი, არაფერი უჭირთ, - თქვა მელიგონმა.

მგავერებმა შვებით ამოისუნთქეს. მერე კარიც მიხურეს და თავ-თავიანთი ბარგიც მოიძიეს.

- რა ექვნით კაცო, ეს ა? - ისევ კედელთან მოეწყო ბარდლა, - კინაღამ არ წაიწყდით?

- აბა, ნამეტანი მოგვივიდა, ჩემო ბაგონო,

- კვერი დაუკრა მელიგონმა.

- ყაიმზე შეთანხმდით აწი, ყაიმზე, - ისევ აქტიურობდა გურული.

- თქვენ რო აღამიანს შეუზნდებით, - ქედი ისევ ჩამოიფხაგა ზაქრომ, - მუცელქორები ხართ ყველა და ჭამპურაშვილები.

- კრინგი აღარ დაძრათ არავინ! - დასჭყვილა ფაშფამამ, - გასკდა თქვენი მუცელი. ნეტავი ასეთი გამეტებით ქვეყანა დაგვევათ და იქნება ეს გვირახიც არ ჩამოქცეულიყო, - გაბრაზებულმა ისევ პალგოს კალთა ათრია.

სირცხვილნაჭამი მღუმარება ჩამოწვა. გამტკნარებულყო ყველა და დანაშაულგადავლილი მიწუშათებულყო. დაგუქული სირცხ-

ვილნაჰაში ბავშვებივით ჩაუქინდრათ თავები და მორცხვად იმზირებოდნენ. კარგა ხნის შემდეგ ვილანამ მორიდებულად ჩაახველა. ვილაყამ წაიქსუტუნა კიდეც, ვილაყამ ხერინვეყ ამოუშვა და გარეთ ქარიც ჩადგა, გაისუსა.

— ერთი ეხლა, ქოთანში ამოლესილი ლობიო მაჭამა, დაფნით, — მეორედ ამოიღო ხმა ლეჩხუმელმა.

— ნუგა ამ დაუნას რალაზე უშვებით? მაინც არა სჭამთ, გამოიელეხთ პირში და გადააგდებთ, — ისევ ქულს ქვემოდან ამოილულულა მაქრომ და აგყდა ერთი ხორხოცი. წამომილი, თვალმეცრემლმომდგარი ხალხი ხარხარებდა. თავებს ურახუნებდა ერთმანეთს და გაჭირვებისაგან თავდახსნილი, თავდავიწყებული ლალობდა.

— გვირაბი გაწმენდილია, ხალხო, გამოდით! — ყელს იხლეჩდა გზათა ინჟინერი და უამროდ შლიდა ხელებს.

გარეთ კი ათუთიუხებული ავტობუსები ხრილობდა და მგზაურებს საყვირით უხმობდა.

გვირაბის ბოლოს შუქი გამოჩენილიყო.

შაბათი და კვირა

არა და, მართლა ფათერაკიანი უნდა იყოს კაცი, ქვა რომ აღმართში დაეწიოს. გურულები იცყვიან: — „ფარეკაგი ელანძეაო“ და ასეყაა. აბა, ამ გატრავუნა დროში, ქალებს უამდლო მკერდი რომ მოუფლამ-მოუბოშებიათ, მჭიდროდ შემოტმასნილ მაისურებში, კერგები რუსი იმპერატორის პუსარის დილებივით რომ წამოუყოჩებიათ, ამოგლუვებულ მუცელზე ჭიპის ნასკვი, წყლის დასაყლდლ ხერულს რომ მიუგავთ, ბარძაყებზე შემოჭერილი ქედაკაბები ღამის... ღმერთო, მომიგვეყ და, ყველაზე დასამალ ადგილს რომ ვერ უფარავთ — ამ ოხრობა დროში, პერანგებანი ქალი რომ შეახვედრა?!

უფროსებისაგან, პაპა—ბებუისაგან გაგონილი პქონდა — საპაგარძლო, სიძიათი ქალებს ჭრულ აბანოში მიჰყავდათ, მისი განკენარობა რომ შექმნილიყნათო და ახლა ვიდას რაში ეოხრება ეგ თქვენი ჭრელი აბანო?! ქუჩაა აბანო, აბა რა არის?! მკერდიც სახეზეა, ჭიპიც

და კანჭ-პარკლეულიც. ამით თუ ჩაიყმევ, — თორემ, გახლა რალაში ჭირდებინა...
— შოდა, ასეთ დროში, პერანგებანი ქალი საიდან გამოუგვეყრა?

— ე, ჯიგარო, ან გაიარე, ან გადააყენე, ვაახ!

— უკანა მანქანიდან, მძღოლმა თვალები ბოროტად დაუკვეცა.

ყველაფერი კი, იმ დაწყველილ შაბათ დღეს დაიწყო. იმ ავადსახსენებელ შაბათ დღეს. ყველა გასაჭირს ისიც დაერთო, რომ ქალაქში „პაგროტები“ დათარეზობდნენ. მათი შიშით, მანქანა ვერავის გამოყავდა. მოგადგებოდნენ ავტომატის ეღარუნით, შეათვალეურებდნენ მანქანას, თუ თვალში მოუვიდოდათ, — ჩვენ, უგრანსპორტობის გამო ომში ვერ წაესულვართ, შენ აქ რას დასეირნობ? აბა, გადმობრძანდი, ბიძაო... და უპრაგონოდ, ჩხუბისა და აყალ-მაყალის გარეშე, ბრამისა და უსასოობისაგან გამწარებულს მანქანიდან გადმოგვამდნენ — ნუ გეშინია, ბიძა, არძინბას გავაწარავთ და უკეთეს მოგართმევით და... სიცილ-კისკისით გაგველეზოდნენ. ესეც რამდენჯერ შეაყენეს, მაგრამ დაფხავებული „წოლ ერთი“ არავის მოსდიოდა თვალში და ესეც აღმადამა, დაურიღებლად დაგრიალებდა.

შოდა, იმ შაბათ დღესაც — რალა შაბათს, უკვე კვირა თენდებოდა, — ღამის ოთხი საათი იყო. ძმაკაცისაგან კარგად შეყვიინებული გამოვიდა. ქარი ქროდა — ლეწდა ყველაფერს. შოდა ის იყო მანქანა დაძრა, სინქარეც აკრიფა და ხელემაფხარკალებული კაცი დაინახა. ყელს უწვედა, გამწარებული რალაყას ივედრებოდა. ერთი კი შეავლო თვალი, ვინ ოხერიაო, გაიფიქრა და გაიარა, მაგრამ სახლს კუთხეში, ახლა ბავშვგატაკებულ ქალს მოკრა თვალი. პალტოს კალთა მოებუნდა და ქარისაგან მურგმეცხეული, აღრავლებულ ბავშვს, გამწარებული არწვედა, ამომშინებდა. მიხედა, კაცი და ბავშვიანი ქალი ერთად რომ იყვნენ. მანქანა მკვეთრად დაამუხრუჭა, უკან დახია და კარს ორივე ერთად მოაწყდა.

— თუ ძმა ხარ, ქარმა არ მოგტაცოსო, — ამის თქმადა მოასწრო და აქაქანებულმა ქალმა თავი შემოყო — მიმეველეთ, თქვენი ჭირიმი, დამ ჩაძინებული ბავშვი დამიგოვა, გამოილეძი და

ბეკებს ქვეყანას, ვერაფრით ვერ ვაწყნარებთ. უწებ დედამისთან გამაყვანინოთ.

- რა უქნა, აბა, ამ ჯგუფიში გარეთ ხომ ვერ დაგვოვებთ, ჩახხედითო - და მგზავრები რომ მოეწყვენ, მერედა იკითხა - საით მივდივართო? - ვარკეთილში, თუ შეიძლებაო - და ამან ბენზინის ნიშნულს დახედა. სათუო იყო საწვავი ყოფილა. ბენზინგასამართი სადგურებო, აბა, მაშინ სად იყო, მაგრამ რაღას იზამდა და მერე, მთელი გზა სამივე გადაფინებულ ბაემეს ართობდა და ამშვიდებდა.

ადგილზე მისულები აღარ გადადიოდნენ, კაცი იხეწებოდა: - თუ ძმა ხარ, მითხარი, მითხარი, რამდენი გეკუთვნისო. - ეს უარობდა, - როგორ გეკადრებათ, რა შემატყვევთ სამაგისო, - მაგრამ არა და არ დაადგათ საშეუღი. ჩაწყნარებული ბაემევიც დიმილით შესეჭროდა იმათ კინკლაობასა და ამან - თუ არ გადახვალთ, უკანვე გაბარუნებთ, ვერ ხედავთ ბაემევი გამოფხიშლდაო.

ქალი ივედრებოდა: - სახელი მაინც გვითხარით, ახელა პატივი დაგვდეო და ასე როგორ გადავიდეთო? - მოკლედ, ძლივს მოიშორა თავიდან. უკანა გზაზე კი, რაღაც კმაყოფილი მოდიოდა, გაამაყებული. ერთი სადარდებელი ის იყო, ბენზინი არ გამოლეოდა და ღვთის მადლი იყო თუ რა, - სახლთან რომ მივორდა, მაშინდა ამოიხროგინა მრავამ და ჩაქრა. მუორე საღამოს კი, მანქანაში მოისმინა, ქალი რადიოში ენამშობდა: - წუხელ, ერთი მძღოლი ასე და ასე მოგვექცა. ამ გაჭირვებულ დროში, გასაკვირიც კია, ქუჩაში არ დაგვაგლო, ვარკეთილში აგვიყვანა და ფულიც არ გამოგვართვა. არც სახელი გვითხრა, არც გვარი, ჩვენ, მანქანის ნომერი დავიმახსოვრეთ, გვარიც დავადგინეთ და ღმერთმა გვიმრავლოს ასეთი ადამიანები, ნეტავ ბენზინი სახლამდე თუ ვეყო.

და მას შემდეგ, ავტო, რამდენი წელია, ყოველ შაბათ-კვირას (სხვა დღეებში მუშაობს), როგორც კი შევა მოიქუფრება ან წვიმა წამოვა, ჯდება მანქანაში და ხალხს სახლებში არიგებს.

საოცარი გრძნობა ეუფლება, მგზავრი რომ იხეწება, - თუ ძმა ხარ, მითხარი, რამდენი გეკუთვნისო. ეს კი ამშვიდებს: - როგორ გეკადრებათ, ბაგონო, რა შემატყვევთ სამაგისო,

- მას შემდეგ რადიოში არავის გამოუხხედია, მაგრამ ეს მაინც ყოველ შაბათ-კვირას ხალხს ანად დაერიალებს. ამ ხნის მანძილზე, მრავალი ნარი ხალხი შეხედრიდა. შოგი წყრება, იღანძლება კიდევ, ფულს ბრამიანად მოისფრის საეარძელზე, მაგრამ უმრავლესობა მაინც დიმილითა და ლოყვა-კურთხევით ემშვიდობება, ბედნიერი და კმაყოფილი.

დღეს კი, დღეს წერა იყო თუ რა, ამ გამიშელებულ ქალაქში, პერანგიანი ქალი მაინც და მაინც რაღა მას შეხედა, თანაც ვაკლი?! თითქმის ძალით შემოიკეცა მანქანაში - თუ ძმა ხარ „აჭარა მუში-კოლში“ მიმიყვანე, ჯამის ფესტივალი გარდებო, - მაშინვე არ მოუვიდა თვალში. იმ ხალხს არ ჰგავდა, ეს რომ ხელს უმართავდა ხოლმე, მაგრამ რა უქნა? ქალი ცქცუკავდა, ნერვიულობდა, - ღმერთო ჩემო, როგორ დამაგვიანდა, მომკლავსო - და მობილურ გელეფონს წამდაუწუმ აწყარუნებდა: - პო, მოვლივარ, უკვე გალაკტიონის ბეგლთან ვარ, მანქანაში ვზივარო. ეს კი გაბადრული, ფინალის მომლოდინე, წინასწარ ტკებოდა, აქითქითებული ქალი რომ გაიკვირებდა: - როგორ გეკადრებათ, ქალბაგონო, რა შემატყვევთ სამაგისო.

აღბათ ესეც წერა იყო: - რომელიდაც სამთავრობო ესკორტის გამო, გზა გადაეკეტათ. ზვეით აუხვია. ფალიაშვილი გატევილი იყო, ბარნოვიც - ცხვედაძემე გაძვრა, იქიდან გაბიძებე და მცხეთის ქუჩას დაუყვა. ქალი უკვე თმებს იგლეჯდა. მრგვალ ბაღთან ისეც აღნაელებული მანქანების საცობს გადააწყდა. ქობულეთის აღმართზე აიჭრა. კეკელიძესაც თავი აარიდა და გოგებაშვილით შემულისაკენ დაემშვა. მობილური კი არ ისვენებდა - გაბქონდა ერთი ზრიალ-წკრიალი.

- რა უქნა, ყველაფერი გადაკეტილია, შორიდან უველითო, - თავად დასაწყნარებული ქალი, ვიდაცას თავგამოდებული ამშვიდებდა.

რის ვაი-ვაგლახით მიადგნენ „აჭარას“. ბრგე, მოსული მამაკაცის აჭარხლებული თავი ძლივს შემოეგია სარკმელში და ქალს ჩასისხლებული თვალები გადაუბრიადა: - რამდენჯერ უნდა გითხრა, სახლიდან დროზე გამოეგე-მეთქი!.. და მერე ამას მიუბრუნდა:

– რამდენი გეკუთვნისო?

– როგორ გეკადრებათ, ბაგონო, რა შემაგვეთ სამაგისო, – გაიკვირვა ამან და გაეცეხლა კაცი; შენ ალაოლ ხო არა ხარ? მითხარი რამდენი მოგეკო.

– მიბრძანდით, ბაგონო, არაფერი მინდაო.

– ნინო, იცნობ ამ კაცს? – ჯერ კიდევ მანქანაში მჯდომ, გაკვირვებულ ქალს მიუბრუნდა მამაკაცი.

– არა, შაშა პირველად ვხედავ.

– აბა, რას იპრანჭება, ეს შობელძალი?

– პაერში უსიამოვნო ხუნი დაგრიალდა.

– გადბრძანდით, ქალბაგონო, არაფერი მინდა, – გაღიწია ეს და კარის სახელურს მიაწყდა.

– ხელი აიღე, შენი! – გაეცეხლა მამაკაცი და კარი თავად გამოუღო ქალს. გაღიყვანა და ისევე შემოძვრა.

– რა ხელებს აუთაურებ, შენი!

– მიბრძანდი, ძმაო, შარი ხარ? – გაღიმებას შეეკადა.

– ვინ არის შენი ძმა?! – ჯიბეში მოაფათურა ხელი შაშამ, ფული ამოიღო, მოჭმუჭუნა და ზედ მიაგდო. მერე კარი გაგულსებულმა მიიჯახუნა, ქალს ხელი გამოსდო და აითრია. აფარუბაგებული მიიყავდა საწყალი, წონასწორობადაკარგული.

ეს დაიხარა, ფული ბარძაყზე დაითუთოვა, მიმაგალ წყვილს თვალი გააღევნა და... აი, ეს აღმოჩნდა საბედისწერო შეცდომა. ქალს პერანგი ჩამოშლიდა და აქაჩული ქვედაბოლოდან, ქარი ჭრელად უფრიალებდა. მაშინვე გაღმობგა მანქანიდან. მიმაგალ წყვილს წამოეწია. შაშას მკლავში მოქანა, შეაჩერა და ყურში ჩასურჩულა: – თქვენს ქალბაგონს შაბათი გრძელი აქვს კვირამეო.

ეს უკვე მეორე შეცდომა იყო. იქნებ შესამეც. შაშა გაფითრდა. ჯერ ქალი წინ გაიქნია, მურგი დაურიდებლად აუთვალიერ-ჩაუთვალიერა, ქალო, ვასწორე იუბკაო! – შეუღრინა და ახლა ამას ჩააფრინდა გულისპირში: – ვინა გღიხარ, რას უყურებ ჩემს ცოლს გრაკზე, შენი! – ხელი დანდობილად კრა და იქვე მღგარ „ბეუმეუს“ მიანარცხა, მანქანამ

წოკი აგება. „სიგნალიზაცია“ ყურში უწოდა, მაგრამ სიმწრისა და ტკივილისაგან დაგრეხილი წელში ვერ იმართებოდა.

– რა გინდა ჩემ მანქანასთან, შენი! – ახლა „ბეუმეუს“ პაგრონი მოვარდა. იმანაც დაიქნია და თავისივე მანქანას გამეგებულად შეანარცხა. რის ვაი-ვაგლახით იმართებოდა წელში. მომუშტული მგევნით, რომლიდანაც ათლარიანის ყუა მოუჩანდა, გამწარებული ისრესდა ზურგს.

ქარი კი გლეჯდა იქაურობას. პერანგვანი საღდა ჩანდა, მაგრამ ყველა ქალს ღამის დასამაღ ალერსსაც კი უშინვლებდა.

– წაღით, თქვენ! – წვალბით გამოიღო მანქანის კარი, – ჭკუა მაქვს ახლა მე?.. რას ვეგორილალები ამ იდიოტებს?! თავს მიხედ, რა... ჩაჯდა, კარი მოიხურა. კარგა ხანს იყო საჭეს გადაშობილი, ვსიო, მორჩა, გვერნება საჭმე არა მქონდეს. ურთი იმ რადიოსიც და ჩემიც. მორჩა, მორჩა! ვიცი ხარ, შე, მართლა მობელძალი, შეირგე რა ეს შაბათი-კვირა, – წელში ძლივს გაიმართა და ის იყო მანქანა უნდა დაეცოქა, აქომინებულმა ქალმა კარი გამოაღო.

– ფრთხილად, თუ და ხარ, ქარმა არ მოგტაცოს! – ესღა მოახწრო, – კრილოს დამიჭყყავს.

– თქვენი ჭირიმე, ნუკუბიძებე ამავლეთ რა... ბავში სკოლიდან უნდა მოვიდეს, მგობობლებიც არ იქნებიან და ამ ქარში გამეფინებება. გემუდარებით, – იხვეწებოდა ცრემლმომღვარი ქალი.

– ნუკუბიძებე არა? კბილებში ბრაზიანად გამოსცრა.

– პო, ძალიან გთხოვ.

– ბავში, არა?

– პო, ბავში, – ყელს იღადრავდა ქალი.

არა, ეს ნამდვილად არ ჰგავდა იმ ნინოს, მაგრამ რაგომდაც, დადარაჯებული მშერა მაინც მუხლებისაკენ გაეპარა.

– პერანგი ხომ არ გაცვიით?

– რა ბრძანეთ?

– პერანგი ხომ არ გაცვიით-მეთქი? – გაიკრიჭა.

– რას ამბობთ, დღეს ვიდას აცვია პერანგი?! – დაიბნა ქალი.

– მაშინ დაბრძანდით.

შაბათი დღე იყო, წინ კვირა მქონდა და სხვანაირად ვერც მოიქცეოდა.

მწერატორთა სასახლე

გედულს აცხია ჰოეტის ტყინი,
მნათობს შებღავის სისხლი ჰოეტის,
დაცემულს ცხარე ცრემლებით სტირის
სახსნლე, მუსის უდაბნოეთი.
მოწვენილია ბალი შრიალა,
ბეერის მნახველი,
ბეერის ამტანი,

ვერა, ვერაინ გაატიალებს,
ვერაინ აქცევს ბუდედ სატანის.
ვერ შემლებს მღილი გამლას
სუფრისას, -
სად უკვდავების სიმი წკრიალებს...
დაუთმე უფალს წილი უფლისა
და მომავალი გაიმზიანე!

მაცნე

მტერი ამოდ ჩაბღავის სრამებს,
ველარ გამოხრას მიწა ივერთა,
სხივთა შუბებით დაემხო ღამე,
გაბრწენდა ზეცა დასაღივრთან.

გაუკუა მაცნე მდინარის ნაპირს,
იმდინი თავდაჯერებით,

მიაცილებენ ტაღლები მმაფრი
და ნამდგურილი მთათა სვრები.

გორის ხანახებს უნდა ახაროს,
ნომარ გზასე აუვავდა ვარდი,
თავისუფლება ტკბილი ნაღარით
და საღამურით ამ გზასე დადის.

ცყის მოთქმა

გამიფერმერთაღეს სიმხნევე სულის,
ტყვის დამიკარგეს იმედი სვალის,
აუფუდა ნემი მამულის წულელი
და მომენატრა დავითის სმალი.

სურთ სიმუღლილი ჩამიდონ გულად,
გადუკრან მარღვი სხივების ჩქერაღს,
თავზე დამსუროს ღრუბლების ქულა
და ამიკრმაღონ მზისაკენ მხერა.

უნდათ მომგლიჯონ ეროვნულ ფესვებს,
მაქციონ მსხვერპლად მურის და ჯავრის,
მერე ბეჭებით გაძაქრან ხეზე
და ამ ხისაკენ გათაღონ ჯვარი...

დიღვს ვიწროს და ფართო ქვებისს
დეღვმად აწუდება ჰანგი ველური,
მთის წყაროსავით მომწუვრება
ამომღერება დავითფერულის!

შენც არ ჩავთვლიამის

მოიღი დედის წერილიდან

1.
სანუკვარ მამულს ჯიჯინიან მტრები,
აქ ცოდეა-ბრადი ისევ ტრიალებს,
საჯიღდაო ქვა აზიდე მხრებით,
სამპობლოს მიწა გაამთლიანე.

რაკი ამ გზასე თამამად დგახარ,
აქციე ერთ სულის ნაწილად,
თავის განწირვას დიდება ახლავს,
არ შეუძინდე თავისგანწირვას...

ერისკაცობა მძიმე ტვირთია,
 მოსდევს ძალ-ღონე შეუბის მომტანი,
 სახელისათვის ბევრი იღტვიან
 და ზოულბენ მხოლოდ ცოტანი.

სხვათა ნაცვამი აცვია ტანზე,
 აუტაცია სხვათა ნაწერი,
 ცხადად მიიწევს სისმარში
 ნასმენს სისმარში - უმნოდ
 გაწევილს...

2.

ხან შინაურიც წინაპრის კარავს
 კალთებს უფლეთავს ოქროსფარჩიანს,
 ხმა მშობლიური არ უღირს, ჩაღად,
 სხვათა დაკრულზე მღერა არჩია.

ასეთებს უნდა ასწავლო ჭკუა, -
 ერისკაცობა აი ეს არი, -
 შორს შენგან,
 ვინაც ბეცი და ურუა,
 შენც არ ჩატოვლიძობს,
 შენი კენება მე!

ფლოტის ფანტემა

გაიხაფსულეს ეამთა ცვლილებით,
 გაითავისეს დაღლილი მთვარე,
 ხატთან ფიცს დებენ მუხლმოკურილები
 და იქვე კმშას უღებენ კარებს.

მიმოფანტულნი მთიდან ბარამდე,
 თუ დააცილეს,
 რას არ იზამენ!..

სიტყვის გატეხა,
 მოკმის ღალატი, -
 არის მათი ხმა,
 მათი მიზანი,

როს დაუდგება ეამი დაცემის,
 როცა დაკარგავს ძალას ფლიდობა,
 ბევრიც ეცადონ არაკაცები
 ვერ იუდიან ნოეს კიდობანს.

ოცდასამი მათხა

ხმლების ჰირებზე ვაბიჯებ ფრთხილად,
 ვისმენ მთებიდან არწივის ვივილს,
 თაყზე დამადგა ძაბისის დილა,
 დღე დაბადების მკაცრი და ცივი.

ფიქრის მორევი ვდგავარ უვლამდე,
 ცის თაღზე კრთება დედის ხატება,
 წვიმას აქეხებს ქარი ღუქადის,
 მგონი, დასტირის ჩემს დაბადებას.

გეძებდა ვიღაც...

ნისლიან ბაღში გემუბდა ვიღაც,
 ვიღაც გულოდა დაიმედებით,
 უკარებლობის ირგებდი ნიღაბს,
 ღიმილის ხეშხაც ვერ იმეტებდი.
 არას ამზობდი იმ დიდ ტკივილზე,
 იმ დაუვიწეარ მწარე წარსულზე,
 ღრუბლებზე მწოლი შენი ცივი მზე
 დატყვევებული ჰუგადათ ავსულებს...
 გაშტებული სინორჩე შენი,
 სივარულისგან ნაჭდვეი წელული,
 ვერ დაიტრე გაშმარალი ცრემლით

მარი აბრამიშვილს

და ვერ განკურნე გაეინულ გულით.
 სიორცვეებს შერჩი დარდის ამარა,
 მაინც გაჭეურებ მალრიბს ამაუად,
 დაღლილმა მუზამ შეჭკრა კამარა,
 აქლერებს სიმებს სულის განაურს.
 ... უკამო ეამი ისევ ბოგინობს,
 ღვესის ბქარები მწარე წლებია,
 მომურნეები,
 მთების დობილო,
 შენ კოჭებაშდე ვერ მოგწედეიან.

თუ გული გულობს, მთაში მარტო არწივს რა უნდა,
არწივზე ზევით აფრინდები კავკასიონთან,
უშას და თეთნულდს ჯერ ნახდები კი არ გაუცვდათ,
არც ხანთლის ალი გალეულა ჯვართან, სიონთან.

არ ღირს ამ ქვეყნად დადიოდე ვიღაცის ნებით,
კარნახ-კარნახით, თხოვნა-თხოვნით, ხელის ცეცებით.
ო, რარივ ძაღვად დანდართულან ცხოვრების გზები,
აღარ ღირს შიში, ბოლოს მაინც ჰირქვე ეცეში.

თუ გული გულობს, მთაში მარტო არწივს რა უნდა?!
ქამო უგრძნობო, უნდობელო, უაღბო, ტიალო...
ორი რამ მინდა: საქართველო რომ გამობრწყინდეს
და სიკვდილამდე ჩემს ნებაზე ვიხეტიალო.

მაღვიძებს შიში, ეს აღვლევს,
უბილიბისგან არ ჩნდება თითქოს,
რადღაც არ მომწონს შენ საუბარში,
შესკუპებულო რაფაზე ფიფქო...

შემიბურობს შიში და იანვარში,
თოვლი მიეურებს უცხო თვალებით,
ჰო, ასე იცის, ვოველთვის, ღამით
გადვიძებს გულში ნაიარევი.

თუთიყუში

წივს. ნაზამთრალ მიწას ჰკითხე უველაფერი,
შე ნუ მკითხავ, გადაძალა ფიქრებმა,
გულს ნუ ვტანჯავთ, თუ უგულოდ გადავრჩებით,
ასე უფრო ადვილია, იქნება?!
მოდის ქარში ფრთამეჭვრილი თუთიყუში,
სცივა, მოდის ნელა, ბანცალ-ბანცალით,
გადარჩება?! ასე მუც კი გადავრჩები,
თუ არა და... სულ ეს არის, რაც არის...

ღამე

გარეთ დარჩენილ ვარსკვლავებს ვფიცავ,
შენს გვერდით ქრება დარდი, ხალვლი,
მაცრამ შემოდის გულში ზრიალით,
ავსულთა ვკვი, ბევრის მნახველი.

რა სიბნელე?! თითქოს დაურუვდა
მთელი ქალაქი, ხე და კედელი,
ვინ იცის, როდის დარეკავს კარზე
ჩემი და შენი ბუდის მკედელი.

შენ კრები

შენ ვუვლავური უარუავი,
 ამიტომ ქრები,
 აღარ გაოცდებს, აღარ ელი...
 არ გსურს არაფერი.
 შენ აღარ გეხმის საუბარი -
 ჩიტების ხმები
 და დაგვიწყრება სიყვარულის
 მწვანე კარავი.
 არ გწამს, არ გზიბდება,
 აღარ გიკვირს,

რაც მთავარია,
 რაც მთავარია,
 აღარ გჯერა, მზე რომ
 ანათებს,
 ამ დროს დადიან შენი ტუპი
 დები მინდორზე
 და
 გვირილებით აივსებენ სოღმე
 კალათებს.

მშვიდობით. იქნებ მახატო...
 მე ვეღარ შეუძლებ,
 გავეყვ უხავლოდ, უხანსლოდ
 ქარში მწვერჩიტას.

არ ვიცი რატომ?! ლამაზი გსა
 მეგონა შენსკენ,
 მაგრამ ამოდ, მუდღის ტოტი
 გულში შეჩხვლიტა.

აბაღა

უკვე აცივდა. ტოტიდან ტოტზე,
 სტუნავს ჰატარა ჩიტი, საწყალი...
 მადარდებს ის, რაც ვერ არ შემშლია
 და რაზეც ფიქრი ვერ მოვასწარი.

ჩემი ცხოვრების გზაუარედინთან,
 შემომავარა ბედმა ნაცარი,
 მადარდებს ის, რაც ვერ გავარკვეი
 და რაზეც ფიქრი ვერ მოვასწარი.

ბაღში გაუშალეთ, ვარდების ბაღში,
 მე და ჩიტებმა ჭრული სუფრები,
 რამ დამაჯერა, რომ გეხმის ჩემი,
 ახლა კი ვსხედვართ, როგორც უბრები.

ბაღში გაუშალეთ, ხელოვნურ ბაღში,
 მე და ჩიტებმა ჭრული სუფრები,
 არ განახავ, რადგან როცა განხულობ,
 სულ უცხოხავით გეხაუბრები.

ბიძის - შინდია შენგელიას სხონის

იქნებ იმიტომ ვიტყვი,
 მზემ რომ სხივები დახარა?!
 გავინაწილოთ: ჩიტი - მე,
 შენ - ეს ჭადარი ჭადარა.

სიზმარში განხე ცოცხალი,
 ცხადში სიკვდილი დაგწამეს.

დამწიფებული მოცხარი,
 აფასულებდა წამწამებს,

იქნებ იმიტომ ვიტყვი,
 მზემ რომ სხივები დახარა?!
 გავინაწილოთ: ჩიტი - მე,
 შენ - ეს ჭადარი ჭადარა.

ეს სიბნელე მგლის სროვასაც უყვარს,
სამთრის ღამეს თავს თუ ესხმის სოფელს,
მკვრივ კაცთან რატომ გიჭირს სუნთქვა,
მეიღი რატომ აღარ უყვარს მშობელს?!

ხან გიმღერებ, ხან ვიტყვებ მესთვის
და ნახესხებს დაკვირვებ სახთლით,
ჰუმოით გასმევ ამ მადლიან წყაროს,
მერე რა, რომ დღესაც დამრჩა სათლი.

იქნებ შექმლო და დაჰჰენტო დარდი,
სხივის ნაცვლად ქარს მივანდო ძლიერს,
ან ფთილებად გავატანო შერცხადს,
ზღაბრის კართან დამდგარ მცველს თუ ვძლივ.

გულში ხანძრის ნარჩენები ღვივის,
არას ნიშნავს ნაკვერჩხალი ჩემთვის,
ვერ ვეჩვევი არაფრის მთქმელ ღიმილს,
ყველას ნაცვლად - მხოლოდ ინფ ღმერთი.

ჰა, სიცოცხლევე, ჩემი წრფელი სუნთქვა,
გულს ნუ დამწვევტ ადრინად ასე,
კვლავ მანუქე სურვილები მწველი,
ჰეპლის ჩრდილებს დაგაკიდე ბზაზე.

ჰა, სიცოცხლევე, ჩემი წრფელი სუნთქვა,
გულს ნუ დამწვევტ ადრინად ასე,
კვლავ მანუქე სურვილები მწველი,
ჰეპლის ჩრდილებს დაგაკიდე ბზაზე.

მოდის ვუირილა და
გულწასული ვვაზილი მოაქვს -
ტალღას ჰატარა...
მზა დილიდან,
მენ ხომ არ გახსოვს, როდის აშენდა
ზედა ხატარა?!
მოდის ვუირილა და
ტაძრის ახლოს,

-ლოცვანს“ კითხულობს
სოკურ ვმაწვილი.
სანთელი,
ბიჭი,
მდინარე,
ბორცვი -
ჩემი სამშობლოს ერთი ნაწილი.

მოთხრობები

მხოლოდ სიყვარულით იცხოვრა

(კარლო არსენაშვილის დაბადებიდან 70 წლისთავის გამო)

წინასიტყვაობა

შარშან გარდაცვლილი ქართველი მწერლის კარლო არსენაშვილის დაბადებიდან სამოცდაათი წელი შესრულდა. ცოტათი იყო ჩემზე უფროსი და მისი სიუჟაწვილე კარგად მახსოვს. უკიდურესად მორიდებული, მუდამ ხმადაბლა, ოდნავი ბორძიკით ლაპარაკობდა. ტექნიკური განათლების საკმაოდ ნაკიბ კაცს წერა რომ ეხერტებოდა, ეს სარულებთაც არ გვიკვირდა. ამის მაგალითები მწერლობაში სხვაც ბევრი უოფილა. გენიალური ანდრიე პლატონოვი, როგორც თავად ამბობდა, „სტენიკის კაცი“. პროფესიით ინჟინერ-მელიორატორი იყო, უკვდავი მემკვიდრეობაც შექმნა, მაგრამ უღმობელმა საბჭოთა რეჟიმმა დაუბეძღვაობითა და შიმშილით ამოხადა სული, რა უბედურებას აღარ მოესწრო, ახალგაზრდა, ორ-მოცდაათი წლისა დაიღუპა.

კარლო არსენაშვილი იმთავითვე ახლობლურ გულახდილობას იჩენდა გვი გვიგეგორთან და ჩემთან, „კისკარში“ მოქმუნდა და გვიკითხებდა თავის ნაწერებს, რომელთაც, ბევრისგან განსხვავებით, ხელის დაკარება არ სჭირდებოდა. ისიც ვიცოდი, კარლო დიდი ივანე ჯავახიშვილის შვილიშვილის დათო ჯავახიშვილის სიყრმის მეგობარი იყო და მათი გულითადი ურთიერთობა ბოლომდე ასეთად დარჩა. ასეთივე მეგობრობა აკავშირებდა მას ნადარეკად დაღუბულ გურამ რჩეულიშვილთანაც.

კარლო არსენაშვილის მოთხრობებიდან პოეტურობით, განწყობილების მთლიანობითა და ადამიანური სიბზობით გამოირჩევა „ახალწლის ღამე“. ლიბანის სანატორიუმში მომუშავე ექიმის (მას ნოდარი შქვია) მოგონება-მონაყოლი, მუდრო სანატორიუმში ნაძვარითაა გარშემორტყმული და იქ ფილტვებით დაავადებულებს მკურნალობენ. მოთხრობის გმირსაც ადრე, სტუდენტობისას, ამ სანატორიუმში მოსწევია უფუნა და მაშინდელ, ახალწლის ზღაპრულ, ჯადოსნური ფერებით აციმციმებულ ღამეს იგონებს... პალატაში სამნი არიან, შეუძლებელია დაგავიწყდეს ექიმთა, მომვლელთა სერით სიყვარულითა და ზრუნვით გარემოსილი ცისფერთვალეობა, გამზდარი, რომანტიკული ბუნების მოხუცი, ლევანი, რომელსაც სანატორიუმში თუბმე არავით წელიწადი მქონდა გატარებული. ლევანი პალატის ბინადრებს თხოვს, ღამით ოთახში შუქი ჩააჭონ და საკმელი ღია დატოვონ (ამ თხოვნის აზრი და მომიბზლობა მალე გახდება საჩინო).

მეორე ავადმყოფი, ილარიონი, ძუნწი, უბიავი, თავის თავის კაცია; საახალწლოდ მიღებული ამნათიდან არავის არაფერს უწილადებს. საწოლზე ჩამომქდარი, ანთებულ შუქზე, მარტოკა იცმუცნება, ახრამუნებს გემრიელ სასუნავებს. მერე, დანაყრებული, ყუთს სახურავს აფარებს, კარდაში ინახავს და ოთახიდან გადის, სუფთა შაერზე რომ გაიარ-გამოიაროს, შუბლი გაიგრილოს. კეთილი, სათნო მოხუცი

ადარ აყონებს, საწოლიდან წამოხტება, ფანჯარას გამოაღებს და შეუსაც გამოართავს. ოთახში ცივმა ჰაერმა უკვე დაიწყო მისი მარაგის შევსება და შოლიატი ყმაწვილი მართლაც უცნაური, ფერითული სანახაობის მომწიფება.

ეს ნამდვილი სასწაული იყო:

ოთახში დაქოლდნენ ფერადი წერტილები. წერტილები კრიალებდნენ, ბზნავდნენ, ერთმანეთში ირთოდნენ, წერტილები ბრუნავდნენ, ფერს იცვლიდნენ, ტრებოდნენ, ისევ აინთებოდნენ. მათ მოძრაობას თვალს ვერ ვაკილებდი...

- ეს ნისლია, ნოდარ, ფერადი ნისლი! - გავიგონე მოხუცის ხმა. - აი, ახლა ნიავე დაუბერავს და ფერები კვლავ გავლენ ოთახიდან.

ცოტა ხნის შემდეგ ფერებმა მართლაც დატოვეს ოთახი, ნელა გავიდა ნისლი გარეთ. ახლა ეზოში აირივდნენ ფერადი წერტილები. შემდეგ ერთმანეთისაყენ დაიძრნენ, წრებებად შეიკრნენ და გამოჩნდა დიდი ყვითელი ბურთი, რომელსაც შარავანდედი შემოტრყმოდა... მალე შარავანდედიც შემოსცილდა და გაგარჩიე, რომ დიდი ყვითელი ბურთი ლამპიონი იყო.

მინუსული მოხრობელი პოეტურად ხსნის ამ უცნაურ ფიზიკურ მოვლენას. თავად ფერად წერტილებს ამტყველებს სილამაზის დეგრადაციობაზე, ადამიანთა აღქმის დარღუებებაზე, მალე წერტილები ერთობილად შემოიჭრებიან ჩაბნელებულ ოთახში, ციციანათელებივით დასრიალებენ აღმა-დაღმა, მაგრამ ეს დიხანს ადარ გაგრძელდება, ისინი ადგილს ინაცვლებენ:

ფერადი წერტილები კვლავ გაიკრთნენ ოთახიდან: ნაცვებით შემოჭარული დათოვლილი ეზო გამოჩნდა. მაგრამ შოლოდ რამდენიმე წამს ჩანდა, - ისევ ნისლმა დაფარა იჭაროება. ნისლმა დიდ ყვითელ ბურთის კვლავ მოსტაცა სინათლე, ლამაზ წერტილებებად დაშალა იგი და კვლავ ფერებით აავსო ოთახი. ისევ ფიჭვში წვივდი: -ადამიანმა თუ ყველაფერი დაკარგა, დაკარგა სიყვარული, ჭანჭითელობა, ძალ-ღონე, სიარულის უნარი, მს ხომ რჩება ოცნება, უსაზღვრო და უკიდვანო, ლავგარდისფერი და ლავგარდს შერწყმული ოცნება.

თქმა არ უნდა, ახალწლის იმ შორეულმა ღამემ, სიხშირით მოლანდებულმა წრებრუნვამ გარდაქმნა და სხვაგვარი აზრით აავსო გმირის ცხოვრება და აღაასაოდეს ავიწყდება ნეტარი წუთები, როცა ფერები მღეროდნენ ტყეში.

ახალწლის ღამეში უთუოდ იგრძნობა ავტობიოგრაფიული, პირადი განცდები. ეს მოთხრობა გახლავთ ჩუმი წუთილი ჩვენს ყოველდღიურ ყოფაში ოცნების უკმაყოფილებაზე, მშვენიერების ვერშემჩინებაზე, ყველაფრის უხეშად გაპროზაულებაზე, იმაზე, რომ ადამიანებმა სილამაზის, ბუნების საოცრებათა შეგრძნება დაკარგეს.

სიამოვნებით მინდა აღვნიშნო, რომ ამ მოთხრობას, გამოტყვევებისთანავე, გულთბილი, აღფრთოვანებული წერილი უძღვნა ახალგაზრდა შემოქმედთა უნჯარო, დიდმა ქომავამ ბატონმა მიხეილ კვეციელავამ. იქვე ბატონი მიშა მორიდებით ეტებს გამოსთქვამდა, ამ მშვენიერი მოთხრობის ავტორი ზედმეტად ფაქიზი სულიერი წუთის კაცი ჩანს, ვაითუ ნებისყოფად უმტყუნოს და სულიერად გატყუდესო. მერე, ალბათ იმავე ხანებში დართულ მცირე მინაწერში წერილის ავტორი აშკარად შეშფოთებული იყო, ჩემი შიში, სამწუხაროდ, გამართლებულათ.

სურვილი მძალავს გავიხსენო მეორე, არანაკლებ პოეტური, ისევ და ისევ „ობტიკურ ცოპილიებაზე“ აგებული საუცხოო მოთხრობა „ხოხობები გვალვაში“, სადაც კარლს არსენაშვილი სამაგალითო ოსტატობას ავლენს, პროზაიკოსისთვის ესაოდენ საჭირო შახვილი თვალთ ჰვრტეს საგნებს, ბუნების სურათებს. ავტორი, მოთხრობის გმირი, ჰყვება გულის დაგადებით გარდაცვლილ მეგობარზე გვიცი მინდელზე, რომლის

შეუდარებელმა, გადაამდებმა ღიმილმა და სიკეთემა იგი, საშინელ ავარიში მოხვედრული, ავტობუსისთან ერთად ხევში გადაჩხილი და სიკვდილის პიასს მყოფი, გამოაბრუნა, იხსნა. მანამდე კი ასე უცხო ადამიანად არის გადმოცემული მათი სიახლოვე:

„ჩემი მეგობარი დაბადებიდანვე გულით იყო ავად. იგი მკურნალობის შემწეობით ცხოვრობდა და ბავშვობიდანვე იცოდა, რომ დიდი ხნის სიცოცხლე არ ეწეოდა.“

ჩვენ შეგვეძლოს საათობით გვესაუბრა, მაგრამ შეგვეძლოს საათობით გვეცქიოდა ერთმანეთისათვის ჩუმად, ხმისამოუღებლად, ისე, რომ არ მოგვეჩვენოდა ერთად ყოფნა...

ასე მოუბეზრებლად შეიძლება იდგე მხოლოდ კლდის კედელზე და უცქიო, როგორ ვარცხნიან ხეობიდან მზის სხივს ამოყოლილი ღრუბლები ფერდობებს.“

მთხრობელი გვიამბობს, როგორ უყვარდა მას სვანეთის უბანში, გივის ეზოში მდგარი სამურაბე ვაშლის (ამ ხეს „სამოთხის ვაშლსაც“ ეძახიან დასავლეთ საქართველოში) წითლად შეფერილი, წვრილი, გრძელყუნწიანი მომწირო ხაყოფი, გივი მინდელი სწორედ ამ ციკენა ვაშლებს მიიტანს გონივრად მიღებულ მეგობართან, მის საწოლზე მუჭიდან საითთაოდ აბნევს, თვალს გაახელებს, მისებურად გაუღიმებს, შუბლზე ხელს გადაუსვამს და სიკვდილის კლანჭებიდან დაიხსნის.

მთელი მოთხრობა გახსენდება იმისა, გივი მინდელი როგორ მოიარა ერთხელ ზაფხულის საშინელ ხეტოში ალაზნის ველი, გვალვისაგან თონესავით გაზურბებული რიყე, როგორ მოერგნა მტვრით დაფარული მყვლის ბარდი „უზარმაზარ ცხვრად“ და შერე, თავის თავზე გაჭაგრებულმა, იმ ბარდს როგორ ესროლა ქვა. მთავარი სანახავი, მთავარი ხილვა სწორედ აქ იწყება:

„ბარდიდან თვალისმომჭრელი რამ ამოხატაილდა, ნაირფერი კლანკილით გახაზა ბუღი. წითელი, ყვითელი, ღურჭი და ათასნაირი ნაპერწკალი გამოუარა, თითქოს ოდნავ შეტრიადა. გასწორდა, მიუღწეველ ოცნებასავით გაშექვა. შავ წერტილად გადაიჭვა და სადღაც, შორს გაუჩინარდა.“

გაოგნებამ რომ გამიარა, მიგვხდა - ეს თვალისმომჭრელი უცნაურობა ხოხობი იყო, კენტი ხოხობი.“

ალმურაგარდნილ რიყეს აღმა აყოლილი გივი მინდელი სხვა ბარდებსაც ესვრის ქვეშ. მაგრამ ახლა მხოლოდ ალაგალაგ და თანაც უკვე წყვილ-წყვილად ამოფრთხილდებიან დაფითებული ხოხობები, ფერად ნაპერწკლებად იშლებიან ტატნობზე და შხულით უჩინარდებიან. იგი მინც იმ პირველ, ცაში ნაირფერი შუშუნასავით აჭრილ (გავიხსენოთ ედუარდ ბაგრატიონის ლექსის ელგარე სტრაქონი) ხოხობზე ფიქრობს:

„მაგრამ სულ სხვა იყო კენტი ხოხობი!

მან თავისი ნამცევა ფრთებით მტვრის უზარმაზარი ღრუბელი ააცვილა დედამიწას, გამოაჩინა რიყის ცალ მხარეს აუღებელი კლდე, მეორე მხარეს - ბარაქანი მინდორი, უფრო იქით ლამაზი სოფელი, სადაც ცხოვრებას ქრიაშული გაუდის და ყოველი ხალაში სავსეა სიმღერებით. მან მეც შემომავარა თავისი ნაპერწკლები, ჩემი უხალისობა საკუთარი ბუმბულის სიმშუბუქით მომავორა და სადღაც გადაკარგა.“

მართო მოტანილი ნაწყვეტებიც კმარა საიმისოდ, ვიწმუნოთ, თუ რა მძლავრი ნიჭისა და უფაქიზესი გრძნობის შემოქმედი დაგვიკარგავს. ახლა, საკმაოდ დაგვიანებით, მეც გულდაწყვეტილი ვფიქრობ: კარლო არსენაშვილი იყო გაუხალისი გვალვაში მოხვედრილი და სულმხუთული „კენტი ხოხობი“, რომელმაც ჩვენ ყველას გაუზუნარი, მტვერგადაცლილი, არამიწიერი სილამაზე დაგვიანხა, თავისი ზღაპრული სამყაროს წიაღში გადაგვახედა.

და ეს მოსაფრებელი კაცი, რომელმაც მხოლოდ სიყვარულით აცხოვრა, თბილისის ქუჩებში, წლების მანძილზე დაბეჩავებული, ჩაუცემელ-დაუზურავი, ვასაცოდავებული, მაგრამ ღირსება შენარჩუნებული დაიარებოდა. ვიცოდი, დროდადრო რამდენიმე ახლობლის ოჯახში სადილობდა. ისინი, რაღა თქმა უნდა, ამ სიეთეს არასოდეს ამადლიდნენ. ერთხელ მიიხრა, მეგობარი მელოდება სადილად, მაქვს უფლება, ვინც მინდა წაიყვანო, წამოდი, თითო ბოთლი ღვინო დაგილითო. უარი ვუთხარი, სადაც მიმტკბარებოდა.

კითხვის ინტერესი სიცოცხლის ბოლომდე არ დაუკარგავს. წერდა კიდევაც, მახსოვს, მდოგვისფერყდიანი მოზრდილი წიგნი ეჭირა, უცხოურიდან თარგმნილი, დოკუმენტური; შინაარსი მოკლედ მომიყვა, პირველი მოვლით ომის დაწყებაზე, განსაკვირებელი ფაქტებია თვამოყრილი და სახელმწიფოთაშორისი კონფლიქტების კანონზომიერებებია დადგენილი, მთლიანად არ წამიკითხავს, უსათოოდ გათხოვებო, დაატანა, ამ წიგნმა დამანტერესა, მაგრამ მერე კარგა ხანს აღარ შემხვედრია და მეც აღარ შემხსენებია.

მწერალთა კავშირში ხშირად დადიოდა. ერთხელ ლიტერატურთა სახლის დარბაზში, რომელიც შემხვევის ვაშო, სუფრა გაიშალა და კარლოც იქდა მაგიდასთან. თამადაშ, რეზო ჭეიშვილმა, ყველაზე პირველად და გამოჩრეული სითბოთი ადღერძებელა, როგორც ნიჭიერი მწერალი და კარგი კაცი. ყველამ გუხარით ჩვენ-ჩვენი სათქმელი. ფეხზე წამომდგარს, თვალები უბრწყინავდა. ისეთი სასიხარულო წუთები ბევრია არ ტვებია ცხოვრებაში.

შარშან ზაფხულს, მწერალთა კავშირის კლუბში, ერთი ადამიანის მწერლობის მეგობარი ქალბატონის ნინო ლომიძის საპატივცემულო შეხვედრა იმართებოდა. კარლო არსენაშვილი დიდი ხანი იყო არ მენახა და ჩემდა უნებურად ვიკითხე, სად დაიკარგა, ხომ არ გინახავთ-მეთქი. ბიბლიოთეკაში მყოფი ქალები შეებნენ - არ იცი, რა სამწუხარო ამბავი მოხდა? კარლო არსენაშვილს დღეს მარტავენ თელავში, ჩვენგან ზაღ ბოტკოველია წასულიო, მიიხრეს. უზომოდ დაშფუდა გული. უკანასკნელი პატივი რომ ვერ მივაგე განვენებულს. მოგვიანებით მომიყვინენ, რომ ღირსეულად დაეკარგალათ ახლობლებს, მეგობრებს, საფლავში წინაპართა სურათებიც ჩაუფლესო. ჭირის სუფრაც მისი საკადრისი გაემართათ. დაწმუნებული ვარ, ამით არ გათავებულა ამ ხალხი შემოქმედისა და უპატიოსნისი, კეთილშობილი პიროვნების მოწამებრივი ცხოვრება. სანთელ-საკმეველი გზას არ დაკარგავს. აქ არაფერი მითქვამს კარლო არსენაშვილის საყმაწვილო მოთხოვრებების საუკეთესო წიგნზე „როცა ყვავილებს სძინავთ“, რომელიც სხვა მოთხოვრებთან ერთად, ხელახლა უნდა გამოიცეს.

ამას წინათ იმავე ზაღ ბოტკოველმა, კარლო არსენაშვილის ერთგულმა მკითხველმა და მოტირანხულემ მისი სულ უკანასკნელი, 2003 წლის ივლის-აგვისტოთი დათარიღებული ნაწერები მომცა, გადახედე, ეგებ გამოქვეყნება ღირდეს და თუ სურვილი გაგიჩნდება, რაიმე წაუმძღვარეო.

წავიკითხე და შეტრული, აფორიაქებული დავრჩი. პირველში მოუნელებელი წუხილია დაუხარავი ძალებზე, გამოუყენებელ შესაძლებლობებზე. მძაფრად არის გამოხატული გვიანი, უსაშველო სინანული: „სამოცდაცხრეა წლის ასაკშიაც იცი, ბევრი რამ შეგეძლო, ბევრი, ძალიან ბევრი, მასთან შედარებით, რაც ქალაქზე გამოიხატა, ათი, ასი, ათასჯერ, მილიონჯერ მეტი, უთვალავჯერ მეტი, პროზაშიაც და ყველა ეპიკშიაც. ეხლა თუნდ ინანი, თუნდ იდარდე, თუნდა იწუწუწე, ვერც წარსულ წლებს დაიბრუნებ, ვერც მას, რაც წარსულს გამყვანა“.

მეორე - „... და აეროპორტში სიწყნარე იდგა“, - მშვენიერი მოთხრობაა და აქ უფრო მკეთრად, სახი-

ერად იგარანობა კარლო არსენაშვილის თავისებური ხელწერა, თითქოსდა უმნიშვნელო წერტილების შემწევის ეგზომ იშვიათი უნარი. განსაკუთრებით ამაღლებული, პოეტური და შთაქმნითი (ლიტერატურული მოგზაურის ქრისტეფორე კოლუმბის გახსენება). შე არ ვაპირებ გარდაცვლილის ბოლო დანატოვარის გარჩევას. დაკვირვებული მკითხველი ურემოდაც მიხედება, რა პიროვნება, როგორი მწერალი წავიდა ამ ქვეყნიდან ასე შეუმჩნეველად მაშინ, როცა სახელს და სახარავს დახარბებული, საეჭვოდ ენერგიული ცრუ კალმოსნები გაცილებით შეტ პატივში არიან. ურცხვად ეცლყოლაობენ და, ჩვენდა სავალაოდ, სიამტკბილობა არც მომავალში მოაკლდებათ.

ვფიქრობ, ჭარბი მწერლობის ტექნიკური კომპეტენცია, კარლო არსენაშვილის შეგობრები და ახლობლები რამეს იღონებენ, რომ თუნდაც მისი დაბადების სამოცდაათ წლისთავზე უფრო დაფასებული და მოფლელი გამოიყურებოდეს იგი, ვინც იყო „შეუპოვარიც და დამომობიც ერთსა და იმავე დროს“.

ემზარ კვიციანიშვილი

25.07.2004.

სიცოცხლე იწურება

სიცოცხლე იწურება. სამოცდაცხრა წლის ასაკშია იგი, ბევრი რამ შეგეძლო, ბევრი, ძალიან ბევრი მასთან შედარებით, რაც ქალაქში გამოიხატა, ათი, ასი – ათასჯერ – მილიონჯერ მეტი, უთვალავჯერ მეტი პროზაშია და ყველა ეპოქის, სხვათა შორის, და ეხლა თუნდა ისინი, თუნდა იდარდე, თუნდა იწუწუნე. ვერც წარსულ წლებს დაიბრუნებ, ვერც მას, რაც წარსულს გაპყვია.

ღმერთმა ქნას და მოესწროს ვინმე იმ წლებს, დროს, რასაც ილია ნაგრობდა მშობელი ხალხისთვის: შრომის თავისუფლებას და ადამიანის სრულყოფას. ილია ნაგრობდა! და რაკი ილიას ენაგრებოდა ეს დრო და ამ ნაკვრით აღმოხდა სული, ვეცით ჩვენც; ვისაც ილია ეჯავრებოდა, შრომაც ეჯავრებოდა! სიცოცხლე იწურება. სამოცდაცხრა წლის ასაკშია იგი, ბევრი რამ შეგეძლო, ბევრი, ძალიან ბევრი, მასთან შედარებით, რაც ქალაქში გამოიხატა, ათი, – ასი, ათასჯერ, მილიონჯერ მეტი, უთვალავჯერ მეტი, პროზაშია და ყველა ეპოქის. ეხლა თუნდა ისინი, თუნდა იდარდე, თუნდა იწუწუნე, ვერც წარსულ წლებს დაიბრუნებ, ვერც მას, რაც წარსულს გაპყვია. ერთი რამ კი შეიძ-

ლება დაასკვნა: ყოველთვის გაეიწყლებოდა, ყოველთვის დაეიწყებოდა გაქვს საკუთარი „მე“. ეს კი ძალიან სუსტი ადგილი იყო ჩემს ცხოვრებაში. ესეც აღუნიშნავთ სხვებს. კერძოდ ჩემს ყოფილ მასწავლებლებს. უფროსი ასაკის ადამიანებს და ჩემს უმცროს მეგობრებს – რამდენიმე წლით უმცროსებს! ესეც ბედი! ჩემი პედაგოგები ცოცხლები აღარ არიან და განსვენებულებმა ეს აღნიშნეს საშუალო სკოლის დამთავრებიდან ოცდაათი ან ოცდახუთი ან ოცი წლის შემდეგაც. ძველმა მეზობლებმა და ჩემმა სკოლელებმა ჩემზე რამდენიმე წლით უმცროსებმა, ინსტიტუტის კურსდამთავრებულებმაც – მოგმა ჩემთან ერთად, მოგმა რამდენიმე წლის შემდეგ დაამთავრა და ჩემი სახელი გაგოვ უკულტეტებზე. მათთან შეხვედრა და მათი გულწრფელი სადარდებელი ხშირად ვყოფილვარ კიდევ თურმე და ხშირადვე ვახსენებდი თურმე იმ პირებს. მთელი გრაგვილია ეგ არის: ხასიათის ჩამოყალიბება, ხასიათის გამოვლენა, ხასიათზე შეგავლენას სულ სხვა ადამიანები ახდენდნენ და შემოასებელ-დამფასებლები სულ სხვაგან იყვნენ, ანუ საერთოდ, ბედის თავისებურებაა, ხასიათის თავისებურება, ასე

იყო ყოველთვის ჩემს ირგვლივ: ვინც მაფასებდა ან მუხმარებოდა, ის ყოველთვის უმწვო იყო, ვისაც ჩემთვის, ყოველთვის კარგი უნდოდა, ჩემი მშობლებისთვის კარგი უნდოდა. ჩვენივე, ყოველთვის ჩამოცილებულიყვით იღბა ჩვენიდან წყალგაუმტარ, გაუკონაზი მასით გატენილ ინტრიგანთა წყალობით. აი, ასეთ აგმოსუფროში ინტრიგანი, რა თქმა უნდა, ყოველთვის ეცდებოდა და ეცდება, დაგავიწყებისონს საკუთარი განმრახვეაც, საკუთარი მოთხოვნილებაც, გამოხატო ის, რაც შეგიძლია გამოხატო და უფრო მეტი არგუნო ადამიანებს, ვიდრე წვრილმანი მათი ყოველდღიური ფუსფუსის დროს დახარჯული ენერგია. ანუ დიდი მდინარის ენერჯის გამოყენებაზე რომ უარი სთქვა და დიდი მდინარის ენერჯიას ხარჯავე იმ მიზნებისთვის, რასაც წვიმის წყალიც კუფონის, თუნდაც წელიწადში ერთხელ რომ მოვიდეს. ასეა თუ ისეა, ეთქვათ პირდაპირ: სამუქალო სკოლის პედაგოგებს უნდოდათ ეს ეთქვათ და მითხრეს, ჩემს უმცროს კეთილ ადამიანებს უნდოდათ და განაცხადეს საჯაროდ და ერთხმად სხვადასხვა ასაკის ხალხმა, უნდოდათ ეთქვათ და მითხრეს ჩემს შემდეგ დამთავრებულებმა სკოლის და ინსტიტუტის მოსწავლეებმა და სტუდენტებმა უკვე გაჭაღარავეულებმა, უთქვამთ ჩემს ნათესავ მამაკაცებსაც, სხვათა შორის, მათაც აღნიშნეს, გვიან ვამბობთ ამასო, მისთვის სულ გვინდოდა გვეთქვა, ისიც ნაკლებს ფიქრობდა თავის თავზე, მიგოს, მამამუნს აღარაფერი ეშველება, აღარც ის არის ცოცხალი და ახლა შენ გუბუნებით, განა მარტო მე, სხვებიც, ჯერ კიდევ დროა, ძნელია ხასიათის გამოცეცა, მაგრამ იქნებ შესძლო და მეტი იფიქრო შენზე, ცოცხა მაინც მეტი, თორემ ასე არ შეიძლება. და ასე ამრიგად, ვერც წარსულს დაიბრუნებ და ვერც მას, რაც წარსულს გაჰყვა. ისე კი, მაინც კარგია თუ გაიხსენებ, როგორ მოაწყეს ამ სიგყვების სათქმელად შეხვედრა ჩემმა სკოლელებმა, ჩემს შემდეგ რომ დაამთავრეს და წვიმამ რომ შემეშალა ხელი, დავსწრებოდი დედაჩემთან ერთად და

წვიმამი მოყოლილი როგორ გავივიე კიდევ ერთხელ
2003 . 22 ივლისი, სოფ. თბილისი

... და აეროპორტში
სინყნარე იღბა

იყო მწერალი და მწერალი რაკი იყო, იქვე იღბა ბავშვიც, და იღბა სიცხე, გამთანგეული სიცხე. ყველაფრის გამაყრებელი სიცხე, თაბერულამხვევი სიცხე, მაგრამ ამ სიცხეს მაინც იწვევდა მზე, მზე – სიცოცხლისთვის აუცილებელი ენერჯის წყარო, მზე – აუცილებელი, სამშეოზე გამოსატანი აუცილებლობით. მზე დამგუბებელი და ამხსნელი ყველა საიდუმლოსი, სადაც მზის სხივი მისულა. მზე – ჩვენი სიერცის აუცილებელი თვალის ჩინიც, ჩვენი გვინიც, გულიც, ძარღვებიც და სისხლიც. ჩვენ მაჯისცემას რომ ეგყობა, მზე არეკლილი ოკეანეშიც, პატარა გუბეშიც და იმ აეროპორტშიც, სადაც სიწყნარე იღბა. ამქროლებული მღვის ნაპირზე და გატრილებულ ხეობაშიც, მულამ გამხიარულებულ ბუნქნარიან ნაპირზე და სითბოჩამღგარ ლოდებზედაც მზის სხივების თვალისმოჭრელი ელვარება.

ახლა, რა თქმა უნდა, უკვე შედმეტია სიგყვები, იყო მწერალი და მწერალი რაკი იყო, იქვე იღბა ბავშვიც, ბავშვის ხსენებას მოჰყვება პირდაპირ მზე, თუნდა ბუნებრივი იყოს, თუნდა არაბუნებრივი, თუნდა მოჩვენება, თუნდა სიგიჟე ან გენიოსის გამობრწყინება, თუნდა აღმოჩენა, თუნდა დახვევა – სიხუვე, გულის ნორჩი ფეთქვისა, თუნდა ფართხალი უსუსური ფრინველისა, თუნდა სიხარული, თუნდა მწუხარება, მშისთვის, მზის სხივისთვის ყველაფერი ნაცნობია და ამ სიცხეში, ამ სიწყნარესა და ღუმელში ისმოდა და ისმის იმ პატარის მთელი ქვეყანა.

სადაც ქვემოთ აეროპორტის შენობა თვლემდა, რადიოხელსაწყობები ჩუმაღ გრიალებდნენ ან კიდევ უძრავნი იყვნენ. მგელისძველი ამბავია და ახალი ამბავიც, მამინდელიც, სანამ რადიოხელსაწყობები განდებოდა და სანამ დამინაურდებოდა. იყო და

იყო რადიოანბნა, იდგა სიყვ და აეროპორტის შენობაც თელეშდა. თითქმის ერთდროულად გაჩენილი რადიოანბნაც და აეროპორტიც, თვითმფრინავებიც და მგზავრები, ასაკით თანატოლებიც და შშის სხვის ალმოხენაც ბიჭს უყვარდა აქაურობა. აქაურობა ნისლიან ამინდშიაც მოსწონდა, წვიმამიც. ელქვქის დროს ხომ სულ ყველაფერი კარგი იყო. თვითმფრინავიდან ჩამოსული დასველებული მგზავრები, გრაპის კიბეზევე საიმელო ლაინერი – საიმელო აეროპორტი – მეტი რაღაა საჭირო შშის ხასიათის გამოსაყნობად. იქვე ნათელი დარბაზი, საიმელოდ გვირთის გადატანა და საიმელო ლოდინი, სანამ გადაიღებს წვიმა, იქვე გრილი ოთახები, საიმელო ოთახები დელებისა და ბავშვებისათვის. და იქიდან ექვრა, როგორ დაემშვება ახლა სხვა ლაინერი, სხვა ფორმისა, სხვა ფერის ბოლებით და სხვა სიდიდისა თუ მოცულობისა. ზაფხულში დღეც დიდია, ზამთარში პატარა და ბიჭმა დააბუსტა, ლაინერები შუაღამისას სწყვეტენ ფრენას მთელ დედამიწაზე და დილაადრიან იწყებენ. დილითვე რწყავენ სარბენ, ასაფრენ ბილიკებს სპეციალური მანქანებით; ასუფთავებენ სპეცგანსაცმელში გამოწყობილნი. ახლოს დიდი შენობაა, თხელ, მსუბუქედლებიანი, სადაც თითქმის ყველაფერი ისევ ძველებურადაა. ამ თხელ კედლებიან შენობას ანგარი ეწოდება. დროდადრო ლაინერი შეიძლება შეაგროვოთ შესაკეთებლად, ძალიან კარგია ანგარი. პო, ანგარი. მთელი ამბავიც ევ არის – აეროპორტისთვისაც, მგზავრებისთვისაც. ანგარი სთავიდანვე მაგარი და მაგარი რომ გამოდგა შშის სხივებით აუცილებელი, უკლებელი და მარადიული, კოხტაც და მორგებელიც. მთელი ამბავიც შემდგეშია, იქით, ანგარის იქით, ძველი აეროპორტია. ძველი აეროპორტის იქით კი გზაა, ძველი აეროპორტიდან ქალაქისკენ მიმავალი. ამ გზებსა და მიმობნულ შენობებს შორის ბალახი და ბალახი. პო, ძველი აეროპორტი. იმ ძველი აეროპორტის ხუროთმოძღვრის სახელი და

გვარი უკვდავია. აეროპორტის გარეშე ვიღამ სთქვა დღევანდელი ქალაქი, პო, იქით ანგარია. იმ ანგარის პირველი ინჟინრის და ხუროთმოძღვრების სახელებიც უკვდავია. ვინ – ვინდა და უპირველესნი იყვნენ ხელთათმანებითაც, ფეხსაცმელებითაც. ზამთრის თუ ზაფხულის განსაცმელითაც და ქედებითაც, პირველ მგზავრებთან ერთად. უფრო მეტიც, მათი განსაცმელი – მექანიკოსის განსაცმელი გავლენას ახდენდა მთელ მთოცე საუკუნეზე, დაწყებული სახელმწიფოს ხელმძღვანელთა განსაცმლის დეგალებიდან, დამთავრებული თვით სახელმწიფოს ხელმძღვანელთა მძლოლების განსაცმლის მიხედვით – მძლოლებისა, რომლებსაც შეეცვალათ მუფებისა და მილორდების ეგლების კოფიებზე ჩამომხსდარი მუღამ სერიოზული კარგი მცოდნენი ცხენების აღვირებისა, ავმარებისა თუ სადავეებისა. მთოცე საუკუნე, როცა უკვე თამამად შეიძლებოდა შეგუმნნიათ და არ გაგკვირებოდათ, რომ სახელმწიფოს ხელმძღვანელად უკვე ძრავებმა მოიყვანეს ფრანსუა სათავეში, ხოლო სენგკეშიუპერი მფრინავის სატეს მუსევეს, მათი იმ ძველი ყმის ფრანსუას ბრძანებათა შესრულებისათვის ზღვის გალღებს შერეოდა რკინის მანქანასთან ერთად ერთხელ და სამუდამოდ – აქით, მეორე სულ უფრო დიდებული შენობაა, თანამედროვე კომფორტით, ცალკე უკვე ყველასთვის ყველაფერი: თვალსაჩინო ადამიანებისათვის, ცალკე თვითმფრინავის დასაჯლომაც, ცალკე სასაუბრე, ცალკე შაბაიც, ცალკე საბილიარდოც, თუმცა თვალსაჩინო ადამიანებისთვის თავისუფალი დრო დეფიციტია, მაგრამ საბილიარდო მაინც გამოყოფილია. საბილიარდოშიაც შეიძლება დანკენება, სჯაბაასი სხვადასხვა თემამე და, რა თქმა უნდა, ბილიარდის ბურთის ჩაგდებაც სამიწეში. გააჩნია, თამამის დროს ვინ რას ფიქრობს, რას უმიწნებს და ვის როგორ გაუმართლებს. ფარული განზრახვა, წინასწარ გამოიყნოს მეორეს, თვალსაჩინოს განზრახვა და დამოკიდებულება არამარტო ბილიარდთან, არამედ

საერთოდ ცხოვრებასთან. რადგან ბავშვმაც უკვე იცის, რომ ცხოვრება ხშირად სულაც არ არის თამაში ან გაართობა, სულ სხვა რამეა ცხოვრება, სულ სხვა რამეა ანგარიც, სხვა რამეა, ძველი და ახალი შენობაც. ამინდიც სხვა რამეა და მშის სხივების ენერჯიაც.

და მაინც უნდა თქვას ის, რის თქმასაც სულ გაუბოლოდა ხოლმე. გაუბოლოდა და გაუბოლოდა... და ამ დროს კვლავ ახსენებოდა თვითმფრინავები და თვითმფრინავები საღამოს ხანს. ჟურადი, ჟურადი წერტილები, რომლებიც აბლოცდებოდნენ და სხდებოდნენ ბილიკებზე და კობტად, მშვიდად შემოდისდნენ მოედანზე და კობტადვე ჩერდებოდნენ, გაშლიდნენ ბოლოში დამამუხრუჭებელ ქსოვილებს დაჭიმულს სიმებად, მიმზიდველი თოკებით – ხილულს მშის სხივებით და პატარა ბიჭს საკუთარი გულის ბაგა-ბუვიც კი არ ესმოდა, ისე იყო მიჯაჭვული მისი მშერა თვითმფრინავისაკენ და პირდაპირ ყურებში უწიოდა მშვიდობიანად დაბრუნებული ძრავების ხმაური, როგორ ნელ-ნელა იკარგებოდა ამ ჩვენი დედამიწის ყოველდღიურ და მარადიულ მაჯისსემაში. ყოველთვის მოსწონდა (და, თანაგონებმა მოიწვევებდა ჩათვალონ, ან ყურადღებას სულაც ნუ მიაქცევენ), რომ გამოდიდა ბევრი სინათლე. ბევრზე ბევრი სინათლე! დიხ, ილუმინატორი!.. პო, ეს ილუმინატორი იყო, სინათლის წყარო – სიხარულის წყარო, შორიდანვე მცდელი ჩაპკონებოდა, შერწყმოდა მიმზიდველ აეროპორტს, ჩამოდიოდნენ მგზავრები ღიმილით, კობტა განსაცმლით, დასვენებული სახეებით, სულ ერთი საათით ან ერთი დღის მგზავრებს ისეთი გამომეტყველება პქონდათ – ძველი მეგობრები იყვნენ თვით ბავშვის თვალში. გააყოლებდა მშერას ბავშვი იმ მგზავრებს და უკვირდა, როგორ ცივად ხელის ჩამოურთმეველად სცილდებოდნენ ერთმანეთს. ერთად იმგზავრეს? იმგზავრეს. გამოემშვიდობნენ? გამოემშვიდობნენ, მაგრამ მაინც ხელის ჩამოურთმეველად სცილდებოდნენ ან ამოიოსრებდნენ – „ეჰ!“ ან კიდევ, აქეთ-იქით იც-

ქირებოდნენ. ერთად დაინახეს ოქეანუს ვულკანებიც, თოვლიანი მთაგრეხილებიც, სახლებიც გაართობეს შემოდან, კულტურის ძეგლებიც და ორასათასიანი „მარაკანას“ სტადიონიც, შეიძლება სპილოების ჯოჯობიც დაითვალეს აფრიკაში. ცოტა რო შერყა თვითმფრინავი, შეიძლება კარგი შორბა ვინმე სპორტსმენი შეშინებული შეაჩერდა სტიუარდესას, რომელსაც მაინც არ დაუღვარა ღიმილითი, ელექციანი დრულებიც გაიარეს, შეიძლება სულ მანმარებდა და მანმარებდა თრთვილ შემოკრული ფრთები და სიკვდილის და სიცოცხლის საზღვრები უამრავჯერ გადააქეტეს ერთად, მაგრამ მიწაზე ფეხდადგმულები ჩვეულებრივ, არც კი გამოემშვიდობებიან ერთმანეთს. შოგი ყვავილების სკვერში ისვენებდა. ყვავილებიც ჰგავდნენ ლანერებს, იქაც ფუსფუსი და მოძრაობა ამგყდარიყო, პავრშივე გრიალებდნენ ფუტკრებიც, პავრშივე გრიალებდნენ სხვა მწერებიც. ფუტკრები, როგორც სხევიათი, ველურ ყვავილებს დასტრიალებდნენ, როგორც პირველი მფრინავი გამომცდელები – უცნობ საპაეო სივრცეს. და უცნობ მიწას და მიქქონდათ ნექტარი ადამიანებისათვის. კარგ ყვავილებს, მებადის მოვლილ ყვავილებს დასტრიალებდა უამრავი მწერი, უამრავი პარამიტი, ებილემის გამავრელებელი მწერი, კოლო თუ ბუმი. და მაინც ამ პატარა ბიჭს უყვარდა აეროპორტი, თავის ყვავილებით, ველური ყვავილებითაც და ბაღნარის ყვავილებითაც. უყვარდა სიციხეშიაც, უყვარდა წვიმაშიაც, ყინვის დროსაც, შუადღესაც, დღითაც და საღამოთიც.

– კიდევ რა სთქვას? – მუხებდა დედას.

– დაფიქრი. იქნებ რაიმე გამოგჩა?! – შეკითხვითვე უპასუხა დედამ.

შეილი სულ მუდამ ფიქრობდა იმ პირველი მფრინავების საფლავზე, რომლებიც ძველი ანგარის ახლოს განისვენებდნენ მაშინ მიღებული საფლავის გიპური ფორმით. მკაცრი მოზაიკა, მკაცრი ხაზები, მკაცრი რკინა – პროპელერი. მაშინ აეროპლანი ეწოდებოდა, ხოლო აეროპორტს აეროდრომი, უყურებდა

ბიჭი ამ რამდენიმე მკაცრ საფლავს, მკაცრი ხაზებით, მკაცრი ფორმით, გამძლეობითაჲ მართლაც გამძლე ადამიანებს, უკერებდა და ვერ გამოეხატა. ვერ გამოეხატა ის, რასაც გრძობდა პირველი გამკვალავეების მიმართ, მკაცრად დაღუპულებისა მკაცრ ორთაბრძოლაში კი არა, „მკაცრ“ მრავალბრძოლაში – ეგონა ამ სიცივეებით, მან გამოეხატა მკაცრი მრავალთან ბრძოლაში და ამუსგებდა მრავალთან მკაცრ ბრძოლაში არადა, არ გამოდიოდა ის, რამეჲ ფიქრობდა იმ პირველ გმირთა მიმართ და მიაჩნდა, ისინი იყვნენ სწორედ უნებარონი, მომავლის წყნარი, მშვიდი აეროპორტების დამაარსებელნი ისინი, ვისი ნეშტაც იპოვეს და, მიწას მიაბარეს, ისინიც, ვისი ნეშტაც ვერ იპოვეს და მხოლოდ ცნობებად დარჩნენ: „გაფრინდა და არ დაბრუნებულა“.

და დაე იყოს მწერალი, და დაე იქვე იღვას ბავშვაც, რაკი არის მწერალი. ამას ალბათ ყველა ფიქრობს, თუკი ერთხელ მაინც დაინახეს ბავშვი, რომელიც შეიძლება მომავალში გადაიქცეს იმ პირველად, როგორც ის პირველები, დღეს წყნარი აეროპორტის ავტორებად, რომ შეიძლება ჩაითვალოს და დამაარსებელნი იქვე განისვენებდნენ და ამითაც ბუნდოვნად არიან თავის პირმშოს ქმნილებებთან და ძეგლებად გადაქცეულ ჩამომავლებთან.

მინაწერი:

და რა კარგი იქნება – ლაინერის მგზავრებივით ავსებდნენ სივრცეს კარგვე კარგი მოთხრობები, ფერად-ფერადი, კარგვე კარგი სტრუქტურები, კარგვე კარგი ელერადობის სასწაულებრივი სიცივეები, მშის ენერჯიასავით ცხოველმყოფელი, ამაღორძინებელი, გამღვიძებელი და მშვიდი. მკაცრი ფორმის მკაცრხაზებიანი, მოღაღანე, მოღუღუღე, მოღუღუნე, პროფესიის მაუწყებელი პროპელერებივით და ყველაფერი ესწრებოდეს თავის სიმტკიცეს და სიწყნარეს ერთი თაობის სიცოცხლეში. ერთი თაობის დაწყებული კვალად და კვალის შედეგად, როგორც ღვას პირველი ავიატორთა ძეგლებიც და

მშვიდი გიპირი შენობაც აეროპორტისა ერთად, წვიმასა და თუნდაც გამთბარებულ სიხვეში, მგზავრებით უხვად დაგვირთული, უხვადვე დაგვირთული ადამიანის გენის ნაყოფით – კარგი სიცივეებით, კარგი მოთხრობით, კარგვე, კარგი წიგნით – ადამიანის უკვლავებით და დიდებით. და როგორც რკინის ფრინველი შეყამივე აწვდის მეორე რკინის ფრინველს საწვავს, თვით რკინაც კი რკინას, ადამიანიც მარავანდელს ადგამდეს თავის ძმასა და მეგობარს – თავის სისხლსა და ხორცს – მეორე ადამიანს... ეჲ! პაგარა იყო ბავშვი და რას იშამ, მოგჯერ თავის თავსაც არ უმტლავნებ თამამ ფიქრებს, სითამამესაც სჭირდებოდა აწონ-დაწონვა მისი შეხედულებით: არ იყოდა, ხშირად დრომოჭმულია ამის გაფიქრებაც კი.

კიდევ მინაწერი:

შეიძლება სხვადასხვა ბედის მოფიქრება პირველი ავტორებისა, შეიძლება დაემატოს პირველი მგზავრების სხვადასხვა ბედიც, მოფიქრებაც მოაზრებული თვით ავტორის მიერ, როგორც ყოველთვის და არა ის, რაც ხშირად სიყალბის სახით არის ცნობილი. ან კიდევ ცნობილია ოფიციალურად, ოფიციალურად არ არის ყოველთვის მშრალი და ამავე დროს თვით ამ ოფიციალური მონაცემების უკან ღვას ხშირად ის პირთვნება, რომელიც ვაკეკაცი იყო, მაგრამ მისი ეს ვაკეკეობა შეფასებულია ოფიციალურ დონეზე და რაკი ასეა, არ სჩანს ძალიან ხშირად ის ცოცხალი ადამიანი, რომელიც გულში იკლავს სიციხის წყურვილსაც, ბუნებრივ სისუსტეს – შიმსაც თრგუნავს სიკვდილის წინაშე, თუმცა არც ერთი ადამიანური სისუსტე მისთვის არ არის უცნობი და ეს ყველანაირი სისუსტე ისე ჰყავს მოკლებული, არც ერთ უჯრედს აღარც ახსოვს. აი ასეთი რამ ოფიციალურ დოკუმენტში არ არის ნათქვამი.

ალბათ, შორს არც ის დროა, როცა ამ აუვავებულ აეროპორტიდანაც გაფრინდებიან დამამ-ღამამი, ამკარად ხილულხაზებიანი,

მოლებიანი, დინჯი, დაფიქრებული თვითმფრინავები, და მეციადან უხვად გადმოჰყვრიან თავისასავე მსგავს ფერად-ფერად ნაყარს, გამაბრუებელს ფუტკრის ნაყარივით, მსუყე და გრილი გამაგრილებელი, წყურვილის მომკვლელი წიგნებით, სიმღერით, ყიფინით და სისარულით, ფეიერვერკით, მიწის გუგუნით, თუ მეციური გამოძახილით, ფიქრობდა პაგარა და ღელას შეპყურებდა.

კიდევ რა გამოჩნა. ბევრი რამ. ყველაფერს ვერ ეგყოფა ღელა. ვერ ეგყოფა ყველაფერს მამა. ვერ ეგყოფა ყველაფერს ერთად ვერც ერთი სულიერი, რადგან სიწყნარე იღვკა აეროპორტში, მგზავრებით, ცოცხალი ადამიანებით მუდმივად ცვალებად აეროპორტში, სადაც ყველას და ყველაფერს ფეხი აედგა და პაერზე უფრო სწრაფად იცვლებოდა ყველაფერი თითოეულ შშის სხივიან ერთად ნათელი და გამჭვირვალე ფერებით საფე, ხელისგულივით სუფთა აეროდრომთან ერთად, თავის მოსაცდელი დარბაზებით, ფართო და დიდი მინის კედლებით, თავის ანგარებით და ასაფრენი ბილიკებით, მარად ცოცხალი ადამიანებით და მარად მოძრავი ნივთებით, ხელბარგის გადასატანი ურიკებით და დასვენებული, მომღიმარე, მინდაბრუნებული მოლიდინე გოლიათებით – თვითმფრინავებით. და თითოეული მგზავრის მიერ ჩამოგანილი ბედით, იღბლით და გამომწული ნაბიჯით. ყველა დროის დონ კიბოტებით თუ სერვანტესებით, კოლუმბებითა თუ მაგელანებით საე ქვეყანაში, მკვლავების თუ რკინის მკვებელების ღელამიწაზე, ხნულის გამგანისა თუ შემოდგომა-გაზაფხულის მონაეელებით ღელამიწაზე. მშვიდსა და წყნარ აეროპორტში, სადაც კრამაულს და ყიფინას გაუღვამს თამამი ფესვები და სადაც იდგა მწერალი და იქვე იდგა ბავშვიც.

– პა, რას იგვეი, ნიკოფორე!

– ვერაფერს! – უნებურადვე უპასუხა ნიკოფორემ – გრიალი მინდორიც მახსოვს, საძირ-

კვლები როცა ჩაყარეს. აი, იმ ძველ ბარაკებს, ანგარებს, ასაფრენი ბილიკების კეთილმოწყობას – გუნებში კი გაიფიქრა: სხვადასხვანაირად დაიფემა, სხვადასხვანაირად აშენდა, მაგრამ მაინც არ გამოვიდა ის, რაც ჩაიფიქრა, ბოლომდე ალბათ ფიქრიც ვერ მოასწრო, ფიქრის დასრულებაზე ვერ მოასწრო, ან ენ მოასწრო, ენ ეღრსა იმ ბელს, ენ ეღრსა ბუნდირებას. ანგარის წინ მუშები ჩამომსხდარიყვნენ და სიფრივე გამოიღოდა.

ნიკოფორე ანგარისწინ ჩამომსხდრებს გამოემშვიდობა და მინისკენ გაემურა. მიდიდა ძველი შიაბტელილებით დაგვირთული თავისი წყნარი, მშვიდი აეროპორტიდან მინისკენ. და მიჰქონდა თამამი ფიქრები ცხოვრების თამამით გართულს და მუდმივი დაკვირვების მიუხედავად, წყნარი და მშვიდი აეროპორტის სამუდამოდ უცნობი რიგში.

– გამაგებინე რა სიტყვა შენმა მკვებარმა! – მტყნაკოსმა ხელთათმანი შეისწორა, რადაცა კოსტად-

რა კი იყო მწერალი, იქვე იდგა ბავშვიცო, უყვარს მოგჯერ ასეთი რამეების თქმა, ისე თავისთავს, როგორც ახლა ჩაილაპარაკა. იგვეის და მიდის მინისკენ. აქვე ახლოს ცხოვრობს. რას იშამ, აეროპორტია, ბევრს იმიდაეს და იმიდაეს წუთისოფელში ცოცხალი აეროპორტი, ბევრს უცნაურს შეხვლები, მოგჯერებება, ვითომ უცნაური. ისე კი ჩვეულებრივი ადამიანია, თუ დააკვირდები. იდგა მშინი ამინდი და ირგვლივ ყველაფერი ღელდა და ღელდა.

ნიკოფორე ახლა უკვე სულ სხვა რამეზე აგრძელებდა ფიქრს.

ნეგა რა უფრო ენაგრებოდა კოლუმბს გადასახლებამი, ეხილა თავისი ძველი გენუა თუ ესპანეთი, ესმოდა თუ არ ესმოდა გამლილ უკიდევანო ოკეანის ხმაურში მშობლიური ნავსადგურის ნაპირზე ტალღების ხმაური და გაივლიდა თუ არ გაივლიდა ისევე იმავე გზას, ოკეანის ერთი ნაპირიდან მეორე ნაპირისკენ. მრისხანეც და კეთილიც ერთდროულად, შეუპოვარიც და დამთმობიც ერთსა და იმავე დროს.

2003 წლის აგვისტო, სოფ. იყალითო

XIX-XX საუკუნეების შპრანოელი პოეტები

მთარგმნელისაგან

მთარგმნელობითი საქმიანობა, ისევე, როგორც საერთოდ სამწერლო, ესთეტიკურ კატეგორიას განეკუთვნება. მისი ერთადერთი და პირდაპირი დანიშნულებაა, გაცნოს მკითხველს ის ნაწარმოები, რომლის ენაც მისთვის მიუწვდომელია. თარგმანის ამ მისიას შეამავლობასაც ემახიან. მკითხველს უფლება აქვს მოთხოვოს შეამავალს არა მარტო დედნის შინაარსთან, არამედ მის სახეობრივ საწყააროსთან გაცნობაც. მთარგმნელი მოვალეა აქციოს უცხოენოვანი ტექსტი მშობლიურა ლიტერატურის ფაქტად, თანამემამულეთა ესთეტიკური ტკბობის წყაროდ.

ბავშვობაში ხშირად შემინიშნავს თუ როგორ ნამრავდენენ ზურთები ზის სახლის დაშლისას ფიცრებს, რათა ისინი ზელახლა აწყობისას არ შეშლოდათ. ზოგი ოსტატი სხვა ადგილას, სულ სხვა ფონზე პირველყოფილი ხიბლით ადადგენდა ზოლმე დაშლილ სახლს, რომელსაც შენარჩუნებული მქონდა პრაპორციებიც, ჩუქურთმებიც, საერთო სილამაზიც, გადაადგილება მისთვის ისეთივე ყოფილა, რაც ტილოსთვის ჩარჩოს გამოცვლა.

სხვანაირ სურათსაც შეგსწრებივარ: სხვაგან გადატანილი სახლისთვის ზედმეტი ფანჭრები გამოუჭრიათ, დარაბები დაუკიდათ, ხოლო ჭერ კიდევ დაშლისას დაზიანებული ჩუქურთმები უბრალო ლარტყებით შეუცვლიათ. საბოლოოდ გამოსულა უსახური შენობა, რომელიც ედემის ბაღში რომ ჩაგდებოთ, უწინდელ მიზიდველობას ვერ დაიბრუნებდა.

ეს, ალბათ, არც თუ ზუსტი ანალოგია, გარკვეულწილად გამოხატავს „მთარგმნელობითი მედლის“ ორივე მხარეს - კეთილსინდისიერსაც და ზერერესაც, იქაც და აქაც საქმე გვაქვს დაშლასთან და აწყობასთან, იქაც და აქაც თანმიმდევრობა და სიზუსტეა საქირო, რათა ორიგინალი არ დავამახინჯოთ. თანაც ისიც უნდა გვახსოვდეს, რომ თუ ავტორი საკუთარი ნაწარმოების შექმნისას აბსოლუტურად თავისუფალია თემის, სიუჟეტის, ფორმის, გამოსახელებითი საშუალებების არჩევანში მთარგმნელს არჩევანი არსებითად არ გააჩნია. ის, რაც ავტორისთვის თავისუფლებას ნიშნავს, მთარგმნელისთვის ხშირად უმძიმეს ტვირთად იქცევა. მისი ოსტატობა სწორედ ამ ტვირთის ღირსეულად, უზორთიკოდ ტარებაში გამოხატება.

თარგმნა გულუხვობას, სხვისი განძისთვის ელვარების შესანარჩუნებლად საკუთარი განძის ხელგაშლილად ხარჭვასაც გულისხმობს. მოშვირობა, სიძუნწე, საკუთარი სიმდიდრის სხვისთვის გაყოფისგან თვის შეკავება შემოქმედებით მარცხში გადაიზარდება ზოლმე.

წებისშიერი კეთილსინდისიერი თარგმანი მუდამ დედნისადმი ერთგულებით იწყება. წინასწარ არავინ გეგმავს მის გადასხვაფერებას, მხოლოდ უთანასწორო ორთაბრძოლის, მხოლოდ დიდი ზნის ყოფმანისა და წვალების შემდეგ იწყება ერთგვარი კომპრომისი, უკანდახევა, ჩიხიდან თავდასაღწევი ზგზების ანუ საკომპენსაციო საშუალებების ძიება ე. წ. შემოქმედებითი თანავტორობის ცდა, რაც უფრო რთული და მაღალპოეტურია დედანი, მით უფრო დიდი გულისტკივილი, რომელიც მთარგმნელს ეუფლება მსგავსი იძულებითი ოპერაციის ჩატარებისას. ეს გულისტკივილი ოკუცდება, თუკი მთარგმნელი უშუალოდ პირველწყააროს ეწაფება და სრულად გრძობს მის ყველა ღირსებას. თარგმანი მისთვის ნაშვილები ბავშვივითაა. სულ იმას ფიჭრობს და ეშინია, ვაითუ პატარას ჩემს ზერტვეშ სითბო დააკლდეს ან რაიმე არ მოეწონოსო. ამიტომაც მას განსაკუთრებული სისათუთით ეპყრობა.

საკუთარი გამოცდილებით ვიცი: დედანი, ხანამ იგი მეორე სიცოცხლეს დაიწყო და, მთარგმნელის შერეულად უმცირეს ნაწილაკებად იშლება და ერთგვარ კლინიკურ სიყვდილს განიცდის. სიყვარულისა და ზოგჯერ მისი ბიზნის გარეშე შეუძლებელია ველოდეთ მკვდრებით აღდგომის სასწაულს, შატკრული აღმოჩენის სასწაულს, რომელმაც იქცევა ღირსეული ქმნილების ღირსეული თარგმანი.

ყოველივე ამის გახსენება იმისთვის დაშვებია, რომ შეთქვა: ჩემთვის ცნობილი იყო თუ რა უმძიმეს და უბოროტეს საქმეს გვიდებდა ხელს, როცა უკრაინელ პოეტთა თარგმანა ვადავწყვიტე. და თუ მაინც გავრისკე, მხოლოდ იმიტომ, რომ გულით მეწადა ჰქარაველი მეთხველისთვის შიახლოებით მაინც მეგრანობინებინა აქ წარმოდგენილ უკრაინელ პოეტთა შემოქმედების განუმეორებელი ხიბლი. ზოგი მათგანი ჩემამდეც უთარგმნაო უფროს თანამოკალმეებს, მაგრამ, მოგეხსენებათ, ყოველი ახალი თარგმანი ორიგინალის რაღაც ახალ და აქამდე უცნობ წახანგებზეა წარმოაჩენს ხოლმე. მით უმეტეს, თუკი წინა თარგმანები შეტწილად პროზაული პუბლიკაციებიდან იყო შესრულებული. პუბლიკები კი, სამწუხაროდ, ბრემისთვის გამზადებულ ტექსტსა ჰგავს, რომელიც ბრაილის სტილით უნდა წაიკითხო. განსხვავება ისაა, რომ ბრემები ტექსტს გრძობენ, მაგრამ ვერ ხედავენ, აქ კი პირიქითაა ხედავენ, მაგრამ ვერ გრძობენ. პუბლიკებიდან მთარგმნელი მოვავლონებს კომპლექსურ შატკვარს, რომელმაც ორიგინალი მოწმის ჩვენების მიხედვით უნდა აღადგინოს. განა სამტკიცებელია ის, რომ შატკვა ნატურადან სჯობს?

— ვიმდგომებ, რომ „ჩემი“ ტარას შეგვჩუკო, ივან ფრანკო, ლეხია უკრაინკა, პავლო ტინინა, მაქსიმ რილსკო, ვლადიმირ სოსიურა, მიკოლა ბაუანი თუ ანდრეი მალიშკო ამ თვალსაზრისითაც დაინტერესებს მეთხველს. გარდა ამისა, აქ იგი გაცივობა ბევრ მისთვის დღემდე უცნობ ავტორსაც, რამდენადაც მე ვიცი, ჩვენში არ თარგმნილა ისეთი გამოჩენილი უკრაინელი პოეტები, როგორცაა მიკოლა ვორონი, ალექსანდრე ოლენი, ივანე მალანოუკი, ივანე პლუნინკო, ოლენა ტელივა, ოლენა ოლენი, ბოგდან-ივანო ანტონიჩი, ვასილ სტუსი, ანტონიჩის გამოკლებით ყველა მათგანი რეპრესირებული იყო და ბოლო ათწლეულამდე მათ უკრაინაშიც კი იშვიათად ბეჭდავდნენ (ან არ ბეჭდავდნენ სულაც). ზოგი შინსაკომის ჭურჭლებში დახვრიტეს (ვორონი, პლუნინკო), ზოგს პოლიტიკური ემიგრანტის მამზე ხვედრი ერგო წილად (ოლენა, მალანოუკი), ზოგიც ფაშისტური ქალათების მსხვერპლი გახდა (ტელივა, ოლენი). თანამედროვე პოეტი ვასილ სტუსი პირდაპირიზისა და შეუბოვრობისთვის ქვარს აცვა საბჭოთა სუკმა. სულიერად გაუტყველი პოეტი ფიზიკურად ვერ გაუმკლავდა ხანგრძლივ გადასახლებებს და 1985 წელს მორდოდეეთის საკონცენტრაციო ბანაკში აღესრულა.

... არ ვიცი, ესადაგება თუ არა შატკრული თარგმანის დანიშნულებაზე ჩემი ზემოთგამოთქმული „ეთეროილი“ მოსაზრებანი მათ პრაქტიკულ ხორცშესხმას, მაგრამ იმას კი ვიტყვი, რომ ცდა არ დამიკლია, რათა ორიგინალისთვის მაქსიმალურად შეემწარჩუნებინა მათი კლერადობა, ფორმალური, შინაარსობრივი და სახეობრივი მრავალფეროვნება, რამდენადაც ამის საშუალებას მაძლევდა უწინარესად საკუთარი პოეტური შესაძლებლობანი, შემდეგ კი ქართული ენისა და თვით პროსოდის ბუნება. მათ ხომ უკრაინულთან შეხების წერტილი საერთოდ არ გააჩნიათ!..

პოეზია მსოფლიოს სივრცეებში ადამიანის თვითდამკვიდრების ერთ-ერთი მიზნიდგელი გზაა, მაგრამ რაკი ეს სივრცეები დასახლებულია მრავალრიცხოვანი რასებით, მთარგმნელია მისი ჩინჩრონი ენათა დახლართულ ლაბირინთებში. იგი თითქოს ის კეთილი სულია, რომელიც ბაბილონის კოშკის ნგრევისას გადაარჩა და მოწოდებულია აღადგინოს კაცობრიობის დაზღვეული ერთიანობა, სასიამოვნოა იმის შეგნება, რომ შენი მოკრძალებული შრომით ამ უცეთილშობილეს მიზანს ემსახურები.

ტარას შვიჩენკო

ნუ მიატოვებ დედასო, - გითხრეს,
 შენ მიატოვე, მაინც წახველი.
 გეძება დედაშ, - შენი მნახველი
 ვერაფერს ჰპოვა. გეძება დიდხანს
 და ცრემლს გადაჭყვავა. იქ, სადაც წინათ
 გითამაშია, კაცი არა ჩანს,
 ძაღლიც გაიქცა, არ იდარავა,
 ქოხის სარკმელში ჩაიშხურა შინა.
 ბაღშიგან დღისით მოვევ კრავები,
 ბუკიორები კივიან ღამით.
 მუზობლებს შვება არა აქვთ წამით,
 ვერ იძინებენ საცოდავები.
 და გველის სუროც ველურ მელავეებით
 მოაძთო გღვრტად. არ დადგა ქამი,
 რომ ჩამობრუნდე ვეავიღთა სწორი,
 ჭალაში შრება კამკამა ტობორი,
 სად ბანაობდი მკვირცხელი და მარდი.
 ჭალასაც ნელა ერევა დარდი.
 არც სირთა სტვენა მოიხმის შორით, -

ისინიც, ალბათ, შენთან არიან.
 ხვეში რაკრაკით არ მოჩქეფს წყარო,
 გადაფურდილა, გამხმარო სარო.
 ბილიკზე, სადაც ოდესღაც რბოდი,
 მხოლოდ ვაჯნარი და შამხნარია.
 სად ხარ, სად გაქრი, ნიავის დარო?
 გადახვეწილი გიხილონ როდის?
 უცხო მიწის და ოჯახის მშვენი,
 ვის ახარებ და რა გიხარია?
 ვის ჩააბარე იღბალი შენი?
 მიგრძნობს ეს გული, რომ ქარვასლათა
 დაღსინებული ხარ ბინადარი.
 არც გახსოვს ქოხი, შენ რომ გაგზარდა...

დმურთს ვუვედრები, სევდის ღადარი
 არ გავიდვივოს ცეცხლის ენებად,
 საქმე არ გიქნას დასკომებული,
 არ სცადო უფლის განაწყენება
 და არ დახწვევლო დედა მშობული.

ივანე შრანკო

შუადღე ცხელი.
 უკაცური ტრიალი ველი.
 მიუაჭვულია სმენა და მხერა
 მიდამოს ვერანს!
 კვლი კაცისა აქ გამქრალია...
 ოდენ მოღალანე ბალახები,
 მწვანედ და ფერადად ნალაღები,
 სადაც ჭრიჭინით დასტის კალია.

თუმცა - აი, რა!
 ვის აღმოსდა ქვითინი ნელი,
 რომ დაკიდულა ჰაერში მწველი
 ოხერის ნაირად?
 იქნებ ეს ჩემი ბედია კრული?
 ან აფრთხილდა მტკივანი გული?
 ოჰ, არა! შორით საამური
 ქარს მოაქვს ჰანგი საღამურის.

მუხნერებლიც,
 სად მდინარის რბიან ჩქერები,
 სად ელაუს ღურჯად, ვით განთიადი,
 მთები დიადი,
 მიფრინავს ჩემი თვალთა ისარი,
 დახარბებია სული ცის არილს,
 სულის გამთბობი სწორედ ის არის, -
 სივრცე ზვიადი.

და იმ ჰანგებზე
 მუის გაკვეთა გულმა ტალკვესი.
 იმ ზღაპრულ მხარეს ამოდინდა ქვითინი რა
 მუნჯური, უხმო.
 შენ მოაგონდი მას, ჩემო მთვარევ,
 და ხალხურ ხმათა საამო ეღერას
 თანდათან ჩემი შეერწევა მღერა,
 ხათავემ უხმო.

ლესია უკრაინკა

ქალის პორტრეტი

პატოსანი შენ ხარ ქალი, შენი სხეული
და სილამაზე არასოდეს გაკვირდება,
უკულო კოცნის, ფუფუნების ტრფობად ქნეული,
არ მდგარხარ, სადაც უბედობის შავი კიდეა.

პატივმოყვარე შენ ხარ ქალი და არ ინებე
სხვათა ხაუჭდარს შეფარვოდი, როგორც ფრინველი,
ქვეყი ჭაჭანს საოცარი გულმოდგინებით
და წლებს მიმაუალს გასცქერ მშვიდი და უღრტვინველი.

სიკეთით საეყ შენ ხარ ქალი, არ გაგანნია
მსუსხავი სიტყვა მათთვის, ვინაც „ფსკერს“ შეეთვისა,
თუმც სიდუსტირემ იარები შენც დაუანნია,
თუმცა ცოუნება არ უოფილა უცხო შენთვისაც.

მართლაც გუღლია შენ ხარ ქალი, შუბლი მალალი
პირს დაგიხრია, როცა გიწვეს მათი სხენება,
ვინც გაივიდა და მონობის ტვირთმა დაღაღა,
ვინაც ტებელმწარედ ექცა გარჯა და დასვენება.

უკეთუ შენაც გაივიდე, თუმც სასდაურად
არც ოქრო-ვერცხლი ვითხოვია, არც ვოლუელი,
უბრალოდ, უცებ მოკეძალა ტრფობის ზღვაური,
სითბო მოგინდა და ვაკეცდის კოცნა ვრმნეული...

შენ აწვეუტილად მიგაფურნდა გულისწადილი
კვალდაკვალ მისად, ვის აღმანის ჭონდა თვალები,
ვისი სიცილიც შენთვის იყო ოქრო ნამდვილი,
ქონორა თმები - მწიფე მტკვნებს მისათვალები.

სხეული - არა, შენ გაკვიდე სული ალალი,
ნიჭიც, გონებაც ტვექმნილია, ტვევა მშვენება,
შენ სამუდამო კატორლაში ხარ მიმავალი
და ტვივილამდე ტებელმწარეა მისი სხენება.

მიქოლა პოროხო

MEMENTO MORI! *

გულის მალამოე! ჰევაი, როგორც მაინის ვარდი
და ვეულა გაშვლელს მიაცილებ კეკლუცი მსურით.
ვინც ერთხელ ცნასავს - მომორდება ერთბაშად დარდი,
გახდება შენი ქვეშეურდომი და ფესთა მტკერი.
მაგრამ იცოდე: სიღამაზე ნისლის დარია,
გავლენ წლები და კვ თვალები - ვარსკვლავთა სწორი,
ჩაქრება, წელში მოიხრები, კაშს აუდარიანს
სიტურჯის ღანდიც თან წაჰყვება...

MEMENTO MORI!

შენ ჯერ სამუარო გეყენება მომხიბლავ ზღაპრად:
იგი გიზიდავს - იდუმალი და მშვენიერი...
მაგრამ დრო მოვა, - გაგაქროლებს გაშლილი აფრა
და შენს სახესაც წაერთმევა ზღაპრის იერი.
იქცევა კვამლად ის, რაც ადრე გვეგონა ცხადი,
ივრმნობ, ცხოვრებამ გიღალატა, გაწია თქორი,
ასაკი შენი შეუწირავს ამაო ნადიმს,
დგახარ დაისის კარიბჭესთან...

MEMENTO MORI!

აღმესანდრე ოლქსი

დარდს სისარული გადაჰხვევია,
სიცილო, ტირილს უფრო ჰგაყხარო.
უცნაურ დილას დამე სწვევია
და მე ისინი როგორ გაუჭეარო?!

გადაჰხვევია სისარულს დარდი,
ზანტს ვომეება დაუდგრომელი...
მიდის, გრძელდება შეჯიბრი მათი,
და მე არ ვიცი - სჯაბნის რომელი...

აკვლო ტიხონა

მგლოვიარე დედა

1
ის მინდორ-მინდორ ვლიდა,
ის ვლიდა ეანა-ეანა.
გულს უსურავდა დარდი,
როგორც პირბახრი დანა.

დედაქემის სსოენას

მძინარ თავთაუებს წასცდათ:
აქ დარჩი, დარჩი მარად!
შენურდა დედა ღვთისა,
ცრემლები გადმოლევარა.

სინუშე იღვა ირგვლივ,
გვამს გადაწედა ოდეს.
მძინარ თავთაუებს წასცდათ:
მარიამ, გიხაროდეს!

არც მუქი ჩანდა მთვარის,
არც თუნდებოდა დილა.
შემწრუნდა!.. კაცის გული
რა უსასოო ქმნილა.

* ლათ. - გახსოვდეს სიცილილი

ის ეანა-ეანა ვლიდა,
შემოეუარნენ ოდეს
მოწაფეები მისა -
მარიამ, გიხაროდეს!

- მარიამ, ქრისტე აღსდგა!
- ჩვენ - ვეაფილებიც, ჯარად
ამოვლანდით, მარად
სად სისხლის გუბე მდგარა

მარიამ, გიხაროდეს:
კვალს იესოსკენ ვიგნებთ.
ემაუსამდე მოკლე
გზა მიგვასწავლო იქნებ!

სდუმან სოფლები შორი,
სძინავთ საფლავში ძეალებს.
ახელს ვეაფილი თვალებს:
მარიამ, შეგვიწუაღე!

აღაპერო მარიამმა
მკვნარი ხელები მალდა:
ნურც იუდეა გინდათ,
ნურც გალიდეას ნახვა.
თუ ძეს დაემებთ ჩემსას,
უკრაინაში წადით, -
იქ უოველ ქოსში ცოცხლობს
მისი ჯვარცმული ღანდი.

4
ის ეანა-ეანა ვლიდა...
- ნუთუ ეს მხარე კედება? -
სად ის მეორედ იშვა, -
სად მან შეიგრძნო შვება?

ნახა - სინემე სუფევს.
ტოკავს ველური ჭეაფი.
- რატომ გაგაკრუნს ჯვარზე,
რატომ ჩამაცვეს შავი?

3
ის ეანა-ეანა ვლიდა,
ჩანდა საფლავთა ჯვარი,
მოშირალებდა ქარი;
- ქრისტე არ არის მკვდარი!

ვერ აიტანა ტანჯვა,
თვალწინ დაუდგა შვილი -
და ჩაიკუცა უცებ
ჯვარივით ხელგამლილი.

- ქრისტე აღსდგაო, ვინ თქვა?
შე არ ვენდობი ქარებს.
ვერც როსმე გაიხარებს
სისხლით მორწუელი მხარე.

თავთაენი თავდახრილად
-გიხაროდესო!" - ხმობდნენ,
ანგელოზნი კი ღაყვარდ
ცაში არც არას გრძნობდნენ.

მამსიხ რილსკი

ვაძლი დამწიფებული, ვაძლი მოღაქდაე!
ბაღში ერთად მიფდივართ და ბილიკებს ვიგნებთ.
მიმაციდლებ მინდვრამდე, ჩემო საუფარულო,
შე წაუღ და მეორედ არც მოვიდე იქნებ.

ტრფობაც დამწიფებულა თბილ სსივებქვეშ უკვე,-
ის კიდევაც მოწვიტეს ბაკეებმა მღერიო,-
ახლა გულში რაღაცა ცაცხანებს და ფუთქანს,
როგორც მზეზე ცაცხანებს ტოტი ოქროსფერი.

ჭეი, ველი ვეითღდება და ღურჯდება ზეცა,
საწიერზე მეგუთნე წერტილივით ქრება...
მკოცნე უკანასკნელად, მკერდში ჩამიკონე;
ვისაც ტრფობა ძალუძდა ძალუძს განშორება.

მეხმეო მაღანისკი

ავკისცო

Ave Caesar-ო, მწველო ავკისტო,
 უავკუსტესო მეუფე წელთა!
 კვიან ბოსტნულს უდგას დაკვის დრო,
 შენმა ნათელმა უუელას გაკვისწრო
 და ბრმა შინაზე უწელოდ წვეთავს.

Ave Caesar-ო, ჯერაც ბრდღვიანებს
 ტვის კოლონადა, ფორუმი ვანის,
 რომს დაქათათებს და მოკრიალუ,
 ის ხან ჩაქრება, ხანაც იალებს,
 ვით გალობაში ჩართული ბანი

Ave Caesar-ო, გაქვადა ტახტი,
 ხარ ქანდაკება, მარმარი მკედარი,
 და მხოლოდ გვირგვინს მზე მსჭვალავს ნაღდი,
 და საფუთქლებზე ღაყვარდი დაგდის,
 და ცხრუკავს წელთა ხასტიკი ქარი.

ჰლადიმერ სონიურა

ვერა ბერზინას

ასე არავის ჰეკარებია. ათას წლის მერე
 თუ შესძრავს ვინმეს მსგავსი ტრფიალი.
 ასეთ დღეს ქვეყნად გაზაფხული იმშვენებს ფერებს
 და ღეღამიწას გააქვს კრიალი.

სუნთქავს წუნარად და თავისუფლად... ღაღისფერ სისხამს
 ზეგება ზედისკენ აწვდილ ხელებით...
 ასეთ დღეს ქვეყნად გაზაფხული ევაილებს ისხამს,
 თრთის ტებილი ტანჯვით განახელები.

ღაუბნედათ გული ზემი ბედნიერ თვალებს,
 შორი ნისლიდან რომ დამნათიან.
 მჩქეუარე სისხლი მარღვეებს თითქოს უკიდებს ალებს,
 ეს ათინათი თითქოს მათია.

ჰეი, ნათელო ვარსკვლავებო, წუნარო მთვარეო!..
 გინახავთ კიდევ სხვა სატრფოეთი?
 მე მისთვის მოეწვევტ ცისკიდიდან ოქროს ორიონს,
 მე ვარ სულ ბოლო მუშა-პოეტო...

ასე არავის ჰვეარებია. ათას წლის მერე
 თუ შესძრავს ვინმეს მსგავსი ტრფიალი.
 ასეთ დღეს ქვეყნად გასაფხული იმშვენებს ფერებს
 და დედაძინას გააქვს კრიალი.

სუნთქავს წუნარად და თავისუფლად... ღიღისფერ სისხლს
 ზვდება ზეცისკენ აწვდილ სველებით...
 ასეთ დღეს ქვეყნად გასაფხული ვვაილებს ისხამს,
 თრთის ტკბილი ტანჯვით განახლები.*

მეხვედი ალუშინი

ენებათა მიღმა იბადება სათნო გრძნობები.
 ო, მწველი ბაგე და მხევალი ტანის მრჩეველი!
 მშვენიურია მართლაც მათი საკურთხეველი
 ენებათა მიღმა როს გეწვევა სათნო გრძნობები.

რას ელოდები? რად ეოვნები ქარივით მალო!
 გაძალე ფრთები, გადასურე შორი ტუე-ველი.
 გაფრინდი, მოხდა მოსახდენი, რაც უნდა მალო...
 ენების მიღმა გულგრილობის საკურთხეველი!

მიკოლა ბაჟანო

ფროპცია სიმონ ჩაქოვანს

1

მე სუნთქვა მეკვრის. მე ვიხრჩობი. მე ვიგუდები
 მათ მომსკდარ ზეაქვემ, მათ დაუმცხრალ ღვარსა და თქემში.
 მე მათ ვურს ვუგდებ, მე მათ ვუმზერ, მათ ვუბრუნდები
 ძველი ნაღველით, ძველი სველით, მეძებრის გემით.
 და მე ვუმუნჯდები, დარჩენილი ასე ვულად.
 ჩემი ხმა მათ ვერ უძვლავდება, სიტუვა თავდება.
 ისინი ცრემლად არ ქცეულან, არ დაქცეულან,
 არამედ იქცნენ ჩემი მტკიცედ ეოფნის თავდებად.
 მე მათ ვესხები ხარბი მხერით ჰირველეოფილით,
 მე მათ შორიდან ვეფერები, ვეაღერებები.
 მესობა ტანში გამჭვირვალე მათი ნემსები,
 გლეტჩერის მსუსხავ სხივებისგან გამოწრთობილი.
 ხსოვნის ფოსოდან, ნაპრაღიდან, ღრმულიდან ხსოვნის,
 რწმენით, რომ ქვეყნად არ არიან ოდენ ზმანება,
 ისინი ჩემში იხრდებიან ჰირბასრ დანებად,
 მკვეთრნი, ვით სიცხე და ფხიზელნი, ვითარცა თოვლი.

მათ ვერ გააქრობს ვეღარც წლები, ვეღარც ვნებები,
მათ მინდორ-ვეღად ვერ გაფანტავს ქარი ნალველის.
ჩემს მტერიან გზაზე ირვებიან მოგონებები,
ჩემს ჩავლილ გზებზე სხვა თვალისთვის დაუნახველი
მოგონებები აღმართულან, როგორც მასვილი.

სპეტაკი თოვლით დაფიფქული კლდეხო, მწვერვალხო, დექსად ამნთებო
უზენაესი სინუმის სახლის თვალისმომჭრელი ათინათებო,
მარადისობის თეთრო ტაძრებო, კაკასიონის მთათა კალთებო! -
თქვენზე ვიბოდო თუ ამბორი მიბრძანეთ უკვე?
მე ვეღარ ვითმენ და ჩემს ნაჭკუქს გავარღვევ მაღე,
რათა ჩავხედო, ვით დეკენდის ფიქრიან გუგებს,
სიმონის თვალებს უდიძლამოს, მარიკას თვალებს.

2

შენ გახსოვს, სიმონ, იმ დღეების თუ გახსოვს ზარი?
წურვილი, სიცხე მოძალემა ხორშაკი ქარის.
კლდეთა ქიმებზე იმსხვრეოდა სხივები მნათი,
შუადღის ზვატი და ბოროტი დუმილი მათი.
მსგავს რამეს სიზმრად თუ იხილავ შუოთიან ძიღში, -
აღის ბრიალი და ტრიალი დადეწვის შიძი.
ქარი დაწანით ხეებს ზრიდა
და უოველ მხრიდან
მოგჩერებოდა ჩვენ დრუნები საძინელების
და მთის კალთებზე, ქარაფებზე ტინების მსხვრევიით
სიავის მაცხე ბილიკები გაცურდნენ ქვევით,
როგორც ვეითელი და ტანსლიპი მასწრობელები.
მხოლოდ დაწვევლილს თუ ვწვევა სიღვა ასეთი, -
მეარი, დასმული, გაუინული, გადაფისული,
ვით სერს შეფენილ კუბობების შავი ნახვრეტი,
ვით ეს ფეხვები გაქვაყების ზღვართან მიხული,
იავარყოფილ ფუძეთა ფერფლი, კალაპოტები დამშრალ დეღეთა,
ოდენ ჩონჩხები მიმოფანტული, ოდენ ზუსუნი დურჯი ზღვაურის.
გადარუჯული აზიის სიერცე დაუსაბამო ცით და სმელვითთ,
განგმოდებული უდაბნოების ჩხრიალი შორი და საცნაური.
შენ გახსოვს, სიმონ? ის ჩვენება, გახსოვს ამარი?
როგორ შეიჭრა ზვობაში ჩვენი გზა-შარა
და მთების გულში ფრთები ერთობ როგორ გამაღა
და შიგ თვალეში შეკვაყარა ნაცარი ცხელი.
და ჩვენ შევდგეთ. მოსახვევთან გამოჩნდა ქალი,
ბაკემდუმარი, სასკეუმტი, ვით მოიწვენება,
არც შემოგვხედა, მოდიოდა, როგორც ვნება,
ვით შეწამული ქარბორბაღა, ვით ცეცხლის აღი.
ჩვენ დავინახეთ მუქ-წითელი მისი სამოსი
და ხორბლისფერი, უსამლური ფეხების კვალი

და ბეჭდის ბრწყინვა, საღარუბი მთვარის ამოსვლის
და უელსაბამზე ელვარება ძვირფასი თვალის.
სირმით მორთული აბრეშუმი უცნობ ასულის,
ვერცხლის წკრიალით გაპობილი მთათა აირი,
ცეხინები და დინარები მძივად ასმული
და მოოჭვილი სამაჯური ნაირ-ნაირი, -
ეს ეველაფერი სულ ერთ წამში გაგვიქრა თვალწინ,
გადნა, აორთქლდა, ვადიქროლა, გადაიარა
და მათი შორი ანაშუქი, როგორც იარა,
მურჩა მარადის ჩვენი სულის და სსოვნის ნაწილს.
ვინ იყო, ნეტავ, მოჩვენება ის შესქული?
ქურთის ღამაში პატარმადი თუ ვნებით სავსე
ეიწილის ქალი, ვინც ოდესღაც სცოდა სხეულით
და მერე ასე ეხეტება წამების გზაზე?
ვინ იყო იგი, ცისიერი და მიწიერი?
მასში ღტოლვაც და იდუმალიც იყო მრავალი.
ვნახეთ ორმუსდის მოციქული ეოვლადმლიერი
თუ ხეთელ შწეჟსთა ქურუმების შთამომავალი?
ჩვენ იგი ველარ შვეიცანიტ და ვერც შვეიცნობთ,
მაგრამ აღდგენა მისი სახის ვინმლო შვეიძლოთ,
ვცადოთ კარდასულ წელთა, დღეთა ფიქრით ავსება,
რომ ჩვენ, უფსერულის პირთან მისულთ, ქალმა კი არა -
სეველ წაფარნით, ბეწვის ხიდით გვერდს ჩაგვიარა
მარად უცნობ და სავეარელმა ჩვენთვის არსებამ.

3

შენი სახელით გავინათვ პურობა მწუხრის,
ვამბობ სიხუმის სადღვერძელოს და ფეხზე ვდგები.
არ ეხარჯავ სიტყვებს, არ ვემღევი დარდსა და წუხილს,
მარტოდ შემეურე შენი წმინდა, დაბინდულ მთების.
ვევლს ვატან წიწმატს, მიბრუნდება ძვირფასი წლები,
წინ მიდევს ღორით გაწყობილი ნისორი თლილი.
სუფრა სავსეა სასუსნაეთ, მე ლეღვით ვტკბები -
შენთა წინაპართ სავეარელი, პირველი ხილით.
მსურს ზედაშუმი ამოვარო ღაჯამი თბილი,
მაგრამ უცვრად ურს ჩაესმის ნაცნობი ხმები
და ვხედავ ცხადად -მეკრულ ფაცხას სცილდება ჩრდილი,
შენ შემოდიხარ მოქანცული შორეულ გზებით
და მოგაქვს ჩვენთვის პოესია, ნათელი დილის.
მე სულ არ მიკვირს შენი მოხვლა ამვეარი გზებით,
შენ ხომ შენს კვრას დაუბრუნდი წასული შეილი.

ოლენა ტელივა

მამაცაცოცლმა

არ წამოგვცდებო ფოლადით ნაწრობი სიტყვა,
და ვეღარც შუბი შეცვლის როსმე ჩვენს სულში კალამს.
ჩვენ ვართ ქალები, ჩვენი სული წუაროა, - გვითქვამს, -
რომელსაც სვამთ და გემატებთ სიმსხვე, ძალა!

ჩვენ მას განიჭებთ არა რკინის ჰიმნით ან მარშით,
გვწამს თქვენი ნაზი მოფერების, მტკიცე სელები!
რადგან სულ ძალე დრო მოვა და გაქრებით კვამლი,
გაგვიფრინდებით ღალი ფრთებით, ვით ფრინველები.

ჯერ არც საღუტი, არც ქვეშთა ვეფა გესმენია,
თქვენ კი ფეხზე ხართ. და ჩვენ, როგორც დათაფლულ ნექტარს,
უკანასკნელად, რაც კი ქვეყნად მუქთამფენია,
ვაგროვებთ თქვენთვის, ტანზე გაქსოვთ აღურხის ბეგთარს.

დასტკმეთ -ვაშა!“ გააჩაღეთ კოცონი კვესით!
ჩვენ კი დაგბანგავთ სინარულით, მხურვალ ვნებებით, -
ჩვენ არც მგზნებარე სიტყვებს ვაშობთ, არც უქმად ვკენებით,
ჩვენ თქვენს კვადდაკვად თვით სიკვდილსაც შევეკვებით!

ოლენა ოლჟინი

ოლინელი

კმარა! დაუბგე ვეფხის ტყეზე მე ჩემი ქნარი.
მგონარობს გული - ცარიელი ღვინის ფილა.
დავცალე მხამი, მე რომ ასე გამატიალა,
მწარე სიმათლეს შევაცევი დიმილის ფარი.

საწოლთან ხმალი რომ შევიდა ოქროფერილი,
ამოქარქამდა და მუქ-ვეითელ მუნლებზე მიწვეს,
იგი ხარკვა და მიგ ვხედავ: ღამქრობა მიწვეს,
მწვანე სიფრცემი მე ხალაქროდ ვარ აღერილი.

ხვალ გავალ ველზე. დამაურიან ისართა წვიმებს.
ვიღაც ველურმა შორით უკვე დამადგა თვალი.
მოვკვდები, თითქოს მესხურება ცინცხალი წვალი.
ვით ათიკური ზეთისხილი, დღე მიცდის მძიმე.

ბოზღან - იმორ ანტონიონი

საქართველო
ბიბლიოთეკასიმღერა მაცურის
მარადისობაზე

უღრანებში შევხეტე, მოვისვიე ტანზე ქარი,
თავზე შეცა წამოვიცვი, სიმღერებით შევიფუნე.
ვწვარ, როგორც ბრძენი მელა გვიმრის ძირას, თითქმის შევდარი,
თუთრ ქვანავით ცივი, მკურივი, ამ ქვეყანას არ ვეკუთვნი.

ირველივე შევბია შწვანე, მოქუსს ნიაღვარი მათი,
დრომ ფარფარა ფოთლების და კომეტების ჯარი დამრა.
შემიწირავს წვადდიდობა, გამჭვლეტს, გამსრესს თეთრი მნათი,
მე ნახშირად ვიქცევი და ჩემი სიმღერები - ნაცრად.

გადიულის, როგორც ღაფა, ათასობით საუკუნე,
მოედება ნასახლარებს უსახელო ზღმა სშირი,
შავ ვეავილად ამოხეთქავს ჩვენი ტანის ქვანახშირი,
გული თითქოს მალაროა და წერაქვი უკაკუნებს.

საქართველო

ადრეი მილაშკო

გუთანი
(ბალადა)

ვულად მხოვეს დაჯანგული ხმალი,
გადაადნეს, გუთნად იქცა რვალი.

ვით ცხოვრების ციურ მადლით მმოსავს,
ის გუთანი დაულოცეს მგოსანს.

მან გუთნიდან ნაპურწყლები კვებს,
კვებს მოჭვვა მხენელ-მთესველთა კვებსა:

რიერაყიდან სამკალშია შეკლი,
ხან მრისხანებს, ხან ცრემლი სდის ცსელი.

ენაცვლება ხანძრებს დილის ნამი,
ცისფერთვალა გლეხი მღერის ღამით.

იმ გუთანში ცოცხლობს ერთი ასად -
რკინის ენა, მართლაც რკინის ფრანა.

ღმერთო კავლინკო

მიმოტარე პოეტი

ბავსუტა

როგორც ფორთოხლის სიფრიფანად გაჭრილი რგოლი,
 ლაქვარდებიდან მზე თანდათან უშეება დაბლა
 და მწუხრისეულ ჰორიზონტზე ჟურაც ანთია,
 როგორც ხის ქერქზე ფისის წვეთი უკანასკნელი.

და ვით რუბენის ქაღალმურთები, მდინარისაკენ
 ვლიან დიაცნი, შიშველნი და მკერდათქვირულნი.
 ტანთა ნათელით ღაქაშებში წულის ზედაპირი
 დამსვავსებია მოციმციმე მწვანე აბაჟურს.

მოულოდნელად მოვარდნილი ნორჩი კენტაური -
 ეს ცხენჭაბუკი, კიე არსებად გადაქცეული -
 ესობა წყალში და ინთქმება სიცილ-ჟვირილში.

ულდანაჯრავი დიაცები ფურწორციანნი,
 ქართ დანბრილ ჰერანგებით, ვით იალქნებით,
 ცაღ მალღებთან, როგორც ქერა ანკელოზები.

ღონა კოტეჩკო

სუკოთის ღაფა

სკეითის დიაცო, ქვის უსეში გაცვია კაბა,
 დგახარ ტრამალში... შენს გარშემო მხოლოდ მაშბია...
 რა დიაცი ხარ, რა დიაცი, მითხარი, აბა,
 რომ შვილი ასი საუკუნე ვერ გიმობია!

მას ვქნებოდა უხათუოდ ფეხები კაეის,
 შემოირბენდა უსამანო ველებს მუნმულთ!
 თქვი, რა გაცინებს? კოსმოსია უცოლო ვაეი,
 შენ კი მარტოკა აბზინდებში ხარ ატუსული.

ნუთუ არაუის არ უცვნიხარ ჭემძარტ ქალად?
 აეი ჰკიდა მუსეუმში ჰორტრეტი შენი.
 მკვდარი კაზაკის გიდიმოდა შენ თავის ქალა.
 ეს წარსულია, ქალს შოფადზე ოცნება შეენის.

შენ შეეწიე ცხენებს, ისრებს, თოფებს დაფერილს,
 ქორივით შხირალ მოღალატე ხანთა პროფილებს...
 გადაივიწეე! აწ მველია ეს ვველაფერი.
 დრო-გამს მეოცე საუკუნე მიაფოფინებს.

შენ კი ხულ დგასარ გასუნებულ თმებით, ხელებით,
მხრებით გეფუშნება... გეშინია სიმართლის თქმისა?
ქვის შვილიშვილებს ვაგისრდიდნენ მინდორ-ველები,
გესმის, დიაცო? ქვისას-მეთქი, შენსავეთ ქვისას.

შეგე თვითმფრინავს, რომ დატოვა ზეცაში კვალი,
ეს პროგრესია, შენ კი მარად რჩები უცვლელი...
იციან ქალი, დაწვეული სკვითული ქალი,
ისე იციან, უკავია ხელით მუცელი.

მასილ სიმონეძე

ავხანური

ხისლში ფრთებს ანარხარებენ გედები ვარდისფერიო,
მთიებმა გადააფრქვია ღამეს ციური ფერიო.

ჭროლათვალემა ზღაპარი მოდის, სარკმელთან დგებო,
დედის კეთილი აღურსი იმ ზღაპარს თან მოჰყვებო.

პოი, არული, არული, შენ არ გაჩერდე, წყნაო,
ჩემს ქონში აკვნის დარწვევას არ დაგანებებ შენაო.

მოცურდით ოცნებასავით, გედებო, აკვანთანაო,
ნამოდით დაბლა, ვარსკვლავნო, შვილს უგალობეთ ნანაო.

მამლების გადაუციელი ამინებს წუვდიადს ველადო,
ქონის კედლებზე გედები ცეკვავენ უზრუნველადო.

ვარდისფერ ფრთათა შრიალმა გაგვისხალისა კერაო,
მათმა ფუშფულა ბუმბულმა სომლი ოქროსფრად ფერაო.

გაისრდები და დადგები, შვილო, საკუთარ ცხაზეო,
აკედვენება წუხილი, სოფლის წესია ასეო.

მათრობელ მწუსრში გიცდიან ტურფანი შავწარბანო,
რათა შეს ტრფობა-აღურსში არ შეეცილონ სხვანო.

შემოგიწვევენ ბაღნარში, სად გალობს იადონიო,
შაქოსირიანი ბიჭების საცოლუ-საბედონიო.

ნება გაქვს, ამოირჩიო შეგობრები და ცოლიო, უკრაინული
მაგრამ სამშობლოს არასდროს არ ეუფლება ტოლიო. უკრაინული
გოგოლიონი

ნება გაქვს, ამოარჩიო მოძმე და შეგობარიო,
ოღონდაც დედა-მშობელი, განსოვდეს, ერთი არიო.

არ მოგშორდება, თითქოსდა შივ სულში ჩაკეხატაო,
დედის კეთილი თვალები და შენი თეთრი ხატაო.

და თუკი ცხრა მთის გადაღმა წაგექცეს უცებ ცხენიო,
მოგიყვან უკრაინიდან მეწნები, ალვის ხენიო,

დაგადგებიან თავზედა ფოთლების შარიშურითო,
ისეთ მალამოს მოგცხებენ, მტერი გასკდება შურითო.

შვილო, ამქვეყნად ვეველაფრის არჩევის შენ გაქვს ნებაო,
მაგრამ სამშობლოს არსევა არაფრით არ იქნებაო.

პორის ოლინიკი

როკვენ ქართველნი

როკვენ ქართველნი. და ეოველი მეფეა თვისი.
როკვენ ვაჟკაცნი. შვენით შავი წარბების რკალი.
ალვისტანებმა ტვეედ წაასხეს ზედ დღისით-მზისით
ვეველაზე უფრო უკარება ამაჟი ქალი.

და უცებ - მოსხლტნენ! დატრიალდა ჰაერში მტკერი.
განგაში! - სადღაც აჭინვინდნენ ცხენები მალი.
იელვებს თვალთა, უკუიქცა ვერაჯი მტერი
და ნამდვილ ხანჯალს დაემსგაყესა თუნუქის ხმალი.

დაჰქრიან ისევ. და ეოველი მეფეა თვისი.
ელავს ქარქაშზე მონოგრამა და სწილოს ძეალი,
ალვისტანებმა ტვეედ წაასხეს ზედ დღისით-მზისით
ვეველაზე უფრო უკარება ამაჟი ქალი.

მე საიდუმლო სულ ახლახან ავსხენი ბედად,
ქართველთა პორის უმფოთველი რადა ვარ ასე:
თუკი შეგობრის წელზე ნაცნობ სატვეარს ვხედავ,
ვიცი, ჩვენს მშობას ზურგში ხანჯალს ვერაჟინ ჩასცემს.

0356 ღრანი

ნერილი წიგნან წაბიძეს

საქართველოდან დაუბრუნდი წუხულ,
 ხეში იზრდება ქედები შორი.
 ხეში ჯერ კიდევ დულს და ბობოქრობს
 უღელტეხილის მძლავრი ქარები.
 ენახე სურამი, რუსთავ-ქალაქი,
 ენახე ლანჩხუთი, ბეჟური გორი,
 ზენ კი ცისფერი შენი ეანწები
 ამოხე ცრემლით და შწუსარებით.

მე შენზე ადრეც მსმენოდა ბევრი,
 ზენს ლექსებს, როგორც ბაკეებს, ვხვამდი.
 მათ ჰასტურნაკი საკუთარ ეანწით
 მანვდიდა, ვერმნობდი სისხლს ქარბუქიანს.
 ტიციანს, მე შენს იმურულ ცეცხლში
 დავდნები, როგორც უმწეო ლანდი,
 ხეშო ძვირფასო, ასე სასტიკად
 კადის გაწირვა ვის გაუვია!

მე დღეს უბრალოდ ერთი პროფილიც,
 მე დღეს უბრალოდ, უბრალო ფერიც
 უშენოდ უკვე აღარ მეცნობა,
 ზაგრამ შენს ცრემლებს გაეხვდავ როცა,

მე შემომლია აღვიქვა ზუსტად
 ნებისმიერი სერი და თხემი,
 შენს ნიანსლოვეს მაინც ვეველა მთა
 მე შენვევება ჰატარა ბორცვად.
 ოცდათექვსმეტში ბრძენი ბაყანი
 და საბოლოოცი სიტვეანსმიერი
 შენთან ხედებიან აღაყურდობას,
 მე კი აკვნიდან მოგმასი, ძმაო:
 „შენ მთვარისფერი პროფილი გშეენის,
 შენ ვარსკვლავების დაგკრავს იერი,
 გთხოვ, მომამსურო შენი ოპანნა,
 მეც ვივრძნო მისი სორკული და ხაო!“

შენ კი ჰანუსად მეხური მისაკებს,
 რომლებიც ღურსმნად მესობა მეურდში,
 ბუდაურების უწვევტ ქროლვაში
 მათ ბაკეებით ვიჭერ და ისევ
 შვისფერ ჩანჩქერში ვრმულდება ომი
 და სანამ მელავი და მუხლი მერჩის,
 ვომობ მისაყით და გეუცივები,
 როგორც უფსკრული, მიუვარხარ ისე!

მიკოლა ჰინგრაგოვსკი

მოძღვარი

კონსტანტინე ვაშასვილიძე

მოძღვარო, უკვე ერთმანეთის ჰირისპირ ვდგავართ...
 სიბერეს შენსას სიჭაბუკე ქედს უხრის ხეში...
 მოჩქევეს მდინარე, შხე საცაა მთებს მიღმა ჩაყა
 და ცისკრის შუქით განათდება სისხამზე თხემი

დავითის ქნარი და მთრთოლვარე ქნარი სორივის,
 მოძღვარო, იგი ძველებურად დღესაც ჩვენშია.
 მათ ჰკეებებს ჩვენი შეურვესელი სულის მორვევი,
 და სულეებს ჩვენსას მისამართი ჯერ არ შემლია.

საქართველო
საბჭოთაო

ჩვენ ვიცით ვადრი საკუთარი, როს ერთურთს ვუმწერთ...
სუნთქავენ სმები და გულებშიც სისხლმა იათა...
ვევლას ჩვენ-ჩვენი ჩორნოგორა გადაგვიდის ზურგზე
და რბილ თითებში საწერ-კალამს ღვიძავს ნიადავ.

ამას რას ვხედავ, სიუვარული სევდამ შებურა,
სიუვარულს ჩემსას სიუვარული ვრქმევა მიწვივ...
და, ჰა, ვაგზაღზე გადიშება შენი მეფური
და შენს ტუჩებზე მოწანწკარე ტიტათა სისხლი...

წადი, წაბრძანდი! ჩემში შენი დარჩება სახე!
მშვიდობით, კარგო... მუვარებისართ ძალიან ცოტა...
ის სიუვარული განათებს ჩემს მცირე სახელს,
ძას არ დაფურფლავ, არ გავატან დინებას დროთა.

პედრო ოსადრუკი

შემწუნებულმა გავიფიქრე - ავმცდარვარ-მეთქი,
ამ ცხოვრებაში საკუთარ თავს - ავმცდარვარ-მეთქი,
მივიჩქაროდი ზაქმანზე - ავმცდარვარ-მეთქი,
ზირისზირ შეერილს გაუვლიძე - ავმცდარვარ-მეთქი.

მაშინ რისთვისდა ვეხეტები? - ვფიქრობ.
ახე ჯიუტად ვილას ვეძებ? - ვფიქრობ.
ვის ან რის გამო ვუთელი კრულვას? - ვფიქრობ.
დღეიდან ვილას წარმოვადგენ? - ვფიქრობ.

მაგრამ უცნადა მე გამახვევა - ფიქრმა
ჩემმა და - ერთობ მე გამახვევა - ფიქრმა,
მე სული სულ მთლად ამომიწეწა - ფიქრმა,
ბანალურმა და საბედისწერო - ფიქრმა.

რას ვერძვი ჩემს თავს, თუკი უცნადა - შევხვდი?
რას ვერძვი ჩემს თავს, თუკი უცნადა - შევხვდი?
რანაირ სიტყვით შევხვდები, თუკი - შევხვდი?
ვისი თვალებით შევხვდები, თუკი შევხვდი?

პასილ სტუსი

ო, რა კარგია, რომ სიკვდილის არ მეშინია
 და არ ვკითხულობ, რას იწონის საჩემო ჯვარი.
 რომ თქვენს წინაშე, მსაჯულებო, როგორც უნია,
 არ ვილაქცეებ, დამესმობა როდესაც კარი.

რომ მიცხოვრია, მვეარება, რომ არ ვუნდები
 სიმუღვილს, წვევლას, რომ შორი გზა ჩავთვალე არად.
 ხალხო მშობულო, მე შენ ისევ დავიბრუნდები,
 მიღმეთის მხრიდან მიქცეული სიცოცხლის კარად,

რომელიც მტანჯეს, მაგრამ ვეღარ გამტეხეს, ვერა.
 მე, შვილი შენი, თავს დავიხრი მიწამდე კდემით,
 აღაღ თვალებში ჩაგაშუქებ ამ აღაღ მწერას
 და სიკვდილშიაც დამიმოყვრებს სამშობლო ჩემი.

სვეტლანა იოჰანკო

ცამეულია ქუხილი ზღვაზე

მაერს დაეტეო ფორიაქი. ისმის სმაური-
 ისრდება, ბორჯავს, მეჯახება მკერდზე ფუთებით!
 უცნაურ ფიქრებს ემსეფება მძაფრი წვეთები,
 ტბორავს წვედიადი არემარეს ვერსადნაური.

ზღვა აბობოქრდა, მე კი ვფიქრობ... ჩემი სარკმელი
 აურის უმწეო სულია და სუნთქვა ციონის.
 ფართქალებს გული: ნეტავ, რაა შინი სახელი,
 შტორმი თუ ლექსი ღამენათვე გალაკტიონის?!

ასე მპეინვარებს მგოსნის ვნება დაუურველი
 თუ ზღვას ასელებს წინათგრძნობა, მღვკე მასავით?!
 ღილისფერ მუქში ირეკლება ზეცის სურვილით
 ფანტასტიურის და წარმავლის რაღაც ნაზავი.

რომ არ გამახინდეს უკრაინა მწედ და ნუტემად,
 ამ მთავრესილებს ავირჩევდი სამშობლოდ მაშინ! -
 კავკასიონის ქვატალღათა ღვარი უკეში
 ჩაედინება ჯერ ჩემს გულში და მერე - ზღვაში.

უღვის კრთომაში კიპარიხი ამოიზარდა, -
 ქვა იუოს თითქოს, არ ირხევა მისი სხეული.
 ეს ზაღმა ტოკავს ფერმინდილი და შიშვეული
 ბოროტ სისინში ფოსფორივით მბრწყინავ იხართა,

თუ მიმოსაზავს, მიმოკვსავს ნერუთა უღამით
 შემრწუნებული წარმოსახვა ზმანებებს ფერადს?!
 ო, საქართველოვ, მოალერსე მოაუღე მჭერა,
 მოეც ნათელი დამფრთხალ ფრთოსნებს, როგორც მაღამო!

თვინიურ ჯიქად დამიწვინე ფერხთით ტიალი
 სტიქია ესე - მოვლენილი გარდუვალ წარღუნად.
 - ოპ!

დასკდნენ მთები! -
 ნაპრაღებში მოშხუის ტაღდა.
 ზღვა ეაღეზე დგება!!!
 ვრგვინება და...
 ცოდვის ტრიალი.

სპეტლანა შოლოხოვი

ქუთაისის ქარი

ოპ ქარო, ქართ აშარო,
 ათახი ჭინკას დარო,
 გზაზე მტერის ბული ტრიაღებს,
 წაქაჩებს ცრემლი წუღება...
 მარტოსულ ქაღთან რა კინდა
 რას ემართლები, ქარო?
 ნუ ღმუი, გემუდარები,
 მომეც სიმშვიდის ნება.
 ვკერ შენს კამო სეუბი
 ტანგაპარცული დგანან,
 როსმე ლაქლაქა ფოთლები
 აწ ფურფლია და მტვერი.

ოქროსფურ თმებს შემოდგომა
 ვერ შეამჩნიე განა,
 ვერ ნახე, თვალებს უოვლისმჭვრეტს
 წაერთუა მტრედის ფერი.
 და გასაკვირი არცაა,
 ქუთაისს რომ არ ვეცნე...
 ავიტან ამ ციე შესუდრას,
 არ გადავივლი ბეჭობს,
 გაკოცებ კიდეც, თავსეღო,
 ოღონდ ისმინე სეუწნა:
 თუ ძალგემს, კვლავ დამიბრუნე
 თუნდ იმ ზაფხულის ექო!

თარგმნა რაულ ჩილაჩავამ

ცხოვრება და ღვაწლი აკაკი წერეთლისა

აკაკი წერეთელი ერთი უპირველესთაგანია, ვინაც თავისი არსებობით, გარეგნობით, პიროვნული მოწიბვლიანობით, ცხოვრების წესითა და შემოქმედებით, ქართულ მწერლობაში, პოეზიის მარად ცოცხალი, ხალხისთვის უსაზღვროდ საყვარელი ხატი შექმნა. მასავეთ ცოგა ვინმეს თუ ესადაგება რუსთაველის ღვაწლად, სულის გამათბობელი სიტყვები: „მშობლური, ტკილი, მოწყალე“. იგი თავისი ზეგარდმო ნიჭის მართლაც უხვად მთოველი იყო და, ამავე დროს, მეღმიწვევით ახლობელი, ქვეყნის სატკივარზე გადაგებული ჭირისუფალი, რომელიც პირად სამრუნავს არად აგულებდა. სწორედ ამიტომ უწოდა მას გურამ ასათიანმა „ყველაზე შინაური სული“.

ჩვენა ბედად, ერის თავდაუმოგავი, გიგანური ძალის სამსახური, აკაკისთან ერთად, სხვა, მამულისთვის მსხვერპლად შეწირულმა, დმერთკაცებმაც იგვირთეს. ამდენად, გადაჭარბებულ ნათქვამად სულაც არ უნდა მოგვეჩვენოს, როცა ქართველთა ცნობიერებაში უკვე მტკიცედ დამკვიდრებულ ასეთ შეხედულებას წავიკითხავთ:

„ენ იყის, იარსებებდა თუ არა დღეს ქართული ენა და საქართველო, შეცხრამეგე საუკუნეში ილია, აკაკი, ვაჟა და იაკობი, ეს ოთხი მესია რომ არ მოვლენოდა მას“ (ნოდარ დუმბაძე).

მახვილგონიერებით, მოსწრებული სიტყვაპასუხით განთქმული აკაკი შეიძლება მხიარულ კაცად მოსჩვენებოდა ვინმეს, მაგრამ ამ მოჩვენებითი სილალისა და სიცილის მიღმა სამშობლოს სავალალო მდგომარეობით გულგასენილი კაცის ნადეველი იმალებოდა. აკაკი წერეთელმა მთელი თავისი მოწამებრივი ცხოვრება და ამოუწურავი ნიჭი მამულის სამსახურში ჩამდგარ მწერლობას მიუძღვნა და სხვა სამსახურს, რაგინდ მიმზიდველი და შემოსავლიანიც არ უნდა ყოფილიყო, ყოველნაირად ერიდებოდა, „ოქროს

ბორკილად“ სთვლიდა. გამგები, თანამდგომი, თანამომარე იმეფათად თუ გამოსჩენია და ხშირად იძულებული ხდებოდა თავისი ნამდვილი სახე არ გამოეჩინა: „... ცხოვრებაში მრავალ ნიდაბს ატარებდა, მიზანგროპისა, პილპილიანი ნაკვესების ოსტატისა, ქალაქის მოთამამისა, გულცივი მოამიკისა... თავის თანამედროვეებზე ის ახლენდა სახარების ფრინველის შთაბეჭდილებას, რომელიც არ მკის და არ სთესს და რომელსაც ხელში ფული არ მიეცემა“ (გერონტი ქიქოძე).

სინამდვილე კი სულ სხვაგვარად წარმოგვესახება. კონგრასტი სხვა მხრივაც შედარდებულია: „თითოეული ჩვენგანის წარმოდგენაში არსებობს ხატი პოეზიისა, რომელიც თავისი დიდებული გარეგნობისა და ოლიმპიური სიმშვიდის მიუხედავად, ასე არ ჰგავს ქრესტომათიულ შეხედულებას პოეგზე. ის იყო თავისი ლექსების გმირებით ყოველდღიური შრომით წელში გაწყვეტილი, ხელუბაკოვრილი მშრომელი ადამიანი“ (თამაზ ჭილაძე).

მწერლის ლიგვრატურულ მემკვიდრეობას როცა ვაფასებთ, არსებითი მნიშვნელობა უნდა მივანიჭოთ იმას, რასაც თავისთავადობა არ დაუკარგავს, კვლავაც ინარჩუნებს ცხოველყოფილობას, მხატვრული შემოქმედების ძალას, ქვეყნისთვის სასიცოცხლოდ აუცილებელ, მარადიულ სულიერ ღირებულებად არის დარჩენილი. ასეთი ქმნილებები კი აკაკი წერეთლის შემოქმედებაში მრავალადაა.

ამავე დროს, უთუოდ ჭეშმარიტი, გასაზიარებელი აზრი, რომ პოეზიაში, გარკვეული დროის შემდეგ გქქიკურ მიღწევათა ათვისება ხდება, საერთო ფონი იცვლება და რომელიმე პოეტიან დაკავშირებული ფერსიფიკაციული ნოვაგორობა სიხლედ აღარ აღიქმება. ამდენად, დროის გამოცდას უძლებს, „ცოცხალი რჩება ის, რაც გინუ მუორებულია“ (ღავით წერეთლიანი).

უპირველესი ნიშან-თვისება, რაც აკაკი წერეთლის მთელ შემოქმედებას, განსაკუთ-

რებით კი პოეზიას, თავიდან ბოლომდე მსჭვალავს, ესაა დაპირისპირებულია ერთიანობის ანუ კონგრასტის უბერებელი და უნივერსალური ხერხი, რასაც მასავით ხშირად და მარჯველ ქართველ მწერალთაგან ვერაფერ იყენებს. უთუოდ ამას ითვალისწინებდა იგივე მკვლევარი, როცა წერდა: „აკაკისთან გაქრა გარდამავალი, ნიუანსირებული ფერები, ასე უხვად რომ არის ბარათაშეილთან, და დარჩა დაპირისპირება თეთრისა და შავისა, რამაც არა მარგოს სისადავეს, არამედ გაუბრალოებასაც გაუხსნა გზა, როგორც ფორმის შხრივ, ასევე შინაარსობრივადაც“ (დავით წერეთლიანი).

აღნიშნული ხერხი ძველთაგანვე, ამასთანავე ნაირგვარად, იყო გამოვლენილი მსოფლიო ხალხთა პოეზიაში და, შეიძლება ითქვას, არც არასოდეს მოძველდება. თუ რამდენად მნიშვნელოვანი და ეფექტურია კონგრასტულ ხაგებზე დაბეჭდული ამოცნობა, ამის ნათელსაყოფად უამრავი მაგალითის მოხმობა შეიძლებოდა, მაგრამ აქ მხოლოდ ერთს დავეჯერდებით: უბრწყინვალესი ესპანელი პოეტის ფედერიკო გარსია ლორკას ძმა ფრანსისკო გარსია ლორკა, „ბოშური რომანსეროს“ ავტორის სწორედ ამ თვისების გამო, საგანგებოდ აღნიშნავდა: „მის პოეზიაში ეს პოლიუსები რომ არ იყოს, ფედერიკო დიდი ლირიკოსი ვერ გახდებოდა“.

აკაკი წერეთელი მარად ცოცხალ, მუდმივ თანამგზავართა რიგს განეკუთვნება და ყოველ ახალ ეპოქაში მისი შემოქმედება ახალი კუთხით წარმოიხსნება შთაბრძნავლათა წინაშე, მუდამ მასეული მგზნებარებით გვეუბნება მამულის გადასარჩენად გამომწულ სათქმელს.

დიდი ესპანელი მწერალი და ფილოსოფოსი მიგელ უნამუნო ეჭვის თვალთი უკურებს იმ ლიგურაგორებს, კლასიციკაგორებს, რომელთაც ცოცხალი პოეტების შეფასება არ შეუძლიათ და, პალეონტოლოგებივით, მხოლოდ გარდაცვლილთა ძვლებს ახარისხებენ, მაგრამ ვერც ამას ახერხებენ. თავის ესეში – „ერუდიციასა და კრიტიკაზე“ – სწორედ ასეთი „შემფასებლების“ გასაქამტკერებლად წერს იგი: „იმათ თვალში არავისა აქვს წონა, სანამ არ მოკვდება, არ დაიპირხება და მის ძვლებს მაგლები არ გალოკავს. ისინი ხომ შეისწავლიან ჩონჩხს, პოეტურ ძვლებს

და თუმცა გარდასულ დროთა პოეზიის მკვლევანებად მოაქვით თავი სულერთი იყო, მაგრამ იგრძნონ არც ხორცი, არც სითბო ეპოქისა, იმ დროისა, როცა ეს ძვლები სხეულში ყალიბდებოდნენ; მათ მიანიათ, რომ გარდასულ ცნობისთა შეფასება შეუძლიათ, მაგრამ მათ არა აქვთ უნარი, ხვალისძვლი ცენია შეიყნონ“.

ასეთი „პალეონტოლოგიური“ მიდგომა, უსულგულო კატალოგიზაცია არც თანამედროვე და არც გარდასული ეპოქების შემოქმედთაგან არამც დაარაბმე არ არის გამართლებული თუ გვინდა, რომ დღემოკლე, მკედარი სქემების გვევობაში არ აღმოვიწოდეთ, რისი მოწმენივ ახლო წარსულში არაერთხელ გავმხდარვართ.

გასული საუკუნის ქართველ მკვლევართა ნაშრომებში მრავალი შეუმცდარი დაკვირვება, სახელმძღვანელო დებულება გვხვდება აკაკი წერეთლის შემოქმედების ხასიათზე და ამითან მოგი მათგანის ვახსენება მოგვიწევს. ქართული მეპირისიგვეიერების საუკეთესო მკოდნე და ჩვენი ლიგურაგურის ისტორიკოსი ვახტანგ კოტეგიშვილი საგანგებოდ დააკვირდა აკაკის შემკვიდრობას, მის სიხხლბორეულ კავშირს ჩვენს უმდიდრეს ფოლკლორთან და ბუნებრივად დაასკვნა: „... ვისაც უნდა ღრმად ჩასწვდეს აკაკი წერეთლის შემოქმედების ბუნებას და გაიგოს მისი მზატვრული ხერხების სისტემა, მან კარგად უნდა იყოღეს ხალხური პოეზიის საფუძვლები. მხოლოდ ამ ფონზე არის შესაძლებელი აკაკი წერეთლის პოეზიის ცნობა და დაფასება“.

უთუოდ ამ სიახლოვეს თელის ვახტანგ კოტეგიშვილი მთავარ წყაროდ და ამოსავლად, როცა საგანგებოდ აღნიშნავს: „შეიძლება ითქვას, რომ არც ერთი პოეტის ლექსებს იმოდენობით არ მღერის ჩვენი ხალხი, როგორც აკაკისას. ამისი მიზეზი სწორედ ის „ნათლად ხილვა“ არის, რომელსაც დიდი სიმარტივე ახასიათებს და რაც უკვარს ხალხს და დიდ ოსტაგებს“.

ასევე ჭეშმარიტია და აკაკის პოეზიის ბუნების, სიგვესთან მისი დამოკიდებულების საფუძვლიან ცოდნას ემყარება შემდეგი თვალსაზრისი: „აკაკი წერეთლის შემოქმედების მთელი ძალაც იმაშია, რომ იგი გამომსახველია არა გარეგანი ხერხებით, არამედ შინა-

განი მღელვარებით და უშუალო განცდებით. ბერი ლექსი და იქნებ უმრავლესობაც ყოველგვარი ორნამენტისა და ჩუქურთმის გარეშეა დარჩენილი. სხვათა შორის, ეს მომენტი ახასიათებს ჩვენს ხალხურ პოეზიასაც. ამ ეპითეტების შხრივაც აკაკი წერეთელი ჭირვეულად არ ეტებს ახალ და უჩვეულო სახეებს, ის მარტივად უღებდა საკითხს და ხმარობს მხოლოდ ისეთ ეპითეტებს, რომლებიც ხალხს მუდია და იმთავითვე დაუღვნიანა“.

ამ აუტორიტეტულ და განმაზოგადებელ ამრს, რა თქმა უნდა, ვეთანხმებით, მაგრამ, ცხადია, არ უნდა ვიფიქროთ, თითქოს აკაკი გაგკენილი გზით მიდიოდა და დიდი სიახლე არ შემოიგანა პოეტურ მეტყველებაში, კერძოდ, ეპითეტთა ოსტატურად შერწყვასა და მარჯველ გამოყენებაში. ამის თაობაზე მრავლად თქმულა და დაწერილა.

ვახტანგ კოტეგიშვილი უყოყმანოდ იზიარებს ცნობილ მოსაზრებას, რომ ბავშვობიდანვე ხალხის წიაღში ყოფნამ ბერწილად განსაზღვრა აკაკის პიროვნების ჩამოყალიბება (ამის გამო თვით პოეტიც დიდად ემადლიერებოდა მშობლებს) და მისი შემოქმედების ხასიათი, მიმართულება, მაგრამ, ამასთანავე, ხამგასმულად მიუთითებს მეცხრამეტე საუკუნის პირველ ნახევარში, მანამდეც, „სტილის ძალეში დაქვეითების ნიშნებს“, რაც ახალ თაობას უთუოდ უნდა დაეძლია. ამან მისცა მკვლევარს საფუძველი, თამამად განეცხადებინა: „... აკაკი წერეთლის „გახალხურება“ სახეებით კანონმემომილი იყო. მას ნიადაგი ჰქონდა მომზადებული წინამორბედ პოეტთა შემოქმედებაში. ხალხური კილოსი და ენის გაბატონების პერსპექტივა ვერ კიდევ ნ. ბარათაშვილმა იგრძნო, ვლუხურ კილოზე რომ დაიძახა: „მადლი შენს გამწენს, ლამაზო გოგოვ, შე-თვალებიანო“-ო.“

საგანგებოდ აღსანიშნავია ერთი რამ, რაც არასოდეს გამხდარა სადავო: სამშობლო იმდენად განუყოფელი და ყოვლისმომცველია აკაკის წარმოსახვასა და შემოქმედებაში, რომ იგი იმთავითვე „ერთი თემის პოეტად“ იქნა შერაცხილი. კიკა აბაშიძე სწორედ ამის გამო წერდა: „... აკაკი წერეთლის პოეზია მეტად ერთგვარია. მთელი იმისი ლექსების საგალობელი საგანი ერთი და იგივეა, ერთსა და

იმავე პანგზედ მღერის (პანგი, პირიქით, სხვადასხვაა, მისი თაყვანისცემის საგანია ერთი უცვლელი - ე. კ.); მაგრამ აქვე უნდა ვთქვათ, რომ ეს სრულიადაც არ ამცირებს პოეტის ნაწერების არც დირსებას და არც მნიშვნელობას. ისტორიულად და ფსიქოლოგიურად სრულიად ბუნებრივია და მისახვედრი, რომ ჩვენს მგოსანს მარტო ერთი ფიქრი და ამრიგრივ უგრივადღეს თაქმი. ეს მწერლის მოქალაქეობრივ სიკეთესაც ამტკიცებს, ხოლო ესთეტიკურად, ჩემი აზრით, პოეტის ხელოვნება მით უფრო მაღლა არის დასაყენებული, რამდენადაც ერთსა და იმავე საგანს ღრმად და ყოველი მხრივ დაგვისურათებს“.

ზოგჯერ შემოქმედი მელმეგბად კრიტიკულია საკუთარი თავის მიმართ, მაგრამ ეს არ შეესაბამება ხოლმე რეალურ ვითარებას. მაგალითად, ბოდლერი ფიქრობდა, რომ მის ლექსებს ახლო მომავალში ცოცხა ენზე თუ წაიკითხავდა. ეს ვარაუდი ოდნავადაც არ გამართლდა. მთლად პირდაპირ არ უნდა გავიფიქროთ, აგრეთვე, აკაკის განცხადება, როცა იგი თავის თავს „დღიურ მუშად“ სთვლიდა. კიკა აბაშიძე სამართლიანად აცალკევებდა მისი ღირისის შედეგებს დანარჩენი, ყოველღიური საჭიროების გამო დაწერილთაგან და ასევე მართებულად აღნიშნავდა:

„აკაკი წერეთელი შემცდარია, როცა ამბობს, რომ მომავლისთვის არა ვსწერდიო და თამამად შეგვიძლია მოვახსენოთ, რომ შესაძლოა დიდ ნაწილს მისი საგირებისა და პუბლიცისტური ლექსებისას და წერილებისას აწუკვე მნიშვნელობა და კარგული ჰქონდეს, როგორც თვითონვე აღიარებს, მაგრამ მისი საღირიკო პოეზია კი მომავლისთვის არის შექმნილი და მის ლექსებში მხოლოდ იმასა აქვს საუკუნო მნიშვნელობა, რომელსაც საუკუნო დიადი ამრი და ფიქრები აქვს საგნად, ანდა დღიური აუკარგი, მაგრამ უკვდავი „ხელოვნებით“ შექმნილი; ერთი სიტყვით, მის ნაწერებში არის უკვდავი, რაც უკვდავ და საუცხოო ფორმით არის შემოსილი“.

ნიშანდობლივი და კანონმომიერი ისიცი, რომ კიკა აბაშიძემ ყურადღება მიაქცია აკაკის ღირიკაში ყველაზე ხშირად გამოყენებულ პოეტურ ხატებს - „სანთელს“ და „ფუტკარს“, რომელთაც „ციცინათელასა“ და „სულიკოს“

ავტორი პოეტის ანუ თავისი თავის ყველაზე მუსტ და მეტყველ მეტაფორად თვლიდა. ამ და სხვა მსგავს სახე-სიმბოლოებზე შემდგომ მოგვიხდება ზოგი რამის თქმა.

აკაკის ღირსის შინაგანი ბუნების ნათლად წარმოსახრებად სიმონ ჩიქოვანი შეიპირისპირებას მიმართავს და მისეული ზოგადი დახასიათება რეალურ სურათს ასახავს, უჭველად გასაზიარებელია:

„თუ ნიკოლოზ ბარათაშვილი და ილია ჭავჭავაძე ინტონაციური ბუნების სიგვეის ოსტატები იყვნენ, აკაკი წერეთელი უფრო მელოდიების შემქმნელი მელექსე იყო. „სულიკოს“ ავტორის ღირსიკულ შემოქმედებაში აღწერილი ადგილები იშვიათად შეიმჩნევა. მისი ღირსიკული ლექსები უფრო პოეტური საგალობლებია, ვიდრე პოეტური სურათები, მისი შინაგანი პოეტური მიდრეკილება მელოდისკენ იხრებოდა“.

კიტა აბაშიძის, ნიკო ღორთიყვანიძისა და სხვათა კვლადაკვალ სიმონ ჩიქოვანიც აღნიშნავს: „აკაკი თითქმის ერთი თემის პოეტია და ეს ერთი თემა ბიოგრაფიულად განცილილი სამშობლოს სიყვარულია...“, მაგრამ იქვე მიუთითებს ამ „ერთი თემის“ ამოუწურავ ნაირგვარობაზე, რითაც ასე უხვია აკაკის პოეზია:

„სამშობლო მხარე პოეტს მრავალი სახით ჰქონდა წარმოდგენილი. იგი ხან ხატად მოველინებოდა და ხან სნეულების მეკრნაღად ეჩვენებოდა; სამშობლო ზოგჯერ მიჯაჭვულ ამირანს ჰგავდა და ზოგჯერ ქაჯეთი დატყვევებულ ნესტან დარეჯანს. ხშირად დღესაც უძელდება მკითხველს გაიგოს, რომელია ნამდვილი პატრიოტული ლექსი და რომელი – წმინდა სატრფიალო ვალობა, მკითხველი ხშირად ვერ ხედება, ვინ არის ციცინათელა – პოეტის გურუა იგი თუ უცხოთა მიერ დაპყრობილი სამშობლო მხარე, სულიკოს საფლავი დაკარგული მიჯნურის სამარეა თუ წარსულში სასიკვდილოდ განწირული ქართველი ხალხის ბედი. მშრომელი და გამბრჯე ფუტკარი პატარა საქართველოა თუ ხალხის სამსახურისთვის თავდადებული მგოსანი?“

სიმონ ჩიქოვანს არც ის დარჩენია აღუნიშნავი, რომ „აკაკი წერეთლის ლექსებში მრავლად გაბნეულია ძველი და ახალი აღთქმიდან

ამოღებული მხატვრული სახეები, სიმბოლოები, იგავები და სხარტული გამოთქმებები“.

აკაკი წერეთლის ლექსების ერთნაწილში შეიმჩნევა მავამისაკენ ლგოლევა, მუხამბაბის კილო, მაგრამ სიმონ ჩიქოვანი მართებულად ფიქრობს, რომ პოეტმა „აღმოსავლურ ლექსოწყობის ვეროპეიზაციია მოახდინა და ეს ზომები ახალ პოეტურ ხარისხში აიყვანა“.

ასეთივე ამრისაა ლექსთმეოდნე აკაკი ხინთიბიძე, რომლის მონოგრაფიაში „აკაკის ლექსი“ (თბილისი, 1972) საფუძელიანად, ყოველმხრივ არის შესწავლილი და დახასიათებული პოეტის ვერსიფიკაციული ნაირსახეობა, აგრეთვე, მრავალი მაგალითის მოხმობითა და ბეტწერაზე გულმოდგინე დაკვირვებით ნაჩვენებია თურა ოსტატურად, ძალდაუტანებლად აღწევს აკაკი წერეთელი უმაღოკეთილხმონებებს, გასაოცარ მელოდიურობას.

აკაკის ღირსის უმთავრესი მომავალოებული თვისებები მუსკად, მოქნილად განსახმერა გურამ ასათიანმა: „სიმუსუბექე, ძალდაუტანებლობა, სილაღე მისი ნიჭისა და შთაგონების განუყოფელი ნიშნებია. მთელ მის შემოქმედებაში ერთ გამოტანჯულ სტრიქონსაც ვერ მოძებნით“.

ტიტანური ძალით გარჯილი, სახელითა და დიდებით ტკობას არასოდეს მისცემია, საღათის ძილიდან მაშულის გამოსაფხიზმლებლად და დასახსნელად, სიცოცხლის ბოლომდე დაუცხრომლად იღვაწა. ამიგომაც იყო – „ღრმა მოხუცებულობამაც კი, როდესაც თანამედროვენი მის პიროვნებას უფრო სიმბოლოდ აღიქვამდნენ, ვიდრე ცოცხალ არსებად, თვით პოეტს ერთი წუთითაც არ დაღობოს უღრმესი ნიჭი, ერთი წუთითაც არ იღებს მისთვის ყოველი მხრიდან შემოთავაზებულ მესიის გვირგვინს“ (გურამ ასათიანი).

ასევე ჭეშმარიტებაა და ფაქიმი მგრძნობელობით გამოირჩევა გურამ ასათიანის შემდეგი დაკვირვება: „მისი გვიანდელი სიმღერები ხმის შესამჩნევი ცახცახით არიან ნათქვამი, მაგრამ მათში პოეტური შთაგონების დაუოკებელი ჟინი იგრძნობა“. აკაკის ლეითური მადლის უღვეულობასა და უბერებლობაზე მრავალჯერ თქმულა. ეს ცნობილი აზრი გურამ ასათიანს თავისებურად აქვს გამოხატული: „... სიმერეს არ გაუციებია პოეტ“.

ის შთაგონება. პირიქით, მოხუცებულობის, წარმავალი ცხოვრების მწკავე განცდამ თითქოს განსაკუთრებული სიმძაფრე შეიგანა აკაკის პოეზიაში და მას სულის სიღრმემდე შემძვრელი სტრიქონები დააწერინა სიციხის საბედისწერო ფერისცვალებაზე.

აკაკისნაირი, სამშობლოსა და პოეზიისადმი თავშეწირული, კეთილდღეობის მიმართ სრულიად გულგრილი, ამავე დროს ოჯახმოუწყობელი შემოქმედი, ვინც ადრეული ჭაბუკობიდანვე ერის მსახურების ეკლანი გზა აირჩია, თავისთავად ცხადია, სიამაგებობით ვერ იცხოვრებდა. იხედავ, ყოველგვარი პრაქტიკული ცხოვრების უნარს მოკლებული იყო; ჭიათურის შავი ქვა მან აღმოაჩინა, იყოფა, იმ საბადოს რაოდენი სარგებლობის მოგანაც შეეძლო, დიდძალი დრო და ენერჯია შეაღია ხსენებულ საქმეს, მაგრამ საბოლოოდ მაინც ვერ მოაბა თავი. მრეწველის მწი და შარიფათი რომ ჰქონოდა, უთუოდ დიდი შეძლები-სა და ქონების პატრონი გახდებოდა. თუმცა პირადი გამდიდრების სურვილი არასოდეს გასჩენია; შავი ქვის გაგანაც ვეროპის ბაზარზე მხოლოდ იმიტომ მოიწადინა, რომ შემოსავალი მისთვის სათაყვანებელი საუნჯის – ხალხური შეპირსიცივეერების შეკრებას და დაფიქვებისგან გადარჩენას მოხმარებოდა (ეს მისი დიდი, უპირველესი მამულიშვილური სურვილი და შრუნვა კიდევაც აისახა პოეტის ანდერძში).

შემთხვევით არ გამოთქმულა ის საგულისხმო აზრი, რომ აკაკი სულიერად, ცხოვრების წესითაც აღრინდელ, რაინდული შემართების ქართველებს ენათესავენოდა, ჩვენი სამშობლოს ძლიერების გარდასულ ხანას მისტიროდა და თავისებურადაც აიცილებდა (გალაკგიონ გაბიძემ მას „ძველი საქართველოს მოღანდება“ უწოდა, საუკუნეთა სიღრმიდან გამოსმობილად მიანდა. არ უნდა გვაფიქვო-ლოვდეს, რომ მისი სიცილი, მხიარულება მოიხვედებითა (ამას თავადაც აღნიშნავდა) და ... მისი სახე ღრმა ჩაფიქრების სვედის ნაოჭით არის დაღარული. გაიხსენეთ მისი ისტორიული პოემები და ღრამები, მისი პაგორიოგული და ეროტიკული ლექსები, წაიკითხეთ მოგიერთი მისი კერძო წერილი და თქვენ დარწმუნდებით, რომ ეს არის თიორნიკე

ერისთავის, ცოგნე დადიანის და კეკელიძის თანამებრძოლი, რაინდული ფეფეფეფეფე გური მიჯნურობის გმირი, საქართველოს უანგარო გრუბაღური, რომელსაც თითქო რამდენიმე საუკუნე დაუგვიანია და იმის მაგიერად, რომ თავისი პოეტური შემოქმედებით ძველი საქართველოს ლაშქარი აღუერთოვანებინა, გაიძვრა ალვოკატების და გონე-ბაჩლუნგი შეღუქნეების წრეში მიხედრილა“ (გერონგი ქიქოძე).

ჭემშირთაგად საეგალალო სურათია დახატული, მაგრამ ამ ღმერთკაცს ეყო ძალა და მხნეობა, ბოლომდე ქედუხრულად მღვარიყო იავარქმნილი სამშობლოს სადარაჯოზე და როცა თანამედროვეთა შორის ხმირად ღირსეულს ვერავის ხედავდა, „ეფუხისგაქოსნის“ პერსონაგოთა და დიდი ხნის წინათ დამიწებულ გმირთა სახელებს იმეგლიებდა, მათ უხმობდა „ცხრაკლიგულში მუღომარე“ საგრეთოს გამოსახსნელად. ამ სურვილითვე ჩავიდა სამარეში.

მივეღ უნამუნო პროგრამული ხახიათის ლექსში „პოეტის კრელო“ პირდაპირ, შეუღამა-შებლად ამბობს: „მე გრძნობით ვფიქრობ, აზრით კი ვგრძნობ“. ამ გამონათქვამს უყოყმანოდ დაეთანხმებოდა აკაკი, რომელიც მუღამ ამრისა და გრძნობის შეთანაბრების მომხრე იყო და რომელსაც მსგავსი შეხედულება პოეზიაზე არაერთხელ გამოუხატავს, როგორც სიცივეერად, ასევე სხვადასხვა ლექსებში. აქ, უპირველეს ყოვლისა, გახახსენებელია მისი გამოშწვევად თამაში, ცუცხლოვანი სტრიქონები: „მაგრამ ლექსი რა ლექსია, თუ რომ გულს არ დავსობა“.

მკვლევარები ხმირად იმოწმებენ პანისეს სიცივეებს: „პოეტების ცხოვრების ისტორია მათსავე ნაწარმოებებში უნდა მოვძებნოთ, მხოლოდ იქ შეიძლება ვიპოვოთ მათი უღუღალესი აღსარებანი“. აკაკის შემოქმედება (პოეზია, პროზა, ლიგერატურული წერილები, პუბლიცისტიკა, პირადი ბარათები) საამისოდ უხე მასალას იძლევა.

იმავე უნამუნოს, შემოთ ნახსენებ ესეში, თითქოს აკაკიმე ეთქვას: „პოეზია ბუღბუღის გაღობაა, პოეტს არ ძალუქს ამხნას აზრი თავისი სიმღერისა და არც ის, რაგომ მღერის ასე. ცხოვრებაში იგი ნამდვილი ბუღბუღია“.

მიუხედავად მისი პოემიის კლასიკური სი-
სადავისა და გამჭვირვალობისა, აკაკის მთე-
ლი სიციცხლის მანძილზე ანეციფრებდა და
აჯადოებდა ხილული სამყაროს იდუმალება
და მის არაერთ ქმნილებაშიც ბევრი რამ არის
ისეთი, რასაც სახელს ვერ დაარქმევ და რაც
მხოლოდ უნდა იგრძნო და განიცალო.

აკაკი წერეთლის ბიოგრაფიის პირველწ-
ყაროები, ხელნაწერები, ლიტერატურული მემკვი-
დრეობა საფუძვლიანად შეისწავლა და პოეტს
თვალსაზირო ამაგი დასლო მკვლევარმა გიორგი
აბშიანიძემ, რომლის კომენტარებიც, თხუთმეტ-
გომიანი აკადემიური გამოცემის ცალკეულ
ტომებზე დართული, განსაკუთრებულად ფასეუ-
ლი და ანგარიშგასაწეია.

აკაკიმ დიდად გაუადვილა საქმე მისი ცხოვ-
რებისა და შემოქმედების მკვლევართ, აუ-
გლობიორგანიზებული ხასიათის ბრწყინვალე წიგ-
ნი „ჩემი თავგადასავალი“ რომ დაწერა. სამ-
წუხაროდ, თავდაპირველი ჩანაფიქრის ბო-
ლომდე განხორციელება ვერ შესძლო, მეტის-
მეტად შეკვეცა ადრე განზრახული, მაგრამ
რაც არის, ჭეშმარიტად მაღალმხატვრული,
უტყუარი და ძალზე ფასეულია.

მრავალ მოძიებულ მასალასთან ერთად,
აკაკის ეს წიგნი და თვით პოეტის მიერ მო-
წოდებული სხვა დოკუმენტური წყაროები
დაედო საფუძვლად ლევან ასათიანის უად-
რესად მნიშვნელოვან მონოგრაფიას „ცხოვ-
რება აკაკი წერეთლისა“ (თბილისი; 1953). ასევე
ძალზე სასარგებლოა ნოდარ გურგენიძისა და
ილია გორგაძის ერთობლივი ნაშრომი „აკა-
კი წერეთელი – ცხოვრებისა და შემოქმედების
მაგიანე“ (თბილისი, 1989), სადაც აკაკის ცხოვრე-
ბასთან, ლიტერატურულ და საზოგადოებრივ
საქმიანობასთან დაკავშირებული თითქმის ყვე-
ლა საჭირო ცნობაა თავმოყრილი.

აკაკი წერეთელი დაიბადა 1840 წლის
9 ივნისს, ზემო იმერეთის სოფელ სხვიგორში,
როსტომ წერეთლისა და ეკატერინე აბაშიძის
ოჯახში. წერეთლები იმერეთის სამეფოს ცხო-
ვრებაში კარგა ხანს აქტიურად მონაწი-
ლეობდნენ და ძველი წარმომავლობის ამ
ფრიად გავლენიან ფეოდალურ გვარს არაერთ-
თი წარჩინებული პიროვნება ამჟღავნებს. მათი

თავდაპირველი საცხოვრისი ქართლში,
მდინარე ფრონეს ხეობაში ყოფილა, ამჯერად
გამიარებულია მოსამრეგა, რომ წერეთლები
თავიანთი „სამკვიდრო მამულიდან“ (სოფე-
ლი თიღვა და მისი შემოგარენი) იმერეთში
მეთოთხმეტე საუკუნის დამლევს გადასულან,
ხოლო მეთექვსმეტე საუკუნის მეორე ნახევ-
რიდან დიდძალი მამულების მფლობელები
გამხდარან. სწორედ იმ ხანებში დამკვიდრებუ-
ლა შემდგომ ფართოდ გავრცელებული გერ-
მინი „საწერეთლო“.

აკაკის მამა, გოროში და შედმეტად ფიცხი,
პატივმოყვარე მეზაგონე როსტომ როსტო-
მის ძე წერეთელი, საკუთარ კარ-მიდამოში
ჩაკეცილი, ნიჭიერი, თავისებურად გულკეთილი,
მაგრამ უსამველოდ ზარმაცი, საკმაოდ ახირე-
ბული მნის კაცი იყო (შვილის მოგონებებში
იგი შედარებით ლმობიერ პიროვნებად გამ-
ოიყურება, მაგრამ მის რამდენიმე კურობულ
საქციელზე მაინც არის ზოგი რამ ნათქვამი).
უცნაურობად უნდა ჩაითვალოს ისიც, რომ
შვილებს სწავლის დამთავრებას არ აყლიდა
და თვითონ აკაკიც ქუთაისის გიმნაზიის მეშ-
ვიდე კლასიდან გამოიყვანა, რის გამოც მის
საამაყო ვაჟს შემდგომში ხელი შეემაღა.

დედა აკაკისა – ეკატერინე ივანეს ასული
აბაშიძე იმერეთის მეფის სოლომონ პირვე-
ლის პირდაპირი შთამომავალი იყო. ადრე
დაობლებული (მამამისი, იმერეთის 1819 წლის
აჯანყების ერთ-ერთი თავკაცი, დღაგათ
მოკლეს ახალციხეში), იგი ერთხანს ბიძამისის,
გურიის უკანასკნელი მთავრის მამია გურიე-
ლის კარზე იმყოფებოდა. გურიელის სასახ-
ლეში მას ფრანგი პატრები ზრდიდნენ. შედ-
მიწვევით შეასწავლეს საექიმო საქმე, სოფ-
ლის მეურნეობა. სათნო, ღვთისმოსავი
პიროვნება, მწიგნობარი, მუხლჩაუხრელად
მშრომელი და გულმონწყავლე, ყველა გაჭირე-
ბულის გამკითხავი – ოცი წლის მიათხოვეს
როსტომ წერეთელს და ოჯახის მოვლა, გამ-
დოლა თითქმის მთლიანად მას უხდებოდა.
აღნიშნავენ, რომ აკაკის სწორედ დედისაგან
გამოჰყვა ხასიათის სიღბო, წიგნის კითხვაში
მუყაითობა, ცოდნისკენ ღვალი, ბედისგან
დაჩაგრულთა მხარეზე დგომა, სიკეთის ქმნის
მუდმივი სურვილი.

თავაღ-აზნაურობაში დამკვიდრებული,

ყოველად მოსაწონი ჩვეულების მიხედვით ახალდაბადებული აკაკი გააძიძავეს მახლობელ და ერთ-ერთ ულამაზეს სოფელ საფანეში, გლეხის ოჯახში. მისი ძიძა მანო საღნიშნული მწვეთილი, მოსიყვარულე, დედობრივად მზრუნველი, პოეტური ბუნების აღამიანი იყო. გლეხის ბავშვებთან ყოფნამ და აღზრდამ აკაკის ბევრი სასიკეთო რამ შესძინა - გემო გაუგო, იმთავითვე დაეწაფა შეპირსიკვიერებას, ხალხურ ლექსებსა და თქმულებებს; ხშირად დიდიდან დაღამებამდე იმყოფებოდა მწყემსებთან, ყანის მუშებსაც აკვირდებოდა, ისწავლა საქონლის მოვლა-პატრონობა, ძიძიშვილებთან და გოლ-ამხანაგებთან ათასნაირთ. თამაშობითაც ერთობოდა. ყოველთვის დაწვრილებით, სახოვანად, დიდი ცხოველმყოფელობით არის მოთხრობილი „ჩემს თავგადასავალში“. ექვსი წლის აკაკი სხვიგორში, მამისეულ სასახლეში დააბრუნეს, მაგრამ ის მაღლი, სითბო და სიყვარული, ჯადიას ოჯახიდან რომ გამოჰყვა, სიცოცხლის ბოლომდე არ დაეიწყებია.

წერა-კითხვა აკაკის უფროსმა დამ, მემდგომში გაუთხოვრად დარჩენილმა ანამ შესწავლა. დედა, რა თქმა უნდა, თვალყურს აღევნებდა ცნობისწადილით აღსაყვ მიწის მისწრაფებას, მაგრამ იმხანად მეყადინეობაში უშუალოდ არ ერეოდა. აღსანიშნავია, რომ აკაკიმ უჩვეულოდ ადრე, სრულიად პატარამ გამოამტკანა ლექსების შეთხზვის გამორჩეული ნიჭი. თავიდანვე ეცაობოდა აღამიანთა მანიკერების მხილებსა და გაკილვის იშვიათი უნარი და ის რამდენიმე, თითოსტროფიანი ექსპრომიტი, რომლებიც ისევ მისმა დამ ანამ შემოგვინახა, გამოთქმელის კვიმაგ ენასა და მახვილგონიერებაზე მეტყველებს, ჩანასახშივე იგრძნობა, როგორ ეხერხება მას ფრამის მოქნევა, სამიშნედ შერჩეულ „მსხვერპლით“ (ხაბაში, მემარნე, მოურავი) გამათრახება.

1850 წელს აკაკი მამამ ქუთაისის გიმნაზიაში მიაბარა. სწავლაში იგი სიბეჯითეს იჩენდა და კითხვითაც ბევრს კითხულობდა, მასწავლებლებთან ყურადღება და სიყვარულიც დაიმსახურა. გიმნაზიაში ყოფნისას ეურნალ „ციცქრის“ 1858 წლის მეთერთმეტე ნომერში გამოქვეყნდა ლერმონტოვის ლექსის („რგო პალესტინისა“)

მისეული თარგმანი. მომდევნო წელს მამამ აკაკი გიმნაზიიდან გამოიყვანა და შეგვრებულ ბურგს გაგზავნა სამხედრო სასწავლებელში ჩასარიცხად. ქართველ სტუდენტებში მოხვედრილმა აკაკიმ (იმ დროს ილია ჭავჭავაძე იქ იმყოფებოდა და ერთმანეთი გაიცნეს) გადაწყვეტილება შეეცალა და პეტერბურგის უნივერსიტეტის აღმოსავლეთმცოდნეობის ფაკულტეტზე ჩაირიცხა.

აკაკის ნამდვილი ლიტერატურული ნათლობა მოხდა 1860 წელს, როცა იმავე „ციცქრის“ პირველ ნომერში ეურნალის რედაქტორმა ივანე კურსულაძემ გვარ-სახელით დაუკვდა (ეს შედუმტად მორცხვი ავტორის ნების საწინააღმდეგოდ მოხდა) პეტერბურგში დაწერილი ერთ-ერთი უმშენიერესი ლექსი „საიდუმლო ბარათი“, რომელშიც პოეტმა თვალნათლივ დაგვანახა თავისი სახე და განუმეორებელი ნიჭი, როგორც ლირიკოსმა; გამოავლინა გამომწული ლგოლეა ხალხური უბრალოების, სისადავისაკენ, რამაც ბევრწელად განაპირობა ფრამის სილაღე, მუსიკალობა, თვით ლექსის სასიმღერო ხასიათი. „საიდუმლო ბარათი“ დაულო სათავე აკაკის მომავალ უჭკობ შედევრებს, რომელთა მომხიბლობასაც ყველი არასოლეს გაუგა, მუდამ შეარხვევენ ჩვენი სულის იღუმალ სიმებს და უმადლესი პოეზიის მადლს გვაზიარებენ.

იმ დროს, როცა ილიასა და აკაკის, სხვა ქართველ სტუდენტებთან ერთად, პეტერბურგში უხდებოდათ ყოფნა, ახალგაზრდობის უმრავლესობა რუს რევოლუციონერ-დემოკრატი (ჩერნიშევსკი, დობროლიუბოვი, პისარევი და მათი მიმდევრები) იღვების მძღავრ მეგავლენას განიცდიდა. ერთნი, ნიპილისტურად განწყობილები, საყვებით უარყოფდნენ ხელოვნების ფახეულობას, სხვანი (ისინი უმცირესობას წარმოადგენდნენ), პირიქით, აფეტიშებდნენ ხელოვნებას, პოეზია მხოლოდ კეთილზმეოვნების, გკილ ხმათა საუფლოდ მიაჩნდათ. აკაკისთვის ყველაზე სასურველი გრაფ ალექსი გოლსტოის მომიერება, „სამუალო ხაში“ აღმონდა, ვინაიდან იგი ვერასემით ვერ დადგებოდა იმთ გვერდით, „უშკინის მიწასთან გასწორებას“ რომ ღამობდნენ.

1862 წელს აკაკიმ დაამთავრა პეტერბურგის უნივერსიტეტი. სწავლას მუდამ დიდი გუ-

ლისკურით ეკიდებოდა. არ ჩარეულა სკულუნი-
გთა არეულობაში. დაწერა ძალზე საინტე-
რესო საკანდიდატო თხზულება „ვეფხისტყა-
ოსნის“ ორიგინალობაზე, სადაც შეენიერის,
მკვლევარის საუკეთესო თვისებები გამოაფ-
ენინა, მაგრამ მიუხედავად წარმატებისა
დიპლომი ვერ მიიღო, ვინაიდან გიმნაზიის
დამთავრების მოწმობა არა ჰქონდა.

1864 წელს, მოსკოვში ყოფნისას, აკაკიმ გა-
იყნო რუსულ არისტოკრატიულ ოჯახში აღ-
ზრდილი ქალიშვილი ნატალია ბაზილევსკა-
ია და მალე ცოლადაც შეირთო. რუსეთში
ყოფნის დროსვე შექმინათ ერთადერთი
ვაგი, ალექსი. თავისი ხასიათიდან გამომ-
დინარე, აკაკი არ აპირებდა ცოლის შერთვას,
მაგრამ მასზე თავდადებით შეყვარებული
ყმაწვილი ქალის ცრემლიანმა აღსარებამ
(გოგონას ძალად ათხოვებდნენ არასასურე-
ულ პიროვნებაზე) პოეტი ააღელვა და ეს
ნაბიჯი გადაადგმევინა. ქორწინებას აკაკი-
სთვის ბედნიერება არ მოუგანია, ნიადაგ
ფინანსურ გასაჭირში მყოფი, სულ იმას ცდი-
ლობდა, უზრუნველ ცხოვრებას მიეყუდო
ცოლ-შვილი, რამდენადაც შეეძლო, კმაყოფილი
ჰყოლოდა და ეს მძიმე ჯვარი სიცოცხლის
ბოლომდე უღრგვინებლად ზიდა.

საქართველში ჩამოსულმა აკაკიმ ცოლ-
შვილი სოფელში დააბინა. თვითონ კი
ქუთაისში დარჩა, შეუდგა ქართველი მწერ-
ლის მძიმე, უმაღურ ცხოვრებას. ქუთაისში, სა-
ბედნიეროდ, აღმოჩნდნენ კეთილი, ღვთის-
ნიერი აღამიანები, რომელთაც დახმარება
გაუწიეს ხელმოკლე პოეტს. ერთმა მათგანმა,
იმხანად სასკუმრო „კოლიდას“ მებაგრონემ
გიორგი ჭელიძემ ნომერიც უფასოდ მისცა
და სახმელ-საჭმელშიც ფულს არ ახდევინებდა.
სულიერი სიმშვიდე როცა მოეხატებოდა,
აკაკი ნიკო ნიკოლაძის მამის – იაკობ ნი-
კოლაძისა და ბესარიონ ხელთუფლიშვილის
ოჯახებს ესტუმრებოდა ხოლმე, მათთან
პოეუბდა შეებას.

განსაკუთრებით ხშირი და სასურველი
სტუმარი აკაკი მანინ ნიკოლაძეების ოჯახში
ყო. ნიკო ნიკოლაძის და ანა მთელი
ცხოვრება ფარულ, გაუმკლავებულ სიყ-
ვარულს აგარებდა აკაკისადმი და თავისი
წმინდა გრძნობა გულშივე ჩაიკლა, გაუთხო-

ვარი დარჩა.

საგანგებოდ უნდა აღინიშნოს ის გულმოდ-
ამოკიდებულება, რასაც თვითონ ნიკო ნი-
კოლაძე აკაკის მიმართ იჩენდა. სწორედ
მან დაითანხმა აკაკი 1870 წელს, რომ იგი
ქუთაისიდან თბილისში გადასულიყო და
სერგეი მესხთან დაეწყო თანამშრომლობა
„დროების“ რედაქციაში. არც ის უნდა დაეიფ-
ყოთ, რომ ნიკო ნიკოლაძის თაოსნობით
მოხდა ილია ჭავჭავაძის წამოსვლა ლუშეთიდან,
სადაც „აირდილის“ ავტორი მომრიგებელ
მოსამართლედ მუშაობდა.

არ დარჩენილა საზოგადოებრივ ცხოვრე-
ბასთან, ქართველი ხალხის ყოფასა და
კულტურასთან დაკავშირებული ცოგად თუ
ბევრად მნიშვნელოვანი საკითხი, რომლის
გადაწყვეტაში აკაკის ცხოველი მონაწილეობა
არ მიეღოს. განუზომელი ამბავი დასდო მან
ქართული პროფესიული თეატრის შექმნას.
გარდა იმისა, რომ ორიგინალური ქმნი-
ლებებით გაამდიდრა ქართული დრამატურ-
გია, მუდამ მხარში ედგა ერთუშიასკ სცენის-
მოყვარეებს, ყოველმხრივ ესმარებოდა და
ახალისებდა მათ. ქუთაისში, საზოციანი
წლების დასაწყისში, აკაკის ძალისხმევით იქნა
წარმოდგენილი შურაბ ანგონივის პიესა „შხის
დაბნელება საქართველოში“. ქუთაისშივე
დაუახლოვდა აკაკი მომრიგებელ მოსამარ-
თლელ მომუშავე რაფიელ ერისთავს, რომელ-
საც მასავეთ გამოკვეთილი თეატრალური
ინტერესები და საამისო ნიჭიც ჰქონდა.

ქუთაისის გუბერნატორის, გრაფ ლევაშო-
ვის მუდლემ, რომელმაც ქალთა უფასო სკო-
ლა გახსნა და, საერთოდ, ქველმოქმედები-
თი საქმიანობით გამოირჩეოდა, რაფიელ
ერისთავს თეატრის გამართვა დაეავალა. მალე
რაფიელ ერისთავმა და აკაკიმ ქუთაისში ჩამო-
აყალიბეს საკმაოდ ძლიერი თეატრალური
დასი, რომელმაც საზოგადოების მოწონება და
სიყვარული დაიმსახურა და საგასტროლოდ
თბილისშივე იწვევდნენ.

თეატრთან მჭიდრო კავშირი აკაკის არა-
სოდეს გაუწყვეტია, პირიქით, ცხრაასიანი წლებ-
ში იგი ქართული დრამატული დასის ხელმძღ-
ვანელი, მისი ყველა წამოწყების მთავავე და
სულისჩამდგმელი გახლდათ.

პოეზია აკაკის ცხოვრება, მისი უპირველ-

სი მოწოდება იყო, მაგრამ იგი თავიდანვე დიდ მიღრეკილებას ამჟღავნებდა პუბლიცისტიკისადმი, სადაც მის მძლავრ გალანგს ფართო გასაქანი მიეცა. ცხადია, ყურადღებით აღწევნება თვალს ჩვენს ლიგერაგურაში მიმდინარე ცოცხალ პროცესებს. ოცდახუთი წლისამ „ესიკარში“ გამოაქვეყნა ძალზე პრინციპული, საყურადღებო რეცენზია „რამდენიმე სიგყვა „ჩანგურის“ შესახებ“ (იგი სათაურითაჲ და ჯანყიანი სულის კეთებითაჲ წააგავს ილიას ცნობილ „რამდენიმე სიგყვას“), რომელშიც სანიშნო პირდაპირობით, პირუთინულად გამოსთქვა თავისი მრწამსი და შეხედულუბები იმდროინდელ მწერლობაზე, მის ცალკულ წარმომადგენლებზე. აქ დააწყვილა მან ილია ჭავჭავაძე და ნიკოლოზ ბარათაშვილი, რომელთაც „ჩვენი მწერლობის მოსე და აარონი“ უწოდა.

ქართული სალიგერაგურო ენის გახალხურების საკითხში აკაკიმ იმთავითვე უყოყმანოდ გაიზიარა ილიას თვალსაზრისი და ამან განაპირობა მათი შეჯახება ე. წ. „მაშობა ბანაკთან“. განსაკუთრებით აქტიურად ჩაება ამ დეკამი გრიგოლ ორბელიანი, რომელმაც გახმარებულ ლექსში „პასუხი შეილთა“ დაცინვით, აგდებულად მოიხსენია ახალი თაობის არაერთი წარმომადგენელი, მაგრამ მას არც დაუმოგავად გაბიაბრებული „სამოციანელები“ დარჩნენ ვალში. ყველაზე მწვავე მათ შორის აკაკის სატირული მახვილი იყო. პამფლეტური პოემის უძლიერეს ნიმუშად ითვლება გრიგოლ ორბელიანის განმარქიქებული ლექსი „ხარაბუბა ღენერალს“. თუმცა ეს მაინც ეპიბოლურ შემთხვევად უნდა შევრაცხოთ – შემდგომში ილიაეცა და აკაკიეც დიდად აფასებდნენ გრიგოლ ორბელიანის მამულიშვილურ და მწერლურ ღვაწლს, გარდაცვლილსაც შესაფერისი პატივი მიაგეს. საგულისხმოა, რომ გრიგოლ ორბელიანთან ერთად, ორიენი ქმედითად მონაწილეობდნენ „ვეფხისტყაოსნის“ სარედაქციო კომისიაში, სადაც ბევრი რამ გაკეთდა რუსთველის გენიალური პოემის გექსტის ცალკეული ადგილების დასადგენად, გასასწორებლად.

საყოველთაოდ ცნობილია – აკაკის, როგორც ეურნალისტის, გასაოცარ ნაყოფიერებას, ყველაზე მეტად, სერგეი მესხსა და მის

გამბეთს „ღროების“ უნდა ვუმაღლოდეთ. თვითონ უნიჭიერესმა ეურნალისტმა, ვარცა იყო – თუ აკაკი მასთან ითანამშრომლებდა, „ღროების“ წარმატებას წინ ვერაფერი დაუღებოდა. ამიგომაც, ღროდაღრო, რაღაცეებზე განაწყენებულ აკაკის (ოჯახური მდგომარეობის გამო ნერვებააწვილ პოეტს კი მყირე მიმზეიჲ ჰყოფნიდა, განწხლებულიყო) შემოირიგებდა ხოლმე, მისივე თქმით, თავს მოუქონებდა ხოლმე სერგეი მესხი, რომელიც აკაკის გამორჩეულად უყვარდა და რომლის ნაადრევმა გარდაცვლებამ დიდად დაამწურა, მუდამ სასოებით იგონებდა.

„ღროებაში“ აკაკი ხერხიბად ბუჭდავდა საჭირბოროტო, ცოცხლად, მიმზიდველად დაწერილი ფელეტონებს, პოლემიკურ თუ შეყენებით ხასიათის წერილებს. პირველად ამ გამბეთმა მიაწოდა ქართულ მკითხველს მისი გენიალურად მოფიქრებული ლექცენა „გოგია-შეჩონგურე“. 1876 წელს „ღროებაშივე“ გამოაქვეყნა აკაკიმ ღრმაპროვანი, ბრძნული წერილი „ჩანგური“, სადაც ძალზე მოხელნილად, მეტაფორულადაა გამოთქმული საქართველოს ცალკეული კუთხების ერთიანობის აუცილებლობა: „... საქართველო – ეს არის ჩანგური, რომლის სიმებსაც შეადგენენ: ქართლი, კახეთი, იმერეთი, სამეგრელო, გურია, აფხაზეთი, ლაზისტანი და სხვ. თვითეულ ამითგანს თავის საკუთარი ხმა აქვს, მაგრამ კრძოდ თავისთავად არც ერთს არა აქვს ძალა, თუ ერთმანეთს არ შეუთანხმდნენ“.

აღუნიშნავი არ დარჩენილა, რომ ეს საკრალური ამრი პოეტმა შემდგომ კიდევ უფრო მკაფიოდ გამოკვეთა, მწყობრი სალექსო ფორმა მოუხებნა და დიდოსტატურადაც გამოხატა საყოველთაოდ ცნობილ „ნათელას სიმღერაში“.

ქართული ლიგერაგურის დაცინების უმთავრეს მიზეზად აკაკი წერეთელს ის გარემოება მიაჩნდა, რომ მისი თანამედროვე მწერლები საქართველოს ყოფას, ხალხის მისწრაფებასა და მწეჩვეულებებს ჯეროვნად, მთლიანობაში არ იცნობდნენ, ბევრს უცხოეთისკენ ეჭირა თვალი და სამშობლოდან წასულები, მამაპაეულ კერას მოწყვეტილები, კარგადნენ ეროვნულ ცნობიერებას, გადაგვარების გამბე დგებოდნენ. თვით მას ფხლადუხს ქონდა შემოვლილი საქართველო, ყოველ კუთხეს

მისებურად ეფერებოდა, ამხნევებდა, კითხულობდა ლექციებს მარად სათაყენებელ „ეუფისიგაოსანზე“, წარმოსთქვამდა ლეთიური მაღლით შთაგონებულ სიტყვებს, რომელითაც ბუერი პოეგის უბადლო ორაგორულ ნიჭზე შეგველაუბს.

პოეგისა და მამულიშვილობის ცოცხალ სიმლოდო ქვეულ აკაკის, სადაც კი ჩადიოდა, ყველგან უსამღერო აღგაყებითა და სიყვარულით ეგებებოდნენ. განსაკუთრებულად დიდი გამოძახილი ჰქონდა გორსა და თელავში მის ყოფნას, იქაურ საზოგადოებასთან შეხვედრებს. ეს იყო პოეგის ბიოგრაფიის ერთ-ერთი ყველაზე დამაში და ამაღელვებელი ფურცელი.

ყოველთვის გაწონასწორებულმა, საკვირველად გულდინჯმა და სიგყვადიერმა ბრძენკაცმა ილია ჭავჭავაძემაც ვერ დაფარა თავისი აღფრთოვანება – აკაკის მოგზაურობას ქართლსა და კახეთში „ივერიის“ 1882 წლის მეცხრე ნომერში საგანგებოდ დაწერილი „შინაური მიმოხილვა“ მიუძღვნა, უმოშოდ გახარა, რომ მისმა დიდმა თანამებრძოლმა, უღლის გამწვევმა უხეად მოიპოო ხალხში მის მიერვე დათესილი სიკეთე. მსგავსი აღიარება „ოთარაანთ ქერივის“ დამწერისაგან არცერთ მოკვდავს არ ღირსებია. ძნელი წარმოსადგენია შემოქმედის ნიჭისა და ღვაწლის უფრო მაღალი შეფასება, ვიდრე ილიას იმ წერილშია, რომლის ძალისა და წარუვალი მნიშვნელობის გასაგებად მცირე ამონარიდებიც იკმარებს: „... საქართველოს და ქართულის სიყვარულისგან არის წარმომდგარი ის პატივისცემა, რა პატივისცემითაც დახვედრიან ჩვენს პოეგს გორსა და თელავში, და ამ სიყვარულის აღორძინებისათვის თვითონ აკაკი წერეთელს არაერთხელ დაუკნესებია თავისი ტკბილი ქნარი, უმოქმედებია თავისი მიმზიდველი ნიჭიერება, თავისი მარდიანის სიგყვა, თავისი სიგურფით სახეს ქართული. საცა წაეიდა ბაგონი აკაკი, წინ დახვდა მისგან ფრთა-ასხმული და გაღონიერებული სიყვარული საქართველოსი და ქართულისა, წინ დახვდა გულწრფელის პატივისცემითა და მაღლიერებით აღსავსე გულითა. აგრეთვე, თვითონვე იცემა ბაგონმა აკაკიმ ნაყოფი თავისი დანერგულისა და დათესილისა.

ჩვენ ესეთი მიღება ბაგონ აკაკი წერეთ-

ლისა აღენიშნეთ, როგორც სანუგეშო ამბავი, როგორც სასიხარულო მაგალითი და ნიშანი ჩვენის ცხოვრების წარმატებისა. მაგრამ ამ შემთხვევაში ერთი ფრიად შესანიშნავი საგანიც არის. ეგ არის სიგყვა აკაკი წერეთლისა თქმული თელავში კახელების წინაშე, ამაზედ მშვენიერი სიგყვა ჩვენ არ გვახსოვს ქართულს ენაზედ. კითხულობთ და გიკვირთ, გიკვირთ და კითხულობთ. არ იცით, რა რას დააპოვებინოთ, სიგყვა აზრს თუ აზრი სიგყვას, – ისე შეზავებულია, ისე შეხამებულია, ისე შეხორცებულია სიგურფე სიგყვისა აზრის მშვენიერებასთან. ყოველი წესი ორაგორის ხელოვნებისა დაყულია და ხმარებული, რომ სიგყვამ ისე გასჭრას, როგორც თქმულს განუმრახავს, და აზრმა და გრძნობამ იმ გზით მიადწიოს დანიშნულ ადგილამდე, როგორც თქმულს სურვებია...”

ილიას და აკაკის რომ ერთურობის შემოკობა არასოდეს ჰქონიათ მიზნად და ერთმანეთის ყურის საამებლად არ მოედებოდნენ, ვფიქრობთ, ამაზე სიგყვის ჩამოვლებაც უხერხულია. საზომი, რომლითაც ისინი აფასებდნენ ერთმანეთის, ერის სასახურის წმიდათაწმიდა მოვალეობით გამოიხატებოდა და პირად სიხარულსა თუ წყენაზე ბუერად მაღლა იდგა.

სამიღე წლის შემდეგ, 1885 წელს, როცა საჭიროებამ მოიითხოვა და ილიამ ეყრნალი „ივერია“ ყოველდღიურ გამოვთად გაღააკეთა, აკაკის გაუგვანა საგანგებო, ყველასგან განსხვავებული წერილი და მეგობრული თანადგომა სიხოთა. ამ ცნობილ პარათში ერთხელ კიდევ გამოჩნდა, რომ დიდმა პიროვნებებმა ერთმანეთის ფასი მშვენიერად იციან. თანამედროვენი შემდგომაც არაერთხელ გაზმადრან მოწმენი ილიასა და აკაკის გულითადი, მეგობრული ურთიერთობისა, რასაც, ისევ და ისევ, მამულის თაემწერული სიყვარული ეღა გვირგვინად.

აკაკი წერეთლის საზოგადოებრივი მოღვაწეობიდან უპირველესი მნიშვნელობისა იყო ჩვენი უმდიდრესი შეპირსიგყვიერების შესაგროვებლად და გამოსამშვეურებლად მუდმივი დაუცხრომელი შრუნეა. თუ რაოდენ სისხლხორცულად მოწადინებული იყო იგი ამ საშვილიშვილო საქმის სწორად წარმართვასა და ღროულად მოგვარებისათვის, 1882 წელს

„ღრობაში“ გამოქვეყნებული განცხადებებიდან ცხადი ხდება. აკაკი შერშიძისთვის შემკრებთ (უფრო სოფლის მასწავლებლებს) თხოვს, ტექსტი არ გადააკეთონ, აგრეთვე, მუსგად მიუთითონ კუთხე, ადგილი, სადაც მოპოვებულ მასალებს ჩაიწერდნენ.

მოგვიანებით, 1897 წლიდან, როცა გამოსულა იწყოს „აკაკის კრებულმა“ (ამ კურნალმა მხოლოდ სამ წელიწადს იარსება), სადაც პოეტის დაბეჭდვად ნაწარმოებებთან ერთად სხვა რამეებიც იბეჭდებოდა, აკაკი წერეთელს საშუალება მიეცა, უხვად გამოექვეყნებინა საქართველოს სხვადასხვა კუთხეებში ჩაწერილი შეპროსიციციერების ნიმუშები. მას არასოდეს ეჭვებოდა ჩვენი ფოლკლორის უნიკალურობა, ამ დიდი სულიერი განძის „მსოფლიო ხასიათი“ და შეპროსიციციერებისადმი მიდგომაც შეუმედარი, მეცნიერულად საფუძვლიანი სწორი პიონდა. ამ შხრივ აკაკი წერეთლის განზომილი დამსახურება, დღესდღეობით, სრულადაა წარმოჩენილი და დაფასებული (იხ. თემურ ჯაგონიშვილი, ქართული ფოლკლორისტიკის ისტორია, წიგნი პირველი (XIX-XX საუკუნეები), თბ., 2004, გვ. 393-405).

ცალკეა აღსანიშნი ის თვალსაჩინო ამაგი, რაც აკაკი წერეთელმა საბავშვო მწერლობას დასდო და რასაც განსაკუთრებულად აფასებდა იაკობ გოგებაშვილი; უმშვენიერესი ორიგინალური საყმაწვილო ლექსების, მოთხრობების, იოლად ასათვისებელი მახვილგონიერული გამოცანების გარდა, შემოქმედებითად გადმოაქართულა კრილოვის იგაუარაკები, რამაც დიდად შეუწყო ხელი მოზარდი თაობების სრულყოფილად აღზრდასა და ჩამოყალიბებას.

აკაკი წერეთლისთვის აღამაზნობის უპირველესი საზომი სამშობლოს სიყვარული და მისთვის თავგანწირვა იყო და ადვილი წარმოსადგენია, 1887 წელს რარიგ მძიმედ უნდა განეცადა მას მსოფლიო მამულიშვილის, ნამდვილი მწიგნობრივი გმირის, იარიშმის ჯალათების მიერ სტავროპოლში მხეცურად მოკლული, გადასახლებაში მყოფი დიმიტრი ყიფიანის დაღუპვა. მიუხედავად მთავრობის მხრიდან აკრძალვისა, დასაფლავების დღეს პოეტმა დიდი პატივი მიაგო განსვენებულის ცხედარს, წარმოუთქვამს მოკლე, მაგრამ მგ-

ნებარე სიტყვა, რომელიც პოლიციის აგენტს ჩაუწერია. დიმიტრი ყიფიანის მოწამებით სიკვდილი გახდა ის ბიძგი, რამაც მოგვიანებით, 1892 წელს, აკაკის თავისი უპირველესი შედეგები „განთიადი“ დააწერინა.

აკაკი წერეთლის ცხოვრებაში ერთ-ერთი ყველაზე დრამატული და გამოთენებული იყო 1898 წლის 26 ივნისს, შუაღამისას, ივანე მაჩაბლის უეცარი გაქრობა მისივე ოჯახიდან. აკაკი იმ დღეს, ჩვეულებისამებრ, სტუმრად იმყოფებოდა მათთან და საღამოს მასპინძლის, თვით ივანე მაჩაბლის თხოვნით დასაძინებლადაც იქვე დარჩა. მაჩაბლის უკვალოდ გაუჩინარებამ იმთავითვე უსაიბოფო მოთქმა-მოთქმა გამოიწვია აკაკის მიმართ, რასაც, ცხადია, არავითარი საფუძველი არ გააჩნდა. მსგავსი ფიქრის გაბუნებაც კი უდიდესი მკრეხელობა იყო.

აკაკის პიროვნებასა და ბიოგრაფიაში სინათლის შესატანად და ბოროტი მონაჭორის აღსაკვეთად უთუოდ არსებითი მნიშვნელობა პიონდა მანამდე „აკრძალულ ფონდში“ დაცული, ტასო მაჩაბლისადმი, ივანე მაჩაბლის დაკარგვის შემდეგ, გაგზავნილი 19 წერილის გამოქვეყნებას (“მნათობი”, 1996, № 9-10; წინათქმა და პუბლიკაცია ნორა კოგინოვისა), რომელთა აუღელვებლად წაკითხვა შეუძლებელია. საიდუმლოებას არც მანამდე წარმოადგენდა, რომ ტასო მაჩაბელი ნახვის დიდნევე ქალის იდეალად ჰყავდა აკაკის წარმოსახული და ეს შთაბეჭდილება კიდევაც აირეკლა არაერთ ლექსში, ცალკეულ გამონათქვამებში. სხენებულ წერილებში სათაყვანებელი არსებისადმი იმდენი თავდაჭერა და მოკრძალება ჩანს უთანაგრძნობოდ დარჩენილი პოეტისა, მხელია მის მიმართ სამუდამო პატივისცემით არ განიშკვალო. პირველსავე ბარათში („სიკვდილის წინეთი აღსარება“) ხელნაკრავი, გულგრილობის კედელთან მიმდგარი ღმერთი, აკაკი ასე ევედრება შეუბრალებელ აღრუებას: „მაპაგივეთ დღეიდან მკედარს და თვით მკედრადაც მიგულვით, რომ ჩემმა სახსენებელმაც კი ჩრდილიც კი არ მიაყენოს თქვენს ნათელმოსილ ნეგარებას“. ერთ ბარათს ასეთი მინაწერი აქვს: „სიკვდილამდე შენი ერთგული მოყვარული და უბედური აკაკი“.

ბოლო, ყველაზე ვრცელ, გამოსათხოვარ

წერილში ყოველი ფრაზა აღსარებად გაისმის. ამის ნათელსაყოფად მხოლოდ ერთ ნაწყევებს მოვიხმობთ: „... ამდენის ხნის განმავლობაში, კამკამ წყაროსავით შექონდა თქვენ წინ გადაშლილი ეგებ პოეტურად ახირებულები, მაგრამ მაინც წრფელი გული კი და თქვენც შეგებლათ თქვენის საკუთარით თვალით, და არა სხვების სათვალევით, ჩაგვხლათ შიგ და დარწმუნებულებით, რომ იქ ძირამდე სიწმინდის მეტი არა იყო რა...“ ეს გახლდათ დიდი პოეტის ისედაც გაუხარელი ცხოვრების უმძაფრესი დრამა და ამ უსპეტაკეს გრძნობაში ნატამალიც არ იყო ხორციელი ღვთისა, ყველაფერს ღვთისური შუქი ემოსა. მიუხედავად დროდადრო გამოვლენილი იმედგაცრუებისა და გულგატეხილობისა, ტასო მარაბლის სახება სიცოცხლის ბოლომდე რომ არ მოსცილებია აკაკის ფიზიკურ თუ შინაგან მზერას, ამის აღნიშვნა კიდევ მოგვიწევს.

გამოთქმულია აზრი და ეს თავისთავადაც ასეა, რომ აკაკი წერეთლის შემოქმედებითი სიმწიფე, დაუმრეგელი ნაყოფიერება ყველაზე მძლავრად ოთხმოციან, ოთხმოცდაათიან წლებში გამოვლინდა, როცა თავისი საუკეთესო პოემებისა და ლექსების უმრავლესობა შექმნა, თუმცა იმასაც ერთხმად აღნიშნავენ, რომ სიცოცხლის მიწურულამდე მის სიგყვას ძალა და ელვარება არ დაკლებია.

სწორედ ამ აღმავლობის ხანაში, 1883 წელს, დაწერა მან გიორგი ერისთავის თხზულებათა კრებულისთვის განკუთვნილი წინასიტყვაობა, რომელშიც განსამღვრა მწერლობის დანიშნულება, სინამდვილის ასახვის უმთავრესი გზა, პირდაპირ განაცხადა: „ეიური ნიჭი ქვეყნის სასამსახუროდ და არა საპირადო რამედ ეძლევა კაცს...“ ის, რაც ამ წინასიტყვაობაშია ნათქვამი (კერძოდ, თავისებურად გაამრებული სარკის შეგაფორა), პოეტის ლექსებშიც დაიხილებით მეორდება და, ამდენად, ერთი, განსაკუთრებულად ანგარიშგასაწვევი და ფარული აბზაკი უნდა ამოვიწყოთ:

„მწერლობა მწეობრივი და გონებრივი მესარკეობაა. ნაწერში, როგორც სარკეში, ნათლად უნდა ისახებოდეს მწერალს თანადროება მისის სისწორ-სიმრუდით... პოეტის ნაწერშიც იმას უნდა ეხედავდეთ, რაც მის გულს, როგორც ხალხის თანამიარს, მოხვედრია. და,

მაშასადამე, მწერალს ნება უნდა ექნება, რომ ყოველდღიურ საერო მოვლენებში, მისთვის წერილმანაც იყოს, თვალი აარიდოს“.

საკვებით მართებულია ლევან ასათიანის თვალსაზრისი, რომ აკაკი ურყევად იდგა ჰუმანიტი რეალიზმის პოზიციებზე და ვერ ურიგდებოდა ბრმა, ნატურალისტურ მიბაძვას: „ცხოვრების შესარკეობა მას ესმოდა არა როგორც სინამდვილის ფოტოგრაფიული ფიქსაცია, მოვლენათა შედაპირულ-ემპირიული დანახვა, არამედ როგორც აქტიური შემოქმედებითი მისვლა საგნებთან და მოვლენებთან – მათი მხატვრული ათვისება და ასახვა...“ (ლევან ასათიანი, ცხოვრება აკაკი წერეთლისა, გვ. 338).

მუღმიემა სიდუხჭირემ, ნიეთიერმა გატირევაბამ, დაულავებელმა, მოუწყობელმა ცხოვრებაში ხანში შესული აკაკის ჯანმრთელობა საგრძნობლად შელახა. 1904 წელს მას დამბლა დაეცა (ამის შემდეგ დამძიმებული ქუთუთობის გახელა უჭირდა, რაიმეს დასანახად თავი უკან უნდა გადაეწია და ასეც გამოიყურება იგი იაკობ ნიკოლაძის სწორკუთვარ ქანდაკებაში, რაც არაერთხელ აღუნიშნავთ). ერის სათაყვანებელი პოეტი თანაგრძნობისა და თანადგომის გარეშე არ დარჩენილა, მაშინვე შეიქმნა მისი დახმარების კომიტეტი. მეგობარი მწერლები (თაოსნობა იაკობ გოგებაშვილმა გამოიჩინა), მოწინავე საზოგადოება, უბრალო ადამიანები ყველაფერს აკეთებდნენ საიმისოდ, რომ აუადმყოფი მოსანი გამოჯანსაღებულყო, მომდევნო, 1905 წელს იგი საფრანგეთსა და შეიქცარიამ იმყოფებოდა, მაგრამ იმდენი თანხა მაინც არ აღმოაჩინდა, საფუძვლიანად ემკურნალა.

შედმიემა იმის აღნიშვნა თუ რა უზარმაზარი შთაბეჭდილება მოახდინა პოეტზე საფრანგეთის დედაქალაქის განუყოფელი სილამამემ, როგორ გააოგნა ვიფელის კომკის სიმაღლიდან დანახულმა გრანდიოზულმა პანორამამ; იმ დროს მან დათრგუნულადაც კი იგრძნო თავი, მაგრამ ევროპიდან დაბრუნების შემდეგ უფრო გაუმძაფრდა მშობელი მიწის სიყვარული და ლოცვასავით ადავლინა ერთი საკვირველი ლექსი, თავისებური „ოსანა“ (სათაურად გამოიტანა საგალობლის სიგყვები, რომლითაც ბზობაზე იერუსალიმში შესულ ქრისტეს მიეგებნენ: „აღდება მაღალ-

თა შინა“), სადაც ერთხელ კიდეც ცხადყო, რაოდენ ძალმოსილია პოეტური სამკაულები-სგან სრულიად განძარცული, ღვთაებრივი ცეცხლით ანითებული სტრითონებ:

არც მეყარებია, არც მიყვარს,

არც მლომებია, არც მინდა,

არც მწამებია, არცა მწამს

შენ გარდა კიდეც სხვა წმინდა!

აქ აკაკი თითქოსდა ჩვეულებრივ ფრაზა-თა თავბურღაშხვევად განმეორების, ელვისე-ბური მიმოხრის, მოქნილობის ჭეშმარიტად რუსთველისეულ ჯადოქრობას ავლენს. ასეთი გრუნანგლისდამცემი აღსარების წამკითხველი უმაღ ირწმუნებ ექუიკოსის პირით ნათქვამ ჭეშმარიტებას: „სიდიადე უნდა გაა-შიშელო და მაშინ იგი უფრო მიმზიდველი გამოჩნდება“.

საქართველოს ისტორიაში ერთ-ერთ ყველაზე სამარცხეინო თარიღად დარჩება 1907 წლის 30 აგვისტო, როცა უკვანი, გინდღანელე-ბული ქართველების ხელითვე მოკლულ იქნა ერის პატრონი და მამა ილია ჭავჭავაძე, გაღაგარებული, საგანური ძალების მიერ კარგა ხანს შხადებოდა ეს ამამრმზენი, გონებაში დაგუქუნული ბოროტება. მთელი ქვეყანა გლოვამ მოიცვა, მაგრამ ამ სამშინელი ამბით ყველაზე მეტად გულდაკოდილი, განადგურე-ბული იყო ერთი კაცი, აკაკი წერეთელი, ვინც ილიას არსებობასა და სამშობლოსთვის არ-ნახულ გარჯას მისივე სიცოცხლის განუ-ოფელ ნაწილად თვლიდა. ერის მეხსიერე-ბიდან არასოდეს ამოიშლება შეკაყის გონე-ბის შესაფერისი, ურჩეულესი სიგყვა, 9 სექტემ-ბერს მძიმედ ავადმყოფმა, დაუძღურებულმა აკაკიმ (მას ფუხზე დგომა უჭირდა, ორი კაცი ეღვა შხარში) სიონის გაძრიდან გამოსვენე-ბული ილიას ცხედრის წინაშე რომ წარმოსთქ-ვა. რა რკინისებური ნებისყოფა ჭირდებოდა მწუხარებისგან თავმარდაცემულსა და სუნთქვამეკრულს, რომ იმოღენა სამგლოფ-იარო პროცესის თვალწინ ეს, თან მანუგ-უმბელი და თანაც შემადრწუნებელი ამრი გახმზიანებელიყო: „თუ საქართველოს სიკვდილი არ უწერია, მაშინ იმასთან ერთად შერც უკვდავი იქნები და თუ სასიკვდილოა, როგორც ზოგიერთებს სურთ და ჰკონიათ, მაშინ ნეგაიე შენ, რომ მავ შენი სიკვდილით

წინა-უსწარ მის სიკვდილს და თვალით ვეღა-რა ნახავ! როგორც სიცოცხლე, ისე სიკვდილიც შენი გახდა მიმზმად ხალხთა ამოძრავებისა და აპა, საქართველოს ყოველი კუთხიდან თავ-მოყრდინი გვხვევინ გარს! და, ვინ იყის, ეგება სიკვდილით განამტკიცო ის, რასაც შენი სიცოცხლე შესწირე: ერთობას, თანასწორობას, ძმობას და სიყვარულს! მშვიდობით, ძმარ! საუკუნოდ იყოს ხსენება შენი!“

1908 წელს შესრულდა აკაკი წერეთლის სამწერლო და საზოგადოებრივი მოღვაწეო-ბის ორმოცდაათი წლისთავი. ამ დიდებული თარიღის დირსეულად აღნიშვნა მთელმა საქართველომ მოიწადინა. მზადებას სათავეში ჩაუღვა პოეტისთვის ესოდენ ახლოვლი წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოე-ბა. ბევრი რამით გულნატკენ ქართველობას უნდოდა რამდენაღმე მაინც შეენელებისა ის მწუხარება, ილიას ვერაგულმა მკვლელი-ბამ რომ განაცდევინა და აკაკის სახელი უჭ-კნობი გვირგვინით შემოსა, საყოველთაო სიყ-ვარული მაიგო, რაც მანამდე, სიცოცხლეში, არცერთ ქართველ მწერალს არ რგებია.

იუბილე, თავდაპირველად, საქართველოს დედაქალაქ თბილისში გაიმართა 1908 წლის 7 დეკემბერს, ხოლო ერთი კვირის შერე, 14 დეკემბერს, პოეტის ფასდაუღველ დეაწლიან დაკემირებულმა ერთეულმა დღესასწაულმა აკაკის საყვარელ ქუთაისში გადაინაცვლა. გარდა იმისა, რომ ამ შეიმზა ძალა და მხნეო-ბა შემაგა ამავდარ პოეტს, ჩენი ხალხის შეგ-ნება აამაღლა, სიამაყის გრძნობა გაუორკე-ცა. აკაკის გრანდიოზულ იუბილეს დიდი გამოსხმარება მოკევა როგორც მაშინდელი რუსეთის იმპერიის ხალხებში, ასევე საზღვარგ-არეთაც. იუბილეს დღეების შინაარსი და გარე-მო, მისი მხველელობა, მონაწილეები (ხარგლ-იდან საგანგებოდ ჩამოსულმა ეგვა-ფმაველამ ბრწყინვალე, მაღლიერებით აღსავსე ლექში მიუღენა უფროს თანამოკალმუს კარგადაა ცნობილი, სხვადასხვა წყაროებსა და ნამ-რომებში ყველაფერი დაწერილებითაა აღწ-ერილი და, ამდენად, მასზე სიგყვას აღარ გავ-აგრძელებთ. საყოველთაო აღიარებასა და სიყვარულს, წმინდა შარაეანდლის დაღმგმას ოღნაეადაე არ შეუცვლია აკაკის მწე და ბუნე-ბა; მისივე გამოთქმა რომ გამოიფიყნოთ, იგი

კვლავ „პაგარა დლიურ მუშად“ დარჩა და ამის მერე ისეთივე თავდაპირველად ემსახურებოდა შრომობიურ ლიგურაგურას, შრომობულ ხალხს, როგორც დაკანონებული ილევა.

აკაკის ხშირად უხდებოდა ყოფნა როგორც საქართველოს სხვადასხვა კუთხეებში, ასევე ჩვენი სამშობლოს გარეთაც. სრულიად განსაკუთრებული, მართლაც რომ გრიუშვალური იყო მისი ორკვირიანი მოგზაურობა რაჭა-ლეჩხუმში (1912 წლის ზაფხული), რასაც თავად „საარაკო და საზღაპრო“ უწოდა და, ამასთანავე, ჩვეულებისამებრ, საკუთარი პიროვნების როლი ყოველნაირად დაამცრო: „... თუმცა იმ ლიგანობის ცოგა მოზიარე მეც ვიყავი, მაგრამ უნდა გამოვყვე, რომ ის მცირედიე აღემატებოდა ჩემს ღვაწლს“.

აღფრთოვანებულ პოეტს სასიხარულოდ დარჩა ხალხის ეროვნული შეგნების ამაღლება, მშრომელი ადამიანების უჩვეულო გამოღვიძება, ირწუნა, რომ საქართველო მზრებს გამლ-იდა, აღორძინდებოდა. არც შაშინ და არც მერე ვჭვი არაივის შეკარვია – მსგავსი სიყვარული, სიცოცხლეში, არცერთი ქართველი მწერლის მიმართ არ გამოუხატავთ. ეს დიდებული მოგზაურობა ფირზე აღბეჭდა ახალგაზრდა ოპერატორმა ვასილ ამაშუკელმა – თავისი თავიე უკვდავეო და ერის სათაყვანებული პოეტის ცოცხალი სახეე შემოგვინახა.

ცნობილია, როგორ ესიყვარლებოდა, აღმერთებდა აკაკი პაგარებს („მიყვარს საერთოდ ბავშვები, ანგელოზთი დასადარები, მათთვის ყოველთვის, ყოველგან ღია მათეს გულის კარები...“) და ამ პირველ ქართულ დოკუმენტურ ფილმშიე არის ერთი დღეეწყარი ეპიზოდ: ჭადარაღმერთიკაკი ვეება საკულგო ხესავითი დგას მინდორში, მის გარშემოკი ხელიხელჩაკიდებული სოფლის პაგარა გოგო-ბიჭები წრედ შეკრულან და ფერხულს უვლიან. მართლაც შღაპრული სანახაობაა. ადვილი წარმოსადგენია, რაოდენი სიამითი ისებოდა მათი მაცქერალი პოეტის გული. თქმა არ უნდა – პაწია ბაღლებს რომ დაეყრებდა, მზიარული შემახილბითა და სიცილ-კისკითი მოგრიალეთი (დასანანი კია, ეს ხმები მუნჯ კადრებში არ ისმის), იგი საქართველოს ბედნიერ დღეს სჭერვდა, ქვეყნის უკეთეს მომავალზე, სამშობლოს თავისუფლებაზე

ფიქრობდა. მის ხსოვნაში, წამიერად, ეგნებ შორეული ბავშვობაც გაკრფოდა, დაეხსენებოდა, როცა ზემო იმერეთის მწვენიელ გადაბურულ სოფელ საგანეში, თანაგლო გლეხის ბიჭებთან ერთად დიდიღან დაღამებამდე თამაშობდა...

იმხანად ავადმყოფობა უკვე შორეული ქიონდა და ფიზიკურადაც საკმაოდ დაძბუნდა, მაგრამ აკაკის აქტიური სამწერლო და საზოგადოებრივი მოღვაწეობა არც ამ მოგზაურობის შემდეგ შეუნელებია, თუმცა იმავე 1912 წლის 7 ნოემბერს ანდერძი შეადგინა და ფიქრობდა, რომ დიდი ხნის სიცოცხლე არ ქიონდა დარჩენილი.

აკაკის ანდერძად ჩვენ არ უნდა ჩავთვალოთ მხოლოდ ნოგარიუსის მიერ დამოწმებული იურიდიული დოკუმენტი, რომლის თანახმადაც იგი თავის უძრავ-მოძრავ ქონებას ცოლ-შვილს, ახლო ნათესავებს, წერა-კითხვის გამავრცელებელ, საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოებებს (უპირატესად ჩვენი შეპირსიგევიერების შესაგროვებლად და გამოსაცემად) უგოვებს. ანდერძია აკაკის მთელი შემოქმედება და ხატის წინ წმინდა სანთელივით დამწვარი სიცოცხლე.

აკაკის ანდერძის ქვაკუთხედად უნდა მივიჩნიოთ მისი დაგინებული თხოვნა თუ ქადაგება, რომ საქართველოს სხვადასხვა კუთხეების ერთიანობას თვალისჩინივით გაუფრთხილდეთ, ამავე დროს თვითიოველ ამ კუთხეს თავისი განუყოფელი იური შეუნარჩუნოთ, დიდი და სანუკვარი საერთო მიზნის მისაღწევად მოვაშალოთ და შევითანხმოთ ისინი.

ერთი უმნიშვნელოვანესი მოვლენათაგანი, რასაც აკაკი წერეთელი თავის სიცოცხლეში მოესწრო, იყო გერმანიის მიერ წამოწყებული პირველი მსოფლიო ომი, რომელშიე ინგლისთან და საფრანგეთთან ერთად, რუსეთიც ჩაება. ომი ადამიანთა სასაკლავო და აკაკისთანა ლმობიერი, ქრისტეს მოძღვრებით მცხოვრები, სათნოებისა და სიყვარულის მქადაგებელი პიროვნება, ცხადია, ვერ შეურიგდებოდა იმ საშინელებებს, რაც სახელმწიფოთა შორის გაჩაღებულ უღმობელ ხოცვა-ჟლეტას მოჰყვა. იმ ომმა ბევრი რჩეული ქართველი ვაჟაკის სიცოცხლეე შეიწირა. არსებობს სარწმუნო მოგონება, რომ მოსუ-

ცი, თავად მისახელი პოეტი დაჭრილების მოსანახულებლად დადიოდა თბილისის ლაბარეთში და ყველას, განურჩევლად ეროვნებისა, ამხნევებდა, ნუგეშს სცემდა. ხან ერთ, ხან მეორე საწოლთან ჩამოიჭადრი, ყველას თავის ენაზე ესაუბრებოდა – ქართველს, სომეხს, რუსს, თურქს, არაბს... მომაკვდავებს წყალს ასმევდა, კოვით მიარებას აღებინებდა.

პირველი მსოფლიო ომის გკივილიანი გამოძახილია აკაკის ბოლო პოემა „ომი“, რომელიც უკიდურესად დაუძლურებულმა პოეტმა, გარდაცვალებამდე მცირე ხნით ადრე, დიდი განჯვით დაამთავრა. პოემის დასაწყისშივე მოქცეული მშვენიერი აკაკისეული, პარალელიზმზე დამყარებული უკავშირო შედარება – „რკინას ცეცხლი აფოლადებს, ადამიანს – განსაცდელი“ ... – თითქმის ობლად რჩება და ეს შემართება, მერე და მერე, ვერაა შენარჩუნებული. ეს ნაწარმოები მხატვრულობით არ გამოირჩევა, მაგრამ თავიდან ბოლომდე გასდევს იმედიანი სულის კვეთება, რომ უთვალავ განსაცდელს გადარჩენილი ლეისმშობლის წილხვედრი ქვეყანა თავისუფლებას უნდა ეღირსოს. რუსეთის მიმართ აკაკის დამოკიდებულება, ადრინდელისაგან განსხვავებით, მაღლიერების გამოშატკველია; ერთთავად სკვითების განმქიქებული, მაგინებული, „თანამორჯულე დიდ რუსეთს“, ამჯერად, „წერილ ხალხის დამცველს“ ეძახის. ეს ამკარად პოლიტიკური თვალსაზრისითაა გაკეთებული, რასაც ადასტურებს აკაკის ახლო მეგობრის ანგა იურკევიჩის მოგონება. სიკვდილის წინ, ამ პოემის წაკითხვის შემდეგ, აკაკის შინაურებისთვის რუსეთზე უთქვამს: „ძალიან ვეფერები, მაგრამ ვიბ თუ ამ მოფერებიდანაც არა გამოვიდეს-რა“. სანამ ამას იტყოდა, მწოლიარე, დაერდომილმა აკაკიმ თავისი დიდრონი თვალეი თურმე იქ მყოფთ მოვლო, განზრახვას, ჩანაფიქრს თუ მიმიხედნენო. შთამომავლობამ უნდა წარმოადგინოს, რამოღენა გკივილია დატეული პოეტის ამ სიტყვებში, მრავალჭირნახული სამშობლოს მოსალოდნელი ბედის გამო. ერთი კია, აკაკი შინაგანად დარწმუნებული იყო, ამ ომის დასრულების მერე, საქართველოს თავისუფლება ეღირსებოდა (ეტყოდა უარულად იმელოვნებდა, რომ რუსეთის იმპერია დამილებოდა). ეს ასედაც მოხდა, მაგრამ

საქართველოს დამოუკიდებლობამ, ჩვენდასტურებლად ალალოდ, მხოლოდ სამ წელს გასტანა.

1914 წლის მიწურულს აკაკი გრძნობდა, სამშეომე დიდი დღე აღარ ქონდა დარჩენილი, მისი ნაბრძოლი, უღეთოდ დადლილი სხეული სასიცოცხლო ძალებისგან დაიშრიგა. დეკემბრის თვეში, თბილისში მყოფს, ავისმომასწავებელი სისუსტე დაეცყო. შეუარა უახლოეს მეგობარს, ექიმ ივანე ელიამეილს, თავისი დროის ჩინებულ საყმაწვილო მწერალს და უთხრა, თქვენთან უკანასკნელად მოვედიო. სადლიად დარჩენაც ვედარ შესძლო. დასახლისსა და ბავშვებს გამოემშვიდობა. ოჯახის უფროსი გადაკონცა, რამდენჯერმე ჩაიკრა გულში და მძიმედ დაუყვა კიბეს.

რამდენიმე დღეს, ასე დაუძლურებული, ქუთაისის გაყინულ სასტუმროში იმყოფებოდა; ცოლ-შეილისთვის გასაგზავნი ფული უნდა ემონდა 20 დეკემბერს ერთგულმა მოურავმა კოტე აბდუშელიშვილმა ჩამოაკითხა და საჩხერეში წაიყანა. ქარიშხლებში მოხვედრილი, აფრებდაწეწილი ხომალდით თავის ნავთსაყუდელს, მშობლიურ სახლს მიამურა. მდგომარეობა თანდათან უარესდებოდა. 24 დეკემბერს აკაკი ლოგინად ჩავარდა და დამბლადაცემულმა გარდაცვალებამდე ერთი თვე იწვალა.

1915 წლის 26 იანვარს, დამის პირველ საათზე, საქართველოს უგვირგვინო მეფის სუნთქვა შეწყდა. თითქოსდა განტების ძალით, დროის აღრიცხვა შეწყვიტა ბუხრის რაფამე შემოდებულმა საათმაყ, ახლაც რომ ვხედავთ პოეტის საწოლ ოთახში. გარდაცვლილს შემოებლმა გლესმა ბაგრატ მაშხაბიძემ უბიდან განუშორებული „დავითნი“ ააქალა.

(პოეტის ბოლო დღეები, გარდაცვალება, საყოველთაო ეროვნული გლოვა და გრანდიოზული დასაფლავება დაწერილებით არის აღწერილი ნ. გურგენიძისა და ი. გიორგაძის წიგნში „აკაკი წერეთელი – ცხოვრებისა და შემოქმედების მაგინე“, გვ. 547-560 და, ამდენად, სიტყვას აღარ გავაგრძელებთ).

8 თებერვალს, დასაფლავების დღეს, ძვირფასი ცხედარი 12 საათზე გამოასვენეს ქაშვეთის ეკლესიიდან. უზარმაზარ სამგლოვიარო პროცესიას უძლოდა ერთადერთი გვირგვინი, რომელსაც მოკლე, მრავლისმთქმელი წარწერა ამშვენებდა: „აკაკის – საქართველო“.

მამადავითმე აგანილი კუბო მხოლოდ შედამე-
ბულს ჩაასვენეს სამარეში. მარადისობის
კუთვნილ იმ დიად და მწუხარე წუთებს ყვე-
ლაზე შეგად შეეფერებოდა მის მიერ უდიდუ-
სი შთაგონებით ამოთქმული სტრიქონები,
რომლითაც ადრე სამშობლოსთვის თავ-
შეწირული მოხუცის სსოვნა უკვდავყო:

*მთაწმინდა გულში იხუტებს
საშვილიშვილო სამარეს,
მამადავითსა ავედრებს,
აბარებს ქვეყნის მოყვარეს...*

ვიდრე აკაკი წერეთლის პოეზიის თავისე-
ბურებებსა და წარუღნებულ მშვენიერებაზე
ვიტყობდით ორიოდ სიტყვას, საჭირო იქნება
გაიხსენოთ მწერლის ზოგიერთი შეხედულებ-
ა ლიგურაგურასა და მის დანიშნულებაზე, პო-
ეტურ ხელოვნებასა და სამწერლო ენაზე,
რაც გამოიწილა შემოქმედითა გამოანათქვამებს,
ესთეგიური ამროვნების მრავალსაკუწროვან
გამოცდილებას ეუბარება და სადაც, აგრეთვე,
გამოკვეთილად ჩანს ამა თუ იმ საკითხისადმი
აკაკის პირადი, უშუალო დამოკიდებულება.

აკაკი წერეთლის შეუვალ ჭეშმარიტებად
მიაჩნია და, ცხადია, ეს ასე არის, რომ შემოქ-
მედის არსება მთლიანად უნდა იყოს შეპყ-
რობილი, შთანთქმული იმით, რასაც ქმნის –
შთავარი გმიდან ფიქრის ყოველი გაქცევა,
გდახვევა ნაწარმოებს უნებს, შემოქმედების
ძალას უკარგავს. ახალგაზრდობისდროინ-
დელ ერთ წერილში („... პირველი და უკა-
ნას კნელი სიტყვა „დროებისადმი“, 1868) ნათქ-
ვამია: „როდესაც პოეტი შეუდგება რომელიმე
საგნის ხელოვნებით გამოხატვას, მაშინ მისი
გონება ექვემდებარება მხოლოდ იმ ერთს
შხატვრობის საგანს, არის მისგან გატყუებ-
ული და იმ დროს პოეტის ფიქრები სხვა რამე-
ზე მღვრეულნი არიან აღარ გადდიან; ის
ერთი საგანია მხოლოდ მაშინ მისი გულის-
თქმა, მისი სურვილი, გარეშე ფიქრები ვეღარ
ეხებებიან მღვრეულ გულს და აღმფოთებულ
სულს, თითქმის უნებურ-გრძნობით განმსჭვ-
ალული პოეტი, მხოლოდ თვის შხატვრობაში,
თვის ქმნილებაში მხედავს თვის ჯოჯობის
და თვის სასუფეველსა...“

ეს აზრი ღრმად ჰქონდა განცდილი და შეთ-

ვისებელი. აკი პოეზიის სიმბოლოდ წარმო-
სახულ თავის ჩანგურს მტკიცედ, ფორმულურ
სიმუსკით შემოუსახლვრა სანოქმული პრე-
ერთ-ერთი პროგრამული ლექსის სტროფი
გემოთ გამოთქმული ამრის ბუნებრივი გაგრ-
ძელება: „ერთი ჰქონდეს მას საგანი: პარ-
მონია მისი ხმების, ცხოვრებაში იყოს ბანი ხან
ლხენის, ხან მწუხარების!“

ლიგურაგურის მნიშვნელობის მკაფიოდ
წარმოსახენად, როგორც უკვე აღვნიშნეთ,
აკაკის უყვარდა სარკის შეგაფორის მოხზო-
ბა და ეს პარალელი შედამ შესგად გამოხ-
ატავდა სათქმელს. აქ მწერლობის ზოგადი,
რამდენადმე პრაქტიკული დანიშნულებაა ხან-
გასმული: „როგორც კეკელეისათვის სარკე,
ისე ხალხისთვის ლიგურაგურა საჭიროა, რომ
შეგ ჩაიხედოს და თავის სახე მისის ღირსე-
ბით და ნაკლუღვანებით დაინახოს“.

აკაკის ამროვნება, ძირითადად, კონგრასტე-
ბზეა დამყარებული, მაგრამ ლექსსა თუ პრო-
ზაში იგი შედამ პარმონიას, დაპირისპირე-
ბულთა ერთიანობას, მთლიანობად შერწყ-
მას ესწრაფვის. შეგავსად ცხოვრებაში ასარჩევი
ორი გმისა, პოეზიაშიც იგი ორ შთავარ ნა-
კაღს აყალკევებს, თუმცა მის ამროვნებასა
და შემოქმედებაში გრძნობა-გონება იმეოათი
თანამომიერებით არის შეზავებული მოვის-
მით „ბიბლიოგრაფიულ შენიშვნებში“ (1899)
გამოთქმული მისი ერთი დაკვირვება, რაც მის-
სავე ბუნებასაც ახასიათებს:

„პოეტური ნაწარმოები, ლექსები, ორგ-
ვარია: ერთი აღვიძებს გონებას, ამაღლებს,
მერე გადადის გრძნობაზე და ორივეს ერ-
თად მსჭვალავს. მეორე კი – თითქოს საქმე
კი არა აქვს რა გონებასთანაო, თავის თავად
უძერება სულსა და გულში და თითქმის უნე-
ბურად მხიბლავს ადამიანს. ამ უკანას-
კნელთაგანს ეკუთვნიან სახალხო მგონებნი;
მათი ლექსები უფრო სასიძღვრო არიან, ვი-
დრე საღვკლამაციო, ხმამაღლა საკითხავი, და
მართლაც, მათი კითხვის დროს გულში უკვ-
ველად მღერის მკითხველი“.

არ უნდა ვიფიქროთ, თითქოს ღაღ, მიმ-
ზიდველ, ამღერებულ ლექსითა დამწერნი ამ-
როვნების სიღრმეს, გონების ძალმოხიღე-
ბას მოკლებულნი იყვნენ – ასეთთა რიგს
აკაკი მიაკუთვნებს ბერნსს, ჰაინეს, ბერანეს

და აქედანაც ჩანს, რომ „სახალხო მეოცნებში“ იგი დიდ ამრსა და მნიშვნელობას ღებს.

ცხოვრებასა და შემოქმედებაში აკაკი მუდამ მომიერებას ესწრაფვოდა. გარდა საფუძვლიანი ცოდნისა და დაკვირვების გამორჩეული უნარისა, ბრძენკაცის ალღო და მიხედვრილობაც არ აკლდა. შეუმედარად ფიქრობდა, რომ ქართველ მწერალს, საჭიროებისდა მიხედვით, უნდა გამოეყენებინა ყოველი ქართველი გომის ლექსიკური მარაგი, რაც სალიტერატურო ენის გამდიდრების უმთავრეს გზად ესახებოდა. ამიტომაც არის მისი ენა უზადო, ყოველმხრივ სამაგალითო; რასაც თეორიულად გამოხსოქვამდა და რაც სწამდა, იმასვე განუხრევლად, შესაფერისი ოსტატობით, ახორციელებდა თავის მხატვრულ ქმნილებებში.

სიკვყის კეთილხმოვანებაზე უკიდურესად მქონდა სმენა გაფაქიშებული, შინაგანად გრძობდა ქართული ენის ბუნებას, კანონზომიერებებს და ამანაც განაპირობა მისი სტილის კლასიკური სისადაფე, ლაპიდარობა. ბუნებრივია, რომ ამ თვისებათა მქონეს აღიზიანებდა, ექოთირებოდა ყოველგვარი შედმეგობა, რასაც მოურიდებლად არქმევდა თავის სახელს. უკვე ხანდაზმულობის გამს, 1911 წელს წერდა: „სიკვყის უმეტეს კლებობა ნიჭიერების სასწორსაზომია. ნიჭიერება ორი-სამი სიკვციით გამოთქვამს, რასაც ძალდაკანებული ვითომ ნიჭი რამდენიმე სკრიტიკონს მოაწოდოებს. მომიერება იქ შეჩერდება, სადაც უნიჭობა თავს ვერ შეიკავებს და გააჟიანურებს საუბარს“. ამის საეაღალო მაგალითები, სამწუხაროდ, ყველა დროის ლიტერატურაში უხეად მოიძებნება. შემოთ მოხმობილ ციგაგაში მომიერება ნიჭის სინონიმად არის მიჩნეული.

იმავე 1911 წელს გამოქვეყნებულ სხვა წერილში („ივანე ვლიამეილი“) აკაკი აღნიშნავს: „მწერლობა იგივე მხატვრობაა, მხოლოდ სიკვციით. როგორც უხეირო მხატვარი ხაზის უსწორმასწორობით შეშლალავს ნახაგს, ისე მწერალიც სიკვყის მეტ-ნაკლებობით ამახინჯებს ნაწერს, რადგანაც რაც ხაზია მხატვრობისათვის (არ უნდა ვიფიქროთ, რომ აკაკი ფერის, საღებავების უღდღეს მნიშვნელობას უგულვებელყოფდა, ეს თავისთავად იგულისხმებოდა — ე. კ.), ისევეა სიკვყე მწერლობისათვის! დააც, სიკვყეში და მათ ერთმანეთთან შეკავშირებაშია მწერ-

ლობის საიდუმლოება“.

ამგვარ ჭეშმარიტებას მტკიცებას არ ჭირდება — ვისაც ამ საიდუმლოს შეგრძნება არ შეუძლია, მის არსს ვერ ჩაწვდება, იგი ამაოდ ირჯება და თავს იგყუებს, ასეთ მწერლობას ნამდვილი ღირებულება არ ექნება.

აკაკის მთავარი მოთხოვნა სავსებით ნათელი და მისახვედრია — ნაწარმოებს ხელი არ უნდა დააკლო, მატრამ შედმეგი მოწადინება, გადამტეგაყ ზიანის მოგმანია, მწერალს ყველგან და ყველაფერში მომიერების დაცვა მართებს, ლექსიცა და პროზაც ამ, საუკუნეების გამოსვლილებით განმტკიცებულ, მკაცრ მოთხოვნას უნდა დაემორჩილოს.

უთოდ სიმბოლური ამრითაა დატვირთული სიტაბუეში დაწერილი აკაკის ლექსი „კანდელისაღმი“, სადაც ყრმა პოეტი ირვვლივ ჩამომდგარი წყვილიადის გაფანტვას ვვედრება იმედად შეგულებულ სინათლის წყაროს: „გაბრწყინი, ჩემო კანდელო, მინათლე ბნელი ღამისა!“ არც ის არის შემთხვევითი, რომ „სანთელი“ მისი პოეზიის ერთ-ერთ მთავარ, გამჟღელ ხატად გვევლინება. თექვსმეტი წლის აკაკი წერეთელი თეითონაც აღმოკიდებულ სანთლად წარმოიდგენს თავს და ეს მეტყველი, მის მიერვე მოძებნილი პარალელი გეამცნობს პოეტის განმრახვას თუ დანიშნულებას — სანთელივით გაანათოს ცხოვრების ბინდი, მსხვერპლად შეეწიროს, უკანასკნელ ამოსუნთქვამდე ემსახუროს მამულს. ისე ვერ იგყოფა: „ჩემი სიციოცხლე შენსავით იწვის და თანდათან სდნება“. მერე და მერე ამ მეტაფორას უფრო მოქნილ, სრულყოფილ სახეს ანიჭებს, ხოლო სიტარმაგის გამს დაწერილ უსათაურო შედეგრში, აფორიზმის სიცხადითა და მთამბეჭდაობით ამბობს: „რაც არ იწვის, არ ანათებს“. ასეთი აღნაგობისა და მიზანდასახულობის ლექსებზე გზადაგზა მოგვიწევს საუბარი. ბნელს ნათელი უნდა დაუპირისპირდეს, დასძლიოს. უმისიოდ ადამიანის, შემოქმედის არსებობა გაუმართლებელია.

პარადოქსებით, ძნელად ამოსაცნობი პოეტური სახეებით მოამაროენე ეფესელი ბრძენის პერაკლიტეს ჩვენამდე მოღწეულ ფრაგ-

შენებებში ერთ-ერთი უმთავრესია მოძღვრება და პირისპირებული თანაარსებობაზე. იგი ფიქრობდა, რომ ფარული ანუ დაპირისპირების შედეგად წარმოქმნილი პარმონია ხელულზე უმჯობესია. ხანგრძლივი დაკვირვებითა და მრავალ მაგალითთა მოხმობით, მან ცხადყო, რომ ბუნებასა და ადამიანთა ცხოვრებასაც კონგრასტის კანონი მართავს (იხ. თეოდორ გომპერცი, ბერძენი შოაბროუნენი, ქუგურბურგი, 1911, გვ. 64, რუსულ ენაზე).

ეს უნივერსალური კანონი თითქმის ყველაფერში და მათ შორის, ბუნებრივია, პოეზიაშიც იმეხს თავს, ოსტატის ხელში მარჯვე, უაღრესად შთაბეჭდვად ლიგურაგურულ ხერხად გვეუბნება. შეუძნეველი არ დარჩენილა, რომ თავისი იდეოლოგიანი გემპერამენტგოდან, შინაგანი ბუნებიდან და ამროვნების წყობიდან გამოიღინარე, არაფერს ისე ხშირად და მოხდენილად არ იყენებს აკაკი წერეთელი, როგორც კონგრასტის მუდამ გამოსაღვე ხერხს. ნაკოუნად შეგვიძლია ვთქვათ - იგი მისი ჭეირნიშინია.

შედგევა იმის საგანგებოდ აღნიშვნა, თუ როგორ ჭქონდა გამაჰფრებული საქართველოდან წასულ და ქეგურბურგში რამდენიმე წელიწადს სკულენგად მყოფ აკაკის სამშობლოს მონატრების გრძნობა. ეს განცდა თვალნათლივ აირეკლა იმ პერიოდის მშენიერ, ემოციურ ლექსში „ხალამური“, რომლის პირველივე სტროფი მამულისა და მშობლიური პანგების მონატრების დაუოკებელი ამოძახილია:

*სად ხარ, ჩემო ხალამურო,
ხმაგბილო და საამურო,
რომ შენის ხმით ჩრდილოეთში
ქართველს გული გამიხურო!*

ეს საყვარელი ხალხური საკრავი, ჩონგურთან ერთად, აკაკის პოეზიის სიმბოლოდ ესახება და ამიგომაცაა, მის შემოქმედებაში არაერთგმის რომ ფიგურირებს. ჩვენი შეპირისცივეირების მოგრფილემ გენიალურ და სვედიან მღაპარ „წიქარადანაქ“ იყოლა, სალაამური, გარემოებისდა მიხედვით, ორ სხვადასხვა ხმას - ლხინისას და ჭირისას - გამოსცემს და ამ ლექსში ნახსენებია, დარსა და ავღარში მომთაბარე ქართველი მწვემსიყ ასევე ორ ხმაზე არაკრავებს განუშორებულ სალაამურს:

*როცა მწვემის ვიპრობს ხელში
და გააკეის მთა და ველში,
ტკბილს ხმას ცაში ქარავავს
და სველისას - მავს ქვესკელში.*

თავისთავად გვახსენდება მოგვიანებით დაწერილი (1891) ასევე სიმბოლური ხასიათის ლექსი „გელი“, სადაც პოეტის ბუნებაზეა მინიშნება და ნათქვამია, რომ სიკვდილის წინ გულის ახლერება ორგვარად არის აღსაქმელი. ორმაგობა დაპირისპირებაცაა და, ამავე დროს, ერთ რკალადაც თავსდება, ერთი მოვლენის ორი მხარეა. ამრი უაღრესად მომჭირნელ არის ჩამოქნილი:

*უენაური ვალობა
პირველ და უკანასკელი!
აქ იხატება ცის სიერეც,
აქვე იხატვის ქვესკელი.*

მომღვენო სტროფში კიდევ უფრო ცხადი ხდება ავტორის შთანაფიქრო: გულის ვალობა გამობატავს პოეზიის არსს - ერთ მილიანობაში მოაქციოს ცა და დედამიწა, ხილული და მიღმა სამყარო:

*ორ-ამროვანი, ორ-კილო,
ერთის ხმით გამოშეკველი,
შემოქმედების ქებაა,
ცისა და ქვევის შემკველი.*

ეს „ორ-ამროვანი, ორ-კილო“ გრიგოლ რობაქიძემ თავის აღნიღლელ, ნაგაფი სცილით დაწერილ საგულისხმო ნაშრომში „აკაკის ქანაი“ პოეტის შემოქმედების გასაღებად მიინია და მართლაც შეგვიძლია ამ ნიშნით ვანვიხილოთ აკაკის პოეზია, მთელი მისი ნაამრევი, „გულის“ ფინალურ სტრიქონებში „უენაური ვალობით“ მონუსხული პოეტი პირდაპირ ამბობს: „გედო! შეენატრი შენს ჭიკჭიკს, შენგვარ სიკვდილსაც მეც ესერი!“ ასევე ბუნებრივი ვახლდათ აკაკის პიროვნებისა და პოეზიის მოთაქვანის, „შთაწმინდის მთვარის“ ავტორის, ვალაკკონ გაბიძის მღელვარე სურვილი, რომ ისიც „გბის სვედიან გედალ“ მომკვდარიყო.

„სალამურშიც“ იგივე ორმაგობა, „ორ-კილო“ ხმაა აკაკის აღმაფროთოვანებული და მანუგეშებული („ქართულად ჭქენს, ქართულად სკვენ“), რადგანაც იყის, ეს „ორ-ამროვანი“, თანაც მშობლიური პანგები ერთმანეთიშეა გადაწული, მწვემის ხელში ტკბილად აღღუნებული საღ-

ამერიდან მოვლინება.

თანამედროვეთაგან მოგიერთებს აკაკი უმრუნველ, ჩიტივით თავისუფალ პიროვნებად ესახებოდით, მაგრამ ვინც მის ნაფიქრსა და ნაღაწს გაეცნობა, ეჭვიც არ შეეპარება, რომ პოეტის მთელი მოწამობურივი ცხოვრება მშობელი ერის, საქართველოსთვის ყოველდღიური, მუხლჩაუხრელი სამახური იყო. თავისი შთაგონების სიმბოლოც ამ სანუკვარ, უმაღლეს მიმანს დაუმორჩილა:

*მე ჩანგური მისთვის მინდა,
რომ სიმართლეს მსახურებდეს,
განამტკიცოს ამრიცხი წმინდა
და გულს წრფელად ახურებდეს.*

სამწერლო ასპარეზზე გამოცემის დღიდანვე ძველ-რბილში ჰქონდა გამჯდარი ეს ადითქმა და ამ რწმენისათვის არც არასდროს უღალატნია, წამითაც არ გადაუხვევია მამულის მსახურების ძნელად საეალი, ეკლავანი გზიდან. სიმართლეს, ჭერმარტივება, ხატი და ჯვარი და თვით ღმერთიც მისთვის საქართველო, ხოლო მთავარი სამრჩავი საუკუნოვანი გვევობიდან მისი დახსნა იყო; ამაზეა ატებული და აწყობილი მთელი მისი შემოქმედება.

ჩანგურის ფლერას აყოლებული პოეტის სიმღერა ისევ და ისევ „ორ-ხმოვანია“, დაჩაგრულს ცრემლები უნდა შეუმროს თვალზე, გააზნევის, ხოლო მჩაგრული გული ისარივით განვმართოს. ეს ორმაგობა მუდამ მუსკად, თვალნათლივთა გამოკვეთილი და ჩანგურსაც იგივე დანიშნულება აქვს:

*ერთი ჰქონდეს მას საგანი:
პარმონია მისი ხმების,
ცხოვრებაში იყოს ბანი
ხან ლხენის, ხან მწუხარების.*

ნიადაგ სამშობლოს ბედზე მაფიქრალს, სიგვეით და საქმით დაუცხრომულ მებრძოლს, არაერთხელ უგემნია უმაღურობა შინაურთა, თვისგომთა მხრიდან, ხოლო გარეშენი, მგრები ისედაც სიციცხლეს უშხამავდნენ. ამის გამო არაერთხელ დაუჩივლია და გულისკვიცილს კელავ თავის ბოლომდე მართალ, მოუსყიდველ ჩანგს ამცნობდა:

*ჩემი ჩანგო, ობოლ-მწართ,
ჩემი უბედობის ძირო,
მგრებისაგან ქვებ-ნასროლო,
მოყვრებისგან ვანაწირო!*

აკაკის არაერთ ლექსში უკიდურესი სიყვარულით არის ნათქვამი შემოქმედის ამქვეყნიურ დანიშნულებაზე, მოვალეობაზე და აქ, უპირველეს ყოვლისა, გვახსენდება „პოეტი“, სადაც იგი თავის თავს „გარემოების საყვირს“ უწოდებს. ამ თითქოსდა მარტივ მეტაფორაში ძალზე ღრმა აზრია ჩაღებული. ეს ამკარავდება ასევე სადაღ მეტყველ ფინალურ სტრიქონებში: „შუაკაცო ვარ უბრალო, ხან მიწისა ვარ, ხან ცისა“. სახარება სწორედ შუაკაცად წარმოგიდგენს და სახავს ჩვენთვის ჯვარცმულ მაქსივარს, ღელამწამე სიყვარულად, ჩვენს ცოდვითა გამოსასყიდად მოვლინებულს. მეოცე საუკუნის გამოჩენილი ფრანგი ფილოსოფოსი ჯაკ მარტიენი უყოფმანოდ იმეორებს ამ ჰქმმარტივებას, როცა ამბობს, რომ ქრისტე არის „შუამავალი ცასა და მიწას შორის“. პოეტის დანიშნულება ამგვარადვე ჰქონდა მოაზრებული პუშკინსაც, რომელთანაც აკაკის ბევრი რამ აახლოვეს. საერთოდაც, არ უნდა გვეუკვებოდეს: „პოეტი, თავისი ბუნებით, მედიუმია – საიდუმლო ძალთა გამგარი. ისინი მის სიწმინდეს იყენებენ და ნიშნებს გვიგზავნიან“ (ჯან კოკტო).

არასოდეს არ უნდა ვიფიქროთ (ნიპილისტები, ჩვენდა სამწუხაროდ, არ ვუაკელია), რომ აკაკისთანა დიდი შემოქმედის მემკვიდრეობას, ნაამრევსა და ნაანდერძევს, როდესმე ყავლი გაუვა. ამიგომაც ვემართებს, მისი „სარკელ ქსეული გულის“ თვითიველ ამონათქვამს, ცხოვრებისეულ სიბრძნეს კარგად ჩაუკვირდეთ, ყური მიეუვლოთ და ყველაფერი გავისიგრძეგნოთ; რაც მთავარია, ჩვენი უკვდავი მოძღვრისაგან სამშობლოს სიყვარული და ერთგულება უნდა ვისწავლოთ, ყოველივე პირადული მის სამსახურს ვანაცვალოთ.

არისგოკრატული წარმომავლობის მიუხედავად, უმომოდ კაცთმოყვარე, სოფლად, გლეხობის წიაღში აღმრდილი აკაკი წერეთელი იმთავითვე ქომავობდა და თანაუგრძნობდა უბრალო, მშრომულ ადამიანებს; თავისი დეითაებრივი ჩანგი არაერთხელ აუკვლერებია საქვეყნო დოლათის შემქმნელის, ყანის მუშის გარდა რომ ედიდებინა და ამას რომელიმე იდიოლოგის, მოძღვრების გავლენით კი არ აკოიებდა, ეს მისი მრწამსის, კეთილშობილური ბუნების პირდაპირი გამოვლინება იყო.

აკაკის შემოქმედებაში საგანგებოდ გამო-
საყოფია გლეხკაცთა დუხჭირ ცხოვრებაზე,
შრომაზე დაწერილი, მხატვრული ღირსებით
თავ გამოჩენილი ლექსები, რომელთა შორის უნდა
დღევანდელი: „მუშური“ („სი-
მინდსა თოხნა დაუწყეთ“), „სიმღერა მკის
დროს“, „იმერული ნანინა“, „მუშებს“, „ღმერ-
თო წვიმა მოიყვანე“, „მუშური“ („ყანაო, მუ-
შის სამოთხევე“), „მუშის ნაგერა“, „მუშები“,
„მწყემსის სიმღერა“, „ყანა“, „ეპიგრაფია იობა
ისაკიძისა“ და სხვები.

ხალხური პოემის სილამა, სისადავე და
მოქნილობა დაკვირება ერთ-ერთ „მუშურს“,
რომელიც ერთ რითმაზეა გაწყობილი და
სიმღერასავით სულმოუთქმელად, ძალდაუ-
განებლად იკითხება, უღამამეს სურათებად
იშლება ჩვენს თვალწინ.

*ყანაო, მუშის სამოთხევე,
გლეხის დიდებავ, ყანაო!
ცისკრის სხივებმა შეგმოსეს
და ნამმა გადავბანაო;
დილის ნიავმა დაგქოლოდა,
აღურსით გითხრა ნანაო;
ქუეუნა წვიმამ მე დაგქრა,
აღურსით ავაშქანაო.*

„უფლის თვალ“ წყალობას არ აკლებს და
პოეტს გულთა ღოღავს პიროფლიანი მშრომე-
ლის ნაამაგარს („აგმორდეს გვაღვა და სეგფ-
ვა“); მან იცის, ბევრჯერ უნახავს – შვიფე
თავთავი მშენე ოქროსფრად ანათებს, ხოლო
მანამდე, ქარში აგალღებულ ჯეჯილს მურმუხ-
ტის სიმწვანე დაპკრავს და სწორედ ეს არის
დასურათხატებული ლექსის ბოლო სტროფა:

*ყანაო, ოქრო-მურმუხტო,
ყანაო, ჩვენი ყანაო!
მალაღმა ღმერთმა აკურთხოს
სხვაე ბევრი შენისთანაო!*

აკაკის ამ დიდებულ ლექსს ეხმანება
(სათავე, ცხადია, ჩვენი ხალხური პოეზია) ნი-
ჭიერი ხელოსანი პოეტის იოსებ დავითაშვი-
ლის საქვეყნოდ ცნობილი „ჯეჯილი“ („ცხარღე
შწვანე ჯეჯილო, დაპურდი, გახდი ყანაო...“) და,
ისედაც, იოსებ დავითაშვილი აკაკისთან არაერ-
თი ძაფით იყო დაკავშირებული, ვისი გამკვა-
ლავედ, მოძღვრად მიჩნეულ უფროს თან-
ამოკალმეს იგი „ჩემს ოსტატს“ ეძახდა.

აკაკი წერეთელმა „თავისი ცხოვრების

წესითაც ნათელიყო, რომ შეპირისიგყვიერე-
ბისადმი გრფიალი მარგო მისა მრქანდ ბქქქ-
ბრივი პოზიციის გამოხატულმა კი არ იყო,
არამედ მისი სიცოცხლის ყველაზე დიდი ფა-
სეულობა“ (თემურ ჯაგოდინშიელი, დასახ.
წიგნი, გვ. 566). აქ პოეტის შოგიერთი გამო-
ნათქვამი და დაკვირვება უნდა გაეხსენოთ.

1913 წლის 30 მარგს ახალგაზრდა ალექსან-
დრე აბაშელის საღამოზე წაკითხული მოხ-
სენება აკაკისა უთუოდ საგანგებოდ ყურად-
ღების ღირსია. მას პქონდა საბაბი, საფუძე-
ლი, იმ დღეს ამჟამად განეცხადებინა: „არც ერთ
ერს ჩვენჯარი და ჩვენოღნი შეპირისიგყვობა
არა აქვს“. იქვე, კომპოზიტორ ია კარგარეთე-
ლის მიერ შეგროვილი ლექსებიდან ერთ-
ერთზე, ნამღვილ შედგერზე, თავის აღგაკებას
ვერ ფარავს:

*ხომალღმი ჩავეჯე, მღვას გაველ,
ფრანგის ქვეუნება ვნახო;
სულ დავიარე ხმელეთი,
ვერ ვნახე შენი სახეო,
ანთებულ სახთელს გამგავჯე,
დილით ცისკარზე ვნახო,
ხელში გეჭირა ყმაწვილი,
ფარსავ ვერ დავინახო.*

წარუძღვლი, მარადსახსოვარია ის ცხოვე-
ლი შთაბეჭდილება, რაც აკაკის წარმოსახვაში
ღვთაებრივი სიღამამის განმადიდებულ, სულის
სიმებზე აქვრებულ ამ უკვდავ სტროქონებს
აღუძრავს. გვაოცებს და, ამასთანავე, არ გვეხამ-
უშება მოხმობილი შედარების ფრანღიშულო-
ბა. „განთიადის“ ავგორი წერს:

„მსოფლიო გენიოსმა მხატვარმა, რაფა-
ელმა, როღესაც მშეენიერების გამოხატვა უნ-
ღოდა, უკეთესი ვეღარა მოახერხა რა და
მშეენიერ მაღონას მისცა ხელში უშეენიერ-
ესი ყრმა, რომელსაც სიყვარულით ზე დაპ-
ქათქათებს ღედა. ზე დარწმუნებული ვარ,
რომ ამ შაირის დაწერს, არც ეს სურათი
უნახავს და არც რაფაელი გაუგონია, მაგრამ
ზეგარდმო შთაგონებამ მიიყვანა რაფაელის
აღმაფრენამღი!“

ამის შემდგომ ლექსი მთლიანაღაა ამოწ-
ერილი, მაგრამ ჩვენ მხოლოდ ბოლო სტრო-
ფის მოგანას დავეჯრღებით: „ფრანგის ქვე-
ნები ღვაგღე მიეძარ-მოეძარი ზღვებია, ვერ-
სად ვერ შევხედი სიგურფეს მაგრეთსა, შენ

რომ გხლებია“, რასაც კვლავ პოეტის აღფრთოვანება და უდიდესი შეფასება მოსდევს:

„არა თუ დღევანდელი მკლახნელი და მათ რიცხვში მე, თქვენი უმორჩილესი მონა, თვით რუსთაველიც კი მოაწერდა შეურცხვენლად ხელს. და ამგვარი მარგალიტი იშვიათი არ არის შეპარსიგყვაობაში“.

ვერ ვიგყვი, ნანახი ქონდა თუ არა აკაკის ღრმღერის ვალერეაში რაფაელის გენიალური გილოს ღვინო, მაგრამ, უჭკველია მას წაიხიხული ექნებოდა რუსული რომანტიზმის საპროგრამო დოკუმენტად მიჩნეული ეკოპოესის ბრწყინვალე წერილი „რაფაელის „მადონა“, სადაც ნათქვამია, რომ „ეს სურათი სასწაულის გამს შეიქმნა: ფარდა აიხადა და ადამიანის თვალს ცის საიდუმლო ეჩვენა“.

ახეთ მიუწვდომელ სიმბალეზე ვგულებოდა აკაკი წერეთელს ჩვენი უმდიდრესი შეპოსიცივეიერების გაუსუნარი მარგალიტები და აქედანაც ცხადია, რაოდენ მომთხოვნი იქნებოდა ხალხურ კილოზე, ხალხურ მოტივებზე დაწერილი თავისი ლექსების მიმართ.

ისევე, როგორც სხვა ხალხთა, ქართულ ფოლკლორშიც უხვადაა გაბნეული უძველესი, არქეტიპული სახეები, მყარი ხატები, საუკუნოვან გრადიციებზე დაფუძნებული მითოსური აზროვნების თანამდევნი სიმბოლოები, რომელთაც აკაკის დარი დიდი პოეტები ახალ სიცოცხლეს და ელვარებას ანიჭებენ, თავისუბური მარაგანდელით მოსავენ.

„ხალხური“ – ამგვარი დასათაურება აკაკის მრავალ საუკეთესო ლექსს აქვს, მაგრამ აქ მხოლოდ ერთ მათგანს დავაკვირდებით. პირველი ორი სტროფის ამოწერაც იკმარებს გასახსენებლად და იმის ნათელსაყოფად, რომ ეს ლექსი თავიდან ბოლომდე ხალხურ მეტაფორულ აზროვნებაზეა აგებული და კომპოზიციურადაც ერთი გიჟის ხალხურ ბალადებს მოჰყვება:

*ალვის ხე აყვავებულა,
ამშვენებს არემარებსა,
გარს იხვევს ქვეყნის მშვენებას,
თავს იელებს მშეს და მთვარესა.
„ეს შენ ხარ აკოკრებული,
მშეთუნახავო თინაო!
მშენიერებამ შევამკო,
ციო მაღლი ვადმოვფინაო!“*

აკაკის ლექსი უაღრესად ფაქიზად, ოსტატურად არის სტილიზებული და ისევე აღვივებს მისახვედრია, რომ ალვის ხის სადარი „მშეთუნახავი თინა“ უჭკნობი სიღამამის, მარაქალურობის სიმბოლოდაა მოაზრებული და როგორც ყველა ღრმა სიმბოლოს, მას შეიძლება სხვა განზომილებაც ჰქონდეს.

შემდგომ ალვა უკვე „ეხოვრების ხედ“ გვევლინება; იქვეა ამ საყოველთაოდ გაერკვლებული სიმბოლოს განუყოფელი აგრებიტები – უკვდავების წყარო და მედ შემოდგმული ფიალა, რასაც პოეტი მომღვერო სტროფშივე შიფრავს, განმარტავს (აკაკი ხშირად იყენებს ამ ხერხს) და ეს ორქლანიანობა ბოლომდეა შენარჩუნებული.

არ შეუდგებით ყოველი სტრიქონის გამოწვლილვით გარჩევას, მხოლოდ ვიგყვიო, რომ მეზოთ მოტანულ სტროფებში მოქცეული, შედარებაზე დამყარებული სახის (ალვის ხე – მშეთუნახავი თინა) სათავე ხალხურ პოეზიაშია.

გავისხენოთ ტრაგიკული შინაარსის მქონე, კოხიგა-პასუხზე აწყობილი, რეფრენებ-გადღვენებული უძლიერესი ლექსი „სიმზარი“, სადაც სიმზრად ნანახი, წაქცეული ალვის ხე დასაღუად განწირული ვაჟია, მაგრამ ეს შედარების არსს, სახის აგების მოდელს არ ცვლის. სათქმელი რომ ცხადი ვახდეს, მგლოვიარე დედის მოთქმით დამძიმებული სხენებული ბალადის დასაწყისის მოხზობაც საკმარისია:

*– წუხელი სიმზარი ენახე,
ნეტავ დეღავ, რაო?
ალვის ხე რომ წამოიქცა,
ნეტავ დეღავ, რაო?
– შეილო, შენი ტანი არის,
ვაჰ, შენ დედასაო!*

არ უნდა შეგვაყდინოს იმან, რომ, თითქოსდა ენრის მისათითებლად, აკაკის მოტივით ღრმააზროვან ლექსს ქვესათაურად მიწერილი აქვს „მესტვირული“. პოეტი თვით გექსტშივე შედმეტად იმდაბლებს ხოლმე თავს, მაგრამ ეს მის დიდებულ პოეზიას არაფერს აკლებს. მაგალითად, შეგვიძლია მოვიგანოთ სამშობლოს სავალალო მდგომარეობით შეტრული ღმერთაკაცის ლექსი „ირაკლის საფლავზე“, რომელსაც კვლავ და კვლავ კონგრასტის ყოვლისმომცველ ხერხს მორგებული შე-

ფარული შედარებები, სიმბოლოები მსჭვალავს, მონიშნული პარალელები მთავარ სათქმელს წარმოაჩენს. ლექსის ღერძია ის ადგილები, სადაც აღწერილია იუდეველთა უბედურების გამო დამწუხრებული იერემიას გლოვა. მსოფლიო სახელის წინასწარმეტყველთან თავისი თავის შედარება პოეტს ეუხერხულება, მაგრამ არ მალავს, რომ მასაც იგივე საგონებელი უხრავს გულს და „მეცის საყვირად ქცეული ვნა“ საქვეყნო საგკივარს ხმაშაღლა გვაშინობს:

*მე რა მრჯის იმის მიბაძვას?
სად წმინდა კვერთხი, სად მხირი?
სად ჩემი სვერი, სად მისი
იერიქონის საყვირი?
ის მაღალ პანტზე მღეროდა,
მე ბლიატურად გავეყვირი,
თუმც კი ორივეს საგლოვის
ერთია ხარულ-საპირი:
ის გლოვდა საფლავს იულის,
მე - ირაკლისას დავეყვირი...*

ბიბლიური სახელების ხსენება აკაკის იმითვის სჭირდება, რათა მცხეთაში დამარხული „საქართველოს აღმდგენი გმირთ-გმირის“ მეფე ერეკლეს სული გამოიხმოს, „პაგარა კახს“ ერის ხსნა შეევედროს: „და ახლაც შენი კურთხევა მაღლიდან გადმოგვცაბხო!“

ამავე ხასიათის სხვა ლექსში („საქართველოს დღევანდელი სახე“) ერთმანეთშია გადაჯაჭვული ძველი და ახალი აღთქმის წიგნები. იქ აკაკი მგზნებარედ მიმართავს მისთვის სულიერად ესოდენ ახლობელ ბიბლიურ წინასწარმეტყველს: „ვის იგლოვ, იერემია? თავზე რად იყრი ნაცარსა?“, მაგრამ ეს რიგორიკული შეკითხვა; ამის დამწერმა სხვაზე მეტად იყის, რა უკეთურობანიც იწვევს ერის დაცემას, გადაჯვარებას, თავზე ნაცრის დაყრას რა აიძულებს ხალხის რჩეულს; მას არ დასჭირდება ჩახედვა თელო სახოკიას ლექსიკონში, სადაც ერთგან ვკითხულობთ: „ძველად ებრაელებს ასეთი ჩუქულება ჰქონდათ: გლოვის და მწუხარების დროს, ავრთუე, დამცირებისა და თავის უღირსობის ნიშნად, იწუნენ კერის პირად და თავზე ნაცარს იყრიდნენ“ (ქართული საგოეთანი სიყვარულ-თქმანი, თბ. 1979, გვ. 222).

აკაკის სულიერ წყობას, ცეცხლოვან ბუნებას ბიბლიურ წინასწარმეტყველთან

ყველაზე მეტად, როგორც აღწერილია მის მიხედვით და, რაღაც თქმა უნდა, „საქართველოს უგვირგვინო მეფეს“ გაეცნობიერებული ჰქონდა: რასაც ძველი ბერძნები პოეტს ეძახდნენ, იმას ებრაელებში წინასწარმეტყველი ერქვა (გ. სკოვიროლა).

აკაკი წერეთელს გყვილად როდი უწოდეს „ერთი თემის პოეტი“. უმთავრესი და ღირებული, რაც მის კალამს შეუქმნია, სამშობლოს ბედზე დაუცხრომელი ზრუნვით არის განპირობებული; მისი ფიქრი მუდამ საქართველოს დასტრიალებს, თითქმის ყველაფერი, რაც მისი გულიდან და გონებიდან დაძრულა (მოგჯერ შეფარულად, გადაკრით), საქართველოსადმი მიმართული, სამშობლოთი სამრლობს და სულდგმულობს.

აკაკიმ ერთი, ადამიანის სიყვარულითა და მამულიშვილური მრწამსით აღსავსე ლექსის აფორიზმად ჩამოქნილი სტრიქონი - „რაც არ იწვის, არ ანათებს...“ - ცხოვრების უბრველეს ღვეთად გაიხადა, თავისი თავი „საიდუმლო მსხვერპლად“. წყვიდადის გამაზნველ სანთლად ჰქონდა წარმოდგენილი და უკანასკნელ ამოსუნთქვამდე ასე გალია წუთისოფელი. ამ საყოველთაოდ ცნობილ სიმბოლოს პოეტი ხშირად უბრუნდებოდა და ყოველთვის განსხვავებული კუთხით და სხივმოსილებით, ნაირგვარი ელვარებით წარმოაჩენდა. ამ მხრივ, ყველაზე მნიშვნელოვანია მისი გაზაფხულები შედევრი „ხაგის წინ“.

პირველი სტრიქონებიდანვე საგრძნობია ხამგასმულად დინჯი თხრობის კილო, რათა მკითხველის ცნობიერებაში აღიბეჭდოს პოეტისთვის ესოდენ სასიამოვნო და საკრალური სურათი, რაც მისი სანუკუარი ფიქრის დასაბამი ხდება:

*მეყვარს, როდესაც ხაგის წინ
ანთია წმინდა სანთელი
და საიდუმლო პარპლით
ბნელს ფანტავს მისი ნათელი.*

მომდევნო სამი სტროფი ამ მომწესხველი იღუმალებისა და საყდრისეული სიმეუდრის აღწერას ეთმობა. პოეტიც უსიგყოდ, „ეის სვეტად გაქვეყნული“ მისჩერებია უძრავად აალებულ „დიად მსხვერპლს“. სანთელსა და საკუთარ არსებას შორის „უცნაურ ერთი-

ბას“, მსგავსებას აძინებს და ამის შერე ფიქრი იწმინდება, კრისტიანობა, ძვირფასი ხატი იმიოფრება, მაგრამ ეს დანაწევრება, განმარტება სრულებით არ გვეხამუშება, აკაკის ხელში პოეტური სახის ახსნა პოეზიადევ რჩება, ლექსს მომხიბლავობა და იღუმალება ოდნავადაც არ აკლებს:

*სანთელი ჩემი ხორცია,
სიციოხლე - მოკლე პატრუქი,
ნათელი - ჭკუა-გონება,
იმთიან გამოჩნაშუქი.*

ამას მოსდევს ღვთაებრივი შემთავონებით ნამობი სტრიქონები, ლექსის გემი უჩვეულოდ აჩქარებულია, რიგშიც- გაძლიერებული; პოეტს უკიდევანო ქვეყნიერების სახაგემი ეგულება თავისი ხაგად შერაყხული მამული. ლექსის დასაწყისში ნაჩვენებია კონკრეტული სურათი გრანდიოზულ განზოგადებას იძენს. ეს სიგვები ყოველ ქართულს ჭკმ-მარიგად გულის ფიცარზე უნდა პქონდეს ამოკვეთილი:

*ჩემი ხაგია სამშობლო,
სახაგე - მთელი ქვეყანა,
და რომ ვიწოდებ, ვდნებოდებ,
არ შემიძლია მეც, განა?*

ღვთის რწმენა და სამშობლო გვექვეება საღმე ისე იყოს ვათანაბრებული, ქართულ პოეზიაში რომ არის. ამის დასტურად თუნდაც რაფიელ ერისთავის საქრესტომათიო ლექსის ერთი სტრიქონიც გამოდგებოდა: „როგორც უფალი, სამშობლოც ერთია ქვეყანაზედა.“ ცნობილია, ამ და რაფიელ ერისთავის სხვა, მთის ხალხურ კილოზე დაწერილმა ლექსებმა რაოდენ დიდი წამახალისებელი ზეგაუღენა იქონია ახალგაზრდა ევაზ- ფშაველაზე.

აკაკის შემოქმედებაში რაფიელ ერისთავის მიერ დიდი პოეტური გზებით გამოხატულმა ამ სასიციოხლო მნიშვნელობის ამრმა თვალშუუდგამ სიმაღლეს მიაღწია და ამან ყველაზე შთამბეჭდავად მისი პოეზიის გვირგვინში „განთიადში“ იჩინა თავი.

„განთიადი“ აკაკი წერეთელმა სათაყვანე-

ბელი მოღვაწის, დიმიტრი ყოფიანის მკვლევობიდან ხუთი წლის შერე (1892) დაწერა, მაგრამ ეროვნული გრაგედით გამოწვეული მძაფრი განცდა პოეტს არ განულებია; გულში დატუბებულმა ნაღველმა საღინარი იპოვა, ამაღლდა და ღვთაებრივი იერი შეიძინა. ალბათ, არაფერი ისე არ მიესადაგებოდა ვალმოხილ მამულიმივითა მკუდრო საფანეში გაჭრილ წმინდა სამარეს, როგორც განთიადის მაცნე ცისკრის ბრდღვიალა ვარსკვლავს მიჩერებული, მტკერის ღამეულ ღულუნს მიუჯრადებული, ქვეყნის შწარე ბედზე ჩაფიქრებული და დაღუშებული, პერსონიფიცირებული მთაწმინდა. სწორედ აკაკის „განთიადის“ შემდეგ იქნა დიმიტრი ყოფიანი, როგორც ზეარაკი აღამიანური სიწმინდის, ეროვნული შეუდრეკლობის ერთ-ერთი სიმბოლოდ.

ლექსის შესავალ ნაწილშივე ნათქვამია, მამადავითის შესაუდრებლად, როგორც კრავის მთაწმინდა გულში „საშვილიმივილო სამარეს“ და ამის შერე წინა პლანზე გამოდის თავად მგოსანი, რომლის ერთ რითმაზე გაწყობილი მონოლოგი უზენაესის მიმართ აღვლენილ მზურვალე ლოცვად გვესმის, აგვეყვებს ჩვენს გულსა და სმენას; სწორედ იგია სხენებული ლექსის ღერძი და ღვრიგა:

*ეა-ფირუშ, ხმელეთ-შურმუხტო,
ჩემო სამშობლო მხარეო,
სნული დაებრუნებულეარ,
მკურნალად შემეყარეო!*

ასე სხარგად და ყოვლისმომკველად მანამდე არავის დაუხატავს საქართველო. იშვიათი ძალისა და სილაშამის ეს შეფარული შედარება მანამდეუ გრიალებდა აკაკის წარმოსახვაში, მაგრამ ათმარცვლიან სამოშს ვერ შეეწყო, სასურველი შემოქმედების ძალა ვერ გამოავლინა („ეყო ფირუშო და შურმუხტ-მიწა“) და მხოლოდ ეამონ აელვარდა მთელი ძალმოსილებით, როცა პოეტმა ბეჭედში გამოშობილად ჩასმულ ძვირფას თვალივით რეჟიმარცვლიანი დაბალი შაირი მოარვო. მოგანილ სტროფში სვედიან განწყობილუ-

*ღამეული, ვარსკვლავიანი ეა - ფირუშისათვის, ხილი შწანელ მოსახსივ ელესი - შურმუხტისათვის, ცალ-ცალკე სხვა პოეტია შედარება (ეროვნო ორბელიანის პოემა „საღვთისებლო“), მაგრამ ეს მკრეიად მკრელი უღამიანო შეგვიერთი ისე და ისე აკაკის სახელს უკავშირდება.

ბას საგრძნობლად აძლიერებს მშნის თურ-
მეობითის ფორმა („დავბრუნებულვარ“).

ქართული მწერლობის უძველეს გრადი-
ციებზე მყარად მდგარ აკაკის, როცა წერდა:
„სისხლის ცრემლები ვღვარეო“, ცხადია, ახსოვ-
და მზე თამარზე ნათქვამი რუსთველის მეტაფო-
რა: „სისხლისა ცრემლდათხეული“,
აგრეთვე უფრო აღრინდელი „ვისრამიანის“
გენიალური მთარგმნელის ფრაზა: „ესე სთქ-
ვა და სისხლისა ცრემლნი დეარულად
აღინა“. აღანიშნავია, რომ სპარსულ დღანში
სხვა შედარება, „ღვინისფერი ცრემლი“ ფიგუ-
რირებს (იხ. ალექსანდრე გვახარია, ნარკვევები
ქართულ-სპარსული ლიტერატურული ურთიერ-
ობის ისტორიიდან, II, თბილისი, 2001, გვ. 260).

სულიერი ობლობით განაწამები პოეტი
თითქოს უცხო ქვეყნიდან ბრუნდება, „სისხლის
ცრემლების“ დამღვრელს ერთი სული აქონ-
და, როდის იხილავდა მშობლიურ გარემოს
და ეს ნანატრი წამიყ დაღვა:

*წინ მომეგებენ დიმილით
შენი მზე, შენი მთვარეო,
გუნდი და გუნდი ვარსკვლავი,
მოკამკამ-მოულვარეო.*

აკაკის ამ უმშვენიერეს, ლირიზმით აღსავსე
და, ამავე დროს, კოსმოური სიდიადის გაღამზულ
სახეს, გარეგნულად, შეიძლება სათავე დაეძებ-
ნოს გრიფოლ ორბელიანის „ხადღერძელიში“
(„გუნდნი და გუნდნი ვაკაკეთა სპანან მამუ-
ლის შეარველნი“, მავრამ „განთიადის“ ტრო-
პი („გუნდი და გუნდი ვარსკვლავი...“) განუზომ-
ლად მეტი მხატვრული ღირებულებისაა და
დანიშნულებაც განსხვავებული აქვს.

მომდევნო, უაღრესად ეპოციური, მართლაც
რომ „გრძნობამორევით“ ამოთქმული სტრო-
ფი ასე იწყება: „გულში იფეთქა სიამემ,
„სეველები უკუყვარეო...“ ეს ხატო-
ვანი თქმა ერთგან გურამიშვილსაც აქვს
გამოყენებული („სევედა უკუყვარეო“), რაც
პირდაპირ გაუღენებე არ მიგვიანიშნებს; შესაძ-
ლოა სულაც ჩვეულებრივი ფრაზეოლოგიური
დამთხვევა იყოს.

ასევე, ილიას „ოთარაანთ ქერივში“ დედა
ხალხური წარმომავლობის ლექსის სტრი-
ქონებს ეუბნება თავის ერთადერთ, ობლობა-
ში გაზრდილ ვაჟს, გიორგის: „შენი ვარ,
შენთვის მოკვდები, შენთვის დავიცემ დანა-

სო“, არავითარი სათაქილო და სკანდინავიურ
არ არის, როცა „განთიადში“ ამ ნათქვამს
ერთგვარ პერიფრაზს წავაწყდებით.

*ყოფირუმ, ხმელეთ-მურმუხგო,
სულის ჩამდგმელო მხარეო,
შენი ვარ, შენთვის მოკვდები,
შენმედევე მგლოვიარეო.*

მითუმეტეს, კარგადაა ცნობილი აკაკის
გამოკვეთილი მიდრეკილება ლექსის კომპოზი-
ციურად შემკრავი „სამეუღლებისადმი“ (ეს ხერ-
ხი ხშირადაა გამოყენებული ხალხურ პოეზიაში,
„ვეფხისტყაოსანში“, სხვაგანაც). საერთოდ,
ცალკეულ ფრაზათა თუ გამოთქმათა დამთხ-
ვევა ბევრს არაფერს ნიშნავს „განთიადი“ ერთ
ურდევს სხეულად შეკრული დიდი ლექსია და
თავიდან ბოლომდე აკაკის ლაღი სუნთქვით
მისი განუმეორებელი ნიჭის მაღლით არის აღ-
ბეჭდილი და გახსივინებული.

მართალია გახლდათ ნოდარ ღუმბაძე, რო-
მელმაც ასეთი რამ თქვა: „განთიადი“ კაცის
დაწერილი არ არის. ასეთ ლექსებს აღმანიები
არ წერენ. ეს მათ ძალეს აღემატება. დიახ, ეს
ლექსი ღვთის ბაგიდან არის გადმოსული და
ნაკარნახევი“. აქი თავად პოეტიც საქვეყნოდ
აქხალებდა: „შუაკაცი ვარ უბრალო“.

სადღვიოდ არც ის შიანიჩია ვინმეს, რომ რამ-
ღვინემ უკწნობ, გაზუნარ შედეგთან ერთად,
„განთიადი“ საკუთრივ ქართული ლექსის სიმ-
ლიერის, სრულყოფილების ერთ-ერთ უკ-
ყვარ საზომად, უცვლელ ვგალონად ითვლე-
ბა და მომზავალშიც ასეთად დარჩება.

აკაკი წერეთლის თანამედროვეებს და
შემდგომი ხანის მკვლევარებსაც ანციფორუბ-
დათი ერთი გარემოება – მის ლექსებში ყოფ-
ლად ჩვეულებრივი, ყოველდღიურად სა-
საუბრო სიტყვები იყო გამოყენებული და
უკვირდით, ვერაფრით აქხნათ მათური მემო-
ქმელება, რასაც ამ ლექსების წაკითხვა გა-
ნაღღვეინებდათ. აქ გონება უძღვრია. მხო-
ლოდ შინაგანი ალლოთი, გუშანიტ უნდა მიეხ-
ვდეთ – ჯადოქრობა თვით მის პოეტურ
მეტყველებაშია ჩამარხული, მუსიკაც, მელო-
დიურობაც ოსტატურად ახსული მისი სტრი-
ქონების წიაღშია შეფარული.

გენიალურ პიანისგზე სვიაგოსლავ რისტერ-
შე მუსიკათმცოდნე ვალენგინა ჩემბერჯი ამ-
ბობს – მისი ხელოვნების აღწერა რომ შეი-

ძლებოდეს, თვით ამ ხელნაწილების იდუმალი არსი დაიკარგებოდაო. ეს, რა თქმა უნდა, ასეა, მაგრამ რამდენადმე მაინც გასაცნობიერებელია მომწესხველი ძალა, აკაკის საკუთო სო ლექსების კითხვისას რომ ვგრძნობთ. სასურველია გვახსოვდეს თანამედროვეთა ცნობები იმის თაობაზე, რომ განმარტოებული პოეტი ლექსებს ერთგვარი წამღერებით თხზავდა, ჯერ მულოდია ჩაესმოდა და სიგყვებს მერე ურჩევდა სათქმელს.

ანდრეი ბელი რუსულ პოეზიაში აღექვსანდრე ბლოკს ყველაზე ამადლებულ პოეტად მიიჩნევდა და წერდა, რომ ეს კეთილზმოვანება, ლექსის მუსიკალობა მისი პოეზიის შინაგან რიგმს ყოველგვარი გარჯის გარეშე, ბუნებრივად უკავშირდებოდა და ბლოკი ამამე საგანგებოდ წინასწარ განმზარახულად არ მრუნაედა, ბგერათა პარმონიის მისაღწევად თავს ძალას არასოდეს აგანდა.

უშუალობის, ბუნებრიობის ასეთივე განცდა გვეუწლება აკაკის არაერთი ლექსის კითხვის დროსაც. ამას მრავალი მკვლევარი აღნიშნავს და სწორედ სტრიქონთა ვახაოცარი სილადის, პარმონიული ელერადობის გამო შევიძლია დაეხსკვნათ, რომ ეს მოვლენა მისი, როგორც პოეტის, ერთი უმთავრესი თავისებურებათაგანია. „ციცინათელასა“ და „სულიკოს“ როდესაც კითხულობ, ისეთი შეგრძნებაც გიჩნდება, რომ ეს ლექსები პირდაპირ სიმღერებად არის დაბადებული. სანამ უშუალოდ „ციცინათელაზე“ ვიგყოღეთ რამეს, მანამდე უმჯობესია, თავად პოეტს დავეუგლოთ ყური.

ერთ-ერთ ფელეგონში – „ცხელ-ცხელი ამბები“ („რა გუნებაზედა ვარ“ – აკაკი წარმოსახვით აღრესაგს (შეიძლება იგი კონკრეტულ პიროვნებასაც გულისხმობდეს) ბრძნული შეგონებებით შეზავებულ აღვეგორიული შინაარსის ზღაპრებს მოუთხრობს და ბოლოს, ვიდრე ამ ფელეგონს თავის ახალგაზრდობის დროინდელ შედეგს – „ციცინათელას“ დაურთავდეს, წერს: — იცით, რას მომაგონებენ ხოლმე ჩვენში ლამაზი ქალები მათის მშვენებითა და ელვარებით? ციციანათელას. ციციანათელა, ხომ მოცხესუნებთ, მისთანა ჭია არის, რომელიც ბნელში დაფრინავს ხან იქითა და ხან აქით და თანაც საბოლოდ ანათებს. მე ჩემს ერთ ციციანათელათაგანს, აი, რა ლექსი დაუე-

წერე...“ ამას მოსდევს ლექსის გექსკი.
ფელეგონის ავეგონს უნდა დაეუგწინა, რომ რომელიღაც კელეკი, მიმზინდელს, კოქწია ქალის მიხერა-მოხერა, პიეროვანი მოძრაობა, გარეგნული ელვარება გახდა ამ ლექსის დაწერის საბაზი, მაგრამ ისიც ხომ ცხადია – დიდი პოეტის სრულყოფილი ქმნილება ყოველთვის განუშოზლად მეგია, ვიდრე თავდაპირველი შთანაფიქრი, გამოიწვევი ბიძგი (გავისხუნოთ კლასიკური მაგალითი, სადაც ბარათაშვილი გრიგოლ ორბელიანს აგვობინებს, რომ „მერანი“ მას თავისი უმცროსი ბიძის ილია ორბელიანის ლექებთან გყვედ ჩავარდნამ დააწერინა).

აკაკის ლექსის საგანთან პირდაპირ უყვარს მიახლება და „ციცინათელა“ უშუალო მიმართვით იწყება, რითაც ინგინი მყარდება მეგაფორულად წარმოსახულ, ესოდენ სასურველ, მაგრამ მოუხელთებელ არსებასთან. პოეტის საყვარელი, შედმარცვლიანი საშოში და სამჯერადი, ე. წ. „რობაის რითმა“ თავიდანვე სასიმღერო განწყობილებას ქმნის:

*ჩემო ციციანათელა,
რად მიპერენ ნელა-ნელა?
შენმა შორით ნათებამ
ღამწეა და ღამანელა.*

თუ დავაკვირდებით, მიმართვაში, აღურსიან კილოსთან ერთად, იგრძნობა მსუბუქი, უწყინარი საყვედური – ციციანათელა მისი მაქებარისა და კეთილმოსურნესგან განილტვის, „ნელ-ნელა“, მაგრამ მაინც შორდება მას, ხოლო პოეტს ასე შორიდან ნათება, თავისი თავის „შორით დაგვა“ არ მოსწონს. ჩვენ არ ვიცით, ვისმა „შორით ნათება“ დასწვა და დაანელა“ იგი, მაგრამ გრფიალება რომ ნამდვილია, ეს ამკარაა. მომდევნო სტროფში საყვედური მაგულობს, მაგრამ რაინდული თავდაჭერილობა, დელიკატურობა არც აქ ირღვევა:

*ანათებ და კარგი ხარ,
მე თუმე არას მარჯიხარ,
ჩემი იყო, ის მინდა,
შენ კი სხვისი ბარგი ხარ!*

აქ უკვე სარგებელზეა გადაკრული სიგყვა, პოეტი წუხს, რომ ციციანათელა სხვისკენ მიექნება, მისი „შორით ნათება“ მას არაფერს რგებს, მაგრამ, საბოლოოდ, იგი მაინც მშვენიერებისკენ იხრება, წმინდა სილამაზეს ანი-

ჭებს უპირატესობას და ვინაიდან კონგრას-ტის ხერხს არასოდეს ეღვევა, ციციანთელასთან დასაპირისპირებლად სამ ცოცხალ არსებებს („აბრეშუმის პეპელა, ფუტკარი და წურბელა“) ჩამოთვლის. ყოველ მათგანს ადამიანისთვის სარგებლობა მოაქვს, მაგრამ თვითუფლებს თავისი ნაკლი გააჩნია – აკაკი საითთაოდ ახასიათებს სამივეს, თუმცა, წინდაწინვე, ციციანთელას რჩობს („შენზედ სარგებლიანი შენ გენაცვალის ყველა“). პოეტი ეფიქვბა ბინდში გაღვლებულ ციციანთელას, რომ არავეისში არ გაცვლის და თანვე აფრთხილებს: „მე ვარ შენი ერთგული, სხვა მოგატყვევებს ყველა“.

ის სტროფები, სადაც ფუტკრის, წურბელას და აბრეშუმის ჭიის სარგებლიანობასა და ნაკლება ნათქვამი, ნატურალისტურად გამოიყურება, მსჯელობითაა გადატვირთული და ბუნებრივია, სასიმღერო ტექსტში ზედმეტი აღმოჩნდა. ჩვენს ლიტერატურათმცოდნეობაში (გურამ ასათიანი და სხვები) გამოთქმულია თვალსაზრისი, რომ ეს ნატურალისტური, ნაკლებად ესთეტიკური პასაჟები პოეტს რეალისტებისადმი გადამეტებულმა ერთგულებამ დაწვრიანა. ერთ-ერთ სარგებლიან მწერზე, „იობის მაგლზე“ – ფუტკარზე – ქვემოთ მოგვიწევს მოგი რამის თქმა.

„ციციანთელა“, მიუხედავად აღნიშნულისა, უმშვენიერესი სატრფიალო ლექსია, პოეტი სამარის კარამღე ერთგული რჩება ფეხმერული სილამაზისა, რომელიც მისგან თანდათან განიზიდება და საერთო ნაღვლიან ტონსაც ეს დამორება განაპირობებს. აკაკი ამ ლექსშიაე დიდოსტატურად ფლობს რეფრენის ხელოვნებას, როცა ცალკეულ, განმეორებულ სტრიქონებში მცირეოდენი, მაგრამ ნაწარმოების კომპოზიციისთვის აუცილებელი ცვლილებები შე აქვს და ესეც ცნობილ სტილისტურ ხერხს, „სამუელის“ გამოყენებას ემყარება. შეკითხვის ინტონაცია თანდათან ძლიერდება: 1. „რად მიჭრენ ნელა-ნელა?“ 2. „ს ა ი თ ჰჭრენ ნელა-ნელა?“, ფინალურ სტროფში კი სინანული კიდევ უფრო მძაფრად არის გამოხატული:

ჩემო ციციანთელა,

ს ა დ ა ჰჭრენ ნელა-ნელა?

შენმა შორ-შორ ნათებაშ

ულროოდ დამანელა!..

ბევრი დაწერილა აკაკისეულ უბრალოებებზე, სისადაეზე, რაც იოლი მისაღწევადღებდა ვერც მის პოეზიაში, ვერც პრინციპში: მქმნისევეით, უადგილო ეპითეტს, ხელოვნურ, გაპრანჭულ ფრამას ვერ იპოვით, ეს კი ოსტატობის ერთ-ერთი უტყუარი ნიშანია. ამ კლასიკურ სისადაეებზე, ღვთაებრივ უბრალოებებზე იგი საგანგებოდ თითქოს არც ზრუნავდა. უნებურად გატახსენდება გამოჩენილი მთარგმნელისა და უმაღლო სტილისტის ნიკოლაი ღიუბიშვილის მოხდენილი გამონათქვამი – „უბრალოების შეუმჩნეველი ხელოვნება“ – მან რომ ღვე გოლსტოის პროზის დასახასიათებლად გამოიყენა. ღერმონტოვისა და გიუტრევის წინასწარმეტყველურად აქედრებული გამჭვირვალე ლექსების უმთავრეს ღირსებად ერთმა მკვლევარმა „მოჩვენებითი უბრალოება“ მიიჩნია. ამგვარი განსაზღვრება, ვარდა „ციციანთელასი“, ზედგამოჭრილი იქნებოდა, აგრეთვე, აკაკის არაერთ ლექსზე, რომელთა იოლად აღსაქმელი უბრალოების, სიმარტივის მიღმა ღრმა აზრი, იღვშალება ილანდება (თვით სახთელზე, მისგან მრავალგზის გამოყენებულ სიმბოლოზე პოეტი წერს: „საიდუმლოდ იწვის, დება...“). ანტიკური ხანის ბერძნული ხელოვნება ვინკელმანმა ასე შეაფასა – „კეთილშობილური უბრალოება და მშვიდი დიდებულება“. ეს მოგადი ფორმულა უთუოდ გამოდგებოდა ყოველივე საუკეთესოს აღსანიშნავად, რითაც ასე უხვია აკაკი წერეთლის შემოქმედება.

საგანგებო აღნიშვნა არც ესაჭიროება იმას, რომ ფუტკარი აკაკი წერეთლის პოეზიის ერთ-ერთი ძირითადი, მყარი სიმბოლოა. ფუტკრის ურთიერთსაპირისპირო თვისებები – შხამით დანესტკრა და თაფლის მოცემა აკაკის წარმოსახვაში ამ უცნაურ მწერს პოეტთან ანათესაეებად, მის იპოსტასად აქვეედა. ლექსში „მედარება“ იგი, უპირველეს ყოვლისა, თავის თავს მიმართავდა:

შენ, პოეტი, კეთა შორის,

ფუტკრად ხარ გაჩენილი,

ენა-ისარ-ნაღვლიანსა

ნაყოფი გაქვს ნათელ-გკილი.

საუურადღებო ამავე ხასიათის სხვა, უფრო გვიანდელი ლექსი „ფუტკარი“, სადაც, შეგა-

ფორული გააზრების გარდა, კონკრეტული ცნებით, ლიგერატურული გერმინით არის განსაზღვრული ფუტკრის დანიშნულება, ორივე პლანი ცხადადაა წარმოჩენილი:

*ს ა რ კ ე დ ა ს ა ხ ე მ გ ო ს ნ ო ბ ის,
ე მ ბ ლ ე შ ა ც ა ხ არ შ რ ო ბ ისა,
შ ე ნ ა თ ხ ი ს ი ე ვ ა რ უ ღ ი ს ა
და წ მ ი ნ დ ა გ უ ღ ი ს წ ყ რ ო მ ი ს ა .*

აქვეა ხაზგასმული ორმაგი სამსახური, რასაც ფუტკარი ორ, ამირ და იმირ, სოფელს უწევს და რამიე აკაკი განსაკუთრებულ აზრს ხელახს:

*ქ ე ე ყ ა ნ ა ს თ ა ფ ლ უ კ ს უ მ შ ა დ ე ბ
და ს ა ნ თ ე ლ ს უ ნ ი ე ბ შ ე ნ ა ს ა .*

ეს თემა აკაკის შემოქმედებიდან იღებს დასაბამს, ხოლო შემდგომი დროის ქართულ პოეზიაში თავისებურად ვითარდება, რასაც აქ ვერ განვიხილავთ. ფუტკართან მჭიდროდ დაკავშირებული სანთელიც რომ აკაკისეულ მყარ ხატოა რიცხ მიეკუთვნება, ამაზე უკვე გქვინდა საუბარი და მოგვიანებით კვლავ ვიგვეთ.

მრავლისმეტყველია ხსენებული ლექსის ბოლო სტროფის ხაზგასმულად აღტაცებული, აღერხიანი კილო, აგრეთვე, ერთი მეტაფორული სახე, უშუალოდ აკაკისგან მომდინარე:

*ფუტკარო, ჩემო ფუტკარო,
ი ო ბ ი ს მ ა გ ლ ო მ ე ი რ ე ო !
ჩ ა ნ ვ ი გ თ ხ ო ვ ს, მ გ ო ს ნ ის ს ი გ ყ ვ ე ბ
მ ს ხ ე რ პ ლ ი ვ ი თ შ ე ი წ ი რ ე ო !*

ბუნებრივად დაისმის კითხვა, საიდან განჩნდა ეს გამოთქმა – „იობის მაგლი“. საგულისხმო ფაქტია, რომ აკაკის ქართველი ებრაელებისგან ჩაუწერია თქმულება ბიბლიურ იობზე, რომლის მიხედვითაც იობს ღმერთისთვის უთხოვია – მის სხეულს დარეული მაგლები ადამიანებისთვის სარგებლობის მომგანნი გამხდარიყვნენ. უმნაესს რწმენაშემურყვევლი წამებულის თხოვნა აუსრულებია და ერთ-ერთი მაგლთაგანი ფუტკრად ქცეულა. ამის შერე გასაკვირი არაა, რომ ფუტკარი „იობის მაგლად“ არის მოხსენიებული. ძველი ადტიქმის კანონიკურ გექსტში ამაზე არაფერია ნათქვამი და, ამდენად, აკაკის მიერ ჩაწერილი შეპირი გადმოცემის მნიშვნელობა კიდევ უფრო იზრდება, იგი აპოკრიფულ თქმულებად შეიძლება ჩაითვალოს.

ცხადვე უცხადესია, „სულიკო“, მთელ ქარ-

თულ პოეზიაში, ყველაზე პოპულარული და სად შეუდარებელი სიმღერის მსგავსად იქცა, მაგრამ ისიც უეჭველია – აკაკის ამ უტკნობ შედევრს თავისთავადაც დიდი მხატვრული ღირსებები ახლავს და, როგორც პოეტური ქმნილება, უნაკლოა. ასეთ, მთის წყაროსავით გამჭვივრელად, ლექსებზე ამბობენ – განმარტება, კომენტარები არ სჭირდება, მაგრამ მიახლოებით მაინც უნდა გამოვხატოთ შთაბეჭდილება, რასაც მაგიურ სტრიქონთა კითხვა თუ მოსმენა აღძრავს.

მარტივი თხრობა და ასეთივე სოფტეგი, მძივად ასხმული ცალკეული, გზადაგზა გაღვებული და თავმოყრილი სახეები, რომელთაც ვერაფერს მოვაკლებთ და ვერც ვერას მიეუმაგებთ, თავიდან ბოლომდე გასდევს და კომპოზიციურად უზადოდ კრავს, ერთ ურღვევ მთლიანობად აქცევს ხსენებულ ლექსს. რა უნდა იყოს იმაზე უფრო გაცვეთილი, გრივი-აღური, ვიდრე უთვალავჯერ გამოყენებული სახე-სიმბოლოები – ვარდი, ბულბული, ვარსკვლავი, მაგრამ აკაკიმ ერთხელ კიდევ ცხადყო, რომ იგი ლიგერატურული კლიშეების გაცოცხლების ნამდვილი დიდოსტაგია. მან ისეთი ცხოველი სული შთაბერა ამ სახეებს, ისე განაღვარა და ერთი ნათელი წერტილისკენ იმდაგვარად მიმართა ისინი (მისი საყვარელი, სამუელთა გამოყენების კლასიკური ხერხი ყველაზე მეტად აქ გამოადგა), რომ შეუძლებელი იყო, პოეტის იდეალურ ჩანაფიქრს ამგვარივე ნაყოფი არ გამოეღო.

უბრალოდ შეგვიძლია ვთქვათ – „სულიკო“ ძიებაა ყოველივე წმინდის, სანატრელის, სანუკვარის, რაც აკაკიმ „საყვარლის საფლავად“ (რეალური საფლავის, სამარის შეგრძნება იმთავითვე ეფემერულია ამ შესიგვეებაში) წარმოიდგინა. იგი თითქოს ძენაცაა იმ სამოთხისებური წიაღისა, ედემიდან გამოდევნილმა პირველმა კაცმა არსებობის გარიჟრაჟზე რომ დაეკარგა. „სულიკო“, ამასთანავე, უკიდვანო სამყაროში განფენილი მშვენიერების თავმოყრაა და გაუმართლებელია, კონკრეტული შინაარსის შემცველ ლექსად, ალევორიად მისი მიჩნევა. ამდენად, არაა საჭირო, თვითველ ხატს საგანგებოდ ვუკრიალოთ და სახელები დაეარქვათ. აქაც, როგორც აკაკის სხვა საუკეთესო პოეტურ ქმნილებებში, საწყ-

ისი ბიძგი, რა თქმა უნდა ემოციურია, მაგრამ, საბოლოოდ, გრძნობა და გონება მუდამ შეწონასწორებულია, რაც თავიდან არაერთხელ აღუნიშნავს. ეს მისი ღრმად გააზრებული, აწონილ-დაწონილი პრინციპი იყო.

ლექსის პირველივე სტრიქონებიდან გვესმის ცხოვრების ამაოებისგან გულგასენილი, გაგანჯული ძახილი, რაც უმაღლესი თანაგრძნობისათვის განგაწყოს. აკაკი, როგორც მას სჩვევია ხოლმე, შორიდან არ უელის, პირდაპირ გვეუბნება სათქმელს:

საყვარლის საფლავს ვეძებდი,

ვერ ვნახე! დაკარგულიყი!

გულამოსკენილი ვიიღო:

„სადა ხარ, ჩემო სულიკო!“

ბოლო სტრიქონი შემდგომ ლაიგმოტივის მგვირთველ რეურენადაა გამოყენებული, შეკითხვის კილო მიმართან უფრო მიახლოებულს, გამოკვეთილია და ამ სახით – „შენ ხომ არა ხარ სულიკო?! მედიმედ სამჯერ მეორდება და სამივეჯერ გამოზომილად, თავ-თავის ადგილას, აუცილებლობის გამო.

აკაკი ყველგან, ყველაფერში თანხმობის, პარმონის შაძიებელია, პოეზიის უმთავრესი სიმბოლო, ჩანჩიყ, ასევე აქვს აწყობილი („პარმონია მისი ხმების“) და, ბუნებრივია, „სულიკოს“ წერის დროსაც ამასვე ესწრაფვის. პოეტი თავის დაქონებულ კითხვაზე სამივეჯერ არასიგვიერ, მაგრამ დაზიანებულ პასუხს იღებს (ეს მინიშნუებით ხდება) და იმავე წამსვე ნიავი ჩასწორდება – საწადელს უკვე მიადწივ, „შორნი და მოსიგენო“. თან ისევე უნაწევრებს და იმგვარადვე ნათლად უხსნის ყველაფერს, როგორც თავად პოეტი იყო ჩვეულო. „სამად დაშლილია ის ერთი ვარსკვლავად, ბუღბუღ-ვარდადო.“ შაძიებელი პოეტის მძლავრ წარმოსახვაშიც ერთ მასულდემულზელ თავივლად შიკრა სასოებით მოძიებული სამეული, მის თვალწინ გაბრწყინდა თავისებური „სამება“ (მოელი ცხოვრება მოუნდა ამ ძენას) და ვსაკვირი აღარაა ის უსაძღვრო სიხარული, რამაც სვეტაშწარებული პოეტის ქმუნვა და ვება ასე სასიკეთოდ შესყვალა:

მენიშნა! აღარ დავეძებ

საყვარლის კუბო-სამარეს,

აღარც შევიჩიო ქვეყანას

აღარ ეღვრი ცრემლებს მდულარეს!

*ბუღბუღს ყვრს ვევედებ, ვარდს ვწერსსვე,
ვარსკვლავს შევეურებ ლხენისა
და, რასაცა ვგრძნობ მე იმ დროს
ვერ გამოითქვამს ვნითა!*

თვით ეს გამოთუთქმელობა, მოხვენებითი უძღურება უკვე ყველაფრის თქმასა და განდობას ნიშნავს. ვარდი, როგორც ვიყით (იონა შეუნარგიას შეღვენილი კითხვარი), აკაკის უსაყვარლესი ყვავილია. „საქართველოს ბუღბუღს“ – „ყოთლებში მიმალული სწორუპოვარი მაგალობელი მგოსნის“, კრძოლ, თავისი თავის გამოხატულებად ესახებოდა. ვარსკვლავი მისი ოცნებისა და გრფიალების გამუღმებული საგანი იყო: აკაკის პოეზიის გვირგვინი – „განიიადი“ – ხომ „ეის კრის ვარსკვლავის“ იღუმალი შუქითაა გასხივოსნებული. ამ სამეულზე უკეთესს პოეტი ქვეყნად ვერაფერს მოიფიქრებდა, რათა თავისი ცხოვრების ამრის, უკნობი მშვენიერების ერთიანი ხატი შეექმნა.

„სულიკო“ რომ დაწერისთანავე ჩვენი ხალხის სათაყვანებელ სიმღერად იქცა, ამის ახსნა სხვადასხვაგვარად შეიძლება, თუმცა, არ გვერნია, სავალდებულო იყოს. უპირველეს ყოვლისა, თავად ლექსია ლაღი და ამღერებული, ძირითადად, ერთ გამყოლ რითმაზეა გაწყობილი (რამდენიმე გაღაძევევა მონოტონურობის თავიდან ასაცილებლადაა გამომიწული) და სტრიქონთა ბოლოებში სმოვანთა (ი, ი, ა) გრძლად, წამღერებულად გამოთქმა უკვე სასიმღერო განწყობას ქმნის.

აკაკისთანა უფაქიძვის სმენის პაგრონისაგან მოსალოდნელიც გახლდათ, რომ მელოდია თავად ლექსში ყოფილიყო ჩაბუღებული და პოეტის ახლო ნათესავმა, ნიჭიერმა მომღერალმა ვარისკა წერეთელმა ადვილად ამოიციო იგი, მუსიკოსის შეუმცდარი აღლოთი დიდებულად ააქვრა, გაახმოვანა. ლექსიდაც და სიმღერადაც მუდამ მოუბემრებული „სულიკო“ მარადისობის წარუღინებული წამებისგან არის ნაქსოვი, აელვარებული და მას დაღუმება, გაქრობა არასოდეს უწერია.

საერთოდ, აკაკის ლექსებზე შექმნილ, მშობლიური, ღვთაებრივი პანგებით შეზავებულ სიმღერებს როცა ვისმენთ, მუდამ უზომო მადლიერების გრძნობით ვიმსჯელებით ამის

მიმართ, ვისი ნათელი სულის სიმბეჭე ეს უკუდავით საგალობელი პირველად დაირხა და გაღმობილგარა, რათა საქართველოს და მერე მის მიერვე „სახაგდე“ მიჩნეულ მთელ ქვეყნიერებას მოჰყენოდა.

გარემომცველი სამყაროსა და ყოფიერებისადმი აკაკი წერეთლის მიმართება რამდენადმე სრულიად რომ წარმოჩნდეს, ზოგი რამ უნდა ვთქვათ მის საქრესგომათით, ბიბლიის აღუშვებით აღსავსე, მომრიღი, უაღრესად ღრმა აზრების შემცველ ლექსზე „ქებათა ქება“, რომელიც სიყვარულის თავისებურ პიშნადაც გაისმის.

„უღვინოდაც მთვრალი“ პოეტი გაოგნებულია იმ ერთი აუწერელი მშვენიერებით, რაც მის წინაშეა გადაშლილი, არ ასვენებს საიდუმლოებათა ამოცნობის დაუცხრომელი ჟინი, გუმანით ხვდება, გრძნობს, რომ სულიერი თუ სუსული, ვინც და რაც ირველივია, მთელი ქვეყანა, მაღლიერებით „თავს უხრის შემქმნელს“. „სხივმომჟინარე მთვარე“ და „ვარსკვლავნი... მოკამკამუნი, მოთამაშენი“ ერთ დიდ, საყოველთაო ფერხულში არიან ჩაბმულნი, თავიანთი წრეგადასული სიხარული, აღტაცება რომ გამოხატონ:

*ძალთა დიდება, შექმნათა ქება
არს საიდუმლო მათი ვედრება.*

*ქვეყნით ბუნება
ბანს ეუბნება*

და ეს ბანია „ქებათა ქება“.

აქ მცირე გადახვევა დაგვჭირდება, რათა აკაკის ლექსის სიდიადე, სიღრმე, თვალისმომჭრელი ელვარება უფრო ნათლად, მეტი ძალით შევიგრძნოთ. პოლ კლოდელი თავის ერთ წერილში ჩამოთვლის იმ სიკეთებს, რასაც პოეზიას რელიგია ანიჭებს. უპირველესად მას მიაჩნია ღვთის რწმენა, რაც დასაბამს აძლევს ქებას: „ქება, შეიძლება ითქვას, პოეზიის ყველაზე მძლავრი მამოძრავებელია, ვინაიდან იგია სულის უღრმესი მოთხოვნილება, სიცოცხლისა და სიხარულის სმა, ყოველივე შემქმნლის ვალი, რომლის აღსასრულებლად თვითვე ქმნილებას ყველა დანარჩენი სჭირდება. დიდი პოეზია ვედების პიშნიდან მოყოლებული, მშისადმი აღელენილ წმინდა ფრანცისკის პიშნამდე — ქებაა. ქება — მთავარი თავისმომყრელი თემა. მარტოდმარტო

არაეინ მღერის. თვით ცის ვარსკვლავები, ვკითხულობთ წმინდა წერილში, ყველა მათგანი ერთად გალობენ.

იქვე კლოდელი ამბობს, რომ რელიგიამ, სიმღერის გარდა, დაგვიბრუნა და „ქვეყნად მოიგანა არა მარტო სიხარული, აზრიც. რახან ვიცით, რომ სამყარო არ შემქნილა შემთხვევის ანდა ერთმანეთისკენ ხელის ცეცებით მიშველ ბუნების ბრმა ძალითა წყალობით, ჩვენ ვიცით, რომ სამყაროშია აზრი. აზრი ჩვენ გვეუბნება შემოქმედზე, გვაგვბინებს მის, ნამშემოქმედარს, ნებას გვაძლევს თუნდ კითხვები დავეუხავთ და გადაუხადოთ მას ვალი“.

დაახლოებით იგივეა, ოღონდ სხვანაირად ნათქვამი პლოტინის მუსეო ენადას ერთ ნაწყვეტში — „ყოველმა სულიერმა, უპირველეს ყოვლისა, ეს უნდა იცოდეს: მსოფლიო უნივერსალურმა სულმა სიცოცხლე შთაბერა და წარმოქმნა ყველა ცოცხალი არსება — ის ცხოველები, რომელთაც ასაზრდოებს მიწა და ისინიც, პერსა ანდა ზღვაში რომ ცხოვრობენ, მანვე წარმოშვა ღვთაებრივი ვარსკვლავები და მზე და, საერთოდ, უკიდვანო ციურ სხეულთა მთელი სიღამაზე მან დააწესა და ყველაფერში იყავს კანონმომიერ თანმიმდევრობას“.

ეს სიბრძნე აკაკი წერეთელს, რუსთაველის უღირსეულეს შემკვიდრეს, თვით ამ აღფრთოვანებული ოდის შემქმნელს, გამინანგებელი, შესისხლხორცებული პქონდა. მან, რა თქმა უნდა, ისიც იცის, რომ სამყაროში ყველაფრის გვირგვინი ღვთის სახედ ჩაფიქრებული და შემქნილი ადამიანია და უმაღლეს ექსტაზში მყოფი აეგორი „ქებათა ქებისა“ მაინც პირველადმოძრენის აღტაცებით შესძახებს:

*და ახლა მე ვგრძნობ, საიდუმლოდ ვცნობ,
რომ არის კაცში ღვთისა ხატება!*

ამას მოსდევს (აქედან მოყოლებული, ლექსის გრაფიკული იერიც იცვლება) რიგორიკულ შეკითხვათა წყება, ბიბლიის საფუძვლიან ცოდნას რომ ემყარება და ამავე დროს ჭეშმარიტ, ამაღლებულ პოეზიადაც რჩება:

რამ ამაშაღლა? ვინ მაგრძნობინა

ეს საიდუმლო, ღვთიური ძალა?

აღამის ცოდვით მკრთალი ბუნება

ძღვეამოსილად გარდამიცვალა?!

აკაკის არაევისგან ესწავლებოდა (თავად

იყო ცხოვრებაში ამ დიადი გრძნობის, „ციური ნიჟის“ განუხრულად მატარებელი), რომ ყველაფრის თავე და ბოლო, თვით ქრისტეს მოძღვრების საძირკველი სიყვარულია: „აღამის ცოდეკ“ კაცთა მოღვაწის სიყვარულად მოუღენილმა უფალმა წარსოცა, „ქებათა ქების“ სტრიქონთა შუა პავლე მოციქულის სიტყვებით იკითხება: „ღმერთი სიყვარულია“. ამიგომაც აკაკი პირდაპირ არ ასახელებს ქრისტეს, როცა მის მიერვე დასმულ შეკითხვებს პასუხობს.

*შენ, სიყვარულო, ცისა და ქვეყნის
კავშირო და თან შუამავალო!*

შენ, რომლის ერთ წამს, იმ სანგვაროს,

მზად ვარ, სიყოფილე მთლად ვანაყვლო!

„ცისა და ქვეყნის კავშირი და თან შუამავალო“ ვისაც გულისხმობს, ესეც ცხადია. აკაკის გულისყური მიჰყოლილია სამყაროს შემოქმედისკენ, მისგან ელის კურთხევას, რათა „გვლივით, სიკვდილის წინეთ უნაურ პანგზე ჩაიხმატკბილოს“. პოეტი შენატრის და ეთაყვანება მას, ვისაც აქვს განსაკვიფრებელი უნარი – შეითავსოს რამდენიმე ღვთიური თვისება და აქაც თავის საყვარელ სამეულებს იშველიებს, მაგრამ ისე, რომ ერთფეროვნება არიდებულა:

მე მას ეუვალობ, ვისაც განგებამ

მშენიერება უსხივეისკარა!

ვისე ვარ დს ელფერი, ი ა ს სინაზე

და ბ უ ლ ბ უ ლ ს ენა ერთად მოჰპარა.

ის არის ჩემი ტკბილი სიმშარი

და მომზობლავე მძლავრი ოცნება...

სიყვარული რომ გასტად უღვია,

ვევირვეინება პატონება.

აკაკი რომ სიტყვითწარმოქმნის განსაკვირვებელი, რუსთაველის შესაღარი ჯალოქარია ამ უცნაურად ჩახვეული, ფერადოვანი მწიხვანაე („უსხივეისკარა“) ცხადი ხდება, მაგრამ, ამასთანავე, ორიოდ სტროფში, მისივე გამოთქმა რომ გამოვიყენოთ, პოეტის მთელი პიროვნული, ადამიანური და შემოქმედებითი, ესთეტიკური მრწამსია გახივრებულად.

„ქებათა ქება“ ისე არ მთავრდება, რომ პოეტს თავისი სამშობლოს სახე და წილხვედრი არ გამოეკვეთა სამყაროს უსასრულობის ფონზე. იმ „ტკბილ სიმშარში“, რომელიც მის სანთელივით წმინდა ცხოვრებად უნდა წარმოვიდგინოთ, აკაკი კვლავ უსამღვრო მოქმადლებით ახსენებს საქართველოს უბირველეს ქალთა სათაყვანებელ სამებას – „ნინოს, თამარს, ქეთევანს,“ ეს თაყვანისცემა არაერთ მის სხვა ლექსსა თუ პოემაშია გამოხატული.

„ქებათა ქების“ ამომთქმელი ოქროპირი მადალი ღმერთის საუფლოს – ცას – უსწორებდა თვალს, თავისი „მძლავრი ოცნებით“ ხშირად იქ, ანგლოზითა შორის იმყოფებოდა, მაგრამ გარემოება აიძულებდა, ცოდეილ მიწაზე დამვებულიყო, რათა თავისი სვეტამწარბეული მამულის გვეუობიდან დახსნაზე ებრუნა.

აკაკის შოგიერთ ამღვრებულ ლექსს (სათაურიც დაგაბნევს: „საგროს“) თავიდან ვერც შეაგვობ, რომ იგი საყვარელ არსებას, ქალს არ ეძღვნება. იშვიათად ხდება – სამკაულთაგან თითქმის განძარცული სიტყვებით პოეტი ამღენს აღწვევას.

დასასრული იქნება

კომედიის პოეზია

პოეზია კომედიის ფორმით, ასეთია გუნოსთა დრამატურგია. ასე განიცადეს იგი ბერძნებმა. ღვთაებრივია ტრაგედიისა და კომედიის ფორმით შექმნილი ანტიკური პოეზია. ღმერთები და ადამიანები იქ უკვდავების ერთ მეტყველებენ და სულიერი ხაზრდოთი აესებენ დღევანდულობას ისევე, როგორც მათი შექმნის ეპოს. არისტოტელემ ამ მარადიულ, უკვდავ პოეზიას „პოეტური ხელოვნება“ უწოდა, მისთვის დრამატურგია პოეზია იყო.

ესქილეს, ევრიპიდეს, სოფოკლეს, არისტოფანეს დრამატურგია, ანდა შემდგომ, შექსპირისა თუ მოლიერის ქმნილებები პოეზიის დარგად წყობილსიტყვაობის გამო კი არ გამოცხადდა, არამედ იმ თვისებათა გამო, მალაღ პოეტურ ხელოვნებას რომ გააჩნია და განასხვავებს მას ყოველდღიურობისათვის შექმნილ, ყოფითი ხასიათის მწერლობისაგან.

ყოფითი ხასიათის მწერლობა მხოლოდ ხანმოკლე დროის მანძილზე ცოცხლობს, მხოლოდ კერძო, ერთეულ, წარმავალ ამბავს გადმოგვცემს და მალე ქრება.

ყოველდღიური ცხოვრების პროზა და მისი თანამდგე მწერლობაც, საკანცელარიო, საჭიანი ქალაქდებისა და მიწერ-მოწერის მსგავსად, დროებითია. ასეთ მწერლობას „ყოფითი ლიტერატურა“ უწოდეს. „ყოფითი დრამატურგია“ მისი ნაწილია და პოეზიასთან ცოტა რამ აქვს საერთო, წყობილსიტყვაობის ფორმითაც რომ იყო დაწერილი.

ასევე ფიქრობდა პოლიკარპე კაკაბაძე და თავის შემოქმედებას განასხვავებდა „ყოფითი დრამატურგისაგან“, რომელსაც იგი „პროზაულს“ უწოდებდა.

პოეტურია დრამატურგია, რომელიც მარადიულ ენებებს, გონიობებს, აზრებს, ფიქრებს და საკუთარი ტყოფილებს გამოხატავს

პოლიკარპე კაკაბაძემ „დრამატული პოეზია“ უწოდა თავის ქმნილებათა ორტომეულს

და ამრიგად, თუთორნვე შეიტანა სიახლე მისი შემოქმედების განმარტებაში. იგი თვლიდა, რომ „ყვარყვარე თუთაბერი“ პოეზიაა.

პოეზიაა „ყვარყვარე თუთაბერი“, უკვდავი პოეზია, სიცილის ფორმით რომ დაატყვევებს და მარადიულ ფიქრებთან და ენებებთან დააენებს ადამიანის მძიებელ სულს, მიანიჭებს მას ახალ სიცოცხლეს, სიყვარულითა და სიკეთით შობილს.

იგი კაცობრიობის სულს ნაცრადქცეული, ყალბი დიდების წარმავლობასთან და სიცრუესთან დააპირისპირებს, საშინელი ძალით რომ შემოხვევია ადამიანის არსებობას და მისი ტანჯვისა და ჭკუშმარტებისაგან დაშორების მიზეზად ქცეულა.

ყველაზე დიდი პოეზია ქვეყნად შეიქმნა იმ ფორმით, რომელსაც პროზუელი ეწოდება. ეს გახლავთ ბიბლია. მას არანაირი სხვა პოეზია არ ედრება. მისგან საზრდოობს ყველა პოეზია. „ფსალმუნნი“ დიდი პოეტური ქმნილება ქვეყნად არ შობილა. მას თვითონ ღმერთის სული ქმნიდა დაეით წინასწარმეტყველის ხელით.

„ფსალმუნნი“ იქცა საფუძვლად იმ პოეზიისა, ქრისტიანული სამყაროს წიადში რომ წარმოიშვა. ყველა დიდი პოეზია თავისი ფესვებით მას უყრდნობა, მისგან მოდის, მაგრამ მის ღვთაებრივ სიმაღლეს ვერასოდეს აღწევს, რადგან ღმერთის ვინ გაუტოლდება.

ქრისტიანული პოეზია უდევს საფუძვლად მთელ ქართულ მწერლობას, მის მალაღ პოეზიას, რომლის საფუძვლებზეც აღმოცენდა პოლიკარპე კაკაბაძის დრამატურგია. უკვდავი გრძნობები და ენებები იღურება მისი სტრიქონებიდან, იქ ამტყვევებულია კაცობრიობის ტკივილები. მისი ღტოლვა მიმართულია მალაღი ჭკუშმარტების ძიებისაკენ, ღვთაებრივი საიდუმლოს წედომისაკენ, მისი სურვილი ღვთაებრივი სიკეთის წედომის სურვილია, რომელიც ზოგადად

კაცობრიობის მარადიული სურვილია და ნაირგვარი ფორმით ვლინდება გენიალურ სულთა შემოქმედებაში.

დრამატურგის ხუთი კომედია: „ყვარყვარე თუთაბერი“, „კახაბერის ხმალი“, „კლემენტის ქორწინება“, „ლოპიანე“, „ცხორების ჯარა“ ის ქმნილებებია, რომელთა გამო იგი შეიყვარა მთელმა საქართველომ. პოლიკარპე კაკაბაძის ამ დრამატულმა ქმნილებებმა გამოხატეს ეპოქა, რთული, წინააღმდეგობებით სავსე ტრაგიკული მეოცე საუკუნე. ამ საუკუნემ თითქოს თავის თავში წარმოაჩინა კაცობრიობის მთელი სატანჯველი, რაც კი მას ოდესმე გადაუტანია. ადამიანის დანაშაულებათა სისასტიკე, უსამართლობა, ვერაგობა, სიძულვილი, საშინელი სულის დაცემა, მსგავსი იმისი, რომელზეც გოდებს წინასწარმეტყველი იერემია.

პოლიკარპე კაკაბაძის ეს ხუთი ნაწარმოები არის კაცობრიობის სახე, სადაც გამოხატა ადამიანის მარადიული ტკივილი, მისი სისუსტე და სიძლიერე, დაცემა და ბრძოლა, სწრაფვა ხანუკვარი, სულიერი თავისუფლებისაკენ, ღვთაებრივი დიდი სიმართლისაკენ, ერთადერთ მხსნელად რომ მოველინება ადამიანის ცეცხებით და ცდუნებებით განაწამებ, გადაადგილ გულის და გონებას. ტანჯვის გზით იბადება დიდი რწმენა, რწმენა და იმედი იმისა, რომ მაღალი ღმერთი მის შემცდარ შეიღებს გამოიყვანს ცხოვრების ამოუბოძებელ ღაბორითბიდან, სადაც დაიბნენ, იმიტომ, რომ სცოდნეს, დაეცნენ სულთი, ეშმაკის ღლეშაბს ეძიებდნენ სულმოკლეობით და ვერ აივხეს უძლები გული მაკდურ ხაუნჯით.

პოლიკარპე კაკაბაძის ფილოსოფიური, მაღალპოეტური კომედიები, იხვევ, როგორც მისი დრამები და ტრაგედიები, გამოხატავენ კაცობრიობის უდიდეს ტკივილს და მოწოდებულნი არიან ადამიანთა სულის გამოსახსნელად.

„არა მოუფდ წოდებად მართალთა, არამედ ცოდვილთა, რაითა შეინანონ“, ბრძანებს უფალი (ლუკ. 5.32).

ღმერთს უყვარს თავისი ცოდვილი შვილი იხვევ, როგორც მართალი, და მისი ხსნისთვის მოვიდა ქვეყნად. სწორედ ეს ცოდვილი

შვილია გამოხატული პოლიკარპე კაკაბაძის კომედიათა ტიპებში, რომლებიც მან უყვარს, და მათი ხსნისათვის იღვწის.

პოლიკარპე კაკაბაძეს არ მიაჩნია სწორად პერსონაჟთა დაყოფა დადებით და უარყოფით გმირებად, სტერეოტოპად თვლიდა ასეთ დაყოფას. მას უყვარდა თავისი კომედიების „უარყოფითი“ პერსონაჟები იხვევ, როგორც მის დრამებსა და ტრაგედიებში წარმოსახული იდეალური გმირები.

რა თქმა უნდა, ყვარყვარე „უარყოფით“ გმირია და არა „დადებით“, მაგრამ იგი უზოგადესი ტიპია ადამიანისა, ერთ-ერთი იმათგანი, მსოფლიო ლიტერატურაში რომ შექმნა. იგი კაცობრიობის სახეა, ღმერთის შემცოდვე შვილის გამოხატულებაა, რევოლუციის ეპოქებში რომ დაიბადა, როგორც ტიპი.

ისტორიის მსვლელობამ მეოცე საუკუნეში მოიტანა უდიდესი ძვრები, რომელთა ასახვა მოხდა საქართველოში საუკუნის ერთ-ერთი უდიდესი ქმნილებით „ყვარყვარე თუთაბერი“, მან გამოხატა არა მარტო ეპოქის საეციფიკა, არა მხოლოდ რევოლუციის ღიფერის სახე, არამედ ზოგადი თვისება ადამიანისა, მისი შინაგანი არსი, მისი ბუნება, ის, რაც ყველა ადამიანში არსებობს მეტად, ნაკლებად, ხანდახან, თუ ხშირად.

ქართულ სალიტერატურო კრიტიკაში უკვე კარგა ხანია დამკვიდრდა აზრი, რომ ყვარყვარე თუთაბერი ზოგადსაკაცობრიო ტიპია და ყველა დროში და ყველა ხალხში იცოცხლებს მარად, მსგავსად დონ-კიხოტისა, ფაუსტისა და ტარტიუფისა.

ხოლო ყვარყვარისში, როგორც თვისება ადამიანისა, კიდევ უფრო ძლიერია და ვრცელი, ვინაიდან ყველა ადამიანში ამოვებს საყრდენს, როგორც თანდაყოლილი ცოდვის ანარკელი. ამ ტიპის მთავარი თვისებაა არარაობა, სიცრუე, აღმდგარი ღვთის წინააღმდეგ.

ყვარყვარე როგორც ტიპი, რევოლუციის ღიფერია და შეიქმნა კიდევ იმ ტკივილთა პასუხად, რომელიც 1917 წლის რევოლუციამ მოუტანა კაცობრიობას.

მეოცე საუკუნის რუსეთის დიდი და სისხლისმღვრელი რევოლუცია, ყველაზე

მასშტაბური თავისი მსხვერპლით და ყველაზე სასტიკი თავისი შედეგებით, სრულიად განსაკუთრებულია რევოლუციათა ისტორიაში. მან დააბრკოლა კაცობრიობის პროგრესი და უარყოფითად იმოქმედა მის მომავალზე. მის მორალურ და ეთიკურ განვითარებას მძიმე დაღი დაახვია. ეს არ იყო „ვარდების რევოლუცია“. რუსეთის ამ სასტიკი რევოლუციას არაფერი აქვს საერთო ოცდამეერთე საუკუნის საქართველოში გათამაშებულ მეტად ორიგინალურ და ახალი ტიპის რევოლუციასთან, რომელიც მოვლენილი იყო მეოცე საუკუნის რევოლუციის შედეგების სალიკვიდაციოდ.

„ვარდების რევოლუცია“ რუსეთის რევოლუციის და მისი ბუნებების გაბორბლებული ტყინით შექმნილი საბჭოური სახელმწიფოს და მისი ახალი ვარიანტის, შევარდნაძის სახელმწიფო სისტემის დასამხობად იყო მოწოდებული. ამიტომ იგი ყვარყვარისზმის ბატონობის იღვას ბუნებრივად შეებრძოლა და დაუპირისპირდა. „ვარდების რევოლუცია“ საპირისპიროა თავისი მიზნებით და იდეთ ცხრაასწივდმეტე წლის რევოლუციისა. იგი არ არის რევოლუციის ის კლასიკური სახე, ყვარყვარეს ტიპი რომ უკარნახა კაცობრიობას.

პოლიკარპე კაკაბაძისათვის რევოლუციის თემა ცხრაასწივდმეტის რევოლუციით აქვრდა, მის თვალწინ რომ დატრიალდა მთელი თავისი საშინელებით.

„ყვარყვარე თუთაბერის“ დაწერიდან ოცდათერთმეტი წლის შემდეგ იგი ისევ ფიქრობდა რევოლუციათა ზოგადი კანონ-ზომიერების შესახებ და წერდა:

„სეკტიციზმის, ანტიქრისტიანობის საფუძველზე წარმოიშვა საფრანგეთის რევოლუცია და გრძელდება დღემდე და ახლო მომავალში დასრულდება, როგორც ქრისტიანულ ზნეობასთან და პიროვნების სრულყოფილებასთან უმსგავსო, მახინჯი მებრძოლი“ (1959 წლის საარქივო ცანაწერები, პ. კაკაბაძის არქივი, გვ. 24, გვ. 4).

რევოლუციის თემა მისთვის მარად ახალი იყო. იგი რევოლუციათა ფენომენს მეტად ზოგად განფენილობაში ხედავდა, რომელიც მოიცავდა მსოფლიო რევოლუციათა მთელ კანონზომიერებას. მან ახალი კუთხ-

ით დაინახა რევოლუცია. იგი წერს: „მეცხრამეტე საუკუნის მწვერვლებზე უდიდესი შეცდომა იმაშია, რომ მსხვერპლები ებრძოდნენ არსებულ დესპოტებს და ცხოვრების სისაძაგლეს და იმავე სიმზურვალით არ ებრძოდნენ ბნელ ბრბოსაგან წარმომდგარ დემაგოგებს, დესპოტებზე საზიზღარ სულებს“ (იქვე გვ. 12).

სწორედ რევოლუციის ამ დემოკრატია ასახე ხდება მის ქმნილებებში. ეს იყო ახალი თემა. ეს იყო დიდი სახელე ლიტერატურაში, რევოლუციათა თემის სრულიად განსხვავებული ინტერპრეტაცია, რომელსაც მანამდე არ იცნობდა მსოფლიო ლიტერატურა.

რევოლუციის თემა, რევოლუცია, როგორც არსი, როგორც ფენომენი, როგორც ამბოხი ადამიანის ბუნებისა დეთის წინააღმდეგ, როგორც დამანგრეველი ძალა პარმონისა, როგორც უარყოფა დეთაებრივი სიმართლისა, ყველა მისი ფილოსოფიური განფენილობით ამოიკითხება პოლიკარპე კაკაბაძის ქმნილებებში.

„დღეს ბაღინჯოც კი სხვაგან არ იქვლტეს თავს, თუ არა ისტორიის ფურცლებზე.“ „სოციალისტები მარტო იმას თვლიან სიმართლედ, რასაც თვითონ ამბობენ“...

„ბოლშევიკებს თურმე, ერთი კალამოტი მოუტანიათ, ვინც პატარაა, იმაზე გადაიდებენ და ვინც დიდაა, იმაზე დაამოკლებენ“...

„ხალხი თავის მტერია, თუ არ მომწვეს, უჭკუო საქონელით ხრამში გადავარდება... თუ შრო გაქვს, ჯოხს თვითონ მოცემს, ოღონდ ძალიან ჭკვიანურად უნდა დაარტყა“...

„მე შემიძლია დავჯდე და დახუჭული თვალთ დავწერო ბედნიერი სახელმწიფოს სრული კონსტიტუცია... და როდესაც ეს იდეალისტური სამეფო აშენდება, ადამიანებს იმდენი სიხარული ექნებათ, რომ სიკვდილით სასჯელს მხოლოდ ტირილის წინააღმდეგ შემოვიღებთ.“ - აი, სინამდვილე, ის სინამდვილე, რომელიც ყვარყვარემ და მისმა თორეტიკოსმა, სოციალისმის ინტელექტუალურმა ძალამ, ტიტე ნატურტარმა შექმნეს.

მათ შექმნეს ასეთი სახელმწიფო, სადაც ციხეებში ხალხს ამდერებდნენ ბედნიერ ცხოვრებაზე, ხოლო მათ, ვინც ისინი იქ წაყარა, სამადლობელი და სადიდებელი პი-

ნებით მიმართავენ, როგორც კერპებს.

„ყველა ჯვარს ეცმება ხალხისათვის, და ჩვენს სურათებს ოთახებში ჩამოკიდებენ, იმის ნიშნად, რომ ჩვენ მათი მიწიერი ცხოვრება გააზრდებენ“.

ყველა ჯვარს აცვენ ხალხისათვის, აწამეს, დახვრიტეს და გაუყენეს ციხების გზებს. ერთმანეთსაც აღარ ზოგავენ, ისე, როგორც არ დაზოგეს ყვარყვარე მისმავე მეგობრებმა, გაწირეს, რათა მისი ადგილი მეორე ყვარყვარესათვის გაეშაადებინათ.

„მე რომ მკითხონ, სოციალისტების სურათებს ეკლესიაში დაკეიდები, სულ წმინდანებით ვვალაშენ ხალხისათვის“.

და მართლაც, ხატები ჩამოხსნეს და მათი სურათები დაკიდეს, სწორედ ისე, ყვარყვარე რომ წინასწარმეტყველებდა ჯერ კიდევ ნაცარში მჯდომი, არარა, პოტენციაში არსებული სოციალიზმის ძალა.

„ცოცხალ ძველად დამდგამენ“, ამბობს ყვარყვარე, ასეთი ცოცხალი ძველებით დაიფარა დედაიწის შექცეული. სამოცდაათი წელიწადი შენდებოდა ეს ძველები და მერე ერთბაშად დაინგრა, უცებ, როცა ხელახლა იწყო და შლა უსამართლობით აგებულმა სახელმწიფო წყობილებამ.

ყვარყვარის აღზევება და კრახი გათამაშდა ცხოვრების სცენაზე.

ყვარყვარე თავისი ეპოქის შეილია, რევოლუციების მკაცრი, დემოკრატიული სახეს ეპოქის, თუმცა მას მოჰყვება ზღაპრული სამყარო, რომელიც ბოლომდე აძლევს პოეტურ ელფერს მის სახეს, და ყველა მისი ქცევის მიუხედავად, მაყურებელში არ იწვევს პიროვნულ ზიზღს, სიძულვილს, არამედ – ღიმილს, სიცილს, სიკეთის განცდას და უპრძობას იმისა, რომ ყვარყვარისი უნდა ვარყუო, იმიტომ რომ იგი ადამიანის სული-სათვის დამღუპველია.

ყვარყვარე ანტიპოლია ნამდვილი გმირის, თუნდაც დანაშაულებრივი გმირის. იგი გმირის ნიღაბს ეფარება, იმიტომ სასაცილოა, კომიკურია და არა ტრაგიკული, თუმცა მის მიერ ჩადენილი საქმეები ცრემლისა და ტანჯვის მოთხველია.

მეოცე საუკუნეში ყვარყვარემ შეცვალა მეთვარამეტე-მეცხრამეტე საუკუნეებში შექმნილი რევოლუციის გმირის რომანტიკუ-

ლი სახე, ვაჟაკის, კეთილშობილის, შეფარებულის, ტრაგიკულის. ეს სახე, რომანტიზმის ეპოქიდან მომდინარე ადამიანთა თვალსაზრისს წარმართავდა და მეოცე საუკუნის რუსეთის რევოლუციის ეპოქაში, უკვე სინამდვილეს მოშორებული, ერთგვარ შტამად გადაიქცა. იგი აღარ გამოხატავდა ახალ ეპოქას და მის ნამდვილ სულისკვეთებას.

პოლიკარპე კაკაბაძემ გამოხატა თავისი ეპოქა და აჩვენა, რომ გმირის ადგილს იჭერს შშიზრა, სიწმინდისა – უღმერთობა, სიკეთისა – სიბოროტე, სიყვარულისა – სიყვარაგე, სიმართლისა – სიბრტე, არარაობა.

ყვარყვარე ავანტურისტული განწყობილებით სახეს ეპოქის შეილია და ცეცხლის პირას ნაცარში მჯდომი, უკვე საღი თვალთ უყურებს იმ სინამდვილეს, რომელმაც შეიძლება კაცი ნაცრის ქექვიდან – არარაობიდან, ღიდერის როლში მოაქციოს... მას მოჰყვება ზღაპრული ნაცარქექიას ყველა თვისებები, მაგრამ იმ ზღაპრული სამყაროდან ამოსული, იქცევა ისეთ რეალურ გმირად, რომელიც შეიძლება დაინახო ყველგან, ყველა დროში, ყველა სიტუაციაში და... ყველა ხალხში.

იფრქვევა ენერგია და იბადება გმირი ჩვენს თვალწინ, ცეცხლის პირას პასიურად მჯდომი მეოცნებე ნაცარქექია, ზღაპრის სამყაროდან, პოეზიიდან წამოსული მითების პერსონაჟი, ცეცხლის მოკიფე ენების მოვლემარე ლანდი, უცებ ხორცხსმულ რეალობად იქცევა. ამტყველდება ნათელი, ცოცხალი ტიპი, იგი ჩვენს თვალწინ, სცენაზე იმოსება ხორციით, სისხლით და ძალით, იგი ივსება ჩვენი უახლოესი ეპოქის ვნებათაღელვებით და ატრიალებს ბედს და ცხოვრებას, და მარადიული სიცოცხლის სახეს წარმოგვიდგენს.

მისი შექმნის და მოქმედების საოცარი ენერგია გადადის მაყურებელზე, და ცხოვრობენ ისინი ერთი ცხოვრებით, თითქოს ერთად ებრძვიან ბედს და სამყაროს კანონ-ზომიერებას. ნაწარმოების ყოველი სიტყვა გულზე ხედება მაყურებელს, საკუთარ სულში ჩაახედებს, ჩაებულებს მესხიურებაში და შემდეგ იგი არაერთხელ თვითონ ზეპირად

იმეორებს მათ, მიუვადებს ყურს ამ სიტყვებს, როგორც ტაძრის ზარების რეკვას, როცა სული განსაცდელის ვაშს ეძებს დიდ სიმართლეს, დიდ სამართალს დმერთთან.

მართალი სიტყვები ყველას ჰორდება, ცოდვილსაც და უცოდველსაც, დანაშაულებაც და მართალსაც, რადგან სინანული ცოდვითა გამო ყველა კაცის სულს ენატრება.

ყვარყვარე, როგორც კაცობრიობის მარადიული სახე, ჩვენს თვალწინ, ნაცრიდან, მიწიდან იბადება და იქცევა რეალურ, ცოცხალ ტიპად.

იგი მოძრაობს სხვადასხვა დროში და სხვადასხვა ეპოქებში, რომელიც პირობითია. მეფის დრო, მეფის ხელისუფლება, რომელიც ფიქციაა, იქ არც ერთი დრო არაა სინამდვილეში, იმიტომ, რომ მეფის დრო გასულია, თუმც ეს ჯერ არ იციან, ხოლო ახალი არ არსებობს. წისკილი, მმრუნაეი ბორბალი, ცხიურების საზრდოს რომ ფუქავს, მმრუნაე დროვამის სიმზოლოა. წისკილის სიმზოლიკა ამავე დროს უკაე შირდება იმედის ფერომენს. სადაც იმედია, იქ ოცნებაა, სადაც ოცნებაა, იქ პოეზიაა. იგი ზდაპრის ადვილია, სადაც ცეცხლთან იბადება მითი. იგი დგას ორი ქვეყნის საზღვარზე („ფრონტის ხაზთან სოფლის წისკილი“ და არც ერთ მათგანს არ გკოთუნის, თითქოს აბსტრაქციაა და არა მატერიული კოთენილება ამა თუ იმ დროისა, ან ქვეყნისა. მაგრამ ამავე დროს, იგი არის ნამდვილი რეალობა, როგორც მისგან გამოშავალი ცეცხლი და სინათლე, იგია სიცოცხლის საფუძველი.

პიესის ყველა მოქმედება უდიდესი ძალით და ენერგიით მოძრაობს და წარმოგვიდგენს ახალ და ახალ სიტუაციებს, ეპოქათა, ხელისუფალთა და დროთა ცვალებადობისა, მაგრამ ყველა მათგანი ფიქციაა და ქრება, როგორც ნაცრის გუდა. ფიქციაა ის დროებითი მთავრობაც და მისი ფაქტობრად დროგასული ხელისუფლებაც, ფიქციაა და მოწვევებითი ის ძალაუფლებაც, რომელსაც ყვარყვარე მიადწევს, როცა თავი ქვეყნის მფლობელი პკონია და ჩადის უსამართლო სამართალს.

ნაცარივით ქრება ის ძლიერებაც და ყველაფერი უბრუნდება თავის საწვისს,

არარაობა - არარაობას, ნაცარი - ნაცარს, მიწა - მიწას.

მაგრამ რჩება ტიპი, რომელიც შეიქმნა სიტყვით, ამოზიდული დიდი იდეიდან, მსგავსად პირველქმნილი ადამიანისა, რომელიც ყველა ადამიანის სახეა. მარადცოცხალი ტიპი, დიდი, ფილოსოფიური კომედიის გმირი, ყვარყვარე, თავისი ზოგადობით, ყველა ადამიანის ნაწილია და აღბეჭდილია ადამიანის პირველი ცოდვით.

სიტუაციათა ცვლაში გამოივლენდა ყველა მისი თვისება, რომელიც ქმნის ყვარყვარიზმის იმ სახეს, ასე რომ მოიცვა ადამიანთა ცნობიერება და გამოხატა ჩვენი ეპოქა მისი მორალური დეგრადაციით.

ყვარყვარიზმი, როგორც მოუღწა, არ არის მხოლოდ ერთი საუკუნის კოთენილება. იგი შეიქმნა მთოცე საუკუნეში, კაცობრიობის შემპირედ, სულიერად დამანგრეველ ატმოსფეროში, როგორც მისი სახის ნამდვილი ჩვენება და მორალური პასუხი იმ ტკივილებზე, რაც ადამიანთა ხულებს ლუთაბრივი სიმართლის უზიდან ასე საშინლად დაშორებამ გამოიწვია.

პოლიკარპე კაკაბაძე იყო პირველი და ერთადერთი, ვინც რევოლუციის ლიდერებში დაინახა ნაცარქექია.

სხვა ხელოვანნი რევოლუციის ლიდერის გამოხატვისას სრულიად სხვა ამოსავალ ხაზდენს ეძებდნენ, მკაცრი, ძლიერი პიროვნებისას, გმირისას, ან ყანადისა და მკვლელისას... არც თვითონ ეძებდა მანამდე, 1924-1925 წლებში, „ლისაბონის ტუსალებს“ რომ ქმნიდა რევოლუციის ლიდერის ტიპში ნაცარქექიას.

მაგრამ სინამდვილეკ, რომელიც თანდათან უფრო და უფრო სასტიკი და მკაცრი გახდა და მანამდე არნახული სიტუაციები დაატრიალა ცხიურების სცენაზე, როცა დესპოტიის ციხიზმი და სიყვარავე იქამდე მივიდა, რომ - „სიკვდილით სასჯელს ტირილისთვიის შემოიღებდნენ“, პოლიკარპე კაკაბაძე აღმოაჩინა ახალი კანონზომიერება ადამიანთა ბუნების არსში, რომელიც აღარ ეტკოდა მანამდე ხელოვნებაში მივსებულ მხატვრული ასახვის ჩარჩოებში.

როცა ყველა ადრე არსებული მართალი ასახვა ცოტა აღმოჩნდა დატრიალებული

ჯოჯოხეთის განზოგადებული ფორმით წარმოსახენად, პოლიკარპე კაკაბაძემ აღმოაჩინა ყვარყვარეს ტიპი, და ეს იყო უბედნიერესი ხილვა სინამდვილისა.

ნაცარქექია, არარაობა, სიცრუე და ამ სიცრუიდან შექმნილი ცრუ გმირი, გაფეტიშებული არარაი, კერპად ქცეული სიყალბე ეს არის იგი, რაზეც იერემია წინასწარმეტყველი უსასტიკეს მორადურ და სახელმწიფოებრივ ნგრევის ეპოქაში, ღვთისგან შთაგონებული გოდებს, უარყვესო ღმერთი და კერპებს უდგამენო საღოცავეებს, სიცრუეს აღმერთებენო.

„სიცრუეში გიდგას ბინა, სიცრუე უშლის მათ ჩემს შეცნობას“ (იერემია, 9,51).

ხოლო დავით წინასწარმეტყველი ბრძანებს: „აჰ, კლმობა სიცრუე მუკლად იყო საღმობადი და შვა უშუკულოები“ (ფსალმ. 7,15).

ყვარყვარე მაყურებელში იწვევს აღფრთოვანებას, აღტაცებას, დიდ სიხარულს, სიამეს, ტკბობას იმ სიმართლის გამო, რომელსაც იგი გაგრძობინებთ სცენიდან და რომელიც სულს ასე სწყურია და ენატრება. ენატრება იმ სულსაც კი, რომელიც სიცრუეს მოუცავს და დანაშაულებათა მორევეში ჩაუთრევია... ასეთი სულიც კი გრძნობს თავისუფლებას მასთან ზიარებით...

ყვარყვარიზმი, ყვარყვარეს, როგორც ტიპის თვისებები ადამიანებს აღაფრთოვანებს და აგრძობინებს მათ საშინელებას, სულს უკარნახებს უარყოს და შეებრძოლოს ამ თვისებებს. მაგრამ ყვარყვარე, ან, თუნდაც გოსტაშაბი, „კახაბერის ხმლიდან“, პიროვნულის იძულებილის გრძნობას არ იწვევენ მსგავსად იაგოსა და რინარდისა. თქვენ ხედავთ ყვარყვარეს სცენაზე, მაგრამ არ გქუდთ, იცინით, და ამავე დროს, ყვარყვარიზმის წინააღმდეგ მთელი არსებით დგებით, თავისუფლდებით ყვარყვარიზმისადმი შემგუებლური გრძნობისაგან. ყვარყვარიზმის ტიპიურ თვისებებს ხომ, გარკვეულწილად ვერცერთი ადამიანი ვერ ასცდება. ნუ გიკვირთ, ყვარყვარიზმი ზოგადი თვისებაა ადამიანისა. იგი, ყვარყვარე, მეტად განზოგადებული ტიპია, თვით ადამიანია, კაცობრიობის თვისება, მისი ტკივილია, მისი ამაოების სახეა, იმ ამაოებისა, რომელიც ადამიანური არსებობის

ნაწილია და მუდმივი ბრძოლის საგანია სულსა და ხორცს შორის. არქიმენდიტ პოეტურია პოლიკარპე კაკაბაძის ნაწარმოებები, ამას ყველაზე კარგად თვითონ გრძნობდა და გამოხატა კიდევ, როცა თავის ქმნილებათა ორტომეულს „დრამატული პოეზია“ უწოდა.

პოლიკარპე კაკაბაძის შემოქმედება პოეზიაა, მარადიული იდეების შემცველი და მარადიულ ტკივილთა გამოშხატველი პოეზია.

პოეტურია ყვარყვარეს სახე, გოსტაშაბის, დემეტრე მეფის, ვახტანგ გორგასალის და სხვა მისი პერსონაჟთა, მარადიულ ტიპთა, რომელნიც ებრძვიან არარაობას სიყვარულის გზით.

პოლიკარპე კაკაბაძის ენა სადაა, მაგრამ უაღრესად მხატვრული, სიბრძნითა და აფორიზმებით სავსე, ყოველ მის სიტყვას საოცრად დიდი დატვირთვა აქვს და სიცოცხლის უნარი. არც ერთი ზედმეტი მეტაფორა ან სხვა სამკაული, ყოველი სიტყვა უდიდესი სიზუსტით, სიფაქიზითა და გემოვნებითაა ნახმარი და მოსშობილია სიმართლის გამო-სახატავად არასდროს ზედმეტი სიტყვა, პრანჭვა და გრეხა, არასდროს თავმომწონეობისა და ტრაბახის ტონი...

მისი სტილი, მანერა და თავისებურება ენისა, მოგვაგონებენ ბიბლიის ენას, სტილს, მანერას სათქმელის გადმოცემისა, თავშეკაფებულს, სადას, პოეტურს, მხოლოდ სიმართლის სათქმელად მოვლენილს. ასეთივეა პოლიკარპე კაკაბაძის მეტყველება და იგი სრულიად შეესაბამება თვით მწერლის სულს, ღუთაებრივი სიმართლით ამაღლებულს.

ყველა კომედიისაგან განსხვავდება „კახაბერის ხმლი“.

იგი მხოლოდო დიტურატურაში შექმნილ არცერთ კომედიას არ ჰგავს არც „ყვარყვარეს“, მიუხედავად იმისა, რომ აქაც ნაცარქექიაა.

ცეცხლი და ზღაპარი არის მოქმედების ის მუდმივი, უბედველესი ფუძე-გარემო, საიდანაც იწყება ცხოვრება, სინამდვილე და საიდანაც იბადება გმირი. ასე დაიწახა მარადიული ადამიანი და მისი სამყარო პოლიკარპე კაკაბაძემ. „სამი ასული“ იყო მისი ერთ-ერთი პირველი დრამატული ნაწარმოები და განსაკუთრებით უწვარდა კიდევ. იგი თელ-

იდა, რომ ამ ნაწარმოებით გაიხსნა მისთვის შემოქმედების დიდი საიდუმლო, რომ აქედან იწყება მისთვის ნამდვილი, მაღალი მწერლობა, ამ ნაწარმოებით დაიბადა იგი როგორც დიდი შემოქმედი.

პოლიკარპე კაკაბაძე ამბობდა, რომ „სამი ასულის“ შექმნით, მან გადაწყვიტა ის ამოცანები, რომელნიც მთელი მისი შემოქმედებისათვის გეზის მიმცემი იყო.

ღირიკული დრამა „სამი ასული“ 1918 წელს დაიწერა, „ყვარყვარე თუთაბერი“ – 1928 წელს, „კახაბერის ხმლის“ პირველი რედაქცია, „ბახტრიონი“ 1929-1933 წლებში იწერება და მაშინვე იწყება მის წინააღმდეგ სასტიკი ბრძოლა, როგორც „ნაციონალისტური“, სოციალისტების იდეოლოგიასთან დაპირისპირებული ნაწარმოებისადმი, მაშინვე იწყება მის დადგმაზე ლაპარაკიც, როგორც რუსთაველის, ასევე მარჯანიშვილის თეატრებში, მაგრამ მთავრობის ზეგავლენის შედეგად, თეატრების და საზოგადოების ეს ოცნება, დიდხანს განუხორციელებელი დარჩა.

იქნა შემდეგ რამდენჯერმე კიდევ გადაამუშავა ავტორმა, ორმოციანი წლებიდან იგი უკვე ცნობილია „კახაბერის ხმლის“ სახელწოდებით, იქნა იტყვება მხოლოდ 1954 წელს, სტალინის გარდაცვალების შემდეგ, ხოლო 1965 წელს დიდი წარმატებით იდგმება მარჯანიშვილის თეატრის სცენაზე გიგა ლორთქიფანიძის რეჟისორობით.

„სამი ასული“, „ყვარყვარე თუთაბერი“, „კახაბერის ხმლი“, სამი სრულიად სხვადასხვა ნაწარმოები, სამი სრულიად სხვადასხვა პოეტური სამყარო... მაგრამ მათ აქვთ საერთო მითოლოგიური საწყისი.

ცეცხლი, მითი, ზღაპარი და მისი პოეზია არის სამივე ამ ნაწარმოების საწყისი ნიადოვი, საფუძველი, საიდანაც იწყება მოქმედება, იწყება სცენური ცხოვრება და იბადება გმირი.

მოქმედება წარმოშობს ხასიათებს, ტიპებს. პოლიკარპე კაკაბაძის ყოველი მოქმედი პირი არის ტიპი, რომელიც ზოგადია და ამავე დროს ინდივიდუალური, ყველას თავისი განსაკუთრებული თვისებები აქვს და თავისი მარადიული ცხოვრება.

სამივე ეს ნაწარმოები განსხვავებულია,

დამოუკიდებელი მიზანდასახულებების მქონე, „სამი ასული“ სტილითაც განსხვავებულია, მაგრამ სამივეში მეტად საგრძნობია მწერლის ქრისტიანულ-სარწმუნოებრივი მრწამსი. პოლიკარპე კაკაბაძის ქმნილებებში თითქოს ყველგან არის ღმერთი და მისი მაღალი მორალით წარმართება მოქმედ პირთა ბედი, სიტუაციების ცვალებადობა, მთელი კაცობრივი ცხოვრება მხატვრულ სიმართლეში წარმოსახული.

ამ ქმნილებებში ფოლკლორული, მითოლოგიური და სარწმუნოებრივი სახეები და მოტივები ურთიერთგადაჯაჭვული განსაკუთრებით საგრძნობია და ქმნიან იმ განუყოფებელ სპეციფიკას, რაც პოლიკარპე კაკაბაძის ამ ნაწარმოებებს განასხვავებს ყველა სხვა ქმნილებისაგანაც. ის განუყოფელი სითბო და სულიერი სიმაღლე, მის ღრმა, ფილოსოფიურ ტექსტებთან და ქვეტექსტებთან ერთად ამ ნაწარმოებთა გენიალობას ქმნიან.

პოლიკარპე კაკაბაძე იყო ოსტატი ხიტუაციების შექმნისა. მისი სცენა ყოველთვის განსაკუთრებულია, ყველა ავტორისაგან განსხვავებული, ორიგინალური და უადრესად დახვეწილი.

იგი თავის გმირს აყენებს ისეთ გარემოში, რომელშიც მაქსიმალურად გამოავლენს ხასიათის ყველა შესაძლებლობას. წარმოიდგინეთ სცენა „ყვარყვარე თუთაბერიდან“, ან „კახაბერის ხმლიდან“:

– ზღაპრული სიტუაცია, წყნარი, ინტიმური საუბარი სცენის დასაწყისში და მოქმედების უსწრაფესი განვითარება, ხვესე საოცრებებით, უჩვეულო, ზღაპარ-ცხადი ამბებით.

კერია, ცეცხლი, წისქვილი, ჯადოსნური კოშკი ტყეში და ცეცხლის პირას სამი მზეთუნახავი, სამი მეოცნებე ასული... პიესის სხვა სცენებიც ამ ნახევარ-ზღაპრულ, ნახევრადმითურ პოეტურ გარემოს სხვადასხვა ვარიაციებით ინარჩუნებენ, სადაც თანდათან ძლიერდება ქრისტიანულ-სარწმუნოებრივი მოტივი, ქრისტეს საფლავისათვის მებრძოლი ჯვაროსანი ძმის – რაინდის ხატი, უფლის სძლიობაზე მეოცნებე ქალწულის სახე იკვეთება. სამი ქალწუ-

ლი ქრისტიანულ და ამავე დროს მითოსურ ტრიადას ქმნიან, კეთილ ფერიათა, ანგელოზთა თვისებებს განასახიერებენ, სიყვარულს, რწმენას და მშობლიურ ფუძეს, ეროვნულ გრძნობას წარმოსახავენ სიმბოლურად. მათ ღვთაებრივ სიკეთეს უპირისპირდება ნაწარმოებში ბოროტი ჯაჯოს ხმა, რომელიც სცენაზე არ შემოიყვანა მწერალმა, და არ დაარღვია ის ღვთაებრივი პარმონია, რომელიც იქ სუფევს.

პოლიკარპე კაკაბაძე სიტუაციების შექმნის დიდოსტატია. მის ნაწარმოებებში მოქმედება წარმოშობს მაღალი რეალიზმით ნაძერწ უაღრესად დახვეწილ ტიპებს, რომლებიც ისეთი თანამედროვენი და ახლობლნი ხდებიან, რომ შეგიძლია დაელაპარაკო, ხელი შეახო, იცნო. თუ დააკვირდები, უამრავ ნაცნობში, თანამედროვე ადამიანში, მათ მოქმედებასა და ხასიათს შეიცნობ.

ასევე განსაკუთრებულია, ორიგინალური და ზღაპრის არქეტიპებით აღსავსე „ღიხადონის ტუსაღების“ („ქარიშხალი“) დასაწყისი და მისი მომდევნო სცენები... საპატიმრო, მიწისძვრა, დედოფლის ღომა, სამეფო ოჯახთან დაკავშირებული იდუმალებით მოცულობა. თუთონ აჯანყებაც ორიგინალურ გარემოში მოქცეული, ამავე დროს, ეს აჯანყება ნამდვილი რევოლუციის თვისებებს ატარებს, და არამეფულებრივი სიცხადით გამოაფენს ადამიანური ბუნების მრავალფეროვნებას.

განსაკუთრებულია და ორიგინალური გარემო ტრაგედიაში „დემეტრე მერე“. იქაც დიდი მიწისძვრით იწყება მოქმედება. მიწისძვრა თითქოს განსაკუთრებულ, საბუდისწერო სიტუაციათა დასაწყისისათვის არის მოხმობილი მწერლის მიერ, როგორც ზენაარის რისხვის გამოხატულება.

განსაკუთრებულია „ვახტანგ გორგასალის“ დასაწყისი სცენებიც, სადაც მოქმედების ადგილად წმინდა ნინოს მაცულოვანია გამოყენებული. მეხუთე საუკუნე, ქრისტიანობის გარიჟრაჟი საქართველოში. ამ ნაწარმოებშიც ისევე, როგორც „დემეტრე მერეში“ ქრისტიანობისათვის და სამშობლოსათვის ბრძოლა გაიგივებულია და წარმოსახულია როგორც ყოფნა-არყოფნის საკითხი ერისათვის. ამ საკითხებით გან-

საკუთრებული დაინტერესება პოლიკარპე კაკაბაძის მიერ იყო შეუპოვარს/წარმოდში იმ ათეისტურ რეჟიმთან, რომელშიც მის მოუხდა ცხოვრება და რომელიც მის ქვეყანას გადაგვარებისაკენ და ეროვნული შეგნების, ეროვნული შემეცნების დაკარგვისაკენ მიაქანებდა სარწმუნოების დაკარგვასთან ერთად. სარწმუნოება, როგორც ბურჯი ეროვნულობის შენარჩუნებისა, პოლიკარპე კაკაბაძის კომედიებშიც, დრამებშიც და ტრაგედიებშიც გამოხატულია დიდი სიმძლიერით.

მიესაში „ვახტანგ გორგასალი“ ეპოქის სპეციფიკას ასახავს წარმართულ, ბერძნულ კულტურაზე აღზრდილი ხელოვანის შეპირისპირება ქრისტიანულ სამყაროსთან, მის ეთიკასთან და ესთეტიკასთან. ნაწარმოებში ნახვევად ზღაპრული თქმულებები გაშლილია ეპოქისათვის დამახასიათებელ, რელიგიურ გრძნობათა აღტყინების ფონზე. სვიმონ მესხეტის გაიხიდი, ვახტანგ მეფის უდაბნოში მოგზაურობა რელიგიური ექსტაზით შეპყრობილ მეფის ასულთან ერთად, ნაწარმოებში განსაკუთრებულ იმტიმურ გარემოს ქმნიან და მიმზიდველს ხდიან სიტუაციის განვითარებას, რომელიც ამჟღავნებს ხასიათებს. ეს პასაჟები მეხუთე საუკუნის ქრისტიანობისათვის ბრძოლისა და მისი აღზევების სპეციფიკას გადმოგვიცემენ და ამავე დროს მახსოვლენი არიან თავისი მარადიული ადამიანური თვისებების გამოხატულებით ჩვენი დღევანდელიობისათვის.

გმირი იბადება სცენაზე.

„კახაბერის ხმლის“ სცენა, თავიდან ბოლომდე ზღაპრია, ყველა რეალობაზე უფრო ცხადი, მითი, რეალობა და ისტორიული სინამდვილე ერთად. სინამდვილე დიდი, მარადიული, დღევანდელ დღეს რომ საოცარი სიცხადით წარმოგვიდგენს. მოქმედება ვითარდება სრულიად ძალდაუტანებლად, ბუნებრივად, წყნარად. ისეთი სიმსუბუქა და სინატიფე ამ მოქმედების განვითარებაში, რომ უცებ ვერც კი ამჩნევ, როგორც საოცარი ცვლილება ხდება შენს თვალწინ, სულ რაღაც წუთებში, წამებში,

როგორი სისწრაფით იცვლება სიტუაციები, იბადებიან ზღაპრიდან გამომდინარე და იქცევიან ხორცშესხმულ, საკაცობრიო მნიშვნელობის ტიპებად. და ეს ხდება უცერად. პირველივე მოქმედებაში შემოდის ხუთი ნიღაბი: ნაცარქექია, ქოსატყუილა, მუსუსულა, დოჟლამა და როსტომ ბრძენი. ყველა ისინი, ეს ზღაპრულ-მითოსური გმირები ამოძრავდებიან და იქცევიან სიბრძნის წყაროდ, ცოცხალ სინამდვილედ. მათი მეტყველება სავსეა აფორიზმებით, მახვილი გამოთქმებით, საოცარი, ნატიფი იუმორით. ენა სადაა, ბუნებრივი. ამ სისადავეში არის უდიდესი ძალა, სიმართლე, სიწრფე. ეს დიალოგები გვაგონებენ ბიბლიის ენას, მის სიბრძნით და ქვეტექსტებით სავსე მეტყველებას. პოლიკარპე კაკაბაძის სიტყვას განსაკუთრებული სიცოცხლე აქვს, იგი ერიდება ყოველ ზედმეტ სამკაულს. ყველა სიტყვა ზუსტია, საოცრად მხატვრული და მეხსიერებაში რჩება თავისი პირუთენელი სიმართლით.

პოლიკარპე კაკაბაძის დიალოგები თავისი სტილით და მხატვრული თავისებურებით უახლოვდებიან ასევე პლატონის დიალოგებს, მის სტილს, მის სისადავეს.

„კახაბერის ხმალი“... ისევ ცეცხლი, როგორც „ყვარყვარეში“, რომლის ირგვლივ ბრუნავს ზღაპარი და დღეს ცხოვრება. და სამი მოქმედი პირი, სამი ზღაპრიდან მოსული გმირი - როსტომ ბრძენი, ნაცარქექია და მისი ცოლი - ცხოვრობენ, როგორც ძველისძველი, მარადიული კაცობრიობა ზღაპარში და ცხადში ერთდროულად.

მოქმედების განვითარებაში ამ სამ ზღაპრულ ნიღაბს ემატებიან სხვებიც, ზღაპრიდან მოსული და რეალისტურ გმირებად ქცეული პერსონაჟები - ლიპარიტე-ქოსატყუილა, შოშობა-მუსუსულა, დოჟლამა და ქონდარა, ნაცარქექიათა გუნდი, მუჟე - ისტორიული პირი და იმავდროულად ზღაპრის თვისებების მატარებელი.

ყველა ეს მოქმედი პირი თავისი ბედით და ინტერესებით უპირისპირდება და ებრძვის ცხოვრებას. ისინი ამ ბრძოლაში იბადებიან და იქცევიან სისხლსავსე რეალისტურ გმირებად. ყველა მათგანში მთავარია

ის უდიდესი ფილოსოფიური სიღრმე და მხატვრული ძალა, რომელიც მათ აქცევს უმეტესად, მსოფლიო მნიშვნელობის მხატვრულ გმირებად, კლასიკურ, ზოგად ტიპებად.

„კახაბერის ხმალი“ დადგმა უნდოდათ მარჯანიშვილსაც და ახმეტელსაც. ეს ამბები მამამეშისაგან ვადმოცემით ვიცი. მაგრამ მარჯანიშვილი უცერად გარდაიცვალა მოსკოვში, უცნაურად საექვო ვითარებაში. ამ პერიოდში პიესა უკვე არსებობდა, მაგრამ დასრულებული სახე არ ქონდა, მოუხედავად ამისა, მის შესახებ უკვე იცოდნენ, მასზე უკვე ლაპარაკობდნენ.

1933 წელს სანდრო ახმეტელს წააკითხა პიესა. იგი აღფრთოვანებული იყო. მოიფიქრა, როგორ უნდა განეხორციელებინა დადგმა. მე შევექმნით მსოფლიო მნიშვნელობის სპექტაკლს, ამბობდა თურმე აღფრთოვანებით, მთელ ქვეყანას შეეძრავ და მოვივლი ამ სპექტაკლით მსოფლიოს, ეს იქნება ჩემი უდიდესი გამარჯვება, მთელი მსოფლიო დაინახავს საქართველოს.

რეჟისორული ჩანაფიქრი უკვე ქონდა, თეატრის კედლებში ვეღარ ატევდა თავის ფანტაზიას, უნდოდა, რუსთაველის თეატრისათვის, სპექტაკლის დროს, განათებების საშუალებით, კოშკის ფორმა მიეცა, ბახტრონის ციხის მსგავსად. თეატრის შენობისათვის პროსპექტის მხრიდან, უნდა მიეშუქებინათ თეატრალური განათებანი, რომ ამით ზღაპრული ელფერი მიეცათ მისთვის. მთელი ქალაქი უნდა ყოფილიყო შეპყრობილი ამ განწყობილებით.

პოლიკარპე კაკაბაძე დადგმის ამ აღფრთოვანებულ იდეას ცოტა მწერალად და კრიტიკით შეხვედრია, ფუფუნება და ზედმეტი ეფექტები არ სჭირდება ჩემს ნაწარმოებს, იგი თავისი შინაგანი ძალით უნდა წარმოედგეს და გაიხსნას, და ამით დაიპყროს მყურებელი, უთქვამს.

მთელმა თბილისმა იცოდა ამის შესახებ და დიდი მითქმა-მოთქმა იყო ამ ამბებზე. დღეს ეს ამბები არ ვიცი, თუ შემორჩა ვინმეს მოგონებებს, მხოლოდ „სუკის“ არქივებში კი დიდხანს ინახებოდა, სანამ არ დაწვეს. ვ. კიკნაძემ მოასწრო მცირე მათგანის ნახვა ახმეტელის საქმესთან დაკავშირებით და გამოაქვეყნა კიდევ.

„ბახტრიონის“ (ასე ერქვა პიუსის ადრეულ რედაქციას) დადგმა გადაიდო, პოლიკარპე კაკაბაძე ეჭვობდა, მოითხოვდა, რომ ფორმალისტური ელემენტების გარეშე განხორციელებულიყო დადგმა. მას მარჯანიშვილისეული სტილი უფრო სწორად მიაჩნდა. თანაც, იგი კიდევ მუშაობდა ნაწარმოებზე, ხევედა, ანიჭებდა ფილოსოფიურ განზოგადებას.

ეს ხდებოდა ოცდაათიანი წლების დასაწყისში, ამ დროს „ეკარეკარე თუთაბერი“ უდიდესი წარმატებით მიდიოდა მარჯანიშვილის თეატრის სცენაზე და ასევე მიულ საქართველოში. ამ მიმე და სასტიკ წლებში, სისხლის წვიმების და დესპოტიის არნახულ ეპოქაში, თეატრის სცენაზე იმართებოდა ზეიმი სიცოცხლისა, სიკეთისა და კაცთმოყვარების დასაცავად... ეს იყო მხილება უმშვენიერესი მხატვრული ფორმით — მტარვალთა, მოლაღატთა, კაცისმკლელთა და სიცრუით აღზევებულთა. თეატრში ყოველდღე ძირს ემხოზოდა სიცრუე ნიღაბჩამოსხნილი და ადამიანებს გულში უნერგავდა იმედს სიკეთის გამარჯვებისა...

ახმეტელს ხელი შეეშალა, მან ველარ მოასწრო ჩანაფიქრის განხორციელება. მიუღლი მისი მგზნებარე ბუნებით იგი შეეყვარებული იყო ამ ნაწარმოებზე და სიცოცხლის ბოლომდე ოცნებობდა მის დადგმაზე.

ოცდაათიანებში, როცა დააპატიმრეს, ერთ ბრალდებულ წაუყენეს პოლიკარპე კაკაბაძის „ბახტრიონის“ დადგმის განხორციელებული სურვილი, „ნაციონალისტური პიუსის“ — როგორც მას მოიხსენიებს „სუკის“ ავტორი. სანდრო ახმეტელი ამ ოცნებისათვის უკვე „დამნაშავე“ იყო, „სიკვდილის ღირსი“ (იხ. ვ. კიკინაძის წერილი ახმეტელის დაკითხვის ოქმების შესახებ).

ხალხური პოეზიიდან მომდინარეობს გმირი კახაბერის სახე. პიუსაში კახაბერი განასახიერებს სამშობლოს მარადიულ იდეას, მის დაუმარცხებელ ძალას, მის სიწმინდეს. მას ვერაფერი მოერევა, იგი დეტაბრივია, მითიური, და ამავე დროს, რეალური, როგორც სიცოცხლე. კახაბერი

ეროვნული სულის გამოხატულებაა. სამშობლოსადმი თავგანწირვა გმირის უმკლესი იდეალია. სამშობლოს იდეა სინამდვილეა, როგორც ღმერთი, და ყველა სხვა ცვალებადია, წარმავალი. სამშობლოს იდეა დეტაბრივია, და სანამ გვწამს მისი, იგი ცოცხლობს და მახთან ერთად ცოცხლობს ერიც. ადამიანი ცოცხლობს მარადიულად, სანამ სწამს ღმერთი, რადგან რწმენა ცოცხლობს მასში. მაგრამ როგორც კი ეს რწმენა იკარგება, ღმერთი ტოვებს კაცს, კვდება კაცში ღმერთი და რჩება უსუსური, წველიადში გაქრობის მომლოდინე, სიკვდილის წინაშე შიშით შეპყრობილი არსება...

სანამ იყო რწმენა ანტიკური ღმერთებისადმი, ისინი იყენენ ძლიერნი და წარმართავენ ადამიანთა ბედს, მათ ცხოვრებას, მაგრამ დაიკარგა რწმენა მათადმი და ძალა წაერთვათ ანტიკურ ღმერთებს, ისინი ვეღარ ერევიან კაცთა ცხოვრებაში.

სანამ სამშობლოსადმი ძლიერი რწმენა და ჭეშმარიტი თავგანწირვა არსებობს ერში, იგი ცოცხლობს და ძლიერია ყველა განსაჯირის მიუხედავად, მაგრამ როგორც კი ეს რწმენა სუსტდება, იღვევა ერის სიცოცხლის ძალაც.

კახაბერი განასახიერებს იმედს, ერის მარადიულ ძალას. ამ ძლიერების საფუძველია სიწმინდე და თავგანწირული სიყვარული სამშობლოსადმი, ისევე, როგორც ღმერთისადმი.

პოლიკარპე კაკაბაძის ამ ნაწარმოებში, და საერთოდ, მიულ მის შემოქმედებაში, ნათლად იკვეთება ამ ორი იდეის, სამშობლოსა და ღმერთისადმი სიყვარულის ერთ მთლიან ფუნომენად წარმოღვევნა, როგორც ამქვეყნიური და მარადიული სიცოცხლის ერთიანობის გამართლება.

ამქვეყნიური სამყარო და ადამიანის სიცოცხლე მარადიული ცხოვრების შემადგენელი ნაწილებია, ისინი უერთმანეთოდ არ არიან, როგორც არ არის ადამიანი თავისი სხეულის გარეშე, და, ამქვეყნად დაბადების გარეშე, აქედან იწყება მისი ინდივიდუალობა, პიროვნულობა, და ასევე, ამ დაბადებით იწყება მისი მარადიული სიცოცხლე, ხოლო მარადიული არსებობა სამშობლოს გრძნობის გარეშე წარმოუღვენელია. წარ-

სული, აწმყო, მომავალი და მარადიული, რომელიც ყველა ადამიანს აქვს, ღმერთისა და სამშობლოს მისტიკურ არსებობაში ერთიანდება.

ამქვეყნიური სამოთხე მხოლოდ სამშობლოა, როგორც არ უნდა იყოს იგი, გაჭირვებული, ღამაში თუ ხრიოკი. ისევე, როგორც ადამიანისათვის საკუთარი სხეულია ყველაზე მახლობელი, როგორც არ უნდა იყოს იგი, სუსტი, ძლიერი, ღამაში თუ უღამაზო. ეს სხეული ხომ შენა ხარ!

მერე რა, შენ თუ წახვედი შენი სამშობლოდან, და კარგად ან ცუდად ხარ სხვაგან, განა ამით შენ მისგან არ მოდიხარ, განა შენი სხეული და სული სამშობლოსგან არ არის წარმოშობილი?

მერე რა, თუ შენ დაივიწყე ღმერთი, განა იგი აღარ არსებობს და შენ აღარა ხარ მისი შექმნილი, მისი შვილი, უარყოფელი, გამდგარი, შემცოდე შვილი.

პოლიკარპე კაკაბაძის ნაწარმოებში აღებულია მასალად ერთ-ერთი ყველაზე უმძიმესი პერიოდი საქართველოს ისტორიიდან, როდესაც ერთ დაცემულია და სიკვდილის პირასა მისული, მძინარებს ბორცვება, ღაღატა. სამშობლოს გამყიდველთა აჯახებას არა აქვს სახეღარი... საკუთარ ქვეყანას მისივე პატრონები ყიდიან, თავკაცები. ერისთავები, მთავრები, ძალმომრეობით გამყვებული უფლისწულები... ქოსაყილების, ქარაფშუტების, ნაცარქექიებისა და უმოქმედო, შემინებული და დაჩაგრული, მშვიერი ადამიანების ძრწოლაა. ირგულიუ სიკვდილია გამყვებული, უდანაშაულოთა დასჯა, ხოცვა და ჩაგვრა, უფიფითა ძალმომრეობა. ადამიანების მასიური გადასახლება შორეულ ტრამალებში. ვაჟკაცობა ჩამკვდარია, რეზულდაკარგული დიდკაცობა და გმირთა შთამომავლები ნაცარქექიებად ქვეულან, და შემინებულნი თავს გარეთ ვერ ყოფენ, მხოლოდ ზღაპრებით ირთობენ გულს. ბრძენი ნაცარში უმოქმედოდ გდია, ღატაკი ნაცარქექიას ღუკმის შემყურეა, მის სიბრძნეს სხვა ასპარეზი არა აქვს. არც სხვა პეაგს ყურის მიმდგები.

სწორედ ეს, ზღაპრული და რეალის-

ტური, ისტორიულად ნამდვილი სურათი, რომელიც იხატება ნაწარმოებში, ზრცხედილი რომელიც წყალი, პეაგს იმ ხნეულანს, რომელშიც საქართველო იყო, როცა ეს ნაწარმოები იწერებოდა. ასე იყო მთელი სამოცდაათი წელი, და შემდეგაც არაფერი შეცვლილა.

ღალატი, სისხლის ნიაღვრები, გამყიდველი მთავრობა, ერის მოღალატე დიდკაცობა, სამშობლოს გაყიდვით, ჯაშუშობით მიღებული ჩინ-მედლები, სიღატაკე და უსამართლობა, სიცრუე, ქარაფშუტობა, სიცრუის ღალადისი, სიბრძნის დამცირება, ღმერთის გმობა, ხალხის უსამართლოდ ხოცვა, გადასახლება, პატრეაყრილი ვაჟკაცობა, უმოქმედობით დაბუნავებული გმირთა შთამომავლები.

მწერალმა „კახაბერის ხმალში“ წარმოსახა თავისი თანამედროვე ეპოქა, და გავიწერა, თუ რა დიღია იმედი ღმერთისა, როგორც წარმოუდგენელ ზღაპარში, ისე აღადგენს იგი კაცში ზნეობას, ძალას, მოქმედების უნარს, რწმენას, სინანულს, სამშობლოსადმი თავგანწირვის გრძნობას.

სამშობლოსადმი თავგანწირვის გრძნობა არის ღმერთის სიყვარულის გამოვლენის ფორმა, და ისეთივე მარადიულია, როგორც ღმერთის იდეა. ეს გრძნობა ზოგჯერ უწვლდება ერს, სხვადასხვა გარემოებათა გამო (მაგრამ, ხომ ასე ხდება ღვთაებრივი გრძნობის მიმართაც), – იმ პერიოდში, როცა ერთი ძლიერ სულიერ კრიზისს განიცდის, მაგრამ იგი აუცილებლად დაიძლევს და ისევე ერის გამარჯვებით და ახალი ენერჯის აღდგენით შეიცვლება.

„კახაბერის ხმალი“ არის ბრძოლის და იმედის ნაწარმოები.

ამ იმედს და ამ ბრძოლას განახიერებს კახაბერი, რომელიც წმინდა გიორგის სახის მემკვიდრეა.

ამავე ფუნქციებს ასრულებს ნაწარმოებში გულქანა, იგი მოხმობილია ეროვნული, მაღალი ზნეობის, შეუდრკვეული სულის, სიმართლისა და სამშობლოსადმი თავგანწირული სიყვარულის მღადადებლად. გულქანა არის ქართველი დედის ფენომენის ხატება, იგი არის ტიპი, რომელიც

თავისი ზოგადობით, იდეალური დედაკაცის სახეს ქმნის.

ნაწარმოებში დიდი, მთავარი იდეის, გმირის იდეის გამომხატველია კახაბერი, იგი მხსნელია ერის, და ამით უდიდეს ეროვნულ-სარწმუნოებრივ იდეალს, წმინდა გიორგის სახეს ენათესავება, ხოლო გულქანა, ოჯახის ფუძის და ურყევი ხეობის იდეას ატარებს.

დიდი ხეობრიობა, უდრკვი ხული, რწმუნისა და სამშობლოსადმი თავგანწირვა განსახიერებელი ქალის სახეში, მეცხრამეტე საუკუნის ლიტერატურამ წარმოშვა და დაამკვიდრა ჩვენში. ასეთი სახე პირველად ბარათაშვილმა შექმნა, ესაა „ბედი ქართლისას“ გმირი ქალი, სოფიო. შემდეგ დროინდელი ქართული მწერლობა სულ განიცდიდა ამ სახის გაგლენას და წარმოსახავდა ქართველი ქალის მიმსგავსებულ ხატებს. ბარათაშვილის გაგლენითაა შთაგონებული ილიას „ქართველის დედა“. ილიას სხვა გმირი ქალები, ოთარაანთ ქერიე, კესო, თამრო, დარეჯანი და სხვა. სრულიად სხვა თვისებების მატარებელნი არიან, ხოლო „ქართველის დეისი“ გმირი ქალი შინაგანი თვისებებით ნათესაობას ამჟღავნებს ბარათაშვილის სოფიოსთან და იდეურადაც ემხრობა ამ სახეს, მაგრამ სოფიოს მხატვრულ ძაღას ვერ უტოლდება.

აკაკი რამდენჯერმე უბრუნდება იდეალური ქართველი ქალის ხასიათის შექმნას. ლექსში „ქართველი ქალი“, პოემაში „ნათელა“, მოთხრობაში „ბაში-აჩუკი“. ამ ქმნილებათა გმირებს, ისევე, როგორც ვაჟა-ფშაველას ლელას, პოემიდან „ბახტრონი“, სათავე უდევთ სოფიოს მხატვრულ სახეში, თუცა ბარათაშვილის გმირი ქალი, სოფიო, კვლავ შეუდარებელი და მიუღწეველი რჩება.

იდეალური ქართველი დედის, სამშობლოსადმი თავგანწირვის გრძნობით შეპყრობილი ქალის მეტად ზოგადი ტიპი შექმნა პოლიკარპე კაკაბაძემ. ამ ტიპში მარადქალური იდეალი, სიღამაზე და სიყვარული, ოჯახურ მაღალხეობრიობას-

თანაა ორგანულად განსახიერებული.

ბარათაშვილის სოფიო არცერთხელც მის ეპოქაში შექმნილი უკეთესი დედაკაცი უკლებლივ სახე. იგი რომანტიკული გმირია.

პოლიკარპე კაკაბაძის გმირი ქალი, გულქანა არის დიდი, მსოფლიო მნიშვნელობის ტიპი. იგი სრულიად დამოუკიდებელია, შეიძლება ითქვას, მსოფლიო ლიტერატურაში განუმეორებელი და თავისებურად ერთადერთი. მის შორეულ საფუძვლად ეროვნულ ლიტერატურაში შეიძლება სოფიო ვიგულისხმოთ, თავისი მიზანდასახულებით. მაგრამ ამ ორ სახეს სრულიად განსხვავებული ტიპოლოგიური თვისებები აქვს.

„კახაბერის ხმლის“ გულქანა ეს არის ღრმა, განუმეორებელი ტიპი, რომელიც მოხმობილია ერისა და კაცობრიობის ცოდვათა გამოსახეიდად. მან უნდა შეინახოს სიწმინდე და ძლიერება თავის არსში, რათა წინ აღუდგეს დაბნეულ და დაცემულ კაცობრიობას. მან უნდა გაამართლოს თავისი სულიერი სინათლით ადამიანთა არსებობა, უნდა შეინახოს სამშობლოს მარადიული გრძნობა, როგორც ფუძის, კერძის უკვდავი ცეცხლი, საიდანაც იწყება სიცოცხლე. სამშობლოს გრძნობა უკავშირდება ადამიანის დაბადების, მარადიული ცხოვრების საწყისს. დაბადებით იწყება სიცოცხლე, ხოლო ეს დაბადება მშობლიდანაა, რომელიც ღვთაებრივი ნების და სიყვარულის გამოვლინებაა დედამიწაზე.

დედა, სამშობლო, სიცოცხლე, მარადიული ცეცხლი, ოჯახის ფუძე და თვითონ ღმერთიც, რომელმაც შექმნა ყოველივე და რომელიც ქვეყნად ქალისაგან იშვა, ადამიანი თავისი დაბადებით და მშობლიური გარემოცვით, რომლის გარეშე იგი არ არსებობს, უკავშირდება ზოგადად ქალის ფუნქციონს.

„კახაბერის ხმლის“ გმირი ქალი გულქანა, როგორც ტიპი, ღვთისმშობლის სახის მარადიული იდეიდან იღებს სათავეს, იმ თვისებათა მონათესავეა, რომელსაც წარმოშობს ღვთისმშობლის ხატების ესთეტიკური ფუნქციონი მსოფლიო ლიტერატურაში.

ისტორია უკალღოდ დარჩენილი დაკარგული ძვეყნისა და უძვეყნოდ დარჩენილი დაკარგული კალღებისა...

ოთარ ქილაძის „გოდორი“

„ისტორიული სიბინძურიდან პეპელსახვით ამოფრინდება მათი გადარჩენილი და, რაც მთავარია, განწმენდილი სული...“ – ეს სიტყვები ლაიტმოტივად გასდევს ო. ქილაძის ბოლო რომანს „გოდორი“. მწერლის მთავარი სათქმელი სწორედ ესაა – დაგვაფიქროს საზოგადოების, ერის დაკნინებისა და გადაგვარების მტკივნეულ მიზეზებზე და გვიჩვენოს მათგან თავდაღწევის, განწმენდისა და გადარჩენის გზები. ეს გზები შორია და მწვანისფერი, მაგრამ მთავარი მაინც ამ გზის პოვნაა. პოვნა უკვე ნიშნავს გამოფხიზლებას, გამორკვევას, მწარე რეალობის ობიექტურად აღქმას, საკუთარი თავისა და ადგილის დანახვასა და შეფასებას. თუმცა „აღმზიანობა... არარსებული გზების ძიება“, მაგრამ მონობაში ჩაეარდნოლი ერისათვის, ცოდვებსა და ქვენა გრძნობებს დამონებული თაობებისთვის ჯერჯერობით ერთადერთი გზა არსებობს მხოლოდ, გზა, რომელიც „მათ თავიანთი ცხოვრებით დაიმსახურეს – არსაიდან მომავალი და არსაით მომავალი – გზა კი არა, გზის ნაგლევი, გზის მონარჩენი, ბალახმოღებუნი...“

„გოდორი“ დრამატურული, ფილოსოფიური-ისტორიული რომანია, რომელშიც მწერალი, წინა რომანების მსგავსად, საოჯახო ქრონიკას კაცთა მოღვმის ქრონიკად (ა. იანს კაია) წარმოგვიდგენს. მისი პერსონაჟები განასახიერებენ მთელ თაობებს, რომლებიც თავიანთ ეპოქებს ქმნიან პოლიტიკური, კულტურული თუ მორალურ-მწიგნობრივი თავისებურებებით. „გოდორი“ თითქმის შემაჯამებული წიგნია ადრე გამოცემული რომანებისა, რომლებშიც ეპოქათა ასახვის მიხედვით გარკვეული თანმიმდევრობა შეინიშნება. მწერალი ამ ნაწარმოებით ასრულებს ქარ-

თველთა მწიგნობის ისტორიას, დაწყებულს ანტიკური პერიოდიდან, და წარმოგვიჩენს მას ისტორიულ-ფილოსოფიური პერიპეტეებით, მითოსურ-ბიბლიური მოღვლებების გამოყენებით, სიმბოლურ-ალეგორიული ქვეტექსტებითა და ფსიქოლოგიური წიაღსელებით. თუ „გზამზე ერთი კაცი მიდიოდა“ აივებისა და შედეგს საქართველოს აღწერს, ყოველმან ჩემმან მოენელმან – რუსეთის იმპერიის მიერ კოლონიადქცეულ ქვეყანას, „რკინის თეატრი“ – იმპერიის რღვევის შედეგად გადაძებულ ეროვნულ-განმათავისუფლებელ და რევოლუციურ ბრძოლას, „მარტის მამალი“ – ილიას მკვლელობიდან დაწყებული მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ პერიოდს, „აველუმი“ – 50-80-იანი წლების ეროვნულ მოძრაობასა და 90-იანი წლების სამოქალაქო ომს, „გოდორში“ მწერალს აინტერესებს საქართველოს რუსეთთან თანაარსებობის 200-წლიანი ისტორია, დამთავრებული აფხაზეთის ომით, როცა ქვეყანას კიდევ „ჩინოსანი კომუნისტები და გამამულიშვილებული კომკავშირლები“ მართავდნენ.

რომანის სათავური მეტაფორული ხასიათისაა და მის მნიშვნელობას თავად ავტორი გვიხსნის ლიტერატურისათვის შეკად უცხო და უცნაური, ბიოლოგიიდან აღებული პარადიგმით – პეპლის განვითარების სკაღივებით, ანუ პეპლის სრული მეტამორფოზით. ეს პარადიგმა წარმოადგენს მთელი ნაწარმოების სიუჟეტურ და იდეურ ღერძს, რომლითაც მწერალი გვიხატავს ბოლშევიზმის წარმოშობას, განვითარებასა და მოსაშობას ჩვენს ქვეყანაში ერთი ოჯახის – კაშელთა ოჯახის ქრონიკის მაგალითზე. თუმცა ამავე დროს პეპლის სრული მეტამორფოზის (კვერცი – მაგლი –

ჭუკრი-ქეპელა) პარადიგმა კაცობრიობის ქრონიკადაც აღიქმება და ადამიანის პიროვნული განვითარებისა და ჩამოყალიბების მოდელადაც წარმოგვიდგება. ამდენად, იგი მრავალგანზომილებიანია და მეტად გვევლინება მხატვრული ფუნქცია გააჩნია. მაგრამ მისი პირველადი დანიშნულება შემდგენაირად იმიფრება: ბოლშევიკების პირველი თაობის წარმომადგენელი რაქდენ კაშელი (უფროსი) გოდრიდან ისე იჩეკება, როგორც კვერცხიდან. გოდორი მისთვის ერთადერთი მშობლიური გარემოა. უსამშობლოდ დარჩენილი კონსტრუქციის მიზანი საკუთარი ქვეყნის დაპყრობაა, ეს არის ბოლშევიკების ის თაობა, რომელიც 1921 წლის 25 თებერვალს ცეცხლითა და მახვილით შემოვიდა თბილისში. სწორედ ამ დღეს დაიბადა რაქდენის შვილი ანტონი, რომლის სახითაც საბჭოთა ხელისუფლება დამკვიდრდა საქართველოში. იგი ბოლშევიზმის განვითარების მეორე ეტაპზე იმყოფება, ანუ მაგლია და მაგლივით მიასრისეს იმ სატვიროთო მანქანით, რომლითაც მამამისი ემიგრებოდა 1924 წელს აჯანყებულთა გეამებს, რომლებმაც ერთხელ ბუშეობაში, თვითონაც სიამოვნებით იბუქნაგა. ანტონის შვილი რაქდენი (ბაბუსის სენსია) განვითარების შესაბამე ეტაპს გადის, ჭუკრია, „ბოლშევიზმის გაჭუკრებული მაგლი“, დამყაყებული სოციალიზმისა და უბრაობის პერიოდში საკუთარ სინამტერეში, „მოლოდინისა და მოთმინების უპაერო პარკში“ გამოშრჩევალი. მეგამორფოზის ვზას ასრულებს ანტონი – ქეპელა, რომელიც იგივე მაგლია, ოღონდ წინამორბედის სიკვდილით გაკეთილშობილებული და, რაც მთავარია, განწყენილი და გადარჩენილი. ანტონის მიერ მამის ფსიქოლოგიური მკვლევობა სხვა არაფერია, თუ არა ბოლშევიზმის სენსიაგან ერთხელ და სამუდამოდ ვითავისუფლება. სიმბოლურია, ქეპელის მსგავსად, ანტონის სიციხლევ ხელშეორედ შობის, ანუ ფსიქოლოგიური დაბადების შემდეგ სამი დღით შემოიფარგლება. ანტონი ეწირება წინაპრების მიერ ჩადენილ ცოდვებს, ქართველი ერისათვის თავსმოხვეულ საკუთარი მოდემის კიდევ ერთ დანაშაულს – აფხაზეთის ომს მისი სიკვდილით მთავრდება კაშელთა ისტორია.

ქუპლის მეგამორფოზის პარადიგმა კაცობა

მოდემის ქრონიკადაც მოიაზრება. მისი საფუძველი აღმოსავლური რელიგეზმის ფილოსოფიური-მისტიკურ საწყისებში შეიძლება მოეძიოთ რენკარნაციის თეორიის სახით, რომლის მიხედვით, ადამიანის სული რამდენჯერმე მოდის დედამიწაზე საცხოვრებლად, მანამ, სანამ შთლიანად არ განიწმინდება და საბოლოოდ არ დარჩება უფალითან. ქეპელა, მიუხედავად ხანმოკლე სიციხლისა, კვერცხის დადებას მინც ასწრებს და, ამდენად, ბუნებაში არაფერი იკარგება. უბრალოდ, ახალი წრე იწყება, ახალი კვერცხიდან (თუ გნებავთ, გოდრიდან) ახალი მაგლი იჩეკება, რომელიც დიდთვალდება, ქოჩრიან, მუკელშედინდელ ქეპელად გარდაიქმნება ბოლოს და ასე იქნება სულ, უსასრულოდ. უკუნიით უკუნიამდე.

შეწრალი კიდევ უფრო დიდი მასშტაბებით მოიაზრებს ქუპლის მეგამორფოზის ლოგიკურ დასასრულს – მამისმკვლელობას და მას მეორედ მოსვლის წინადადეგ, აპოკალიფსად წარმოგვიდგენს. რამდენადაც კველადური მოდის მამისაგან და არავეთ იცის მე, გარდა მამისა, და არავეთ იცის მამა გარდა მისა, ეს უკვე კატასტროფაა, აპოკალიფსა, სამყაროს ბოლო დღე, არმაგედონი“ – სწორედ ამ იდეურ საფუძველზე მიანიშნებს ნაწარმოების ეპიგრაფი: „და აღდგნენ შვილინი მამა-დედათა ზედა და მოკვლდნენ მათ“ (მათე 10-20).

მიუხედავად ასეთი მასშტაბური და განზოგადებული გააზრებისა, ქუპლის მეგამორფოზის პარადიგმა, როგორც ვთქვით, ადამიანის პიროვნული განვითარებისა და ჩამოყალიბების მოდელადაც წარმოგვიდგება: კვერცხი ბავშვობის პერიოდს შეესაბამება, როცა შვილი მშობლებთან ერთად პარმონულ გარემოში იმყოფება; მაგლი სიყმაწვილის ფაუსტური ძიებებისა და შემეცნების აქტიური პერიოდია; ჭუკრი-მოწიფულობის ახაკი, ცოდვისა და, ამავე დროს, გონებრივი სრულყოფის ხანა, რაც საკუთარი სიმბადლის მწვერვალზე“ ყოფნად აღიქმება, და ქეპელა – როცა ადამიანი ინიციაციისა და კათარმისის შემდეგ ბრუნდება შინ, მამასთან, ერთ დროს თავისივე არსისაგან ლგოლეილი და გაუცხოებული. შინდაბრუნებული „მე“ უკვე თავის თავს აღარ ჰგავს. ეს არის არა რეალური, არამედ ადამიანის „მაღალი მე“, მისი არსების სამ-

ყაროს ერთიანობასთან წილნაყარი ნაწილი, სულის არსებითი უმინაგანესი მე, რომელსაც ინდოელი აგმანს უწოდებს, და რომელიც ღვთაებრივია და მარადიული. ის, ვინც მიაგნებს ამ „მეს“, დაუკავშირდება სამყაროს, ღმერთს, და გადავა მარადისობაში. სულიერი განვითარების ეს სტადიები უძღები შვილის იგავითან ასოცირდება, რაც ერთ-ერთი მთავარი მოტივი ნაწარმოებში. ამ კონტექსტში მოიაზრებიან ანგონი და ლიბიკო. ისინი „საკუთარი სიმდაბლის“ მწვერვალზე მდგომი ინციდაიური გმირები არიან, რომლებიც კათარმისის გაგლის შემდეგ (ერთი ომში იღუპება, მეორე ვენებს იჭრის) ისევ ახერხებენ გადარჩენას. პეპლის, როგორც გადარჩენილი და განწმენდილი სულის, მეტაფორა მათ მიემართება. ოღონდ ანგონის (კამელთა უკანასკნელი ნაშიერის) გადარჩენა მამის მკვლელობის ფსიქოლოგიური აქტითა და საკუთარი მოღვმის გააღამიანურებისათვის მსხვერპლმწვერვით ვლინდება, ხოლო ლიბიკო აღიარებს მამის სიმართლეს და სინანულის უღრმესი განცდით უბრუნდება მას, იპოვის, საკუთარ თავს, დაკარგულ და ფეხქვეშ გათვლილ ფასეულობებს, რომლებსაც სამშობლო, სინდისი და ეროვნული ცნობიერება ჰქვია. ანგონი და ლიბიკო გენეტიკურ მნიშობრივ შემკვიდრობასთან მიბრუნებით საკუთარი ცნობიერების მონობის ბორკილსაც ამხსნევენ, რითაც სიმბოლურად გადიან ლაზარეს გზას.

რთული და ამოუწურავი მხატვრულ სახეთა სისტემა, ასოციაციებითა და ქვეტექსტებით დატვირთული თითქმის ყოველი წინადადება, სიუჟეტის ხაზგასმული უქონლობა, ამრის ფრაგმენტულობა, ემოციური წარმოსახვისა და რეალობის შერწყმა, არაყნობიერი ფსიქიკის სიმშრისეული თუ ცხოვრებისეული ამოტივტივება, სიმბოლოსა და ლაიგმოტივის პოლიფონიურობა მეტად რთულ პოეტურ არტიკულაციონიკას ქმნის რომანში. ისტორიული თუ ფსიქოლოგიური პერიპეტებიის მიღმა ფაბულის წაკითხვა იოლი ვახდება, თუ გავითვალისწინებთ ჭილაძისათვის დამახასიათებელ პერსონაჟთა ხატვის მითოლოგიზებას, რომლის მიხედვით, მთავარი მოქმედი გმირები შეგვიძლია ისე განვსაზღვროთ,

როგორც ვშიფრავთ მითურ პერსონაჟიკაციას: ქალი ქვეყანაა, კაცი – ამ ქვეყნისა. გრონი, ბავშვი – მომავალი. ნაწარმოებში ზოგჯერ ქვეყანას დედაქალაქი ენაცვლება, მაგრამ ეს არსებითად არაფერს ცვლის. „უფროსმა რაქვენ კამელმა ერთხელს კი არ აიღო თბილისი, არამედ ერთხელ და სამუდამოდ, ანუ მომავალში იმდენჯერ აიღებს, რამდენჯერაც საჭირო იქნება, ვიდრე მთლად არ გაკამელდება ეს ძირგავარდნილი ქალბატონი, მარადიული ქერივით რომ დასკუპებულა მტკერის ორივე ნაპირზე ერთდროულად და უხმოდ, უცრემლოდ გლოვობს მის წიაღში „ვითარცა საწნახელში“ ბაბუა რაქვენისა და ბებია კლავას ბინძური ჩექმებით ჩაჭყლეტილ ფალანგებს“.

უმცროსი რაქვენ კამელისათვის ცხოვრების მიზნად საკუთარი რძლის გაბახება ქვეულა, რისთვისაც იგი არაფერს იშურებს, „ფსიქოლოგიურ გრანში“ ამყოფებს მხვერპლს ქვიშეთიდან თბილისში წამოსვლის წინ რაქვენის ფიქრებში ამოტივტივება რკინის კომბრის სახე, რომელიც თბილისის აღებისაკენ მოუწოდებდა ამოჩქოლებულ, თავბზუნებულ ბრბოს, რომელშიაც მისი დიდი წინაპარი რაქვენ კამელის იღვა. მწერალი აქვე ავლენს დია და გახსნილ პარალელს ლიბიკოსა და თბილისს შორის, რაც რაქვენის ცნობიერებაშიც ამგვარად შემოდის: „საკუთარი რძლის დამორჩილება და საკუთარი დედაქალაქის აღება თავისი სიმძაფრითა და მნიშვნელობით ერთმანეთის გოლფუს მოუღწეხად აღინიშნება, ალბათ, კამელის საფარველო მაგიანეში და ყველაზე ნათლად დაადასტურებს პაპისა და შვილიშვილის სულიერსა და ხორციელ ერთიანობას, ერთიანობას“.

იმ პარადიგმა-სიმბოლოებს შორის, რომლებიც რომანის მხატვრულ ქსოვილს ქმნიან, მთავარი მუხლის სიმბოლოა, როგორც ქვეყნის დაკეპის, პოლიტიკური თუ სულიერი მონობის, მუიობრივი დაკნინებისა და გადაგვარების გამოუმხატველი. მისი არსებობის დროლოკალიმებულა და საქართველოს რუსეთთან შეერთებისა და თანაცხოვრების პერიოდს მოიცავს. „მას შემდეგ, რაც ქართველი ალექსანდრე პირველის დაშლილ-დაქუქიციებული, რუსმა ალექსანდრე პირველმა იმპერიის სტომაქში გააერთიანა, მუმილი გვეყვება“. აქ

მუმილი თუ ქვეყნის პოლიტიკური სუვერენიტეტის დაკარგვის გამოძახებელია, სხვაგან იგი ერის სულიერ დაქინებებს მოახწავებს. „მოელ საქართველოს დასტრიალებს მუმილი, როგორც გადამწიფებულ ხილსა თუ სიდაბლუ გამკადარ ბოსტნეულს“. მწერალი ამ სიმბოლოს ოცამდე ეპიზოდში იყენებს, აქვეყნებს რამას ნაწარმოების მთავარ ლაიგმოტივად, უფრო განზოგადებულ მნიშვნელობას ანიჭებს და კაცობრიობის უბედურების მაუწყებლადაც წარმოგვიდგენს: „მოელი სამყარო მუმილადაა ქცეული, რომ გინდოდეს, ვერსად გაუქვევი, ყველგან ერთნაირად დაგახრჩობს მუმილით გასქელებული პაერი“.

მოჭარბებული მუმილის მნიშვნელობის აღქმა-გაცნობიერება ნაწარმოების მთავარი გმირების – ანტონისა და ლიბიკოს მერ ხდება. თავდაპირველად, მანქანაში მჯდომი და ქვიშეუთიდან თბილისში მომავალი ანტონისაგან უკუღმა წაკითხული „მუმილი მუხასა“ – „ილმუმ ასახუმ სრაგ ადოევებ“ – შხოლოდ ლინგვისტური ექსპერიმენტია, რომელიც მოგვიანებით იქვეა ანტონის სულის ტრაგიკულ გამოძახილად. მის გამინაგანებას ანტონის დაკარგვის შემდეგ ახერხებს ლიბიკო, როგორც განწმენდილი და გადარჩენილი ქვეყნის სახე და „გაილმუმ – გაასახუმ – გასრაგ – გაადოევებელი“. ელოდება ისევე ანტონის, თავის ჭეშმარიტ პატრონს.

უკუღმა წაკითხული ეს ძირძველი, მგრიტი გარემომორტყმული საქართველოს სიმბოლური ხატის შემცველი, ხალხური ლექსი, თანამედროვეობის, ჩვენი ეპოქის, საგანური დროის გამოძახილია და მთელი თაობის გაუკუღმართებულ, ტრაგიკულ სულისკვეთებას გამოხატავს. ლიბიკოსა და ანტონის სხვა აღარაფერი შერჩენიათ, თუ არა უკუღმა წაკითხონ „მუმილი მუხასა“, რადგან საბჭოურ იმპერიამ ყველაფერი თავდაყირა დაყენებული, ყველა მარადიული ღირებულება დიდი ხანია გადაფასებულია, ჭეშმარიტი მამულიშვილების (ელიზბარისა და მისნაირების) აღმა ხნული, კამელებმა დაღმა ფარცხეს“. ღრმა ქვეტექსტის შემცველია ის ეპიზოდი, როცა დეიდა ლენა ლიბიკოს წარმოითქმულ „ილმუმ ასახუმ სრაგ ადოევებ“-ს „სოხუმი დაემხო“-დ განმარტავს. ეს, ერთი შეხედვით გაჯან-

ტული და შემთხვევითი ასოციაცია ნაწარმოების ძირითად სათქმულს ექვემდებარება, ქართველი ერის კიდევ ერთ წაგებულ ომზე მიუთითებს.

ო. ჭილაძე შორეული წარსულიდან იწყებს ერის დაცემისა და განადგურების მიზეზების ძიებას. მონღოლთა ორასწლიანმა ბაგრობამ ბოლო მოუღო „რაინდული კეთილშობილებითა და მეომრული შემართებით სახელგანთქმულ... თავმომწონე, ლაშქარმრავალ და ყმიან ქვეყანას“. ურთიერთშუღლითა და მგრობით დაბრძალებული ქართველები „ვლუჯდნენ და აჩანაგებდნენ საერთო სამშობლოს, როგორც სვაეები – უპატრონო ვირისღემს... წინაპართა სისხლითა და ოფლით, ხმლითა და წიგნით, წვითა და დაგვით ნაშენები ქვეყანა“ თანდათან იშლებოდა. მწერალი უდიდესი ტკივილის გრძნობითა და შთაბეჭდავი პოეტური ხერხებით აღწერს „ორი მეფის, ოთხი მთავრის, ერთი ათაბაგის და უთუალავი თავადაზნაურის უკუდო ამპარტავნობას გადაყოლილი“, მაგრამ მაინც თავისუფალი ქვეყნის კოლონიადქცევის პროცესს. „იქამდე ვერ მოგნენ გონს ჩვენი ბედადმწეარი მეფეები, ვიდრე ქართველი ალექსანდრე პირველის დამლილსა და დაქუცმავებულ ქვეყანას რუსმა ალექსანდრე პირველმა არ მოუყარა თავი იმპერიის ფაშეში, რათა მომავალში მხოლოდ იმპერიის უკანა ხერხულიდან მოვლენოდა საქართველო ქვეყანას, რამდენჯერაც საჭირო იქნებოდა და, თავისთავად ცხადაი, უკვე სხვა ნიუთიერებად გარდაქმნილი...“

არაჩვეულებრივ მხაგრულ მედარებას იყენებს ავტორი, როცა წერს, რომ მას შემდეგ მარაგმადქცეულ მამულში ჩამოსული ათასი ჯურის ავანტიურისტთაგან, ყველა საკუთარი ჭოგრიტითა და მონოკლით ათუალიერებდა ამ ახალ მიწას, „ველურ მხარეს“, ფინჩხივით გადაბერტყილს ღმერთის კალთიდან“, აქვე თითქოს შემთხვევით, მიანიშნებს მკედრის ნიუთებისა და ტანსაცმლის განაწილების მიღებულ, ცივილიზებულ წესზე მწერლის სარკაზმი და ირონია ნათელია, და მაინც, ყველაზე დიდი უბედურება არის არა მონობა, არამედ მონობასთან შეგუება და შერიგება, რადგან, რაღაც რომ ხდება, თუნდაც უარესობის კენ, უკვე არსებობას ნიშნავს.

ნაწარმოებში განვითარებული მოქმედება თვალმისაყვამ ალვეგორით იწყება: „ლუთა-ებრივი გარეგნობის“ მქონე მატრამ ახალი ცხოვრებით შემინებული გაუცხოებული და ცოგათი ჭკუასითი მწყრალად მყოფი მოხვეე მწყემსი ჯერ საკუთარ ცოლს კლავს რუსის „ურადნიკთან“ დაღაგისათვის, მერე შეუკვს გამოფარავს სამურაივით და ხმაურზე შემოცეწნილ შემობლებს გოდორში ჩასმული ბაუმის (გოდორში ბაუმს დედა სვამდა, ხელი რომ არ შეემაღა „ურადნიკთან“ ღლაბუში) მოკვლას სიხოვს, მატისგან კაცი მაინც არ გამოვალ.

ძნელი არ არის მიეხედეთ მწერლის მიერ შემოთავაზებულ ქვეტექსტს: მწყემსი საქართველოს ჭეშმარიტი პატრონია და ამავე დროს „მწყემსი კეთილის“ პაროდირებული ასოციაცია, რადგან ცხურებს კი არ მწყემსავს, არამედ ძროხებს, რითაც ავტორი მიგვანიშნებს, რომ ქართველი ერი მწველ ფურადაა ქვეული რუსების ხელში. მწყემსს არათუ წინააღმდეგობის გაწევის თავი აღარა აქვს, არამედ ისე შეგუებია რუსის ბატონობას, რუხენია კიდევ, მისი ენა რომ არ იყის. იგი იმდენად ალაღია, იმდენად გაჯღომია ძვალრბილში „ძველი ადათ-წესები“, რომ არ სჯეროდა, ადამიანს ასე უსირცხვილოდ თუ შეეძლო ეყრუა, თუნდაც დედაკაცს. მწყემსი ცდლობდა არ ეფიქრა საფრთხეზე, მისი სამშობლოს მსგავსად, ისე დაედამბლაგებინა მოყვრად მოსული მგრის სიყვრავს, გახედვაც აღარ უნდოდა მისკენ. თითქოს, თუ არ დაინახავდა, ისიც თავისთავად გაქრებოდა“. ამიგომ წარმოსახვისა და ოცნების სამყაროში იკეტებოდა. ბუნებას უხვად დაეჯილდოეებინა „მიბაძვისა და მიმსგავსების უნარით და ავად თუ კარგად ამით ირთობდა თავს. ხან კაჭკაჭივით ჩხაოდა, ხან მგელივით ყმუოდა, ხან ძროხასავით შმუოდა, ხან არწივივით ყაზყაშებდა...“ ამ მიბაძვებში ქართველი ერის თვისებები იგულისხმება, რომელთაგან პირველი – კაჭკაჭივით ჩხაველი, ძლიერ უყვარდა ანგონსაც – კამელთა უკანასკნელ წარმომადგენელს. ლიზიკოს კაჭკაჭი ანგონს ახსენებს. ამდენად, ანგონი კამელებს კი არა, იმ მწყემსს უმსგავსება, რომელიც ქვეყნის ჭეშმარიტი პატრონი იყო, რაც იმას ნიშნავს, რომ კამელებში კამელობა უკვე დამთავრდა.

კაჭკაჭი ბოლომდე ინარჩუნებს ველურთა და მოუთვინიერებელთა სიამაყეს. სწორედ ამ თვისებებმა გადარჩინა საქართველო – „ქველური, მოუთვინიერებელი კაჭკაჭივით ჩაიქორლა ლიზიკოს სიცოცხლემ“. კაჭკაჭი ყოველთვის რაღაცის მაუწყებელია. ლიზიკოს აუადამყოფურ ცნობიერებაში იგი ყველაზე მეტად შეეფერება მის სამშობლოს, რომელიც მისთვის და ანგონისთვის უკვე „კაჭკაჭადავლილი მინდრების“ მეტაფორული ასოციაციით აღიქმება. ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში მყოფი, ხელუღბანტული, სიკვდილის გზაზე შემდგარი, თვალდახუჭული ლიზიკო ღუდოვიკო ბოლონიელთან წარმოსახული საუბრის შემდეგ კაჭკაჭის ჩხაველს გაიგონებს და თვალს გაახელს. კაჭკაჭის ჩხაველი საქართველოს შემობრუნების, მის მიერ ჭეშმარიტი გზის პოვნისა და გადარჩენის მაუწყებელიცაა და განმაპირობებელიც. ლიზიკო და ანგონი, როგორც ქვეყნისა და ამ ქვეყნის პატრონის მითოლოგიზებული პერსონიფიკაციები, ისე შეეფერებიან ერთმანეთს, როგორც მათი მეტაფორული ასოციაციები – „კაჭკაჭადავლილი მინდორი“ და „კაჭკაჭი“, რომელთა ერთნაირობაზე ბგერწერის თანხვედრით, ანუ ალიგერაციული ხერხის გამოყენებითაც მიგვანიშნებს მწერალი.

კამელთა საგის სათავეში რუსი ურადნიკის ნაიბჭვარი რაქდენ კამელი დგას. იგი ვერაფრით ვერ ამოიყვანეს გოდრიდან, ხანამ არ გაიშარდა და გოდორი თავისით არ შემოემკვრა, მამასადამე, გამოიჩეკა, რაც იმას ნიშნავს, რომ კამელობა ბუნებრივი მოვლენა კი არ იყო საქართველოსთვის, არამედ საიდანდაც თავისმოხვეული და განგებისმიერი სამართლით – არაკანონზომიერი. „ბიჭი კი დროის პირში გახლდათ... მას უნდა დაელო სათავე სრულიად ახალი მოღგმისათვის, რომელიც თვითონვე თუ ამოჭამდა საკუთარ თავს, თორემ სხვა არავითარი ძალა არ მოიტენებოდა ბუნებაში მისი მომრევი“. სწორედ ის იყო „რუსეთის იმპერიის უკანა ხერხედიდან“ დაბადებული საქართველოს ახალი სახეობა და „იმ საქართველოში უნდა გამოეჩინა გოდორში შექმნილი მიდრეკილებები“. გოდრიდან გამოჩეკილი რაქდენ კამელი პირველ რიგში გამწრდელ კესარიას მივარდა

გასაუბავიერებლად. იმის მაგივრად, რომ ევსარიას ქმარი ხმაურზე შემოცვენილ მეზობლებს მიხმარებოდა შვილობილის გაღახვაში, გაოგნებული დარბოდა და მოქნეული კეკებისაგან იცავდა მოძალადეს. გაყვანილებული და გაავაზაკებული რაქენი სოციალდემოკრატიებისაგან დაწინაურებისა და ილიას მკვლელობაში მონაწილეობის მიღების შემდეგ რუსეთს გადაიხვეწა, იქ ინტერნაციონალური ოჯახი შექმნა – კამაკი ქალი კლავა მერთო და, რკინის კომისრის მოწოდებით შეგულიანებული, წითელ არმიასთან ერთად, 1921 წლის 25 თებერვალს თბილისში შემოვიდა. კესარიას კი მთელი ცხოვრება განჯავდა კომმარული სიმშრე და ქმარიც მართმანებით უყურებდა მის მარადიულ გაუპატიურებას.

ამ ეპიზოდში მოცემული ქვეგეჟიტი ნათელია: 1921 წელს საქართველოში შემოსულმა ბოლშევიკურმა მთავრობამ, რომლის წარსულის გმაც ავაშაკობაზე, ყაჩაღობაზე, ილიას მკვლელობაზე გადიოდა, უარყო და ფეხქვეშ გათიულა (გააუპატიურა) ერთიანი ღირებულებები: ისტორია, კულტურა, ადამ-წესები, მწიბორი-ეთიკური ნორმები და უცხო ძალის შემეფობით დაიპყრო საკუთარი სამშობლო. ასეთი დაცემის ძირეული საფუძვლები კი მარტო გარეპოლიტიკურ მიზეზებში კი არ უნდა ვეძიოთ, არამედ ჩვენსავე უწინარობასა და დაბნეულობაში. კესარიას ქმრის საქციელი – მოძალადის დაცვა მეზობლების ხელკეკებისაგან, სხვა არაფერია, თუ არა კიდევ ერთი სიბრძევე და მოუზმადებლობა ქართველი ერისა, რომელიც იძულებულია, სამშობლოს მარადიულ გაუპატიურებას უყუროს ბოლშევიზმის ბაგონობის პერიოდში.

კამელების სისხლიან დინასტიას აგრძელებს ანტონი, რომელიც ზუსტად თბილისის აღების დღეს დაიბადა. „თავისუფლად შეიძლება ითქვას, საბჭოთა ხელისუფლება ანტონ კამელის ჩხაივლით შემოვიდა საქართველოში. როგორც მისი გყუპისკალი და მისი ბელიბლის თანამიარი“. მან ჯერ კიდევ ბავშვობაში, მამამისის დახურეგელი მეამბოხებით სახე მანქანის ძარაზე იბუქნავა სიამოვნებით და მას შემდეგ, 30-იან წლებში, საქვეყნოდ გაითქვა სახელი, როგორც სისხლისმსმელმა, „ემშაკის მამალმა“, რომელსაც ენკავედეს

სარდაფებიდან კაუჭიანი ჯოხით სიხარულით გამოპყავდა სიკვდილმისჯილნი. რადგან როგორც ჭეშმარიტ ბოლშევიცს, „სიკვდილის შიშით წაშხდარი ადამიანების ცქერა უყვარდა და ადამიანის სისხლი სწყუროდა განუწყვეტლივ“.

სიმბოლურია, რომ ანტონი არისტოკრატიული წარმოშობის ქალს, მშვენიერებისა და კლემანოსილების ეგალონს, წლოვანებით მასზე საკმაოდ უფროს ქეთუსიას ირთავს ცოლად, უკლავს რა მამას – ძველ კეთილშობილ რაინდს, და – ნიჭიერ, განსწავლულ, მაგრამ დაძაბუნებულ ქმარს. ქეთუსია, რომლის სახელიც ქეთევან დედოფლის სახელის დაქინებულ ფორმაა, ძველ არისტოკრატიული საქართველოს ქალური მიოლოგიკაა. მასთან ჯერისწერით ანტონ კამელი ქვეყნის ჭეშმარიტი მყრობელი და პატრონი ხდება. ამ იძულებითი სისხლიანი კავშირის სიმბოლური მინიშნებაა, თუ როგორ დაამსხვრია სისროლით სიძემ დედოფლის თავზე წითელი დვინით სახე ჭიქა 25 ნაბიჯის (შეადარე – 25 თებერვალს) მანძილიდან, როცა საქორწილო ლეჩაქი დვინომ სისხლისფრად შედეხა, პატარძალმა კი გამარჯვებულ ნუფეს მღაბლად დაუკრა თავი, ალგაცების ყიფინამ ლამის დააქცია ეკლესია“... ამის შემდეგ ყოველ წვეულებაზე ერთიდაიგივე მეორდება და, მომღიმარი მეუღლე თვინიერად უშვერდა შუბლს მამისა და ქმრის დამხვრეგს, რომელსაც წლის თავზე ვაჟიც გაუჩინა. ვერავენ იცყოდა, უყვარდათ თუ სძულდათ ერთმანეთი, მაგრამ თბილისში სანიმუშო წყვილად ითვლებოდნენ. ეს „მარადიული დუელი“ და „გახანგრძლივებული მკვლელობის აქტი“, „მარადიული გაუპატიურების“ შემდეგ, მეორე თვისება და მიდრეკილება აღმოჩნდა „გოდრის გაგდებულთა“ მოდგმისა, რაც გენეტიკურად გადაეცემოდა თაობიდან თაობას.

რაქენ კამელში, გოდრის შთამომავალთა შესაძე თაობის წარმომადგენელში, წინაპართა ყველა თვისებაა გაერთიანებული. ცხოვრების მიზნად მას თავისი იდეური მტრის – ელიზბარის ქალიშვილის, საკუთარი რძლის – ლიმიკოს დაუფლება დაუსახავს. წინაპრებისგან განსხვავებით, რაქენს დრო მჭე-

და ცული, დამყაყებული სოციალიზმისა, უბრალობისა, მლიქნელობისა და თვალმომქეობისა, თორემ მასაც არ აუკანკალდებოდა ხელი კვლევთან მიყენებინა თავისი იდეური მტერი. მან კი დანიანთესადა და თავიე მოაქეს მისი ნათესაობით. „მაგრამ თვითონ კი არ არის მხალღი, დროა უსინღისო, დასანგრევი დანგრეული დახედა, დასახერეგი – დახერეგილი... „ყოველი მოსახვეჭელი“ დარჩა მოსახვეჭი და ისიე იხვეჭს, რაე შეუძლია, რაკი ამას ავაღღებუღებს იგივე დროც... თუ არ იპარაე, კაკი არა ხარ“. რაეღენ კაშელი 70-80-იანი წლების გიპური პარტიული ჩინოფნიკია, მისთიფს ადამიანი ძალაუფლების მაძიებელი ცხოველია. ეროენული მოძრაობის დაწყებასთან ერთად „დროს შესაფერად იცვაღღა ფერი“ – უნივერსიტიკის ეშოში საჯაროდ დაწვა პარტიულიეტი და მოინათღღა, მაგრამ არე მსოფღმხეღღეღღობა შეუკვღღა და არე მრწაშში. ამით მხოლოდ საკუთარი ძალაუფღღება განიმატიკიე. მართღღე, ხელისუფღღება იცღღეღღობა, ის კი უფრო უკეთ მოწყობიღღ კაბინეღღებში გაღღადიღღდა.

რაეღენ კაშელის ოჯახი საბჭოთა იმპერიის მიკრომოდელია, საღღეე შიში და სიყაღღება გაბატონებული. მისი აზრით, ოჯახის ყვეღღა წვერი უნღღა ეშორჩიღღებოღღეს, რადღღან ყვეღღანი მის საკუთრებას წარმოაღღენენ. რაეღენის გარეშე არე ანგონი – ერთაღღერთი ეაეი იგარეღღება (რადღღან არაფერი შეეძღღო, ყოვეღღეთის მაშაშე იყო დამოკიღღებული) და არე ფეფე – ცოღღი, რომელიე „ბუგატორიული კეთიღღღეღღობისაღღმი ცხოვეღღური ერთეღღლებით“ მხოლოდ ქმრის ცხოვრების აუციღღლებული დანაშატი გახღღდათ. რაეღენი რძაღღსაე თაფის საკუთრებაღღ აღიქვაშს, რადღღან შეიღღს სათეაღღავშიე არ აღღღებს, და ასეით დამოკიღღებუღებით უკეთეს შეღღეღესეე ეღღოდღება: ყვეღღას ეყვარეღღა ერთმანიეტი და კაშეღღების ოჯახი საშაღღალითო იქნეღღა „ყვეღღა ყვეღღასათიფის და ყვეღღაფერი საერთო, მეტი კი არაფერიე კომუნიზმი... შიში შეიქმს სიყვარულსა... შიშიე შეკრა ეს ქვეყანა, ერთი პატარა კაცის ეშინიღღა ყვეღღას“ – ფიქრობს რაეღენ კაშელი (ძნელი მისახვეღღერი არ არის, თუ ეინ იღღუღისხშეღღა „პატარა კაციში“). ასეთი აბსურღღამღე მისული აზროენეღღა მთელი

სისტიემის გადაგვარებისა და განჯგონებუღღობის გამოხატუღღებაა. არაეინ იფის, რაე იფეღღეღღება ღღეს დანაშაღღულად და რაე ღღეღღეღღებაღღეღღებაღღ. ბოროტიების სათაეეეე ამაშიე. „არაეითარი შღღეღერი არ არსებობს დასაშეღღებსა და შესაძღღებღღეს შორის... ადამიანი კი არ ეწირეღღა საკუთარ ენებებს, არამეღღ მისი ენებეღღი აღღარ არიან ადამიანურნი“.

საბჭოთა სისტიემის უკღღმართობის, სახელმწიფოებრივი წყობის იმპერიუღღობისა და გირანუღღობის, საკუთარი ჯიშიისა და გენის ბოროტიებისა და „კაციკამიეობის“ შეგრძნეღღა ანგონის ცნობიერებაში თანღღათან შემოღღის ნიკოლოზის ბიბლიოთეკიღღდან გამოგანიღღი წიგნებით. ყვეღღამე მეღღად მაშის უმაღღაღღა ამ წიგნებს, რადღღან გრძნობღღა, როგორ ანგრეღღდა მაშის მსოფღმხეღღეღღობასა და კაშეღღების საუკუნოვან „ღღეღღს“ ამ წიგნეღღიღღან ამოკითხული „სამშობღღოს ნეკროლოგეღღი“. აქ ეყნობოღღა ანგონი ჭეშმარიტი ისტორიას, წარსულში შებრუნებით ეღღიღობღღა სიმართლის დაღღენას და ხეღღებოღღა, რომ მისი სამშობღღო კი არ მოკეღღა ნააღღრეეღღად და უღღროოდ, არამეღღ მოკეღღეს, და კეღღლის მოსასპობაღღ წიგნის მაღაროში ჩააგღღეს. იქ გღღია, ფსკერშე, დასახიჩრებული, მრავაღღღემის ნაღღაღღაგევი და ყვეღღასაგან ერთნაირად განწირული...“ ანგონმა უკეე იფის, რომ „მისმა პეპერამ, „გოდრისკაეად“ წოღღებულმა, არაბებისაგან კი არ გაათაევისუღღა თბიღღისი, დაეითიეით, არამეღღ თბიღღისეღღებისაგან, ხოლო მისი შეღღი (ანგონის ბაბუა, თეითონეე ანგონი), სამშობღღოს მტრების ნაეღღად, სამშობღღოს ერთეღღულ შეიღღესს ხერეღღდა სუკის სარდაფეღღში... იმაით ხელით დახოციღღათო კეღღამეღღის სუნი განჯავეს ანგონს გაჩენის ღღიღღან... იმ გეღღამეღღის მუღღი ეხევეღღა...“.

ანგონი მოაზროენეე, მგრძნობიარეე, მეოენეეეე არსეღღება – „წარსულით გულმოკეღღული, აწმყოთი გაბითურებული, მომავლით დამფრთხალი“, მის ლექსიკონში ყვეღღამეეე გაცევითიღღი სიგეეეა „მეშინიე“. შიში და საფრთხე განსაზღღერაღღდა მის ოეღღასაშწღღიან არსებობას მაშის ოჯახში, რომელსაეე ბოღღოს პატიმრობაღღად და სახეღღელის მოხღღის ვაღღად აღიქვაშს. ანგონს ეშინიეე ცხოვრებისა, რომელიე ჭრეღღი ძროხის სახით არის სიმ-

ბოლიშეული ნაწარმოებში. მან არათუ „თავის ადგილს ვერ მიაგნო... ცხოვრებაში, არამედ ვერ მიაგნო თავად ცხოვრებას, სადაც, ალბათ, მისთვის აუცილებლად იქნებოდა გათვალისწინებული თუნდაც სულ უმნიშვნელო ადგილი.“

ბავშვობაში ანტონი მამას ავტორიტეტად მიიჩნევდა, მამის სიგვეს კანონის, უფრო მეტიც, თილისმის ძალა პქონდა, მის მოთხოვნებს დაუფიქრებლად, უყოყმანოდ ასრულებდა, მამის გარეშე ცხოვრება ვერ წარმოედგინა, ნებისმიერ სიტუაციაში ჩავარდნილს, მისი იმედი პქონდა, უზრუნველად მოდიოდა, რაც უნდოდა: ბავშვობაში – მოკლადისა და ლიმონათების მდინარეები, სიყმაწვილეში – ჯინსები, ბოგასები, ახალი კასეტა, ჯიბის ფული, ხანდახან ნარკოტიკებსაც უსინჯავდა გემოს, მოსაწვესაც ვგანებოდა უნივერსიტეტის ეზოში. იმდენად იყო მამამე დამოკიდებული, რომ „სერიოზულად ეჭვობდა, შეესაბამებოდა თუ არა მისი მამაკაცური მონაცემები დადგენილ ნორმებს და საერთოდ მოახერხებდა თუ არა, უმამოდ, ქალთან ურთიერთობას, როცა ამის დროც მოუვიდოდა, ანუ, როცა მამა ჩათვლიდა საამისოდ მომზადებულად.“

ანტონი მამისგან შექმნილი კერპის უსიგვეო მონა-მორჩილი იყო. „დღითილდე უფრო მეტად სჯეროდა მამისა და კიდევ უფრო ნაკლებად ენდობოდა თავს“. მაგრამ კერპები ბოლოსდაბოლოს ინგრევა და ეს დღევ დადგა ანტონის ცხოვრებაში. მამისა და ცოლის ინტიმურ ურთიერთობაში დარწმუნებულმა, ცული მოუქნია რაედენს და სასიკვდილოდ გაიმეტა. თუმცა არ მოუკლავს, მაინც პოლიციაში გაიტყა და დანაშაული აღიარა. წარმოსახული მკვლელობით ანტონი საკუთარ ცნობიერებაში ცდილობს მამის არსებიდან, საკუთარი წარმომავლობიდან საკუთარი ფსევის ამობირკვას. იგი ხედება, რომ ცხვრის მავიერად შესწირა მამამ თავის კერპს, რითაც მთლიანად უარყო, უგულბებელი შეილი. „მამა უარყოფს შეილს, შეილი კლავს მამას!.. წრე იკრება. ხაფანგი იხურება და გვარის უკანასკნელი წარმომადგენელი, უპაერო სიერცემი გამომწყველი, ამაოდ აბრუნს პირს, ამაოდ დაეძებს გამოსავალს გარდაუვალი და სამართლიანი აღსასრულიდან.“

ანტონის აქვს უნარი, ამ ოჯახურ დრამას

უფრო ღრმა მიზეზები მოუძებნოს და გრაფედის ლოგიკური დასასრულიც განიჭნოს მის უბედურებას მამინ ჩაეყარა წაუქველს, როცა დღმა პეუერამ, „გოდრის გაგდებულმა“ ინტერნაციონალური ოჯახის შესაქმნელად რუსეთის მიაშურა. „ოჯახმა შვა თავის წიადში არა მარტო ეინი მკვლელობისა, არამედ – საბაბიც, წამქვებელიც, აღმსრულებელიც და მსხვერპლიც... რადგან ამ მიზნით იყო მოედენილი გოდრიდან... ეს ევალეზოდა: ოჯახური მასშტაბით წარმოდგენა მომავალი მსოფლიო მასშტაბის კატასტროფისა, კაეობრიობის ხვალენდელი დღისა, კაშულების დინასტიის თავდაუზოგავი და თითქმის საუკუნოვანი მოდუაწობის კანონზომიერი შედეგისა.“ რადგან მამა და ძე ერთნი არიან, ანტონისათვის მამისმკვლელობა თვითმკვლელობასაც გულისხმობს, ეს კი უდიდესი ცოდვაა და იგი ღვთის მოკვლის არქეიკაშმდე დაიყვანება. ამიგომაც ენაცლება ანტონის წარმოსახვაში მამისმკვლელობის აქტს მამასთან დაბრუნებისა და მიტევის სურვილი. მის შემენებაში მხოლოდ ინტუიტივი შეგრძნებების დონეზე შემოდის ის, რაც ელიზბარისთვის გააბრებული და გაცნობიერებულია: „მამა-შეილის ომში გამარჯვება დამარცხების გოლფასია. უკოდურეს შემთხვევაში იმარჯვებს ის, ეინც მარცხდება. გამარჯვებული სხვაგანაა, სხვაა, შესამე, რომელსაც შეილიც ისევე კილია ფეხებზე, როგორც მამა.“

ანტონი გრძნობს თავის თავში წინაპართაგან გადმოცემულ მკვლელობის ეინს, მხოლოდ მამისადმი მიმართულს, და ღვთის იარაღად მიაჩნია თავი. მან იცის, რომ კაშულებმა ისევე საკუთარი მოდგმა ამოჭამეს, მათი დრო ამოიწურა, ერთხელ და სამუდამოდ უნდა დასრულდეს გოდრიდან გამოჩეილი მატლის საუკუნოვანი გმა, მაგრამ, თუ ის მართლა მოკლავს მამას, თვითონაც წინაპრების ცოდვას გაიმეორებს და ამით არაფერი შეიცვლება, რადგან, მღაპრული დევის მსგავსად, ერთი მოკვეთილი თავის ადგილზე მეორე ამოვა. მკვლელობის ცოდვა უნდა დამთავრდეს, თუკი მართლა გადარჩენა გვინდა. ამიგომაც ანტონი ერთბაშად უარყოფს გენეტიკურ მიდრეკილებებს – მკვლელობასა და გაუპატიურებას, და ცოდვის გამოსყ

იდვის, კამელობის სენის ერთხელ და სამუდამოდ მოსპობის მიზნით თავად კი არ ჩადის, არამედ თავის თავზე ღებულობს ერთსაც და მეორესაც.

დრამატული განცდითა და მძაფრი შეგრძნებით იკითხება საპირფარეოში ანგონის გაუბაგიურების სენა. იგი თითქოს ნებაყოფლობით ემორჩილება ამ ძალადობას, თუმცა გამწარებული იმრძვის საკუთარი წარსულიდან შემორჩენილი ბავშვური სიწმინდისა და ოჯახური პარმონიის წამიერი ფიქსაციის – საოჯახო სურათის დაბრუნებისათვის. ანგონს აღარაფერი შერჩენია ამ სურათის გარდა. ვისაც ადამიანობის სიმბოლოდ თვლიდა (მამას), „იმან დაანახა სწორედ ბრანწი, აი, შენი რწმენაც, აი, შენი იმედიც, აი, შენი ადამიანობაცო“. იმან შესწირა ცხვარივით თავის კერას. მაგრამ ადამიანობა სიყვარულის ხარისხით იზომება და „ანგონიც უფრო აღამიანია, ვიდრე ცხვარი: რაღაცეები ახსოვს (მაგალითად, ჭრელი ძროხა, თვალვებად მოგებული ციყვი, მისგან განაწყენებული ობობა...), რაღაცაზე გული წყდება (პირველ რიგში ქვიშხეთში გატარებულ დღეებზე). ვიღაც უყვარდა (ვთქვათ, ლიზიკო)...“ სწორედ ეს სიყვარული, თუნდაც წარსულში დარჩენილი, აძლევს მას ძალას მკვლევლობისათვის, და ანგონი გრძნობს, რომ „პეპელასვით „სულივით უნდა ამოხდეს მაგლს, ამ შემთხვევაში შვილი – მამას, და ასე უნდა დამთავრდეს მაგლის მიწიერი არსებობა, მისი მაგლობა“.

საკუთარი თავისა და წინაპრების ცოდვილანობის უდიდესი განცდით, თავისი უუნარობის შეგრძნებით და, აქედან გამომდინარე, თვითდასჯის სურვილით მიჰყვება ანგონი ელიზბარს ომში. სანგარში მისი 40-საათიანი ვაძლვის აუცილებლობა ქრისტეს 40 საათიან საფლავში წოლასთან ასოცირდება და ინიციაციის რიტუალზე მიუთითებს, რაც სიკვდილის ან დაბადების ფსიქოლოგიური ექვივალენტია. „ეარვია თუ ავია, ნამდვილი საქართველო ამ სანგარში მის, ე. ა. ცხოვრებაც გრძელდება, ომიც ამის დადასტურებაა“. საკუთარი სამშობლოს დასაცავად ომში წასული ანგონი ქართველი ერის გენეტიკურ-ზნეობრივ-პაგრიოტულ მემკვიდრეობას უბრუნდება და კათარმისის გმას გადის. ანგონს ახ-

სენდება, როგორ აუხდათ მისა და ლიზიკოს ბავშვობაში წაკითხული დავით გურამიშვილის სიტყვები: ჩვენ დაგვარწყვევენ ზომით, შეძავით, მრუშებს და ჩვენს შეილება ნაბიჭვრებს, ბუშუმს; სახელი გაგვლების, ქვეყანა ასკვლების ჩვენს საძრახავად“, – და ჭკუასუტ ინგირასთან სქესობრივი ეინის მოსაკლავად მომლოდინე ბიჭების რიგში ჩამქდარი ანგონისათვის ფარდის იქით უკვე ინგირა კი არა, ლიზიკო წვეს. ლიზიკო აცხრობს ომით აღგზნებული ბიჭების ვნებას, შეძავი. კახა, მრუში, მაგრამ მაინც ყველანაშესურველი ქალი მისთვის. ანგონიც შიშით მოელის მასთან შეხედვრას. ამ მომენტში ლიზიკო უფრო საქართველოს გამოხმაგველი ქალური მითოლოგემაა, რომელიც, ნაშესახდელი, გაწეწილი და შურაყსყოფილი საკუთარი შეილების მიერ, კი არ დალაგობს, მხხვერპლად ეწირება ანგონს – თავის ჭემ-მარიც პატრონს, რათა ერთხელ და სამუდამოდ აუხილოს მას თვალები.

ანგონი გრძნობს, რომ საკუთარი სისხლით უნდა განიბანოს, ჩამოირეცხოს საუკუნოვანი ცოდვები და მოყვასი კი არ უნდა მოკლას, არამედ სწორედ მოყვასის სიყვარულს შეეწიროს. ამიგომაცაა, რომ ჯერ თვითონ გამოიღებს თავს ინგირას დაცვაში და ჩხუბს აგებს, რადგან არ შეუძლია ამ უშნეობის ყურება (ამისთვის ხართ აქო! – უყვირის თავისიანებს), ხოლო შემდეგ, როცა ელიზბარი ჩაერევა აღელვებული ბიჭების დამოშმინების მიზნით, სანგრიდან ამოდის ბუბიამისის (ქეთუსიას) „საიკოკო ნომრის“ საჩვენებლად და თითქმის ნებაყოფლობით ეკვლევიწება მტერს – მურმანსკიდან ჩამოსულ კომკავშირულ სნაიპერ გოგონას.

სიმბოლურია, რომ ანგონი ბუბიის „საიკოკო ნომრის“ შესრულებისას იღუპება – თავზე „კოკა-კოლის“ ბოთლს იღებს სამიზნედ და ხელებს ჯვარცმულივით შლის. სასმელისა და ნარკოტიკისაგან ხმაჩახრინწული ქეთუსია კლანჭებადქვეული თითებით ჩააფრინდებოდა ხოლმე შეილიშვილის მაჯას და ანგონიც გრძნობდა – „როგორ გადმოდიოდა ბუბიის სხეულიდან მის სხეულში, როგორც ერთი ჭურჭლიდან მეორეში, გაუნელებელი მიმი და სიმულელი საკუთარი ჯილაგისა, საკუთარი სისხლისა და ხორცისა“. ქეთუსია, ანგონი,

ლიმიკო და ელიზბარი თავიანთი სულერი ერთიანობით კამელთა გენეტიკური ანტიპოლემი და იდეური მტრები არიან. ქეთუსიასა და მისი ქმრის „მარადიული დუელი“, ქეთუსიას, როგორც ქვეყნის მითოლოგიის, „გაბანგრძლივებული მკვლელობა“ ანგონის მეფეობით ლოგიკურად დასრულდა. წინაპრების მიერ ჩაღვნილმა ცოდვებმა შეიწირეს კამელთა უკანასკნელი შთამომავალი. კამელთა მოდგმამ „საკუთარი თავი ამოჭამა“, ხოლო ანგონის განწყენილი და გადარჩენილი სული ისგორიის სიბნებრიდან ამოფრინდა და პეპელასავით ხანმოკლე, სამ დღეში დაასრულა სიცოცხლე. ეს სამი დღე ოცდასამწლიანი პატიმრობისა და მამისმკვლელობის შემდეგ განვლილი თავისუფლების ანუ პეპელად ყოფნის სამი დღეა, რომელიც სამის, როგორც რიცხვის, საკრალმაიციასაც შეიცავს და ანგონის, როგორც ინიციაციური გმირის, გაღვთაებრიობაზე, განდმრობაზე მიუთითებს. ანგონის გზა ქრისტეს ჯვარცმის პარადიგმის მხატვრული ხორცშესხმაა.

რომანში მწერლის ალტერ ეგოდ აღიქმება ელიზბარი. ანგორი ირონიულად შენიშნავს, რომ იგი „აჲ უკვე გადაშენებული მწერლების იმ სახეობას ეკუთვნის, რომლისთვისაც პროფესია განაპირობებს ცხოვრების წესს და, პირიქით, ცხოვრების წესი განაპირობებს პროფესიას, ანუ როცა არ წერს, ფიქრობს, რა დაწეროს, და, როცა ფიქრობს, ერთი სული აქვს, როდის მიუჯდება საბჭულ მანქანას ამღენად, წმინდა პრატიკული თვალსაზრისით, რახაკვირველია, ბავშვით მოუშმადგებელია რეალური ცხოვრებისათვის, სამაგიეროდ, სხვებზე უკეთესად გრძნობს ნებისმიერ სახიფათო ევლილებას ცხოვრებაშიც და ბუნებაშიც“.

მიუხედავად ასეთი გაფაქიმებული მგრძობელობისა, ელიზბარს ყველაზე მთავარი არსება – საკუთარი შეილი დარჩა უყურადღებოდ. იგი დღენიდაღგ შეკეცილი იყო თავის ნივარაში, ბაკანში ანუ კუბოში, როგორც სიმბოლურად მიანიშნებს ანგორი, და მხოლოდ იქ შექმნილ „მეორე სინამდვილეში“ გრძნობდა თავს სრულყოფილ აღამიანად.

ელიზბარმა, რა თქმა უნდა, იცის, რომ კამელები მისი გენეტიკური მტრები არიან, მა-

გრამ, როცა შაფხულობით ქვიშხეთში, რადენის გვერდით უწევს დახეწუნება ნიანში ოცნებით დებულობს მისგან, შეგუბრებთან ერთად, ბალსა და „ენისელზე“ მიპატივებს. ქვიშხეთში ყველაფერი კარგავს თავის სიმელოკოს არასდროს უშლიდა კამელებთან შეგუბრებას, მით უმეტეს, რომ ანგონი ძალზე მოსწონდა თავისი უადრესად აღიქმება, ამიგომ და იდეალურად აღიქმება, ამიგომ ლიმიკოს არასდროს უშლიდა კამელებთან შეგუბრებას, მით უმეტეს, რომ ანგონი ძალზე მოსწონდა თავისი უადრესად „არაკამელური შეხედულებების გამო“. ერთხელ, როცა ელისომ საუბარში შეაპარა – მგონი, ლიმიკო და ანგონი ხელს აწერენ და სამღებარგარეთ აპირებენ წასვლასო, რაიმე სერიოზული გადაწყვეტილება კი არ მიუღია, ისევე თავის ნივარაში შეიკეტა: რამედ რომ მაღლებდეს ჩემი შეილი, მრდილობისთვის მაინც შემიტოვებოდაო. ამ სიგყვებით იგერიებდა ელისოს, რომელიც „გაკაპასებული ცდილობდა მის გამოთრევას ნივარიდან, როგორც ლოკოკინებზე მონადირე ბეღურა“.

ელიზბარი გრძნობს, რომ კამელების დრამაში თვითონაცაა დამნაშავე, ლიმიკო მხოლოდ მსხვერპლია. მას გარკვევით და მკაფიოდ არასოდეს აუხსნია შეილისთვის, რომ კამელებთან ნებისმიერი ურთიერთობა სახიფათოა. „კამელობა სენია, რომელიც ხელის ჩამორთმევეთაც კი გადადის“. თვითონ საერთო-საყოველთაო დანაშაულის კვლევა-ძიებებს გადაჰყავდა და პირადი, საკუთარი ცხოვრება კი, რომელსაც შეილის გარეშე ფასი არა აქვს, გამოჩნდა, თვალსა და ხელშეა გაეპარა.

ელიზბარი ჭეშმარიტი მწერალია, თავის „მეორე სინამდვილეში“ გადასული და ჩაკეცილი, მაგრამ შეილების თაობა მისგან ბრძოლასა და აქტიურობას, თანაგრძნობასა და თანადგომას მოითხოვს. ელიზბარმა იცის, რომ ყველა გზა დამარცხებისთვისაა განწირული და არსებულ საზოგადოებრივ წყობასა და სულისშემუთველ იდეოლოგიურ წნეხს საკუთარ ბაკანში (კუბოში) აფარებს თავს. ემიგრაციის გზა მისთვის გაქცივის, სამშობლოს დაღაგის გოლფასია და, აქედან გამომდინარე, მიუღებელიც. როცა ელისო ლიმიკოს გამო მოსალოდნელ საფრთხეზე მიანიშნებს, ელიზბარის სიმშრისუელ ჩვენებაში მართლაც ამოტივტივდება ემიგრაციის სურათი, მაგრამ ვერებგადაჭრილი და დამარცხებული შეილის

ნახვის შემდეგ საბირისპირო ნაბიჯს დგამს –
ომში მიდის.

აფხაზეთის ომი რეალურიც არის ელიმ-
ბარისთვის და სიმბოლურიც, როგორც მარა-
დიული ბრძოლა სიკეთესა და ბოროტებას,
მონობასა და თავისუფლებას, სიყვარულსა და
სიძულვილს, ყოფნასა და არყოფნას, კამელო-
ბასა და ელიმბარობას შორის. მათი ოჯახ-
ური დრამაც ამ ომის ნაწილია, არამარტო
ნათესაური, არამედ მხეობრივი და პოლი-
ტიკური თვალსაზრისით. ელიმბარს უკვე
გარდაუვალ ბუცილებლობადაც კი მიაჩნია
ლიზიკოსა და რაქუნის სიახლოვე, შემზარავი
და წარმოუდგენელი თავისი არსით, მაგრამ
მისთვის არანაკლებ წარმოუდგენელი გმი-
რობაა ანგონის საქციელი – მამისმკვლელო-
ბა, თუნდაც წარმოსახული. „მთავარია ცულის
მოდერება რომ გაუბედეს რაქუნ კამელს“
საკუთარ ჭკურქვემ, საკუთარ გოდორში, რასაც
შეიძლება მართლა მოჰყვეს სერიოზული
ცვლილებები, არა მარტო დამოყვრებული
ოჯახებისთვის, არამედ ქვეყნისთვის და საერ-
თოდ, მომავლისთვის“. ლიზიკოც და ანგონ-
იც მსხვერპლნი არიან მთელ თაობებთან
ერთად იმ სენისა, რასაც კამელობა, იგივე
ბოლშევიზმიმ კქვია და, რომელიც უფრო სა-
შიში და საშიხელია, ვიდრე თათქარიძეობა,
ყვარყვარობა თუ ჯაყოობა.

ელიმბარი აყნობიერებს საკუთარ ნაკლო-
ვანებს და მიაჩნია, რომ მასაც და ანგონსაც
თავისი სამშობლოსა და ხალხის უძღურება
სჭირთ. „ეს მათი საერთო, ერთენული, ისტო-
რიული უძღურებაა, ექვსასწლიანი სიბნელ-
ის, უპაურობის, უმოდრაობის შედეგი, და ერ-
თად უნდა დაიხსნან მისგან თავი, ან ერთად
უნდა შეეწირონ“. ეს სენი პასიურობის, უმრ-
ქმელობის, უნებობის, მონობასთან შეგუებისა
და შერიგების გამოხატულებაა. ქვეყანა თავზე
ენგრეოდ და ელიმბარი კი მუდამ სხვის მა-
გივრად ცხოვრობდა და სხვის გასაკეთებელს
აკეთებდა. „შედეგმავე არ დააყოვნა, თუკი
ვინმეს მოუსპე სიმართლის დანახვისა და
გარკვევის უნარი, შეიღს მოუსპე. ამიგომ თუ
ვინმეს სინდისზეა, შენს სინდისზეა მისი შეგ-
ინებული ღირსებაც და განწირული სიციოცხ-
ლეც... შენ თვითონ გააუპატიურე საკუთარი
სისხლი და ხორცი... გინდაც, შენი მეშვეობით

გააუპატიურა სხვამ, რადგან შენი უსიგვეო-
თანხმობისა და ფარული მხარდაჭერის
გარეშე ეს არ მოხდებოდა“.

საკუთარ თავში დანაშაულის მოძებნის
შემდეგ გავიძებული აქტიურობისა და პა-
სუხისმგებლობის გრძნობა ელიმბარს აძუ-
ლებს გამოსავალი ეძებოს. მას უკვე ერთად-
ერთი კითხვა აწუხებს – როგორ ვუშველოთ
ბავშვებს? მის ფიქრებში ამოტივტივდება
უდიდესი განძის მქონე და მაინც ერთი თხის
იმედად დარჩენილი ექვთიმე თაყაიშვილის
სახე. ექვთიმეს იმ ყუთებში „სამშობლოს
სული ჰყავდა ჩამწყვეტული იმ დღისათვის...
როცა ღმერთი კიდევ ერთხელ მოაგროვებდა
ქემში მის გაცამკვერებულ სამშობლოს,
გადამელდა და ერთხელ კიდევ ჩაებრაუდა
ბებური დარაჯის სიჯიუტით გადარჩენილ
სულს“. ელიმბარმაც ასე უნდა მოაგროვოს
ის, რაც ანგონისა და ლიზიკოსაგან დარჩენი-
ლა, რადგან ანგონია სწორედ ერთადერთი
ქეშმარიტი პატრონი ამ ქვეყნისა. მან უნდა
გააგებინოს უძლებ შეილებს, თუ რატომ არიან
ამ დღეში ჩაყვნილნი: ვიდრე ვიბრძოდით,
ხალხი გვერქვა, ომი, თუნდაც წინასწარ გაყ-
იღული, მაინც ომია, მაინც საკუთარი სამშო-
ბლოსა და თავისუფლებისთვის თავგანწირვაა,
აქტივობაა – ყველაფერი ეს კი ერთენული
ენერჯის აღდგენისა და თავდაცვის საწინ-
დარია და უკედავებაში საკუთარი ჯიშისა და
გუნის გადასროლის საშუალება.

რომანის ერთ-ერთი საინტერესო და გრა-
ტიკული სახეა ლიზიკო. იგი თავიდანვე ანგო-
პოლია კამელებისა. მის სულიერ ფორმირე-
ბაზე დიდი გავლენა მოახდინა ბავშვობაში
გადაკანონილი სტრესმა. ჯერ კიდევ ხუთი
წლისა იყო, როცა ეღა გარდაეყვალა და
მამამ მალე დედინაცვალი მოუყვანა, რომელ-
იც, მართალია, პლაგონურად, მაგრამ მაინც
ცოლის სიციოცხლეშივე უყვარდა. ლიზიკოს
ქვეყნობიერში სამუდამოდ დაიღუქა მამისა-
გან დედის ღალატმა, რამაც თითქოს მისი
სიციოცხლის მოსწრაფებას შეუწყო ხელი. რა
თქმა უნდა, ლიზიკომ იყოდა, რომ მამას
არაწინაირი წვლილი არ მიუძღოდა დედის
სიკვდილში, მაგრამ ერთის უბედურებაზე მე-
ორის ბედნიერების აშენება მთელი სიციოცხლე
ვერ ეპატივინა მამისათვის. ამ გრძნობას გან-

საკუთრებით უძლიერება მამის ცხოვრების წესიც. მთელი დღეები საკუთარ ოთახში შეკეტილი მამა, რომელიც გამუდმებით კოლაღასავით უკაკუნებდა თავის „ერიკამე“, ხუთი წლის ობოლ გოგონას შრუნვასა და ყურადღებას ნამდვილად შთაქლებდა. აქედან დაიწყო მამასა და შვილს შორის გაუცხოება, ამასთანავე ჩემი, შეჩიბული ბრილია, რომელიც ერთმანეთს უდიდესი სიყვარულის წყვერებით და სახალოის სურვილით უფრო იყო გამოწვეული, ვიდრე მსოფლმხედველობის სხვადასხვაობით.

მშობლებისაგან უპატრონოდ მიტოვებულ გოგოს ოჯახურ სითბოს ელისო უნაზღაურებდა, რომელსაც თავიდანვე დაუმეგობრდა და რომელმაც დედის მავიერობა გაუწია, თუმცა დედის შეცვლა, რა თქმა უნდა, მას არ შეეძლო. ლიბიკო გრძნობდა, რომ ელისო მამის ხათრით ეფერებოდა, „ყურძნის სიყვარულით ღობეს კიციდა“ და ყმაღ უდგებოდა. ყველაფერს აკეთებდა, ოღონდ გოგონას „გაეგო“ მისი სიყვარული, ეპატიებინა და არ აეთვალისწუნებინა. ლიბიკომაც, როცა მშობლების ნებაყოფლობითი მონობა დაიწახა, მათს „დანაშაულში“ კიდევ უფრო დარწმუნდა და ოჯახის საღავეები ხელში აიღო. ელისოს არაერთი მწარე სიგჳა და უმსამართო ბრალდება ჩაუკლამავს თავისუბა გერისგან „კარგი ურთიერთობის“ შენარჩუნების მიზნით. გადაკევა მის დეენას ქვიშხეთის გყეებსა თუ თბილისის ბარებში, ქმართან გასაგარებული დრო ლიბიკოსთან გაგარა, სამაგიეროდ იმდენი დაიმსახურა, რომ უფროს დად ჩაეთვალა გერს და ყველა საიდუმლო გაუნდო, რა თქმა უნდა, როცა ამას თვითონ მოისურვებდა.

ლიბიკოს თითქოს საიმოვნებდა ელისოს „გაგიყება“ და მამისადმი გაჩენილი სიბრამე დედინაცვალზე გადაქონდა. მან თავდაცვის გარკვეულ ხერხს მიაგნო. სიმარგოვისა და სულიერი გკივილის შესანიღბად საიმამყე მოიმარჯვა და, გაკერპებული, ჯიუგად იბრძოდა საკუთარი სიმართლის დასაცავად მამის მსოფლმხედველობრივი კონცეფციისა, თუ მისი ცხოვრებისეული პოზიციის წინააღმდეგ.

ქმრის ოჯახში გამეფებული ყმობა და ლიქნი ამპარგავნობასა და გარყენილებას მრდი-

და ლიბიკომი. მამისგან მიტოვებულს, ელიოსგან თანაგრძნობის მიღება ფეკეფეფერეობას ულახავდა, საკუთარ დამარცხებულს უამპარავებდა, ამიგომაც ჯიუგად ხელს პკრავდა დედინაცვალს და თანამგრძნობსა და მეგობარს ოჯახის გარეთ ექებდა. თანამედროვე თბილისელი გოგოვებით სიყვარულის თავისუფლების მომხრე იყო. სგრიპტიზობა რომ შემოვიდა თბილისში, ანგონის დაბადების დღეს პირველი ეგ ავარდებოდა ხოლმე მავიდაზე და დებილი ანგონი ყირამე გადადიოდა, სხვამ არ დაიჭიროს ჩემი გულისყარლის ნიფხავიო“. მისგან უცნაური და მოულოდნელი გამოხდომები ელისოს არ უკვირდა. გაუბედავი და ყოყმანა ანგონის ჯიბრით ქლიმვილობა ორი დღის გაყნობოდ ბიჭს ჩააბარა და ელისოს ასე განუცხადა: „მომილოცე, დღეს ქალიმვილობა ჩავაბარე იმ პაკიოსან კრეგინსო“.

ლიბიკოს სულიერ დაეუმასა და გარყენას, მის გადმობირება-გაკამელობას კიდევ უფრო შეუწყო ხელი რაეღენმა თვალხუჭუნა თოჯინით, მანქანით სეირნობით, ნამცხვრითა თუ მამპანურით. ისინი ხშირად სხდებოდნენ ხოლმე რომელიმე ახლადგახსნილ ბარში, ანგონზე საჭოროად“ და ლიბიკოს ვედარ გაეგო, რომელი უფრო აწონებდა თავს: მამა თუ შვილი. სამამამთილოსთან მსუბუქი ფლორგაობით ქალურად გაამაყებულმა, ბოლოს შეგნებულად უარყო მშობელი და რაეღენის „მეგობრობის მონამში“ მოექცა. რაეღენმა შვილი და რძალი სამღვარგარეთ კი არ გაუშვა თაფლობის თვის გასაგარებლად, არამედ ქვიშხეთის „პომპეზურად პირქემ და პირქემად პომპეზურ“ ქაჯეთის ციხეში გამოამწყვდია.

ქვიშხეთში, სამზარეულოში მომხდარი ინციდენტის დროს, როცა მამამთილმა რძალს ჩამოაღო მიმეულ მხრებზე ხელები, ლიბიკო დაიბნა. მან პირველად იგრძნო რაეღენისგან მამაკეური მგერა და მოუთოკავი, უხეში ჳება. პიპნობივით დაიმორჩილა ამ ენებამ და გაანუმა, ხოლო თავისი სიხუშით რაეღენის უნებურ თანამპრასველად იქცა. მამამთილის მანქანაში თბილისისაკენ მომავალი ლიბიკო ხელება, თუ რა შემამრწუნებლად სასიამოვნო შეგრძნება იბადება მის არსებაში და ახლა უკვე

თვითონ იდანაშაულებს თავს, აღიარებს, რომ თვითონ მისცა საბაბი, თავად გამოიწვია, თავად აყენა შედმეგად თავისუფალი ქვეყნითა და ჩაცმულობით“. არც წესს დაგიდევთ და არც ელემენტარულ მრდილობას – პირდაპირი, ჩაუქმელი გამოგანგაღლება და უტიფრად დაუღება წინ... ახლა ყველა თავისუფალია და როგორც თავად სურს, ისე ცხოვრობს, ანუ ფიზიოლოგიურ მოთხოვნილებებს ემონება და ყველაფერს უარყოფს თავისუფლების სახელით – მნეობასაც, უფროს-უმცროსობასაც, ადათ-წესსაც... რაც მთავარია, ნებისმიერ სხვაობას... არადა მამამთილიც მამაკაცია, უფრო სწორად, ჯერ მამაკაცია და მერე მამამთილი“, – ფიქრობს ლიმიკო. მას კიდევ უფრო აღიზიანებს ანგონის მიუხევედრელობა, რომელიც გურისტივით ფანჯარაში იყურება და იოგისოდენაც ვერ მიმხედარა, რა ცუცხლი გრიალებს ლიმიკოს გულში.

ძალზე დრამატული სცენაა ლიმიკოს გადახტომა მანქანიდან. ლიმიკო თითქოს ქვეყნობიერისა და ცნობიერის საზღვარზე დგას და პეონია, რომ ერთადერთი ხსნაა გაქცევაშია. იმ ქედს თუ გადავივლი, გადავრჩებით, – ილუმორულ იმედს ეჭიდება, იმედისაგან განწირული. მაგრამ ქედის იქით ვერაგულად გაწოლილი მაყვლოვანი „წარღვნამდელი ურჩხულივით გაღურსულა“. ლიმიკო თითქოს ხალხური ლექსის პერსონაჟია, კურდღელი, რომელსაც მონადირეები საცაა დაეწვეიან. და ისიც „ისე უვარდება მაყვლოვანს, როგორც თვითმკვლეელი – მაგარებულს... – არ მომეკაროთ – ყვირის გაუპატიურებულებით დაბლობრტინილ-დაკაწრული, თმაგაჩენილი, კაბაშემოფლეთილი“. მონადირეები უკანასკნელ თავმესაფარსაც უშლიან, მაყვლოვანიდან გამოჰყავთ ის რაფდენსა და ევლებნის. ანგონი კი ვეღარც ეკარება ცოლს, შიშისა და გაციებისაგან ენაჩაყარნილი, ვერ გაუტია, რა ხდება. მის გასაკეთებელ საქმეს მამა აკეთებს. იმის მაგივრად, რომ თვითონ დაიჭროს და წამოიყვანოს თავისი ცოლი, გაციებული შეპყრებს ხან ერთს, ხან მეორეს, და ამ ნადირობაში თითქოს მწვერის მოვალეობას ახრულებს, რომელსაც მხოლოდ კურდღლის მონახვა ავალია.

ლიმიკოს გაქცევის ეპიზოდს ალგორითუ-

ლი ფუნქცია გააჩნია. ლიმიკო გარბის კაპაჭგადავლილ მინდორზე, რომლის ზოლის ქვედა და გაწოლილი. ეს მისი უკანასკნელი ბრძოლის ველია, ვაგერლოია, რომელიც უსიგყო კაპიგულაციით დამთავრდა. მუსკად ასეთ პეიშაქს უყურებს ლიმიკო საავადმყოფოს აივნიდანაც და მუსკად ასეთი კაპაჭგადავლილი მინდრები ხვდება ლულოვიკო ბოლონიელს საქართველოს ნაცვლად. კაპაჭგადავლილი მინდორი, რომელთანაც სამშობლო ასოიერდება, ლიმიკოს ინსტინქტური გაქცევა ამ მინდორზე და მისი დაჭერა რაკენის მიერ ქვეყნის უკანასკნელ გაბრძოლებას წარმოადგენს 70-წლიანი ბოლშევიკური რეჟიმის წინააღმდეგ, რომელიც ამავე ქვეყნის დამარცხებით მთავრდება. მაყვლოვანის სიმბოლიკა კი შეიძლება შემდეგნაირად გაემიფროთ: მაყვლოვანი, როგორც წმ. ნინოს ადგილსამყოფელი და ღვთისმშობლის არქეტიპი, ერთადერთი თავმესაფარია ლიმიკოსათვის ამ კაპაჭგადავლილ მინდორზე. მისი მოშლით კომუნისტურმა დიქტატურამ ისედაც განადგურებულსა და გაჩანაგებულ ქვეყანას უკანასკნელი თავმესაფარი – ქრისტიანული რწმენაც მოუსპო.

„საქორწილო მოგზაურობიდან“ დაბრუნებულმა ლიმიკომ ყველაფერი ელისოს უაბმო, თან „ეთაკილებოდა, უმწეო და დაუცველი გამოჩენილიყო იმის თვალში, ანდა, კიდევ უარესი, შესცოდებოდა, ანდა დაეგუქსა“. ნამდვილი მეგობრული თანაგრძნობის მოლოდინი მას მალე გაუყრუედა. თვითონაც არ იყო ბოლომდე გულახდილი, არ გყდებოდა, საკუთარ დამარცხებას მალავდა, თავსაც იმართლებდა და რაფდენსაც აქებდა მიმანშიმართული, პრინცი უელი, მამაკაცური სიუხემის გამო. ელისოსათვის ძნელი შეიქმნა მუდამ „კვარცხლებეკმე“ მდგარი გერის სულიერი მდგომარეობის გაგება. მოულოდნელად გულგრილობის ზღვაში ჩაყურყუმალავდა, ვერც თანაგრძნობა გამოამედლავნა და ვერც ბუნებრივი აღმუთლება და გაბრაზება. მხოლოდ იმას ცდილობდა, ელიმბარისათვის აუცილებინა მოსალოდნელი სტრესი, თუმცა ხვდებოდა, რომ ლიმიკოს დაღუპვაში ორივეს ედო წილი. „მოყვარულად“ გამრდამ „მგრული“ შედეგი გამოიღო. „ობოლია... ცოდოა... რა

თქმა უნდა! მაგრამ ახლა უფრო თბოლია და ახლა უფრო ცოლია – მარგო დგას თავის ცოლის შორევი – მამამისი კი, კოდალასავით უკაკუნებს” – ფიქრობდა ელისო და თვითონაც უკვირდა, თუ რამ გაცუცია ასე გული. ლიბიკომაც მთელი არსებით იგრძნო დედინაცვალში ეს სიყარიელე და მის წინაშე ისეე გამოისახა ბალახმოდებული გზის პატარა ნაგლეჯი, არსაიდან მომავალი და არსაით მიმავალი, პეიზაჟი, რომელსაც ჯერ კიდევ ქეთუსია ხედავდა, ანგონის ბებიია. ქეთუსიას მხატვრად, ისეც ლოგინში ჩაუგორდა მამისა და ქმრის მკვლელს. მისი აუადმყოფური წარმოსახვით, მან „არაჯანსაღი სიყვარულით შეიყვარა მამამთილი და საკუთარი მამა ცოცხლად დამარხა“. სულსა და ხორცს შორის გაორებული, მამისა და ქმრის დამკარგავი ლიბია იკონი თვითმკვლელობას ცდილობს და ვერებს იკონს. საავადმყოფოს კედლებში გამოშფველულს, ხელებდაბნეულსა და თვალებდახუჭულს, ბევრი დრო აქვს ფიქრისათვის, რათა გაანალიზოს, თუ რა მოხდა სინამდვილეში, ან რაგომ მოხდა. დამარცხებამ ერთბაშად გამოამშვეურა მთელი მისი მანიკერება. ის ხელება, რომ აქამდე რასაც აკეთებდა, მამისა და ელისოს ჯიბრით აკეთებდა, მათ საწინააღმდეგოდ. საშინელი ცოდვილიანობის, შინაგანი ჭკუჭისა და სიბინძურის შეგრძნება თვითგვემისაკენ მოუწოდებს. ახლა იგი „კლდეზე დაეარდნილი მარცვალა (ელისოს გაუვარდა ნისკარგიდან) და როგორც უნდა სწევროდეს სიციცხლე, ან მზეზე გამოიფიგება გყვილურალოდ, ან ელისოზე ჭკვიანი ჩიგის ჩინახეში აღმოჩნდება და უკეალოდ გაქრება ამ ქვეყნიდან უკეთეს შემთხვევაში, სკინკლად გარდაქმნილი თეთრ ლაქად დააჩნდება ამ კუნძულს“. ლიბიკოს მიერ ცხოვრებისა და საკუთარი თავის შემყენება სახარებისეული სახე-სიმშობლოების ასოციაციით ხდება, რაც მის ღრმა, შინაგან რელიგიურობაზე მიუთითებს. აქ აგორი აღუზიურ კემირს ამყარებს ქრისტეს იგავთან მოსველდის შესახებ, რომლის მიხედვით, დუთის სიგვეა – მარცვალი, ზოგი გზის პირასაა დაეარდნილი და ჩიგებისაგან აკენილი, ზოგი – კლდეზე დაეყენილი და მზეზე გამოშხმარი, ზოგი – ეკალ-ბარდებში მოხვედრილი და

ეკლისაგან მოთოიბილი, და ზოგიც – ნოყიერ ნიადაგზე დაეარდნილი და ნაყოფიერებული. ამ იგავის მიხედვით ლიბიკო გზაზე დათესილ, ან კლდეზე დაეყენილ მარცვლად აღიქვამს თავს, ანუ ისეთ ადამიანად, ვისაც ესმის ლეთის სიგვეა სასუფეველის შესახებ, მაგრამ გონებით ვერ სწვდება, წამიერად აიგაყებს სიხარულით, ღრმად კი ვერ გაადგმევინებს გულში ფესვებს, ამიგომ, როგორც კი გაუჭირდება, მაშინვე ედუნდება, მიუხდება ბოროტი და მოსტაყებს გულში დათესილს.

ლიბიკო გრძნობს, რომ ის და ანგონი, „თუკი ვინმე ჰყავდათ, ყველას მოუკედენენ პირველ რიგში კი, ერთმანეთს, დამარხება აკლიათ“. მათს სიკვდილში ყველაა დახნა-შავე, რადგანაც ცოცხლობა ყველანი მიკვლულები არიან. მისი ქვეყნობიერიდან ამოგვიგთელება თიდა პისის კომპლექსით დაღდასმული სურათი მამისმკვლელობისა, თუ როგორც კლავენ ისა და ელისო ელიზბარს. აგორი ხაზგასმით მიუთითებს, რომ სიგვეა და საქმე ცოდვიანი თანაბარი ბოროტებაა. მისი გმირებიც ამ ღრმა მწიბორივი პასუხისმგებლობის შეგრძნებით ცხოვრობენ. ამიგომაც იმეორებს ადრე გამოყენებულ, მისთვის ასე საყვარელ ფრაზას: „ვინდაც მოგიკლავენ, ვინდაც მოკვლა ვდომებია“.

ლიბიკოს წინაშე მთელი სიხებალით გამომვლდება ის ფსევდოლირებულებები, რამედაც აღიზარდა მისი თაობა – სკოლაში ახლად შემოსული სკრიპტი, ეროტიკული თუ პორნოფილემების ვიდეოკასეტები, სიყვარულის თავისუფლების, თუ თავისუფალი სიყვარულის ქადაგება, საშლვარგარეთ გამგზავრებისაკენ მოწოდება და იგი აკეთებს დასკენას, რომ მიმდინარეობს ქართველი ერის მიმან-მიმართული გენოციდი, არანაკლებ გამანადგურებელი, ვიდრე აფხაზეთისა და სამჩაბლოს ომები. მისი დაეკმა, ვარყენა და საბოლოო დამარცხება დიდი ხნის წინ დაიგვემა. ლიბიკო გაჭირვებით, მაგრამ მაინც აღიარებს მამის სიგვეების სიმართლეს: „კამელებმა რაც იკისრეს, შეასრულეს, მაგრამ არც ჩვენ შეგვიმლია ხელი“. პასიურობა და ბოროტებასთან შეგუება იგივე ბოროტებაა. ლიბიკოსა და ანგონის თაობას აღარც ღირსება შეარჩინეს, აღარც სამშობლო. ერთმორ-

წმუნე, მოყვრად მოსული მგერი საუკუნეების განმავლობაში ამჟამად ნიადაგს ერის გადაგვარებისა და გაქრობისათვის, ანუ ლიბიკოსა და ანგონის მწედაცემული, დაკარგული თაობის ჩანაცვლებას ორი შამის შეილით, სოცრეალური გაუგებრობით", „უმთამომავლო, ერთჯერადი ურჩხულით“, რომელიც არა მარტო თავისი თავის ამომჟამი იქნებოდა, არამედ ქვეყნისა.

ლიბიკო გრძნობს, რომ ისიც პეპელაა (ანგონის მსგავსად), საკუთარ მგერში ამოგანგლული და ამოოდ აჟარფაგებს ფრთებს. ოდნავ თუ აცდა მიწას, მაშინვე გასრესენ ფეხით, ხელით, ჯოხით, რითაც შეეძლება. მისი სულიერი კათარმისი მძაფრი, სიცივის მღერამდე მისული მგერძნებებით მიმდინარეობს. თუ ადრე ყურს არ უდებდა შამის მგონებას, ახლა მისი სიგყვებით ანაალიშებს საკუთარი თაობის დეგრადაციას. ანგონი შეპირისპირების ხერხით ცდილობს წარმოაჩინოს ჩვენი წინაპრებისა და თანამედროვეობის მწეობრივი ორიენტირები. „იყო დრო, როცა ღირსების შესანარჩუნებლად ჩვენი კეთილშობილი დედოფლები ბუბუებს აგლეჯინებდნენ ჯალათს, ჩვენი მუფუები კი, თავისი ნებით დებდნენ კუნძუ თავს. ჩვენ კი, პირიქით, ღირსებისაგან გასათავისუფლებლად დავიგლიჯეთ ბუბუები და მოვიჭერით თავები საქვეყნოდ, სამარცხნიოდ... დამნაშავე კი არ არსებობს, რადგან ყველა დამნაშავეა.“

ქვეყნის გრაგდიის მიზეზი, დღევანდელი თაობის სულიერი კრიმისი არამეგულბრივი მზაკერული გამოოსახველობითაა წარმოდგენილი ლიბიკოს ჩემ დასარებაში, რომელიც უპირველესად ანგონს მიემართება. ეს ადგილი გამოირჩევა თავისი ექსპრესიულობით და უამრავ ქვეგვესტს შეიცავს. მასში ქვეყნის ეროვნული ტკივილებიც მოიპრება და აღამაინის სულიერი განვითარების მოგადაკებრივი გზა - ბეშეცდომილის რელიგიური პარადიგმატ. „არის უძალო ქვეყანა და არის უქვეყნოდ დარჩენილი ძაღლი... ძაღლები... თუნდაც მე და შენ. კი ვყეუთ, მაგრამ ვისთვის? რატომ? სიყარვილეში ვყეუთ, არავისთვის და არაფრის გამო. ქარაევანი კი მიდის. ისიც არ ვიცით, საით მიდის, ან საიდან მოვიდა. აღლოც დაკარგეთ, ყნოსეც და შინისკენ მი-

მავალი გზაც ვერ გვიპოვინია... აღარ გვახსოვს, რას ნიშნავს „შინ“...

600 წლის წინ წამოსული რომის პაპის ელჩის ლულოეკო ბოლონიელის ჩამოსვლა ეროვნული ფეხების გატოცლების, გამოფხიზლების, სიცოცხლისაკენ შემობრუნების, ქართული მესიანიზმის შეხსენების, ეროვნული თვითშეგნებისა და საიამაყის გაღვიძების მომასწავებელია, რაც ლიბიკოს, როგორც უძღები შეილის, მამასთან, ამ შემთხვევაში ქართველი ერის უფალთან დაბრუნებად და დაკარგული სამშობლოს დასაბრუნებელი გზის პოვნად აღიქმება.

„საგნის დაკარგვა როლი ნიშნავს საგნის გაქრობას!

სამარადისოდ და უგალოდ ის ქრება მხოლოდ, რის დაკარგვასაც ყველბითა მავრამთუ

ვიგრძობით,

რომ ჩვენს სიციხეს კაბხოდ აშრი არა აქვს, ისიც ბრუნდება უფრო სწორად, კვლავ იბადება და ერთ დღეს, როგორც წყლიდან მიწა

ან რიბიდან ყველი

პირველყოფილი ბრწყინვალეობით ამოიბრუნება. სწორედ ამ დროს წაბლის ხეზე ისევ დაიჩხაულია კაკაკუმა და ლიბიკომ თვალი გაახილა.“

ლულოეკო ბოლონიელის სახე პირველად ნაწარმოებში შამის ჩნდება, როცა მას რომის პაპი საქართველოში აგვანის ოსმალებისაგან ბიზანტიის გათავისუფლების საქმეში დახმარების სითხოვნელად. შამის, შინდოლოთა 200 წლიანი ბაგონობის შემდეგ, ლულოეკო ბოლონიელს საქართველო ადგილზე არ დახვდა. ქვეყანა მთლად დაეშალა და მოესპო გარემე თუ შინაურ მგერთა მუღლსა და თარემს. ლიბიკოს ცნობიერებაში მხოლოდ კაკაკუგადავილი მინდერები ხვდება, რომლისგანაც ქვეყანა კვლავ ფეხიქისებრ აღდგება და განახლდება, რამეც ლიბიკოს მიერ თვალების გახვლა მიუთითებს. ლულოეკო ბოლონიელის სახეს რომანში მარადიული მეგზურის ფუნქცია აკისრია, მეგზურისა, რომელიც დაკარგული ღირსების, დაკარგული ქვეყნის, დაკარგული უფლისკენ საგალი გზის მაჩვენებელი ხდება.

სამშობლოს გადარჩენის იდეის იმ მრავალ პარადიგმა-სიმბოლოთაგან, რომლებიც ნაწარმოებშია გამოყენებული, ერთ-ერთი მომავალი ბავშვის მკვლადმობაში, ანუ მუქლის მო-

შლაშია კოდირებული. „აუცილებელია არა მარტო ანგონის ცოლმა, არამედ ყველამ, სრულიად საქართველომ სასწრაფოდ მოიშალოს შუეველი. უფრო გასაგებად თუ ვიცვით, გაიკეთოს აბორტი – დაუნახებლად, დაუნდობლად, როგორც არ უნდა დაირღვეს ჩვენი გენეტიკური ფონდი, გამოიფხიკოს თავისი წიაღიდან, იგივე წარსულიდან, ანუ გონებიდან, სულიდან – საიდანჯე გნებათ – კამელის თესლი, ერთხელ და სამუდამოდ, უკუნითი უკუნისამდე, თუკი მართლა აპირებს გადარჩენას“.

ეს რომანი ამითაც განსხვავდება წინა რომანებისაგან, რომლებშიც ქვეყნის მოშავლის განახლება ბავშვის სიცოცხლეშია სიმბოლიზებული. ანგონისა და ლიზიკოს ბავშვი, „ორი მამის შვილი“, „სოცრეალური გაუგებრობა“, „უსთაიმომიველო ერთჯერადი ურჩხული“, ქვეყნის ამომშავი და კატასტროფის მომასწავებელია. კლასიკური სასიყვარულო სამკუთხედის გამოყენება რაქვენს, ანგონსა და ლიზიკოს შორის და მათი საერთო შვილის პარადიგმა შეიძლება სიმბოლურად ასე გაიმიფროს:

რაქვენ კამელი მიმანმომართული ბოროტებით თავისთავად აქტიურია და, აქედან გამომდინარე, ქმედითი, მემკვიდრის გამჩენი და გენის გამგრძელებელი.

ანგონი, კეთილი, ინტელექტუალური, მაგრამ სუსტი, უნარი, მერყევი, ცხოვრებაწართმეული, რომანტიკულ ილუზიებს გამოკიდებული, პასიური და არაქმედითია, რომელსაც მამის გარეშე არაფერი შეუბლია. მას სიმბოლურად მემკვიდრის გაჩენის უნარი არა აქვს.

ორი მამის ბავშვი – ბოროტებისა და პასურობის ნაზავი – ეროვნებადაკარგული, ასიმილირებული თაობის განსახოვნება იქნებოდა, რომელიც საბოლოოდ შეეგუებოდა რუსეთის იმპერიის „ფაშუმი“ ცხოვრებასაც და გაქრობასაც.

ოკილაბის მხატვრული ამროვნება – მისი შედეგები, შეგაფორები, პარადიგმა-სიმბოლოები ადამიანის შინაგანი სამყაროს ემანაციას წარმოადგენენ და მარადიულ ღირებულებებთან არიან პროეცირებულნი. ეს ფასეულობები კი არის სამშობლოს გრძნობა და წეობრივი კოდექსი.

რამდენიმე სიგყვით უნდა შევეხოთ ოკილაბის რომანის პოეტიკას, რომელიც ცნობიერების ნაკადის გექნიკის გამოყენება-

ში მდგომარეობს და რომელშიც ერთდროულად აირეკლება ბერგსონის ინტელექტუალური მოძღვრება და ფროიდის გულ-ფსიქოანალიტიკური კონცეფცია.

პერსონაჟთა ხატვის დროს მწერალი მიმართავს ფსიქოანალიზის ხერხს. იგი ქმნის, წარმოგვიჩენს თავისი გმირის არაენობიერ სამყაროს, ეძებს არაენობიერი ძალების, მოტივების, იმპულსების ურთიერთქმედების შესაძლებელ კანონზომიერებას. ამ მიზნით იყენებს სიმშრის ფორმას, რომელიც თავის მხრივ, არაენობიერის გასსნასაც ემსახურება (ელიზოს სიმშარი) და წინასწარხედვის, ინტუიციური ჭერგის უნარშეუ მიგვანიშნებს (ელიზბარის სიმშრები).

პერსონაჟის ილუმორულ-პოეტური სამყაროს დასაბაგად აბრის, აქედან გამომდინარე, რეალობის სიმშტეტს განცდის, ილუმის სიძლიერე ენაცვლება, რაც პერსონაჟის შიგნიდან ხატვის საშუალებას იძლევა. მწერალი მიმართავს ფსიქოლოგიური სტრუქტურის შოგიერთ მოდელს, აქვეყნს რა მას პიროვნების სტრუქტურის ელემენტებად, ამავე დროს იძლევა ისტორიის, სოციალურ-ეკონომიკური გარემოს ობიექტურ სურათს. ამ მიზნით ფსიქოანალიტიკური მითოსის სახით რომანში მოცემულია ოიდიპოსის კომპლექსი. ნაწარმოების იდეურ საფუძველსაც მამაშვილობის მტრობის სიმბოლური ლიგმოტივი ქმნის (ანგონი – რაქვენი; ლიზიკო – რაქვენი; ლიზიკო – ელიზბარი). წარმოსახულ მამისმკვლელობას წინ უძღვის ასევე წარმოსახული ინცესტური სურათი, რაც ჯერ კიდევ გოდრის კაცების პირველ თაობაში გამქდავდა (რაქვენ I – კესარია), ხოლო შემდეგ მესამე თაობაში განშეორდა (რაქვენ II – ლიზიკო). აქვე იკვეთება ორი მამაკაცის, ამ შემთხვევაში, მამისა და შვილის ბროლო ერთი ქალისათვის, – კლასიკური სასიყვარულო სამკუთხედი, რომლის საფუძველიც არაენობიერის ღონეშ იტუნება, რამეთუ მამა ეფოსათვის ერთდროულად მეტოქე არის და იდეალიც. ილუმორ ღონეშ განხორციელებული ინცესტი და მამისმკვლელობა იძლევა ოიდიპოსის კომპლექსის დასრულებულ სურათს, რომელსაც ძირითადად არსებული სინამდვილე – ქვეყნის პოლიტიკური მდგომარეობის, თუ

სოციალურ ფორმაციათა ცვლა განაპირობებს ინცესტისა და მამისმკვლელობის ამდგავარი სიმბოლიზებით „გოდორი“ ეხმარება კ. გამსახურდიას „მთვარის მოგაგებას“, სადაც არმაყანის მიერ მამის მოკლა ძველი, წარმართულ-ქრისტიანული სამყაროს სიკვდილს გამოხატავს. ცხოვრების წამმართველ ძალად მოხული არმაყანების თავისებურ, გრანს-ფორმირებულ სახელ წარმოგვიდგებიან კამელბეი, რომლებსაც ისეთივე განაწინ გამოუგანა ისტორიამ, როგორც თავად ჩაიძინეს ცხოვრების ასპარეზზე გამოსვლისას. თუმცა მსგავსება მხოლოდ ფსიქოლოგიური ხასიათისა და არა რეალური. კამელთა მსოფლმხედველობრივი, სულიერი და არა ხორციელი მკვლელობა ქართველი ერის განმწმუნისა და ვადარჩენის მომასწავებელია.

ოკილადის „გოდორი“ მხატვრული სტილის თავისებურებებით – ცნობიერების მდინარება, ფაბულის ხამგასმული უკონლობა, მითოლოგიზმი სრულიად შეესაბამება ავგორის ლიტერატურულ ხელწერას. მილიანად დარღვეულია თხრობის თანმიმდევრულობა, ფსიქიკის ილუმორული სურათი რეალობას იმდენად უთანაბრდება, რომ ძნელია მათი ერთმეორისაგან გამოჯენა. რომანის გმირებისათვის მთავარი ემოციური „წესრიგა“ და არა რაციონალური. არქიტექტონიკის თვალსაზრისით „გოდორი“ გარკვეულწილად ეხმარება ფოლენერის ცნობილ ნაწარმოებს „ხმაური და მშენებარება“. ერთიდაიგივე ფაქტი სხვადასხვა პერსონაჟის მიერ სხვადასხვანაირად აღიქმება, რასაც თითოეული მათგანის ემოციურ-ფსიქოლოგიური თავისებურება განსაზღვრავს.

რომანი იწყება ავგორისეული თხრობით, ვრცელი ისტორიული პერიოდის (მე-14 – მე-20 სს-ის) მიმოხილვით. მოვლენათა მიმემშედველობრივი კავშირის ანალიზით, ასოციაციური ხატვით, სიმბოლურ-ალეგორიული ქვეტექსტების გამოყენებით ავგორს მიეყვართ მთავარი იდეისა და სიუჟეტური ხაზის გაშლამდე. მოქმედების შემდგომი განვითარება ნაჩვენებია პერსონაჟთა ცნობიერებაში გარდატეხილი და არეკლილი ინტერპრეტაციებით. ასახულია და იგივე ფაქტისაღმისხვადასხვანაირი მიმართება – ხუთი პერსონაჟის მიერ აღქმული ერთი და იგივე ამბავი.

თითოეულ პერსონაჟს საკუთარი მხატვრული ფუნქცია გააჩნია სიუჟეტის განვითარების ნაწარმოების იდეური ჩანაფიქრის პროცესში:

რაღენი რომანში განვითარებული კონფლიქტის საბაბს იძლევა.

ელისოს კონფლიქტის მეორე მხარეს მდგომი ლიმიკოს პიროვნების აღმრდა-ჩამოყალიბების, მისი სულიერი სამყაროს თავისებურებების მიმემშედველობრივი ახსნა-ჩვენების ფუნქცია ეკისრება.

ელიზბარი მწერლის „მეორე მეა“. იგი ახლენს რომანში განვითარებული მოვლენების ისტორიულ-ფილოსოფიური საწყისების შეფასება-განმოგაგებას.

ანგონი და ლიმიკო ამ კონფლიქტში მსხვერპლად შეწირული გრატიკული სახეებია, რომლებიც მარადიული ფსიქელობების პერსონიფიკაციებს წარმოადგენენ და რომელთა ფსიქიკა ერთნაირად ავადმყოფური, პაშლეგისეული სიციფითაა წარმოჩენილი.

ავგორი იცნებს ცნობიერების ნაკადისთვის დამახასიათებელ ასოციაციური ხატვის მეთოდს, რომელიც, ერთ შემთხვევაში, გმირის ცნობიერების დინებაში არსებულ, ერთი შეხედვით, ერთმანეთთან დაკავშირებულ და განყენებულ ცნებებს აკავშირებს. რათა სრულყოფილად დაგვიხატოს პერსონაჟის ცნობიერების აქტიუობა, თვით აზრის გამოკვეთის პროცესი. მოგვარკი ასოციაციური ხატვა მწერლის მხატვრული კონცეფციის ნაწილია და არა პერსონაჟის რაიმე მოქმედების ან ყოფის გამოშხატველი მოვლენა, რათა ამით თითქოს შემთხვევითი და გაფანტული ასოციაციები ნაწარმოების ძირითად სათქმელს დაუქვემდებაროს.

მეგად საინტერესოა რომანში ღრის გაგება. ცნობიერებაში არეკლილი ფაქტები, მოვლენები, განცდები არ ექვემდებარებიან კალენდარულ ღრის, მათ არც ჩვეულებრივი თანმიმდევრობა ახასიათებთ. „ვიფავი, ვარ და პოლიმელ დავრჩები საკუთარი გულის ქვეშეწოდოში“, – ამბობს ლიმიკო და, მართლაც, პერსონაჟთა თხრობის „ქრონოლოგიური წესრიგა“ მათი გულის წესრიგია. ყველა მოვლენა და ფაქტი ისეთნაირად რჩება მათს მუხსიერებაში, როგორადაც განისაზღვრება მათი შინაგანი ღირსება და ის, თუ როგორ მიქადაგება იგი ჩვენს ცხოვრებას.

როული ქვეყნობილი წინადადების გამოყენება (რომანის პირველი წინადადება 18-მდე დამოკიდებულ წინადადებას შეიცავს) და ასოციაციური საგნის მეთოდი მეტად ართულეს სიუჟეტური ქარვისა და ობიექტური დროის გაგებას.

რომანის ობიექტური დრო, რომელშიაც მოქმედება ვითარდება, ოთხი დღით შემოიფარგლება. პირველ დღეს ქეიშეთის სამზარეულოს ეპიზოდი და თბილისის გზაზე მომხდარი ინციდენცია აღწერილი. შემდეგ გმირთა ცნობიერებაში გარკვეული წყვეტა შეინიშნება დროის თვალსაზრისით. ფიქსირდება, თუ როგორ გაურბის მამამთილის დაეინებულ მშვრას ლიზიკო, როგორ ეუბნება იგი ღამით ქმარს, რომ თუ უღალატებს, მხოლოდ მამამისთან უღალატებს, და, როგორ უძლიერდება ანტონის ეჭვი, რომელიც საბოლოოდ კომმარულ სიმშრად ექცევა. მაგრამ ამას მხოლოდ პერსონაჟთა ფიქრებიდან ვგებულობთ და ობიექტურ დროში იგი ნაჩვენებია არაა. მოქმედების შემდგომი განვითარება ერთმანეთის მომდევნო სამ დღეზეა გაშლილი. მთავარი სიუჟეტური ხაზი ამ სამ დღეს მოიცავს და ის ანტონის თავისუფლების, სეპლად დაბადების სამ დღედ არის წარმოდგენილი. იგი იწყება დღით, ანტონის ღუქნიდან გამოსვლისას, და მთავრდება მისი ომში სიკვდილით. ეს სამდღიანი ოდისეა ანტონის ქაოტური ცნობიერების მდინარებით გადამოიქცევა. მიუხედავად იმისა, რომ მამისმკვლელობის ფაქტს კონკრეტული დროით – დღით, თვით, საათითა და წუთითაც კი მიანიშნებს ანტონი და ღუქალურად აღწერს ანტონის სახლში დაბრუნების მიზეზს – დარჩენილი საფულის მომეხსენებელი, ეს ფაქტი მაინც არარეალურია და იგი მხოლოდ პერსონაჟის წარმოსახვის შედეგს წარმოადგენს. სიმბოლურია, რომ ლიზიკო წარმოსახვით თავად კლავს რაკეტის რევოლვერით, და არა ანტონი. დროის გაგება ო. ჭილაძესთან, გარკვეულწილად, ფოლკნერისეულ თეორიას ეხმიანება, რმოდის მიხედვით, დრო მედინია, რომელ-

საც არ გააჩნია სხვა არსებობა, გარდა პიროვნებათა წამიერი გარდასახვისა და არსებობის „იყო“ – არსებობის მხრდრდ „არის“.

ოთარ ჭილაძის „გოლორში“ აღამიანი (ამ შემთხვევაში ანტონი) „თავადაა დრო და მოძრაობის საათის ისრის საწინააღმდეგო მიმართულებით, საკუთარი ნება-სურვილის შესაბამისად, უნდა წარსულში გადაიხივება, უნდა მომავალში შეიჭრება... უნდა აწმყოში იგრიადლებს... დრო საერთოდ არ არსებობს, მით უფრო, წარსულად, აწმყო და მომავლად დაყოფილი...“. ო. ჭილაძე, ფოლკნერის მსგავსად, წარმატებით მართავს თავის გმირებს დროში, რადგან მათთვისაც წარმოსახული დროა მთავარი. უფრო მეტიც, დრო აქ სათამაშოდ იქცევა, რომლის ხმარება და გადაგდებაც ისევე შეიძლება, როგორც მოწყენილი სათამაშოსი. „ჩვენთვის გამოყოფილი დრო არ არის ნამდვილი, ასტრონომიული დრო, ჯიბის დროა, სათამაშო, – დაგჭირდება, ამოიღებ, იხმარ და გადააგებ...“.

ფოლკნერის მიხედვით, „აღამიანი უბედურებათა ჯამია... ერთ დღეს უბედურება დაიქანცება და მაშინ დრო იქცევა უბედურებად“ („ხმაური და მქინეარება“).

ოთარ ჭილაძესთან „აღამიანი შეცდომათა ჯამია“ და დრო კი არ არის უბედურების წყარო, არამედ თავად ადამიანთა მწიბორივი გადაგვარება ქმნის საყოველთაო უბედურებას, კატასტროფას. შექსპირისეული „დროთა კეჟირის რღვევაც“ ამ მიზეზებზეა დამოკიდებული. ო. ჭილაძესთან ხსნა თვით დროსა („სტორიული სიბინძურიდან პეპელასავით ამოფრინდება მათი გადარჩენილი და, რაც მთავარია, განწმენდილი სული“) და წარსულთან კეჟირის აღდგენაშია (ლულოეკო ბოლონიელის ხილვა). იქნებ აქ მარსელ პრუსტის დაკარგული და კვლავ აღდგენილი დროის გამოძახილიც იგრძნობოდეს. მართლაც, 600 წლის წინ ჩამოსული პაპის ელჩის ხილვა დაკარგული დროის პონა, ისტორიული შემკვიდრების აღდგენად შეიძლება აღვიქვათ.

ნოთელ ფარშაპანგაზსა და ოძროს ჩიტიხს შორის

პოლო იაშვილის პოეზიაში წითელი ფერი ავებდითად ეღვარება. მასთან სიკვდილი და განადგურება, არარად ქცევა, სრული გაცამკვერება და გადაშენებაა დაკავშირებული. უბედურება, რომელთანაც იგი ასოცირდება, გოგალურია, ყოვლისმომკველი, ყოვლისდამორგუნველი. იგი ვერანაირ ჩარჩოვში ვერ თავსდება, მისიერად უფლება ქვეყნის ყოველ მტკაველს და უსაზღვროებისაკენ მისწრაფვის, რათა მთელი სამყარო თავის მხურვალეებაში გაახვიოს და არსებობის არარსებობად ქვეყის სამინელება იღვსახსწალოს. „წითელი ხარის ნამოვზე ბალახი აღარ ამოღისო“, — ამ სიტყვებს წარუმძღვარებს პოეტი ეპიგრაფად ლექსს, რომელსაც „წითელი ხარი“ ჰქვია, და ყოველგვარი ორამორენების თავიდან ასაცილებლად იქვე განმარტავს, რომ წითელი ხარის ნამოვში ნაკეხლარი იგულისხმება. არადა, რა რემარკა უნდოდა, რა შეიძლებოდა ყოფილიყო წითელ ხარში ნაგულისხმევი, თუ არა მეოცნე საუკუნის გარიერაზე აბოლოქრებული ქარიშხალი, სტიქიასავეით რომ მოელო ღვამიწის ერთ მეექვსედს და უღმობლად განუკითხავად გადაღეკგადამოვა ყოველივე საუკეთესო, რაც კაცობრიობას მრავალსაუკუნოვანი განჯვის, წამების, თავგანწირვის, შრომარულუნების საფასურად ჰქონდა მოპოვებული.

წითელი ხარი მილიონების სისხლით შლეგქმნილი რევოლუციური ძალების პერსონიფიცირებული სახეა. მის გახელება-გამშენვარებაში „გურფა საბანაროს“ სასაკლავოდ გადაამქვევი „მშიერ მონების“ უღმობლობა და სისახტიკეა სიმბოლომებული. ეს არის ბრმა ძალა, რომელიც წლუნგი ადგყინებით მიიღგვის სიურყეებისაკენ და თავის ნაგურულზე მხოლოდ ტკივილს, კვნესასა და ვოდებას გოვებს. იგი სრული ანტიპოლია იმ ნაიალადარი ხარისა, რქით რომ ჩხევრს მიწას და მშობელი ქვეყნის საუკუნო ბედნიერებას

შესთხოვს მამაშევიერს. სისხლით დამთვრალი და კელავეც სისხლმოწყურებული, სისხლში ამოვლებული და სისხლის ახალ ჩანჩქერებს დანაგრებული, იგი სიცივეს თესავს გარშემო და, თავისივე მშენივარებით აღფრთოვანებული, ახალ-ახალი ბოროტების წარმოსახვით აცხროვებული, რქებით ფაგრავს აღმურავარდნილ ღვამიწას, რათა ღეთიური მადლი წარსტაცოს, სურვილები და ოცნებები დაუმსხვიროს მას:

*„გატყვდება ალით მხარე, ცისკენ მიქერის
კენებით ხარი,
მიწა, რქებით მონათბარი ნაკურებლებად
სეცევა პაერს.
ხარის ღანდი განდა ტვერში, შლეა აღარ
ჩანს ოქროს მტვერში.
მიწის სუნთქვა აქ ფრთას ვერ შლის, ვერ
შლის სურვილს ათახნარს“.*

წითელი ხარი ლევიფურულ ძაღს განასახიერებს. თავისი სრბოლის გამაზე იგი ბოროტ სულთა მოელ ლეგიონს მოიყოლებს: „ხარსა ხარი მისღვეს მშესთან, ვინ დაითვლის წითელ ხარებს?“

მათი თარეშის შედეგად პაერს ფრთები უკვნესის, ღვამიწა ტკივილით ითანგება, ქვენიერება ეცხლის რკალში ექვევა, ყოველი არსი სიყოხლის ნიშაგს კარგავს... და ეს ქაჯშემქლარი წითელი ხარები, ეცხლოვანი ფრთებით მშემდე ამადლებულნი და მის გარშემო გამართულ შლეგურ ორგიაში ჩართულნი, ღვამიწაზე წითელ სიკვდილს აგზანინან, რათა კაცობრიობას აღურ ღრეობაში მონაწილეობის აუცილებლობა აუწყონ:

*„ქვეყნის ეცეხლი რკალში სახლობს,
ის, რაც ეოცხალს შავად ახმობს,
რაც გვეების დასანგრევიად
ეზღლ ზაფხულში ჩვენსკენ იღგვის,
სანადიმოდ მოსაწვევიად
ჩვენ გვიგზავნის წითელ სიკვდილს“.*
ამ ქაოგურ ვითარებაში ყველაზე შემადრ-

წუნებელი ის არის, რომ ადამის მოდგმა თავ-
ვანს სცემს სიკვდილის მითხველ წითელ ხარს,
აქებს, აღიღებს მას და მის მიერ გამართულ
ქაჯურ ნადიმში ჩასაბმელად მისწრაფვის.
ადამიანის გრაგვილის კულმინაცია ეს არის.
იგი არამყოფ აზრებს ავსულს, არამყოფ ებრძ-
ვის და უპირისპირდება მას, არამედ ქედს
უხრის, ხობგას ასხამს, მეტიც – მის თანამეინ-
ახეთა რიგებს უერთდება და მათ მიერ მოწ-
ყობილი ვაკხანაღის მონაწილე ხდება:

**„და მის ცხოველს ყვითელ რქებით,
ქვეყნად იცეხლის ფრთით რომ დადის,
ჩვენ ვადიდებთ წმინდა ქებით
და ვერქართ ალურ ნადიმს“.**

ლექსის გრაგიკულ განწყობას განსაკუთ-
რებულ სიმბოფრეს ანიჭებს სატირული გონი,
რომელიც მისი ყოველი სტრიქონიდან გა-
მოერთის. ნამგალ-ჩაქვზზე გასაკრავად გან-
წირული პოეტი წინასწარ ერბნობს (ლექსი
1916 წელსაა დაწერილი) შემზარავ ქმენას
ამაყთებელი ურჩხულისას, რომელიც კაცო-
ბრიობის ისტორიაში ჯერაც არსმენილი
განჯვრებულობის დასამკვიდრებლადაა მო-
წოდებული: სამეუფო გახგმე უღმობელი ჯა-
ღათი უნდა დააბრძანოს („ხელთ უყვრია შვე
საგანას საიდუმლო სიციცხლისა“), უსუსურ
მსხვერპლს კი მისთვის გუნდრუკი აკმეინოს.

სატირის სიმწვავე მით უფრო თვალმისაკუ-
შია, რომ ავტორი საგანის მფობელობა რამშს
წარმოვიდგენს არა ცხრა მთასა და ცხრა
მღვას იქით არსებულ აბსტრაქტულ ძალად,
არამედ არიფთა ბანაკად, რომელთა შორის
თავდაუ იგულისხმება („ყვითელი რქებით, წითე-
ლი ხარი, ცხელი და ჩქარი ვადიდოთ ქებით...“).

არადა, მის სულში ხომ თორმეტი წლ-
იდან ჩასახლდნენ მოკანახხე ოქროს ჩიგუ-
ბა! მათგან ებოძა „კალამის წვერი, კალამის
წვერი – ბულბულის ნისკარგი“, რომელიც
ელოდა, სულმოუთქმელად ელოდა, როდის
უკარნახებდა, თუ როგორ ავყავდნენ ბაღში
ქვიშნები ან როგორ არტობდა დილის მზე
ყავრის ჭერში ოქროს დანას; როგორ განძარ-
ცავდა ქარი თეთრად გადაპენკილ „დელო-
ფად გყემლებს“ ან როგორ ელამუნებოდ-
ნენ მისი თმის ღერებს ღურჯნისკარგა წუში
მგრედები; როგორ ისროდნენ მწყემსები
ფიღისა თოფებს ჯოგით ავსებულ ჭალაში
ან როგორ მღეროდა ჩორთას ასული ძეუ-

ლებურ იაენანას: როგორ იდო მთებარე –
ძროხის ერთი წველა – ჰერანგას ქმის ვანმზე
ან როგორ ფანგავდა მინდორზე შეყვილან
დამეებული მგრედების ჯოგი უნამეს ჩეროს;
როგორ არხევედა ბოვირზე აკენესებული
ურმული ნადიების კენწეროებს ან როგორ
გოვებდნენ კოლხიდის ლოგინს მეყავი ის-
რად შეუკრებული წეროები...

... თორმეტი წლიდან შთააგონებდა „კალა-
მის წვერი, კალამის წვერი – ბულბულის
ნისკარგი“: „დაჯექ, დაწერე, დახატე, რითაც
ცხოვრება ივსება, მიუც დამმეულ ქაღალდებს
სამვილიშილო თვისება. გარეშე საქმეს გა-
დარჩი, მან ხალხი გააგულისა, გასინჯე ცეცხ-
ლის ღადარში სიმამრე ღექსად თქმულისა;
ვერ ნახო სიგყვის გარეშე სხვა მოწოდება
მადალი, ჰანგებით იანგარიშე ცხოვრების
აყალბაყალი... უნდა თქვა ხმა საკახეთო, მისი
ველები გელიან, ან ახალ თვალთ შეხედე
მურძაყან დაღმექელიანს. დაჯექ, დაწერე,
დახატე, რაც ბუნებაში გეღექსა, მიევი სარჩო
არხეგატელ ფანდურზე კარგა მოქმედებსა...
რომ ღამამ თქმაში გამოლოგო, რაც დარჩა
გულის მიგნითა, რომ ამაყობდეს სამშობლო
შენი მდიდარი წიგნითა. ვინც ერთგულ მი-
წას მსახურობს, წიგნს ეცეს თვალგამალებით,
რომ შემდეგ ტკბილად დახუროს, როგორც
ძილისთვის თვალებში... მგერს კი დარჩება სახ-
ადად ძახილი დაუცხრომელი: დაჯდა, დაწერ-
ა, დახატა და დარჩა, როგორც შმრომე-
ლი“ („საკუთარ თავს“).

მაგრამ ცხოვრების ბორბალს კვლავაც
ბელმებელი აგრიალეზა და პაოლო იამეი-
ლის პოეზიაში ისევე ავებელითად ეღვარებდა
წითელი ფერი.

„ფარშავანგები ქალაქში“ (1916 წ.) აპოკა-
ლიფსური ეპოქისათვის ნიშანდობლივი მძაფ-
რი კაგაკლიმმების მარდამეკში მაგიაწეა.
მასში მოქმედი საგანური ძალები: სისხლის-
ფერი გველემში და მის საბრძანისში შოფრე-
ნილი წითელი ფარშავანგები წითელი ხარი
სულიერი გყუპისცალები არიან. მათ მიერ
დამკვიდრებული ჯოჯოხეთური ყოფა ღექს-
ში პარაბოლურად არის წარმოსახული.

ავტორი ქმნის შემადრწუნებელ პანორა-
მას სისხლით გაღვნილი ეპოქისას, რომელ-
მაც წითელი ურჩხულის მადას მილიონობით
ადამიანის სიციცხლე უმსხვერპლა და სა-

მომავლოდაც ათეულ მილიონობით ზვარაკის შეწირვა აღუქვა.

სიციხით გაეზარებული ქალაქი, სადაც „რეგიონ ფიქრებს მზე აწვალედა და ახრობდა ცხელ ნიაღვარში“, არის განსახოვნება რევოლუციის სახმილში გახვეული ქვეყანა, რომელსაც წითელი გრიგალი აზანზარებდა, ამ სისხლისფერ ურჩხულს კი „თავდაუზოგავად მოაჭენებდა უმეზმარავესი მხედარი, ცეცხლმემართული აზრთა მმუსკრელი წითელი ცენზურა, მისთვის უცხო, მიუღებელ აზრებს ხშირად თავებიანად რომ ათიბავდა მათსავე მაგარებელთ“ (მერაბ კოსტავა).

აეგორი შემადრწუნებელი ფერებით ხატავს ყოვლისმომსპობი, ყოვლისგამჰანაგებელი ბოროტი ძალის აღმეგების სურათს. მისი გარემო შემოკრებილი წითელი გველები და ქუჩების ღარში მიშვებული მკბენარი სისხლი, დამხხერული შუშების მგვრით გაღურჯებული ჰაერი და „ჩქარ ელვარებით“ მოძრავი „ხალხი, მორთული ცხელ ოღარებით, ქარხნების ყვირილი და კვამლი ღვრია“, ქუჩებში დაყრილი სხეული ძაღლები, ქვეყნის დუღილით გახარებული ფერადი კატები და მხურვალე ცახცახით მქროლავი ცხენები – ასეთია საგანის სამფლობელოში დამკვიდრებული „მომგებული ნეგარების“ პოეტური ანაბეჭდი.

პაოლო იაშვილი აქ არ სვამს წერტილს. მან იცის, რომ სისხლისფერებია ტარგაროშის მრისხანება განუზომელია. ქვეყნის მდურება, ცხელი დარებით, მხურვალე ნიაღვრებითა და ცახ მიწვედნილი ცეცხლის ენებით აღძრული, მას ვერ დააოკებს. „სისხლისფერ გველემას ბრამი ემატება...“ შედეგად – „ქალაქში შენიშნეს ჰაერის ანთება“.

ამის შემდეგ განვითარებული მოვლენები ჩვეულებრივი აზროვნების ფარგლებში ვერ თავსდება. ფანტასმაგორიული სურათი, რომელსაც აეგორი ცვათავაზობს, პიკრობოლური ფერებით წარმოგვიდგენს ქვეყნად დატრიალებული ბორიაციის საშინელებას. აბსურდული ყოფა, რომელიც, ლექსის მიხედვით, ქალაქში წითელი ფარშავანგების მოფრენის უმაღლე მკვიდრდება, შედმიწვევით მუსგად შეესატყვისება იმ ყოვლად უაზრო, გამაოგნებელ, შლეჯურ ორგაზს, რომელიც რუსეთის იმპერიის ვრეცლ გერეგორიაზე „დაიდი

რევოლუციის“ კვირამაღზე გაიმართა. ქალაქს წითელი ფარშავანგების არაქანაქანა მშის „მთვრალი განგებით“ ევლინებოდა.

„მოულოდნელად მდუღარე მშის მთვრალი განგებით“

ჰაერი აყვავილდა წითელი ფარშავანგებით“.

„მთვრალი განგება“ უმენავის – ლეითური პარმონიის დამამკვიდრებლის – საპირისპირო ძალაა. მასთან გონებისმიერ სამღერებში დაუტეველი სიაყვა დაკავშირებული. მისი ბოროტი ნებით ეღამიწიდან ქრება სიმშვიდე, სიკეთე, სათნოება და სიყვარული და მათს ადგლს შფოთვა-ფორიაქი, უკეთურობა, განუკითხაობა და სიძულელი იჭერს. წითელი ფარშავანგები ქარგვილისებრ აცვდიან თეს ცისქვეშეთს და შემზარავი ყვირილით აძრწუნებენ აღამიანებს:

„ყო მათი მოვლენა წითელი ქარგვილი, იყო მათი ყვირილი მხურვალედ დატეხილი.“

„მთვრალი განგების“ ხელით დატრიალებული ჯოჯოხეთის მხილველი მკითხველის წინაშე სოლომ-გომორის განადგურების წარმოსახვითი სურათი ცოცხლდება: წითელი ფარშავანგები, რომლებიც ყვითელი ციდან კოიან, ფრთებით მდუღარე სიაღვანს აფრქვევენ, „ითიქოს ახლა ამოცივიდნენ გახურებულ ქვაბებთან, რომელმდაც სჩქეფდა რკინა“.

მზრძანებლის ბრმა იარაღად ქვეუღნი, სისხლით გაპოხილ-გალეშიღნი, დამწვარ-დათუთქული ფრთების ტკივილით შემღილ-გახელებულნი, ისინი სატიქის მძებნვარებით აწყდებიან მშისქვეშეთს და დაუზოგავად ანადგურებენ ყოველივეს, რაც კი თავიანთი შლეჯური სრბოლის გზაზე წინ გადაელობებათ:

„და ელავდა მათი განი სისხლით, ითიქოს ვინმე მოსდევდა ფარშავანგებს მშის ხელით.“

ცხელ ჰაერის ცისფერ ხორცსა ჰგლეჯდნენ მჭაერი ნისკარებით და ქალაქში მოფრენილი გატივებულ მშის დარღებით,

ქუჩებს კუმტად დასქეროდნენ შეპურობილი რაღაც შიშით და აივსო ეს ქალაქი ხმაურობით და სიციხით“.

წითელი ფარშავანგების მოფრენით აღძრული ქარგვილი ამოკალიფსური ძალით

აგყვება ქალაქს. სამყაროს ნგრევებანდაღურებად აღიქმება ის კენესა-ვაება, კვილა-სივლილი და შფოთვა-ფორიაქი, რომელიც მზის ფრინველების გამოჩენას მოსდევს. ხეებს ღიწინით სცივება რტოები, სახლებს აღმური ეღება, გრამვაები ყვირილით დაქრიან... მოსალოდნელი კატასტროფით გაგივებულთ პეგანან ცხენები, სვეტებზე მკერდგადახეულნი რომ აწყდებიან კილით კიდეშდის: „ღიწინით სცივიოდნენ ხეების გოტები, აინთნენ სახლები აღმურის მოდებით. ხალხი ირეოდა კენესით და ვაებით, ყვირილით მიჰქროდნენ ჩქარი გრამვაები, და ფარშავანგები კიოიოდნენ, კიოიოდნენ, მაღალ სახლებიდან კატები სვიოდნენ. და გიჟი ცხენები თვალბახეული მოჩანდნენ სვეტებზე მკერდგადახეული. ოხრავდნენ პაერში მზისგან დეენილეები. სისხლით ეღვარებდნენ ძირს ქვაფენილეები.“ – ასეთია წითელი ფარშავანგების მიერ დამკვიდრებული ამქვეყნიური ჯოჯოხეთის პარაბოლური სურათი.

ღვექის ფინალში გამჟღავნებული მკვდრული სიჩუმე ავებდითი მომავლის მაუწყებლად აღიქმება. მდუმარება, რომლითაც ცრემლისფერი ორთქლით დაფარული მზურვალე მგეცა და ისიფერ ნისლში გახვეული ველებია მოცული, უარესი მებთაგების მოლოდინს აღბრავს. ხეებზე ჩამომსხდარი დაღლილი მზის ფრინველები ის შემშარავი ვამპირები არიან, სისხლით დამთერალნი, თელემის ნეგარებას რომ ეძლევიან, რათა გამოფხიზლებულნი, უფრო და უფრო დიადი მსხვერპლის სისხლით გაილეშონ: „წითელ ქარში ზართა რეკა შემოსმა ყრუ და ჩქარი. ყველა მიშმა გადარეკა, მხოლოდ მკვდართან მოჩანს მკვდარი. ცხელი ორთქლი, ცრემლისფერი, მზურვალე ცას ეფინება, ჩემად არის ყველაფერი, ქალაქს წითლად ეძინება... ვით დაფლეთილი სისხლისფერი, სოველი ჩერები, ხეებზე სხედან დაღლილი მზის ფრინველები“.

საკანის აღმეგების ამ შემადრწუნებელ სურათში ყველაზე თავზარდამცემი, ყველაზე შემშარავი მაინც ის არის, რომ აღამიანები იძულებულნი არიან, თავიანთ საცხოვრებელთა ფასადები ოქროსად და ძვირფასი ქვებით შეამკონ, თავად კი სისხლით გალოპრიდ, ცხედრებით მოფინილ ქუნებში გამოეფინონ და გულში დაუტყველი „სიხარულის“ ნიშნად საერთო-სახალხო მვიში გამართონ, წი-

თელ-მწვანე ქოლგები და სადღესასწაულო დროშები აფრიალონ:

**„მწვანე და წითელი ქოლგების გრისაღი...
სადღესასწაულო დროშების ფრიალი...“**

ამოკალიფსურ მოტივზე დაწერილი ეს ორი ლექსი („წითელი ხარი“ და „ფარშავანგები ქალაქში“) რევოლუციამდე დაწერილი მათში საოცარი სიმუსტიითაა განჭვრეტილი ის გოგალური უბედურება, რომელიც მოახლოებულ კატაკლიზმებს უნდა მოჰყვეს. გარღუბული ფსევდობედნიერების სამინელებაც მთელი სიგრძე-სიგანითაა განსახიფთველი.

როცა კბილებდარეგნილი ურჩხულის თარეში მწარე რეალობად იქცა და ოქროს ჩიგებისაგან ბოძებული შთაგონებით გათანგული პოეტის წინაშე ცოფით სახეგადაღესილი გიგანტის ავი ჩრდილი აღიმართა, მან მთელი ძალისხმევა ამ უღმობელ სტიქიასთან საბრძოლველად მიმართა:

**„თორმეტი წლიდან აბარ მეცილიდნენ
ცხოვრებას წილად ოქროს ჩიგები...“**

**თორმეტი წლიდან მე ბრამიან კაცს
ვეჭიდები.“**

ბრამიანი კაცის – ბოროტი დემონის – რისხვის დასაოკებლად შეიქმნა ეს სკრიქონები: „მამ, ავაფეთქოთ ახალ ნაღმებით ძველი ქვეყანა დახახეხული. შხად არის თოფი! შხად არის ხმალი, მგერს ჩვენ გეყოფით მარგოკბილებით, დავაგვირგვინოთ ჩვენ მომავალი წითელ რუსეთთან დამშობილებით!“

მაგრამ მისი დაოკება არცთუ ოილი გახლდათ. არადა, ბრამიანი კაცი მაგერიალურ ფასეულობას კი არა (ან კი რა გააჩნდა: „ცოლი და ბავშვი, ძალი და ცოგა ხელნაწერები...“), გულს ითხოვდა მისგან, რათა ნაჭერ-ნაჭერ გაევიდა, და ისიც თავგანწირვით იღეწოდა, რომ ჩარჩებს არ მოეხეტოებიანთ ოქროს შოდის ბადალი მისი გული და „ძვირფას გულთა ბამარზე“ არ გაეგანათ იგი („პოეტი და აღამიანი“).

ბრამიან კაცთან დაზავება სულში ჩაბუდებული ოქროს ჩიგების ხმათა ჩახშობას – გულიდან ამოშკლარი სათქმელის გარკვეულ კალაპოგში მოქცევას, ნიაღვარივით მოვარდნილი განცდის დაოკება-დამოშმინებას ნიშნავდა. ეს კი სიკვდილის გოლფახი იყო. არადა მას ერჩია, გიჟის ხალათი ჩაეცვა, თვალისჩინს შელეოდა, ვიდრე სხვის დაკრულზე ბუქ-

ნაობის მწარე ნაყოფი: შთაგონების დამრეგა, განცდათა გამოყოფა, გრძნობათა დანღუნება – მოემყო და ის სიხარული, რომელიც შშობელი მიწით ნასაბრლოები, მშობლიური წიაღიდან ამოგყორცილი, სისხლსახეს, „სუხლადი, ბედაური, მადლარი“ სიგყვით (გლეონიძე); წრფელი, გულიდან სისხლად და არა, ხორცად გამონატანი სგრეიქონით; უსიერცო, უნაპირო, უჯებირო ლექსით უნდა მინიჭებოდა, სამუდამოდ დაქსამარებინა.

„გაფრება სჯობს, თუ გათავდა სიგყვის მადანი, და თვალთა დათხრა, თუ შვეს ქებით ველარ დახედები, ლექსო, გულიდან ხორცად რომ ხარ გამონატანი, თუ უნაპიროდ, სამუდამოდ არ ვახალდები“;
— წერს პოეტი.

პაოლოს სიგყვით, ადამიანს არ ძალუძს იმ ტკივილის მასშტაბების წარმოსახვა, რომელსაც პოეტური შთაგონებით დასწეულებული პიროვნება განიცდის. მასთან შედარებით ხანძრით, ომით, მიწისძვრით, ჭირით გამოწვეული განსაცდელიც კი უმნიშვნელოა. „არი მკვლელობა, არი ომი, არი ხანძარი, მიწისძვრა, ჭირი, ტყეში ყოფნა მარად თულეზად, მაგრამ არ არის განჯვა უფრო უზარმაზარი, როგორც პოეტის შთაგონებით დასწეულება“.

ერთი შეხედვით – სხეების მსგავსი, არაფრით განსხვავებული, არაფრით გამორჩეული, არაფრით განსაკუთრებული, გარდა იმისა, რომ, უბრალოდ, „ეს კაცია ლექსის მწერალი“, სინამდვილეში დიდად განსხვავდება სხვათაგან, რადგან, როცა „სიგყვა კეიაგი“ სიკვდილივით შემოახურებს, მთელი მისი არსება: „სისხლი, აზრი, სული“ – მას ემონება, მას ემორჩილება. მასთან ჭიდილში გადის ღამე, „მოახლება კარს განთიადი“ და... „აღარ ხარ კაცი, აღარც ჩონჩხი, ხარ მოცონება“. და ეს ერთი უძილო ღამე, შინაგანი წვით, განჯვით, შთაგონებით აღსახეს, მოჯარებული პოეტური სახეებით დაყურსული და მრავალთაგან საუკეთესოთა არჩევისა თუ დაწუნებულთა გაპარგახების მოწმე და თანამონაწილე, მთელ წელიწადს გადასწონის, რადგან მის წიაღში ერთი კარგი ლექსი იშვება, წმინდა, მსუბუქი და პაეროვანი, როგორც კეპულა.

ღამით გადაგანილი ბრძოლა მით უფრო გაუსაძლისია, რომ სიგყვასა თუ სახესთან

მორკინალი პოეტი თვალნათლივ ხედავს იქვე ჩასაფრებულ საგანას, რომელიც შეხვრისგან ჩახმხს უმდება. სიგყვასთან ბრძოლის მტანჯველ და ამ განჯვით სანეგარო პიროცეს სწორედ ამ ურჩხულის შიში აქვედა გაუსაძლისად. მისი მოთხოვნა-დაკვეთები აასკეცება გულს მოდებული სახმლის მჭურვალეებს და გვინი, „დასაქცევი გვინი, ვერანი“ უღმობლად იჭყლიტებოდა იმავე ფიქრით, თუ როგორ შეენიღბა სათქმელი იმგვარად, რომ ურჩხულის კლანჭებში არ მოქცეულიყო. იმ აზრთან შეგუება კი, რომ შთაგონებით დახსნელება აღარ განმეორდებოდა და ეს ლექსი უკანასკნელი იქნებოდა, წარმოუდგენელი იყო, რადგან უშთაგონებოდ დარჩენილი პოეტი აზრით, გრძნობით, განცდით აღსახეს პიროვნება კი არ არის, არამედ მემუერად ჩამომხმარი, სისხლდამრეგელი „ძორი“, რომელიც ყვაყ-ყორნებმა უნდა დაწეწ-დაჯიჯნონ:

„და თუ ეს ლექსი უნდა იყოს უკანასკნელი, მაშინ ეს ძორი ყვაყებისთვის ვასატანია“.

წითელი ურჩხული – რკინის ბაწარმოძარჯვებული მოღვისმუსკულებიანი გიგანგი (ტკაბიძე) დატივებით მოითხოვდა კუთვნილ ხარკს. პოეტიც იძულებული იყო, გულში ჩამარხული ოქროს მადნის გადასარჩენად სოციალიზმის „ღაღი მონაპოვრებისათვის“ ემღერა: „მოწავ, ახალი დაღით დაგტორეს, მთებო, მოგასკენენ რკინის ჯარები, მეუ ვუმღერ ველად გაჭრილ ტრაქტორებს და ოქროს მადნებს მიეჭქარები“ („პოეტის საქმე“).

– იქ, სულში კი ოქროს ჩიბები ჭიკჭიკებდნენ და ეს პანგები ისევე ვერ ეტეოდნენ მის არსებაში, როგორც დაუღუდარი ალადასტური – ვიწრო ჭურჭელში:

„მაინე რად მინდა მეტი დასტური გარდა იმისა, რომ დილა მეხნა, ვარ როგორც ღვინო ალადასტური და მიხარია ფათური ქვეყნად“

(„როგორც აფრის ტკაცუნია“)

ისინი ბადებდნენ ვრცელ, უკიდეგანო ასპარეზზე გაჭრის დაუოკებელ წაღილს, საზღვარმიუჩენელ სივრცეში განავარდების დამთრგუნველ სურვილს და ისიც ნატრობდა, მარჯნის მძიმე ჯაჭვის გარებით დაღლილი მაჯანებაზე მიეშვა, რათა მის პოეტურ კალამს ისევე დაუბრკოლებლივ შესძლებოდა ჯა-

ღალღმე გათარეშება, როგორც შურგის ქარს
მინდობილი იალქნიანი ნაეი დანაგარდობს
შევილი, უშუოთელი ზღვის კრიალა შედაპირზე
**„მინდა სიკეთის თარეში ჩემი ყველამ ნახოს,
ხევისურების ფარებში, ჩანსქერების ახლოს
მინდა მიწას მარჩენაღს ქვირდეს**

მშვილი ძილი,

**ჭეუღეს ვაფის განენას მის ამოვლა დღითი
როგორც აფრის ტკაეუნი, მოვარდნილი
მღვიდან,**

ისეთი ვაგკაეური გაქროღება მინდა“.

პოეტი არცთუ საგულდაგულოდ დაფარუ-
ლი სარკამშით აამქარავებდა ბოლშევიკური
ხელისუფლების მიერ დამკვიდრებულ სა-
მოთხეს, ბენიერებას, ხეაქსა და ბარაქის, სი-
უხევესა და კეთილდღეობას:

**„მორთმეულია სამყარო გობით,
მხოლოდ აყლისა ოქროდ დაღნობა...“**

კომუნისტის ცამღე აღმართული ხარაჩოე-
ბის სიმგკიყეს კი ასეთი საგირული გაეკე-
ბით გამოსხაგაედა:

**„ამართულია სოფელ ქვიშიდან
ცამღე კრიალა შუშის კედელი...“**

იყოღა, განა არ იყოღა, რომ ქვიშიამე
დაფუქნებული შუშის კედელი გამძღეობით
ბირთვის-სამშვიღდის ციხეს ვერ გაუგოღდე-
ბოღა, მაგრამ ამ „შღამით ნაგეში“ შენობის
შესაძირკვღეს მაინც განაღღღება:

**„და ვრთ ღღეს თივის ქიხიღან მოვიღა
კაცი ღაბაღლი**

**და ეეეღლით და ამბობითაი
ღასწეა ქვეყანა დამპაღლი...**

**ის გამოვიღა ოქროს თივიღან
და ჩააბარა ხაღბს გამარჯვება...“**

რაოღენ სასიხარულო იყო პოეგისათვის
თივის ქიხიღან გამოსული ღაბაღლი კაცის
ხოგბა-განღღება, ხელმესახეზბად ამოიკითხე-
ბა მძაფური ირონიით აღსაქეს სგრიქონებში:

**„სიე მახარებს უბადრეკი კუბის კეთებე,
როეა ოსგაგე მას უმაგებს მხიარულ
ფარჩას“**

(„მწვერვაღლებიღან“)

ამიგომ, როეა ურჩხუღისაღღში მიღღენიღ
სახობგო სგრიქონებს წერღა, „გიროღა,
გიროღა კაღამის წვერი, კაღამის წვერი -
ბუღბუღის ნისკარგი“.

გიროღა და ცოღვთათგან განწმენღას, პირ-
ვეღხაგის აღღგენას, მშობღღის წიღღში ღაბ-

რუნებას შთააგონებღა.

ბიწიერების ჭაობში ჩაფღღული სუღღის
გრაგეღია უღღღესი პოეგური ძაღღითაა გბმ-
ოულენიღი პაოლო იამვიღის ღექსში „წერ-
იღი ღეღას“ (1918). ნაწარმოების ღირიკუ-
ლი პერსონატი წარმოგეღღება სოფღის სის-
პეგაკეს მოწვევეგეღ, ქაღაქის მღღერიე ნა-
კაღღში მოყოღიღ ძე შეეღღომიღაღ, რომეღ-
საე უღღობღაღ ფღღეს უკან დარჩენიღი
სიწმინღის ნოსგაღგია. მისი გრაგეღის
მასმგაბებზე მკაფიოღ მეგევეღღეს ის უკიღე-
განო გკევიღი, რომღღითაე შიეღი ნაწარ-
მოებია გაეღენთიღი. ყოვეღი სგრიქონიღან
აფორიაქებული, სნებით შეპყრობიღი აღამი-
ანის ჩუში ქვითინია გაღღოღერიღი.

ანკარა ცრემღი ბაეშეობის ღღეღებიღან
იღღეს სათივეს, გკევიღით აღგობს სოფღის
მყეღრო ორღობეღებსა და სიმინღის ყანებთ-
ან დაკეშირებულ მოგონებებს და, ქაღაქის
ბინძური ყოფით შებღაღული, კეღაეეე ბაეშ-
ეობაში ეღიებეს განსაწმენღღეს.

ამ წუღიღში სამოთხეღა კარგული, ყოფი-
ერების ჭაობში ჩაფღღული, ცოღვეებით დამძ-
იმებული, ამავე ღღოს გაუნეღღებული სინანუ-
ღით შეპყრობიღი, მშობღღის წიღღში ღაბ-
რუნების სურვიღით მოსვენებაღაკარგული
აღამიანის გოღება შეიწნობა, ამიგომაც მისი
ღიამპაზონი ვერ თავსღება ერთი აღამიანის
სულიერი ბიოგრაფიის ფარგლებში და კა-
ცობრიული გკევიღის რანგში განიხიღება.

სოფღის იღღღის მოგონება ღღექსის და-
საწყისშიეე მღღარღაღღები აღამიანური წუ-
ხიღით არის მოეღღი. მკითხვეღი იმთავითეე
გრძნობს, რომ მისი მიგოეეება გაუხაღღის
განჯევისთანაა დაკეშირებული, რაღგან ის,
რაც უკან დარჩა, პირვეღქმნიღი სიწმინღი-
თა და უბიწოებით არის მოსიღი. ამრიაღღე-
ბული ქაღაქისათვის ესოღენ სანაგრეღი
„მყეღრო სამყოფელი“, ბინძური სამიკიგნი-
ბის ხორხოეს გარიღღებული, ღავიწყებისათვის
ვერა და ვერ გასამეგებელი ქვითიკირის
მარნები, უეოღვეღი კუგგები და მშობღღიური
მიწის სურნეღით გაეღენთიღი სიმინღის
ყანები - აი, ყოვეღიეე, რაც პოეგის დაკუ-
წულ-ღახაპყარებულ სუღს იმ პირვეღქმნი-
ღი სიფაქიმიისაკენ უბზობს:

**„ღაეგოეე სოფელი,
მყეღრო სამყოფელი,**

ქვიციურის მარნები

და კატის კნუტები...

სიმინდის ყანა!

ამ შეუბღღავე სამყაროს მომზიბულელობა ლექსში ჩვეულებრივი ყოველდღიურობის სამოსშია გახვეული. „ბნის ვანიავება, კალო და კვერ“ ის საქმიანობაა, რომელიც ადამის მოღვმას სასჯელად დაუწესა შემოქმედმა. და ეს სასჯელი, პირველხაგას დაცილებული ადამიანისათვის ესოდენ მტკივნეული, მის შორეულ შთამომავალს სანაგრულად რომ გახდომია, არის მკაფიო დასტური იმისა, რაოდენ ღრმად შეუგოპავს კაცობრიობას ცოდვის შორევეში.

გაზრწნილ-გათახსირებული საზოგადოების დაიქმა ლექსში ქალაქური ყოფის ამსახველი სურათების გაცოცხლებითაა წარმოჩენილი. დარბაისელი, ჩასპანდი, გულმართალი, პატიოსანი ყარაჩოხელის ადგილზე გაქსუბუბლი, დაღლარი, თახსირი, თვალმანკიური და გულხენეში კინგოს დამკვიდრება, შაეწოხიანი ვეკაეის დარბაისლური, ტკიბილი და შთამბეჭდავი მეტყველების ნაეცლად ხრინწმოკიდებული, ოკრობოკრო, ლამღანდარა და უდიერი კილოს გაბატონება – ასეთია ის სინამდვილე, რომელმაც ძველი თბილისის კოლორიგი შთანთქა და ინგელექტიც დაყურსული, სიწმინდისა და სიწრფელის მაძიებუელი პიროუნება საღახანად გადააქცია:

„პა, კინგოს პროფილი,

საევეო გარნები,

და დაეყუნებო

ქალაქის ქუჩებში მე – საღახანა“.

მხელაეყული, სიყრუითა და ფლიდობით დაღდასმული ქალაქის სახე ლექსში ერთადერთი მრავლისმეტყველი ფრაზით ხდება ხელშესახებ. სოფელში დარჩენილი „მართალი ბათმანის“ მონაგრება იმის მკაფიო მინიშნებაა, რომ ქალაქში ყოველივე თვალთმაქცობასა და მოგყუებაზე დაფუძნებული, ბათმანი აღარ ბათმანობს, არმინი აღარ არმინობს და, ცხადაა, აღარც კაცი კაცობს. ყველაზე სამინელი, ყველაზე გასახელებული მაინც ის არის, რომ ეს ეულლეგი, ხელმრუში ადამიანები თავიანთ გულფუტობასა და სიყარიელეს ცრუელეგანტურობით, ჭრელაჭრულა ყელსახვევებითა და შავი ხელთათმანებით ნიღბავენ:

**„და სოფლის სიწმინდე, მართალი ბათმანი,
როცა მე ქალაქში მაწუხებს, მახელებს
ყველა ყელსახვევი, შავი ხელთათმანი“.**

ლექსის საერთო განწყობას ქმნის „გირილი, გირილი, გირილი ბევრი“, რომელიც ქვეყნიური ჯოჯოხეთის დარჯაკში გამოვლილი სულის არჩევანს აელენს. საღახანების გარემოცვაში ხანგრძლივად მყოფი, თაეაბეც საღახანად ქვეული ღირიკული პერსონაგის სულს ქვეყნიური ბიწი ცრემლმა უნდა ჩამორეცხოს და სულწმიდის მაღლიც ცრემლმა – მწეობრივი კათარმისის უმთავრესმა ნიმანმა – უნდა მოჰფინოს.

მოგვიანებით დაწერილ ლექსში „მეღორის ლოეცა“ პაოლო იაშვილი საღახანებს შორის მოქცევას ღორებში ჩაეარღნად მიიჩნევს და წაწყმედისაგან გადარჩენას ცრემლების ყლაპვით შესთხოვს განგებას: „უფალო! უსმინე მავარდენს, მის ხელით გიგზავნი ბარათს. მიმველე ღორებში ჩაეარღნილს, ღორებში ჩაეარღნილს მარად, როგორც რომ ბურეკი პალომე მინდორში ბაწარით აბია, მარგო ვარ, უფალო, დალოეც მეღორე ცრემლების ყლაპია!“

განწმენდის გზად აქაც სინანული, ბავშვობასთან მიბრუნება და პირველყოფილი უმანკობის აღდგენა მიჩნეულია. უფალო! მომეცი სამხარი მაღლივით ამოსულს ცაზე და მენი პერაპეი ნახმარი ჩამაეცი ცოდვიან განმემომეცი ბავშვებში ჩარევის და მათთან თამამის ნება. უფალო, მენს გარდა არავის არა აქეს ამის უფლება. ჭიჭრები სამწყემსო ღორებზე ყოველდე ცრემლებით მსჯიდა. უფალო, გალავნის ცირეზე დამნიშნე ბელურა ჩიგად...“

პაოლო იაშვილის „წერილი დედას“ გადარჩენის მაძიებელი სულის მწურეალე დაღადისია. იმედის ხაგად მასში დედა და მისი ტკიბილი იავნანაა დასახული. საოყრად თბილსა და ნათელ განცდას გადასდებს მკითხველს იმ უმანკო, კამკამა დეების გახსენება, როცა პოეგს პირველი კიბილი ეჭრებოდა და ამის მხილველ დედას სიხარულით ცა ეხსენებოდა. ეს თბილი და ნათელი გრძნობა მით უფრო დიადია, რომ მისი წყარო – დედა და იავნანა – რაღაც სამინელს, შემშარაესა და მტკივნეულს – თბილისის დატოვებას უპირისპირდება. და ეს თბილისი, წინარე სტროფებში ესოდენ მუქი ფერებით წარმოსახული და გაუცხოებულეც კი, მისი დატოვების მოლოდინში ისეთი თბილი და ახლობელი ხდება, როგორც დედა-მშობელი და „ნანა ტკიბილი“. ამდენად, თბილისის დატოვების მოლოდინი

ლექსში ჯოჯოხეთურ განცდად აღიქმება, დედაზე ფიქრი კი ამ ჯოჯოხეთის უპირისპირდება ანუ სასუფეველის ნეგირებს უთანაბრდება:

*„იქნებ ჩვენ თბილისი ხვალ ყველამ
დავტოვოთ!*

*მინდა დღეს მივწერო დედას უსათუოდ,
იმღეროს მამასთან ის ნანა ტკბილი,
როცა ვაიხარა, რომ მე მეჭურბოდა
პირველი კბილი“.*

ასევე კონტრასტის შეგრძნებას ბადებს მომღვენო სტროფი, რომელშიც ერთხელ კიდევ გაიუღეებს საღაბანური ცხოვრების ირონიული ქვეტექსტი: კაცს, რომელსაც გაღაბნის ყორღზე ბელურა ჩიგად შემოჯდომა ეოცნება, ქურდები რაცხავენ მეგობრად! მას კი, გარეგნულად ამ „მეგობრობის“ შემფერებელს, სოფელში მოსარწყავ ვენახზე ფიქრი არ ასვენებს და ვაზის ფურცლებზე შერჩენილი შაბიანის მოღანდება ძილში საბანგადახილი ბავშვის სიცივისაგან ჩალურჯებული თვალის უკეებს აგონებს. და ეს მოგონებაც, თუმცა არაპირდაპირ, მაგრამ მაინც დედას უკავშირდება, რადგან ამ შედარების მიღმა აშკარად ისმის თავისად მაყურებელი თვალის დამხმობი და შეიღისად მაყურებელი-თღა ცოცხალი მშობლის შეცხადება:

*„როცა მე ქურდები მეგობრად მრაცხავენ,
სოფელში ვენახი ვახდა მოსარწყავი,
და ვაზის ფურცლებზე ისე ვალურჯადა
იქ შაბიანნი,
ვით თვალის უკე, როცა მე არ მახურავს
ღამეში საბანი“.*

„წერილი დედას“ XX საუკუნის დასაწყისში, უღმერთობის ხანაში დაიწერა. ეს იყო ხანა, როცა წარსულის – მეოცე საუკუნემდელი, ორმოცსაუკუნოვანი საქართველო მოადგა მეოცეს, „როგორც სულის ხრამს და ფიქრობს, როგორ მიადწიოს მეორე ნაპირს, ოცდამეერთე საუკუნის მარადიულ საქართველოს, რა უკოს ამ ვეებურთელა სიყაროელს – მეოცე საუკუნეს, რომელსაც დაუღია მავნებელი ხახა

და ნთქაეს თაობებს“ (ჯანსუღ ლეინჯილია).

პიაშვილის „წერილი დედას“ საქართველოსა და ქართველთა სულურ გადაარჩენაზე ფიქრით შთაგონებული ნაწარმოებია. ავტორის სასახლოდ უნდა ითქვას, რომ მხსნელის მაძიებელ ხედვას იგი წმინდა ხახულისაკენ მიაპყრობს და გულში აბობოქრებული კორიანტელის დასაცხრობად დედას ღვთისათვის ხანთლის დანთებას შესთხოვს. ამ მსასოებელი ხედვის არეში მშობელთან ერთად ღვთისმშობელიც მოიაზრება, რადგან ხახულთან განუყოფლადაა დაკავშირებული „ღვთისმშობლის მშერა, სახეც ქართული პატიოსნებით“. მკითხველი თითქოს თვალნათლივ ხედავს ქართველ ქალს, რომელიც ფეხშიშველი მიდის ხახულის გაძარში, დაჩოქილი ათეუს ღამეს ქალაქში დაკარგული შვილისთვის და მის სიგრძე ხანთელს უნთებს მაცხოვარს, რათა უფალმა თავისი ნახმარი პერანგით შემოსოს და მარადიულ საქართველოში შესვლის ღირსად აქციოს იგი:

*„დედა! ინახულე მენ წმინდა ხახული!
წადი ფეხშიშველი!
ქალაქში დაყარულ შვილისთვის ღამე გაათიე
ღმერთო! აპატიე – მე თუ ვერ მიშველი
დედას, რომ ღვთისთვის ჩემ სიგრძე ხანთელი,
მისთვის, რომ ჩემს გულში*

დაყუნდეს გრიგალი და კორიანტელი...“

„წერილი დედას“ ბავშვური უმანკოების სადიდებლად აღვლენილი საგალობელია. მომავლის იდეალად წარსულში დარჩენილი სიყმაწვილის დასახვა არის მონაგრება პირველხატთან მიახლოებისა, რაც ერის მწეობრივი განწმენდის სიმბოლოდ გაიაზრება. ამ რწმენის უმრეგი სათავეა ის წმინდა ხანთელი, რომელსაც ქართველი ქალი შვილის სულიერი გადარჩენისათვის ხახულის გაძარში ანთებს. ამ რწმენის სათავეა ის უმრეგი ნათელიც, რომელსაც ხახულის ღვთისმშობელი თავისი წოდებულნი ქვეყნის შთამომავალი დიდი ოქროს ჩიგების გადახარჩუნად მოჰყენს.

„მათი მოწა“

სადავო არ უნდა იყოს – შთაბეჭდილება, რომელსაც მხატვრული ნაწარმოები მის პირველ მკითხველებსა თუ მაყურებლებზე ახდენს, მნიშვნელოვანწილად არის განპირობებული სათქმელისა და ფორმის სიახლით, ე. ი. შთაბეჭდილების ძალას ქმნის არა მხოლოდ მისი მხატვრული ღირსებები, არამედ ორიგინალურობაც შეუძლებელია, დღევანდელმა მკითხველმა განიცადოს ისეთი აღფრთოვანება მსოფლიო ლიტერატურაში დახატული პირველი დეკექციის, დიუენის, გუნიალობით, როგორსაც გრძნობდნენ ავტორის თანამედროვენი, იმ უბრალო მიზეზის გამო, რომ არაფერი იცოდნენ ვინის დაუწერელი კანონისა, ახლა, შერლოკ ჰოლმისა და მისი ურიცხვი მემკვიდრის წყალობით, აქ სიომად რომ არის ქვეული – დეკექტურ ნაწარმოებში აუცილებელია, გამოძიებელი მკითხველზე ბევრად უფრო გამჭირავი იყო. (მოგჯერ, როდესაც სრულ სიახლესთან გვაქვს საქმე, ეს ფაქტორი მხატვრულ მხარეზე გაცილებით მნიშვნელოვანიც კი აღმოჩნდება ხოლმე. დღეს ვეღარანაირი მხატვრული ძალის კინოეპიზოდი ვეღარ განაცდევინებს პუბლიკას იმ მულევარებას, რომელიც უფლებოდა ლემიერების სეანსების მაყურებლებს ეკრანიდან პირდაპირ მათზე მომავალი მაგარებლის პრიმიტიული კადრების ხილვისას).

იმ შთაბეჭდილების რაობაში გასარკვევად, რომელიც გამოქვეყნებისას მოახდინა „მათი მოწამ“, საჭიროა წარმოვიდგინოთ საქართველოს მამინდელი ლიტერატურული პეიზაჟი – ფონი, რომელზეც ნაწარმოები გამოიწინა. გვიანინ სტალინიზმის ეპოქის ყალბი და უსიციოხლო პროდუქციის შემდეგ, 60-იანი წლების ქართულ მწერლობაში წინა პლანზე წამოვიდა პერსონაჟის ინდივიდუალობა (პიროვნება, ხასიათი) და ესეც კი აღმაფრთოვანებულ სიახლედ იქნა მიჩნეული. მაგრამ რე-

ალიზმი, – უფრო ზუსტად კი ემპირიული სინამდვილის ჩარჩოებში დარჩენის პრინციპი, – ისეც ითვლებოდა ხელოვნების არა მხოლოდ ყველაზე სრულყოფილ, არამედ ერთადერთ შესაძლებელ მეთოდად. უცნობი იყო ნაწარმოებები, რომლებშიც რეალობა დაუფარავად არის სახეცვლილი (კონსტრუირებული ან დეფორმირებული), რომელიც საბჭარო დამორებულია ყოფითი სინამდვილისგან და მილიანად ავტორის ჩანაფიქრისა და ფანტაზიის მოთხოვნების მიხედვით არის აგებული. უცნობი იყო საშხრეთაშხრული ლიტერატურის მთელი მათეური კონგინენტი, არ არსებობდა ოთარ ჭილაძის რომანები, ჯერ კიდევ იწერებოდა გურამ დომანაშვილის „სამოსელი პირველი“. გასაგებია, რომ ასეთ ვითარებაში გამოფხუვებული შთაბეჭდილება უნდა მოეხდინა „მათი მოწამ“, რომლის ქვეყანა და წუთისოფელი თამამად შორდება ყოფითი დამაჯერებლობის საზღვრებს და რომელშიც, ფაქტობრივად, არ არის ხასიათები, ინდივიდუალობები კი არა, პერსონაჟინილები მოქმედებენ. შთაბეჭდილება მართლაც უწვეულოდ ძლიერი აღმოჩნდა: გადიოდა წლები, ავტორი აღარაფრით ახსენებდა მკითხველებს თავს, მოთხრობა კი ყველას ახსოვდა; მეტიც, ის ერთგვარ ლეგენდადაც კი იქცა. 80-იან წლებში ძნელად მოსაძიებელი „მათი მოწამ“ პროფესიონალ ლიტერატორთაგანაც კი ცოგა ვინმეს თუ პქონდა წაკითხული, რის გამოც ხშირად გამოითქვამდნენ ხოლმე სინანულს, რადგან უკვე დამკვიდრებული იყო აზრი, რომ ამ მცირე მოცულობის ნაწარმოების გარეშე თანამედროვე ქართულ მწერლობაზე სრულყოფილ წარმოდგენას ვერ შეიქმნიდი. და საერთოდ, XX საუკუნეში ძნელია დაასახელო სხვა მოთხრობა, რომელსაც ესოდენ მნიშვნელოვანი და საპაგო ადგილი დაემკვიდრებინოს ავტორისათვის (ახლა მხოლოდ გიორგი შატბერაშვილის „მკვდრის

მზე“ მახსენდება ამ თვალსაზრისით რამდენიმე შესაღარ მოვლენად; და იქნებ კიდევ – გიორგი ბაქანიძის „ორმოცი დღე და ორმოცი ღამე“).

„მეათე მოწმეში“ ამბავი, ერთი შეხედვით, სახეებით ჩვეულებრივ სოფელში, საბალახოში, ხდება. თუმცაღა, პირველივე გვერდების წაკითხვის შემდეგ აღვილი შესამჩნევია, რომ ეს არის შეგად უცნაური სოფელი: მიუხედავად იმისა, რომ საკმარისად გულმოდგინედ არის აღწერილი მისი ბალ-ვენახები, მუკები, სახლები მარან-ჭურებითურთ, ბაზრის მოედანი სადალაქოთი და ღუქნით, მოკლედ უხვად არის ელემენტები, რომელთა შემოვლით „აღვლადობრივი კოლორიტი“ უნდა შექმნილიყო (პერსონაჟთა ჭარბი დიალექტიკებით დატვირთული მეტყველების ჩათვლით), საბალახო ნამდვილი სოფლის შთაბეჭდილებას შორეულადაც არ გოუებს. მეტიც, ვფიქრობ, ესაა ყველაზე „არასოფლური“ ტერიტორია ან სივრცე ქართულ მწერლობაში: აღვილი დასანახია, რომ სინამდვილეში საბალახო საზოგადოების, სოციუმის (ან იქნებ, უფრო ფართოდ – სამყაროსა და წუთისოფლის) მიკროსკოპულ მასშტაბებამდე შემცირებულ მოდელს წარმოადგენს – ერთგვარ პოლიგონსა თუ ლაბორატორიას, სადაც ავტორის მიერ შერჩეულ საექსპერიმენტო პირობებში მარადიული საკაცობრიო დრამის კიდევ ერთი ვარიანტი თამაშდება.

ამ მიკროსამყაროში ჩანასახოვანი სახით არის მოცემული ყველა ძირითადი ელემენტი, რომელიც სოციუმს, საზოგადოებრივ წარმონაქმნს ახასიათებს: საბალახოს ჰეავს თავისი მშართველი – დიქტატორების კენ მიდრეკილი სოფლის თავკაცი საველე; აქვს რეპრეზენტებული აპარატი, – რა უწყობს რომ ის ერთადერთი კაცით არის წარმოდგენილი (ამ როლს ჯერ საველეს შემოხველი შაქრო ასრულებს, შემდეგ კი – ყასაბი მიხა); ჰეავს ბელადის მორჩილი მასა; აქვს სექსუალური მიზიდულობის ცენტრი, რომელსაც ქმნის საველეს ღამაში ასული ცირუნია (ე. ი. დაწყებულია საკუთარი მითების შექმნის პროცესი, გარკვეული ამრით, მსგავსი იმისა, რომელიც თანამედროვე საზოგადოებაში წარმოქმნის სპორტის, კინოსა და ესტრადის ვარსკვ-

ლავებს და, საერთოდ, ყველა ნაირსახეობის სახალხო კერაებს); ბოლოს კე მის რეჟისურა დება ირაციონალური საწყისი გეგმი გაფარდნილი ჯანიკოს სახით, რომელიც ღამის წარმართული ღვთაების ძალას იძენს.

სიუჟეტური კვანძის შეკერა უაღრესად მახვილგონიერულია: თანასოფელეთა შელაპარაკებას ათი კაცი დაესწრო. ცხრა მოწმე ყველას ახსოვს, მეათე – არავის. რომელიც ისეთ არარაობას წარმოადგენდა, რომ მის არსებობას ვერაინ ამჩნევდა, „არარაობა“ (სწორედ ის ჯანიკო, სულ მალე სამიმ და შეუცნობელ ძალად რომ მოველინა სოფელს) აჯანყდა და საკუთარი არსებობის დამტკიცება გადაწყვიტა.

ოღონდ ამგვარ სიუჟეტურ კვანძსა და მოთხრობის შემდგომ განვითარებას შორის ძნელად შესამჩნევი წინააღმდეგობა არის დაფარული. დასაწყისი ქმნის შინაარსობრივ კალაპოგს, რომელშიც „არარაობის“ პიროვნებად ქვეყის პროცესი უნდა განვითარდეს, მაგრამ მსგავსი არაფერი ხდება, მეტიც – მოთხრობაში არსად ჩანს მთავარი გმირის პიროვნება. ვიდრე უწყინარი, მაგრამ სრულიად უფერული ჯანიკო ჯერ კიდევ სოფელშია, ის მართლაც თითქმის არარაობაა და ჯერ კიდევ არ არის პიროვნება; როგორც კი იგი სოფელს დატოვებს და უღრანით დაფარულ მთას შეჟარებს თავს, მაშინვე სტიქიურ ძალას იძენს და უკვე აღარ არის პიროვნება.

კონგრასტი სოფელში მყოფსა და გეგმი გატორილ მეათე მოწმეს შორის მართლაც მეგისმეგად ღიღია. დღისით, ვიდრე გეგს მისცემდეს თავს, ჯანიკო სიცხით გათანგულ სოფელში დაუხეგება, აწუხებს განზე მოსხმული ნაბადი, რომელიც ბეჭებთან ოფლით იფლინდება და მძიმდება, ძლივს მიათრევს ფეხებს, თავკაცთან შელაპარაკებისას გაჭირვებით მოახერხებს რაღაც გაუგებარი ჩაბუტბუტოს... უფსკრულია გაწოლილი ამ უფხო გლეხსა და იმ ფოლადის ადამიანს (ჯერ კიდევ ადამიანს) შორის, რომლისთვისაც უცხოა ფიზიკური უძღურება და ყოყმანი და რომელიც იმავე ღამით მთიდან იღრიალებს: „თუ აქ გინი ნადირს ქე მიხედება და მომერიდება... სულ მიშველი ხელით დავგლეჯ ამ საყოდავებს!“ ეს დაუჯერებელი მეგამორ-

ფომა ჯანიკოს სულში ნაგროვები ბოლომთ არის რამდენადმე მოგვიერიებული, ამ სასოწარკვეთით სახეს დღეებით, როცა სახლკარი თავზე ენგრეოდა, მას კი თითი არ გაუნძრევია ოჯახის გადასარჩენად. მაგრამ რაც ამის შემდეგ ხდება უკვე აღარანაირ მიმემ-მედევობრივ კავშირს არ ექვემდებარება – ამბოხებული უკერგილო გლეხი იძენს ზეადამიანურ ძალას. მის ნებას ემორჩილება ცეცხლი, პაერი და წყალი – შთაბე დათებული ხანძარი, ქარისა და წვიმის დახმარებით, ფერდობზე მუსკად ამომანთავს ღარს, რომელშიც შემდეგ ჯანიკო ლოდებს აგორებს; ემორჩილება უსიცოცხლო მაგურია – მთიდან დაგორებული ლოდები აშკარად მისი სურვილით მოძრაობს (ეს ნამდვილად არ არის კარგი დამიზნება) და ანადგურებს სახლებს, მარბაზანს, ხიდს (ზოგჯერ ერთდროულად რამდენსამე სამიზნეს); ემორჩილება ცხოველები – დათეუბი ხეასტავს მიერეკებთან, ხარები დუქანსადალაქოს რქებით მიანგრ-მოანგრევენ.

ასე რომ, სოფლიდან გასვლისთანავე მთავარი გმირი ქრება მოთხრობიდან როგორც ადამიანი, ინდივიდუალობა და იქვეა სტიქიონია შეუვდ, სოფლისადმი მგრულად განწყობილ უღრანისა თუ კლდელოდის დეთაებად, რომლის მოქმედებაში კანონზომიერების აღმოჩენა უნდა მოახერხო (ლოდები, რაგომდაც, ორ თვეში ერთხელ გორდება), რათა მისი ნეიგრალიზება სცადო. ამის შემდეგ კვლევის ობიექტი ხდება უკვე საბალახო, როგორც საყოველთაო საზოგადოებრივი მოვლი.

ცხოვრობდა სოფელი; ჰყავდა თავკაცი, რომელსაც ხალხი საკუთარი ნებით ეშახურებოდა და რომლის გადაწყვეტილებებსაც უსიგყვოდ ემორჩილებოდა; არ აკლდა სასმელ-საჭმელი; ქიონდა გასართობი (თავკაცის ყოველდღიური საუბრები ბაშრის მოედანზე, ხოლო წელიწადში ერთხელ – დიდი ბაშრობა თეატრალური წარმოდგენითურთ). მოკლედ, შექმნილი იყო გარეგნულად საკმაოდ მყარი საზოგადოებრივი წონასწორობა, რომელიც გამოცდის წინაშე დადგა, როდესაც ამ საზოგადოების ყველაზე უწინარი და უმაქნისი წევრი გყეში გაიჭრა და საბალახ-

ოს ლოდები დაუშინა.

როგორ უპასუხა საზოგადოებამ ამ ცამთვრეკვას, რა თვისებები გამოამჟღავნა? უსიგყვდ შემთხვევაში, ღირსების მსგავსი არაფერი. სოფელმა ჯერ დაეინფითა და გინებით სცადა ამბოხებულის დამინება; მერე მარბაზნის ჭურვებით მოუნდომა დამომშინება; შემდეგ ჯანიკოს ინგელექტუალური მოსპობა (წიგნების მეშვეობით მისი არარსებობის დამტკიცება) სურდა; მერე სახლკარის დანგრევითა და ნაცოლარის სხვისთვის მიტოვებით დასაჯა; შემდეგ დანგრეული სახლის ნაცვლად ახალი ოდა აუშენა და ნაცოლარი შინ მიუბრუნა; და ბოლოს, ამითავე რომ ვერაფერი გააწყო, გადაწყვიტა, ურცხვად და უპირობოდ დანებებოდა დამანგრეველ ძალას: მის ახალ სახლში სოფლის უღამაშეხი ქალიშვილი ცირუნია შეასახლა და შევედრა უსახურ გლეხს, დაუფლებოდა ქალსაც და მთელ სოფელსაც: „გვიჩქნია შენთვის, ჯანიკო, აგი სოფელი, რაფერც გინდა, ისე შეიხმარე ძამა... ჩვენ ქე ვიცხოვრებთ მდინარის გადაღმა კარებში... ახალი ოდა კი გაქ, საჭმელ-სასმელს უღვევად მოგართმევთ... სულ არ შეგაწუხებთ საბალახოელები!... თუ შეგვირიგებ ოდესმე, ხომ კაი, არადა რაფერც ბრძანებ, ისე იქნება!... ჩაიხუტე ეშხიანი ცირუნია... იმეფე საბალახოში!“

პასუხად კი ცივი უარი მიიღო: „არ მინდა მე თქვენნი სოფელი!“

რას მოგვაგონებს ქართული გრადიციიდან და მსოფლიო კულტურული კონტექსტიდან ადამიანური ბუნებისა და საზოგადოების ეს შეულამაშებელი და უმეღაეთი სურათი?

გრადიციიდან, უწინარეს ყოვლისა, უნივერსალური (მარადიული და მოგალსაკეობრივი) ყვარყვარე გაგახსენდება. საერთო ნიშნები ყასაბ მისხასთან არის განსაკუთრებით მკაფიოდ წარმოდგენილი, მაგრამ, არსებითად, იგივე თქმის ყველა სხვა სოფელზე (შეიძლება ითქვას, აქ დახატულია ერთგვარი კოლექტიური ყვარყვარე). მოთხრობის დასაწყისში სოფლის ერთადერთი კუთილ ადამიანად დახასიათებული მისა, როგორც კი შესაძლებლობა მიეცემა, ჩაფარი ხდება და გყიურ კერპს ვედრებით მიმართავს: „თქვი ჯანიკო ერთი სიტყვა!... რომელი საბალახოე-

ლი გინდა ჩავსვა ჭურში?..“ აქედან ერთი ნაბიჯი კი არ არის დარჩენილი ჯალათობამდე. ვიდრე ჭურშია დაკეცილებული, მისა უსუსურობის და უთავმოყვარეობის განსახიერებად არის ქცეული, საკმარისია ჭურიდან ამოიყვანონ და მოხა ჩააცვან, მაშინვე ვერცხლის ქამარ-ხანჯალს მოითხოვს და ცირუნიასთან ალერსს მოინდომებს, ხოლო როცა ქალი დოქს შეაღწავს გუჩებში, თავისი ნებით ამბობს უარს უკვე მიღებულ ქამარ-ხანჯალზე, მოთხრობის ბოლოს კი ჯანიკოს ემუდარება დაეუფლოს გემრიელ ცირუნიას. ასეთივეა სოფელეთა მასაც, რომელიც ჯერ მონურად ემორჩილება თავკაცი სავლეს ყოველ სიტყვას, მერე კი სახლ-კარს გაუპარტახებს მას, კოჭლ დათიკოს ჯერ ჯანიკოს ნაილარს მიათხოვებს, მერე კი მეორე ფეხითაც დააკოჭლებს მას.

მოთხრობის ფინალში ჯანიკო უკვალოდ ქრება. და უცნაური ის არის, რომ საბალახოს, რომელიც ადენი ხნის განმავლობაში ამ გამაპარტახებელი ძალის თავიდან მოშორებაზე ოცნებობდა, მოენატრება იგი. ჯანიკო მონატრება არა მხოლოდ ყასაბ მიხას, რომელსაც ადრე რაღაც მეგობრობის შტაგისი აკავშირებდა მასთან, არამედ (და ეს მნიშვნელოვანია!) მის მიერ ყველაზე მეტად გაუბედურებულ დალაქ გაბოსაც, რომელსაც რამდენჯერმე დაუნგრია ლოდით სახლი. „მამიკია ჯანიკო, სოფელეებს შენთან საუბარი მოგვინდა!“ – ყვირის გაბო მას შემდეგ, რაც მიხასთან ერთად უკონოდ დათურება და გაღვნილები საკუთარი ხელით მიან-

გრევენ დუქანს – დაღხენილი ცხოვრებისა და კეთილდღეობის სიმბოლოებს, რომელზემე ძვირფასი ადრე არაფერი ეგულებოდათ.

რატომ ენატრება საბალახოს ჯანიკო, რომელიც, ეს ცხადზე უცხადესია, ვერანაირ სიკეთესა და სიხარულს ვერ მოუგანს სოფელს? რა შეიძლება ასეთ ადამიანებს ენატრებოდეთ მშვიდი ცხოვრებისა და მძაბარი ჭამა-სმის გარდა? როგორც ჩანს, ვერც ინდივიდი და ვერც მასა ვერ უძლებს ხანგრძლივ ჩაფლობას მხოლოდ ხორციელი მოთხოვნებისა და სურვილების წყვდიადში, მათთვის აუცილებელია ირაციონალური საწყისი და როცა ცნობიერებაში უზენაესი (აბსოლუტი) მოკლულია, მისი ადგილი ყველაზე ურგებმა და უნაყოფო ძალამაც კი შეიძლება დაიკავოს, საკმარისია ის იყოს სამიში და აუხსნელი.

და სწორედ აქ შეიძლება გამოგვადგეს გარკვეული მინიშნება ეპოქის მხოლოდ კულტურულ კონტექსტზე (ცხადია, აქ იგულისხმება არა რომელიმე კონკრეტული ნაწარმოების უშუალო გავლენა, არამედ ორიგინალური და, საეარაულო, მეტწილად თითქმის გაუცნობიერებელი გამომხატველობის სულისკვეთებაზე: მამ ასე, ხომ არ არის ჯანიკოს მონატრება ერთგვარი „ფოდოს (პატარა, კინი ლმურის, „მამიკია“ ლთაების) შილოდინი“, წყურვილი თუნდაც ასეთი კარიკატურული სახით დასრულდეს „მარგოობის (წაიკითხე უღმერთობის, ღვთის გარეშე ცხოვრების) ახი წელი“. თუ მოთხრობის ფინალს ამ თვალთ შევხვდებით, ღამის გრატიკულ ელვადობას შეიძენს „ღვთაების“ პასუხი: „არ მინდა მე თქვენი სოფელი! აფერი აღარ მინდა!“

მიხეილ ჯავახიშვილის „თეთრი საყელო“

1926 წლის „მნათობის“ პირველ ნომერში მიხეილ ჯავახიშვილმა გამოაქვეყნა რომანი – „თეთრი საყელო“. ნაწარმოებმა კრიტიკოსთა აზრთა სხვადასხვაობა გამოიწვია. მათი ერთი ნაწილი თვლიდა, რომ რომანში დაპირისპირებულია მთა და ბარი, პრიმიტივი და ცივილიზაცია. ავტორი კი ამ ცივილიზაციიდან განდგომას ქადაგებს. რომანში აშკარაა რუსოსეული ელემენტები. რაც შეეხება ელიზბარს, იგი სულიერად გამოყოფილი პიროვნებაა, რომელიც ერთგვარ მსგავსებასაც კი ამჟღავნებს თეიმურაზ ხევისთავთან.

კრიტიკოსთა მეორე ნაწილს კი მიაჩნდა, რომ მიხეილ ჯავახიშვილი კი არ უპირისპირებს, არამედ უდარებს ერთმანეთს მთასა და ბარს და საბოლოოდ გამარჯვებას ცივილიზაციას, პროგრესს ანიჭებს. ხოლო, რაც შეეხება რომანის მთავარ გმირს, იგი სამოგადოების აქტიური წევრია და მისთვის სასარგებლო საქმიანობას ეწევა.

მართლაც, პრიმიტივისა და ცივილიზაციის შედარება-დაპირისპირების უარყოფა ნაწარმოებში შეუძლებელია, თუმცა, ჩვენი აზრით, ეს არის ერთგვარი დამხმარე თემა, მასალა მწერლისათვის მთავარის სათქმელად, პრობლემის გადასაჭრელად. პრობლემა კი ასეთია: რა გზას უნდა დაადგეს ქართველი ინტელიგენტი ახალ პოლიტიკურ სინამდვილეში? ალღვებს წინ, როგორც თეიმურაზ ხევისთავი და გარდუვალად დაიღუპოს, თუ გაქცეს ჯურხაანთკარში და იქაურ იდილიას მისცეს თავი, როგორც ეს ელიზბარმა გააკეთა ერთი პერიოდი? მიხეილ ჯავახიშვილისათვის ორივე ეს გზა მიუღებელია.

სწორედ მესამე, მსხნელი გზის ძიებაა „თეთრი საყელო“. ინტელიგენტის ადგილი „წითელ“ საქართველოში, მისი მოქალაქეობრივი დანიშნულება და მიზანი – აი, რომანში წამოჭრილი მთავარი პრობლემა, ან შედარება. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ მ. ჯავახიშვილისათვის არც ეს თემა – ცივილიზაციისა და პრი-

მიტივის დაპირისპირება – არის უცხო. მხედველობაში გვაქვს მოთხრობა „მღვარი“, სადაც ნაჩვენებია, როგორ მარცხდება 13 წლის ბიჭი სოფელში პირველად შესულ ავტომანქანასთან სირბილში შეჯიბრის დროს. ეს ალუგორიაა პრიმიტივისა და ცივილიზაციის შორის შეჯიბრისა, სადაც ცივილიზაცია იმარჯვებს.

ამრიგად, მ. ჯავახიშვილი თავის ადრინდელ მოთხრობაში შეეხო პრიმიტივისა და ცივილიზაციის საკითხს, მაგრამ ამ საკითხის გადასაჭრელად პაგარა მოთხრობაც საკმარისად მიიჩნია.

უფიქრობთ, ხავსებით მართალია გ. ნაგროშვილი, როცა წერს, რომ „ისეთ ჰკვიან მწერალს, როგორც იყო მ. ჯავახიშვილი, არ შეიძლებოდა ცივილიზაციისა და სიბნელის დაპირისპირების პრობლემა წამოეჭრა“ (1.107).

აქ, შეიძლება შემოგვეღაონ და თვით მ. ჯავახიშვილის სიტყვები გაგვახსენონ: „თემატიკურად „თეთრი საყელოში“ ახალი არაფერია. ეს თემა – ქალაქიდან გაქცევა და პრიმიტივისა და კულტურის დაპირისპირება – რუსოს, პანსუნს, კულერმანს და სხვა მწერლებსაც გამოუცნებიათ. მე იმით განესხვავებოდა მათგან, რომ გმირი ისევე ქალაქში დაეაბრუნე, ე. ი. კარნაქცილობა დაეგე და გამარჯვება კულტურას მიეკუთვნე!“ (2.206) – წერდა ჯავახიშვილი ვლიან ბაბგაძეს.

ამ შემთხვევაშიც გ. ნაგროშვილის გამოხატულებაში მოვიშველიებთ, რომელიც აღნიშნავს, რომ „მწერალი“ ოპონენტების საპასუხოდ გამოთქმულ აზრში რომანის არსებით მხარეს არ ეხება, აქ იგი რომანის ფორმას უნდა გულისხმობდეს და იმასაც მხოლოდ იმიტომ, რომ კრიტიკოსების სიჯიუტე გატყობს, თორემ ავტორზე უკეთესად ვის შეეძლო რომანის პათოსის განსაზღვრა!“ (1.104).

ეს რომ მართლაც ასეა, ამაში ისევე და ისევე მ. ჯავახიშვილი გვარწმუნებს.

„მე ვეძებ პროგრამულ რომანს, – წერდა იგი, – „ჯაყოსა“ და „თეთრი საყელოს“ შორის არც იმდენი განსხვავებაა, თქვენ რომ გვინდათ,

თემამ დაბადა ეს განსხვავება“ (2.205).

მ. ჯავახიშვილის შემოთხვევანილი სიგ-
ყვების არასწორ ინტერპრეტაციად უნდა ჩაი-
თვალოს ის გარემოება, რომ მოციგერითი ჩე-
ნი კრიტიკოსი მსგავსებას პოულობს თეიმუ-
რამ ხევისთავსა და ელიზბარს შორის. ჩვენი
ამრით, ამგვარი პარალელის გავლება არ
არის სწორი. ისინი არათუ ჰგვანან ერთმან-
ეთს, საყვებით განსხვავდებიან. თეიმურამ
ხევისთავი, „რომელსაც მომავლად თვალწინ
მხოლოდ შავი ნისლი ჰქონდა აფარებული,
ხოლო ყველაფერი, რაც კი ოდესმე გააჩნდა,
წარსულში ჰქონდა დარჩენილი“ (3.234), ხე-
ვისთავი, რომელიც როგორც კი ცხოვრებას
მისცავე მოქმედებას ითხოვს, უკან იხევს და
ძალადობას მორჩილდება, ელიზბარისაგან
სრულიად განსხვავებული პიროვნებაა.

არ იქნებოდა სწორი, იმისათვის, რომ ეს
განსხვავება გვეჩვენებინა, „ელიზბარი საზოგა-
დოების აქტიურ წევრად“ (4.372) დაგვესახა.
„თეთრი საყელს“ მთავარ პერსონაჟს არ
ჰქონდა არავითარი შეღამაზება და გმირის
რადიკალური მოდელის შექმნა, მითუმეტეს,
რომ თავად მწერალი არ „ინდობს“ მას,
გვიჩვენებს ელიზბარის შეცდომებს, მყრყობას.
ეს ბუნებრივია. ეროვნულ ფასეულობებზე
აღმართი კაცისათვის, ძნელი იყო მიღება და
გაგება ყოველივე იმისა, რაც იმ დროს ხდე-
ბოდა. საქართველოში „წითელი უმპას“ ბობო-
ქრობის ხანა იდგა. აქედან, ის დაბნეულობა
და მოგვარ, სულიერი გაორება, რომელიც
თავდაპირველად რომანის გმირს ეუფლება.

მამ, საიდან გამოდის მწერალი, როცა
„ჯაყოს ხიზნებისა“ და „თეთრი საყელს“
მსგავსებაზე ლაპარაკობს? პასუხი ნათელია:
ინტელიგენციის ფუნქციისა და როლის საკითხ-
ის ახალ პოლიტიკურ ვითარებაში. სწორედ
ესაა უმთავრესი პრობლემა ორივე ნაწარ-
მოებში, სწორედ ის ანათესავებს კიდევ მათ.
მიყვებით რომანის ფურცლებს.

თუ „ჯაყოს ხიზნებში“ ავტორი პირველ-
სავე გვერდზე იწყებს მთავრი გმირის სახის
გახსნას და ისეთი შტრიხებით გვიხსნისათვის
მას, რომ მკითხველს ნაწარმოების დასაწყისი-
დანვე სრული წარმოდგენა ექმნება ხევის-
თავის პიროვნებაზე, „თეთრ საყელს“ გმი-
რის ხასიათი თანდათან იხსნება

რომანის პირველივე თავში ჩნდება ელიზ-
ბარი, რომელსაც კეთილშობილური მისია
ამორჩავენ: „საქართველოს სპილენძი
აღარა აქვს, - თქვი და გადავწყვიტე - უნდა

ვიპოვნო“ (5.445) - და ელიზბარმა და მისმა
მეგზურმა კაკასიონის თეთრი ნაბჭებმაც
დაძრეს ცხენები, სადაც „ყველანაღსაყვე“
ლივე მლაპრისა და ლეგენდის ბაღით შეხაფ-
სულა: დიდი ბუჩქის ძირში ბუნდოვანი მითი
ფუსუსებს, ჰიგალო კლდეზე რაინდული არა-
კია გაკრული, ხოლო გარანდულ ხეებსა და
გალიკულ ქვებზე განგინი ლურსმანიოთ გა-
ლექსილი ეპოსია ამოჭრილი“ (5.448).

ელიზბარს და მის მეგზურს გზა დაებნე-
ვათ და ორი დღის ხეგიალის შემდეგ ერთ
მიყრუებულ სოფელს მიაღებინა. აი, როგორ
აღწერს იქაურობას თავად ელიზბარი:

„უკეთ მხუთე თუ მათი საუკუნეში გა-
დავსახლდი. იქვე - გაუთლელი ლოდებისა-
გან ასხულებული, საქათმისოდენა ნიში.
გვერდით - დაფლეთილი ბაერაყი - საეკ-
ლესიო და საომარი დროშა, ახოვანი, ასი
წლის მედროში, იგივე დეკანოში, იგივე ხე-
ვისებერი. დროშისა და დეკანოშის წინ -
ოციოდე ლანდი ეამთა წარსულთა, შეჭვილი
ჩაფხუგებით, პერანგებით, სამკლავებით,
სამუხლებით, მრგვალი ფარებით, აღღზე
უგრძესი ღამნებით, ადლიანი საგვერებით,
ბუნგრძელი მუბებით, დაღურსმული კო-
მლებით და ბუნმოკლე სათხედებით“ (5.451).

ნათელია, რომ ელიზბარი სრულიად შემ-
თხვევით (იმის გამო, რომ გზა დაებნა), მოხ-
ვდა რუსოს სამყაროში და ამ გარემოებით,
ეფიქრობთ, ავტორი ხაზს უსვამს იმას, რომ
ელიზბარს არავითარი წინასწარგანზრახული
გეგმა არ ჰქონია შემუშავებული, რომ ცივი-
ლიზაციას გასცლოდა და პირველყოფილ ცხო-
ვრებას დაბრუნებოდა.

აქ, ამ ღმერთისაგან და ხალხისაგან მივიწყ-
ბულ სოფელში ელიზბარი ხვდება ჯურხას,
რომელიც სიყმაწვილეში ქალაქში გაიხრო და
ნამდვილი ძმობა გაუწია ვიზნაშის დამთავრების
შემდეგ ელიზბარი რუსეთში გაემგზავრა სწავ-
ლის გასაგრძელებლად. უკან რომ დაბრუნდა,
ჯურხა ვეღარსად იპოვა. გავიდა წლები და
მხადნაფიციები კვლავ შეხვდნენ ერთმანეთს.

ჯურხა ეუღლარება ელიზბარს (მთაში ვაჟიკად
მონათლულს), რომ მათთან დარჩეს. და აი, აქ
პირველად ჩნდება სიყვები, რომლითაც იწყ-
ება გმირის სახის გახსნა: „რა ადვილად მიაგ-
ნო ჩემი სულის გაფხრევილ კუთხეს!“ (5.489)
შემდეგ კი ვისმენთ მონოლოგს, რომელიც
ელიზბარის სულიერ დრამაზე მივითითებს:

„ბედისაგან მოთვლილი და ნაბუთთადი
ვარ. ცხოვრებამ გამოფიგა, მომქანია და ფუ-

ღურო მყო. რაც შეიძლება და ვინც მყავდა, თითქმის ყველანი დაეკარგა: მამა, ძმა და სამიოდე ნათესავი, მამა-პაპების მონაგარი და უკანასკნელი თავმუსაფარი, სულის სიმხნევე და გულის სიმტკიცე. ყოველივე შეიძლება და აღარაფერი არ შეიძლება. სული დამიყარიღულა და ვერაფრით ვეღარ ავაფეს. ამიგომ იყო, რომ ჩემი განიყ და სულიც წიფლის ქვეშ ასე უკბად ვალხვა და ვაინაბა. ისეთი საამური ბანგით ვარ გავლენილი, რომ უძრავად თუნდ ერთ წელიწადს ვაძვლებ, თუნდა სამუდამოდ დაეღერებო. ჩემი გუმანი ძალდაგანებას, ან საპატივებულ საბაბს ელოდებო“ (5489).

ელიზბარის „აღსარებიდან“ ვიგებთ, რომ იგი სოციალურად თავადაზნაურთა წრეს ეკუთვნის. მოხდა რევოლუცია და მან ყველა და ყველაფერი დაკარგა: მამა, ძმა, ქონება და რაც მთავარია, „სულის სიმხნევე და გულის სიმტკიცე“. სხვა სიტყვებით, ელიზბარი ღერუ-სიაშია. მიზეზიც საყვებით ნათლადაა მინიშნებული რომანში: საქართველოში დამკვიდრებული ახალი სოციალურ-პოლიტიკური გარემო, „წითელი ეშმას“ სახელწოდებით რომაა მონათლული მწერლის მიერ.

მართალია, ელიზბარი თვითურად ხევისთავივით წინ არ აღდგომია ახალ ქვეყანას, პირიქით, მუშაობს, პროფესიით გეოლოგია და ხალხისთვის სასარგებლო საქმეს ეწევა, მაგრამ ისიც აშკარაა, რომ „რევოლუციის“ შემდეგ ელიზბარის სული გაბზარულია და ვერ ეგუება არსებულ სინამდვილეს. იგი ვერაზოდეს იქნებოდა იმ იდეოლოგიის გამზიარებელი, რომელიც აკარგვინებდა პიროვნებას საკუთარი ღირსების გრძობას, სწყვევდა მას ეროვნულ ძირებს. ამიგომაც არის, რომ სამუდამად ისე მშობლიურ მიწას მიმართავს, მიწას, სადაც ჯერ არ დადგმულა „უცხო კაცის“ ფეხი, სადაც ჯერ კიდევ ხელმუხებეულია მამა-პაპთა წეს-ჩვეულებები, შეურყენულია ეროვნულ-სარწმუნოებრივი იდეალები.

იყო კიდევ ერთი მომენტი, რომელმაც არცთუ ისე უკანასკნელი როლი ითამაშა ელიზბარის სულიერი დრამის გამწვავებაში. ეს იყო მისი დაქორწინება. თუმცა, სჯობს თავად ელიზბარს დავევლით ყური:

„ჩემს სიცოცხლეში ისე იოლად და შემთხვევით არაფერი არ მომხდარა, როგორც ჩემი დაოჯახება მოხდა:

– ცუქია, – ვუთხარი ერთხელ ჩემს საქმის მწარმოებელს, სამი საათი რომ შესრულდა, – სადილად გაგაგიჟო. პატივი დამდე, ქალო.

– ხად? – უმაღლე მკითხა ცუქიამ.
 – ორთაჭალის ბაღებში, ან თეთრ დაქვანებში
 – „ნად კურო“-ში წავიდეო. ბიზნესი
 – წავიდეო.

ერთი საათის შემდეგ შებრუნული ცუქია მუხლებზე მიმის, პაპიროსს აბოლებს და ღიინებს: ჩემი გული შენ მოგიკლავს ნა-ა-ნა, სხვისი ვავიხარებია, ნა-ა-ნა“.

... ერთი საათის შემდეგ ჩემი სტუმარი ევლემი ამყავს და ეუბნებო:

– ცუქი, ჩაი ჩვენსას დაელოთ. ჩემი დეიდა მაიკო სოფელში წავიდა.

... ორი საათის შემდეგ ხელახლად ჩამუვლი ცუქია აწვილ თმას ისწორებს და სარკეს ეუბნებო:

– ელიზ (ჩემი სახელი ელიზბარ ლოგინში გადააკეთა, – ელიზ, როდის ჩამოვა დეიდა-შენი? – სამ დღეში აქ იქნება.

– საქმე მანამდე უნდა გათავაზოთ, თორემ“ (5487) ასე „გააბედნიერა“ ცუქიამ ელიზბარი და რამდენიმე დღეში „ცხოვრება შეაძულა თავის ქმარს ქალთა ემანსიპაციის უკულმართი გაგვით: ყოველგვარი ვალდებულება „დიდსულოვნად“ ელიზბარს დაუთმო, ხოლო მთელი უფლებები თვითონ დაისაკუთრა.

ცუქია დიდიდან საღამომდე კრებებზე დარბის, პირზე მხოლოდ „რაენოპრაივი“ აკერია და ამ „რაენოპრაივის“ განხორციელებას ქალის ყველა მოვალეობის იგნორირებაში ხედავს.

„ღუღუღი ბანგი უკდრისი, ამაჯი კრამა უჭეხი და ფლიდი – აი უჭრული სურათი ცუქიასი“ (5451).

იბადება კითხვა: რაგომ ითმენს ამდენს ელიზბარი? რაგომ არ ვაადლებს ცუქიას? აქაც პასუხი მხოლოდ დროის ფაქტორის გათვალისწინებით უნდა ვაიყვს: შეიძლებოდა არასწორად ვაგვით „ყოფილთა“ კლასის წარმომადგენლის ამგვარი (თუმცა საყვებით სამართლიანი) დამოკიდებულება პროლეტარული რიგებიდან გამოსული ქალისადმი და ელიზბარი ერთ მშენიერ დღეს „კონგრევიოლუციონერადაც“ კი მოენათლათ (6.55).

ნათელია, რომ ცუქია იმ მახინჯი დროის სახე-სიმბოლოა, რომელმაც ელიზბარს უხდებო ცხოვრება. აღსანიშნავია, რომ მისი იდეალები მემოქმედებაში ამგვარ სახე-სიმბოლოებს არაერთხელ ვხვდებით. თუმცა, გარკვეულწილად სახეცვლილთ: თუკი პირველ რომანში იგი ბანჯგელიანი ჯაყოს

სახით გვევლინება, „თეთრ საყელოში“ იგი უკვე კოხტაპრუწა ცუქციას სახეს იღებს. „გივი შადურში“ მას გამომძიებელი ავთარითე პქეია, ხოლო მწერლის უკანასკნელ რომანში („ქალის გერთი“) უკვე მრავლობით რიცხვშია წარმოდგენილი ავთაროვისა და გურგენიძის სახეებით.

მართალია, ყველა შემოსხნებული პერსონაჟი დროის პროდუქტია და იგივე დრო მოუღებს მათ ბოლოს, მაგრამ დროის ამ მონაკვეთში იღუპება ამაღლებული და იმარჯვებს მხეყერი. ამიგომაც ილაშქრებს მიხეილ ჯაფახიშვილი ასეთი თავგანწირვით ამ ზოროგების წინააღმდეგ და თანამემამულეებს აქტიური მოქმედებისაკენ მოუწოდებს.

დავუბრუნდეთ რომანის მთავარ გმირს. ელიზბარი თანდათან გაწიკლაურდა. წვერი მოუშვა, მისი საუარესლით ხათუთა ერთობა, კბილის საწმენდით კი ჯურხა აბჯარ-საჭურველს ჰფერავს. საპნის ფერიც კი დააფიწყდა. მის მაგივრად სიქ ქვას ხმარობს. „ყალიფანი“ ჯურხასავით საყელოში აქვს ჩარჭობილი, ხოლო, როცა „ყალიფანი“ მოსწყინდება, ქალაქიდან წამოდებულ ჰუგეს სახელმძღვანელოდან ფურცელს ხევს, შიგ თოუუნს ახვევს და პასიროსს ეწევა. ქალაქურ-ლიკერატორული სიგვებე თანდათან ეკარგება, სამაგიეროდ ჯურხა „ნამდვილ ქართულს“ ასწავლის, საქმიანობაც „მაკაკური“ გაიზინა: „აბჯარ-საჭურველის წმენდა, ნადირობა, შუღლი, ოში, საშხადისი, ყალიფანი, ლექსის გამოჭრა, ლული, ღრეობა, ფარიკაობა.“ (5516).

ელიზბარი სახესებით ემყოფილია ამგვარი ცხოვრებით. მისი სხეული და სული ისვენებს, იგი თავისუფალია ყოველგვარი პასუხისმგებლობისაგან, მისი ფონება იმარგლება პოლიტიკურ-მეცნიერული ლექსიკონისაგან, მის სულს ამაღლებს ხათუთასამდე სიყვარული და ყოველივე ამის გამო „ცხადია სასიოცხლო ნიშაგი მემატება, – მოგვითხრობს ელიზბარი – დაკარგული გუშანი და მიმქრალი ხალისი დღითი-ღღე მიბრუნდება. ნათლად ვგრძნობ, რომ თანდათან რაღაც იღუმალი ძალით ეიგენები, ვიხსები, ვუფლები“ (5512).

ელიზბარის სულიერ და ფიზიკურ გამოჯანსაღლებას თან მოჰყვა იმ რომანტიული ბურჟუას გაფანტვაც, რომლითაც მისი ცხოვრება იყო მოხილი ჯურხანისკარში. არც ისე იოლი აღმოჩნდა წიკლაურობა. „წიკლაურობა ვეიადე და დავმარცხდი“ – გამოუცყდა

თავისთავს – „მეგად მძიმე და უჩვეულო გერთი მოვიქიდე. ახლა დროს სწავლე დაეიმშვიდო და მუხლიე შევისყენო, ორსკე წაიქეციე. სადაცა წაიქეციე!“ (5553).

ბარში შემოდგომა მოდის. მთაში კი ზამთარი დაიწყო. გარეთ არ გაისვლება. ელიზბარი ოთხ კედელშია ჩაჭვდილი და თითქმის დამუნჯებული დაბოროთიანდება. ადრე რაე მოსწონდა და საამურად ენენებოდა, ახლა ყველაფერი აღიშინებს: ცუცხლის ცქერით თვალები გაუწყალდა, ხისკალმა, ერობო და ქაღამ გული აუშსუყეს, მყარალმა თამბაქომ და არაყმა ხახა ჩაუხლინეს. ხოლო, როდესაც მიხვდა, რომ ხეუსურების მთელი ოცნება ბაგვაციონთა გახგის აღდგენას არ სულე ზოდა, თითქოს მხოლოდ ახლა დაინახა ისინი მთელი სიგრძე-სიგანით, შეიგნო, რომ წიკლაურობა გამოსავალი არ იყო მისთვის და მისი ხალხისათვის და მკაცრად გადაწყვიტა ქალაქში დაბრუნება.

ელიზბარი მიხვდა, რომ მისი ადგილი ქალაქშია, იქ, სადაც მისი ქეყნის მომავალი იჭვდება, ხოლო მთაში გახიზნა გამოსავალი არ არის. ამიგომაცაა, რომ თავის საქციელს დემერგირობას უწოდებს, ცდილობს თავისი სიყვების სიმართლეში ჯურხაც დაარწმუნოს და მათ შორის მეგად საგულისხმო დიალოგი იმართება:

„ – მთაში გახიზნა გაქეცევა და მეგი არაფერი – მიეგე მე – ბრძოლის ეელი ქალაქშია და ომსაც იქ მოვიგებთ ან დავმარცხებთ. მომხდურს დედაციხეში უნდა დაუხვდე, მე კი იქიდან გამოვიქეცი და დავიმაღლე.

– იქ ვერ იბრძოლებ, ვაეიკავ.

– შენ კი იბრძვი? დათვის ბუნაგში შემბერალხარ და დამაღლე მიზნად გადაგიქეცევა. ჯურხა შეყოყმანდა – იყუნა და სთქვა:

– ქალაქში გაგაწითლებენ.

– არე მაგისა მემინიან.“ (5574)

ელიზბარმა გააცნობიერა, რომ რეალობისაგან გაქეცევა შეუძლებელია. „წითელ ეშმას“ მემინებულ კი არ უნდა გაექეცე არამედ უნდა ებრძოლო, ხოლო მთაში გახიზნა გაქეცევაა, ღალატია. „მომხდურს დედაციხეში უნდა დაუხვდე“ და მისი (ელიზბარის), როგორც ჭემშარიგი ინგელიგენგის უმთავრესი დანიშნულებაა ვანაწყოს ერი უკეთესი მომავლისათვის საბრძოლველად და ვანუტკიცოს მას რწმენა ზეალინდელი დღისა, რადგან „გარდუვალა კანონი და უძლეველია ძალა მისი – სამშობლოსი!

შოთა რუსთაველის პოემა უნგრულ ენაზე

XIX საუკუნის მიწურულში საქართველოს შესწავლას ხელი მოჰკიდა საქვეყნოდ ცნობილმა უნგრელმა მეცნიერმა, ეთნოგრაფმა, მწერალმა ბელა ვიკარმა (1859-1945). ამ დროისათვის მან უკვე საყოველთაო აღიარება პოვა, როგორც ცნობილი ფინური ეპოსის „კალევალას“ ბრწყინვალე მთარგმნელმა. ფინეთში იგი ხშირად ჩადიოდა და ერთხელ ეწვია კიდეც სახელოვან თანამემამულეს მიხაი ზინის, რომელიც 1889 წლის მაგსუელში ლახტში (ფინეთი) ცხოვრობდა.

მოგვიანებით ბელა ვიკარი ასე იგონებდა ზინისთან შეხვედრას „მე მას ვესტუმრე როგორც მხატვარს, იმ მიზნით, რომ მის პიროვნებაში ინტერესი გამეღვიძებინა „კალევალას“ მიმართ. მე მიწოდდა, უბაღლო ილუსტრატორი როგორმე დამეთანხმებინა, ხელი მოეკიდა ცნობილი ეპოსის დასურათებისთვის, რადგან იგი სწორედ შესაფერ ძალას წარმოადგენდა ჩემთვის.“

საქმე ისე წარიმართა, რომ ეს საგანგებოდ აწყობილი გეგმა ჩამუშალა. ზინიმ მდიდრულად დასურათებული წიგნი მიჩვენა, რომელიც იმ ხანებში იყო გამოცემული. ჩემს წინაშე იდო ჩემთვის უცნობ ენაზე, უცხო შრიფტით დაბეჭდილი, ქართული ერის უდიდესი პოეტის შოთა რუსთაველის რომანტიკული ეპოსი, მიხაი ზინისავე ილუსტრაციებით.

ამ შეხვედრის დროს მიხაი ზინის ვიკარისთვის უაზობა თავისი საქართველოში მოგზაურობის აზრები. განსაკუთრებით გაუმახვილებია ყურადღება თბილისსა და ქუთაისში „ვეფხისტყაოსნის“ ცოცხალი სურათების დადგმებზე, რასაც დიდად შეუწყვია ხელი იმისათვის, რომ სწორად გაეზიარებინა ილუსტრაციების გი პაეი... მხატვარს ვიკარისთვის მოკლედ გაუცვინა რუსთაველის თხზულების შინაარსი და უთხოვია ამ უძველესი ქართული

ეპოსის უნგრულ ენაზე თარგმნა.

იმეამდ ვიკარი მთელი გატაცებით მუშაობდა ფინური ეპოსის „კალევალას“ თარგმანზე და რუსთაველის პოემის თარგმნაზე სრულიად არ უფიქრია. მაგრამ მას არც დიდი მხატვრის შთამაგონებელი სიტყვები მიუცია დაიწყებისათვის.

ყველასათვის ცნობილია, რომ „ვეფხისტყაოსნის“ თარგმნის სამზადისს ბელა ვიკარი მე-20 საუკუნის დასაწყისში შესდგომა (1908), აი, რას წერს ამის შესახებ უნგრული მკვლევარი, გურნალისტი ქალი პალმა შელკენი:

„ორმოცდაათი წლის ბელა ვიკარმა შეისწავლა ქართული ენა მხოლოდ იმისთვის, რომ თავის თანამემამულენი გასცნობოდნენ მე-12 საუკუნის ქართველი პოეტის შოთა რუსთაველის უკვდავ ქმნილებას „ვეფხისტყაოსნის“. იგი რვა წლის განმავლობაში სწავლობდა ამ ენას და ამდენი ხნის დაძაბულმა შემოქმედებითა შრომამ სასურველი შედეგიც გამოიღო: მან დაასრულა პოემის უნგრულ ენაზე თარგმნა.“

ამ რამდენიმე ხნის წინათ უნგრეთის აკადემიის ხელნაწერთა საცემში სიყვითლე დაკრულ გაზეთის ფურცლებსა და შენიშვნებს შორის მე წავაწყდი შევ გყავში ჩასმულ მოზრდილი შოპის რვეულს. იგი დათარიღებული იყო 1908-1909 წლებით. ამ რვეულში ბელა ვიკარის ხელით ჩაწერილია ქართული ენის გრამატიკის წესები და თვით პოემის ნაწილის თარგმანის შავი ვარიანტი.

რვეულის გადაფურცელისას მე გამახსენდა, რომ ორმოციან წლებში ბელა ვიკარმა ერთხელ მომითხორო, როგორ ისწავლა ქართული ენა. ფინეთში პირველად მგზავრობისას, 1889 წელს, იგი ეწვია ჩვენს სახელოვან მხატვარს მიხაი ზინის, ვინც იმ ხანებში ერთ პაგარა ფინურ სოფელში ლახტში ცხოვრობ-

და. ამ ვიზიტის დროს შიჩი ბელა ვიკარს ასენა მის მიერ დასურათებული შოთა რუსთაველის პოემის 1888 წლის საიუბილეო გამოცემა და უთხრა: „ჩემი ილუსტრაციებიდან“ მე ამას ყველაზე კარგად ვივლი. მე თქვენ ვთხოვთ, გადათარგმნოთ ეს წიგნი უნგრულ ენაზე“.

როგორც უკვე ვთქვით, იმ ხანებში ბელა ვიკარი ფინური ეპოსის „კალევალას“ თარგმანზე მუშაობდა და, რა თქმა უნდა, არ შეუძლო ხელი მოეკიდებინა რაიმე სხვა სამუშაოსთვის, მაგრამ დიდი შხაგურის ამალეულ ბული სიგეები მას არ დაეწყო.

„მე უკვე ორმოცდაათ წელს გადავაბოძე — განაგრძობდა თხრობას მსცოვანი სწავლული, როცა დიდის გაჭირვებით და ახეთივე დიდი გულმოდგინებით შევედექი ქართული ენის შესწავლას, როდესაც მეორა, რომ უკვე საკმაოდ დავეუფლე მას და შემოიღია პოემის თარგმნას მივყო ხელი, სამწუხარო რამ აღმოვაჩინე: ქართული ეპოსი, რომლის უნგრულად თარგმნას ვაპირებდი, დაწერილია ძველი, შეიდასი წლის ხნის მქონე ქართული ენით და მიუხედავად იმისა, რომ მრავალი წელი მოვანდომე ამ ენის შესწავლას, პოემის ორიგინალი ჩემთვის გაუგებარი აღმოჩნდა. ჩემთვის ნათელი და უჭკველი ვახდა, რომ ქართული ენის საფუძვლიანად შესასწავლად მარგო მე ვერას გავხდებოდი. ამისათვის საქართველოდან მოვიწვიე ქართული პოემის კარგი მცოდნე და თანაც ცნობილი ესპერანგისტი გიორგი ცისკარაული, რომელიც იმავე დროს ძველ ქართულ ლიტერატურასაც კარგად იცნობდა. გარდა ამისა, იგი თავისუფლად ლაპარაკობდა რამდენიმე ევროპულ ენაზე ნახევარი წლის განმავლობაში მე ყოველ დღე, ოთხ-ოთხი საათი ვთარგმნიდი ესპერანგოზე, ფრანგულსა და ინგლისურ ენებზე ქართულ ლექსებსა და ფრაზებს“.

„მე და გიორგი ცისკარაულმა ჯერ „ახალი ალექსის“ წიგნი წაიკითხეთ ქართულად, მერე ქართულ ხალხურ პოეზიას ჩავეუქეთ და ბოლოს რუსთაველის ეპოსს შევედექით და მხოლოდ მაშინ, როცა მე ვიგრძენი, რომ უკვე საკმაოდ ვძლიე ქართული ენის ყველა სიძნელე და თავისებურებანი, ხელი მოვიკიდე

პოემის თარგმნას. იგი 47 ლექსისაგან (თავისაგან) შესდგება. სამუშაოს დასაწყისშივე სიბრულით დაერწმუნდი, რომ მისი შიჩი მართალი იყო. „ვეფხისტყაოსანი“ ჭეშმარიტად ღირსი გამოდგა ევროპულ ლიტერატურაში შესვლისა“.

რუსთაველის ამ გენიალურ ქმნილებას მაშინ ევროპაში ნაკლებად იცნობდნენ. მე-19 საუკუნის შუა წლებში ჯერ აკადემიკოსმა მარი ბროსემ (1802-1880), ხოლო შემდეგ კაზიმეჟ ლაფინსკიმ (1823-1893) ეს პოემა ფრანგ და პოლონულ მკითხველებს გააცნეს... გერმანულ მკითხველს კი გერმანულ ენაზე „ვეფხისტყაოსანი“ გააცნო შვერალმა არტურ ლაისგმა (1852-1927), ვინც ი. ჭავჭავაძისა და ი. შანაბლის დახმარებით შეუდგა „ვეფხისტყაოსნის“ თარგმნას (გამოქვეყნდა დრეზდენსა და ლაიფციგში 1890 წელს).

საყურადღებოა, რომ ბერგა ფონ შუგნერი, ავსტრიელი შვერალი ქალი, გათხოვებაშივე გრაფინია კინსკი (1843-1914) თავის მეუღლესთან, ავსტრიელ შვერალ არტურ გუნდაკარ შუგნერთან (1850-1902) ერთად 9 წელი ცხოვრობდა საქართველოში (1876-1885); მან დიდი შრომა გასწია თავის მეუღლესთან ერთად ქართული კულტურის პროპაგანდისათვის ევროპაში. ბერგა ფონ შუგნერმა საქართველოს მიუძღვნა თავისი „მემუარების“ (1909) მომრდილი თავი.

არტურ შუგნერმა 1884 წელს გამ. „კავკაზში“ გამოაქვეყნა წერილების სერია „ვეფხისტყაოსანზე“, რომლებიც ქართულმა გაზეთებმაკ გადაბეჭდეს. არტურ შუგნერს კუთვნის მუსიკალური ნაწარმოებები საქართველოს თემაზე.

საინტერესოა გავეცნეთ ერთ ამგვარი სახის ცნობას, რომელიც გერმანული ენის საეცილისგმა, ქალბატონმა ნელი მაღალაშვილმა მომწვოდა, რისთვისაც მას დიდ მადლობას უწვდით.

აი, ეს ცნობაც: „ცოლ-ქმარი შუგნერები გავეცნენ შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსანს“ და გადაწვიდეს მისი გერმანულ ენაზე თარგმნა. პოემის „ლაბირინთში“ მეგზურობა იონა მუნარგამ იკისრა და მშობლიურ სოფელ ცაისში მიიწვია. 1885 წელს, 9 იანვარს, ნ. ნიკოლაძეს სწერდა: „მე შუგნერები

სოფელში ჩაიყვანე და აქ ხელმეორედ შე-
ეუდექით თარგმნას, უფრო დაკვირვებით და
სინდისით. ჯერ უკანასკნელ რედაქციას ვაღ-
გნებთ ფრანგულად და მერე იქვე გერმანუ-
ლად ვთარგმნით წიგნს. ეს ორი კვირა დღე
და ღამე ვმუშაობთ და როგორც იყო ერთს
მეოთხედს მოვეუდეთ ბოლო.“

ნ. მაღალაშვილის თქმით თარგმანი კი
გასრულებულა, მაგრამ მუგუნერების ნაღვაწს,
სამწუხაროდ, დღის სინათლე არ უნახავს.

როგორც ცნობილია, დღეს უნგრულ ენაზე
რუსთაველის პოემა რამდენჯერმე არის
ამეცყველებული. და აქ, ამასთან მიმართე-
ბით, უწინარეს ყოვლისა, უნდა მოვიხსენიო-
თ დიდი უნგრელი მხატვრის მიხაი ზიჩის
(1827-1906) ღვაწლი, რომელმაც თავის თან-
ამემამულეთა შორის პირველმა გაუკაფა
გმა რუსთაველის სახელსა და მის ქმნილე-
ბას. უნგრელები სამართლიანად ამაცობენ,
რომ რუსთაველის პოემის ბელა ვიკარისეუ-
ლი თარგმანი ერთ-ერთი პირველი სრული
პოეტური თარგმანთაგანია ევროპულ ენაზე.

შოთა რუსთაველი და მისი ვეფხისტყაოსანი,
პირველად უნგრულ ენაზე ნახსენებია 1884
წელს ჟურნალ „კოსორუმი“ („გვირგვინი“)
გამოქვეყნებულ წერილში „მიხაი ზიჩი ქარ-
თულ ლიტერატურაში“, სადაც ნათქვამია:

„ქართული ლიტერატურის უდიდესი სიამა-
ყვა რუსთაველის დიადი პოემა „ვეფხისტყა-
ოსანი“ („ვეფხის ცყავი“). 1593 სტროფისაგან
შემდგარი თხზულების მდიდრულად გაფორმე-
ბული გამოცემა უახლეს მომავალში იხილავს
დღის სინათლეს. ჩვენს თანამემამულეს მხატ-
ვარ მ. ზიჩის სთხოვეს თხზულებისთვის ილუს-
ტრაციების მომზადება. ერთმა ქართველმა
ლიტერატურის მოყვარულმა გ. ქართველიშ-
ვილმა ათი ათასი მანეთი შესწირა გამოცე-
მის ხარჯების დასაფარავად; პოემა მალე ხე-
ლმისაწვდომი გახდება ევროპელი მკითხე-
ლისთვისაც, რადგან თბილისის „კავკასიის“
რედაქციის ერთ-ერთ თანამშრომელს ი. მე-
უნარგიას იგი ფრანგულ ენაზე უთარგმნია“.

როგორც ჩანს, უნგრული გამოცემის კორექს-
პონდენტისთვის ცნობილი ყოფილა ჩვენი სა-
მოგალოებრივი ცხოვრების მნიშვნელოვანი
ფაქტები: „ვეფხისტყაოსნის“ გამოსაქვეყნად

მომზადება და მ. ზიჩის მიერ ილუსტრაციების
დამზადება, გ. ქართველიშვილის (1830-1901)
მეცენატობა და ი. მეუნარგიას (1852-1919) მიერ
რუსთაველის ქმნილების ფრანგულად თარგ-
მნა, რამეც ქართულ პრესაში მხოლოდ ორი-
ოდე ცნობა იყო გამოქვეყნებული.

„ვეფხისტყაოსნის“ ეს გამოცემა მ. ზიჩის
შესანიშნავი ილუსტრაციებითურთ მართლაც
განხორციელდა 1888 წელს და ვიორგი ქარ-
თველიშვილის გამოცემის სახელითაა ცნო-
ბილი. ამის შემდეგ მ. ზიჩიმ ითავა მეორე დიდი
კეთილშობილური წამოწყება, - ცნობილ
უნგრულ მეცნიერსა და მთარგმნელს ბელა
ვიკარს (1859-1945) შთააგონა მშობლიურ ენაზე
ეთარგმნა და თავისი ხალხისათვის გაეცნო
რუსთაველის უკუდავი ქმნილება. ლ. ალიო-
შინას სიტყვები რომ გაეიმეოროთ, „ამით ზიჩიმ
ხელი შეუწყო საქართველოს ფარგლებს გა-
რეთ მისი უდიდესი ეროვნული პოეტის ქმნი-
ლების პოპულარიზაციას.“

ფინური ეპოსის „კალეველას“ უნგრულ
თარგმანზე მუშაობისას 1889 წელს ბელა
ვიკარი სოფელ ლახტში შეხვედრია მიხაი
ზიჩის. მას სურდა, გამოჩენილი მხატვარი
დაეულოებინა „კალეველას“ დასურათება-
ზე. მაგრამ მომხდარა პირიქით: მ. ზიჩიმ მას
გააცნო „ვეფხისტყაოსნის“ 1888 წლის ქარ-
თველიშვილისეული გამოცემა, ბრწყინვალედ
ილუსტრირებული თვითონ ზიჩის მიერ და
ურჩია ახალგაზრდა უნგრულ მთარგმნელს,
მშობლიურ ენაზე ეთარგმნა იგი. 1912 წელს
„ბუდაპეშტი სემლე“-ში („ბუდაპეშტის მიმოხ-
ილე“) გამოქვეყნებულ წერილში, აგრეთვე
„ვეფხისტყაოსნის“ უნგრული თარგმანის
(ბუდაპეშტი, 1917) წინასიტყვაობაში ბელა ვი-
კარი ასე გადმოგვცემს ამ ამბავს: „ფინეთში
პირველი მოგზაურობის დროს, 1889 წელს
მაფხულში, ვესტუმრე ჩვენს სახელგანთქმულ
მხატვარს მიხაი ზიჩის. მან მეტერბურგის ახ-
ლოს მღებარე პაატარა ფინურ სოფელ ლახტში
მიმიღო და ჩემდამი ისეთი განუყოფელი
თავაზიანობა და უნგრული სტუმართმოყვარე-
ობა გამოიჩინა, რომლითაც სარგებლობდა
ყოველი ჩვენი თანამემამულე, რომელიც მის
ნახვას მოისურვებდა. მ. ზიჩიმ მანქენა მდი-
დრულად გაფორმებული წიგნი, რომელიც

იმ ხანებში იყო გამოცემული. ჩემს წინაშე იდო სემიოვის უცნობ ენაზე უცნობი შრიფტით დაბეჭდილი ქართველი ერის უდიდესი პოეტის, XII საუკუნის მოღვაწის, შოთა რუსთაველის რომანტიკული ეპოსი მ. მიხის ილუსტრაციებით“.

1908 წელს ბელა ვიკარმა დაასრულა „კალევალას“ თარგმნა, ხოლო 1909 წელს კი უნგრეთის მეცნიერებათა აკადემიამ გამოსცა. ამ თარგმანით „შესანიშნავემა მცოდნემ არა მარტო ფინური ენისა, არამედ ფინელი ხალხის ცხოვრებისა, ბ. ვიკარმა შესძლო უნგრული ლიტერატურის გამდიდრება „კალევალას“ მშვენიერი, ჯერაც სწორუპოვარი თარგმანით“.

ახლა უკვე შეიძლება მიხისთვის ჯერ კიდევ 20 წლის წინათ მიცემული სიტყვის შესრულება. ბელა ვიკარი გვიამბობს: „ჯერ კიდევ ომისწინა წლებში შევიძინე გერმანული ენათმეცნიერის, ეთნოგრაფის, კავკასიოლოგის, აღოლფ ღირის (1867-1930) ქართული ენის გრამატიკის სახელმძღვანელო ოსკარ ამბოთის წინასიტყვაობით გერმანულ ენაზე (Ad. Dirr, „Theoretisch-praktische Grammatik der modernen georgischen /grusinischen/ Sprache...“, Wien und Leipzig.“). დაეიწეე სწავლა. საკმაო წარმატებასაც მივაღწიე, ასე რომ, ერთგვარი თვითღარწმუნებით ავიღე ხელში რუსთაველის შედევრი, მაგრამ არაფერი გამომივიდა, ერთი-ორი სიტყვა თუ გავიგე მხოლოდ.“

აღოლფ ღირის სახელმძღვანელოს გარდა, ბელა ვიკარს, მისივე ცნობით, ხელთ ჰქონია მიხისაგან ნაჩუქარი „ვეფხისტყაოსნის“ 1888 წლის ქართველიმედიისეული გამოცემის ცალი და პოემის ერთ-ერთი შემდგომი „სახალხო გამოცემა“, აგრეთვე, დ. ჩუბინაშვილის ლექსიკონი; გარდა ამისა, მას ჰქონდა „ვეფხისტყაოსნის“ ლათინურული გერმანული თარგმანი /Dresden-Leipzig, 1889/, მ. უორდროპისეული ინგლისური თარგმანი / ონდონ, 1912/, და კიდევ რომელიღაც რუსული თარგმანი.

ბელა ვიკარი ფრიად საფუძვლიანად ემზადებოდა ამ გენიალური ნაწარმოების სათარგმნელად. ერთ-ერთ მის სტენოგრაფიულ რეველში აღმოჩნდა ცნობები საქართველოს შესახებ. ქართული ენის შესწავლისას

მას გადაუწყვეტია გასცნობოდა საქართველოს ისტორიას, გეოგრაფიას, ეთნოგრაფიას, ლიტერატურას, ხალხის მწერეულებს, ქართულ ფოლკლორს, დაინტერესებული ყოფილა ქართული განსაქმნით და ქართული კერძებითაც კი. მხოლოდ ამ სერიოზული წინასწარი გაცნობისა და შესწავლის შემდეგ შესდგომია იგი პოემის თარგმნას.

ამ პოემის თარგმანზე მიხი მუშაობის შესახებ დროგამოშვებით გამოთუბიე ათა-უნებდნენ ცნობებს. აი, მაგალითად, რას წერდა 1912 წლის 5 ივნისის გაზეთი „მოდორო პირლოში“ („უნგრული გაზეთი“): „... აკადემიის სხდომაზე აკადემიის წევრ-კორესპონდენტმა ბელა ვიკარმა წარმოადგინა ყველასათვის უცნობ ენაზე XII ს. ქართველი პოეტის რუსთაველის რომანტიკული ეპოსი „ვეფხისტყაოსანი“. რუსთაველი მე-12 საუკუნეში ცხოვრობდა, როდესაც საქართველოს ვეებურთულა გერიგორია ეკაეა და კავკასიის ხალხების კულტურის სათავეში იდგა.“

— ამგვამდ წარმოდგენილი რუსთაველის ეპოსის ერთი ნაწილი გვარკვევს ორიგინალის სიმშვენიერეში და გვარწმუნებს, რომ 700 წლის წინათ მცხოვრები დიდი პოეტის ქმნილება არ დაბეღელებულა და რომ უნგრულ ენაზე ღირსეული სახით გამოთვა...“

„რეა წლის გულმოდგინე შრომის შედეგი იყო ბელა ვიკარის მიერ ქართული ენის დაუფლება და რუსთაველის საგმირო ეპოსის უნგრულ ენაზე თარგმნა. 1917 წლის გამაფხულზე ნაწარმოების გამოსელასთან დაკავშირებით მეცნიერს ქების სიგელი გადასცეს პარლამენტში.“

ასე გამოთვა კავკასიის იქეთა მხარეს მდებარე ქვეყანაში მცხოვრები მცირერიცხოვანი ქართველი ხალხის შედეგრი პირველად უნგრულ და შემდეგ სხვა ევროპულ ენებზე რა თქმა უნდა, რუსულ ენაზე გამოცემულს თუ არ ჩავთვლით.

ბელა ვიკარს ძალიან უყვარდა ამ სამუშაოზე ლაპარაკი. მახსოვს, მაშინ ჯერ კიდევ სტუდენტი ვოკონა ვიყავი, როცა ბელა ვიკარი ხშირად მიყვებოდა მსოფლიოში სიღამამით განთქმული ქალების სამშობლოზე, საქართველოზე. გინამბიელი ვიყავი, როცა გავიცანი

კვი 80 წელს მიღწეული მსოფლიანი მეცნიერი, მაგრამ ჩვენი ეს საუბრები ყოველთვის დაუვიწყარი იქნება ჩემთვის. ისეინარაღ ყვებოდა საქართველოზე, მის ხალხზე, მსახიობებზე სიმღერებზე, ჯგოფნებოდათ თავისი ცხოვრების ერთი ნაწილი იქ გაუგარებიაო. ამ დროს კი არასოდეს ფეხი არ დაუღვამს იქ.

თუ რარიგად უყვარდა ბელა ვიკარს რუსთაველის ეპოსის თარგმანზე მუშაობის გახსენება, ამის მშვენიერი დამამტკიცებელი საბუთია წერილი, რომელიც სიკვდილის წინ, 1945 წლის ივნისში (სექტემბერში გარდაიცვალა) მისწერა მამინდელ განათლების მინისტრს. წერილში იგი სთხოვდა, მეორედ გამოეკეთათ შოთა რუსთაველის ნაწარმოები უნგრულ ენაზე.

1945 წლის მაგსულში ხელმოკლედ და მართლაც მძიმე პირობებში უხდებოდა ცხოვრება. 86 წლის მეცნიერს, უნგრეთის ერთ პაგარა სოფელში - დუნაევისში მთლიანად შემობლების შემწეობით გაპქონდა თავი, სწორედ ამგვარ პირობებში დაწერა მოგონებები, თუ როგორ დაიწყო ქართული ენის შესწავლა და ქართულ თარგმანზე მუშაობა. თავის შემუშარებში არ გამოუგოვებია ისიც, როდესაც 1917 წელს ნაწარმოების უნგრულ ენაზე გამოეკემის ჯერი დაღვა, მიხაი მიჩის ილუსტრაციებიდან სგამბამ ერთი გამოგოვა. ეს სურათი გამოსატავდა რაინდებს, რომლებიც თამარ მეფეს ესალმებოდნენ.

სურათზე გამოხატულ ადამიანებს მხატვარმა უნგრული საზეიმო ფორმა ჩააყვა. სგამბის ხელმძღვანელობამ ეს მხატვრის ხუმრობად მიიჩნია. აქვე უნდა დავსძინოთ, სრული ჭეშმარიტებაა ის, რომ ქართული და უნგრული საზეიმო განისაზმის ერთმანეთს ემსგავსება, თითქმის ერთნაირიე კია.

ბელა ვიკარი არა მხოლოდ ფინური და ქართული ენების შესწავლითა და ორი თარგმანის წყალობით იყო მსოფლიოში ცნობილი, არამედ თარგმნიდა გერმანულიდან, ფრანგულიდან, ესტონურიდან, ნორვეგიულიდან. იგი შილერის, გოეთეს, იბსენის ამრთა ერთგული გამომხატველი იყო.

ხუმრობის მოყვარულმა, ყოველთვის მხარული სახის, მახვილი ბუნების მქონე ბელა

ვიკარმა თავი გაართვა ლა ფონგენის იტყვარაკების თარგმნასაც. ენების დრმმ მქონდნემ, დადებული ლინგვისტიკური მონაყვებით დაჯილოებულმა ბელა ვიკარმა მშვენიერზე უმშვენიერესი ნაწარმოებებით გაამდიდრა ჩვენი ლიტერატურა.

დიდი ინტერესით აღეგნებდა თვალს ნიჭიერ ახალგამრდებსაც, ჩამოაყალიბა ლიტერატურული გაერთიანებები, რომ სხვადასხვა ეროვნების ხალხებს შორის კავშირი კიდევ უფრო გაეღრმავებინათ ლიტერატურულ და კულტურულ ერთიერთობათა საფუძველზე ამ სექციებში ლებულობდა ნიჭიერ ახალგამრდებს და მათ წარმატებებს მთელი ძალით უწყობდა ხელს.

უამრავი მაგალითების მოყვანა შეიძლება იმაზე, თუ ბელა ვიკარი რამდენად იყო თავისი შეხედულებების დამცველი. იგი არასოდეს არ ყოფილა ვაჭარი, როგორც მეცნიერი და როგორც პიროვნება“ (პალმა შელკენი, მოგონებანი ბელა ვიკარზე, ბელა ვიკარის ხსოვნისადმი მიძღვნილი საუბილეო შეიმი, კოპოშვარი-ჰეგეში, 1970.).

ეს დიდი ფილოლოგი უნგრული ენიდანაც თარგმნიდა სხვა ევროპულ ენებზე. იგი მანდორ პეგეფის პოემით იყო გატაცებული და მასზე მრავალი საჯარო ლექცია აქვს წაკითხული. მანვე თარგმნა უნგრულად ყველა ლექსი, რაც კი მიუძღვნიათ უცხოელ პოეტებს უნგრეთის ამ სასიქადულო პოეტრეეოლექციონერისადმი.

„ვეფხისტყაოსნის“ პირველი სრული თარგმანის ისტორია კი ასეთია: ბელა ვიკარმა, მართალია, შეისწავლა და იყოღა ქართული, მაგრამ არა იმდენად, რომ თავისუფლად და დამოუკიდებლად შესძლებოდა რუსთაველის თარგმნა. ამ საქმეში მას დახმარებია ქართველები. კერძოდ, „ვეფხისტყაოსნის“ უდიდესი ნაწილი 1909-1912 წლებში ვიკარს უთარგმნია გიორგი ცისკარაულის დახმარებით, ხოლო ბოლო ნაწილი 1915 წლიდან გრიგოლ ილარიონის ძე წერეთლისა და დავით სამსონის ძე თოლორაიას მონაწილეობით. პოემის გეჭყატის სათიანდოდ გასატებად ვიკარი პირველ შემთხვევაში იყენებდა ესპერანტოს, ხოლო მეორე შემთხვევაში კი

– გერმანულ ენას. თარგმანი დასრულდა და გამოიცა 1917 წელს ბუდაპეშტში გამოცემლობა „ათენეუმი“. გამოცემაში ჩართულია მიხაი მიჩის 26 ილუსტრაცია, ხოლო გარეკანზე გამოყენებულია ქართველიშვილისეული გამოცემის ყდის მხატვრობა. თარგმანს წინ უძღვის ბელა ვიკარის წინასიტყვაობა, რომლითაც მან მკითხველებს გააცნო „ვეფხისტყაოსნის“ უნგრულად თარგმნის ისტორია და მიაწოდა მოგადი ცნობები რუსთაველსა და მის პოემაზე. პოემის ვიკარისეულ თარგმანს საფუძვლად უდევს „ვეფხისტყაოსნის“ 1888 წლის ქართველიშვილისეული გამოცემა. თარგმანს აკლია პროლოგი, ხატაგალებთან ბრძოლა და სულ 1445 სტროფის მოიცავს. ვიკარის მიერ შესრულებული თარგმანი თავის დროზე საუკეთესოდ ითვლებოდა.

„რუსთაველი ჭეშმარიტად დიდი პოეტია. მისი ცხოვრება ისევე რომანტიკულია, როგორც მისი დღემდე შემონახული თხზულება“, – განუცხადა მთარგმნელმა უნგრელ სამოგადოებრიობას და შემდეგ მიაწოდა ხალხური ბიოგრაფიული ცნობები დიდ შემოქმედზე.

ბელა ვიკარის სიტყვით, რუსთაველის წინსვლამ სახელმწიფოებრივსა და ლიბერატორულ ასპარეზზე „რუსთაველის გენიის გრიუმმა, მის წინააღმდეგ აამოქმედა მურით აღსავსე ბოროტმშრახველები“ – შევიწროებამ და ღვენამ გენიალური პოეტი იერუსალიმში მიიყვანა.

ბელა ვიკარმა „ვეფხისტყაოსანში“ საქართველოს კონკრეტულ-ისტორიული ვითარების ანარეკლი დაინახა. მან სწორედ გაიაზრა პოემის იდეური სამყაროს სიღრმე. მისი სიტყვით, „პოემაში ერთიმეორეს მისდევს სიყვარულის, მეგობრობის, ერთგულებისა და რაინდობის უაღრესად თბილი, კოლორიტული სურათები, რის მსგავსსაც მხოლოდ უდიდეს პოეტთან ნაწარმოებებში ვხვდებით.“

ბელა ვიკარის თარგმანმა ქართულ-უნგრული ენების ჩინებული მყოფნის, ცნობილი მეცნიერის პუგო შუხარდგის მაღალი შეფასება დაიმსახურა. მისი აზრით, ეს თარგმანი „მნიშვნელოვანი მოვლენა იყო არა მარტო იმით, რომ პირველად ამ გზით გაეცნო უნგრული მკითხველი გენიალური ქართველი

პოეტის ქმნილებას, არამედ იმითაც, რომ იგი ერთ-ერთი პირველი პოეტურ-თარგმანთა ევროპაში, ა. ლასკის თარგმანის შემდეგ“.

მარტონ იმტვანოვიჩი წერდა, რომ „ვეფხისტყაოსნის“ ადრეულმა თარგმანმა გაამდიდრა უნგრული კულტურა.

„ჩვენთვის განსაკუთრებით საამაყოა, რომ მსოფლიო ლიბერატორის უდიდესი წარმომადგენლის რუსთაველის ფასი ევროპაში ერთ-ერთმა პირველთაგანმა ბელა ვიკარმა შეიყნო, და არა მარტო შეიყნო, არამედ თავისი ცხოვრების მნიშვნელოვანი ნაწილი უძღვნა ქართველოლოგიურ კვლევას. ამ კვლევის მწვერვალს წარმოადგენს უნგრულ ენაზე ამტკიცებული ქმნილება“, – წერდა უნგრელი მეცნიერი.

გამოჩენილი უნგრელი მწერალი არპად მემპლენი (1865-1919) „ვეფხისტყაოსნის“ ვიკარისეული თარგმანის გამოსვლასთან დაკავშირებით უნგრეთის მეცნიერებათა აკადემიის ეურნალ „ბუდაპეშტი სემლე“-ში („ბუდაპეშტის მიმოხილვა“) 1918 წელს წერდა: „ჩვენთვის, უნგრელებისთვის, რუსთაველის ქმნილებას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს, რადგან მისი ეროვნული გამოცემა გამოვიდა უდიდესი უნგრელი ილუსტრატორის მ. მიჩის სურათებით... მიზი ადგილზე მუშაობდა და შეეძლო ღრმად ჩასწვდომოდა თავისი ილუსტრაციების საგანს, მკითხველს მისი სურათები ძლიერ უწყობს ხელს, სწორად გაიგოს თვით რუსთაველის ნაწარმოები. კავკასიის ვარსკვლავისათვის, ბელა ვიკარს მიხაი მიჩიმ მიაქცევინა ყურადღება. ვიკარმა, რომელიც მაშინ „კალევალას“ ჯუნგლებში დახვებია, მიიღო მხატვრის წინადადება და ცოტა ხნის შემდეგ გაემართა უცნობი ვარსკვლავისაკენ... კავკასიის შემოვლა, თვით იალბუშის მწვერვალზე ასვლა ბავშვური თამაშია ქართული ენის შესწავლასთან შედარებით. ვიკარმა შეისწავლა ქართული და ვალათარგმან „ვეფხისტყაოსანი“.

ბელა ვიკარმა „ვეფხისტყაოსნის“ თარგმანით საქართველოში ღირსეული აღიარება პოვა და სათანადო პატივისცემა დაიმსახურა. მართებულად აღნიშნავდა უნგრელი ლიბერატორათმყოფელ მიორმ რადო, რომ „ქართული ლიბერატორის გაეცნობა და მისი

შესწავლა უნგრეთში იწყება XIX საუკუნის დასასრულსა და XX საუკუნის დასაწყისში და დაკავშირებულია ორი უნგრელი ენთუზიასტის სახელებთან, რომლებიც ფართოდ არიან ცნობილი საქართველოშიც: მხატვარ მისაი ზინისა და მთარგმნელ-ეთნოგრაფ ბელა ვიკარის სახელებთან.

ცნობილია, რომ ბელა ვიკარმა თავისი თარგმანი მოამზადა „ვეფხისტყაოსნის“ 1888 წლის გამოცემიდან. ამ დროიდან დაწყებული პოემის ტექსტში შეტანილ იქნა მნიშვნელოვანი შესწორებანი. იგი გაწმენდილ იქნა შემდგომი დროის ინტერპოლაციებისაგან, აღდგენილ იქნა პოემის ცალკეული დამახინჯებული ადგილები.

გარდა ამისა, „ვეფხისტყაოსანი“ იქცა ფართო მეცნიერული კვლევის საგნად. რუსთველოლოგია ვიკარის თარგმანის გამოქვეყნების შემდეგ გამდიდრდა ახალი, მეცნიერულად დასაბუთებული გამოკვლევებით, რომლებიც ახლებურად ხსნიან პოემის რიგ სადაეო ადგილებს.

ამ თვალსაზრისით, ბელა ვიკარის თარგმანი ორმოცდაათიანი წლების დასაწყისში უკვე მოქმედებულად ითვლებოდა. ბუნებრივია, ისეთი მაღალი მთარგმნელობითი კულტურის

ქვეყანაში, როგორც უნგრეთი, „ვეფხისტყაოსნის“ მოქმედებული თარგმანი მკითხველისა და ლიტერატურათმცოდნეების გამზდილ მოთხოვნებს ვეღარ დააკმაყოფილებდა. მიუხედავად ამისა, ამ თარგმანმა დიდი როლი შეასრულა უნგრეთში რუსთაველის სახელის პოპულარიზაციის საქმეში და, რაც მთავარია, გზა გაუკაფა ახალი, კიდევ უფრო დახვეწილი, ორიგინალთან შინაარსობრივად და მხატვრულად კიდევ უფრო დაახლოებული თარგმანის მომზადების შესაძლებლობას.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ უნგრეთში რუსთაველის პოემას 1954 წლამდე „ჯიქისტყაოსანი“ ეწოდებოდა, რაც უნგრულ ენაზე შემდგენიარად ელერს „Parducboros Lavag“.

1954 წლის ბოლოს კი გამოდის პოემის ახალი უნგრული თარგმანი სახელწოდებით „ვეფხისტყაოსანი“ („A Tigrisboros Lavag“). ეს თარგმანი შეასრულა უნგრელმა პოეტმა მანდორ ვიოროშმა.

უნგრულ ლიტერატურათმცოდნეობაში ვიორომისეული ამ თარგმანით „ვეფხისტყაოსანი“ აღიარებულ იქნა შუა საუკუნეების მსოფლიო პოეტურ შედეგად.

თამარაზ შიშკალაშვილი

მნიშვნელოვანი გამოკვლევა ქართულ ფილოსოფიაში გამოხმაურება მ. მახარაძის მონოგრაფიაზე „რენესანსი, პუშანისში და X-XII საუკუნეების საქართველო“

გასულ წელს გამოქვეყნდა „ელფმა“ გამოსცა ფილოსოფიურ მეცნიერებათა დოქტორის, პროფესორ მიხეილ მახარაძის მონოგრაფია „რენესანსი, პუშანისში და XI-XII საუკუნეების საქართველო“. ერთი წელი, ცხადია, საკმაოდ მცირე დროა ნებისმიერი წიგნის ჭეშმარიტი ღირებულების მიუკერძოებელი და სრულყოფილი შეფასებისთვის, მაგრამ მ. მახარაძის გამოკვლევა, სადაც ერთადაა თავმოყრილი და გაბანაღიებული განსახილველი საკითხის გარშემო არსებული უდიდესი მეცნიერული მასალა, ჩაგარებული კვლევის აკადემიური დონითა და მიღებული შედეგების მეცნიერული ღირებულებით, ნამდვილად იძლევა იმის სრულ საფუძველს, რომ მას, უკვე დღევანდელ, ცალსახად დადებითი და მაღალი შეფასება მიეცეს.

ნაშრომის პირველ პარაგრაფში, – „რენესანსის იდეის სათავეებთან“, – ავტორი საკმაოდ ვრცლად და იმპედროულად საკითხის დრმა და საფუძვლიანი ცოდნით კრიტიკულად მიმოიხილავს რენესანსის თეორიის აღიარებული წარმომადგენლის, – იაკობ ბურკჰარდტის შეხედულებებს. როგორც საკუთრივ ბურკჰარდტის, ასევე ნაშრომში განხილული სხვა მრავალი მკვლევარის შეხედულებების მიმართ ავტორის ეს, საფუძვლიანად არგუმენტირებულ მყარ პოზიციამ და მყარებული კრიტიკული დამოკიდებულება ნათლად შედგინდა უკვე ნაშრომის დასაწყისშივე, სადაც იგი, რენესანსის ცნების გააზრებაში ბურკჰარდტის მიერ საერთოდ ანტიკურობის, განსაკუთრებით კი ანტიკური ფილოსოფიისა და მისი ერთ-ერთი ბრწყინვალე წარმომადგენლის – არისტოტელეს ფილოსოფიის მნიშვნელობის აქცენტირებაზე (სხვა ფილოსოფოსთა მნიშვნელობის ერთგვარი უგულვებელყოფის ფონზე) მთლიანობაში

პოზიტიური მსჯელობის მიუხედავად, ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ მაინც, „რენესანსის მსოფლმხედველობისათვის თითქმის გადამწყვეტი მნიშვნელობა ჰქონდა ნეოპლატონურ ფილოსოფიას“ (გვ. 5).

სარეცენზიო ნაშრომის ავტორი ძალზე მნიშვნელოვნად მიიჩნევს ი. ბურკჰარდტის თვალსაზრისიდან გამომდინარე დასკვნას, რომ აღორძინების ეპოქაში ანტიკურობის გაელენის გამო, ცხოვრების ქრისტიანული იდეალის – სიწმინდის ადგილი ისტორიული იდეალის იდეამ დაიკავა“ (გვ. 7), რამაც პუნგურივად წამოსწია წინ ისტორიული პროგრესის იდეა და მის პრიმაში აღამიანისა და მოუღი სოციალური სინამდვილის პუშანიზაციის პრობლემა (რამაც ეს ორი მოვლენა, – რენესანსი და პუშანიზმი, – ერთმანეთთან უმჭიდროესად დააკავშირა, და რაც თვით ბურკჰარდტსაც ნათლად წარმოიჩინდა), მაგრამ აქვე მის სუსტ მომენტად მიიჩნევს იმას, რომ „მის ნაშრომში ნათლად არ არის ჩამოყალიბებული რენესანსისა და პუშანიზმის ცნებები და მათი ურთიერთქმედება“ (გვ. 8). ი. ბურკჰარდტის თვალსაზრისის შეფასებისას, ავტორის აზრით, გასათვალისწინებელია ისიც, რომ ბოლო ხანებში ევროპულ მეცნიერებაში იცვლება დამოკიდებულება რენესანსის გრადიციული გაგებისა და საერთოდ კულტურის ისტორიაში მისი ადგილის შესახებ. სწორედ ამ კონტექსტში იგი ვრცლად აანალიზებს ეუჯენიო გარინისა და პიეტრო ბიორკის გამოკვლევებში წარმოდგენილ თვალსაზრისებს.

ე. გარინის თვალსაზრისზე მსჯელობისას მ. მახარაძე განსაკუთრებით ამხევილებს ყურადღებას ცნობილი ქართველი მკვლევარების შალვა ნუკუბიძისა და შალვა ხიდაშელის პოზიციებთან მისი პოზიციების სიახლოვესა და თითქმის იდენტურობაზე კი.

ქართველ მოაზროვნეთა „შრომებში ნეო-პლატონიზმი გაგებულია ისე, სადაც ღმერთი და მისგან გამოსული სინამდვილე ერთიანობაშია, ადამიანის ღმერთთან გაერთიანება შეუძლია და ა. შ. დაახლოებით მსგავსი ვითარებაა გარინისთან“... ქრისტეს გაცხადებაც პრიმატული თეოლოგიის სხვადასხვა სახეებში განხორციელებული და პლატონისა და პლოტინეს მიერ განმარტებული უცვლელი მარადიული ტექსტების გამოყენება სამყაროს ერთიანობას, ღმერთისა და მის მიერ შექმნილთა განუყოფლობას“ (გვ. 11). რაც შეეხება პ. ბიორკს, მისი დამოკიდებულება რენესანსის გრადიციული გაგებისადმი, ავტორის აზრით, გამოკვეთილად უარყოფითია, რამეც ნათლად შეგვევლებს მისი სიტყვებით: „თუ ჩვენ „რენესანსს“ მეწამულ და ოქროს ფერებში წარმოვიდგინოთ და გამოვჩვენოთ კულტურულ სასწაულად ან მეცნიერულ გამოვლინებად მივიჩნევთ, ჩემი პასუხი იქნება „არა“. მაგრამ თუ ამ გერმანულ... გამოთქმებში დასაყვარ კულტურაში მომხდარ გარკვეულ ცვლილებათა აღსანიშნავად, მაშინ იგი შეიძლება ფუნდამენტურ, საყრდენ კონცეფციად მივიჩნიოთ, რომელიც სახეებით გამართლებულია“ (გვ. 13-14).

ბურკარდის, გარინისა და ბიორკის თვალსაზრისების განხილვა გარკვეულ წარმოდგენას ქმნის რენესანსზე და პუმანიშვიტს, მაგრამ ამ მოაზროვნეებთან ამ ცნებების შინაარსები მაინც ბოლომდე ნათლად არაა გარკვეული. არადა ეს სრულიად აუცილებელია ვეროპული კულტურის სისტემაში მათი ადგილისა და როლის, ასევე მათი ურთიერთმიმართების ხასიათის გასარკვევად. ამიტომ, სრულიად ბუნებრივია, რომ სარეცენზიო ნაშრომის პირველი თავის შემდგომი მონაკვეთები („რენესანსის ცნებისთვის“, „პუმანიშვიტის ცნებისთვის“, „პაიდეგური და სარგრი პუმანიშვიტის შესახებ“) მთლიანად ამ საკითხების განხილვას ეძღვნება. ამ მიზნით საფუძვლიანადაა გაანალიზებული შ. ნეუკუბიდის შეხედულებები, რომლის თანახმადაც რენესანსის საფუძვლად მინებული იოანე სკოტ ერიუგენასა და ნიკოლოზ კუმანელის შეხედულებები, თავის მხრივ, არეოპატიკული მოძღვრებითაა განსაზღვრული და რომ შესაბამისად, სწორედ არეოპატიკიკა იყო ის მოძღვრება, რომელმაც ანტიკური ფილოსოფიური მემკვი-

დროება ქრისტიანულ საფუძველზე „გადარგო“, რითაც შენარჩუნებულ იქნა რენესანსისთვის აუცილებელი იდეა ღმერთისა და ადამიანის ერთიანობისა, „რაც შემდეგ აუცილებელ მომენტებს მოიცავს: ღმერთიდან არსებათა აუცილებლობით წარმოშობა, ადამიანის გაღმერთების შესაძლებლობა, ღმერთთან უშუალო შეერთების დაშვება, იერარქიის პრინციპი, სიკეთის აბსოლუტურობისა და ბოროტების არასუბსტანციურობის აღიარება“ (გვ. 17). აქვე განხილულია: ბერგრან რახელის, ვალტერ პაგერის, ი. პუმანოს, ლ. კარსაინის, ნ. კაკაბაძის, ა. ლოსევის, ლ. ბრაგინას, ე. ლაზარევის, შ. ხიდაშელის, ნ. კონრადის, მ. ბახტინის, ლ. ბაკტინის, პაიდეგერისა და სარგრის თვალსაზრისები. მათი ურთიერთშეჯერება - შედარების საფუძველზე გაკეთებულია დასკვნა, რომ „რენესანსისა და პუმანიშვიტის ცნებებზე ერთიანი და საბოლოოდ ჩამოყალიბებული აზრი არ არსებობს“ (გვ. 34), თუმცა კი, პუმანიშვიტის ცნებაში უპირატესად მაინც „ამქვეყნიური, მიწიერი ადამიანის ღირებულებად გამოცხადება იგულისხმება“ (გვ. 34). ხოლო რაც შეეხება რენესანსს, საბოლოოდ იგი გაგებულია, როგორც „კულტურის გიჟი, რომელიც ამა თუ იმ ქვეყანაში თავისებურად ვლინდება“ (გვ. 34), რისი არსებობისთვისაც აუცილებელია კულტურის საერთო აღმავლობა და აყვავება. პუმანიშვიტში, რენესანსთან შედარებით, უფრო კულტურულ-ისტორიული მოვლენაა და როგორც ასეთი, ის „შეიძლება გვხვდებოდეს, როგორც აღორძინების ეპოქაში, ისე მანამდე და მის შემდეგ „ღროს თვალსაზრისით, - დაასკვნის პირველი“ თავის ბოლოს ავტორი, - პუმანიშვიტში უფრო ხანგრძლივი მოვლენაა, მაგრამ ჩარჩოებით უფრო ვიწრო, ვიდრე რენესანსი“ (გვ. 35).

შ. მახარაძის სრულიად მართებული აზრით, აღორძინება და პუმანიშვიტი, მათი ურთიერთგანსხვავების მიუხედავად, შინაგან და მყარ ურთიერთკავშირში იმყოფებიან. მაგრამ, ნებისმიერი ფილოსოფიური გამოკვლევის საზღვრებში ეს მოსაზრება მხოლოდ მაშინ ჩაითვლება ბოლომდე გამართლებულად და არგუმენტირებულად დასაბუთებულად, თუ ჩანვინები იქნება, რომ მათ რაღაც საერთო ფილოსოფიური მსოფლმხედველობრივი (რადგანაც აღორძინება, მრავალი თავისი

პარამეტრიტი არსებითად განსხვავდება ქრისტიანული მსოფლმხედველობის საფუძველმდებარე წმინდა რელიგიური დოგმების (საგან) საფუძველი გაანინათ. ამიგომ, სრულიად ბუნებრივი და ლოგიკურია, რომ ნამრომის მეორე თავი მთლიანად ასეთი საფუძვლების გარკვევას ეხება. ამ მიზნით ავტორი ვრცლად და მისთვის საინტერესო კუთხით მიმოიხილავს აღნიშნული პრობლემატიკის აღიარებული მკვლევარების: შ. ნუცუბიძის, ა. ლოსვეის, შ. ხიდაშელის, ასევე ნ. ნათაძისა და გ. თევზაძის გამოკვლევებს. ეს გამოკვლევები, პრობლემის სხვადასხვა ასპექტების წინ წამოწევიან და განხილვით, ასევე მისი გადაწყვეტის სხვადასხვა გზების არჩევითა და შესაბამისად სხვადასხვა ისტორიულ-კულტურული მასალის ანალიზით (მაგ. შ. ნუცუბიძისთან უფრო აქცენტირებულია ნეოპლატონიზმის არეოპაგიტიკული რედაქცია – არეოპაგიტიკული ნეოპლატონიზმი და ქართული რენესანსის იდეური საფუძველი – იოანე პეტრიწის ფილოსოფია, მაშინ, როდესაც ა. ლოსვეთან განსაკუთრებული აქცენტია გადაგანილი იგალიურია აღორძინების ფილოსოფიისებზე), ქმნიან რენესანსისა და კუმანიზმის ფილოსოფიური საფუძვლის დადგენის გარკვეულ, ლოგიკურად მწყობრ სვლას. როგორც ავტორი აღნიშნავს, „მათ მოსაზრებებში შეინიშნება რაღაც უხილავი ძაფი, რომლის ცალკეული მონაკვეთი გარკვეული ურთიერთშეკვება რენესანსისა და კუმანიზმის იდეური საფუძვლის დადგენისას“ (გვ. 62), რაც მთლიანობაში მათ აძლევს ერთიანი სისტემის სახეს, რომლის თანახმადაც, რენესანსის ფილოსოფიურ საფუძვლად ნეოპლატონიზმი აღიარებულია.

ნამრომის მესამე თავი მთლიანად ეთმობა შ. ნუცუბიძის აღმოსავლური რენესანსის თეორიას. აქვე განხილულია ამ თეორიაზე არსებული გამოხმაურებები და შეფასებები. აღნიშნული თეორიის დებულებები და პრინციპები შ. ნუცუბიძემ, როგორც ცნობილია, საბოლოო სახით ჩამოაყალიბა მონოგრაფიაში „რუსთაველი და აღმოსავლური რენესანსი“, სადაც რენესანსის მსოფლმხედველობრივი ძირები აღმოსავლეთშია დანახული, რის საფუძველზე გაგარებულია აზრი დასავლეთის რენესანსისათვის აღმოსავლეთის მნიშვნელობის შესახებ და გაკეთებულია

დასკვნა, რომ „წინარენესანსი და რენესანსი აღმოსავლეთიდან დასავლეთისაკენ მიმდინებელია და იდეურად ეს ერთიანი გეოგრაფიკული ხაზი იყო“ (გვ. 64). თანახმაა შ. ნუცუბიძისა, აღნიშნავს მ. მახარაძე, „ნეოპლატონური ფილოსოფიის უკანასკნელმა დღემა სისტემატიკოსმა პროკლემ შეძლო ერთიანობის პრინციპის გაგარება. მაგრამ პროკლეს ფილოსოფია... სამრდობა წარმართული მსოფლმხედველობითაც. ამიგომაც ამ სახით მას ქრისტიანობა ვერ მიიღებდა. საჭირო იყო ნეოპლატონიზმის გარკვეული რეაქცია და მისი მორგება ქრისტიანულ მსოფლმხედველობაზე. ეს მისია წარმატებით განახორციელა ე. წ. არეოპაგიტიკული თხზულებების ავტორმა, რითაც – ქრისტიანულ სინამდვილეში სარეალიზაციოდ გზა გაეხსნა ანტიკური ფილოსოფიური მემკვიდრეობის პროგრესულ იდეებს. ამასთან, არეოპაგიტიკა ქრისტიანულ აღმოსავლეთში შექმნილი ძველია და რენესანსის იდეურ საფუძველსაც შეადგენს, ამიგომ უდავო უნდა იყოს აღმოსავლეთის როლი რენესანსის ჩამოყალიბებაში“ (გვ. 69). თუმცა, აღნიშნავს აქვე მ. მახარაძე, შ. ნუცუბიძის აღმოსავლური რენესანსის თეორია, მთლიანობაში მისი უდავო სომტიური მეცნიერული მნიშვნელობის მიუხედავად, მთლად უნაკლოდ ვერ ჩაითვლება. ერთ-ერთი ასეთი ნაკლია, მაგალითად, ის, რომ შ. ნუცუბიძის „დასკვნა დასავლეთის რენესანსზე აღმოსავლეთის რენესანსის გავლენის თაობაზე მხელია აიხსნას დასავლეთის რენესანსის მთავარი იდეოლოგიების – ერიგენასა და კუმანიზმის მხრიდან მხოლოდ არეოპაგიტიკული მოძღვრების გამოყენებით, თუნდაც გადაწყვეტი სარგებლობის ფაქტით“ (გვ. 65); მის სისუსტედ უნდა მივიჩნიოთ ასევე ისიც, რომ აქ, ერთგვარად გაზვიადებულია რენესანსისთვის ერეტიკული მოძრაობის მნიშვნელობა; ნათლად და გამოკვეთილად არაა დადგენილი რენესანსის ცნების შინაარსი და ა. შ.

შეიძლება ითქვას, რომ გარკვეულწილად, შ. ნუცუბიძის თეორიის სწორედ ამ სისუსტეებითაც იყო გამოწვეული ის უარყოფითი რეაქცია, რითაც მას იმთავითვე შეხედნენ საქართველოში და რის საილოტრაციოდაც მ. მახარაძეს მოაქვს ფილოლოგ კორნელი კეკელიძისა და ფილოსოფოს სერგი დანელიას შეხედულებები, რომელთა მიუკერ-

მოხუცი, ობიექტური ანალიზის საფუძველზე იგი მიიჩნევს, რომ ამ გამოხატულებებში გვხვდება, როგორც „სრულიად სამართლიანი შენიშვნები, ასევე სადავო მოსაზრებებიც და, სამწუხაროდ, ტენდენციური შეფასებებიც“ (გვ. 69). თუმცა, შემდგომ, ვითარება თანდათან იცვლება და ამ თეორიას, მოინათლმდეგებთან ერთად მრავლად უჩნდებათ მომხრეებიც. საბოლოოდ, ის ავტორები, რომლებიც ასე თუ ისე ეხმარებიან ამ საკითხს, მ. მახარაძის მიერ სამ ჯგუფადა დაყოფილი: ისინი, ვინც საერთოდ უარყოფენ რენესანსის არსებობას აღმოსავლეთში (ბ. გორნუნი, ა. გორუნკელი, ვ. რუგენბურგი, ვ. შტეინი და სხვა); ისინი ვინც აღიარებენ რენესანსის არსებობას აღმოსავლეთში, მაგრამ უარყოფენ მსგავს მოვლენას საქართველოში (ვ. ჯორჯენი, ი. გოლენიშვი-კუტუბოვი), დაბოლოს ისინი, ვინც აღიარებს, როგორც საერთოდ აღმოსავლურ რენესანსს, ისე ქართულსაც (ნ. კონრადი, ა. ლოსევი). რაც შეეხება ქართველ ავტორებს, ამ თეორიას მხარს უჭერენ: მ. ხიდაშელი, ნ. ნათაძე, რ. სირაძე, ვ. ყორანაშვილი, ე. ხინთიბიძე. ნაშრომის დარჩენილი ნაწილიც მთლიანად ამ ავტორების, ასევე მოსე გოგიბერიძისა და მორის ბორუას შეხედულებების ანალიზს ეძღვნება. აქვე უნდა პარაგრაფადაა განხილული საკუთრივ ქართული რენესანსის თეორიის არსი, რისი მოცემულობის ერთ-ერთ გადაწყვეტად შეიძლება მიჩნეულია XI-XII საუკუნეების საქართველოში არეოპაგიკული იდეების აღორძინება (ეფრემ მცირეს მიერ ფსევდოდონისე არეოპაგიკლის თხზულებებისა და მასზე დართული მაქსიმე აღმსარებლისა და გერმანოსის კომენტარების ძველბერძნულიდან ქართულზე თარგმნა, რუსთაველის „ვეფხისტყაოსანი“) და რის ძირებსაც თვით მ. ნუკუბიძე ეძიებდა V საუკუნეში, როცა ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა პროკლეს თხზულების – „კაპიტონის ღვთისმეტყველებისანი“ – არეოპაგიკული ინტერპრეტაციის, ე. წ. არეოპაგიკული წიგნების ერთადერთი შესაძლო ავტორი“ (გვ. 84). ვინც ნუკუბიძე-პონიგმანის ცნობილი იდენტობის თეორიის თანახმად, იყო V საუკუნის ქართველი საეკლესიო მოღვაწე პეტრე იბერი (411-491 წლები). ასეთია ძალზედ მოკლედ და მოგადად

მ. მახარაძის ამ გამოკვლევის შინაარსი, რის ერთ-ერთ ღირსებად უნდა მივიჩნიოთ ისიც რომ იგი ერთის მხრივ ეყრდნობა და შეესაბამება მალურად ითვალისწინებს განსახილველი პრობლემების აღიარებული ქართული და უცხოელი მკვლევარების შეხედულებებს, ხოლო მეორეს მხრივ კი მომავალ საყურადღებო, საკუთრივ ავტორისეულ მოსაზრებასაც შეიცავს. ნაშრომის ავტორი, თუ შეიძლება ასე ითქვას, აბსოლუტურად სრულყოფილად ფლობს განსახილველ მასალას, რაც ამ მასალის რაც შეიძლება ფართო მოყვლობით ათვისებასთან ერთად, მასთან წმინდა სულიერი დამოკიდებულების, ანუ მასთან მიმართებაში საკუთარი პოზიციის გამოთქმასა და ნათლად ჩამოყალიბებასაც გულისხმობს. ნაშრომის ღირსებად უნდა მივიჩნიოთ, ასევე, მასში გამოქვეყნებული მაღალი პროფესიონალიზმი, განხილული ავტორებისადმი შედმიწვევითი კორექტული დამოკიდებულება და მათი ნააზრების შეფასებისას, ობიექტურობის პრინციპის მაქსიმალური დაცვა. ყოველივე ეს მას აძლევს უაღრესად სერიოზული და მაღალი მეცნიერული ღირებულების მქონე გამოკვლევის ხასიათს, რომლის უპირველეს ღირსებადაც უნდა მივიჩნიოთ ასევე ისიც, რომ აქ, ქართულ მეცნიერებაში პირველად, ერთ მთლიანობაშია განხილული რენესანსის, კუპანისმისა და ქართული რენესანსის საკითხები; შეჯამებულია ამ საკითხებზე არსებული თვალსაზრისები, საფუძვლიანადაა შესწავლილი და წარმოდგენილი ქართული, რუსული და უცხოური გამოკვლევები; ასევე საფუძვლიანადაა გამოკვლეული რენესანსისა და კუპანისმის ფილოსოფიური საფუძველები, გარკვეულია მათი, როგორც ფილოსოფიური ცნებების შინაარსები და ურთიერთმიმართების ხასიათი. ყოველივე ეს გვაძლევს იმის სრულ საფუძველს, რომ მიხედვით მახარაძის გამოკვლევა „რენესანსი, კუპანისმი და XI-XII საუკუნის საქართველო“ ბოლო პერიოდის ქართული ფილოსოფიური აზრის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს შენაძენად მივიჩნიოთ, რაც დიდ დახმარებას გაუწევს პროფესიონალ ფილოსოფოსებს და საინტერესოაქნება რენესანსისა და კუპანისმის საკითხებით დაინტერესებულ მკითხველთა ფართო წრისთვისაც.

ბიორგი შაყულაშვილი

...სამ ენაზე ერთი ბრძნობის მხატვარი!

ასეთი პოეტური შეძახილითა და ექსპრესიული ინტონაციით ცდილობდა ერთი ქართული პოეტი მკითხველისათვის ეგრძნობინებინა გაოცება და აღტაცება მე-18 საუკუნის აშული საიათნოვას პოეზიის სამეწიფეების ძალით გამოწვეული. საიათნოვა ხომ სამ ენაზე – ქართულ, ამერბაიჯანულსა და სომხურ ენაზე თხზავდა ლექსებს. ძველი თბილისის ცხოვრების მოტრფიალე პოეტების შთაგონების წყაროდ დიდხანს იყო საიათნოვა თავისი სამეწიფიანი ღირსიკითა და თავისი სამეწიფეობითაც. ამ ფაქტით მოხიბლულებს სამ ენაზე წერის კულტურა შემოქმედებით ფერხონში გადაქცონდათ და მათი აღტაცებისა თუ გაოცების გრძნობაც ამ განწყობილებიდან იღებდა სათავეს. გაკვირვებას ვერც მოგიერთი მკვლევარი მაღაუდა, ეგზოტიკურად აღიქვამდა ამ არც თუ ჩვეულებრივ ფაქტს. მოგს ინტერნაციონალისტური გრძნობის გამოვლინებად მიაჩნდა საიათნოვას სამეწიფიანი პოეზია,¹ მოგი ფიქრობდა, რომ ეს იყო უნიკალური და ერთადერთი შემთხვევა მსოფლიო პოეზიის ისტორიაში,² მოგის აზრით, საიათნოვას სამეწიფიანი ღირსიკა თანაბარი მხატვრული ძალით გამოირჩეოდა,³ მოგი ამას საიათნოვას გენიას მიაწერდა.⁴

ქონდა თუ არა მკვლევართა ასეთი დასკვნებს რეალური საფუძველი?

ჯერ იმის გარკვევაა საჭირო, რას ეყრდნობოდა შემოქმედის მრავალენოვნება, აქვს თუ არა რაიმე შინაგანი კავშირი მის პოეტურ ნიჭთან, ე. ი. არსებობს თუ არა ურთიერთკავშირი ენის შეთვისების უნარსა და ლექსის თხზვის დეფორმაციის შორის?

სამართლიანი იქნებოდა გვეთქვა, ასეთი ურთიერთკავშირი არ არსებობს! ერთია აღამის ძის პოლიგლოგური უნარი, მეორე – ლექსის თხზვის შესაძლებლობა. მართლაც, რამდენია ენების მცოდნე პირი, რომელსაც ერთი სტროფიც კი პოეტური ნიმუშისა არ შეუთხზავს, ხოლო რამდენი გენიოსია, მხატვრული სიკაცისა დედაქნის გარდა სხვა ენა რომ არ სცოდნია!

მაშ, რა უნდა ედოს საფუძველად შემოქმედის მრავალენოვნებას?

პასუხი მარტივი უნდა იყოს, პოეტურ ტალანტთან ერთად ენის შეთვისების უნარი და გარემო.

თუ პოეტური ნიჭით დაჯილდოებულმა პირმა დედაქნის გარდა იცის სხვა ენა ან ენები, ბუნებრივია მას ამ ენაზე თუ ენებზე შეეძლება შეთხზას მხატვრული თხზულება. ასეთი შემოქმედის მხატვრული შემკვიდრობის ხარისხს განაპირობებს არა იმდენად ენათა ცოდნა, არამედ ინტელექტი. არსებობს ენისა თუ ენების შესწავლის იოლი და უცყური საშუალება – ენობრივი კონტაქტები. მაგალითად, ცნობილია, რომ სპარსეთის არაბიზაციის პერიოდში (IX-X ს.ს.), სპარსულ პოეტთა დიდი ნაწილი ორ ენაზე – არაბულსა და სპარსულ ენაზე წერდა. ამ აზრის საილუსტრაციოდ ჩვენი დედაქალაქიც გამოდგება. თბილისის ისტორიულად სხვადასხვა ეროვნების წარმომადგენლებით იყო დასახლებული, მათ შორის ამერბაიჯანელი და სომეხი ერის მოსახლეობით. ამიგომ ამერბაიჯანული და სომხური ენების შესწავლა დიდ პრობლემას არ წარმოადგინდა და არც

ახლა წარმოადგენს. გარკვეულ უბნებში მოსახლეობა საყოფაცხოვრებო დონეზე ორ-სამ ენაზე თავისუფლად ლაპარაკობს. თუ ამ კონგინგენცში პოეტური ნიჭით მადლცხებული კაცი აღმოჩნდება, იგი შესძლებს ამ ენებზე მხატვრული ფერებით გამოხატოს თავისი სურვილები, მისწრაფებები, შეხედულებანი.

ასე რომ, ენების ცოდნა და ამ ენებზე ლექსის წერას არავითარი კავშირი არა აქვს ადამიანის პოლიტიკურ, სოციალურ, სამოგადოებრივ შეხედულებებთან, მამასადავსე არც ინტერნაციონალიზმთან.

რაც შეეხება სამ ენაზე წერის კულტურას, იგი მსოფლიო ლიტერატურულ სამყაროში უნიკალური შემთხვევააო, არც ეს არის მართალი.

მსოფლიო პოემიის ისტორიამ იცის მრავალენოვანი შემოქმედები, იცის მათი სახელებიც, ვინც ორ-სამ ენაზე წერდა, შემონახული აქვს მათი მხატვრული მემკვიდრეობა. ასეთი მოვლენა შუა საუკუნეების მახლობელი აღმოსავლეთის მხატვრულ სიგვეამი გრადიციულად იმდენად ჩვეულებრივად იყო მიჩნეული, რომ მხატვრული სიტყვის შემფასებელნი ამ პირობას არც თუ დიდ დამსახურებად უთვლიდნენ ავტორს. ასე რომ, ვისაც ურთიერთობა ჰქონია აღმოსავლურ - მუსლიმურ ლიტერატურასთან, მას არ დასჭირდება გადაფურცლოს ლიტერატურის ისტორიის ფოლიანტებში, ისედაც გაიხსენებს უფრო მასშტაბურსა და ცნობილ ავტორებს. შემძღვია მკითხველს შოგიერთი მათგანი გაეახსენო ან გაეცნო, რომელიც სამ ენაზე - არაბულ, სპერსულსა და თურქულ-აშერბაიჯანულზე წერდა. მაგალითად, მე-14 საუკუნის აშერბაიჯანელი იმად ედ დინ ნესიმი, რომელსაც აქვს შესანიშნავი ფილოსოფიურ-საგრაფიკო ლირიკა სამენოვანი,¹ თურქი პოეტი დიდი ჯვლად ედ დინ რუმის ძე სულთან ველედის სამენოვანია, წერდა სპარსულად, ბერძნულად, ანაგოლიურ თურქულად.² ასევე, XV საუკუნის

თურქი მუვიმადე აბდურაჰმან ჩელეკი,³ XVI საუკუნის მთელი მახლობელი ბლმონსკული მხატვრული სიტყვის დიდოსტატი მუჰამედ ფუმულიც სამენოვანი გახდავთ.⁴ ამ უკანასკნელს აქვს ლირიკული ლექსების სამი კრებული სამ ენაზე, პოემები, ფილოსოფიური გრაქტატი და ა. შ. მისი შვილი ფაზლი სამ ენაზე - არაბულ-სპარსულ-თურქულ-აშერბაიჯანულზე თხზავდა. სამენოვანია XVI-XVII საუკუნის თურქი კლასიკოსი ნევი,⁵ სხვადასხვა ენაზე წერდნენ სპარსულ-გაჯიკური პოემის წარმომადგენლები შაჰიდ ბალხელი,⁶ რუდაქი,⁷ ყასიმ ალ ანვარი და ა. შ. და ა. შ.

გამოჩენილი რუსი ორიენტალისტის ედ. ბერთელსის თქმით, მუსლიმური სამყაროს თითქმის ყოველი დიდი წარმომადგენელი გარდა დედაენისა ჩვეულებრივ რომელიმე ენაზე წერდა. თურქები სარგებლობდნენ სპარსული და არაბული ენით, სპარსელები არაბულით, უფრო იშვიათად არაბები მიმართავდნენ სპარსულსა და თურქულ ენებს, ხოლო სპარსელები თურქულ ენასო.⁸

ამ საინტერესო მოვლენას თავისი საფუძველი ჰქონდა. არაბული ენა მთელ წინა აზიაში მტკიცედ დამკვიდრდა, როგორც ენა რელიგიისა, თეოლოგიისა, ლინგვისტიკისა, მთელი რიგი სამეცნიერო დისციპლინებისა. სპარსულმა ენამ კი თავისი გავლენა მხატვრულ ენაზე გაავრცელა. ეს დიდებული მისია მას არგუნა შუა საუკუნეების პოემიამ, ენამ რუდაქისა, ფირდოუსისა, სანაისა, ომარ ხაიამისა, საადისა, შაფეზისა, ჯამის - და სხვათა და სხვათა. თურქებმა არაბთა და სპარსთაგან ბერი რამ გადაიღეს, მათ შორის მშრძანებლის კარის ლიტერატურული ეტიკეტებიც. ამის გამო თურქულენოვანი ხალხების ენათა გრადიცია ასე გამოიკვეთა: მეცნიერების ენა - არაბული, პოემიის ენა - სპარსული, ყოფითი - თურქული.

არაბული მხატვრული ლიტერატურის უძველესი გრადიციების გამო არაბულ ენასაც

იყენებდნენ ხოლმე სპარსთა და თურქთა სალიგერაგურო მხაგრულ სამყაროში. ამის ნათელი დადასტურებაა თუნდაც სპარსული საადის „ვოლესთანში“ ჩართული არაბულენოვანი ლექსები.¹³

აღნიშნული გრადიცია ამიერკავკასიაშიც იყო დამკვიდრებული. დეონ მედიქსით ბგვის ცნობით ჯერ კიდევ XVI საუკუნეში სომეხი გრიგოლ ახთამარელი სამ ენაზე – სომხურ, თურქულსა და სპარსულ ენაზე წერდა ლექსებს.¹⁴ XVIII საუკუნის მიწურულს საქართველოში არაერთი მეღვქმე თხზავდა ორ-სამ ენაზე. მაგალითად, შამში მეღვქმი წერდა ქართულ, ამერბაიჯანულსა და სომხურ ენებზე.¹⁵ სამეწოვანი იყო ქიმიქნოვაც,¹⁶ ღურგარ ოლღანიც.¹⁷ რაც შეეხება ორენოვან მეღვქმეებს, მათი რიცხვი გაცილებით დიდია: ბუღად ოლღანი, ქემშიმ დარღიმანდი, მირზაჯანა მადათოვი, ჯუღელ ოლღანი, უზუნ ოლღანი და ბუერი სხვაც. როგორც ირკვევა, ორ-სამ ენაზე წერის პრაქტიკა თითქმის ჩვეულებრივი მოვლენა იყო. ამიგომ სულაც არ არის გასაკვირი, რომ საიათნოვას ლირიკა სამეწოვანია! დაეკვირდეთ, საიათნოვა ეროვნებით სომეხი იყო და რა გასაკვირია, რომ ღელა ენა იცოდა. საქართველოში ცხოვრობდა და ქართული ენა ეცოდინებოდა. ამერბაიჯანულის ცოდნა კი პროფესიით აშუღს აუცილებლად ევალებოდა. აშუღური ლიგერაგურა თურქულენოვანი ხალხების საკუთრებაა და მისი მდიდარი გრადიციების, უბრალოდ აშუღურ მანერაზე წერა ამ კონკრეტულ შემთხვევაში საიათნოვასგან ამერბაიჯანული ენის ცოდნას მოითხოვდა. თბილისში კი ამ ენის შესწავლა ძნელი არ იყო.

საიათნოვას სამეწოვანი პოეზია თანაბარი ესთეტიკური პულსაციით გამოირჩევაო, თავმოწონედ აცხადებდა ზოგიერთი ჩვენი მეცნიერ-მკვლევარი. თუმცა ყველასთვის კარგად იყო ცნობილი, რომ იგი სომხურ-ამერბაიჯან-

ულ ენებს ვერ ფლობდა და ასეთი დასკვნის შესაძლებლობა არ ჰქონდა. ამჟამად სწავლის ნოვას ლირიკა ენობრივი თვალსაზრისით ჯერ არავეს შესწავლია და ავტორიტეტული მეცნიერული დასკვნა ჯერაც არ არსებობს. მხოლოდ პროფესორმა ალექსანდრე ფოცხიშვილმა სცადა გაერკვია აშუღის შესაძლებლობანი ქართული ენის ცოდნისა და იმ დასკვნამდე მივიდა, რომ საიათნოვა ქართულ ენას ჯეროვნად ვერ ფლობდა.¹⁸

იმის გარკვევაც მნიშვნელოვანია თუ უცხო ენაზე შექმნილი თხზულება მხაგრული და ესთეტიკური თვალსაზრისით რამდენად ადეკვატურია ღელაენაზე შექმნილისა. ელ. ბერთელისავე დასკვნით, რომელმაც სპეციალურად შეისწავლა ფუმულის სამეწოვანი შემოქმედება, მისი არაბული ნაწილი ამკარად ჩამორჩება ამერბაიჯანულ ენაზე შექმნილს.¹⁹ მეცნიერის თქმით, შესწავლილი ენა ვერასოდეს მიუახლოვდება ღელნის საზღვრებს. ენა ეროვნული ცნობიერების განუყოფელი ნაწილია, რაც იმის მანიშნებელია, რომ შექმნილი ენა ვერ გაუთანაბრდება ღელა ენას, რაც შემოქმედებით ფაქტორშიც იჩენს თავს.

ერთი კითხვაც მოითხოვს პასუხს – რამდენიმე ენაზე წერის უნარი მართლა გენიოსების უცყვარი ნიშანია?

თუ ასეა, მაშინ გენიოსები ყოფილან ძველი თბილისის ოკრო-ბოკრო პოეზიის წარმომადგენლები – შამში მეღვქმი, ქიმიქნოვა, ღურგარ ოლღი, ბუღად ოლღანი, მირზაჯანა, ბენარა და სხვანი და სხვანი!

რაც შეეხება საიათნოვას, მისი სამეწოვნებით გამოწვეული ჰიბერბოლური გამონათქვამები პოეტებისა და მკვლევარებისა იმ ლეგენდების ერთი ნაწილია, რომელიც სათანადო ინფორმაციის უქონლობის გამო მიაწერს ჩვენს აშუღს და რომელსაც არავეითარი რეალური კავშირი არ ჰქონია მისავე რეალურ ცხოვრებას და შემოქმედებასთან.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გ. ლონიძე, მუსიკის სათნოე (ბიოგრაფიული ესკიზი), ტფილისი, 1930, გვ. 5.
2. ირ. აბაშიძე, სათნოე, ქართული ლექსები, თბილისი, 1968, გვ. 6.
3. ს. ცაიშვილი, ლიტერატურული წერილები, თბილისი, 1966, გვ. 219-226.
4. В. Налбандян, Певец человека и любви, Ленинград, 1982, ст. 9.
5. მ. გულუზაძე, ნესიმის აზერბაიჯან ედებიით თარიხი, I, ბაქო, 1960, გვ. 285 (აზერბაიჯანულ ენაზე).
6. ამით კაბაკლი, თურქ ედებიით, ისტამბულ, 1994, გვ. 308 (თურქულ ენაზე); М. С. Фомкин, Султан Велед и его тюркская поэзия, Москва, 1994, ст. 16.
7. Михри Хатун, Диван, Москва, 1967, ст. 26 (თურქულ ენაზე).
8. მ. გულუზაძე, ფუზული, აზერბაიჯან ედებიით თარიხი, I, ბაქო, 1960, გვ. 362 (აზერბაიჯანულ ენაზე).
9. სეთი ქემელ კარაადიოდლე, თურქ ედებიით თარიხი, ისტამბულ, I, 1980 (თურქულ ენაზე).
10. Е. Э. Вертельс, Избранные труды, История персидско-таджикской литературы, Москва, 1960, ст. 149.
11. იქვე, გვ. 135.
12. Е. Э. Вертельс, Избранные труды, Низами и Фузули, Москва, 1962, ст. 504-505.
13. საადი, გოღუსთანი, თბილისი, 1948, გვ. 10-11.
14. ლ. მელექიშვიტი ბეგი, სათნოეგის სომხურ ლექსთა სრული კრებული, ტფილისი, 1935, გვ. 6.
15. გ. სკანდაროვა, საღხინო ხაზანდარი, ტფილისი, 1895, გვ. 235-237; კ. კაკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტის ფონდი S 2385-46 S v, 47 r, 49 r, 49 v, 68 v, 143 r.
16. საღხინო ხაზანდარი, გვ. 237-238; 267-268; კ. კაკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტის ფონდი S 2385 - 31 r, 51 v, 59 v, 60 v, 61 r, 138 r, 140-146 v, 143 v.
17. კ. კაკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტის ფონდი S 3723-14, 14 r, 116 v; S 2385 - 123 v, 143 v; S 1512 - 135 v, 136 r.
18. აღ. ფოცხიშვილი, სათნოე - ლექსები და სინამდვილე, თბილისი, 1990, გვ. 84-93.
19. Е. Э. Вертельс, Избранные труды, Низами и Фузули, Москва, 1962, ст. 520-521.

ძველი ლიტერატურული მოტივები ბრატონულ ციკლში

თორია ლიგერატურის გლობალისტური გაგების შესახებ განსაკუთრებით აქტუალურად დადგა XIX-XX საუკუნეების მიჯნაზე. ცალკე დარგად ჩამოყალიბდა შედარებითი ლიგერატურათმცოდნეობა, რომელიც განიხილავდა სხვადასხვა ხალხის ლიგერატურაში მსგავსი მოტივებისა და სიუჟეტების განვითარებას. ასევე, როგორც ჩამოყალიბდა მითოლოგიის კვლევის სხვადასხვა მიმართულება: მითოლოგიური ანთროპოლოგია, სტრუქტურალიზმი, შედარებითი მეთოდოლოგია, რომლებიც განიხილავენ მითებს, როგორც ერთიან მოვლენას, გამოყოფენ გარკვეულ თვისებებს, პოულობენ მსგავსებებს.

შედარებით ლიგერატურათმცოდნეობის ძირითად პრინციპად სახელდება ისტორიის გარკვეულ ეტაპზე სხვადასხვა ქვეყანაში მსგავსი ლიგერატურული პროცესების განვითარება. ისეთი იდეოლოგიური მიმდინარეობები და ლიგერატურული სტილები, როგორცაა აღორძინება, ბაროკო, კლასიციზმი, განმანათლებლობა, რომანტიზმი და ა. შ. ვითარდება, ფაქტურად, მთელ ევროპაში.

XIX საუკუნის ბოლოს რუსი აკადემიკოსი ვესლოვსკი ლიგერატურულ ევოლუციას აშ მხრივ აღარუბდა ენის ცვლილებას: ისევე, როგორც ენებში, მიუხედავად მათი ბგერითი და გრამატიკულ-სტრუქტურული განსხვავებისა, არის საერთო კატეგორიები (მაგ. სახელები), ასევე სხვადასხვა რასისა და მრწამსის ხალხებში შეიმჩნევა მსგავსი შეხვედრები. ხშირად ერთმანეთისგან ისტორიულად და ეთნოლოგიურად დამორეული ხალხების მღაპრებსა და რიგულეებში მუორდებო იგივე მოტივები და ამოყანები. ამის ახსნას ვესლოვსკი აღაშინის ფიქიკური პროცესებით ცდილობს (86).

მაგრამ ფსიქოლოგიურ პროცესს გამომწვევი ობიექტური მიზეზები სჭირდება. ასეთი მიზეზი იყო გარკვეული სოციალურ-პოლიტიკური წყობა, ისტორიული ვითარება, ეკონომიკური მდგომარეობა და სხვ.

სხვადასხვა ისტორიულ ეტაპზე ლიგერატურის განსხვავებული შინაარსია. ცალკეული ერთევაი ან – უკიდურეს შემთხვევაში, ეკონომიურ-სოციალურად ახლო წყობათა მანძილზე შეიმჩნევა ერთი ტიპის ან ძალიან მსგავსი ლიგერატურული მოვლენები; რომლებიც ახლოა მოგადი ხასიათით, ეანრით, სახით თუ პირდაპირ სიუჟეტურად. მაგალითად „პარალელური ბიოგრაფიები“ დაწერეს საბერძნეთში პლეგარქემ, ჩანეთში – სიმა ციანმა. ისინი თანამედროვეები არ იყენენ (პლეგარქე უფროსი იყო) და მათ შორის არანაირი შეხება არ შეიძლება და ყოფილიყო.

კარგად ვიცნობთ პროვანსულ ლიგერატურას შუა საუკუნეებში, მაგრამ იმავე პერიოდში იაპონიაში განვითარდა მსგავსი ტიპის კურტუაზული პოეზია. მსგავსება იქამდე მიდის, რომ იაპონიაშიც ვხვდებით სატრფიალო ლირიკის ისეთ ეანრს, როგორცაა „დილის სიმღერა“. იაპონიაში ეს პოეზია განვითარდა IX-X ს. (არიეარა ნარისიირა და კინო ეურაკი), პროვანსში – XV-XII ს. (ქუაფრე რუდელი, ბერგრან დე ბორნი).

რასაკვირველია, სხვადასხვა სოციალურ-პოლიტიკურ თუ ეკონომიკურ ვითარებაში ხალხში სხვადასხვა პრობლემტიკა, იდეა თუ მოთხოვნა იღვიძებდა, რასაც ასახავდა კიდევ ლიგერატურა. რადგან ლიგერატურა, როგორც ეან შარდ პეიენი აშობს, საზოგადოების სარკეა – მის აშრებს, ადათებს და ცხოვრების წესს ასახავს (37). ამის მაგალითია ე. წ. ქალაქ-სახელმწიფოების განვითარება, სადაც ეკო-

ნომიკა შენიგნია, ლიგერატურაშიც „ოქროს ხანა“ დგება. საბერძნეთში ამ ვითარებაში შეიქმნა ესქილეს, სოფოკლეს, ევრიპიდეს, სოკრატეს, პლატონის, არისტოტელეს შედევრები; ასევე ლეგოს – ქალაქსახელმწიფოების – დროს შეიქმნა კლასიკური ჩინური ძეგლები: კონფუციის, ლაოძის, ჩენგანძის, ლუძის, სიუნძის და ა. შ.; იტალიაში მსგავს პერიოდზე მოდის რენესანსის დაბადება.

ამ მოსაზრებას ემაყრება ე. გილორი, როცა მოითხოვს დაახლოებით მსგავსი კულტურული დონის სამოვადლოებათა შედარებას (6.4). მაგრამ საბჭოთა მექნიერები წარმოიდგინდნენ მსოფლიო ლიგერატურას, როგორც მთლიან, ლოგიკური განვითარების მქონე პროცესს. ამიგომ ვირმუნსკი თვლის, რომ „ისტორიული პოეტიკის“ შექმნისას, ვესელოვსკი გამოიმდინარეობს გამოუთქმელი დასკვნადან (5.20) მსოფლიო ლიგერატურის განვითარების ერთიანი და კანონზომიერი პროცესის შესახებ. ლიგერატურული პროცესის ეს მოგადი კონცეფცია (რომელიც არსად არ გამოთქმულა), საშუალებას აძლევს მას შეაპირისპიროს ისეთი მოვლენები, როგორიცაა: ძველგერმანული საგმირო ეპოსი და „ილიადა“ ან „კალეველა“, ძველი ბერძნების საკულტო დრამა და ე. წ. „დათვის დრამა“ ჩრდილოეთ ციმბირის ხალხებში და სხვ. (2.19) ეს მოსაზრება უფრო სერიოზულად ჩამოაყალიბა კონრადმა და მსოფლიო ლიგერატურული მოვლენის სახით წარმოგვიდგინა რენესანსი. მისი თეორიის თანახმად, რენესანსი, რენესანსის გაღდა შორეული აღმოსავლეთიდან დასავლეთისკენ დაიძრა და მისი შემადგენელი რგოლია ქართული რენესანსი – „ვეფხისტყაოსნით“ წარმოდგენილი.

ამ მოსაზრების წინააღმდეგ სასციკად ილაშქრებდა შ. ნუკუბიძე, რომლისთვისაც „ვეფხისტყაოსანი“ ქართული ლიგერატურული განვითარების ლოგიკური შედეგია და არა „მსოფლიო ლიგერატურული გაღლის“ ვაგრძელება.

რა თქმა უნდა, კონრადის თეორია ლიგერატურას მექანიკური მოძრაობის მსგავსად წარმოვიდგენს, რომელიც ენერჯით გრძელდება. ამ მხრივ, კინდება წარმომშობი კულტურის როლი, ანუ „ვეფხისტყაოსანი“ ქართული ამრისა და მხატვრული ხელოვნების ნაყ

ოფი კი არ ყოფილა, არამედ შორეულ აღმოსავლეთში აგორებული გაღლის გრატიკონის წერტილი. რაც, თავისთავად, არანაწილია.

რასაკვირველია, ეს არ გამოირჩება, ერებ-ის ურთიერთობის შედეგად, ნასესებ მოცივებს და სიუჟეტებს. ვესელოვსკიმ თავის „ისტორიულ პოეტიკაში“ პირველად წამოაყენა „სესხების სამღერებს“ თეორია: „სესხება მიმღებში გულისხმობს არა ცარიელ ადგილს, შემხვედრ დინებას, ამროვნების მსგავს მიმართულებას, ანალოგიურ ფანგამიურ სახეებს“ (2.504).

მამახადაძე, მსგავსი ლიგერატურული მოცივებისა და სიუჟეტების განვითარება – ნასესხები თუ ორიგინალური შემოქმედების სახით – შესაძლებელია მხოლოდ მსგავს სოციალურ-პოლიტიკურ, ეკონომიკურ საფხურზე მყოფ ქვეყნებში, რადგან „საყოფაცხოვრებო და ფსიქოლოგიური აქტის ერთიანობას მიეყავართ სიმბოლური გამოსახვის ერთიანობამდე“ (2.513).

II

მსგავსი ლიგერატურული მოვლენების განხილვისას საინტერესოა ნაწარმოების არამარტო იდეური, არამედ მხატვრული პარალელებიც. მაგალითად, სხვადასხვა საგმირო ეპოსში გვაქვს საერთო ეპიკური ნიშნები, სიუჟეტები, გაიდეალებულია ხალხური გმირის საბრძოლო წარმატებები; სტილური წყობაც მსგავსია, ხშირად მეორდება ეპითეტები, და ბოლოს, დამახასიათებელია ეპოსის გავრცელების ფორმა – შეპირი გაღაცემა, რეჩიგაგივით, მუსიკალური აკომპანიმენტით და სხვ.

საგმირო ეპოსის ყველა ნიმუში წარმოვიდგენს განსაკუთრებულ პიროვნებას, შეადამიანური ძალით, დაუოკებელი ენერჯით და შაღალი შორალურა პრინციპებით. დამახასიათებელია გმირის არამეუღლებრივი ჩასახვის თუ დაბადების მოცივი, რომელიც ვაგრელებულია მითში, ეპოსში და შღაპრებში. გმირი იბადება დედის მიერ ვაშლის შექმით, ყვაილის დაყოსვით, საოყარი წყაროს წყლის დაღვევით (კონზობარი და კუხილინი, კულტურ მითოლოგიაში), ან მასში დაბანიით (სანასარი და ბაღდასარი, „დავით სასუნელში“), მშისგან, წვიმისგან, ქარისგან და ა. შ. ვესელოვსკის აზრით, მსგავსი მოცივები უკავშირდება პარკენოვანების (უშანკო ჩასახ

ვის) იდეას, რომელიც დედის გვარის გრადიციდან მოდის (2.533). მეორეს მხრივ, სიმბოლურ პლანში თუ განვიხილავთ, ეს მოტივი გმირის აღმშენებელს, მისი შეზღუდუბრიობის ხამგასმას უნდა ემსახურებოდეს.

მოტივანებით, სარაინდო რომანში, კერძოდ, ბრეტონულ ციკლში, მოხდა ამ მოტივის გრანსფორმაცია. პერსონაჟი უბრალოდ არაჩვეულებრივი კი არაა, აღიქმული გმირია, ის დებულობს მესიანისტურ სახეს. მისი განსაკუთრებულობისთვის ხამგასამელად ჩნდება უამრავი მისტიკური ელემენტი, ფეტიში, საკრალური რიტუები. მაგალითად, ჯადოქარ მორგანის ერთ-ერთ იპოსტასს, რიანონს შეილი 1 მისის დამეს შეეძინა, ეს ვალპურების დამეა და აქ სიმბოლური დატვირთვაა (7.78).

გვიან ფეოდალურ ეპოქაში გმირის საოცარი დაბადების მოტივი ახალ მტრებს იძებს. მაგალითად, ლანცელოტი, პერსევალი, გრისგანი იბადებიან გრატიკულ ვითარებაში, მამის დაღუპვის დროს, განდევნილი დედისგან და სხვ. ამ დროის ლიტერატურაში განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა გმირის ფიზიკურ მონაცემებს. პავოგრაფიისგან განსხვავებით, სადაც გმირის ხორციელი მშენებდა სულის მშენიერებით იყო გამოწვეული, აქ სულისა და ხორცის „შესაბამისობა“ გვაქვს. ბრეტონული ციკლის გმირებიც, ისევე, როგორც სხვა ეპიკური გმირები, თვალადები და განადები არიან. ლანცელოტი, პერსევალი, გოვენი, გრისგანი – უმშენიერესი გმირები. ეს თვისება განსაკუთრებით აქტუალური სწორედ კურტუაზიულ ლიტერატურაშია, სადაც რაინდი სრულყოფილი უნდა ყოფილიყო და სხვა მრავალ მოთხოვნათა შორის მას „სიტგრფე მართებს მარტ ვითა მჭეობა“. გმირის ფიზიკური მონაცემები მის მშენიერებასთან ერთად ძალას და კარგ ბრძოლის უნარს გულისხმობს.

გმირის საოცარი ძალა და შეზღუდუბრივი თვისებები ადრეული ბავშვობიდან ვლინდება. ის იზრდება „წლისა – დღეში და დღისა – საათში“. ეს მოტივი საყოველთაოდაა გავრცელებული: რუსულ თქმულებებში, ოსურ ეპოსში, სომხურ „დავით სასუნელში“, „როლანდის“ ისლანდიურ ვერსიაში და ა. შ. გმირს ძალის შესაფერისი კვებაც სჭირდება: რუსკ-

ემს 12 გაღია ძლიეს აძლებს, როლანდი 4 გაღი დიის ძუძუს წოვს, ამირანს „საფილდობა კამეჩი, ვახშმად არც სამი ვყოფა“. ასევე ბრეტონულ ციკლში პერსევალი, ლანცელოტი, ბოპორტი არაჩვეულებრივი სისწრაფით იზრდებიან. მოზრდილი პერსევალი თავისთვის მშვილდ-ისარს იკეთებს და ჩიგებზე ნადირობს (8-32), მაღე კი ნანადირევით არჩენს სახლეულს. მოგჯერ იმხელა ცხოველს მოკლავდა, სამიდარსაც უჭირდა, ჭაბუკს კი თავად მოქიონდა (8.32).

რასაკვირველია, ეს ბუნებრივი მონაცემები გმირებს წარმართობიდან გამოყვით, რადგან ეს მოტივები ძალიან ძველია და ქრისტიანობაც განავითარებდა სულიერად ძლიერი გმირის სახეს, რომელიც ბედისწერის მორჩილია. ეს გენდენცია იმ ეპოქამდე ვრძელდება, სანამ დიონისე არეოპაგელი პირველად დააყენებს თეოზისის საკითხს, რითაც ადამიანში სრულყოფილების პოტენციალს დებს.

ძმადნაფიციობისა და გმირთა მეგობრობის მოტივიც ერთ-ერთი წამყვანია საგმირო-სარაინდო ლიტერატურაში. ამ მოტივის განვითარებას ვესელოვსკი ხსნის თეში მიღების რიტუალის მექანიზმებით (2.580). დამეგობრებას წინ უსწრებს ორთაბრძოლა, როცა გმირები ერთმანეთის შეაფასებენ და ღირსეულად ცნობენ: როლანდი და ოლივიე, ილია მურომელი და ლობრინია. ასეთი მეგობრობის მაგალითები ბრეტონულ ციკლშიც გვხვდება: ლანცელოტი და გალეო, პერსევალი და გოვენი, ბოპორტი და პერსევალი. მ. შილენკი ამ მეგობრობას სიმბოლისტურ პლანში განიხილავს, განსაკუთრებით, კრეტენ დე გრუას „გრაალის მოთხრობაში“, სადაც მოქმედება პარალელურად ვითარდება (პერსევალის და გოვენის თავგადასავალი): მათ შორის უამრავი მსგავსება მკვლევარს აუიჭრებინებს, რომ ეს ორი გმირი ერთი პერსონაჟის ალტერნატივებია ანუ გაკეთებული არჩევანის შემდგომი განვითარება (10.34). ასეთივე ამრი აქვს ე. შორის გოვენის და მისი ძმების თაობაზე: გაერიე (აპერიეგ) გოვენის მეორე მუა – მისი კეთილი მხარე გაერიეს სიკვდილის შემდეგ გოვენში სიძულვილი მძლავრობს, რაც, საბოლოოდ, დაღუპავს (11.82) მაგრამ აქ განხილვა ხდება სიმბოლურ-

მეგაფიმიკურ პლანში და არა მხატვრულში.

მსგავსი დამეგობრება უნდა იყოს ნაწარმოებების ციკლიზაციის ერთ-ერთი საშუალება. ფეოდალურ ეპოქაში ციკლიზაციას გარკვეული პოლიტიკურ-იდეოლოგიური დაგვირთვა უნდა ჰქონოდა. რადგან შუა საუკუნეებში ხასიათდება ობიექტურის წინ წამოწევით, სუბიექტურის დათრგუნვის ხარჯზე. დღის წესრიგში დადგა ცენტრალიზებული მართვის საკითხი, რასაც განასახიერებდა კარლოს დიდის, კიეველი ვლადიმერის, ჯანგარის სამეფო კარი. ყველა შემთხვევაში ეპიკურ მონარქს გარს არტყია ინდივიდუალური თვისებების და ბიოგრაფიის მქონე გმირები. ისინი ემორჩილებიან მეფეს და ერთი საბრძოლო ძმობის წევრები არიან. საინტერესოა, რომ ციკლიზაცია მხატვრული დანიშნულების გარდა, ერთგვარად ეროვნული გამოვლიანების იდეას ატარებდა... მისი ცენტრი – მეფე – ქვეყნის სუვერენიტეტს განასახიერებდა. ამიგომ ეპიკური ციკლიზაცია დღის წესრიგში იდგა იქ, სადაც წამოიჭრებოდა ეროვნული თვითშეგნების, მამულის ერთიანობის პრობლემა. ყველაზე ნაკლებად ციკლიზაცია შეეხო გერმანულ ეპოსს. თქმულებები ზიგფრიდსა და ნიბელუნგებზე

(რინის ციკლი). ლიგრიხსა და ფრმანარისზე (დურაის ციკლი) და მოგიერთი სხვაე XII-XIII ს. ინარჩუნებენ დამოუკიდებლობას. ეპიკური მთლიანობის არქონა ასახავდა ეროვნული ერთიანობის არქონას დაქუცმაცებულ გერმანიამ. გერმანული ლიტერატურისგან (გერმანული აღორძინება, რომანტიზმი და ა. შ.).

მამასადამე, მსგავსი სოციალურ-პოლიტიკურ, ეკონომიკურ თუ კულტურულ საფეხურზე მყოფ ქვეყნებში ვითარდება მსგავსი ლიტერატურული მოტივები და სიუჟეტები. ისინი შეიძლება დამოუკიდებლად ჩამოყალიბდნენ (რადგან საფორმაცოვრებო და ფსიქოლოგიური აქტის ერთიანობას მიეყვართ სიმბოლური გამოსახვის ერთიანობამდე – ა. ნ. ვესელოვსკი) ან ხდება მათი სესხება. მაგრამ სესხებისთვისაც საჭიროა, რომ მიმღებში იყოს შემხვედრი დინება, ამროვნების მსგავსი მიმართულება.

ასეთი მსგავსი და საყოველთაოდ გავრცელებული მოტივები გვხვდება ბრეტონულ ციკლშიც: გმირის საოცარი დაბადება, ფეგში, ბავშვობიდან გამოვლენილი ზებუნებრივი უშიკური მონაცემები, ძმადნაფიცობა, პოლიტიკური ცენტრის – მეფის – ირგვლივ გაერთიანება – ციკლიზაცია.

ბიბლიოგრაფია

1. ნუეუბიძე შ., „კრიტიკული ნარკვევები“, თბ., საბჭოთა საქართველო, 1969.
2. Веселовский А. Н., „Историческая поэтика“, Л., 1940.
3. Веселовский А. Н., „Сравнительная мифология и её метод“, СПб, 1938 т. XVI.
4. „История всемирной литературы“, М., Наука, 1983.
5. Жирмунский В. М., Сравнительное литературоведение, Л., Наука, 1969.
6. Тејлор Э., „Первобытная культура“, М., 1949.
7. Markale Y., „La Fee Morgane, P. Pygmalion, 1994
8. Markale Y., La Reraval le Gamlois, P. Pygmalion, 1991.
9. Maurice Y., Mort le Roi Arthuz, PUF, 1995.
10. Yzkilnik M, Reraval ou le Roman du Greal, folio, 1998.

პრინტ გვერდი

ისლამი: განსხვავებული შეხედულება ადამიანის უფლებაზე

დასავლეთი ადამიანის უფლებებს იმ ჩამოყალიბებული სტრუქტურის ჩარჩოთა პრიზმაში განიხილავს, სადაც ეს უფლებები შეიძლება განხორციელდეს. ეს არის სტრუქტურა ისეთი სახელმწიფოსი, რომელიც ერთის მხრივ ძლიერი უნდა იყოს, რათა საზოგადოებრივი წესრიგი დაიცვას, მეორეს მხრივ კი, არა ყოვლისშემძლე, რათა საზოგადოება არ დათრგუნოს. ასეთ სახელმწიფოს უდავოდ რეალური ქმედებაც უნდა შეეძლოს და აუცილებელი ამოცანების გადაჭრაც, თუმცა მათ რიგში მთელი კაცობრიობის გაბედნიერება ან საყოველთაო სამართლიანობის დამყარება ნამდვილად არ მოიაზრება; სხვათა შორის, არც საერთაშორისო კორუფციასთან ბრძოლა ასეთი სახელმწიფოს ფუნქცია.

რა საფუძველიც არ უნდა ჰქონდეს „ადამიანის უფლებების“ წარმოშობას, დღესდღეობით დასავლეთში მისი მნიშვნელობაცა და გამოყენებაც აბსოლუტურად საეროა. „ადამიანის უფლებები“ თანაბრად ვრცელდება მორწმუნეებზე და ურწმუნოებზე და რელიგიურ წეს-ჩვეულებებზე თუ მოთხოვნებზე არაა დამოკიდებული. იგულისხმება, რომ ნებისმიერ ადამიანს დაბადებისთანავე აქვს ხელშეუხებელი უფლებები, განურჩევლად იმისა, არის თუ არა იგი რაიმე თეოლოგიური დოქტრინის მატარებელი. ეს უფლებები იმაზე არაა დამოკიდებული, მიიღებ თუ არა რაიმე რწმენას. ადამიანთა ძირითადი უფლებების არც მნიშვნელობა და არც გამოყენების დონე რელიგიურ მრწამსს არ ეფუძნება.

„ადამიანის უფლებებთან“ ასეთი დამოკიდებულება, ყოველგვარი გამონაკლისებისა და შენიშვნების გარეშე, სწორედ გიპიური ილუზიაა იმ დასავლეთელი ადამიანისა, ვინც მიუნაუშენივით ჭაობიდან თავისთავის თმე-

ბით ამოთრევას ცდილობს. ასეთი დამოკიდებულება პარაზიტი ხდება იმ ქრისტიანულ-რელიგიური ტრადიციებისა, რომლის უარყოფაც თავად უნდა. მაგრამ ფაქტი ფაქტად რჩება: დღესდღეობით ადამიანთა უფლებების დოქტრინას არავითარი რელიგიური საფუძველი არა აქვს.

სხვა ჯეშმარიტებანი

ახლა სხვა სოციალური წესრიგი განვიხილოთ. მისთვის დამახასიათებელია ისეთი სახელმწიფო, რომელიც ერთი მხრივ არასაკმარისად ძლიერია, რათა ძალადობა დააკანონოს და ამის მონოპოლიური უფლება მოიპოვოს, მეორეს მხრივ აბსოლუტურ ძალაუფლებაზე აქვს პრეტენზია, რადგან ამას მორალური ნორმების გამოხატულებად მიიჩნევს. მისი ამოცანაა სიკეთე წაახალისოს და მანკიერება დასაჯოს, ხოლო მისი მიწიერი ვალი ლეთიური წესრიგის მხარდაჭერაა. ის მზადაა და შეუძლია კიდევ ისეთი სამოქალაქო საზოგადოებას უხელმძღვანელოს, რომელიც მასთან ძალა-უფლებას სულაც არ ინაწილებს.

ეს დახასიათება, რომელიც სისუსტესა და სიძლიერეს აერთიანებს, წინააღმდეგობრივი სულაც არაა: ის ცოცხლობს და ისლამური სამყაროს საზღვრებში სრულიად რეალურია.

პირველი და ყველაზე მნიშვნელოვანი ფაქტია: მუსულმანი უცილობლად უარყოფს დასავლეთის თანამედროვე სოციოლოგიის საერთო აზრს იმის შესახებ, რომ მსოფლიო გარდაუვლად საერო ხდება.

სეკულარიზაცია მუსულმანურ სამყაროს არ შეეხება. ორი-სამი შემთხვევის გარდა (მაგალითად, თურქეთი), რელიგიის ძალა-უფლება სახელმწიფოზე და საზოგადოებაზე ხელშეუხებელია. უფრო მეტი, ძლიერდება კიდევ. და

რაც ყველაზე მნიშვნელოვანია – ეს ერთიანი-
ად ეხება როგორც კონსერვატორულ რაიონ-
ებს, სადაც სათავეში გრადიციული ხელისუ-
ფალნი დგანან (ჩრდილოეთ ნიგერია, საუდის
არაბეთი), ასევე რადიკალური ორიენტაციის
სახელმწიფოებს, სადაც სათავეში ახალი ორი-
ენტაციის ხელისუფალნი მოვიდნენ (ლივია,
სამხრეთ იემენი, ალჟირი).

რით შეიძლება ამისი ახსნა?

სწორ პასუხს რამდენიმე მიზეზი აქვს.

საღიერთო წერილის მონოთეიზმი, მორალური
სიწმინდე და ეგალიტარიზმი, რასაც მალაღი
ისლამი ქვდაგებს, ახალი დროის მორალურ
მოთხოვნებს ეხმიანება. უცვლელი მხოლოდ
ურყევი რწმენა და დაქვევის უარყოფა ხდება.

მალაღი ისლამი ფართო საზოგადოებრივი
ფუნების ცხოვრებაში შეფარვით ყოველთვის
მონაწილეობს, იმ შემთხვევაშიც კი, როცა მისი
კულტურა, ერთი შეხედვით, შეუმჩნეველი რჩე-
ბა. ეს უწყვეტი კავშირი ისლამს საშუალებას
აძლევს შემოქმედება მოახდინოს როგორც
ახალი, ქალაქური მასების თვითშეგნებაზე,
ასევე საზოგადოების იმ ფუნებზე, ვინც
ერთნულ თვითშეგნებას კოლონიალურ ხე-
ლისუფლებასა და თავისივე დასაუღეთისკენ
გადახრილ ელიტასთან ოპოზიციით იძენენ
(როგორც ირანში). ისლამური კულტურა მათ
მოქალაქეობრივ სტატუსს გრადიციულ მა-
ღალ ფუნებთან ათანასწორებს და თანამედ-
როვე ხელისუფალთა მეუპირატესობისადმი
მათ პროტესტს გამოხატავს. სწორედ ამიტო-
მაც ებღაუჭებიან ჯერ კიდევ ცოცხალი ხნის წინ
მიეწვევებულ უდიდეს გრადიციებს, რომელიც
უცებ, თითქოს ჯადოსნობით, ცხოვრებაში კე-
ლავე აღორძინდა.

ასეთი რელიგიური იდეოლოგია, რომელ-
იც დახვეწილი მონოთეიზმით გამოირჩევა,
ხოლო ადათ-წესების აღსრულების უთიკით
დამორჩილების უთიკას უპირისპირდება, საო-
ცარი წარმატებით ეწერება თანამედროვე
ცხოვრებაში და მუსულმანურ სამყაროს სა-
შუალებას აძლევს თავიდან აიცილოს ის
დღეება, რომელიც უცილობლივ წამოიჭრება
მესამე სამყაროს ყველა ქვეყნის წინაშე: გარე-
დან (დასაუღეთიდან) შემოჭრილი კულტურა
მიიღოს თუ პოპულიზმი ამჯობინოს? მუსულ-
მანურ სამყაროს შეუძლია საკუთარი რწმე-

ნის მალაღი კულტურით ისარგებლოს, რო-
მელიც ნამდვილად მისია და არა გარეგანი
შემოგანილი.

მესამე სამყარო დიდი ხნის წინ რეინზე
ჩაისახა და ქვეყანათა უმეტესობა განვითარე-
ბის ამ სტადიის გავლისას იგივე დილემას
შეებალა. მუსლიმანური სამყაროს რეაქციამ
კი დასაუღეთის გამოწვევაზე თავისებური
რეფორმაციის, ანუ ძველი რწმენის განწმენ-
დის ფორმა მიიღო.

ახალი სამყაროს მეორე თვისება: სახელმ-
წიფო სამოქალაქო საზოგადოებასთან მიმა-
რთებაში კელავ ძალიან ძლიერი რჩება. ამ
ეგაპზე იგი იმ ფუნებშიც კი გაძლიერდა, სადაც
აღრე სუსტი იყო. ახლა მას შეუძლია თავისი
ნება იმ გლუხებზეც კი მოახვიოს თავზე, ყვე-
ლაზე მიუღვამელ რეგიონებში რომ ცხოვ-
რობენ. თანამედროვე სამხედრო, აღმწინსვრავი-
ული და კავშირგაბმულობის ტექნიკა ამის სა-
შუალებას იძლევა. სახელმწიფოს პოზიცია იქვე
ძლიერი რჩება, სადაც გრადიციულად ძლიერი
იყო – ქალაქებში და მკვიდრი მოსახლეობის
გეოგრაფიულად მისაღწევ რაიონებში.

უნდა აღინიშნოს, რომ ეს საქციფიკურად
ისლამური თვისება არ არის, ეს მილიანად
მესამე სამყაროს ახასიათებს. ამჟერად იკვეთ-
ება, თუ როგორ უპირისპირდება და თრგუნავს
საზოგადოებას გარედან მიღებული კონტრო-
ლის ტექნოლოგიით აღჭურვილი სახელმწიფო.
დათრგუნვის ტექნოლოგიის სესხება ყო-
ველთვის უფრო იოლია, ვიდრე წარმოებისა.
გარდა ამისა, უპირველესად მუდამ ძალადობის
გამოცდილების სესხება გინდება ხოლმე.

ძალადობის უახლესი სისტემის იძულებითი
შემოგანა ჩამორჩენილ სასოფლო-სამეურნეო
წარმოებას ახალი სისტემაში აქცევს, რაც თვით-
წარმოების უნარით გამოირჩევა. გარდა ამისა,
ძალადობას მეტი გამოირჩევა აქვს, ვიდრე წარ-
მოებას, შესაბამისად ბრძოლა ძალადობის იერ-
არქაში ადგილისთვის იწყება, რაც თავის შირივ
სამეწარმეო სექტორს ყოველგვარი განვითარე-
ბის საშუალებას უსპობს.

სხვა რეკოლუცია

ჭეშმარიტი ფუნდამენტალისტები ანუ ისი-
ნი, ვინც რელიგიურ ღიღერს სამხედრომე
მალა აყენებენ, ირანის რეკოლუციის დროს

ხელისუფლების სათავეში ფრიად ღრამბატული სიგუაყიით მოვიდნენ და დასახლეის მუსულმანური ფუნდამენტალიზმის დიდი მნიშვნელობა დაანახეს.

მუსლიმანურ ქვეყნებში სხვადასხვაგვარ სამხედრო ლიდერებს ვაწყდებით. ერთნი ღრმად და ჭეშმარიტად რელიგიურნი არიან, მეორენი პრაგმატული რწმენით გამოირჩევიან. გუნისში, ვთქვათ, სეკულარიზმით აღჭურვილ ლიდერებს ვხვდებით (თურქეთის თავისუბურ და ორამროვან სეკულარიზმზე რომ აღარაფერი ვთქვათ). მმართველობის ორი განსხვავებული გიპი შეიძლება გამოვყოთ: გრადიციონალისტები (საუდის არაბეთი, ჩრდილოეთი ნიგერია) და სამხედრო თუ გექნიკურ სკოლადამთავრებული მოღერნისტები, ვგრეთწოდებული „ახალი მამლუქები“.

არის ისტორიის რაღაც ირონია იმაში, რომ კლერიკალური ფუნდამენტალიზმის წმინდა ნიშნად დღეს ირანი გვევლინება. სპარსელებისთვის შიიზმი ისევე ქმნის ცხოვრების სტილს, როგორც პოლთელებისთვის კათოლიციზმი ან სერბეთისთვის მართლმადიდებლობა. მოგერთ ქვეყანაში შიიგები ნახევრად იაგაკვეუში მდგომარეობაში არიან, ირანში კი, ხელისუფლებაც ამ რელიგიიდან ამოღის და თვითშეგნების გარანტიად ის გვევლინება. ისლამის ჩარჩოებში შიიგებისათვის განსაკუთრებით დამახასიათებელია ნომოკრაგია, ანუ კანონის ერთგულება და წმიდათაწმინდა კულგი. საზოგადოების კულგი, წმინდა წერილთა კულგი, წმინდა მეუფის კულგი მუსულმანური თეოლოგიისათვის გამჭოლი თემებია. სწორედ შიიგებმა გასყეს პასუხი პლაგონის მიერ წამოჭრილ უძველეს შეკითხვას: ვინ ხელმძღვანელობს ხელმძღვანელებს? ამის თეოლოგიური ვერსია კი ასე გამოიყურება: ვინ შეამოწმებს მოძღვრების განმმარტებელთა განმარტებებს?

შიიგები ამ უფლებას იმამებს უთმობენ. იმამების მიუკერძოებლობისა და მოუსყიდველობის რწმენა იმდენად ძლიერია, რომ მათი განცხადებები კანონის ძალას იძენს და დაქვეების ადგილს აღარ გოვებს. შედეგად, რა თქმაუნდა, პრეგენშია რეალურ და უღაეოდ პოლიტიკურ ძალაუფლებაზე მხოლოდ იმამებს შეიძლება ჰქონდეთ.

თუ ყველაზე არა, ბევრი შიიგური მიმართულების პოლიტიკურ პრაქტიკაში ვიღაც ვიღაც იფრინობა ფარული იმამის იდეის გაფლენა. როცა ჭეშმარიტი ლიდერი და წინასწარმეტყველი ფარულია, ვიღაცამ მისი როლი თავის თავზე უნდა აიღოს. ამგომ ისლამის მოგერთ მიმართულებაში ნებადართულია, იმაში ფარული კი არ იყოს, ღიად, ხალხში მოჩანდეს. ეს სახალხო, პოლიტიკური თეოლოგია განსაკუთრებით მაშინ ხდება ეფექტური, როცა კანონის ღვთის ნებას უპირისპირებენ და ამით მმართველობის სისტემას ცვლიან.

თუ ამ თვალთ შევხვდავთ, ირანის რევოლუციის წარმატება გასაგები ვახდება, ის ხომ სამხედრო თვალსაზრისით უსუსურ და ეკონომიკურად განადგურებულ ქვეყანაში არ მოხდა. პირიქით, ამ უმდიდრეს ქვეყანას ზეთანამედროვე, დაუმარცხებელი არმია ჰყავდა. ეს მხოლოდ ისეთ საზოგადოებაში შეიძლება მოხდეს, სადაც ხალხის მუხსიერების სიღრმეში მეწარმეობის კულგი ცოცხლობს და დროდარო მოქმედებს მოითხოვს. სწორედ მეწარმეობის ექსტაზის წყალობით შესძლეს შიიგურმა მემამოხეებმა შაპის რეჟიმის შეიარაღებული ძალების დამარცხება. თავად პოშიენი ამის შესახებ ამაყად წერდა:

„შიიგური სკოლა იმთავითვე... მთელი რიგი უნიკალური თვისებებით გამოირჩეოდა. სხვა თეოლოგიური დოქტრინები ხელისუფალთ თვინიერად ემორჩილებიან, მაშინაც კი, როცა ისინი სისასტიკისა და კორუფციის ჭაობში არიან ჩანთქმულნი. შიიზმი კი პროტესტის უფლებას ქადაგებს და ასეთ ხელისუფალთ უკანონოდ აყხადებს. წარმოშობის დიდიანვე შიიზმი დიორტუციის ოპოზიციის თეოლოგია იყო“.

უღაეოა, რომ მოწამეობის შიიგურმა კულგამ რევოლუციას დიდად შეუწყო ხელი. სამაგერთოდ იფივე კულგი უკანა პლანზე აღმოჩნდა მაშინ, როდესაც რევოლუციის შემდგომი, ახალი საზოგადოების მშენებლობა და მისი კანონმდებლობის საფუძვლების შემუშავება დაიწყო.

ახლა მთავარ აუცილებლობად კანონის საყოველთაო გამყარება და მისი ერთგული, თავგანწირული ერთგულება ითვლება, განურჩევლად იმისა, გამონდება ადამიანთა შორის ფარული იმაში თუ არა.

კანონის გაგარება ხელისუფლთა საქმეა და ისიც თავის მოვალეობას მორიდ მოსვლამდე ასრულებს. პომეინის სწავლების მიხედვით იმამები თავის თავზე პოლიტიკურ ვალდებულებებს მხოლოდ დროებით იღებენ – დაახლოებით ისე, როგორც მე ვითანხმეები დროდადრო უნივერსიტეტში ადმინისტრაციული სამუშაო შევასრულო.

სანამ ფარული იმამი კვლავ არ გამოჩნდება, სახელმწიფო სხვამ, ყველაზე უფრო შესაფერისმა უნდა მართოს. ამ ამოცანას კი სწავლულ სამართალმცოდნეებზე უკეთ აბა, ვინ შეწყდება?! დროებითი მთავრობის რთული ფუნქციები თავის თავზე რესპუბლიკური მმართველობის ორგანიზება უნდა იგვირთონ იურისტების მეთაურობით.

აი, ასე ჩნდება სამართლიანობის ახალი წრე – საზოგადოება სამართლიანობას მოითხოვს, ეს კი შესაძლებელი მხოლოდ იქ ხდება, სადაც სახელმწიფოს სურს ან შეუძლია. ეს მათი ხედვებით ხდება, ვინც კანონი იცის და ესმის კიდევ, რადგან განმარტება უკვე მიიღო. პომეინის მიმართვის ამრიგ სწორედ ესაა: ისინი ვალდებული არიან ეს როლი იგვირთონ, ყოველ შემთხვევაში ფარული იმამის მოსვლამდე მაინც და მის გარდა ამ ვალდებულებისაგან მთი ვერაფერს გაანთავისუფლებს.

თუკი იმ სიმდიდრესაც გავითვალისწინებთ ნავთობს რომ მოაქვს, სამოქალაქო საზოგადოების ეკონომიკური კონტროლი თავის სიმბაფრეს კარგავს, თუმცა პომეინი დაფინანსებით მოითხოვდა გადასახადების გრადიციული, მუსულმანური პრინცი პების აღდგენას.

სამოქალაქო საზოგადოების ხელისუფალთა წინაშე არსებითად ერთადერთი მოვალეობა აქვს – ეს მორჩილებაა. ჯილდოდ მას კვლავ აღორძინებულ, გამყარებულ მორალურ ფასეულობებს მართმევენ და იმ თანამედროვე უღმერთო საზოგადოების ხაფანგებისგან დაიცავენ, რომელსაც არც ფესვები აქვს და თანაც ცოდვების ჭაობში იღრჩობა.

პომეინი წერს:

„უფლის წმინდა წინასწარმეტყველმა... თავის თავზე იგვირთა ამ ცხოვრებაში კანონის დაფუძნება, ამ ქვეყნად ისლამის მოთხოვნების გამყარება და ამით ღელამიწაზე ისლამური სახელმწიფოს შექმნა. იგი არა მხოლოდ ად-

ერებდა კანონს, თავადაც აღასრულებდა. ხელებსაც თავად აჭრიდა, მოღვაწეობდა. მოღვაწეობდა და ქვევითაც თავად ქოლაჟდა. წმინდა წინასწარმეტყველის მიმდევრებმა დღეს იგივე უნდა გააკეთონ“.

„დღეს აღარაფერს საუბრობს... სიცილით დასჯის გაუქმებამ“.

„ისლამური მმართველობა არც ერთ სხვა ფორმის მმართველობას არა ჰგავს... იგი არაკონსტიტუციურია ამ სიცივის პირდაპირი გაგებით... სამაგიეროდ კონსტიტუციურია იმ გაგებით... რომ მმართველი რაღაც პირობების მოთხოვნებს უნდა აკმაყოფილებდეს... ეს პირობები კი ყურანსა და წმინდა წინასწარმეტყველის სუნამია ჩამოყალიბებული. ამიტომ ისლამურ მმართველობას წმინდა წერილის მმართველობა შეიძლება ვუწოდოთ“.

საერთო იდეა ნათელია – მუსულმანურ სამყაროს მხოლოდ წმინდა წერილი უნდა მართავდეს. იმამის მოვლინებაზე კანონს სწავლული მამები უნდა განმარტავდნენ და ნერგავდნენ. ამგვარად, მთელი ძალაუფლება პიროვნებაში კი არა, კანონში იყრის თავს.

ორი სიმაართლი

ახლა ვიმჯელოთ, რა სახე შეიძლება მიიღოს ასეთი პირობებში ადამიანთა უფლებების კონცეფციამ თეოლოგიის მიღმა დარჩენილ ადამიანთათვის. თავად პომეინი ცალსახა პასუხს იძლევა:

„ქსენოზანიაკეობა, დასავლეთით დაბადა ბუღეობა... გამოფხიზლიდი! მიხედ-მოიხედი და დაინახეთ დასავლეთში ადამიანის უფლებათა დამცველის როლში ვინ გამოდის და რა მიზნები ამოძრავებს. ვითომ ადამიანთა უფლებებზე მრუნავენ? იქნებ შესახელმწიფოს უფლებები უფრო აღუღვებით? ჩვენი იურისტები მთი არამც და არამც არ უნდა დაემსგავსონ“.

რა თქმა უნდა, პომეინი რამდენაღმე მართალია, როცა ამტკიცებს ჩვენი კონცეფცია გირანული სულაც არააო. რაღაც კეთილშობილური ნამდვილად იგრძნობა კანონის ასეთ უანგარო ერთგულებაში, ყოველგვარი ადამიანური მოქმედების მიღმა რომ დგება.

მუსულმანურ ცივილიზაციამ ასეთ ელემენტებს ყოველთვის ვხვდებით. თავისთავად იგი მუშაკავშირებული ფაქტორი ვერ გახდ-

ბოლა, მაგრამ წმინდა წერილით შექმნილ მარადიულ და უცვლელ კანონებზე დაყრდნობა, პლუს დამოუკიდებელ, აგრესიულ, შეკავშირებულ ხელისუფლებას მოწყურებული გომებისა და რელიგიის საფუძველზე აღმოცენებული სახალხო რისხვის სამიმროება მმართველებს უხსოვარი დროიდან სიფრთხილისკენ მოუწოდებდა.

მარქსიზმი ან სოციალიზმი ასეთ ფართო მასებს ვერ გააერთიანებს.

აწ გარდაცვლილი მწერალი გალალ ასადი ამტკიცებს ისლამსა და მარქსიზმს არაფერი აქვთ საერთო და იმ ამრს უპირისპირდება, რომელიც აცხადებს, ორივე მოძღვრება ცდილობს საზოგადოებას თავზე გოგალური მორალური სისგება მოახვიოსო. და აი, რა საინტერესო არგუმენტით ადასტურებს, რომ მუსულმანურ და მარქსისტულ სოციალურ წყობას შორის საერთო არაფერია:

„... ცოცხათი დაფიქრლები თუ არა, მამინვე მიხვდები, რომ მნიშვნელობა შარიათის კანონთა ლიგურატურულ შინაარს ან თუ გნებათ თავად გქვსტს კი არა, იმ დონესა აქვს, რა დონეზეც ის სოციალურ პრაქტიკას აესებს და არეგულირებს. არც არასოდეს არსებობდა და არც ახლა არსებობს ისეთი მუსულმანური საზოგადოება, სადაც ისლამის კანონებს სოციალური ცხოვრების ფრაგმენტებზე მეტი მნიშვნელობა მიენიჭებოდა“.

და იქვე აგრძელებს:

„თანამედროვე სახელმწიფოებში... ადმინისტრაციული და სამართალდამცავი მექანიზმები... საზოგადოებრივი ცხოვრების გასაკონტროლებლად გაცილებით უფრო მნიშვნელოვანი და ეფექტურია, ვიდრე ოდესმე ისლამი შეიძლება ყოფილიყო“.

ასადი, რა თქმა უნდა, სადაც მართალია. ნებისმიერი თანამედროვე სახელმწიფო მთელი რიგი პარამეტრების მიხედვით, გრადიციულ სახელმწიფოებზე უფრო ეფექტურია. მაგრამ მთავარი სხვა საკითხია: კრძოდ ის, შეიძლება თუ არა თანამედროვე სოციალისტური სახელმწიფოები გრადიციულ ისლამურ

სახელმწიფოებს შეეადაროთ? იქნება კი სამართლებრივი ასეთი შედარება? ერთ მშენივევამის და მეორეზეც საქმე ძლიერ სახელმწიფოებთან გვაქვს, რომელიც მორალურ დოგმაზე დაფუძნებული და რადაც იდეას ემსახურება. სახელმწიფო ამ შემთხვევაში იმ იდეის განხორციელების ინსტრუმენტად განიხილება და ყოველ მოქმედებას იმით ამართლებს, რომ კაცობრიობა ბუნებრივ მოძველისკენ მიჰყავს. იგი უპირატესობას რადაც უზენაეს სამართლიანობას ანიჭებს და არა სამართლიანობის სამართლებრივ ნორმას.

„აღამიანის უფლებების“ დასაქვური გაცება კი პირიქით, თავის თავში თეოლოგიური „არყოღნის რიდეს“ ატარებს. აქ პატივისცემით ექცევიან პოსტულაგს იმის თაობაზე, რომ ჭეშმარიტება არაივს შეუცენია, ამიგომ ის ყველას საკუორებაა. ჩვენი სოციალური კონტრაქტი იმის აღიარებაზე დაფუძნებული, რომ საზოგადოებრივ სფეროში ჩვენ მრწამსი კი არა, სკეპტიციზმი გვეერთიანებს. არადა, გაერთიანება მხოლოდ მაშინ შეიძლება, როცა უარს არა მხოლოდ იარაღზე, დოგმაზედაც იცავი.

მეორე, აღამიანის უფლებების განხითარება ეფუძნება, რეალური ენით რომ ვთქვათ, საზოგადოებაში რადაც კონტრაქტალის არსებობას, რომელმაც კონტროლიორები უნდა გააკონტროლოს და სახელმწიფო, სამოქალაქო საზოგადოება შემღვლოს.

ასეთი სიკუაცია სახელმწიფოს საშუალებას არ აძლევს ჭეშმარიტების მონოპოლისტად გადაიქცეს, თავისი უდავო წარმოდგენები სარწმუნოებაზე და კანონზე ყველას და ყოველს თავს მოახვიოს და პასუხი მხოლოდ ღმერთის წინაშე ავოს და არა თანამოქალაქეების წინაშე.

დღეს კი, როცა ძლიერი გრადიცი და ამ გრადიციამე აგებული პოლიტიკური ქმედება სხვა ძლიერ პოზიციას ეძლება, ძალიან მწვავედ დგება კითხვა: შესაძლებელია კი საერთო ხედვის კუთხე აღამიანის უფლებების შესახებ წმინდა წერილის დამცველებსა და ლიბერალ-სკეპტიკოსებს შორის განდღეს?

ზურაბ ნიჟარაძის ფირწარული ნიუანსები

მომაკვდავი ემა ბოვარი ფლობერმა მწარდი ვიბრაციის ატმოსფეროში ჩაძირა.

ემა კვებოდა ატლასის კაბაში, რომლის ნაოჭებშიც მოვარის სინათლესავით გადარბოდნენ ჩრდილები...

ეს იყო მაგერიის სახეცვლილება, ხილულის გარდასახვა უხილავეში; და, პირუკუ—

ასეთი ხელშესახები ტრანსფორმაციებით ძალიან ახლობელ, საყვარელ არსებებს ხატავენ. ეგზომ მოუხელთებელი ვიბრაცია, სამყაროს პულსირებადი ველის განვრცობა თავისებური პანტომიმოდრამაა, ემუხალური მუსიკაა — სიერეში განფენილი.

ზურაბ ნიჟარაძე ამგვარ ემუხალურ მუსიკას ელტვის. იგი გულით ხატავს, თუმცა, ალბათ, ისიც იცის, რომ „გულსაც უნდა ბერგყვა, როგორც სურჯინს...“ ამასობაში გვინი იწყებს მუშაობას. ამ, როგორც ანრი ბერგსონი იტყვოდა, „პანტომიმის ორგანოში“ თამაშდებიან მხატვრის მიმეტური სხეულებრივი ტრანსები.

მხატვრის ყველა ფერიც „პანტომიმის ორგანოშივე“ მწიფდება. ამ „ორგანოს“ საქმე აქვს ვიბრაციების ასლებთან, მათ ჩანაწერებთან, სულიერი მოძრაობების უსასრულოდ რეპროდუცირებად სისტემასთან, რომელსაც გვინი, დიახაც, განის ვიბრაციებით პასუხობს ხოლმე—

სიმულაციითა ასეთ ჩაკეტილ სისტემაში, შეუძლებელია, აზრმა არ გამოხატოს ფუნდამენტური განხეთქილება უნივერსალურ მიმეტიმთან, მაგერიისა და მესხიერების ამ ურთიერთშექცევად პანტომიმასთან.

ეცობა, ნიჟარაძისეული ფერწერული მესხიერებაც, მარტოოდენ, ელემენტარული ვიბრაციიდან კი არ წარმოიშობა, არამედ განის მოძრაობებითაც სტიმულირდება და მისივე სტრუქტურიდან იბადება.

მას უყვარს სხეული. ქალის განი ხიბლავს. იზიდავს, უპირველესად, ფერი — სამოგადოდ მდებრის. ამ ფერის უსასრულო ვიბრაციები—

სა და ამ ვიბრაციების წმინდა მიმეტიმის მოხელთებასაც ამიგომ ხომ არ ლამობს?!

ნიჟარაძე დაზგური სურათის აღეპტა, ოპუსის ესთეტიკის ჯიუტად თანმიმდევრული აღეპტი. ოლონდ, გარკვეულწილად, არღვევს კიდეც სურათის კლასიკურ გეჟსტს. სახელდობრ: მისი სასურათე სიერეე კონტინუალურია, უწყვეტი, საზღვრები მარკირებული არაა. ფიქსირებული თეატრალიზებული სიერეე უეხთა მისთვის, თუმეა განათების რამჟული ჩარჩოებიე აქვს ხოლმე მონიშნული და მინიე, მის სურათებში ატოპია და ჰეტეროტოპიაა გამეფებული. მისი სხეულებიე, ალბათ ამიგომაა უადვილო. მისეულ ქალეებს, თითქოსდა, განის ადგილები შენეელებული აქეთ... ილუმორულად, რაც სხეულის სიერეული უნივერსალიზაციის განედასაც ბადებს.

სიერეის ატოპია-ჰეტეროტოპიულობას პაერის კრისტალურობა შეეესაკევისება. ასე გვონია, პაერის მასას ხატავსო. უფრო მუსტად, კრისტალუბში გუმბავსო პაერს, რომელეე ძლიეეს ეეევა ამ კრისტალიზებულ საზღვრებში. მერე კი ამ გამჟვირვალე კრისტალუბიდან გარდაეეხილი, რეზონანსული სინათლისმიერი მასები სურათის ქრომატულ პარტიტურაში გადებნეწილდება.

ასე იწყებენ ნათებას სხეულის ფერწერულად მეტონიმიური დეკალუბი, კრისტალურად სტრუქტურიებული ფრაგმენტები — ეს თავისებური ჰეტ-ეროგენული მონები. მათი ნიუანსობრივი ვიბრაცია თუ კიდეურების შეუმწეველად მონიშნული „როკაილური“ აქცენტები რაღაც გაუმხელელ ეროგეკულ „მესიჯს“ გამოსეევენ. ეროგეკულს — სიუზან სონტაგისეული ეგეებით.

როგორეე ყველა ნამდეილ მხატვარს, თითოეული ოპუსისათვის, მასაც ლიმიტირებული გრძნობადი არსენალი მოეპოეება. ესაა მადანი, რომლის რეწეაც მხოლოდ მას ხელე

წივება. მოღიანობაში ნივარაძის სამყარო შეიძლება წარმოვიდგინოთ, როგორც გამაბრუნებელი მგრძობილობით გონივრებული ორიქლის აბანო, სადაც ძვირფასი თელებით ანათებენ სხეულები. ალ. ბაჭყალი-ქოის მსგავსად, ყველაზე ძვირფასი და სანუკვარი ნივარაძისთვისაც ქალის სხეულია, ქალის განი პლუს ფაქტურის ძვირფასი ზედაპირი, ანუ ნაგურაც და ზენაგურაც. ლეკორატიულ პლენერზე გათამაშებული შირაგებით, ოპტიკური ილუზიებით, კვაზიფიზიონურული ხილვებით გაჯერებული ეს ნოსტალგიური ზენაგურები ლეხინებული ფაქტურა-გექსტურებით გვიწვდიან ხელს, მაღღუნებლად გვიწვევენ თავიანთ ბუღარებში, მერე კი ისევ აურაგულ ბინდში უჩინარდებიან. მათი ასეთი გაგვრინული ყოფნაც კიდევ ერთი დამატებითი ეროტიკულად მაინტრიგებელი ფაბულაა. და ყველაფერი ეს იმდენად ხელშესახებია... ისეთივე ხელშესახები, როგორც თითებში ამოწერილი ნერვები; და კიდევ, ისეთივე მგრძობიარე, როგორც შემბრანა.

და მაინც, შეუძლებელია მზაგვარი არ განიცდიდეს მისი კოლორიტული დისკურსიის ერთგვარ ანაქრონიზმს, ანდა დროთა კავშირის საბედისწერო რღვევას, თუმცა, იქნებ, იმასაც გრძნობს, რომ ამ სიმიფეს შრომაში ჩადებულ ინვესტიციას აღრე თუ გვიან, ამოიღებს.

ერთიგაა: თუკი მთელ ამ არგისტულ-პროფესიულ ძალისხმევას გრანსავანგარდისგულ სარჩულს ამოუვლებთ, ეს დინჯი მზაგვარი თავისი კამერული რეგროსპექტივიზმით სხარტ მარათონულად წარმოგვიდგება, ვენეციელუბიდან რომ იღებს სტაგის და მაგისამდე რომ მოიჩქარის... ოღონდ, მოიჩქარის ნელა!

უსიგლური ამბობდა, სურათი ყვაილივით უნდა იფურქნებოდეს, ნელ-ნელა იმღებოდეს, შეუმწველად... იგივე უსიგლური, თუ გასსოვთ, რესკის იმამი ეღავებოდა, ბუნება იშვიათადაა მართალიო. იმდენად იშვიათად, რომ ასეუ შეიძლება ითქვას: ბუნება, ფაქტობრივად, არასოდესაა მართალი, რაც იმასაც უნდა ნიშნავდეს, რომ ბუნებრივი არსებები ძალზე იშვიათად იმსახურებენ სურათზე აღბეჭდვას. ძალზე იშვიათად, ანუ თითქმის არასოდეს.

თუმცა მზაგვარი იმის მზაგვარია, რათა დაუცადოს საგანთა იმ მღვთმარეობას, იმგ-

ვარ კონდიციას, როცა ისინი მომწიფდებიან არა საერთოდ, არამედ საკუთრზე წერსანულ გადასატანად. ოღონდ ეს „მოცდა“, ეს „მომწიფება“, ისევ და ისევ მზაგვარში უნდა ხდებოდეს. არგისტში და არა ბუნებაში! ცხადია, შემეძლო შეთქვა, ყველაფერი (და ყველაფერი) მზაგვრის სულში უნდა მომწიფდეს-მეთქი, მაგრამ არა – სული აქ თითქმის არაფერ შუაშია. მთავარია ხელი; ხელი და ხელის გინი, ისევ და ისევ, „პანკომიმის ორგანო“. ყველა დიდ მზაგვარს, სწორედაც ხელის ჭკუა გამოარჩევს, პაველ ფლორენსკი ხელოვანის უმთავრეს ინსტრუმენტად რომ მიიჩნედა, და არცთუ უსაფუძვლოდ.

ნივარაძისეული რეცეფცია მუდამ სხეულებრივია, მუდამ განისეული. მეცნარესაც ისეთივე განი აქვს, როგორც ქალს; ლანდშაფტსაც ისეთივე სხეული აქვს, როგორც ქალს. მათი ლეფორმაციის ხარისხია სხვადასხვაგვარი. ამასთან, ქალსაც, მეცნარესაც, მიწასაც საზიარო სუნი აქვთ.

ქალსაც, მეცნარესაც, მიწასაც დამუშავება უნდა. სამივეს მოფურება სჭირდება, მოფურება და გახარება. სამივეს ერთი სახელი შეიძლება ეწოდოს – ფლორა. მათი ლეფლორაცია მზაგვრის ხელობაა!

ზურაბ ნივარაძე საკმაო დროს ახმარს ნიუსთან ფერწერულ ფლირტს, ამ მშვენიერ პრელუდიას. სულაც არ ჩქარობს საგანთა იხელი, გამჭვირვალე ლამისაა სფუმატოსებრი აკის დარღვევას. მისთვის ეს ყმენ-ია ეს-თეგიმისა და ჰედონიზმის საგანი, განთან ლაციის ობიექტი. ყოველივე ეს ეესგია, ფრთხილი, მომომილი, არგისტული ეესგია, მზაგვრის ვიბრაციულ ესთეტიკად რომ გვესახება. თუნდაც ვიბრაციულ ესთეტიკაში, მგრძობილობის მეგაორგანულ კანონებს რომ ემორჩილება და ფორმის ვალორული მოდელირების (თუ რემოდელირების) გადლოვანი ბუნებრიდან იკრებს ფარულ ენერგიას, იმ, მე ვიცოვად, სათუთ ენებას, რომელიც არასოდეს გადაიზრდება უხეშ მატერიალურ ძალასა და ფიზიოლოგიურ აგრესიასში.

ფორმის ვალორისტიკა, ლუნარიზმთან რომაა შეთანხმებული, ჩრდილ-სინათლის გენერისტული თამაზიდან ამომიზრდება და საგანთა აღქმის იდეალურ მოდელადაც გვე-

ლინება. სინათლისმიერი გაღლებები მის ოპტიკურ აპარატში აკურატული წესრიგითაც რევისტორილებიან, ცალკეული ოპუსის პალიტრის შესაბამისი დრამატურგითაც კონსერვირდებიან და არგისტული დაუდევრობითაც გვეცხადებიან. ყველაფერი ეს – სიცოცხლის მიმეტიმშს ეხმიანება. სიცოცხლე თავისი არსით თავადაა მიმეგური. ამასთან, იძულებულია, Hymen-ივით დაარღვიოს მიმეგური პროექციების იზომორფულობა, თანაც ისევ და ისევ, საკუთარი არსებობის სახელით.

კამილ ფლამარიონმა თავის დროზე აღწერა *desmodie oscillante*-ის თვითმობრაობა, ყვავილისა, რომლის ფურცლების რხევაც ერთობ ჩამოჰკავებს საათის წამწომი ისრის მოძრაობას. ინდოეთში წამში სამოცამდე რეგულარული რხევა დაუფიქსირებიათ, თურმე—

ფლამარიონისეული ყვავილები ვიბრაციული რიტმის რევისტრაციის წიაღ ასე გადაიქცევიან საათებად, ვიბრაციის, როგორც დროის მანიფესტაციას რომ მოასწავებს.

ნიჟარაძისეული ფლორაც – რამიე მცენარეებსაც ვეღლისსმობ და ქალებსაც – თითქოსდა, ფლამარიონისეული ყვავილის, ამ იდეალურად რევისტრირებადი მანქანის დროით მუშაობს.

წედან „კონსერვაცია“ ვახსენე. ახლა დავამატებდი, რომ ნიჟარაძის ფერწერის შრიული ონტოლოგია კონსერვირებული სახითაც წარმოგვიდგება. ფენა-ფენა ფიქსირდება და მსუბუქად ეწერება სურათის დიაგრამატულ წყობაში, რაზედაც დიდრონ ფერით ლაქებად დისლოცირებული კომპოზიციური სტრუქტურებიც მეტყველებენ. ამგვარი ვიბრაციული ესთეტიკაც უხილავისა და ხილულის ზღვარზე მუშაობას მოასწავებს. მათი დიალექტიკა ბევრისა და სინათლის, ამ ორი გაღლოვანი ფენოზების გერმინებში შეიძლება აღიწეროს. ავგუსტ სტრინბერგის ექსპერიმენტების კვალობაზე ხომ, რენგენული სხივები, მსჭვალავენ რა მყარ მაგნიტას, სწორედაც ბევრად გაღლებთან ამჟღავნებენ ყველაზე მეტ სიახლოვეს. ეს ის სტრინბერგია, რომელიც, სხვათა შორის, იმასაც ვარაუდობდა, რომ გუსტავ ლებონის მიერ „აღმოჩენილმა“ შავმა გამოსხივებამ საესებით დაჩრდილა რენგენის აღმოჩენა. თუმცა ბეკერელმა აჩვენა, რომ ლებონის სხივები სხვა არაფერია, თუ არა ინ-

ფრაწითელი გამოსხივება.

რახან ასე შემიტყუა ამ თემაზე, ხარკმ დაუძებნდი: ის ფაქტი, რომ ხილული სინათლე უხილავ – რენგენულ, ინფრაწითელ, ულტრაიისფერ გამოსხივებათა კონტექსტში აღმოჩნდა, პლუს სინათლის, როგორც ელექტრომაგნიტური მოვლენის გაგება, თავად სინათლის იდეას წყვეტს მისივე წმინდა ვიზუალურობის იდეისაგან. ამ შხრივ, ლებონისეული სხივების „შავად“ მოხსენიებაც ნიშანდობლივი უნდა იყოს, რაც შეეხება მეორად, რეზონირებად გამოსხივებას, იგი სინათლის იდეას გამოაცალკეებს იმ ნეოპლატონური სამყაროსაგან, ხილულობასა და სინათლეს საგანთა შინაგან ფორმებთან (თუ მეტაფორმებთან) რომ აკავშირებს. და, იმავედროულად, ფარულად ეხმიანება მანიერისტული *de segno interno*-ს იდეას, თავის შხრივ, ფორმათა ანაგურალიზაციის წყაროთაც რომ გვევლინება. მე რომ მკითხოთ, სწორედ ამ წყაროთა მორწყული ნიჟარაძისეული ფლორა, მისი ნამითაა დათრთვილული ნიჟარაძისეული ვირტუალური ვარდები, რომელთა ფურცლობის ნიშნისაც შხაგვარი მუდამ დროულად იძლევა. ეს არის მარადიული გამაფხული, რომელსაც რძის სუნი ასდის...

აი, გამოსხივება კი, თითქოსდა, საკუთარ თავში ინახავს ინფორმაციას იდეშალი კრიტიკოსამყაროს შესახებ და არა იმდენად ხილულ ფენომენტთა სამყაროსთან, რამდენადაც შინაგანი წყვიდადის, ინკლევიტიბულ სამყაროსთან ამჟღავნებს ნათესაობას. ასე იწყებს სხივი „შინაგანს“ რეპრეზენტაციას „გარეგანს“ ინკენსიურობით... რაც შეეხება ჩემ მიერ ყბადაღებულ რენგენს, ნიჟარაძის სურათების რეკეპიის იდეალურ „კამერა-ობსკურად“ იქნებ, დიასაც, რენგენი გვევღლისსმა?! და საერთოდ, ეგებ ფერწერა იმისათვის არსებობს, რათა დაგვარწმუნოს თუ არა, ჩავვაგონოს მანინ, რომ ჩუენი ვარემომცეული სამყარო *par excellence* უხილავია.

ნიჟარაძისეული სურათები ერთგვარი კოლორისტული ლაბირინთებია. უფრო მუსიკალ, მათში თითქმის გაშქრალია სხვაობა ლაბირინთს, გოპოსსა და განს შორის. მთელი ეს „ქორეოგრაფია“ კი რაღაც უნატიფესი მემბრანის მეშვეობით აღიქმება. ამ გამომ-

ვლებულ სხეულებს გარემოსაგან რომ აცლ-
კვებს და ათავისუფლებს ლეფორმაციათა
განუწყვეტელი როკის სიერეს. ეს როკვა,
ლაბირინთს, ალგისა და განს შორის როკვა,
შეიძლება წარმოვიდგინოთ როგორც ორ-
მაგა - ცენტრისკენული და ცენტრიდანული
მოძრაობა... ბირთვად შეკერა და... გახლეჩა;
გახლეჩა და... გაფართოება.

Hymen-იყ ასევე იხლიება, სკდება... ამხო-
ბაში, განსაკ აკლდება რაღაც, ერთი აუწერე-
ლი ხიბლი, გრაციოზული ხიბლი. „შენმა გა-
ხეთქამ ეში მოკლა შენივე წელისა“...

თუკი მივიწოდებთ (სხვა რა ეზა ვეაქვს) განის
ამგვარი ქვევის მიმების გრამინებში წარმო-
დგენას, იგი გარემოს ფორმას მიიღებს, დაწეხის
მომენტში, თითქოსდა ბირთვის ფორმას რომ
იძენს. ესაა ბირთვი, რომელიც თავისი გამჭვირ-
ვალე ფორმით არც არსებობს და ვიბრაციის
მომენტში თვალსა და ხელს შუა უჩინარდება,
ჭრება, ეზა ბოუარის სხეულებით დნება.

მოკლედ, ბირთვი ცენტრის, ამ გეომეტრი-
ული ფიქციის ოღენ ფიზიკური მანიფესტაციის
სახით მნიშვნელობს, რაც, სხვათა შორის,
ექსპერიმენტულადაც დასტურდება. ავტორი-
ტეტი გნებათ, ინებეთ: რულოლე არნხეინის
თანახმად, ჩვეულებრივი ნებელობითი ბქტები
სულაც არ თხოვლობენ მთელი სხეულის
ჩართვას. მზაგერული თვალსაზრისით, ამგ-
ვარი ღოკალიმაცია არადამაკმაყოფილებე-
ლია. ექსპერსიამ ხომ წარმოიდგენის მთელი
მოეულობა უნდა ჩაითრიოს?!

ნიმანდობლივა რომ ახეღორა ღენკანი თავის
„ცენტრს“ აღწერდა, როგორც სინათლის წყაროს
მისგან წამოიხიებულ როკვას კი სინათლისა კენ
მომომიდ მოძრაობად წარმოიდგენდა.

ნივარაბძეე მომომილი ნაბიჯებით მიდის
სინათლისაკენ. ნელ-ნელა აჩაღებს ცეცხლს;
ცეცხლს, რომელიც კონკრეტული ფორმის
მეთოდური უარყოფაცა და ვირტუალური
ფორმების წარმოდგენის პირობაც.

ალბერტ დე როში თავის ერთ ესეუმში აღ-
ნიშნავდა, რომ გვინში არის ერთგვარი მონე-
ბი, სადაც ლაგენტური ვიბრაციების სახით
ვროვდება, ილექება შთაბეჭდილებები. რე-
ისტგრაციის ეს მექანიზმი ამ ესესიგს ფონო-

გრამის პრინციპს აგონებდა. აი, შერკოს ექს-
პერიმენტების თანახმად კი, იმ შერკოსის, ისევე
რიული ნატურების მიერ გონის სიმაღლის
მიმართ გამოვლენილი რეაქციების ლემონსგრ-
ირებას რომ ახლენდა, კამერტონის ვიბრაცია
ცლისპირებს კატალეჟსიამი ავლებდა, რისი სრუ-
ლი აღკვეთაც ამ უბედურებში სონანამუღმის
იწვევდა. საკმარისი იყო კამერტონის ვიბრა-
ციაში მოყვანა, რომ კატალეჟსია კვლავინდუ-
ბურად უბრუნდებოდა ცლისპირს.

მურაბ ნივარაბძეს ბევრი რამ შეიძლება
დასწამო, ოღონდ ისტეგრია - არა!

იგი იშვიათად გაწონასწორებული, ჯანსა-
ლი ფსიქიკის კაცია. და მაინც, მისი მგრძობე-
ლობა ჯიუტად მაგონებს კამერტონის ვიბრა-
ციას და მისდამი რეაქციას. ეს კამერტონი სხე-
ულია, მდღერის განია და მისი მიმეხიეული
ეუექტი. ანუ იმგვარი ეუექტი, მიმეხიეულ
გრანსში რომ გადაიმრდება ხოლმე მას ხე-
ლეწიფება ამგვარ გრანსში ჩაგდება, მანამდე
კი გონში ჩაგდება. ხელეწიფება ამგვარი გრან-
სის ვიშვალმიაცია; ვიშვალმიაცია და ევალ-
მიაცია. შეუძლია მთელი ამ გრანსული მღგო-
მარუობის ალაგება, მერე კი ვალორების შრი-
ული მავსგრაით რევისტარება, აურის რე-
ისტგირება, იმ აურისა, იპოლიტ ბარადიუკი
„სახიოცხლელ ძალის ვიბრაციად“ (vibration e
de force vitale) რომ აღწერდა და ერთგვარ
მესახებზე მორთილვარე ევალდ გვევლინება,
მონარნარე ნახაგით, რომელშიც პერმანენტუ-
ლად იმსქვალუებთან და უჩინარდებთან სხეუ-
ლებრივი გამოსახულებანი. ამგვარი აურაა ის
მოუხელთებელი აირი, განს ახალ სიოცხლეს
რომ შთაბერავს და ჰარმონიის ახალი ენერ-
გეტიკით რომ ალაგვებს.

ასე გარდაისახება ნივარაბძისეული მდღერი
თავისებურ ვიბრირებად ცენტრად, ფერწერ-
ულ გექსტვალურ ნაკლში რომ ინისლება და
ღუნარისგული რემონანსების ახალ-ახალ
გალღებში რომ აღივლივდება.

ასე წარმოდგება მდღერი სამყაროს გო-
გალური მღგომარეობის ზაგად.

ვიბრაციების ასეთი პოეტკა ახასიათებდა
ბოდლერს. ეორე პულე ასე აღწერს პოეტის
სამყაროს: „საგნები ვიბრირებენ, აზრი ვიბრ-
ირებს, ვიბრაცია - ყოველ გარეგან კონტურ-
ში, ბგერასა თუ ფერში, თითოეულ შინაგან

იდეაში...“ და, მართლაც, თუკი ვიბრძვი არ მსჭვალავს იდეას, თუკი მისი ექსტატიური პროექცია არ გადაიხარდა გონით რეალობაში, მისი ეფექტი ვერ გაცხდება ფიზიკური ხდომილობის ფაქტებს, ესთეტიკაში ვერ გადაიმრდება, ვიშუალურ მუსიკად გაფორმებული სახით ვერ წარმოვიდგება.

ნიჟარაძის ფერწერაში ვიბრძვილი ინტენსია, დიახაც ვიშუალურ მუსიკად განვირცობა, დედება, აპკით იმოსება, რომელსაც თავად მავსტრო არღვევს ხოლმე...

ნიჟარაძისეული მღერები, თითქოსდა, ამგვარი Hymen-ით არიან უცოდველნი, ესთეტიკურად უმანკონი. არადა, ყველა პიკოსეული მღერი სულაც არაა virgo intacta.

მოკლედ, ჩვენი მხატვრის ენა ეროგიკული განის ენაა, რმოდის ექს-სტატიკურობაც აფექტირებულ მდგომარეობათა – განწყობილებათა, სისუსტეთა, მოთხოვნილებათა, ლტოლეთა, ნდომათა კონკურებითა გარემოწერილი. ამ ენას შეესაბამება ფრაგმენტული წერის ტექნიკა, ფრაგმენტული, რადგანაც ამგვარი ნაწერი გამოირიცხავს ცენტრს, ხოლო კონკრეტულ შემთხვევაში, ცენტრად იქცევა ის ადგილი, რომელსაც ფერმწერი ამუშავებს. ამასობაში თვით ფერწერული ტექსტიც ატოპიური ხდება, ცალკეული მატერიალიზებული დეტალის კულგს აფუძნებს. თავის მხრივ, „მე“-ს, როგორც აფექტირებულ მდგომარეობათა დისკრეტულობას რადიკალური წყვეტილობის მარკირება ჩაენაცვლება. ასე მონტირდებიან და დემონტირდებიან დეტალები. ამიერიდან ავტორი უნივერსალური მიმართებების გარანტიად აღარ გამოდგება: მისი „მე“ დანაწევრებულ „მე“-თა სახითღა ვლინდება.

ასეა თუ ისე, ქალია მხატვარ ნიჟარაძის ფერწერულ-ჰედონისტური ლტოლვის უპირველესი საგანი. ხელოვნებაც ამიტომია მისთვის ლიბიდოური ენერჯის „სხვა“ ფორმით მოვლინება.

ასე ერწყმის ფერწერაში ლიბიდო ფერს და მოასწავებს ამ ენერჯის გრანსფორმაციას: ფერით წერას, დაუსრულებელ წერას, წერას და გადაწერას, და სურათში, ამ სანდომელ ობიექტში განმსჭვალავს, ქრომატიკული ხელწერით ლიბიდოს გამოთავისუფლებას...

ამასობაში, სულ სხვაფრად წარმოდგინდება მღერი. და უკვებ „სულში შემოდის ქალის ვარდებით, ელდით და ერუნიკელით“...

ასეთია ნიჟარაძისეული ქალის ხატი და ამ ქალის კვალი (trace), ქალისა, რომელიც ყველაფრის ნებას რთავს მხატვრის თვალებს.

აი, საკვად აღება იგი და ჩრდილებს მოიქნევს. ჯერჯერობით კი ძინავს, ძილბურანში თელემენ მისი სურვილები, ენებები... ხედავთ, როგორ მიცოცავს დამფრთხალი ჩრდილი მის განმეხადლაც ბნელში კი რაღაც ბზინავს, მის მიღმა მოჩანს სახეგაპობილ კედლის ალმური...

ასე გამოიყრებიან მშფოთვარე სიმრებით შემკრთალი ქალები. ო, როგორ გვიმიღვენ ჩრდილების შუფებით გაბრუებული მათი განები. თავბრუდამხვევი სურვილებით და მხაფრი, თუმც შეკავებული ენებებით წამოხრთული მათი სხეულები... რა ხანია ბნელში წვანან, მერე, რახან დარწმუნდებიან, რომ გაუღვიძიათ, თანდათან იძენენ წონას, დროისა და სივრცის უგრძობლობასაც სძლევენ, წამოიწვიან, და ასე აზრწულდებიან დემოდის ხერხელებით დანურთული სურათის შედაპირება.

მხატვარი, როგორც ნაღვერდაღს – ბუხარში, ისე აღვივებს ფერწერული ენერჯის, ლიბიდოირებული ემოციების ამ „მეორე სახელის“ ნაკადს. ასე აცლის უგრძობლობის ფერფლს, ასე აღვიძებს სურათ-ქალს, აცილებს ძილქუშის ნაქარს, ოღონდ იცის, რა შოშით წამოღვიძოს, სადამდე აუხილოს თვალა...

ასე ნელ-ნელა იმოგავს ოსტატი ქალის განს, ამ უცხო სასმელს, სეამს, თერება და... ასე „ნათდება მისი გონება ხერხელებით ბნელი“.

გარეთ კი ცხელა, „ქალაქი ხელში უჭირავს სიყვს“ (ო. ჭილაძისა არ იყოს), მერე ეს – გოლგამეზიანის მამხატვიეთი ქალი, დახაწოლ ადვილს რომ ვეღარ პოულობს, ადგება, გაასწორებს საწოლს და ფარდებს დაუშვებს. მისი სისხლი ხმაზღა იწყებს დღილს სივრცეს ბული ნიჭავს.

შემდეგი სურათი: იმ ბაღში, წამწამსა და წამწამს შუა რომ გაუშენებია მხატვარს, ისევე ირწევა ენების პამაკა...

აი, თაფლობის თვეე გაღის. და იწყება ყველაზე აუტანელი; აუტანელი და მიინე სანუკვარი ცხოვრება; ცხოვრება, მოდელის გარეშე თითქოსდა – სტადია, პაოლოს სიღენგარიონის ლექსებში რომაა აღწერილი.

ეს სტადიები ვიბრაციული ესთეტიკის ახალ ეტაპს მოასწავებს. მან უნდა წაშალოს, თანაც, ლამისაა მეთოდურად უნდა წაშალოს განისულებული საზღვრები, შეუმჩნეველად უნდა გააბროს მიმდინარე კანი (და არა ტყავი) და ახალი კანით, ანტიმიმდინარე კანით შემოსოს (ანტიმიმდინარე ხომ ყველაფერი კარგია!) ახალი ქსოვილით, ახალი გექსტურით.

რახან სინუსოლოგიას ვერ ვეშვები, ერთი ჭკვიანი კაცის სიგყვებსაც დავიმოწმებ: ყოველი ქალი ის არფაა, რომლის აელერებაც

მარტოოდენ მამაკაცს შეუძლია. უძღვროს განის აელერებაც მხოლოდ მამრ მხატვარს ძალუძს. ოღონდ, ბალზაკისა არ იყოს, ქალის ბუღვარში მძრომიალე მამაკაცი ან რაფინირებული ბრძენია, ანდა სრული ბრიყვი.

ეგყობა, ზურაბ ნიქარაძე რაფინირებული ბრძენია. ყოველ შემთხვევაში, რაფინირებული გონების კაცი, „პანტომიმის ორგანოთი“ რომ ჭერეტს სამყაროს; სამყაროს, როგორც ქალს და ქალს, როგორც სამყაროს; ამ „ორგანოთივე“ გრძნობს ფერს.

ავტობიოგრაფია პროზილში

გამომცემლობა „საარმა“ დასგამაბა რემო თაბუკაშვილის მოთხრობების კრებული „ავტობიოგრაფია პროზილში“. კარგი იქნებოდა წიგნის გოგულზე გარეკანზე, ან სადმე მოცემული ყოფილიყო, თუნდაც, ტუნჯი ბიოგრაფიული მონაცემები, თუ სად და როდის შედგა მისი ლიტერატურული დებიუტი. მით უფრო, რომ წიგნის ავტორი ჩვენი სასიქაღლო მწერლისა და საზოგადო მოღვაწის რემო თაბუკაშვილის შვილიშვილი და სეხნია ვახლაძე.

რემო თაბუკაშვილს წერის მაღალი გეჟნიკა აქვს, რაც გვაფიქრებინებს, რომ კარგახანია პროზაში მუშაობს. თხრობა აღწერითი ხასიათისაა და მუსტი. გემში, როგორც ძველი რომაელები იცოდნენ, „იქიარე ნება“. ამ გემის მენარჩუნება აპოკალიფსური შფოთისა და ცივილიზაციის ფანტასმაგორულ რიგში გემრობაა. მსოფლგანცდა რილკესი – „იქნებ შეუმჩნეველში თელემს მთელი სამყარო“. ამიგომ უყურადღებოდ არაფერი რჩება. ერთნაირი სერიოზულობითა და სიყვარულით აღიქვამს სამყაროში ყველაფერს, - უმცირესსაც და უდიდესსაც. რემო თაბუკაშვილი უაღრესად, მე ვიგყოფი, სახიფათოდაც კი, ემოციურია. მაგრამ ამ ხიფათს ანეიტრალებს კარგი ანალიტიკური გონება, რომ არა ინტელექტი, მის მგრძობულობას გადაწვის საფრთხე ამკარად დაემუქრებოდა, მისი სასიცოცხლო ენერჯია სპირტივით მალე აორთქლდებოდა.

სპირტთან დაკავშირებით, - ბევრს სეამენ მისი პერსონაჟები, შეიძლება თქვას, სეამენ ქრონიკულად, განუწყვეტლივ. სამოციანელთა, სამოცდაათიანელთა, თვით ოთხმოციანელთა შემოქმედებაშიც კი ეს ურთიერთობა არაყოფიან, ვისკითხან, სპირტიან სასმელებთან ერთგვარ „ლიტერატურმზინურ“ ხასიათს აგარებდა ქართულ პროზაში. რატომდაც მამინვე ვახსენდებოდა ფოლკნორის, სკოგ ფიქცერალდის, პემინგუის მამაკაცები. რემო თაბუკაშვილის მოთხრობათა პერსონაჟებისათვის ეს ყოველივე უაღრესად ორგანული და ბუნებრივია. არყის ან გეკილას ყლუბი

პაერის ყლუბივით საჭირო და აუცილებელია.

ლექსიკა - ურბანიზებული, მაგრამ საკმაოდ მდიდარი. პერსონაჟები არც ლიტერატურული ქართულით მეტყველებენ და არც მხოლოდ ყოფილი, ქუჩური სიტყვებით. მილიანობაში ეს შეჯერებულია და ძალიან ხანტერესო ქალაქური პიბრიდია მიღებული. სასიამოვნოა, რომ მისი თაობის სხვა წარმომადგენლებისაგან განსხვავებით გარჯონი, ანუ სლენგი მომიერია და სიტყვა **დ ე დ ა** არასახარბილო კონტექსტში თითქმის არსადაა ჩასმული.

ავტორის ხელება თბილი, მზიანი და ალერსიანია. თუმცა ეს სითბო და ალერსი, როგორც ნამღვილ კაცს შეპყვრის, არასოდეს გადადის სენტიმენტალიზმში. როცა ერთი მოთხრობის გმირი, ცოლთან გაცილებული გუგა სადარბაზოში არბის, რათა შეიღოს, პაგარა ანკა უცხოეთში გამგზავრებაშე კიდევ ერთხელ ინახულოს და ცოგა ხნით გაასეირნოს, კარს ალებს ეკა, მისი ყოფილი მეუღლე. ქალი თან ბავშვს ეძახის - მამამ მოგაკითხაო, თან კაცს უთანხმდება - ძალიან არ დაიგვიანონ, რადგან ბარგი ჩასალაგებულია, ისინი ხომ ზგე მიფრინავენ. გუგა მოკლედ პასუხობს, - ვიცი და ცხრა საათისათვის მოვიყვან ბავშვს... და ამ პასუხს მოსდევს ასეთი მუსტი და მრავლისმთქმელი პასაჟი: „ეს საოცრად ნაცნობი, ერთ დროს ასე ახლობელი და საყვარელი სახე, რომლის ყოველ ნაწილსაც გრძობდა გუგა და საკუთარივით იცოდა, ახლა შორი, უცხო, გამომშრალი მოიქვენა. იგივე ხალი კისერზე, თხეი ნესტოებში, ლამაზი შავი თმა და თვალები, ეშმაკური ჩალიმება, - ეს ყველაფერი ისევ იყო, მაგრამ თითქოს რაღაც ამოიკალესო მას. გუგა ამოიკალეს“.

ამოცლას, გაელას, გათიშვას ყოველივით თან სდევს დიდი სიყარბილე. ეს სიყარბილე განსაკუთრებული ინტენსივობითა და სიძლიერით დაფიქსირდა ომის თემატკაზე შექმნილ პაგარა მოთხრობებში, ნოველებში, მინიატურებში... შესაძლოა სიტყვა „თემატკა“ მკრეხელობათაც კი ვაისმის ამ კონტექსტში, იმუნად დიდა სოხუმის დაქვეით, სურთოდ, აფხ-

ამეთის დაკარგვით გამოწვეული ტკივილი; ომისა, რომელშიც თავისი აბსურდული ტაქტიკისა თუ სტრატეგიის გამო, რომ აღარაფერი ვთქვათ აგიტაციო-პროპაგანდამ, ქვეყნის საუკეთესო გენერალნი შეიწირა, გულანთებული ჭაბუკების გმირობები მიმანმომართულად გააუფასურა და წაგებულ ომში ცინიკურად ჩამორიგებული გენერლის ჩინებით დუმლი იყოდა.

სიუვეტურობის თვალსაზრისით, რემო თავუკაშვილის მოთხოვნებს ახასიათებს დიაბოლა. იგი არ ეკებას სამყაროში არსებულ მოვლენებს, პრიუსებს, შემოსევებს სიუვეტო ვრეში. არ მიმართავს მიმანსკენებს, გრადიუსულ აქცენტებს - კვანძი, კვანძის გასხნა... რემო თავუკაშვილის სტიქიაა წინსვლა. არქიგეტქონიკის თვალსაზრისით მისი მოთხოვნები იაპონური ყოფით სახლებს გახსნილობას მოგვაგონებს: მხოლოდ სამი კედელი, მეთხუთი პირდაპირ სივრცეს, სამყაროს უერთდება. მის მოთხოვნებში არ არის ინტრიგა, არ არის საიდუმლო. არის მხოლოდ წვიმის ფარდები, მთისკენ მიმავალი ბილიკები (საკალუფო გზები), მოხეტიალე მგზავრები და წამლითა თუ სპირტით გაბრუნებული ვიწები, რათა ჩამორული გემებივით სამუდამოდ ფსკერზე დარჩეს სიყვარულისა თუ მოკლული ბიჭების ხილვები.

რემო თავუკაშვილის შხაგვრული აზროვნება არამეტაფორულია, ერთი უხეხვით, არაქვეტექსტურის კი... მით უფრო საოცარია მისი სიტყვის ენერჯის ძალა. იგი ან პირდაპირ ლაპარაკობს, ან უბრალოდ დუმს. თხრობას წყევტს ისე, რომ ჭრილობა დია რჩება, დია ჭრილობის პირისპირ გტოვებს.

ომის ციკლზე დაწერილი მოთხრობებიდან განსაკუთრებული სიძლიერით გამოირჩევა „სოხუმის დაემა“, „არგატეკევა“. „სოხუმის დაემაში“ გამახსენა ცნობილი ფრანგული ფილმი „ძველი თოფი“, სადაც ფილიანუარეს გმირის მეშვეობით, ერთი მამაკაცისა და ერთი ოჯახის მაგალითზე ნაჩვენებია ომის მთელი სისასტიკე. რემო თავუკაშვილის მოთხრობაში ჭერახილ და ფანჯრის ჩარჩოებამოდებული ოთახში დაწერილი ბიჭი კედელსამოფარებული თვალს აღევნებს, თუ როგორი შემლილი სახით დაძრწის იარაღმომარჯვებული კაცი ოთახში ფანჯრის გასწვრივ და როგორ მვერავს ქუჩას. ოთახის სიდრემში, ერთ კუთხეში დედა-მეილი გაქვავებულა, ბავშვის წამიერი წამოგირება სამინლად ათროთოდებს გულს.

„არგატეკევაში“ ერთ-ერთ მწერალთან (თუ არ ვცდები, სტუფან ცვაიგთან) ოდესღაც ამოკითხული მოსაზრება მომავონა. როცა სახელმწიფო იწყებს ომს, ბუნებრივია, ამ ომში

სხვადასხვა ხასიათისა და ბედის მქონე აღამიანები (ჯარისკაცები) მიდიან, მაგრამ მხოლოდ პირდაპირ შეებასავით გარბის ომში: ეს ინტროპი კი არა, რომ მას სისხლისღერა ენაგრება, როგორც იგვიან, სისხლი სწყურია, არამედ იმდენად გრაფიკულია მისი პიროვნული ბედი, რომ ომში სიკვდილი შეებას წარმოადგენს. ამ ამრს ავითარებს ცვიიგი, როცა ომში ჩადენილ გმირობებზე საუბრობს. ესაა აღამიანის ქვეყნობიერი ლტოლვა სიკვდილისაკენ. რა თქმა უნდა, გმირობს აქტს ბევრი რომ განაპირობებს, მაგრამ შემოსხენებული მომენტები ამკარად გასათვალისწინებელი „არგატეკევის“ გმირთან - ლაღოსთან მიმართებაში. ეს ახალგაზრდა კაცი, სხვებთან ერთად სოხუმის მშვიდობიან მოსახლეობას გეშვე აიყვანს, ხოლო უკანასკნელ წუთებში, სინამ დარჩენის გადაწყვეტილებას მიიღებს, ასეთი ფიქრული მოსდის თავში: „ისევე ისე ასფალტისებულად ორდობე, ისევე აღემა სახლის წინკართან გრძელ სკამზე, ისევე ენახში მუშაობა, სიბერე, ლოგინში სიკვდილი. ლეილაყ უკვე გათხოვდა... „და აღარ მიდის, აღარ მოსყვება ლაღო გემს, რაღაც დამრჩია, მომიმეშვებს... ბრწყინვალე ფინალი აქვს ამ მოთხრობას: - ბიჭო, გემი საყაა გავა! - მიამახეს მას.

ბებერ, ჯერ ისე კობად ამოღგილ ფიჭეს მიყრდნობილი ლაღო ხვადვდა: როგორ მძიმედ მიამობდა ლურჯ, ქაფიან წყალს უმარმაზარი, ხალხით აჭრელებული შავი გემი.“

„...მოულოდნელად გაღვიძებულ გოგოს ავტომატმომარჯვებული ბიჭის ხმა ცხადშიც გამოჰყვა. ბავშვის საწოლთან კედელზე ახალგაზრდა მუელის გაღიბებული სურათი ჰკიდა... უცებ ბავშვი იწყებს გიროლს, გარეთ წვიმს, გვოო დაბნობს, მგირალ ბავშვის ხელში აიყვანს, ფანჯარასთან მივა. გაქვავებულ სახეზე „გრძელი ცრემლები“ ჩამოგვორდება, მიუხედავად ამ ძუნწი „აღწერისა“. ამკარად გესმის ინტონაცია, - მკაცრი, ეჭვიმოგანული, უკუყარი. თითქოს ახალგაზრდა ქალი ფიცს სდებს გარდაცვლილი მუელისა და შვილის წინამე, რომ, მართალია, ომი დამთავრდა, მაგრამ იგი ვაცილებით უფრო ხანგრძლივი და მკაცრი ომის მოგებას აპირებს, რომელსაც სახელად ცხოვრება ჰქვია. აი ამ ცხოვრებას გაუძლებს და გააბრლევს. რემო თავუკაშვილის მინიატურები, განსაკუთრებით კი სხენებული მოთხრობა თავისი გევალი სიძუნწითა და შეკავებული მგრძნობელობით აუკეთიბლად გაგახსენებთ ნიყო ლორთქიანობის პაწია მეღვერებს, ამ შემთხვევაში კი „გულს“.

შემიმჩნევა დიდი და უსამართლო მიყენებული ტკივილების დროს კაცები უცხო

ენაზე, სხვათა ენაზე იცნობიან. თითქოს ენის ბარიერი მლაგბაუმივით ეშვება ადამიანსა და მის განცდებს შორის და ამ გაუცხოებით ერთგვარად უოლებს გრაგედისა თუ წყენის გადატანას. რატომღაც ეს დაკვირვება ამოგეგედა, როდესაც რემო თაბუკაშვილის მოთხრობა „ღინა და გამეზე“ წაუკითხე. თვალწუწუნელი ინდოეთის სივრცეში, კალკუტის მეთითა თუ კვამლით გაპოხილ ფარდულებში, ანდა პირდაპირ შუაგულ ასფალტზე თავის დროზე მეუ მინახავს, როგორ ვყარენ კუტი ბავშვები, ახლობლებისგან საგანგებოდ დამახინჯებულნი, რათა ამ აქნილ გორსს ქვეითად მოსიარულეთა გულები შეერხია და გენეტიკურ (კასტურ) სისასტიკეში რუპია გადაეხადა. ავტობუსის სიმაღლიდან გულმემოყრილი დაუქქროდი დაუკერებულ სილაგაკეს მეოლე საუკუნის ამ მშანებას, რომელიც გიღის განმარტგების ფონზე მღვრიე, გაღახისფერ მდინარესავით მიედინებოდა. და უცნაური სიმშვიდე განმარტგავდა, რომ კალკუტის ქუჩებში ყოველდღიურად რუა, ცხრა ათასი კაცი მუშაობს, რათა შიმშილით დახოცილთა ათასობით ცხელარი მოაცილოს ინდოელები-სათვის ყველაზე უფრო საყვარელ და გიპერ ინდურ ქალაქს.

ამ კომპარულ ხილვებს, რა თქმა უნდა, არანაირი საერთო არ ჰქონდა მაშინდელ „მშორ“ საქართველოსთან და მაინც მიკვრდა, როგორ შეიძლებოდა თუნდაც გურისტის შედაპირულ თვალს ყოველივე ეს სტატისტიკურ „ევროკად“ მიეჩნია. ანდა რა სტირდით სიმბოლისტებს სიმახინჯისა თუ სილაგაკის კულტივირებას რომ ახდენდნენ და თითქოს ევროპის ჯინაზე ეთაყვანებოდნენ ამ შეურაცხყოფილ ხატებს.

ინდური სამყაროს პატარა მათხოვრები - ღინა და გამეზე, რომელთა ანალოგიც უკვე რა ხანია განჩნდა რემო თაბუკაშვილის დროინდელ საქართველოში XXI საუკუნის საქართველოში... შეუძლებელია ასე გეტკინოს სხვისი ჭირი, თუ საკუთარი არ გტკივა. რემო თაბუკაშვილის მოთხრობაში სილაგაკის ესთეტიკა თავისი ღრმა და მკაცრი სიფაქიმიით დიდი ინდოელი რეჟისორის სადათ რეის ესთეტიკას მოგვაგონებს: რეისორი ისე გაღის ადამიანური უმწყობისა და სიძლიერის მღვარგამყოფი იარაღის ბასრ მელაპირზე, როგორც შაუთეთრის, ღღისა და ღამის გრაფიკული მონაცელობა. პაწია მოთხრობა „ღინა და გამეზე“ თავისი არსით იმ უჩვეულო სიბრძნის მატარებელია, რომელიც როგორც გასრესილი ყვავილი, ისე შეღადადებს ღედამიწას, რომ სიყვარული, თუნ-

დაც გათვლილი თავის მარადიულ სურსკლს გოეებს, ისეთსავე კეთილშობილურსა და მარადიულს, როგორც საჭეველი, რომელიც ღილი ასე აღბობს და ამსუბუქებს სულს.

„ავტობიოგრაფია პროფილი“ რემო თაბუკაშვილის თაობის სახე ყველაზე უკეთ სწორედ ამ ვრცელ მოთხრობაში გამოჩნდა. პერგრუდა სტანინა თავის დროზე ძალიან მკაცრი განახივი გამოუგანა მთელს თაობას, როცა მათ „დაკარგული თაობა“ უწოდა. მე ვერ დავარქმევი ამ თაობას დაკარგულს, ისინი უფრო „გაწირული თაობის“ სახელს იმსახურებენ. ისინი რეისს ქვეშე ამოყრილი კალმხებივით ფართხალბუნ. რეისს ქვეშე ჩვენა ვართ. დამშრალი მდინარეებიც ჩვენა ვართ...

ჩემთვის არ არსებობს დროის დაყოფა: წარსული-აწმყო-მომავალი... არ არსებობს განხდა - „ეს უკვე იყო, ეს მე არ შეეხება“ ეს არმეხება ყველაზე დიდი აბსურდა სამყაროში. სამყაროს არ უყვარს აბსურდები, რადგან სამყარო ლეთაებრივი ლოგიკის მაწყებელია ყველაზე და ყოველწამს. აბსურდი ამ ლოგიკის წინააღმდეგ სელამია. ამიგომ აწმყო ყოველთვის წარსულითაა დაღდასმული და მომავალიც აწმყოს ჭი პლარითაა გამოზმული. ბოროტი ნების ადამიანები ყოველთვის ამ ერთობაზე ნადირობენ. ამიგომაა სსოენა მათთვის ყველაზე დიდი კონტრაბანდა.

სსოენაა მამოძრავებელი და ძირითადი სტიმული წინსვლისა. ძალზედ დიდი მნიშვნელობა აქვს იმას, რომ ნამდვილი ქმედება და წინსვლა ქმედების ილუმია ამ შეუცვლელს, როგორც ეს კუროსავის ფილმი „გრამეაის ბორბლებ ქვეშ“ არის გამოხატული. აქ ნახევრად შეშლილი ბიჭი მთელი დღე წარმოსახული გრამეაის საჭეს აგრიადებს და წრიულად უვლის სილაგაკისა თუ უმოქმედობის შონას. ასევე ნახევრად შეშლილი კაცი დიდიდან დაღამებამდე ნაკწებად ქვეული მეწრების ხეებს ისე დაძაბული აყურადებს, როგორც მომაკვდავი ახლობლის გულს-ძეგრას, რომელსაც ვერ არ გაპქრობია სიცოცხლის ნიშანწყალი.

ჯერჯერობით ჩვენც ამ ილუმორული ქმედების შონაში ვრჩებით, თავისი „რულეტკის“ წრილით, მარისუნას მირაეებითა თუ ნეპალის მიუბნო ხეგიალით. ჯერჯერობით ისევე ძალაში რჩება ოგია პაქკორიას უსკეს დაკვირვება თაობაზე - „ჭაბუკი ალტივოზ გარბოდა“. აი ეს „აღვიღებ სირნილი“. ეს გამოუვალი ლაბირინთი, ანუ როგორც ჰეგელი იტყოდა ეს „ცული უსასრულობა“ არანეველებრივი გულწრფელობითაა გადმოცემული რემო თაბუკაშვილის მოთხრობაში „ავტო-

ბიოგრაფია პროფილში“. ეს სათაურიც უაღრესად სიმბოლურია ჩემთვის. ისინი არ გვიყურებენ სახეში, ამიტომ ვერც ჩვენ ვეყურებთ პირდაპირ, ამიტომ მხოლოდ პროფილს ვხედავთ მათსა, პროფილს, რომელმაც სრულყოფილად არ ჩანს ის იარები, მათმა ბიოგრაფიამ რომ დააღადა ...

სითბო, სიყვარული, ერთგულება, ეს ყველაფერი აღარ დეეს ხელისგულზე. ეს ყოველივე როგორც საუნჯე ჩაძირულია ამ თაობის არსებობის ფსკერზე. გემთი მხოლოდ თამაშია სისასტიკისა და შეუვალლობის, რადგან ამას ჯუნგლის კანონით ამოქმედებული მათი უბანი, მათი ქალაქი, მათი ქვეყანა მოითხოვს. თუმცა, როგორც ჭაობის შედაპირზე ამომსკდარი ყველაზე სუფთა ყვავილები, ისე იციხებოდა დაძმის ერთგულება და სიყვარული ირასა და თინას სახით.

და მაინც, ჩემთვის მთელს ამ წიგნში ყველაზე სანუგეშო, ნათელ და სიყვარულ მოთხრობად „დაულაგირი“ რჩება. დაულაგირი მწვერვალაა კიშალის მთებში. რუმო თაბუკაშვილმა მოახერხა, რომ შემყვარებოდა ეს უცნობი მწვერვალი არა მხოლოდ იმიტომ, რომ ასე შესანიშნავად დაწერა მშის რაპურის ფონზე განფენილი თოვლის ფერადოვანი მშორება და უშბა ან თეთნულდი გამახსენა, არა მხოლოდ იმიტომ, რომ სოფელი „მარუა“, ანდა „კაკმანდუ“ ლაგალიფარივით შემომატარა და არც მხოლოდ იმიტომ, რომ მთებში გერასულად განფენილი მთელი ეს მრავალეროვანი ექსპედიცია ბელორუსებით, ფრანგებით, ამერიკელებით, რუსებით, იაპონელებით, ქართველებით - დათო გურამიელივითა და აფი გიგანივით დამამახსოვრა, და ბოლოს, არა მხოლოდ იმიტომ, რომ ალპინიზმი ვაკეკაცობის სიმბოლოაა მიჩნეული... არამედ იმიტომ, რომ ეს მოთხრობა თავისი გრაფიკული მოხაზულობით, თავისი არქიტექტონიკით ჯვარს წაბავებს. ჯვრის გადაკვეთის პორმოზონტალური ხაზი მოყვასის სიყვარულს გულისხმობს. რუმო თაბუკაშვილს მთელი არსებით უყვარს აღამიანი, კარგად იცნობს მას და სწორედ ეს შეცნობა და სიყვარული აიძულებს ნაბიჯის წინ გადადგმას, სელას შემოთქენ, მწვერვალს აიკენ. ყოველი სანგიმეტრი ნევითქენ საკუთარ თავზე გამარჯვება, საკუთარ თავზე, ანუ საკუთარ ცოდვებზე, რომელნიც ასე ხშირად გადადის მის მოთხრობებში ჩვევის ინერცია-

ში. ეს ინერცია ასე მკაცრად შეფასდა ხალხურ სიბრძნეში: ჩვეულება რკულენ უმეტესად სიბო. სწორედაც რომ რკულით, რკულის კანონით უნდა შეფერხდეს ცოცხლის ინერცია, კვლობის ინერცია. ცოცხა უფსკრულს ჩაკიდული მყინვარებივით სამშიმა და მიმბიდველია. ესაა წყვლიადის მიმბიდულობა, რომელსაც ვარსკვლავები აღარ მკავებს. შესვლა მყვითან, სითბოსთან, სინათლესთან მიახლებას ჰგავს. კი არ ჰგავს, არამედ მიახლებაა და ეს საიხლოვე ფიბიკურად შეიგრძნობა ჩვენს მკერ.

ქვეყნობიერად მწვერვალისაკენ ლტოლვა, ყოველი ახალი მწვერვალის დაპყრობა „ეკული უსასრულობიდან“ გამოსვლაა და კარგ უსასრულობაში გადასვლა, ანუ იმ წრის მოხაზვა, რომლის წყალიობითაც სახარებისეულ იგავში უძლები შეილი მამას უბრუნდება.

მე მინდა მკეროდეს, რომ რუმო თაბუკაშვილი, ეს ნიჭიერი ახალგაზრდა კაცი, საკუთარ თავში იმდენ ძალასა და ენერჯიას აღმოაჩინეს, რომ ამ წიგნით, კიდევ არაერთხელ გაიმარჯვებს საკუთარ თავზე. აბრუნებს და ამრავლებს გალანგს, უფალმა რომ უწყალობა. დეთის ამ წყალობას იმით უსახუბებს, რომ არ დამარხავს საკუთარ შესაძლებლობებს. ბრძოლას გამორეხლებს სასოწარკვეთისა და მცონარების დემონებს და დაულაგირივით არაერთხელ გადალახავს წერის უღელგეხილებს. ბოლოს და ბოლოს, აღამიანის მთელი დანიმუნულებაც ესაა - გაიმარჯვოს საკუთარ თავზე.

რაც შეეხება მისი პროფესიის - მწვერვლების უკუგებას, ჯერჯერობით მაგერიალურ უკუგებაზე ლაპარაკი შედუმეგია... ძალიან მწელია, მაგრამ მისი სულიერი თუ ფიზიკური ავტობიოგრაფიიდან გამომდინარე, რომელიც ჯერ მხოლოდ თუნდაც პროფილში იციხება, მკერა, რომ იგი მულტრეტლობას გამოიჩინეს და თავს არ შეირყხვებს იმ სულსწრაფობით, რასაც კონფორმისმითან გარიგება ჰქვია. მით უფრო, რომ ეს კონფორმისმი ჩვენთან ჯერაც მიულწველია მშართველ წრეებთან და ნომენკლატურულ ჩინოვნიკებთან გარიგების გარეშე.

მაგრამ ნუგეშად სხვა უკუგება რჩება. მკითხველის ნიბობა და მოლოდინი. უნდა არ უნდა, მას ეს მომენგი აინტერესებს თუ არ აინტერესებს. ფაქტი ფაქტად რჩება. - მწვერლობა ორმხრივი სიყვარულია, რადგან ნამდვილ მკითხველზე უკეთ ვერაეინ გრძნობს, რომ ნამდვილად ხელოვანის მიერ გაწული გარჯა სამყაროს სახარებებლად მიმდინარეობს.

დიდი აღმოჩენა სინას მთის ძარბულ ხელნაწერთა ახალ კოლექციაში

მკითხველმა საზოგადოებამ, კარგა ხანია, იცის, რომ სინას მთაზე გაშენებულ მონასტერში, რომელიც IV საუკუნის წმ. მოწამის, ეკატერინეს, სახელს ატარებს, და რომელშიც განსაკუთრებით IX-X სს-ში ინგენიურად მოღვაწეობდნენ ქართველი მწიგნობარი ბერებიც, 1975 წელს (26 მაისს) აღმოჩნდა 1100-ზე მეტი ხელნაწერი სხვადასხვა ენაზე (ბერძნული, არაბული, სირიული, ეთიოპური, სლავური და ქართული). ამ მნიშვნელოვან აღმოჩენას მამინვე საუკუნის აღმოჩენა უწოდეს.¹ იმ დროისათვის ვერაფერი წარმოიდგენდა, რომ ამავე მონასტერში აღნიშნულ აღმოჩენას სულ მალე მოჰყვებოდა მეორე, ასევე საუკუნის აღმოჩენა, სახელდობრ, რომ სინას მთის ახლად მიკვლეული ხელნაწერების ქართულ კოლექციაში აღმოჩნდებოდა ქართულ-ალბანური პალიმფსესტები და რომ პალიმფსესტების ქვედა გადაწყობილი ალბანური ტექსტი გაიშიფრებოდა.

ბიბლიურ-ტექსტოლოგიურმა ინსტიტუტმა 2003 წლის თარიღით გამოსცა ამ აღმოჩენის ავტორის, ზამა ალექსიდის, წიგნი „კავკასიის ალბანეთის დამწერლობა, ენა და მწერლობა“. სათაურს ქვესათაურად მოსდევს „აღმოჩენა სინას მთის წმ. ეკატერინეს მონასტერში.“ ქართულ-ალბანურ პალიმფსესტებში ალბანური ანბანით შესრულებული ტექსტის დადასტურება მართლა აღმოჩენა იყო, მაგრამ ამ ტექსტის გამ-

იფრვა, რაც შემდეგ შესრულდა ზ. ალექსიდის მიერვე, ეს უკვე ჩვეულებრივ აღმოჩენას ნამდვილად აღემატება. ზ. ალექსიდემ წლების (1994-2003) დაძაბული მუშაობის შედეგად და იმ ერუდიციის წყალობით, რაც მას ასე უხვად აქვს მომადლებული, ალბანური ტექსტი წაკითხა და წაკითხული ტექსტის ფარგლებში ათი საუკუნის წინ გამქრალი კავკასიის ალბანთა ენა აღადგინა.

ზ. ალექსიდემ დიდი ივანე ჯავახიშვილის სტილის მკვლევარი, რომელიც საქართველოს ისტორიისა და ძველი ქართული მწერლობის ღრმა ცოდნასთან ერთად თანაბრად ფლობს ისტორიკოსის, ლიგურატიკურათმცოდნისა და ენათმეცნიერის კვლევის მეთოდებს. უნდა ითქვას, რომ კვლევის ამ მეთოდების ერთობლივი გამოყენების გარეშე ეს არაჩვეულებრივი წიგნიც ვერ დაიწერებოდა.

ზ. ალექსიდის დასახელებული წიგნი რვა თავისაგან შედგება, უძველეს „წინასიტყვაობა“ და „შესავალი“ და ერთვის „ბოლოსიტყვა“. „შესავლის“ ტექსტი, სადაც ძირითადად ამ აღმოჩენის მნიშვნელობაზე ლაპარაკი, მთაერთებდა მეტად ორიგინალური და საინტერესო მიძღვნიტ. ზ. ალექსიდემ კარგად იცის, რომ იყვნენ მეცნიერები და მოყვარულები, რომლებსაც უმუშაოთა უცნობი დამწერლობების გამოიფრვაზე, მაგრამ მცდარი შედეგი მიუღი-

¹ ზამა ალექსიძე, „კავკასიის ალბანეთის დამწერლობა, ენა და მწერლობა“. ბიბლიურ-ტექსტოლოგიური ინსტიტუტი, 2003 წელი

ათ, ან სულ არ პქონიათ შედეგი. ყველა წარმატებული აღმოჩენა - წერს იგი - წარუმატებელი ცდების, შეცდომით განვლილი გზების ავტორთა მხრებზე დგას. მათ ხსოვნას, ვისი სახელიც დაივიწყა ისტორიაში, ან მხოლოდ შეცდომებით დაიმახსოვრა, უძღვნის ამ წიგნს ავტორი."

წიგნის პირველ სამ თავში ავტორი ისეთ საჭირო ცნობებს გვაწვდის სინას მთის ახლად აღმოჩენილი ქართული ხელნაწერებისა და ალბანეთის ანბანისა და დამწერლობა-მწერლობის შესახებ, რომელთა ცოდნაც აუცილებელია, რომ მკითხველმა კარვად გაიაზროს ის უდიდესი მნიშვნელობა, რაც ალბანური ტექსტის აღმოჩენას და მის გამოფრვას აქვს.

წიგნის პირველი თავი იწყება სინას მთის წმ. ეკატერინეს მონასტრის მოკლე ისტორიის მოთხრობით, შემდეგ ავტორი ასევე მოკლედ გვიამბობს იმის შესახებ, თუ რა დროიდან გვხვდებიან ქართველები ამ მონასტერში, რომ ესაა პერიოდი VI საუკუნიდან ვიდრე XV საუკუნემდე. უფრო ინტენსიური ხანა კი ამ მონასტერში ქართველთა მოღვაწეობისა, როგორც შემოთ აღენიშნეთ, IX-X საუკუნეებია, უფრო X საუკუნე.

ახლად აღმოჩენილი ხელნაწერების ქართული კოლექციის შესასწავლად სინას მთაზე კ. კველიძის სახ. ხელნაწერთა ინსტიტუტიდან მოწყობილმა ექსპედიციამ (მ. ალექსიძის ინიციატივითა და ხელმძღვანელობით იგი ოთხჯერ შედგა: 1990, 1994, 1995, 2000წ.წ.) ამ კოლექციაში 141 დასახელების ქართული ხელნაწერი გამოავლინა. მათგან უმრავლესობა ხელნაწერ წიგნს წარმოადგენს. 10 გრაფილია. შოგი სრულია, შოგაც ნაკლები და დამიანებული. უფროცაა საერთო რაოდენობა 4000-ზე მეტია. აქვეა აგრეთვე დიდი რაოდენობით ფრაგმენტები. „ეს აღმოჩენა -

როგორც მ. ალექსიძე აღნიშნავს, უძველესი ბათ უნდა ჩაითვალოს საქართველოს ისტორიაში ქართული კულტურისა და მეცნიერებისათვის ყველა დროის ყველაზე დიდ აღმოჩენად."

სინური ხელნაწერების ქართულ ახალ კოლექციაში აღმოჩნდა ისეთი მნიშვნელოვანი ძეგლები ძველი ქართული სასულიერო მწერლობისა, როგორებიცაა შაგბერულ-ჰელიმური რედაქციებისაგან განსხვავებული და მათზე ძველი „მოქცევა ქართლისაჲს" ორი რედაქცია, კვლავ ცნობილთაგან განსხვავებული რედაქციის ასურულ მამათა ცხოვრების წიგნები, ანბანური პაგერიკი, დიდი რაოდენობით ლიტურგიკული კრებულები, უმეტესად იერუსალიმური ლეთისმსახურებისა და სხვ. კოლექციაში გვხვდება აგრეთვე: ფსალმუნები, ოთხთავები, მამათა სწავლანი, პაგიოგრაფიული კრებულები, საკითხავები ძველი ალექსიძის წიგნებიდან. სხვათა შორის, მალე გამოქვეყნდება მ. ალექსიძის, მ. ქავთარიას, მ. შანიძის და ლ. ხევსურიანის მიერ მაღალ მეცნიერულ დონეზე შედგენილი ახლად მიკვლეული ქართული ხელნაწერების კატალოგი ქართულ, ბერძნულ და ინგლისურ ენებზე. ასე რომ ეს ექსპედიცია ძალზე წარმატებული იყო. მან საუკეთესოდ წარმოაჩინა სინას მთის ქართულ ხელნაწერთა ახალი კოლექციის რაობა და უდიდესი მნიშვნელობა საქართველოს ისტორიის, ქართული მწერლობისა და კულტურის შესწავლისათვის.

ქართულ-ალბანური პალიმფსეგები მ. ალექსიძემ ორ ხელნაწერში დაადასტურა. ესენია N/Sin. 13 და N/Sin. 55. აღსანიშნავია, რომ N/Sin. 55 მთლიანად გაქვავებული იყო. ხელნაწერთა ინსტიტუტის რესტავრატორებმა, რომლებიც ამ საქმეში თავისი დახელოვნებით გამოიჩინეს,

პერგამენგის ქვადქეული მასა სრულფასოვან ხელნაწერად აქციეს. ამ ხელნაწერების პირველადი შესწავლით გაირკვა, რომ მათში გადარჩენილი ფურცლების რაოდენობა 170-მდეა, თორმეტი ფრაგმენტით. ამათგან ქვედა გექსტი ბევრ ფურცელზე იხევა გადარეცხილი, რომ სრულიად აღარ იკითხება. რაც შეეხება ზედა გექსტს, იგი X ს-ში გადაწერილი ე.წ. ანბანური პატერიკია.

კავკასიის ალბანეთი მდებარეობდა აღმოსავლეთ კავკასიაში, ძირითადად თანამედროვე ამერბაიჯანის ტერიტორიაზე. ალბანეთი ამ ქვეყანას ბერძნულ-რომაული წყაროების მიხედვით ეწოდება. სომხურ წყაროებში მისი სახელწოდებაა: ალუანქ/ალუანქ. ქართულში – რანი, ალუანი და პერეთი, არაბულ წყაროებში კი – არარან.

ალბანი ხალხის გადაშენება და მისი კულტურული ფასეულობების გაქრობა, როგორც ავტორი წერს, შედეგი იყო იმ პოლიტიკური და რელიგიური ბრძოლისა, რაც ადრემუხასაუკუნეებში ამიერკავკასიის ტერიტორიაზე მიმდინარეობდა ბიზანტიისა და სპარსეთის დიდი მონაწილეობით. წიგნის II თავში გვაწვდის რა ამ ცნობებს, მ. ალექსიძე დაწვრილებით განიხილავს სომეხი და ამერბაიჯანელი სპეციალისტების თვალსაზრისებს ალბანოლოგიის პრობლემათა შესახებ. ეს პრობლემებია: „როდის ჩამოყალიბდა ამ ტერიტორიაზე სახელმწიფო, რა ტერიტორიას მოიცავდა იგი, როგორი იყო მისი ეთნიკური და კულტურული კონსოლიდაციის პროცესი, შექმნა თუ არა ალბანურმა მოსახლეობამ თავისი დამწერლობა და მწერლობა. თუ შექმნა, რა ენაზე. რამდენად განვითარდა იგი და რამდენ ხანს იარსება.“ მ. ალექსიძის შეფასებით, სომეხი და ამერბაიჯანელი სპეციალისტების თვალსაზრისები ერთმანეთისაგან რა-

დიკალურად სხვაობს და ორივე განდევნილია ციურია.

III თავში ავტორი, პირველ რიგში, ასახელებს წყაროებს, სადაც მოცემულია ცნობები ალბანური დამწერლობისა და მწერლობის შექმნისა და არსებობის შესახებ. ეს წყაროებია: მოსე ხორენელის (V-IX სს.) „სომხეთის ისტორია“, კორინთის (V ს.) „მამიკოსის ცხოვრება“ (ხელნაწერები გვიანდელია), მოსე კალანკატგულის (VII-X სს.) „ალბანთა ქვეყნის ისტორია“. VIII საუკუნის ისტორიკოსი ლევონდი/ დევონდი ჩამოთვლის ენებს, რომლებზედაც არსებობს სახარება და მათ შორის მე-12 ადგილზე დასახელებულია ალბანური. ყველაზე უფრო მუსტი დოკუმენტური ცნობა კი ალბანური დამწერლობისა და მწერლობის არსებობის შესახებ დენის 506 წლის საეკლესიო კრების მასალებში ყოფილა დაკული. მ. ალექსიძე ასახელებს აგრეთვე XVII-XVIII სს-ის სომხურ ხელნაწერებს, რომელთა გექსტიც ძალზე ძველია და სათაურად წამძღვარებული აქვს: „წმიდა და ღვთაებრივი მირონის შესახებ, რომელიც იპოვეს წმ. მამებმა აღმოსავლეთში ალბანურ ენაზე და თარგმნეს სომხურად“.

გარდა ამისა, ქართულ და სომხურ ხელნაწერებში შემონახულია ალბანური კალენდრის თვეთა სახელები (ესენია: ნავასართუნ, ტულენ, ნამუც, ცილე, ბაკიონ, მარე, ავჭუკინე, ნაკულიონ, ბუნგოკე, ვორსილინ, იეხან, ხებნა). როგორც ავტორი წერს, „ეს კალენდარი არის ერთ-ერთი მთავარი საყრდენი ალბანური ენის უდიურთან დასაკეშირებლად. მისივე აზრით, „იგივე კალენდარი უნდა ჩაითვალოს დოკუმენტურ მოწმობად ალბანური მწერლობის არსებობისა, სხვაგვარად შეუძლებელია ალბანური ხალხური კალენდარი

გვიანშუახაუკუნეებამდე შემოენახა კავკასიურ წერილობით გრაფიკას”.

III თავშივე ავგორი ეხება ალბანური დამწერლობის იმ დოკუმენტებს, რომელთა აღმოჩენაც XX საუკუნის შუა წლებში დაფიქსირდა. „როდესაც ალბანური დამწერლობის რაიმი ნიმუშის აღმოჩენის იმედით უკვე გადაწურული იყო - წერს მ. ალექსიძე - 1937 წელს ილია აბულაძემ ენობათმცოდნის ხელნაწერებს შორის XV საუკუნის ხელნაწერში აღმოაჩინა სომხური ენის გრამატიკის სახელმძღვანელო, რომელშიც ბერძნულ, ლათინურ, ქართულ, სირიულ, კოპტურ და არაბულ ანბანებთან ერთად მოცემული იყო ალბანური ანბანიც.“

ნამოროში ვრცელადაა საუბარი ამ მნიშვნელოვანი აღმოჩენის შესახებ, რომლის თარიღიც (1937 წ. 28 სექტემბერი) მიჩნეულია „კავკასიის ალბანური ფილოლოგიისა და კავკასიის ალბანური ენათმეცნიერების დაბადების დღედ“.

აკ. შანიძემ, რომელმაც ეს ანბანი შეიწავლა, მისი ავთენტურობა დაადასტურა, ხოლო მასში მოცემული ბგერათმცოდნეობის სიახლოვე დაინახა ლემბიურ ენათა ჯგუფის წარმომადგენლის უდიური ენის ბგერათმცოდნეობაში.

ამის შემდეგ კვლავ აღმოჩნდა ხელნაწერი ალბანური ანბანით, მაგრამ იგი ილია აბულაძის მიერ აღმოჩენილი XV ს-ის ხელნაწერის ასლი გამოდგა (ხელნაწერი გადაწერილია 1580 წელს. მის შესახებ ცნობა გამოაქვეყნა ამერიკელმა არმენოლოგმა ა. ქერდიანმა 1956 წელს).

როგორც მ. ალექსიძე წერს, „ალბანოლოგიის განვითარებას ახალი იმპულსი მისცა 1948-1952 წლებში ამერბაიჯანისა და დაღესტნის გერიგორიანულ რამდენიმე ლაიდარული წარწერისა და გრაფიკის აღმოჩენამ, რომელთა ერთობლიობასაც დღეს

პირობითად ალბანურ წარწერათა კორპუსს უწოდებენ“ (სხვათა შორის, მათ გამოფერვაზე მუშაობას მ. ალექსიძე მომავლისათვის გეგმავს). ამ აღმოჩენების შესწავლაში მონაწილეობა მიიღეს მხოლოდის ბევრი ქვეყნის სპეციალისტებმა, მაგრამ მ. ალექსიძის თქმით, ალბანურ წარწერათა გამოფერვის ცდები არსებითად ჩიხში მოექცა“.

ავგორი ასახელებს ჩიხის მიზეზებსაც. ჯერ ერთი, სომხურ ხელნაწერში არსებული ანბანი გადაწერილი იყო რამდენჯერმე ალბანური ენის არმოდუნეთა მიერ და ამიგომ ბევრი შეცდომა იყო დაშვებული როგორც გრაფიკულ მოხაზულობაში, ისე ფონემურ მნიშვნელობათა გადმოღებაში, მეორეც, მეცნიერები არ იყვნენ დარწმუნებული, რომ ალბანური წარწერები უდიური ენის მეშვეობით უნდა გამოფერულიყო, თუმცა უდიურიც ძალიანაა დამორებული ძველ ალბანურს.

სხვათა შორის, აქ შეიძლება განჩნდეს კითხვა: რამ განაპირობა, რომ უდიური ენა, რომელიც ალბანური ენის მემკვიდრე და მისი ჩამომავალია, დროთა განმავლობაში უმწერლობო ენათა ჯგუფში მოექცა? სხვანაირად, რაგომ ვერ გადაარჩინეს უდიებმა თავისი წინაპარი ხალხის ალბანთა (ძველი უდიების) დამწერლობა? ამისი მიზეზი რა თქმა უნდა, ალბანური მწერლობის ძველების სრული განადგურება და გაქრობა იყო.

წიგნში IV თავიდან ბოლომდე წარმოდგენილია ქართულ-ალბანურ პალიმფსესტებზე ავგორის მუშაობის მთელი პროცესი.

გუქსკის გამოფერვაზე მუშაობის დაწყებას, პირველ რიგში, წინ უძღოდა ხელნაწერების კოდიკოლოგიური და პალეოგრაფიული შესწავლა. კოდიკოლოგიურმა შესწავლამ, სხვათა შორის, ისიც აჩვენა, რომ ალბანეთი ეკონომიურად კარგად

განვითარებული და საკმაოდ მდიდარი ქვეყანა უნდა ყოფილიყო (ხელნაწერის დამზადება ხომ ძალიან ძვირი ჯდება). პალეოგრაფიული შესწავლა კი მიზნად ისახავდა ალბანურ ტექსტში გრაფიკათა რაოდენობის გამოვლენას (გრაფიკათა რაოდენობამ აქ 54-ს მიაღწია) და წერის მიმართულების დადგენას; ალბანური დამწერლობა ქართულისა და სომხურის მსგავსად ორიენტირებული აღმოჩნდა წერის მიმართულებაზე მარცხნიდან მარჯვნივ.

განსაკუთრებით საყურადღებოა ნაშრომში, თუ როგორ ხდებოდა ავტორის მიერ ალბანური ტექსტის გასაშიფრავად უმოკლესი გზის ძიება. ამ გზის ძიებამ მიიყვანა იგი იმ უტყუარ დასკვნამდე, რომ პალიმფსესტში დაცული უნდა ყოფილიყო ალბანური ლექციონარის ტექსტი (დაწერილებითაა მოთხრობილი, თუ ძველი სასულიერო მწერლობის ძეგლებიდან როგორ შეჩერდა მისი არჩევანი ლექციონარზე).

ტექსტის რაობის დადგენას მოჰყვა მისი ფორმალური ანალიზი და ალბანური ხელნაწერების ფორმალური შედარება ქართული და სომხური ლექციონარების ხელნაწერებთან.

ტექსტის ფორმალური ანალიზი გულისხმობდა გაბმით ნაწერი ტექსტის დამლას სიგვეებად ან რაღაც შედარებით მცირე ერთეულებად მაინც. ამის საშუალებას, როგორც ავტორი წერს, იძლეოდა: განკვეთილობის ნიშნები, საშვედო ასოები, ქარაგმები, მზნის ინფინიტივის დაბოლოებები, მოგიერთი ნაცვალსახელისა და რიცხვითი სახელის სავარაუდო ცოდნა, შედარებით მცირე ასოებით ნაწერი, შესაძლოა, სათაურები, რომელთაც აუცილებლად ახალი სიგვევა უნდა მოჰყოლოდა და აგრეთვე აღრიცხვა ტექსტში გამეორებული ადგილებისა.

რაც შეეხება ალბანური ხელნაწერებ-

ის ფორმალურ შედარებას ქართული და სომხური ლექციონარების ხელნაწერებთან, მცირე მომის ასოებით ნაწერი ადგილების შედარებამ ქართულ ხანმოკლე ლექციონართან, რომელსაც, როგორც ცნობილია, სპეციალისტები მე-5 საუკუნით ათარილებენ, საესეებით დაადასტურა ავტორის ვარაუდი, რომ მათი სახით საქმე ჰქონდა სწორედ საკითხავების სათაურებთან. ეს აზრი მოგვიანო ხანის სომხურ ლექციონართან შედარებამაც განუმტკიცა და მხოლოდ ამის შემდეგ მან ხელი მოჰკიდა ტექსტის წაკითხვას.

ტექსტის გაშიფრვას მ. ალექსიძე მთლად ცარიელი ხელებით არ შესდგომა. მას ხელთ ჰქონდა XV ს-ის სომხურ ხელნაწერში ილია აბულაძის მიერ აღმოჩენილი ალბანური ანბანი და არსებობდა დადესტური ჯგუფის ერთ-ერთი ენა - უდიური, რომელიც ალბანურის ჩამომავლად ითვლებოდა, მაგრამ ეს საშუალებები დიდ იმედებს არ იძლეოდა, რადგან სომხური ხელნაწერის ანბანი, როგორც უკვე ვიცით, იმის გამო, რომ ბევრჯერ იყო გადანაწერი (მისი არქეტიპი, როგორც თვითონ მ. ალექსიძემ გაარკვია, IX საუკუნეზე ადრინდელი უნდა ყოფილიყო) ძალზე დამიანებული და დამახინჯებული იყო, უდიური კი ათასწლეულის მანძილზე, ცხადია, გრამატიკულად თუ ლექსიკურად დიდ შეცვლილი უნდა ყოფილიყო.

მიუხედავად ამისა, მკვლევარი იმედს მაინც მათზე ამყარებდა, მათზე და, როგორც თვითონ წერს, განგების ნებაზე. იმედმა გაამართლა.

ძიების პროცესი წიგნში შემდეგნაირადაა აღწერილი: რაკი უკვე აღარ ეპარებოდა ეჭვი, რომ ხელთ ჰქონდა ალბანური ლექციონარის ტექსტი, რამდენიმე თვის დამატებული შრომის, სხვადასხვაგვარი გა-

ნათების, გამადიდებელი საშუალებებისა და კომპიუტერული ტექნიკის გამოყენების შედეგად ზ. ალექსიძემ მეტ-ნაკლებად მუსკად გადმოწერა ორმოცამდე სავარაუდო საკითხავის სათაური.

უკვე ამის შემდეგ მან გადაწყვიტა, რამდენადაც ეს შესაძლებელი იქნებოდა, ალბანური ტექსტი წაეკითხა სომხურ ხელნაწერში შემონახული ანბანის საშუალებით. პირველ ყოვლისა, ლექციონარში იგი ეძებდა მოსალოდნელ ნაცნობ ანთროპონომებსა და გეოგრაფიებს. მთელ ორმოც სათაურში ბოლოსდაბოლოს ასეთი, უჭკველად ამოკითხული სიტყვა აღმოჩნდა ერთადერთი სიტყვა, რომელსაც ქართულში შეესაბამება „თესალონიკი“.

თუ რა განწყობა დაეუფლა პირველი სიტყვის ამოკითხვის შემდეგ, ზ. ალექსიძე ამის შესახებ საკმაოდ ემოციური გონით წერს: „თესალონიკის“-ს ამოკითხვა ეჭვს არ იწვევდა, რადგან ყველა ასო როგორც გრაფიკულად (არაარსებითი განსხვავებებით), ისე ფონეტიკურად ემთხვეოდა სომხურ ხელნაწერში მოცემული ანბანის ასოებს... ცხადია, მე ეს სიტყვა ქართულად უნდა გამეგო როგორც „თესალონიკელთა“, თუკი რაიმე ფაგალური დამთხვევის წინაშე არ ვიდევნი. ისიც აშკარა იყო, რომ რადგან სათაურში ვეაქვს „თესალონიკელთა“, საქმე უნდა გვექონდეს პავლე მოციქულის ეპისტოლესთან თესალონიკელთა მიმართ. აი, ამ მომენტში მე უკვე პირველად მივხვდი, რომ ალბანური ტექსტი იწყებს ლაპარაკს. ადვილი წარმოსადგენია, როგორი იყო ჩემი მღელვარება. მაშინვე გამახსენდა ივ. ჯავახიშვილის სიტყვები, წარმოთქმული 1923 წლის 10 თებერვალს საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო სამოგადოების კრებაზე, როდესაც მან ბოძლეს ბიბლიოთეკაში დასულ ქართულ-ებრაულ

პალიმფსტეგში თავმოკრული ბანი და აღადგინა:

ამ აღმოჩენისაგან გამოწვეული სიხარულისა და მღელვარებისაგან, როგორც ვიცი, ივ. ჯავახიშვილმა ერთ ხანს მუშაობის გაგრძელება ვეღარ შეძლო, რადგან მისთვის ცხადი გახდა, რომ თვალწინ ქართული მწერლობისა და ენის უძველესი ძეგლი ედვა.

იგივე დაემართა ზ. ალექსიძესაც. მღელვარებისაგან ერთხანს ვერც მან შეძლო მუშაობის გაგრძელება. აღმოჩენის სიხარული, როგორც ჩანს, ერთნაირ ემოციებს იწვევს მათ ავტორებში.

პირველი მღელვარების დაქსრომის შემდეგ მუშაობა გაგრძელდა: „თესალონიკელთა“ მოკცვა ალბანური დაწერილობით და ფორმით „კორინთელთა“, „ებრაელთა“, „ეფესელთა“, „ტიმოთეს [მიმართ]“, შემდეგ საკუთარი სახელი „პაულოსი“ (პავლე) და ასე შემდეგ და ასე შემდეგ.

წიგნში თანმიმდევრულადაა აღწერილი მთელი პროცესი იმისა, თუ ერთი სიტყვისა და ფრაზის მიგნებას როგორ მიჰყავდა მკვლევარი თანდათანობით სხვა სიტყვისა თუ ფრაზის მიგნებაზე და როგორ ეშველებოდა მას ამ პროცესში როგორც უდიური ენა, ისე ქართულ-სომხური შესაბამისი ტექსტების მონაცემები. ასე მაგ., პავლეს ეპისტოლეთა ერთი ჯგუფის სათაურებში (თესალონიკელთა, კორინთელთა, ტიმოთეს [მიმართ]) სხვებისაგან განსხვავებით იკითხებოდა ორი ზედმეტი სიტყვა: „სერბაუნ“ და „კურანინ“. რაკი ამ მისამართებით პავლეს მიერ ორ-ორი ეპისტოლე იყო გაგზავნილი, ცხადია, ამ ორი სიტყვიდან ერთი უნდა ყოფილიყო „პირველის“ აღმნიშვნელი სიტყვა, ხოლო მეორე – „მეორისა“. რომელი იყო მათ შორის „პირველი“ და რომელი – „მეორე“, ამის გასარკვევად მკვლევარს უდიური ენა

დაეხმარა, სადაც „ერთის“ აღმნიშვნელი სიტყვაა „სა“, ხოლო „ორისა“ – „პა“. აქედან სრულიად უმტკიცეულოდ ვაკეთდა დასკვნა, რომ „პირველის“ აღმნიშვნელი უნდა ყოფილიყო „სერბაუნ“, ხოლო „მეორისა“ – „კურანინ“ (სხვათა შორის, „კურან“ დღევანდელ უდიურში ნიშნავს: კვლავ, განმეორებით).

იმ ტექსტში, რომელიც „კორინთელთა მეორე“ უნდა ყოფილიყო, მკვლევარმა დააფიქსირა, რომ ერთი და იგივე სიტყვა „მარაკესუნუხ“ მიყოლებით ცხრაჯერ მეორდებოდა. უდიურში „მარ“ არის ჩირქი, ხოლო „აკესუნ“ – ნახვა, განცდა. რაკი დღევანდელ უდიურში - უხ არის მრავლობითობის სუფიქსი, ცხადია, ასევე იყო ალბანურშიც. ამ კომპოზიციის შესაბამისი ქართულ-სომხურ შესაბამის ტექსტებში შეიძლება ყოფილიყო „ჭირთა ნახვანი“, „ჭირი“. მართლაც, ეს სიტყვა ასევე მრავლად აღმოჩნდა „II კორინთელთას“ 11, 26-27 მუხლებში. ამ კონტექსტში სიტყვა „ჭირის“ რამდენჯერმე გამეორებით ლაპარაკია იმის შესახებ, თუ პაულე მოციქულმა რა განსაცდელი გადაიგანა და რა ჭირი ნახა მდინარეთაგან, ავაზაკთაგან, ხალხისაგან. ქალაქებში, უდაბნოებში, ზღვაში და სხვ.

ჩამოთვლად, თუ რისგან რა ჭირი ნახა პაულე მოციქულმა, ალბანურ ტექსტში ამ აღვლას იკითხებოდა რამდენიმე სიტყვა, რომლებიც იმავე სახით დასკურდება როგორც ძველ, ისე თანამედროვე ქართულში, აგრეთვე სომხურსა და უდიურში. ეს სიტყვებია:

„აბაპაკ“ (=ყაჩაღი) – ეს სიტყვა დღესაც ამავე ფორმით და შინაარსით იხმარება უდიურში, ხოლო „ავაპაკის“ სახით ქართულსა და სომხურში.

„კეთანოს“ (=წარმართი) – იხმარება სომხურში.

„ქალაქ“ (=ქალაქი) – ასევე ქართულშია და IX საუკუნემდე სომხურში.

ამავე კონტექსტში მის მიერ ამოკითხული სიტყვა „ბუსინ“ მ. ალექსიძემ შეუფარდა სიტყვას „მიმშილით“ (ტექსტში ამ აღვლას ლაპარაკია მიმშილით ჭირის ნახვებზე), რადგან დღევანდელ უდიურში „ბუსა“ სწორედ მიმშილს აღნიშნავს.

ამგვარად, დიდი შრომისა და გარჯის ფასად და გამორჩეული მეცნიერული აღვლას წყალობით მ. ალექსიძემ წაიკითხა ალბანური ლექციონარის ტექსტის დიდი ნაწილი. აქ ისიცაა აღსანიშნავი, რომ ტექსტის კითხვისას ერთდროულად ხდებოდა ხუთი-ექვსი საუკუნის განმავლობაში გადაშფურთავან დამახინჯებული და დამიანებული სომხური ხელნაწერის ანბანის გასწორება, საერთოდ ალბანური ანბანის იდენტიფიკაცია.

მ. ალექსიძემ, გარდა იმისა, რომ ქართულ-ალბანურ პალიმფსესტებში ალბანური ლექციონარის ტექსტი დაადასტურა, მან ეს ლექციონარი ფილოლოგიური თვალსაზრისითაც შეისწავლა და აქაც თავისი სიტყვა თქვა.

ლექციონარი, როგორც ვიცით, ლიგურგიკული კრებულია, რომელშიც შეგანილია საკითხავები ბიბლიის წიგნებიდან მთელი წლის სადღესასწაულო დღეებში საკითხავად. ისიც ცნობილია, რომ ლექციონარი ვითარდებოდა მარტივიდან რთულისაკენ. სინას მთაზე აღმოჩენილი ალბანური ლექციონარი, მ. ალექსიძის გამოკვლევის თანახმად, ლექციონარის განვითარების ყველაზე ადრინდელ ეტაპს გვიჩვენებს და შინაარსის მიხედვით IV-V სს-ის მიჯნით დათარიღების შესაძლებლობას იძლევა. თუმცა, მისივე აზრით, ხელნაწერი შეიძლება ამავე ხანებში იყოს შექმნილი ან ცოტა უფრო გვიან (მაგრამ

მინგეჩაურის წარწერებზე უფრო ადრე).

რადგან ბიბლიის წიგნების თარგმნა, საერთოდ, ყველა ენაზე უფრო ადრე იუარაუდება, ვიდრე ლექციონარის შედგენა, ამიტომ ალბანური დამწერლობის შექმნაც უფრო ადრინდელი ან დაახლოებით იმავე ხანით უნდა დათარიღდეს. რაც შეეხება ალბანური ლექციონარის შექმნის ადგილს, მ. ალექსიძის აზრითვე, იგი შექმნილი უნდა იყოს იერუსალიმურ გარემოში და უნდა მიეკუთვნებოდეს იერუსალიმური ლექციონარის უადრეს გიჟს. მკვლევრის აზრით, ლექციონარების ქრინოლოგია ახლებურად შეიძლება ამგვარად იქნეს წარმოდგენილი: ბერძნული (დაკარგულია) → ქართული ხანმეტური და ალბანური – სომხური – სირიული – დიდი ქართული ლექციონარი.

ჩვენთვის განსაკუთრებით საინტერესოა ის, რომ ალბანური ლექციონარი, ავგორის დაკვირვებით, გიპოლოგიურად ყველაზე ახლოს დგას ქართულ ხანმეტურ ლექციონართან და შესაძარბეული მასალის მიხედვითაც მეტი საერთო აქვს ქართულ ლექციონართან, ვიდრე სომხურთან.

ჩვენი აზრით, არ უნდა იყოს შემთხვევითი ის ფაქტიც, რომ ქართული ხანმეტური და ალბანური ლექციონარები ორივე ერთდროს გადაწერილი და ერთი გიპისანის

სინას მთაზე ერთდროულად თანხაირსე ბობდნენ (ქართული ხანმეტური ლექციონარიც ხომ სინური წარმოშობისაა).

წიგნს ბოლოს ერთვის „ალბანური ლექციონარის“ საკითხავეების სათაურთა ნიმუშები გრანსკრიპციითა და სიგყვა-სიგყვითი ქართული თარგმანით (თავი VII) და იდენტიფიცირებული და ამოკითხული გექსტების ნიმუშები და მათ ფარგლებში ალბანური ენის გრამატიკული აღწერა ლექსიკითურთ (თავი VIII). დარჩენილი გექსტის გამოიფრვა გრძელდება.

მ.ალექსიძის აღმოჩენა მრავალმხრივიაა მნიშვნელოვანი და საყურადღებო. იგი, პირველ რიგში ძალზე ფასეულია როგორც ალბანეთის, ასევე ადრეული საუკუნეების მთელი ამიერკავკასიის ისტორიის შესწავლისათვის. უდიდესია ამ აღმოჩენის მნიშვნელობა აგრეთვე მთის კავკასიურ ენათა შესწავლის თვალსაზრისით, კერძოდ კი, დაღესტნური ენების ისტორიულ-მედარებითი კვლევისათვის. რაც შეეხება ალბანურ ლექციონარში დადასტურებულ ბიბლიურ საკითხავეებს, მათ ერთ ნაწილს შესაკყვისი არ ეძებნება სხვა ენებზე, ასე რომ, ასეთ საკითხავეებს სერიოზული წვლილის შეტანა შეუძლიათ ბიბლიის გექსტის არქტიკოპის რეკონსტრუქციის საქმეში.

ციალა ქურციკიძე

შურნალ „მნათობის“ 2004 წლის ნომრების შინაარსი

„მნათობი“ 80. № 1-2

პოეზია

- ახვლედიანი ვახტანგ – ძახილი. პუბლიცისტური პოემა. № 5-6
 ახოზაძე ამირან – ლექსები. № 7-8
 ბერაია გივი – ლექსები. № 3-4
 ბოსტანაშვილი შოთა – წყალწყალა ლაპარაკი. პოემა. № 7-8
 ბუაჩიძე ანდრო – ლექსები. № 9-12
 გიგაური გიორგი – ლექსები. № 3-4; № 9-12
 დაუშვილი თამარ – ლექსები. № 3-4
 ერისთავი თამარ – ლექსები. № 9-12
 შოიძე შოთა – თეთრი ქალაქი. პოემა. № 7-8
 კვიციანიშვილი ემზარ – ასფურყლიანი რვეულიდან. ლექსები. № 1-2
 ოთხვანი ეანა – ლექსები. № 1-2
 სვანიძე თენგიზ – ლექსები. № 5-6
 შენგელია ქეთევან – ლექსები. № 9-12
 ჩილაჩაია რაულ – ლექსები. № 7-8
 ჩორდელი ვახა – ლექსები. № 7-8
 XIX-XX საუკუნეების უკრაინელი პოეტები. თარგმნა რაულ ჩილაჩაიამ. № 9-12.

პროზა, დრამატურგია

- არსენაშვილი კარლო – მოთხრობები. წინასიტყვაობა ემზარ კვიციანიშვილისა. № 9-12.
 არსენიშვილი მაირა – შიშინობის დროსაო. მოთხრობა. № 1-2
 ბათიაშვილი გურამ – მანქანი ძე მორღეხაისა. რომანი. № 9-12.
 გუგუშიძე გურამ – 9 მარტი. ნაწყვეტი რომანიდან. № 5-6.
 დოლიძე მამუკა – ფიქრის გორა. მოთხრობა. № 7-8
 ელბაძიძე მარინა – მოთხრობები. № 3-4
 ლაგერკვისტი პერ – მორის ფლორი. მოთხრობა. თარგმნა მანანა მიქელაძემ. № 7-8
 ლობჯანიძე დიმიტრი – ბიჭი, მგლები და ხარები. № 1-2
 მოლბარიშვილი ლია – ბედნიერი ღამე. პიესა. № 1-2
 მონიავა ჯემალ – მოთხრობები. № 9-12
 ნიკარაძე რევაზ – მოთხრობები. № 3-4
 ქუთათელაძე გენრიეტა – მთვარის ბილიკი. მოთხრობა. № 5-6
 ჭილაძე თამაზ – მშვიდობით, ლომებო! პიესა. № 3-4
 ფრანგული მოთხრობა – მაქს ცეკობი – დიდი ადამიანის ბიოგრაფია,
 შარლ-ლუი ფილიპი – შეხვედრა,
 ალფონს ალე – მშითვი. თარგმნა მანანა მიქელაძემ. № 3-4

კრიტიკა, კუბლიცისტობა

- ბუაჩიძე ანდრო – გერონტი ქიქოძის „თანამედროვის ჩანაწერები“. № 1-2; ასეთი არის მისი პორტრეტი. № 5-6
 გუგუნაია ლია – პარალელები. № 7-8
 დედგარიანი რომა – აველუმობიდან აბელუმობამდე. № 7-8; წითელ ფარშა ვანგებსა და ოქროს ჩიგებს შორის. № 9-12;
 იმერლიშვილი ვანო – უნგრული მწერლობა უბედულსი დროიდან დღემდე. № 7-8; შოთა რუსთაველის პოემა უნგრულ ენაზე. № 9-12

- კაკაბაძე მანანა** – კომედიის პოეზია. № 9-12
კვერცხიშვილი მაზა – „მეათე მოწმე“. № 9-12
კვიციანი მანანა – ლეგენდა ღონ ქუანზე. № 1-2
კვიციანი ემზარ – ცხოვრება და ღვაწლი აკაკი წერეთლისა. № 9-12
მჭედლიშვილი ჯემალ – როცა მართალ ხარ! № 3-4
ნეოლეიშვილი ავთანდილ – კონსტანტინე გამსახურდია და აფხაზეთი. № 5-6
ოდიკაძე გელა – „გარეუბანი.“ № 3-4
რობაქიძე მერაბ – „ვეფხისტყაოსნის“ მოვიერთი ცნებებისა და ადგილის გაგებისათვის. № 1-2
- ფოფხაძე მერი** – XIX საუკუნის ცნობილი ქართველი ქალები. № 1-2
მურღაია გაბა – სინამდვილესა და ოცნებას შორის. № 7-8
ჩინუა შალვა – კრიტიკოსი და დრო. № 3-4
ცანავა ნანა – ისტორია უძალოდ დარჩენილი დაკარგული ქვეყნისა და უქვეყნიოდ დარჩენილი დაკარგული ძალებისა... № 9-12
- ძიგუა მაია** – მიხეილ ჯაფახიშვილის პუბლიცისტური წერილები. № 3-4; მიხეილ ჯაფახიშვილის „ეთერი საყულო“. № 9-12

მეცნიერება

- ბარათელი ენვერ** – ბასილ კესარიელი ძველ ქართულ მწერლობაში. № 3-4
ბრეგვაძე ანზორ – ფილოსოფოსის მრწამსი. № 3-4
დოლიძე მამუკა – სამყაროს ფარული განმომილევები. № 5-6
თავართილაძე ვერვო – ძველი ლიტერატურული მოტივები ბრეტონულ ციკლში. № 9-12
- მირიანაშვილი მაღლენა, ჩხაიძე გურამ** – საქართველოდან გატანილი განძეულის დაბრუნება. № 5-6
- მთიებლაშვილი თეიმურაზ** – მნიშვნელოვანი გამოკვლევა ქართულ ფილოსოფიაში. № 9-12
- შაყულაშვილი გიორგი** – „სამ ენაზე ერთი გრძნობის მხატვარი! № 9-12
ჩინუა ნინო – კოგნიტიური სქემები ინგლისურენოვან პუბლიცისტურ დისკურსში. № 3-4
ჩლაბაძე ლია – ვინ შეიძლება იყოს „ქორქეთის წიგნის“ მუქლი მეფე. № 5-6

თვალსაზრისი

- ტყემალაძე გურამ** – დავით აღმაშენებლის „გალობანი სინანულისანი“. № 5-6
ფრუაძე ლევან – ჩვენი ლაშქარი. № 7-8

სარკმელი

- გაროდი როვე** – სენ-გონ პერსი. თარგმნა ანდრო ბუაჩიძემ. № 1-2
მენი ალექსანდრ – ყოფიერება და რწმენა. თარგმნა მანანა მიქელაძემ. № 3-4
გელერი ერნსტ – ისლამი: განსხვავებული შეხედულება ადამიანის უღლებებზე. თარგმნა მანანა მიქელაძემ. № 9-12
- ფართოდ გახსნილი მგერა** (მათივე გალე უსაბურება მარგერიტ იურსენარს). თარგმნა ანდრო ბუაჩიძემ. № 3-4
- შესტოვი ლეე** – შექსპირის „ოულიუს კეისარი“. თარგმნა მანანა მიქელაძემ. № 1-2
- ძმები მანუბი ერთმანეთის შესახებ. თარგმნა მანანა მიქელაძემ. № 7-8

ხმლოვნება

- აღამია რემო** – ხუან მირო. № 1-2
ანდრიაძე დავით – მურაბ ნივარადის ფერწერული ნიუანსები. № 9-12
გურაბანიძე ნოდარ – რამაზ ჩხიკვაძე კინემატოგრაფიულ სამყაროში. № 5-6
იმერლიშვილი ვანო – მიხაი ზინის მოღვაწეობა საქართველოში. № 1-2

- შენგელია ქეთევან - ცოცხალი ილუსტრაციები. № 3-4
- ხოშერია მანანა - საღ დაკრძალეს ფიროსმანი? № 7-8

იუბილე

- ანა კალანდაძე - 80
- ჭილაძე თამაზ - სინაგიის ხელოვნება. № 9-12

ბიბლიოგრაფია

- კალანდაძე მურაბ - ახალი წიგნები. № 3-4
- ლომიძე ვაგა - „გალაქტიონოლოგია“ - II. № 1-2
- ქურციანი ციხლა - დიდი აღმოჩენა სინას მთის ქართულ ხელნაწერთა ახალ კოლექციაში. № 9-12
- ჯობაძე შავა - ავტობიოგრაფია პროფილში. № 9-12

საქართველოს ეროვნული ბიბლიოთეკა
 საქართველოს ეროვნული ბიბლიოთეკა
 საქართველოს ეროვნული ბიბლიოთეკა

საქართველოს ეროვნული ბიბლიოთეკის მისამართი: თბილისი, ვაჟა-ფშაველას გამზ. 110

რედაქციის მისამართი:
0105 რ. თაბუკაშვილის №5
ტელეფონი: 93-29-23

ჟურნალი გამოდის საქართველოს კულტურის, ძეგლთა
დაცვისა და სპორტის სამინისტროს ფინანსური
შხარდაჭერით

2005-81

ԳՆՆՈՒ ՄԻՈՒ ԸՆԿՈՒ

2004-1

868/2.

